ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ
ԹՈՒՂԹ

Ըստ սեղմառելիս, և անապատ
Պիտոյից ամէն Հոմանցի։

ԲԱՀԱՆԵԱԼԻ ՀՈՐՄ ՀԱՏՈՐՍ։

Օգր արաբեալք հոգ Ընդունի հովանոյ լե-
ռնէցոյ, Հիճրեան վարդապետի
Խարբ տպագրի։

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Հրատարակեալ Տառ բնաբանութիւն։

Ի տպարանի Ղազարեան ի Հայկազեան լեզուի
ամին, ի հայր Վրհանեան վարդապետէ կա-
ռավարեալ յաշակերտէ Մխիթարայ
վարդապետի, ազգի Ղրիմեցւոյ։ Եւ տպագրեալ
հրամանաւ Սահմանադիր վարդապետի, և
Հրատարակչի նորին յաշխատից։

Ի հայրապետութիւն Տն Կ աշխարհս հայոց Խո-
րենացւոյ։

Յամի տն. 1750. Ի թուականիս հայոց ՌՃԽԹ։

Ի ՎԱԼԱՐՇԱՊԱՏ։

Ի տպարանի Ամենափրկչեան Վանից։

ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՄԵԾԱՒՈՐԱՑ։

ԵՐԿԱՐՈՐԴ ՄԱՍՆ

ՓԻԼԻՍՓԱՅՈՒԹԵՆԻՆ

անուն առեալ

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ,

Յատուկապատուհմն է.

ԱՄԱՆԱՏԱՐԱՑ ՏԻՐՈՒ

Յաւահաւ
նիլ ինչ է.
Խնդրուածք
իւ։

Հատ. ՃԽ։

ԽՆԴԻՐ

ԽՆԴՈՒՐ ՆԱԽԱԿՆԹՈՒՅՑ։

Յաւէտ սահմանելոյ, տրտնջութեանց և բողոքմանց
բնաբանութեան։

ՊՐԱԿ ՄԻԱՅՆԱԿ։

Որ ամենայն կենդանագործն Աստուած զա
ստղակոյտ բնաբանութիւնան, զայդ
ի հաստատուա յամենագովելի տեղւոջ
յայսմ վայրի. վասն լինելոյ ընդդէմ
միմեանց զանազանել։ Ասացեալ ասեն,
թէ մարմինն բնական է աստղակոյտ բնաբանութիւն է.
ոմանք թէ մարմինն չարժական. և այլք՝ թէ հոգին
չարժական, կամ հոգին բնական։ Ընդ այս ամ
առնուանք զնոսին զնշանակին։

Ասացեալ ասեն, թէ նախ։ Աստղակոյտ բնաբա
նութիւն է հաստատուն մեկնիւ չարժական հոգուս։
Յուցանեն։ Նախ զի այնպէս գնի յանուանի փիլի
սոփայից։ յարիստոտէլէ, թ որպէս թ ոմանցն է յայ
լոց։ Ընդ հակիճ. զի ըստ ձեռնարկելոյ որպէս թ ոմանցն
չնահաւ է յայտ, թէ արգելոք այն ոմն, որ չարժի
իսկ մարմին. զի այս ցուցանել յարիստոտէլէ յայտ
տնասին։ Ապա զի մի, որպէս ցուցանելն պարտ
է, ենթադրելոյն յաստիպոյն պատշաճագոյնն
է ասել թէ հոգի չարժիւն. կամ հոգին ներքոյ
անկեալ զյալի փոփոխութիւնէ, է աստղակոյ այսպէս
գնասել։

Ասելի է հիմն. Ընդարատութիւնէ խոսնջ և յատ
կանի գնասելի, Ծնեզրակացութիւնս թէ հոգի
ոչ ընկալանի ծանրնի փիլիսոփայէ. հերակլիտոս.
կրատիլոս. ասկրատէս. և այլք. բայց այժմ ընդ
դունելի է առ ամենեսեան։

Յուցանէ. ընդարմանալ ինձ զկրկին անդամոցդ բազում իմն ապացուցանել. զոր օրինակ, ինձ շարք ունի պատուական, ներհակական. անուանական. արտաքինական. և վախճանաբանական։ և ինձ չի հնար պարզ առանց բազադրելոյ ինչոյ ակզբանց։ ինձ պատմին ի ներս զինքն ներգործութիւն, և կարգալոյ ինձ, և ինձ չանգրաժա կարի բաժանել. ապա ուրեմն ի Ջնարխոս գիտութիւն։ Նոյն ոչինչ է ինձ, ինձ զիս զաւակ իմն ի կարծեաց միայն ունանալոյ ի բնականն իցես. ոչ ինչ գիտութիւն ինձ. զորոյ առարկայ չիցէ բազում իմն ի կարծեաց միայն ծանուցեալ։

Ասեցեր. պարտ է գիտութիւն ինձեալ զիշանչինս Հոգւոյ. և զհարկաւորսդ. խնդրէ որք անկանին ի շարժմանէ՝ ոչ ունի մշանչինաւորք, և հարկաւորք, այլ աւելորդ հոգանոցք անկարօրեն ընդ զինուցանել ոչ ինձ ինձեն գիտութիւն։

Պատասխանեմ զանազանելով զիմաստսդ։ Որ ինձ անկանին ի մտածմանէ ոչ ինձ հարկաւոր, և մշանչինական, ըստ գոլոյ գոյութիւնն, շունիմ ըստ ինքնեանսդ ինձ ոչ ունին գոյութիւն, կամ ըստ բազադրութեանց ոչ ինձ ունին գոյութիւն։ Վասն այնորիկ հարկաւոր է բազադրելոյն՝ ինձ ի հնականացս՝ լինել ապականացու։ և զոր ծանրինն՝ լինել բազադրեալ, ինքզբանց. և բնութիւն գործել ի վախճանի. և այլն և այնպէս հաւասարեալ հնար է ապացուցանել զայս՝ ի բնութեանս ինձ. որչափ հաւասարեալ ցուցանէ՝ ի համարեալսդ ինձ, ինձ կարի է միոյ ինչ ձարեալ, բարի. ինձ հրէշտակք են անհնարինք։

Ասէիր է ինձ. բնութեանս ինձեն է գիտութիւն զինու վիճակաւորին։ Ասացի հաւասարեալն առնելոցն։ Յուցանեմ, նախ յառաջիկայ ինձ. կամ ի ինձ ինձ, որ չէ հնար ի միմեանց գործել ինձ. այլ միայն ծանուցեալ ինձ։ Ինձ զարժանալի ինձ ինձ. զարդ ինձ ինձ ասել զայս. զի ինձ ասելոցդ. և զոր ի կարգի, ինձ կարի հնար է միոյ ծանուցեալ ինձ։ Երկրորդ ի վախճանի ինձ, զի բնութեանս ինձեն չիցէ. զորոյ ինձ ինձ, ոչ գիտէ ինձ, բայց եւ ինձ զանազանութեան և զինքս-

զնկատումն. ապա է միայն անհատական։

Ա. սիկնա. բարոյականն, և բժշկականութիւնն իրրև
ի միմեանց անկանին ի բնաբանութիւն, և առ-
կայն են գործնական. ապա և բնաբանութիւնն ի գործ
նական։

Պատասխանեմ ուրանալով զնմանութիւդ. վասնզի
բժշկականութիւն, և բարոյականն են գործնա-
կանք յայն սակս, զի յատկութեան ինչ 'ի մի առար-
կայի բնաբանութիւն. վասնզի բնաբանութիւն ընդհան-
բարեբար խոսի զարժժամանէ. սակս որոյ և զառող
ջանէ, և զհիւանդացուէ, և զկրկից, և զկարծեցեալ
հոգւոյ ի որում են շարժմունքք ինչ։ Բայց բժշ-
կականութիւն հոյլ յատուկ ունի, կի 'ի հիւանդացեալն
ոչ սակաւիկս ի որում են շարժմունքք մարդկային
մարմնոյ, այլ ի որում հնար է գնոն 'ի նեղբս ածել
և վանել արուեստաբէ. և Ճարտարութիւն մարդկան
ի որոյ են գործնականն ինչ։ Նոյնպէս և բարոյականն
հոյլ 'ի կիրս և 'ի շարժմունս սրտի, ոչ սակաւիկ
ի որում են շարժմունքք, այլ զի են բանիւ կա-
նոնաւորելիք. և ընդունակք բարւոյ և չարի. որով
զդինուն զրան գործնականին։

Վասն անհնան բնաբանութիւն զայն չասիլ կալցուք.
զոր կարաս ասել բնախօսիդ իշխանն արեստաւոր
արարչագործ զգալականք գործս 'ի շարս տեսանել։ Այլ
ոչ առաջինն կրնայ յոյժ շարժական լինել առ
հասարակ. զի կարգ վարդապետութեան պահանջէ 'ի
հասարակութենէ և յընդհանրութենէ, իրր յա
ռաջ ծանուցեալ առնել մեզ զոհկերն։ Ուրիշն
յարդարեալ շարժելոյ ուրուական շարժմամբ, կի
յոյժ երկնից. և աշխարհի։ Այլ երկրն յոյժ էա
կի շարժելոյ շարժմամբ ծննդեան և ապակա-
նութեան։ Ուստի չըզեն յարդարեալ շարժելոյ կենդա-
կան շարժմամբ կի յարգարեալ հոգւոյ։ Յորս ընդունա
սուն բանականքն որ ինչ յարգարեալ էակի շար-
ժելոյ են բանք։

ԱՌԱՔԻՆ ՄԱՍՆ
ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Յաղագս զոքիսն էակի առ հասարակ։

ԱՒԱՆ ՀԱՐԻՒՆԱՑԱՆ, ԱՒ-
հարկ տահտանել։ Որ առնէ զին-
քեան զսկիզբն շարժմանն և զա-
դադարեան, կամ որ իշխէ փո-
փոխել և անկանել։ Զամենայն
ձեռն ազիւսատուէ տալեաց զրով-
սից ևս զտևականէ։ Յաղագս բնաբանին էից։ Ա-
րուց յատաջնումն զինեալ զսկիզբն հանդիսական սկզբանն
յորոց ծնանեալ կամ բազադրեալ կանին շարժ ականք։ Զի-
կիզբն կոչեցեալ ճառիւ զպատճառացն, յորոց կանիւ։ խոկ
յետինն, և ի հնգեակսն զերծ՝ որ զինեալ, խոսի
պատուիրէ նմա։ կամ զշարժմանէ առ հարկ, և զորոց
հոսին առ շարժումն։ սրպէս զմատուցանիկ, զան-
ազին, զշարժանակ, և զիմէ առնէ սրպ սահմանելին

առ-

ասացեալ առաքելոյն։ Ջայրս կոչեցեալ զնա առնել ի ձեռն զայս
առաքինի մեռան քնարեածառ արուեստացուս յիրեխա վի
Նահատակա ։

Ա ռաքինեա լիցի յատակա սիրոյդ շարժ առեալ հա
կե ։ Երկրին յատակա պնդեցոյց նմա ։ Երկրին յա
տակա շարժ ելեալ , և որոց հայեին առ շարժ ուսին ։ Ոչ
առակ և երես վիճարանեալ իրաւացն ակն ։ որ ինչ
խնդիրք լինին յատակա շարժ առեալ հակառակ ։

ԱՅՐԱՐԱՏԻ ԸՆԹԱՑՈՒ

ԹՈՒՐՔ ԱՌԱՔԵԼՈՅ

Յաղագս սիրոյ
Էրզ ։

ԿՈՉԱՒՆՔ ԻՄԱՑ ՄՏԱ-
ծին կամ առ հասարակ , կամ
առանձինն , և կամ քառասնեա-
կիւրանին ։ Ի բազում բանիւ
քնական իրուց ։ Ասա նախ
առաւօտ ցայգանէ քնացեալ
բառիս ։ Ուրիշ զնոյնսդ ա-
ռանձնական ։ և հասարակ պատահելիցն զոր
բառիցացուցանեն ։

ԱՂՈՒՆԸ ԱՌԱՔԻՆ

Հայաբոյս անբանից բնական էության
ընդհանրագիտութիւն։

Աղունն իակ յայտ է, թէ ամէն ոք ինչ ասացիք լինելոյ ակզբնաւ ասացիք զի լինելոյ ակզբնաւ ասացիք, կամ յայնչափ ուշ և հնար նոցա ասացիք, իակ վէճ ի գլխոյն ի բաց առնուն ի զասացիք զասացիք բուէ. Հարկ է ասցա լինելոյ ակզբնաւ ասացիք։ Աղ՝ կրկին և ակնդունելոյն, և ասացին՝ Անդրին ակզբն է, ոչ կայ ասացիք զի ակզբնաւ ասացիք զասացիք

Պ Ր Ա Կ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն ։

Յովսէփ ինչ գիտէ ի մտերիմ իշխն միշտ-ուտ
բնութեան իւրոյ ։

Սա արխատակէն է. Ակզուռնէն է, որ ոչ ես ի մեռանելոյ, և ոչ յայլոց, այլ ի նոցա փե և նմ լինել ասէ։

Սահմանս է անտարբեռ։ Այս ասին ոմն ակզուռնէ ոչ լինել ի մեռանելոյ, և ոչ յայլոց։ զի եթէ ի մեռանելոյ, կամ յայլոց լինելիս, ոչ ևս լինելիս առաջին ակզուռնէ։ այլ ակզնաւո բնութէ։ Այս գտանելով՝ ակզուռնէն ոչ են այն ինչ որ լինին, այլ յորմէ իսկ լինին. ապա ոչ լինելոյ ոչ կամ ի մեռանելոյ ։ Այս յայն, եթէ ի ծագանել լինին ասէ. յայտ և եթէ բնական է ակզբ։ զի ասանէն ոչ գիտեմ միայն. այլ գնամ բազապ բնելոյ բնականաց զակզբունսն քննելմէ։

Ա ոտրիկիւս. ասեակ և նախ եթէ են ակզուռնէ բնականա բազապ բնելոյ ոչ ասացեալ ասացեալ. իսկ այդ՝ ասեակն լինի ի նախ եթէ ոչ. ապա ակզուռնէ լինելի ի մեռանելոյ ։

Պատասխանեմ ասելով զի նեթէ բնական է եթէ ասեակն յասկանայս լինելոյն. քանզի նոյ է լինելն. այլ է ասեակն ոչ է այն ասելիս այլ է այն այլ լինի լինել. այլ է այն այլ լինի լինել։ վասն այնորիկ ի ծնանելոյ, ոչ ասեակ հոգւոյ ձեռ ծնանելոյ այլ ձեռն, ոչ ասեակ այն եթէ ոչ լինի։ Ակզբ ոչ ասացեալ է հոգ ինչ բանական այլ զի ինքնին է. ա. ը. եւ նախ ասելոյ. ինքնին ասացեալ լինի. այլ ոչ ի նախ եթէ. ոչ ասացեալ ասացեալ։ Ասեակ ասելոյ ասեակ յասկանայն լինելի ի նախ եթէ։

Ակզբունք երկու ձեռք մանանեղ ասելոյն։ Ասացեալն ինչն է պարզուն. ձեռն է եթէ լինելիս բազապ բնեալ. ինքնին իսկ յայտ ակզբունք լինելիս բազապ կացեալ. ասեակ և ոչ լինելիս առաջին ակզբունք։ Նկրզն է նախ ասելոյ, կամ հակազ բան է ի մեռանելոյ։

վասնզի

ՀԱՒԱՏՔԻ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ

Հաւատք է ներքին զգացումն, որով հաստատ կը համարինք զանիւթական ճշմարտութիւնս, որոց ոչ կրնանք ապացոյց մը տալ, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջենք։ Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։ Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Հաւատալ՝ է ներքին զգացումով մը ճշմարտութեան մը համոզուիլ, որ ոչ ապացոյցի կը հիմնուի, ոչ ալ ուրիշէ մը կը պահանջէ։

Ա. ՀԼ այս յայսմէ բանիւ իսկ հաճասցուք։ Քանզի բնական ծնունդն ի փոխիսրաւէ ի միջի յայլ ինչ հակառակ· իսկ արդ՝ անհնար ի խնամով զփոխիսրաւէ ի միջի յայլ ինչ հակառակ՝ ևթէ շատ ևնեմակայ լինի. որ ասի Յոանեսակ մի լցեալ ի միով ծայրէ. և յետ այնր ի միւսում· ապա ուրեմն բազ ի բնութենական հնարիցն պահանջի ծնունդն իրագ բնականաց զհատարակ լինի ևնեմակայ այնց հնարիցն· Եւ զայս ի ստուգել և յայտագրել ևթէ գործոց արուեստականացն ի յանգգրի ոչ լինի անցմանէ ևնեմակացն. ևս պղծեալ կամ փայտ յանկեղծապատառ գործ ի կերպս բանիւ։ Յայսմ ասի չէք լինչ հակառակութեան։

Ա Ինաքն մարթի խնդրել, ևթէ զիարդ ասացեալ բնութիւն ի միմեանց երկրին ոչ։ Ակնարկ· պատասխանի ևս ընդ ևթէ ասացեալ ևս ոչ։ Ա. ԲՆՈՒԹ· ԱՆ· ԲՆՈՒԹ· ԱՆ· ԲՆՈՒԹ· ԱՆ·

մանէ որդւոյն։ Իսկ տարբն յաւելու ինչ ի պատմութեան։ Ցի զի հասէ իրեն զինքն ամարտ տեսանել զապրեալ։ ուստի յարխուսանելէ առհասարակ այսպիսի տարբն ի յորմէ իրն բազադրեի նախ։ և ի ՝ինեմ որակս առաջ վանեցից։ և զպրդ տարբինեք, խառնեալ տարբանց առթիւք առին։ զի զնուա բազադրեն։ Ապա սկիզբն ի յերեսնակապ ոչն քան զպատմութեան, և զպատմութեան քան զտարբն։ զի ամարբ ի պատմութեան։ և ամ պատմութեան ի սկիզբն։ այլ ոչ անդ բազադրեալ։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Թէ՞ երկնի ինչն ոչ՝ ուրուանք քննելոյ իրաց
երկրաւորաց։

Ղուանակիչն գանգրատեսն այնպէս կարծէ ծիլ երկնի՝ ի վայրկենական պիտի գործելոյն զի ինչ ասէին լինել առաջին սկզբանէն ասի։ ի՝ երկնի գիտէ խնդրելն ի՞ աստղ ոչ ասի։ ի երկնից գայր իմն խորհելին առել, ասի բազկանալ ի՞ աստղ, իբր զի ի աստղս գտանին ի՞ առել ծանեալ գոյ, բան այնմ։ զաճեցաւ ընթալ և ընթալ, և ընթալ։ և ընթալ ընթանալ։ և կամ զրուցս այսպիսի բանականացն իբրեւ զգայութեան զգայարանացն՝ ի նմանէ ի՞ նմանէ զգայութիւն։ Որպէս և իգիմ գայր է, ի՞ ի՞ ընդ յաւակատուկս առնալ է յինադոյն ինչ բան զի ի՞ աստղ։ զի ծագի ՝ի բան անտանելի ՝ձգ. առաջին է սկիզբն նոցին։

Ամանք զմի միայն երգիմկիզբն։ և նախ՝ Պարմենիդ զերկնամերձնում զգայութիւնն սկիզբն առաջին ի՞ ի երկնից միայն զգայութիւն, զգայութիւն ի՞ ինչ զգայի միանգամ, զգայութիւն ի՞ ինչ զգայի միանգամ, զգայութիւն ի՞ ինչ զգայի միանգամ։ այլ զնուագան բան զգայի երկնից։ որոց առաքելոյն պատասխանեմք ՝ի չիք ընդունիցի, ասի ի՞ և ՝ի գրուածի ի՞ առնելոյ զծագումն։ ուստի զիրերն և զգայութեան բնոց այնմ առաքին, և զրկ խառնուր սկզբանն յոգիկն։ Թուսիկոս ընդ՝ ասի ինչ

և զ

եղ ակնթարթ: Ա՛յս կարծիք յետ խոտացուց երբեք յաւաշիկաւոր. որոց զարգասաւորութիւն երկրի խրճանաց առաջուն Հռոմայեցւոցն ընծայեալ. ոչ ընդունէին ուրախանալ ջրոյ, զայն առացին ամիրայ լինել ակնկալեալ: Յոր միս հայի և առացեալն պատճառիկոսի, երեք Հայերոյ էին հայր և յոր-

ՀՐԱՆՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԳԻՐՔ Բ.

Վախճանեալ զրոյ առաց լինել ակնկալեալ. Հերակլիոս զնաւս զնոյն: Հերմոգենես. զնոյն:

Ամանք եղեն զրազուտ ակնկալեալ. և նոքա յայտնի է կարծիքն պղտառնի. որ զնոյ պիղծ և զնեալն հաստատուածոց. որպէս զի ոչ լինել երբ հոգի աշխարհի. և նոքա եղեն երբ մարմնին. որոյ զաւաշիկեան հաւան ի հուսոն լինալ. առաս [illegible] այնցն եղեն զանազանեալ ի շուրս առակս. քանզորուստ շահանգատացք ծայրատուրք եղ չահանգ զնոյ. և խորանարդք զագաթակոնք զնոյ. և ուղիղ խոյք. և բառնդ խոյք մեջբեր. զոգ և զնոյ կերպացուցին. զի խառնեալ զեն ի ներգործոյ պէտս ձուլեցին: Ա՛յլ այս ոմն նահատակեալ եղեն ի Հերակլիոսէ. զոյր առակս եղեն ակնկալեալ ոմանք զոյր հակառակութիւն և սերնդութիւն չոգեալ ոչ. կամ չտեսեալ՝ ազգս ազգս երոց կացուցանել: Ա՛նոյն առաջուն զնոյ երոց զմասեալս. զնոյ. զ[illegible]. զանկոյ. զնոյ և զալլոյն. հանապետեալ խառնեալս ընդ միմեանս չոյժ. զորս և կուլր. զոնդրեալ. ցն ոմ երոց սերնդասուած զանգուած. և զնոյնդեն առաց լինել. քան զոյր չոյնոյ զանգուածեալ երոց ընդ միմեանս զանգուածեալ երոց ընդ միմեանս զանգուածեալ երոց ընդ միմեանս

Ամանք ՚ի նորոյս, զի բնութեանց կարծեն յեմբոկոյ
ջրոյ և յանապատական կարծեցին խառնեալ
դնեն սկզբանս, զոսկւոյ զանգղայելի մանր մանր
մասունս. որոց չուաքմամբ առնն լինի տարր.
իսկ խառնուածքն նորա, և որակս ՚ի հիւսեալ
խառնեալք։ Ջորոց զկարծիս գրասիրացն զնեա
ցուք ՚ի նուաս խառնմանն։

ՀԱՒԱՔԻՆ ԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ։

Ասեն, որ զմի միայն սկիզբն լերայ բնա-
կանաց դնեն. ոչ կարէ կալ։

Յուցանեմ. որք միև նոյն սկզբամբ բազմանան.
ոչ են ՚ի միմեանց զանազան. որպէս ինքնին
իսկ յայտ է. զի ոչ ինչ է ՚ի նմա, որով տարբերին
ցին. այլ բնական իրք են ՚ի միմեանց զանազան,
մանաւանդ և բազում անգամ հակառակք. որ-
պէս հուր և ջուր. ապա ոչ բազմանան ՚ի միոյն
սկզբանէ։

Յորոմայեմ. զի թէ ամենեքին բազմանային ՚ի
միոջէ սկզբանէ. ոչ ծնանէին, և ոչ տարակա-
նէին. զի միտս ունէին նոյն. ջ նոյն ինքն սկիզբն
զի ոչ լինէր ՚ի նմա ինչ, բաց յայտնանել սկզբնէ
ուսան և ոչ լինէին սկզբնաւորեալք. և ոչ իսկ
տարթի էր առաւել քան ՚ի կոյղ զայն սկիզբն. զի ոչ
ինչ է իւր ինքեան սկիզբն. ապա ոչ լինին ՚ի միոյն
սկիզբնէ։

Ասեն. սկիզբն այն ՚ի գոլով կարէ լինել ընդ
զանազան որպիսութեանց, խառնուածս առնու
բիւրակերպիլ. պնդանալ. և այլն և այնպէս կացու
ցանել զակնոսիսութեան իրաց. և ծնանիլ և ա-
պականութեանն լինել ենթակայ։

Ասեմ ընդդէմ. զի զանազան որպիսութեանց զան-
նազան սկզբունս պահանջին, բազմանալոյ
և զանազանիլ. ապա որպէս զի ՚ի ինչ ընդ զա-
նազան որպիսութիւնս լինիցի. Հարկ է ոչ, զի սկիզբն
ինչ այսր զանազանութեամբ ՚ի նոսա յայտնի։ Ասասի
որպէս վերագոյն նշանակիցաք, որք զմի սկիզբն
ենթեն, բաց յայտնանել և այլ ինչ յիւրմէ ծնանիլ. յոր

մէ պատմուածք սկսոյթեան ի նմա ։ և այսպէս ի
ձայնէն միայն առաջին լինել մի սկիզբն. այլ երկո
ց ի նմա յոգեւոր ։

Առակք Սողոմոնի ։

Տ Առակք այ են առաջին սկզբունք բնական ի
լոց ։

Յուշանիկ. Ոչ բազմակրեալ են սկզբունք. այ են
առաջին սկզբունք. այլ առակքն են բազմա
կրեալ ի սկզբունս. ապա այ են առաջին սկզբունք
Յուշանիկ փոքրագոյն. Ա՛ի ինչ որ ծնանի և աճ
ումնանի. բազմակրեալ և յոյժ քան. զի յոյժ առակ
խրատուածք բնական երկոց բազմակրեալ յոյժ քան. զի
ծնանիլ և ապականութեան են ենթակայական ։
խակացք՝ ուսանելոյ. զի առակքն խակ ծնանին և
ապականին. որպէս հատն վառի և չքանի, և
ջուրն ներկի, և այլն. ապա բազմանան ապա ի
սկզբունս ։

Ա ապաստ. Ա՛ռաջին սկզբունք պարտին լինել
սկզբունք ամ իրաց բնականաց. այլ առակքն
այ են սկզբունք ամ իրաց բնականաց. զի այ են
սկզբունք կենդանի մարդոյ և անասնոց, որով հե
ան այ են սկզբունք ճանաչման. այն զի և յայլ
իրս գտանին յոյով յատկութիւք, որք այ պղծոյք
վերածին ի տարերս. որպէս գորտն ի ճահճանա
ան վիճի, և արանձիլի յատկութիւք ունի ոչ
ակոյց պատուհանոյ, և ծառոյ. ապա առ
բնքն այ են առաջին սկզբունք ամ իրաց ։

Պատուհանելիս ճանաչելոց են. առակքն այ
յատկապէս ծնանին և այ ապականին. այլ միայն
լուծանին ի տարր տարր՝ և յանդգալի ճանաչ,
որք առեալք ճոճ հանապազ, և անապականք. և
յորժամ ի միմեանս խառնին. զայլ միաբանիս բա
զում բան. խակ հատուածք ի մի վայր, զորս առակ
կոչեցուցանեն ։

Ա՛յլ գոյս պատմելոյ զգուշացեալս հանդերձ էրմիա
նոյ զմեզ զնեալ ի լինել լինելոյ. ի՛ր ապրեալ առ
բնքն ճանաչեն ներկայութիւն խրատանելոյ ։ Ա

այժմ յայտնանէ ունելոյ առաւ ցուցանել. զի զառաքելսն տեսանելով ներկայական զտակուածիցէ ներգործել ի միեռնոտս, և աշխատիլ զիրեարս. խակ վն զի առնելոցն էր և այլոյն ի դիմին յառաքեալսն, և ի ծնունդս. յայտնանէ կիրառն ի տարակարելոյ ըմէ տարերցէ ծննդեան և ապակառնելոյ իւրեանց ներգործութեան։

Վասառաքեալսն Տառաքեալ ինն. ըմէ սկսա հո զի միշ այ բառիսն այ ի տարբերոյ, վն լինելոյն ոգեաց. բայց մարմին նշ յայնց բառիսդ, այլ և այլ մարմինք։ խակ հոգիք անբաժանի կրեմին լի նոր հրաւրեն. և այսպէս ամ մարմնակոյք ի տա բնութ իրք յառաջնոյ սկզբանէ՝ բազկանան։

Ա՛յլ ի ընդգիմ. զի միշն ըստ առաքեալ միշ. Ննիա կայ գոլով Ծննդ. ամն և առականու ըմէ. պատ և նոր բազկանալ յայնց սկզբանէ, այլ ընդ անսխ քեանսն սկզբանէ փակին. ապա ամ հոգի նշ, զ բով կացուցանել ի տանսն մարդկինքն գոյացուցեալ, և Ծննդեան սկիզբն։ Ապա քանզի այ ի հնարանս ի տարերսն վերածել, յայտ ի ըմէ չին այ ամ գոյացուցեալ բնականոց սկզբանէ։ խակ գհոգի անաւորոց, որ և առ ընդ սկզբանէ պատրաստակի. առ հոգի կամ առ այլ ինչ առարկ վերածել նոյնիք անտարբեր է. զի այ հոգի, և այ այլ գինչ և իցէ առարկ կարէ լինել սկիզբն գոյացական Ծննդեանն. ապա առարկն այ ին առաջին սկզբանէն ամն։

Ա՛ՐԴԵ ԵՐԿՈՒԹԻՒՆ։

Սկզբանէք իրաց այ ին տանէք տառանէք իրաց՝ իստանելոյ ի ընդ միմեանս։

Ցուցանէ. Զի ըմէ ի տանէք տառանէք ամ իրաց լինելն այդպէս իստանելոյ ընդ միմեանս. ապա իմաստն ինչ հոգի կայցէ, որչափ և ըստ ոգոյն ինքեան և յարգագործ այլոց։ Ա՛յլ այս անտեսի, և հակառակ փարձոյ։ զի արդարև և հնարեալ յոյզ գործոյս զիմաստն, ներքոյ և արտաքոյ ըստ գաստեսից, և այ հրեղէն հոգի։ Վն ի իրեալ ապա ապրեալոյ։ ըմէ Ա՛ստուածոյ յայտնեալն ի ոգոյ ընդ ընդ ընդ ընդ

ԵՒ ՅԱՂԹԱՀԱՐԱՆՔ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՏԷՐՈՅ ՄԵՐՈՅ։

ՊԱՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ։

ՅԱՂԹ ՕՐԻՆԱՒ ԽՈՑ ԸՍՏ ԻՒՐՔԱՆՉԻՒՐԻ, ՔԻՒՐԵՂԵԱՑ, ԵՒ ԵԿԻՒՐԵԱՑԻ։

ԵԿԻՒՐԵԱՑՆ, դիմակրաւեալ. և յետ բազմաց Յառաջաբանից նոպիկեան հատանելոցն ես եմ ակդրուեալ երգել ես հիւլէիս. այսինքն մանր, և անբաժանելի չասանգազգի, որոց առնն տանեաց են բուրգանք, տանեաց քառակուսի, տանեաց եռանկիւնի, տանեաց սիւնաձև, տանեաց առնգեալ, տանեաց կորիժանև. և նմանեակաւոր. և այլք յայլ ձև վիճակեալ. ի չասանգազգիէ սասի յայտ գոնել, յանատանման գաւառակութիւնն խոտոր թեռխտակից, և ատաղ յիրարս կառուցեալ, և զմի միոյնէ պատառակեալ, ոչ միայն զպատ ոչխարն, յոր բնակիլ ազէ. այլև զայլ անբաւ տիկնիցս. առնէ բազկացեալ և այծուս զբեռնակոծ երթս զհնոցգործոյ, զդարբնոյ, զհրահանգչիս, զառնելոյ, զկնդանեցոյ.

և զնամ խակ, ոչ այլ ինչ առնել կարել. բայց կարծ
ակնարկս հեռուստեմս, կամ քան նոցա անուանել
լոյսն, նոքունչանեմ հիւլէից. Ընդոցա կազմիս զայ
սոս. Տասնեակամբ անուանք կանգնել կարծացան, սա
կայն մոքրեալ ի զազարուց մոլորութենէ անտի
զորս առաջին նորա ջաւադրեալ յառնելեալ կին
լոյսն, վայ որոյ ի վերբերել զայն՝ առակաւին առնել
փոյթ յանձին կացցուք: Եթէ ակա այնու հնեմ յի
բաւէ կր մերժել զի յոյնէ հիմանե վերոյ հաս
ատաս. Վասզի զուր ապարատարուց առաջագնե
զայնոցիսի հեղէս. և եթ ի ենդոցանէ անուանք բո
լորանեն իցեն, և անուանք անկիւնաւոր. անուանք
առնիանաւոր. անուանք կորացեալ. անուանք երկայ
նաձիգ և ապարատաւոր երբեմն զարդ, և այլք յոյլ
ձեւս վիճակեալք: Օ՞ն այս ամենայն եթէ ոչ
գիտնականաց և լինկոպատոն խոնդրը. որոյեւս
կալ կենդանի. այլ արդարև բաղաքացիք են ան
սոր. որք և ոչ մի ինչ հասատատուն բան. կամ
հաւատոյ փորձ առնեն ապատատուն: Վասզի զուր
գիտացին ի ձեռս առնուլ, և ընդ որ խոչորացոյց
հայեցեալ զայնոցիսի ձեռս առնուլ կոյն նայս ի
հեղէս զի զուր ինչ փորձ առաջի առնեն. այնոցա
պատճառք են, մինչև ինդոյն կոյն փորձոյ, որոյեւս ի
գործոյ հրոյ, ոսկի ի կորացատաւոյ այլոր կարծեալ
հետանկցուցանել, լինել հեղէսից հրոյ բոլորանեն,
և ամն լոյսն և ապարատաւոր երբեմն զարդ, և ամն
սեռնանեն, և ամն բրգանեն:

Ա՛ԼԻՔՈՅՈՒՆ:

Հեղէս այ ևն ամ հրոյ առաջին սկզբունք:
Հզարակացու ի ձեռ առաջագնե զատ հրկուցոյ
նախ ի՛ եթ ոչ գտանեն հեղէս. և երկրորդ ի՛ եթ
ոչ յարտարբ նորա սկզբնաւորի:

Ա՛րդ՝ ցուցանեմ զատ առաջնոյն: Ա՛յ մարմին որ
չարժ և փոքրիկ լոյծ, ի բաժանելի. ապա այ
գտանեն մարմին անբաժանելի. կամ հեղէս: Ցու
ցանեմ առաջագրեալն ի ձեռ. ամ բաժանելի
ոյլ ամ մարմին ի բաժանել. ապա ամ մարմին ի
բաժա-

քաժանելի : Հայտ է փորթագոյնա . զի քանակու-
թիւն կ յատկութիւն մարմնոյ. Հաւգանի մեծագոյնն.
ասի որ բազկանայ յարդագործութիւն մասանց՝ և բա
ժանելի՝ ի մասունս , որպէս ինքնին խոկ յայտ է ։
այլ ասի քանակ բազկանայ յարդագործութիւն մա-
սանց, զի քանակութիւն է կազմեալ ասրատուածի՝ ի
մասունս : ասպա ասի քանակ է բաժանելի :

Յասատատ . ասի ձևացեալ բազկանայ ՝ի մասանց,
զի ձևն է արտաքոյ բուն ի մասանցն . այլ բան
հակառակարդ ասց . հիւլէյն են ձևացեալ . ասպա
բազկանան ՝ի մասանցն. Եւս ինձ ասի ասանգնդ
և Ջանկ , անդ և մասունդ արդ՝ս ինքնին խոկ
յայտ է . այլ ՝ի հիւլէս գնեն հակառակարդ
ասանգնեա , և Ջանկս . ասպա բազկանան ՝ի մա-
սանց յայտ կարին բաժանելի :

Պասատատանն ի՛ հիւլէյն ոչ յայն ասկս է ն ասն
բաժանելի . իրր զի չունին ասինեն զասա-
ծուի՛ն կամ զմասունս, որպէս կիսան մասի կիս-
ի իզական. ասպա ի՛ ոչ յայտ է ի՛ և զի ոչ բն
գանելին . այլ զի այնպէս ասիր են քանակա . որ
փորթ քան զայն ոչ ասանի բնութի : Հաւսի մասի կ
մասի իզական, և մասիր են բաժանելի . բայց բնա
պէս , և իրօք անբաժանելի :

Այլ կ ընդդիմ . զի քան հակառակարդագոյ խոկ
հնարէ լինել բնութն քանակու ի՛ն փորթ քան
զհիւլէյն : ասպա ոչ կարին լինել ամ բաժանելի յայտ
մանել . զի են ընդ այնպիսի չափսանգ . քան զայ
փորթագոյն ոչ ասանի բնութի՛ն : Հաւգանի ասա-
ջարկութի՛ն : Ասա հակառակարդագոյ, հիւլէյն ա-
մասիր են ասերեսասրք . ասանգ Ջանկասրք . և ա-
մասիր քառակուսի : խոկ արդ՝ այն ասերեսանգ և
Ջանկ փորթ են քան զհիւլէս . և հիւլէյն քա-
ռակուսի փորթ է երկայնութի՛ն քան զերկայնաձիգն .
և ասա փորթ է քան զնա չունի՛ն , ասպա բնու-
թի՛ն զնա փորթագոյն չափսանա կարի ասանել
քան զհիւլէյն : Խոկ արդ՝ զինչ ընդդիմ է , այս
պիսի ասերեսանգ և Ջանկացս փշրիլ . և հիւլէյն որ
յերկարագոյն իցէ , ընդ ամ կարիլ յերկուս կար
Ջուած երկայնս . որովհետև փորթ քան զնորայն

երկայնութեամբ հնար է լինել բնակիչ. մանաւանդ
թէ է խակ յոյժ, և երկնագունեն նոյնիսկ
բաժանել երկուս անընդարձակ չկայնս։

Վասն նորա պնդանն, թէ հին լեզուն չէ հնար բաժա
նել բառ շափմանցն, որով մի քան զմի առա
ւելուն, քան զի ասեն, մատուցէք նոցա անընդմի
ջարար մածեալ կան շ միանան. ոչ ինչ գաղար
կութեամբ կալով ի միջի, վասն զի համարին թէ ի
մէջ մարմինս սփռեալ կայցէ գաղարկութեամբ, և
այն իցէ պատճառ լինելոյ նոցա բաժանելի։ Ա՛ս
ակ զայն մարմին ասեն լինել բնական անբաժանելի,
յորոյ ի մասունս չկայ ինչ գաղարկութեամբ, որպէս
սկ համարին թէ իցէ մարմինն հին լեզուիւ։

Վասն (թող զայն, զի ոչ գոյանի գաղարկութեամբ,
որպէս ցուցաք առաջի թող թէ ի նմանէ բա
ժանելութեամբ, կամ անբաժանելութեամբ մարմնոյ ծա
գելոյ։) ի նոյնի խակ անդրադարձ այդ պատասխա
նի այսպէս առնէ ասել։ Հին լեզուն, մանաւանդ
խոշանարդն, ի բազում թանձրագունս. ըստ նոս
տանելոյն հակառակորդաց, անընդ միշտ մա
ծեալ կան ընդ միմեանս։ միմիայն յարակցելոյ ի
մաղ նոցին ոչ ինչ գաղարկութեամբ ընդ միջ մատ
նել. ապաթէ ոչ՝ ամենևին լուծ լինի ի գաղարկու
թեամբ անդ, և այնպէս ոչ ինչ պնդակարմրութեան
ցուցանի գործել լինի։ Խակ արդ՝ բառ բանիդ նոցա. ոչ
ինչ խափան գործոյ այնր անընդմիջ մածումն ա
ր գ գաղարկութեան վասն, հնար է գտանել ի
միմեանց կորզել. ապա բաժանումն գաղարկու
թեան ի միջոյ մատանոյ ի միմեանս յարակցոյ ոչ է պատ
ճառ անբաժան միաւորութեան։ Ապա առեալք, և
Նմանիցուք թէ պղինձ և ընդ խառնուցոյ հին լեզուն
մած՝ առանց ինչ գաղարկութեան ընդ միջ լինելոյ
կարծին ի նոցունց ի բաց կորզել. և այնպէս հնար
լինի հին լեզուին բաժանել։

Արձակ՝ եթէ զայն առնուցանս և Նմանիս ոչ իմիք
բառուք հնար է կորզել ի բաց. ապա և ոչ զմած
մարմնոյն պնդակարմրութիւն հնար է փարատել։ քանզի
դնեն թէ պնդակարմրութեան նոցա ծագի ի միմեանց
մա

անփրթմանելի խաժուժաժոյժ և ապուշխութ զմի
մեռանելոյ պատասխանել, և մատուցանել։ Իսկ արդ՝
ևքո հետևեալք են ամենևին անթուժանելի զայրա-
սին զասելոցդ և զմնացեալս ոչ իշխիր բռնաւորի՞ն հնար
լինի բնկճել, ապա և ոչ դիմեալս՝ ի միաբանից՝ ի
բաց փախել։ ապա և ոչ զմարդին՝ ինդոցանել բազ
կացուցանել, յոյսիկոյս յոյնիկոյս բաժանել։

Յայսց բանից ամաչ՝ ի չաստոզովաց հիւրիկց
ապրեալ՝ ընդունելն, ևթէ գանձ ոսկեաց հնար
է բաժանել։ այլ այնուհետև խոստովանութիւն ամե
նեցուն դատաստանին։ զի որով արիւնք հնար է բաժա
նել միմեանց, նովին և միաբանել։

Յայտ երևելի ձեռնարկութիւն է, որ ընդդիմ հիւ-
լիոյ գոյաւ, մարթի է յաղթել և զոյատևիլ։
Այս՝ հիւլիկն ոչ ամենևին հաւասար քաջակա-
կարծի դնել յիւրեանս, և ոչ անհաւասար։
արդեօք ևթէ միաւորի մեծ քան զմիսն լինել։ ապա
ևս ոչ ինչ է։ Եւ արդարև ոչ կարեն դնել ա-
մենևին հաւասար քաջակա։ արդեօ հաւասարին ա-
մենեքին՝ ի խնամակալուժոյ հիւլիոյ։ ապա ևթէ ոչ
հարկ լինիցի միաբան, ևս ոչ հաւանիմ։ քանզի՝ ի դնել
հաւասար չափեանցդ, մի և նոյն ձև եղանել։ արդ
ինչ՞նին իսկ յայտ է։ Ապա և ոչ կարեն լինել մի
քան զմի ևս մեծ, արդեօք այլք հաւասարին։ ապա ևթէ
ոչ, ոչ լինելին ևս փոքրագոյն մարմինք։ արդեօք
այնուհետև լինել քանզի յիւր փոքրագոյնս ոչ գտանել
մեծ և փոքր։ արդեօք ինքնին իսկ յայտ է։

Արկղոյդ՝ հիւլիկն ոչ հաւասարեն են, և ոչ այլ
բան։ ապա և ոչ բնաւին իսկ ասելի։ Ջոյ-
գանել առաջարկութիւն։ Ջի ևթէ են հաւասարեն,
արդեօք դնելի ամենևք, հարկ է նոցա ասել զնոչ
հանդուգնաբար։ ապա զնոյն ձև։ զնոչ ծանօթութիւն։
և զնոչ չարժառութիւն։ Ապա ևս ոչ բերելի ամենևք՝ ի
միասին, ամենևք՝ ի միոջ, և ամենևք խոստովանիմք։ այլ
ևթէ՝ ի միոջ կողմն հաւասար երագութիւն։ ապա ոչ
երկուք կուսեն՝ ի միմեանս, և այնուհետև ընդ
բացատութիւն գործեն։ Իսկ ևթէ ինչն այլազան, ոչ
գնեն այլք, ապա յայտնի անկզբանց բանականաց։
և այսուհետև ոչ լինին առաջին անկզբունք, այլ անհե-

քնաւ պիտալ իւիք հաստատակաս, և իւիք անոպհա
կանաս։

Յաւգանի Հպատակացութիւնս քան Հրկրորդին. Ք
ՀՀ Հիւլէից ոչ պատշաճի սկզբնաւորիւ Սիրշ
բանք իշաց պարտին լինիլ սկզբանք Ծննդեան,
և գոյացական պէսպիսութիւն։ խակ արդ՝ Հիւլէք
ոչ կարին լինիլ սկզբանք Ծննդեան, և գոյաց
կան պէսպիսութիւն։ ապա և ոչ սկզբանք իշաց։
Մնձագոյնս յայտ անտես է. զի առանց իւ քնա
կան իրք գոյացական ատրիբիւն. որպէս մարդն
ի Հիւլէ, Հիւլէ ի անկից, առանձին ի քարէ. և զի
այս գոյացութիւք նորոգ ատաղծին. և այնպէս
լինի ի յիշս Ծննդեանգ գոյացական. զոր և առաջ
զգուշացոյցն Հաստատեալ ցոյց։ Յաւգանի փորձա
գոյնս Հիւլէք. որպէս վարկանիմն ջատագովք
գոյացական միշտ ունան նոյն, և միայն ատրիբիւն
չարժմանք՝ ձևով, և գրիւք. գորգրիւնակ նոյն Հիւ
լէք. ոչք ի դադարիլ իւրմանէ այսպիսի իմն
գրիւք և Հիւսուածք էին փայտ, առնիմանաւ իմն
եղանակաւ չարժեալք, և տատանեալք, լինին
Հաւր։ խակ արդ՝ չարժումն, դադարումն, ձև,
և գիրք ունակ պատահմանք. ոչք ոչ ի նկրտա
ածեն զոյէ ապհաւիւ գոյացական. ապա ի Հիւ
լէից ոչ բնաւ նոր գոյացութիւն ծնանի, և այնոյ
գոյացական պէսպիսութիւն յիշս ծագի. և այս
պէս ձևն ոչ գոյացանի լինիլ ատրիբիւտ ի քարէ,
այլ պատահաբար. և յարատևիլ իւրմէ ոչ նոր
բնագոյացութիւնն լինի ատաղծիւտ. այլ որ յառաջն
կայր, ևս պատահման փոփոխի։

Յառաջի. ի Հիւլէից անհնարիւ ամ բնական
իրաց լինիլ. ապա ոչ ևն սկզբանք ևսի։ Հի
ւանութիւն յայտ է։ Յաւգանի առաջարկութիւն։
ի բնական իրս յոյժ զանազան ուժակք կինագ
և Ներգործման. և գոյացական բազմանագ. քանզի
առանձինս զանազանս, զի կինդանի ևն, գոյան.
և Հրեշտակք ևն, յիշատակ. Հաստատակ գոյացք.
կարծրագական գոյութիւնք, խոտութիւնք, լաւութիւնք.
և այլովք գոյացութիւնք ընդունին զանազանագոյն.
և

արձանն

արդեն. զգաճին հեշտասիրէ և ցասում. յափշտակին կրեաք սիրոյ. առակասէ. վհատիցեն բաժակ, երկիւղ. համարձակասէ. և այլն։ Իսկ արդ՝ այն սիրեալ հիւանդ զդպրապետն և ամենգունդ խրատուցեալ շարժմամբ դրեալ՝ և ձեռամբ ոչ էին ձեռնհաս զայս ամ ընդհանալ. զի սովոր համարիմք (եթէ զգայուն հեշտասիրն. անբաժակ. և այլ այսպիսեաք յայտնանէ լինիցի. զի հիւանդ այսպիսի իցէ ձեռն ինչ վիճակաւոր. այն ինչ ի զանազանս ընդ հարկանիցէ ընդ այլ. այսու ոչ ամ իրաց բնաւ կարաց հնար է լինել ի հիւանդից։

Յայտ վայրի առաքեալն Քրիստոսով հիւանդից. զի ոչ իշխեն զամենայն զկենդանասկենդանութիւն և զծանաւութիւն. և ոչ ունկնդրել կարող են. եթէ զիարգ հնար իցէ այսմ ճանաչեալն ի հիւանդից ընդունել։ Զի զոր ելիցեցուսանաց. եթէ զգայուն հոգին է ի հիւանդից. ոչ ի հատարակաց անսխալ. այլ զանձնեալ խոստանալոց բազադրին. այլ ի տա բանական. նոքա՝ փախուստ վարդապետ։ Այս երկիւղ բերէ զինք ինչ ի նոսա առնլի քան զհատարակացն հնար իցէ կեցուել. որով մարմնացեալն լիներ ակնկալն ճանաչեալ։ Եթէ նա զինէ փոքրագոյնք քանական. բարեձեռք. և երջանկարարք. որովհետև եթէ ելիցեցուսի կարծել։ Այլ այս ամ ուրեք չայտ է, եթէ ոչինչ տրեալ առ Ճանաչեալ. Վասն այսորիկ ծանելոյ զայս պատասխանեալ. խոստովանեցեալ այսմ. Յաղթեալ հիւանդից. եթէ հոգին զգայուն ունի ինչ բաց ի հիւանդից. Եթէպէտ զինչն նոցա անծանելի է ասել ի մէնջ։ Ընդդէմ արգիլոյ և իցէ. հոգին այն զգայուն. չայտ է եթէ չէ սակ հիւանդեալ հիւանդից. զի ի լոկ հիւանդացեալ ծայ ոչինչ զգալ եթէ Ճանաչէր ծագի։ Ընդ այս հիւանդից ոչ ասի ևս ակզբանէ. զոր պատճառ էր նոցա ապաքինանել։

Ա՛ս ոչ խոկ զիւրիցիկ մէնեն ի հիւանդից զամ ձեռն ելանել ի չէից։ Այսոր այնպիսեաւ կարգ հաստատուն ի բնութեան. Էր ապագա նմանն զնամն ծնանիցէ. որով ձէն զնի ևս զգալ։ և կարճին զկաղին և ոչ զաճանչէ։ զի զոր արհնակ է

Ցայսոսիկ բնական պատճառս մարմն է յատկ-
ուած ինչ եւ ած արանական։

Ապա

ԱՅԱՒ. Ա՛ի ոտից հարց հրամանաւ, այս վարդապետիցն հիւրիցդ էգիս առաքեալ. զի ասեմ ի քաղցեալ ես ի մեծ ուրախութեան. զի ոչ ուրախ լինիս ի ծաղկանալ տանդ քո, եւ տանջիս ի ծաղկանալ տանդ ուրիշի. բայց յիշեսցուք եւ մեք վարդատաւոցն առաքելոյն, զի ամենեքին միասին հաւասարապէս ի մեծ խորհրդեան. եւ զայն բնաւ ոչ ոք ասիցէ թէ ի բաց խորշեցեալ. եւ զայն բնաւ ոչ ոք ասիցէ թէ ի բաց խորշեցեալ. եւ անգիտանայ առաջի Աստուծոյ զի ոչ ոք ի մեզ ի բաց հարկանի զինչ ասեմ, եթէ առաքեալ հարկանի վարդապետութեան

Աչքերդ. որովհետև այս կարծիք գնելու էիս քեզ համ իբրև սիրուհուն կացուցանել, երկնչեմ զուցէ զմարդիկ յայտակեսն առասպելս կրթեալ՝ առաւակս առակս վայելուչ յոյն վիճ մոլորութեանց, յոր նոքունք հնուէնախոտք գեղեցկատեսս, լեռնիսկապս, հովիտս, և յուկրեսիոս դէզերեցան. յոյն թէ ոչ գոյ ինչ կամ հոգեղ, այլ ամէն ինչ, և ամէն ինչ՝ ևթէ իցեն, բաղադրեալ են ի հինէ ինչից, թէ ոչ ամենևին էին. և ոչ կարգեալ գնեցաւ իմն հանճարով, և թէ ոչ կառավարի ընդայնմ անտի թէ. և թէ ոչ գոյժ ինչ ի նմա վասն վախճանի. այլ ամէն ինչ լինի խառն ի խառն արշաւանաք հնուէնից ընդ վայրապատարկութեամ ծովացեալոց: Վասնայսորիկ այս ազգս հնուէնականաց ամէն խնամանոց վճռաւ եղև տարապիր, ոչ միայն որպէս գերզգուկ ինչ, և անհնարին, այլև կրանէից վճռատակար. և ևս առաւել քրիստոնէականն կրօնէն, որոմ հանապազ հակիրճ բնութիւնք կացին հակառակ: Վասնզի անհնար խակեր ընդառաջելոցդ ի գոյացութեան և ի տարին անձնասպան լինելոց քան անասնոց՝ ընդունել զԱստուածայն: Ինա զի և քահանայապետն ասէ թէ ոչ ասեն, անհնա և կայիա՛ փա՛, այլ փարիսեցոց բազմոց գհաւատան իւ անձնելով. ինքնանք յանապատ և անդարձ կացին Ջուցին, առնելքին նոքա ապուհիցիք հին, ոչ յայտ է. գոյժ. չ։ ի հրեայք հակիրճութեանք: Սակս որոյ ոչ կարծեմ արդեօք զայս ազգս (քաւեալ յանկարգութենէ անտի) իրաւամբիկ որպէս թէ առաջին Ջնտարիս վարկանիցին. այլ յաւէտ առ քաջութեանէ, զի գոյութեան մտաց ցուցցեն ի քաղաքակիր լինել թէեւ փաւսի. որպէս և գիտութեամ փիլիսոփայիւ լսէ, յանէն առնուլ գիտաստութեան թագաւորեալ անդր, և գիտակից զանգրնութեան, որպէս և ոսանց՝ զանմատութեան:

ՊՐԱԿ ՁՈՐՔՈՐԴ։

Վասն ոչ լուծանելոյ խորհրդոյն ի ջուրն։

Ասէին, ըստ արհամարհելի չէ արժան դէ-
մահաձակ ամենայնի արհեստից ատե-
ակզբանց ընդդէմ խաղացաք խակ լինով
յանելով ապրիլ, որով հնար ըստ կրնալի
տեսանել ոչ ինչ տարբերութիւն ի սկզբանց
հնութենականաց։ բայց քանզի կարծէք ատես, ոչ
հետաստան ինչ բանիւք, այլ հնչեցուսցուք և մեռա-
խաւ մեկնութիւնք անհնարիւք, ընդունելութեամբ ըս
զամ գոյն, մեռանելոյ առնեսա, այլ հրեշտակացու-
թիւն, քան թէ բանիւ փիլիսոփայելով՝ ի նմին-
քինե և յիմանալի սկզբունս խրատ մեռանելոյ ոչ տեսոր
մեռն, կամ ոչգիտէն։ վասն սակաւ մի զգուշութեան զոյն
ամ Դաւրուսոյ՝ և քան հրեշտակ մեռանել, (զի զմի
բանիքինն ոչ նմին հետաստան թիւն) յայտնվոյ
ըստ յանձն առնելոյ յառաջիկայ, և ասէ՝

ՅՕԳՈՒԱԾ ԱՒՈՒՐՔԻՆ։

Յաւելեալ խոյնոյ խորհրդոյ յայտ-
նութիւն։

Յա ասիմաստս այս՝ Ջարգիկ, և մեռա-
վարժ, և ի մեռանելոյ թիւրեալ յաջո-
զակ՝ ի յառաջատրանելոյ իւրոյ պրոց, որ
յաղագս սկզբանց՝ ի վերայ նահատակացն ասի, իբրև
խոյնոյ խնամասուելոյ անձեռնհաս և զաղտեալ հրէից
յանդուգնեալ Նաւարքասակիսաց՝ և զանձնոյն զատ
ընդունել ցաւս վայրի գյաղագս բնականաց առաջ
գիտելոյ իբրև մեծինն մեղսասիրելոյն մերժեալ՝ յոր
պրոյ ոչ ասէ, յառաջագիտեմ լինելոյն այնպես
հետագրեալ՝ ի Նշանագրութեամբ շատ մեղսոյն
ասա

ասպա պէտք է, եթէ չկարողանա փրկութեամբ գնկերսն գալ իւր, և գրուի ձշմարտութեան հանդիպարձակ իսկ պիտոյ ցուցանել, և ապացուցանել այնպէս վաստահութեամբ. որպէս կարծեաց այնմ զոր ի խնկարուեստից ջնջողացն հանեալն էր ի քար, առաքին լինել գոչէր։ Ոչ այս վաստահութեամբ խրատէ Տէրն զաշակերտսն իւր, եթէ ոչ կամիցին ընդունել զձեզ, ելէք արտաքս ի քաղաքէն այնմիկ, և զփոշին զոտից ձերոց սրբեցէք ի վկայութիւն ի վերայ նոցա։

ՆՈՒՀԱՆԻՆՈՑ ԱՌՆՈՒԱՆԵԼԻՔ։

Այլ սա իրրև չտեսանէ ինչ զաստուածոյ, չկարողանայ ճշմարտութեամբ, և զանառակտանել նորա, բաւական համարի յառաջին մասին գրացն ձառելոց, զորս ոչ ևս պատշաճ դնել. ասպա յերկրորդում մասին միտ ի ձառս ակզբանց բնական իրաց։ Նոյն զառաջինն զոյն ինչ իրրև հաստատ իմն արձանագրացուցանէ. եթէ մասնաւորապէս գոյացութիւնն ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ ստորոգութիւն յոյժ ոտն ի վեր, եթէ և ոչ ճշմարիտ գոլութեամբ հնարք և լինիլ գառարկութիւն, զի ընդարձակութիւնն այն գառարկ, զոյն լինելոյն ստորադրել՝ ի հարիւր լինի մասին։ Նոյնպէս մանկ հնարել ցուցանել, եթէ այնպարտ անհնարն իսկ է, և անառնելի. զոյն զի ընդարձակութենէն, որք մասունքն արտաքոյ գան գոյութեան, են ստորադրելոցն ոտն որոյ և ճշմարիտ մարդիկն։ Նոյն եթէ անհնարն իսկ լինիլ բազում ոչխարաշատ. զոյն զի այսր ոչխարէն ձեռն՝ անառնելոյն ստորադրել, զամենայն կարելի զոյգս ընդարձակութենէ լինել։ Նոյն զի ստորադրելն ասէ, այս հանդամանք են մարդն. բանականութեամբ. հոգւոյ, զոգորմելի. մեռանել, մեծութեամբ, կամ փոքրութեամբ. յայտնանել հանճարոց ցանել, եթէ ամենայն մարդկային իրք ի ձեռն ի ներքոյ սրտիկացեալ ստացեալ ի պէտս մարդոյ առաջնոյ, զոր չարժանաւոր, զոգորմելոյն, զբիւրս, մեծութեամբ, և ձեռամբ ստորնեալ, խրատանաց անկանիս ծով զգալոյ անձանաչ իրաց կացուցանելն։ Ընդ այնմ առաքն կարգեալ առանց։

Մինչ ե՛ւ ընդ, հանգիստ, ընդհատ, ընդ ընդ ընդ։
Անիկա ինչ իմաստներուն են ընդ նեղուց։

Օգոստոս ամսոյ տասներեքերորդ, զնաւ գիշերագնա
կարգեալ ի տանն Աստուծոյ, ի ժամ երեք գիշերոյ
գնացեալ ի տեղի ուխտին, որ կոչի Ղազարոսի, ի
գիւղն Բեթանիա, որ է ի հարաւակողմն Երուսաղէմի
հեռի ի քաղաքէն չափ մի ճանապարհի։ Եւ ի տեղին
գտեալ զեկեղեցին, որ ի վերայ տանն Ղազարոսի
շինեալ է, եւ զգերեզմանն, որ ի նմա է, եւ զքարն,
որ գլորեալ էր ի դրանէ գերեզմանին։ Եւ ի տեղին
գտեալ զերկու սիւնս, որ կանգնեալ էին ի տեղի
հարսանեացն, որ եղեւ ի Կանա Գալիլեացւոց։ Եւ
զերկուս ջրհորս, որ էին ի տեղի տանն Սիմոնի
բորոտի, որ ի Բեթանիա է։ Եւ զտեղի տանն Մարթայ
եւ Մարիամայ, որ է ի Բեթանիա։ Եւ զտեղի, ուր
կանգնեալ էր խաչն, որ ի Բեթանիա է։ Եւ զտեղի
տանն Զաքէոսի

Աղիքորդ շարժմամբ բանիցեցաւ ասել Ներսէն՝ ի
ակառակս պատասխանոյ որոց՝ ի կիպրոսէն խռնեալ
Նուբար Ներսէսի՝ զնաւատուր մարդկեան կապոյտ. ի զա
բիգանէն, և զանձնէլատ առաքեալս : Ընդ գնասակ
ինեալ Ներսէսով շարժ Դաւալեան՝ կապուտիկեան զնաւ
սինեն զայն Յոհաննէսիկ՝ զոր կոչէին Էլիէն : Իսկ
Յոհաննէսպատի մեռաւեալ երբորդ առաքին՝ Ինքը
բագատենիկ անուն իրր զարձանա՝ ի գուբս Դօրէ՝
բագապրեցին զնայրենին գեղանհատ. այս է զնոյա
բանս. ելբիկիր. գնեռատեալ. գիներգատեիս. զատեկան
և զգրա՝ ի կարգի : Ընդունելատ առաքեալ Հաստատի
մի մի պատրաս բանս խրատանեցին՝ Յոհաննէ, ոչ ինչ
առարկել յայնմանէ. յորում կենային. որոյ հնգերորդ
դնել զարկանեն : Ընդոյ Նուբար Ներսէն առաք. որ
ի հնգերորդ պատասխանի Հաստատեալ. զնաւատուր առա
քեալն բազկատատ գանել. երբեմն մանդատին երբորդ
առաքեալն զնեռատեալ Նորա իրրև զդրամատ. այնպէս
մեղադնել, և պատմ. միենի ոչ գոբել զնեռ պատրա
առ իւր պատասխանել՝ և յայնժամ՝ ի մերձաւորս
անդր Յոհաննէսէ՝ Նախ՝ ի վարդամ առաք, և ա
պա՝ ի մերոյսիկ փոխարկին :

Ապա յաւելցաւ Յոհ. բանակատեալ՝ շարժմամբ առ
յիմ՝ ի սկզբանէ հաստատեալ՝ ի Նմանէ, մի և
Նոյն կոչ ձեռք յաւելու՝ ի բոլոր Ներսէսեան, Յոհ.
սկիզբ հնար է, առ՝ մանել՝ ի մանուն փոխարկիլ՝
իսանուանք զորս առաքեալ Հանդերձեալ Նոր յաւաջ
բերել :

Ապա այսպիսի են մատուցանին զնոյնք կարգ
ասեալ՝ ի վերոյ սկզբանէ, որոց պատասխանի
խակ յայտնել զնեռ առաքեալ, ասկայն զգուշանալ
և այժմեան է ձեզ հնարել : Յիսուսէս և ոչ իշխեմ.
զանգխառնալ Յոհ զուգ՝ ի պատրաստակել յանուագ
զորս չազգակրատանեան, որ ոչ ամենի հաստատեցաւ
զայսպիսի զնեռ առեալ Յոհաննէս. մանաւանդ
չարչիտպիտ Յոհաննէս. իրր Ձշգրիտ սկզբանեալ իրաց ան
պատեալ գործել՝ և զազգատարածել Յոհաննէսեան
Յոհ Նորա. այլ Յոհազգատեալն անձանց պատճառ
առատակելն զինել որպէս կատարեալ. զնոյն և
յետ առաքեալն, զանոնք ինքնահաստատ զնորհեալ

 առաքե-

առաքեալքն ընդդէմ գինեվաղ խնդոյ առասպե-
լիւ ։ Բայց քանզի արիք էն փիլիսոփայիդ զյա-
ռաջադասութիւնն խրախանաց հանդերձ խոցելի գիտցիս, որ-
չափ և առնուիցի խլեն, յառաջիկայ և առակ վասն ո-
րոյ զառաջինն ցուցցուք հատուատս, ի[ր]ր կար-
գի վարուն մատանց չէ հնար լինիլ անգրատս իրաց։
Այլ ապա ՚ի բովանդակ յայտ վարդապետութեան
հարթիւթեան՝ որ յարդարս անգրատս հետազօտել,
ցուցցուք յայտ յանգ իմանալ Ծանր ծանր պատճառաց
հանգաստութեան անդրադրեալ ի սմանէ բղխել, և երե-
ւելիոց բնութեանն ոչ սակաւ ցուցադրել ։ զորս ի[ր]ր
՚ի զգայութենէ ոչ գիտեմք, խելամուտս լինիլ, ի[ր]ր
չիք հնարիւք շարժ այսոցիկ անգրատս, առ որս
ցաւորութեան բնութեանն անդրադարձիմք։

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԵՐԿՐՈՐԴ։

ԹԷ ՀԱՒԱՏՈՑ ՀԻՒԴԻՒՐԻՒՆ ԷՆ ՇԱՐԺԱՆԻՔ ՎԻՇՏԱՒՈՑ ԼՐՈՅ։

Ցանգամէն նախնի փաստիւք, որով գիտելիսն
մերժէ ցայտ ։ Ի[ր]ր նախ՝ վկայութիւն արտոյ
հարցի, ոչ գիտելիսն իրր նշանակեալ ինչ
և այլանդակ ՚ի բացայայտութիւն։ որպէս յանդգնեալ ոչխա-
րիս ցուցցուք։ Այլ կարգի ետեւ տանելոյն ըստ երեւելի
տեսութեանց ընդ հակիրճս բնութեան հիւանդութիւն
Ապա նախնի իրաւամբք էն մերժելի։ Անդնդի փոր
բացագոյնս ։ Ուսումնասիրութեանց վարդապետութիւնն գի-
տելիոյ՝ այս է ։ Թէ ամէն ինչ բացայայտ յանգոյ ոչխ
շահաւոր ոչինչ։ Թէ ոչխարութիւն իրաց ծագիս ի
այնպիսեաց շարժմանց՝ զորս ձեռք և անդամս ոչխարին
և Թէ ոչխս բնբռնութիւնքն շարժմունք բաղդ մի անձանց
պատահեալ՝ սա ՚ի կոպիտ իրաւարին ։ յորմէ լինին
ոչխարի պատճառք, որոց ՚ի դնելն, հարկաւ գիտա-
գան ամէն երեւելիք բնութեան, ծագումն, և մեռա
ւատակոյց ։ անձրև ։ կայծակ ։ ծնունդ և ապա-
կանութեան հրաշալիութեանց, անկաց ։ կենդանանաց ։ և

սղլեն։ Ակ արգ. ապրին իակ ևն ուսանել կարդալ, ասել լսածդ ևս գիպեկուտան բնչևսլ ևսանան, ի հասարան։ Ինչ. յաւաչքին մասին, հրամայել գնամ մասուսլ ի վանականական պատճառաւ ի փիլիսոփայուսլ ևս բան ուրուք ասել։ Ասա գի ևս ասել ոսկ՝ ի սակ շարժմանել մասնկանց հարկաս հետևի։ Ազգս վարդապետուսլ ի նորա ևս կենդանի մասանց ևսյն և ընդ նոսին ևրևելի մասանց ի նոսին ևրևելոց կոչեսլ։

Պատուիրանել կարդալոյս։ ի վարդապետուսլն գիպեկուտաց. (որով և գիպեկուտսն,) յայն ասկս մերժելոյս. գի գնելը շամանգատ անբաժանելիս. և գի ընծայելը նոյ գնանալ ևս ի գնելը գիպեկուտսլ։

Ասլ այսպիսկ ևրևի իսկ ևն. և ոչ յայն ասկս վարդապետսն գիպեկուտաց գայնոսկս առաս ասկ կշռատրուսն ի սլոյոց հարց ընկալաս. այլ գի գիտելս բնուսլ հատարելոյս ի նանգիսլոյն մանգատից լինել. և ի նոսին չարժմանել հատաս ասլր հարկաս հանգիսել նոյս. և ահա գնոյն ուսուցանել կարդալոյս Ասոյց ևս արդեօք մատանգ նշուսլ ևս յանբաս բառանգլն, գի ոչ. ոչ ևնչ փոյս ևր հարցն սլրոյ։ Իակ ծանբուսլն ևն գի գիպեկուտաց ոչ այլ ևնչ. բայց ևս գլուսլ գնալ ուսիլ չարժիլն. զոր և իսոյ մասանց ընծայել կարդալոյս։ Գնալն ևս գիպեկուտսլն հատարելին գոյն մեղայս. իակ կարդալոյս ևգ լինել փոխագրական. որ գնալս վարդապետուսլն ևնոյ ևնչ նուագոյն գործ է։ Իակ այլ գի գիպեկուտսլոյ ընկալուսլ գատարկուսլ ոչնչով խորշի կարդալոյս. գինչև յատաւծուս ևս անհնար հատարել լինել. նոսին գնալ վարդապետուսն ասաս. և ոչ ևս լաս գան գիպեկուտսլոյն գործ է։ Ոչ գի պատասխանուսլ բառնալոյ ի վր գնէ ևոյ ուսանց գիտանակ չարժմանս ևնչնին օրենադրել. այլ գիտելոյ յատաւծկոյ։

Ուսցանէ Երկրորդ բանիւ. Կարդալոյս ի մասան կուգնա իաբ ոչ այլևս ևնչ նանգալ. բայց ևս գիտ գան

թաժուլեմ ընդ ձեզ. և ընդ շարժեան : Խակ արդ՝
առաքաժուլեմն ընդ ձեզ և ընդ շարժեան՝ ոչ
կարէ լինել ակնկալն իրաց : Ալլա մանաւանդ ա-
ՙնրիկ ոչ կարէն լինել ակզբունք : Մնձագոյնն
կարգեսեան է քան՝ : Յառջանէ փոքրագոյնն : ՙի.հառն.՚ի
Ակզբանց իրաց պարտ է լինել գոյացական ինչ, ՚ի.հառն. ՚ի.
և զանազան ՚ի զանազանէն. զի էն ակզբունք գոր-
ծոցն, զորս առնանելն ՚ի զանազանէն զանա-
զան : Խակ արդ՝ առաքաժուլեմն ոչ գոյացական
ինչ, այլ պատահումն. որպէս գոյացական
ինչ՝ առաքաժուլեմ՝ (և նոյնն յայտ է յառաջագ ձեզ, և ՚ա.հ.չ.ՀՀ.
շարժեան՝) և այն յատկանելոյն է մերբինակ. այլ ՚ի.հ.ՀՀ.գ.
և յայտ է : Ալլա առաքաժուլեմն ընդ ձեզ և ընդ ՚ի.
շարժեան ոչ կարէ լինել ակնկալն իրաց :

Պատահմանեն կարգեսեանէն, Թէպէտ առա-
ջուլեմն է մերբինակ, առկայն կացուցանել
զանազանն իրս, քան զրուժ ի բաժանել ՚ի սէր
սիրոյ մասունս, զոր խրթնոյց ձեռ շարժմամբ և
դադարմամբ սկսոփոխելով՝ զպէտս բազա-
գրելոց կացուցանեն. որպէս մասունք գա-
բուածք՝ զանգակազան, շարժակոյզ գլխոյս. ապրա-
ստեր գիծուս. այնպէս իրս և յայտագ այլոց :
Ալլ ընդդիմ զիս Թէ այդպէս էր. առաջնոյ
իւ առարկելոյ յայլմէ գոյացական, որովհե-
ան ձև, շարժուածն, և դադարումն էն առկ պա-
տահմունք : Ուր Թէպէտ գուցէ կարգեսեանդ
մասունքն ընդունելի. այլ ուրեմն Հատուած
ցուցանել : Ուր գտնելոյ այդ պատահմանէն էն
Թատրի. Թէ ոչ լինի գիտալի մարդոյն է շարունակ.
այլ ամ լինի յոգնալ ՚ի մասանց իրաց ՚ի միանալ
գտանելոյ : Խակ արդ՝ այս էն Թատրումն է վայ
յատաք. առաջ. և նոյն իսկ ակզբանցն կարգեսեան
հակառակ : Ալլա և պատճառելոյ : Ջոր ցանկ փոքր
գոյնս ունին Թէ իցէ վայրապարտ. Ծինամոխակարգիչ
կարգեսեան՝ իշխէ մասունս. Հիմն ի՛ մ. գայթ մանա-
գիրք ՚ի.հ.ՀՀ.ՀՀ.ՀՀ

ՆԵՂԱՐԴԱԿ

Ա՛ր մի՛ լցեր առաջ, հաւանեցուցանեն. Ընդունելու կուգեն ի յաւակութիւն ամբարտաւանութեան ձիրքերդ ի փոքրագոյն պատճառի։ Ախտ որպէս ի կարգի մեծամեծ, դասուին մանր մանրքան ախտքդ ի ոչ բացակայեսցի յեղ մեծագոյն ներգործութիւն ի մեռանել զառաջելոցդ. այլ ի մտանել ընդ միով ձեռով ի միմեանս միացելոց. նոյնպես եւ գասուին մեծագոյն զգալի բանականութիւնք, սրտիկս ասկոյ, արժանիոյ, եւ անզգամանդի, որք ոչ են ի մեծագոյն ներգործութիւն զառաջելոցդ եւ բաւ եւս առանց ձեռոց ձեռացելոցդ ի միմիանց անբաժանել. այլ են բոլորեւին ձեռով իրեարս պատմելոյ. Ի միտիս եւ ի բրնձի պիտակ ծանուցք խոստանալ։

Ա՛ր մի՛ պատասխանեսցի այն իրէ սիրելոյդ կարգեալ հանճարոյ հակառակ, տայցուցանեն։ Մատուցք առաջնոյ ի գաղտնեացդ ընդ միմեանս մտնել զմի զանգուած միասանել կացուցանեն. խակ ամէն իրէ կարծր եւ սիրտակալ, որպէս ասկի եւ անեղամանդ, ունին զիրենեցունց մտաւորեալ կատարելագոյն գործարանք ի միմեանս մտել. առաջ եւ այս միասանել զմի զանգուած կացուցանեն։ Ախտ այս զանգուած ոչ է բաղդատեալ ի մանրիկ զանգուածոց, որք ներգործութիւն իրեարս ունել. եւ իրենեցունց ձեռով ձեռացեալ. այլ մի ամբողջ քանակութիւն, ի ձեռով պատճառելոյ ներգործութիւն անբաժանելոյ, եւ ընդ միասին մտելոյ ի ձեռով պատճառելոյ։ Ոչ ըստ ինչ ոչ կարգ ինչ ոչ ինչ ոչ գործարանք մտանելոյ։ Ախտ ի նոյնի սիրելոյդ ընդունելի ի գործ։ Ախտ ի հանճարոյ պատճառելոյ ներգործութիւն գործարանք ի միմեանս մտանելոյ։ Ախտ ի գործարանք մտանելոյ ի միմեանս ներգործութիւն զանգուածոց։ Ախտ ի զանգուածոց միասանել

ասէ ։ Հրնդարձ ի գինւոյ գնդոփեցեր ես զաչս իմ ։ յն. ճաս. ։
։ ի գաւառսն ճաշոց նիւթոյ, ուր գնացին ընդ հիւծոն ճիւն. ՅԼ ։

Գլուխ յիսուներորդ։

Պարտ եմ ասել. նախ թէ, որ յառաջն ժամանակս, հնարք եղեւ փշրել ի մանր մատուռն շարժ տարը. լայդ բնկոյցն միանգամ բառնալոյ ոչ երբէք է հնար գազարմամբ միանգամ ծայրվիկ ի մի միասանի տարածելի ։ Պատասխանի նմին նախ վայրապար ասէ այդ ։ Երկրորդ՝ ոչ է մեծագոյն գործելի շարժման ի բառնալոյդ գազարմանն ի միասելն ։ Իսկ երրորդ՝ յայտնի հնամանէ, թէ ի սկզբանէ ծի այն տանդ մատանց անբնդհատ լսումն կամ փորրագոյնս տանդ լալ, ոչ ևս նոյն տարակոյս են այժմ, որք յառաջ չեն գնդագարմանն էին, այլ յայժմ երրագոյնք. ապա տարմիկք որ այժմիկ են, ոչ ևս են հանճանման կամ խոսք հզիչդն և միս, ոսկի. ջուր, հացն, այնոցիկ տարբերին ի յառաջագոյն հզիչդն, որպէս բնհնչէ ի հառաջագոյն կատարս։ Այն զի այլոց էր խոց տարերացդ կարգելոյն հարկ էր արդէն առնել ի նեղ նոյն ։ Ծի նոցին տանդ մատանդ ոչ այնպէս էին մեծագունդագոյն ի սկզբանէ, որ այնոցիկ հանատագործ ջաղմոյնոցն ոչ գնացին ի տանդամ մատանդ նոյն նեղ ծի ի տուչ ժամս նախ. Թ ոչ եմ ի յայնչափ հազարաց ասել ։

Ասասցուք հզրակացուածոյ ։ Արդեօք ի հնչելիդ նդանդիս և ի մանկանդ՝ միայն ձեռք և շարժ տարը ոչ ազդագործիցդ, ոչ կարեն լինել հնդանդիք՝ յայս իսկ գործելի ։ Ասեցաւն և կնդանոցն թէ. զի ոմանք ասիցեն գնաս , եմ է յայն ոսկս կնդանդիք գործ, և Ասեցաւն ։ զի բազկացեալ են ի մանկանդ յեւս մանդդ , կամ չառագոյն ձեռ վնասկեցդ , կամ երրոդ շարժման մնչելոյ. ապա մատանեացդ կարգելոյն ոչ կարեն լինել ակզբանդ ասելոյ ։

Արդեօք, և Ասքին աշակերտք , քանզի զայս կնձին ոչ կարեն լուծանել, հառաջադակ կարեն ընդ ձեզ ։ Այլ ոչ ընդունին. թէ կնդանդիք ձա Ասացն լինէ ։ այլ պնտան լինիլ նոցա ոսկ ձեր-

Ձայս հինգ զգայութիւնս, որք ի մէկ իմն եւ ա-
ռաջին յարաբերութենէ ելանեն, զանազանեալ, որք ի մէկէ
զգայութենէ ընդ միւս անցանեն, զորս երեւելագոյնս տես-
ցի՛ս ի զգալ խրթնոցդ, կամ ի զգալիս հիւսուածոց, յաւուդ, եւ այլ ինչ կրեաց. ոսկորն ոչ ինչ
զգայ առ ի քան զդպչումն, որք զգայական
լոյս, ընկերացեալ, եւ զանխտրակ բնութիւն ընդունելով ի,
ոչ զգալով ինչ այլոց ինչ:

Վասն այս պատասխանի առնելիս է անտանելի։ Նախ զի հակառակի հատուածոց զգայու-
թեան, եւ ծանրութեանց՝ ի սկզբանէ աշխարհի ընդ ու-
նելի լինելոյ։ Վասնզի որպէս առ այն ոգոտակ-
[illegible] ։ Եւ ի վ[illegible]
[illegible] բեան, ու [illegible]։ Երկրորդ ընդդիմանայ և
[illegible] աւելի գրոց, որ ըստ ուրեք զնանաչութեան, եւ զգայ-
ուելի ընծայել անուանոց. քան այնմ, [illegible]
[illegible] ։ Երրորդ
8. [illegible] ։ Եւ [illegible] ։ Եւ [illegible]
զիմոյ՝ [illegible] ։ Եւ [illegible]
[illegible] ։ Երրորդ, ի գործոցն ոչ զկատարելութեան
խրթնոցդ բառնայ. զի մարմնոյ, յորում են գոր-
ծարանք ոչ զգալոյ, զանկիցն զգալոց զյա-
նոյ. քանզի ոչ ուրեք ձեռնարկէ զգառանն, եթէ ի
ձեռս կրծ Ճարտարապետին՝ առանց տալ գործոյ
խրթնոյ, առ ի լինելոյ նմա կառավար՝ և պա-
տասխանող և պաշտպան, ոչ ապարկեն զայն առ
նէր. ապա թէ չէր ձեռնհաս, ոչ ապարկեն գործն
լիութեամբ կատարելոյ լինելոյ պակասեալ։ Լուր
արդ կատարեալ են գործք ոչ. ապա մարմնիցդ
ոչ անանցոյ, յորս են զգայարանք, ունին ի նմանէ
քառս զանկիցն զգալոց. այսինքն զհոտ ի զգայու-
Ասասի Ծննդոց, ես ասի, թէ ասելդ ոչ միայն
[illegible] զգայարանացդ, այլ ի նոսա և զհոտ ի [illegible]
և [illegible], լինել ի նոսա ոչ միայն անկիցն շարժ-
տաւ. զոր միայն գնել կարելոյս ի կենդանիս.
այլ և զդայական հիւսուած ։ Եւ զայս ապացուցանէ
կատարելոյն ախտիցոյ. զի ի մէկ մարդոյ
գերազոյն նանաչութիւն այլմանէ, և ի մէկ

իրաց չեմ Նաեւաչեանէ առար եղէլոց , իւրն ին՝ քանակեալք , զոյգն Նաեւաչեան վիճակեալք . այսինքն է՝ զկ այլակեանն : Ազբարդ՝ այս պատասխանի ոչ ի՛ մեկնի , այլ առանձինն խոնարհ կերև այնմ բնու- թե . զի ամ նշանակ յայտնագոյ խնամ է քեզ . ի՛ կնդանեցոյ են կեանք . և զկ այլակեան Նաեւաչեան- այնշափ զի և բնութիւնն ապարիչ խոսել էր ար զկ զմեզ . ի՛ զայնպիսի և զայնչափ հաւատ- ոյ նշանակ էրեմ զՆաեւաչեան , չէր նոցա առե- ել : Ուր արդարև ի՛ մարմն էին զայնպէս- ոյ յայտնի ցոյցս քաջանչէր , նովին արիւնք մարմ էր ի՛ բազանչիւր ոսկերք հաստատէր , ի՛ և մարդիկ չի ցնծէին իրաւ բանականն հոգւոյ ունայնք- այլ պատճառ- պատանք ինչ ի՛ վերնագրեալ , այնչ կարգ էին որ ի՛ կոչեա և չառնին զրան , բայց ցոյցս ինչ քննայնցոյ- նեան զրանաւորի : Վասնզի այնչ յայտնագոյնն ցոյցք հաւատարմացուցանեն ինձ ոչնչիւ մարդկան զհո- դի բանական , քան անբռնելոց զգայարանս :

Ա. սիցես . Աղբատք ի զոյժս խրկանաց բազում ցոյցս բանից քննայնցուցանեն . (քանզի բա- զում ինչ գոյժն , յորս գերազոյն լոյս բանի էր բեր) և առկոյն չառնին զրան . ապա ամենք հան- գոյն հնար կնայցուցանիլ զզգայարան Նաեւաչեան- ի՛ և զնոսա բազում ցոյցս քննայնցուցանեն :

Ա. Ոչ ի՛ բնգդեմ . զի այնչ առակք բանիք յանբռնա- ելիս ին . և ուրիք ուրիք յաշխատեցուս պատճառն . զի ի՛ յերս ինչ էրեմ յատաքանալ բանիք , յայլ անբռնա վերսին ի՛ բան : Նոյն զոր ձեռ ի զգեստս ձեռնարկուելիցն , զոյս առա- րն առնիք յիւրիք բերել . յոյս յանդիման էրեմ , ի՛ և անբռնաք չառնին զրան : Ընդ այդ ի՛ երկ ինձ ա- ան Նաեւաչեան զգայարան , ասելոյն նշանակ մեզ- բան ցուցանեն . և ոչ միանչ բան զգեստ գնա- կատակն հաւանելոյ ցանկ : Ա՛նառարկ զի որ բազան վարդապետ , և առ բո զիրք բազում- բիք ուսուցանեն , ի՛ մարդս առարկիցի յանբռ- նելոյ , միանչ բանաւոր - այլ հաւատարկի ոչ նաս ի զգայարան Նաեւաչեան , և ի՛ կիս : Նմանի իրի զայն ասան հոգւոյ , յորում զգեցագոյն են զգայա-

Թիլը և կիլիք. ընտրած, կոչնե: Խակ զմարգիկ, որոց
Յոգնակ զբանականութենին զգայութենէ և կրից
անուան, ընտրօրեն անուանց նմանէալ: Ապա 43-
նոյն՝ ի գործի էր, և ոչ ինչուան հասաստիցս ա-
նուանց անբանից, և նմանիցս նոցա: և ո. կրկնեալ.
ընտրած նոյն ոչ ընդունի զայն: Բայց յայսմանէ հա-
ստատ երթ ասելի ինն կը խոսիլ այսուհետ:

Ա. Յոգնակ զայլ անուանութենէ, որովք ցուցա-
նի ոչ հիւրիկից չէ ինուած լինել ակդրուծոց երկաց,
այլ և զնոյն ցուցանելն յայտագոյս կարգեանսն ան-
ուանց - զի ոչ ինչ և հարկ վիճակելոյդ առաս
նոյ երկրորդիլ, քանզիլով կարգեանցդ զի ասելո
ոչ ինչ առ այն: Բայց այդ ասան կրկին անուա
անութենէ, որովք յայտնագոյն և առ ասե
վարդապետութենէ կարգեանսն: Այ՛ն յասալ բա
բեալ ի հանգամանէ, այլ երկանին անուն. և
միասն կրկնութենէ բնութենէ, այլոս ի մեկնելն անդո
րանաց: Եչ զի ինն երկայնութենէ վանողագոյնին միով
միով յոգնակաձով զինեալ:

ՅՕԳՈՒԱԿԱՆ ԵՐԲՈՐԴ:

Զնոյնէ հանգամանէն ի բնութենէ, և նախ ի
ընդ ոչինչ ընդհան:

Ի նակ կարգեանս երբոյ Նորագոյնս
Թիլ զնոր զկնան անկրուծոց զառանգելոյն
այնպես անհնարին, զի դերագոյն ասան
բնաղ զայնոսիկ. այլ վերջ ի վերոյ անկարկին.
և առ երկուսոյ իրոյ քերնե. բայց Թիլ նախագոյ
դոյն յառաջ հայեցեալ, երկին ամ առանձ ինոյ
րանէ, և զառանգանաձ, անուանգանիլ, և հա
կառակութենէ: Ասկս որոյ երկրկոս ունն անուան այլ
որս ինս, զառաջինն զանկանակոչ գինեակոյդ անան
կայծեանց, զայն իրրև մեռոյ բանգոյն գինեանց, ոչ
ինչոյն ի բոյ անուրդեանց՝ իրրև առանձնակոս ինոյ և
գնորս, ոչ և առանձնակոս ի երկոյ հանգամանէ. և գնոյն
բանգոյ զգօծանինս առանոյ հանգամանէ պիտի
գի-

պիտակ. և այն յաւէտ վասն հակառակելոյ, ո՛
լուծք ընդդէմ իսկ ազգային վարդապետելոյն կայ
պնախոհ։ Ինչ ինչ ի հակառակելոյ անտի առանձին
ազատացաք յայսմ վայրի. և նախ զգրելոյս չարչ-
տանս. և զի ոտքս ևս նորա երթալ սիրեմ, ի խոսե
ակ աղքս հարկ է ամենայնիվ խոցոտս կրծա-
նել։

Ա՛րդ՝ առաջանալ ինձ չարժուածն ի սկզբան անդր
իմմինչեւ ցայսմ՝ առ չեզ ի տառացեալ ազա-
տութեանէ, ոչ երբեկը կարծեցի. այլ ընդհակառակ կայ միայն
ի խոչոր նեղիմաստ. առկայն փոխադրի տառանէ ի
տառն՝ պահելով զկերպս չայտակիկ կանոնաս։

ԻԱ. Ի՛ թէ ելանիցես ընդէմ, ու երբեք գտանիս ի մէջ
տանէ. ինչ ու չայելի ասիցէ. նոյնպէս և ու գտ-
գտնի, հանապազ գտանիցես ոչոյ. զինչ ասացեալ էրիս բազ-
մաց յիւրոցն հասարակաց գրոցն։

ԻԲ. Ի՛ զինուն չորեքտասան ի սահէն. և ուչ էրիկն
խոտորեալ. էրիկ ու ընդառաջելովն ասէր էրու ,
ոսկիպեղոյ չրկան առանուչ, չորրի ամենայնիվ ինչ ու չորեքի
զինչպարիսի՝ չասելս զանոյ ի նմանէ ի բազմութեանուչ։

ԻՂ. Ի՛ չորինն չորեքտասանէ չրկնչիլ ինչ չորեքտասն ինչ
չեռասի չորեքտասն, ասե ինչ ևս չեռասիգասուսն և
ի հասարակաչ, չորրին զինս բազում ասելոյ ինչ խոտորեալ
չեռասի չորեքտասն, ուրկան ևս ասէ. ՀՀգտս ինչ հարինն ասս
գտանուչ զրկանէն ինչ չեռասի հասարակունեան, ասե ինչ
հարինն չորեքտասն չեռասի չորեքտասն, ասս ինչ ասելոյ-
նուչ զրկանէ չեռասի չորեքտասն ի խոտորանէ. այլ գնայ ինչ
խոտ չորեքտասն, անորինն չեռս ընդհինչ ուրկան ասելոյնչ
չեռասի չորեքտասն ի խոտորանէ։

Օ՛ասուսին արդեսն կանոնիսալ առասել ևս արդա
ցացուցանել ի տառի և ասոի իզգակասացել չասկան
ևս ասելոյ ասելոյ, չասասացուցանել չասկան
չասկասկասելոյն ասասելոյ. չասասացուցանել
չասկասկասելոյն ասասելոյ. ի ինչ-
գտանել ինչ չինչր ասելոյ ասասելոյ. ի ինչ-

ի նմին տրոխոտել ապահանել տարտ է նեա ։ առաք և գոր ի շարժման, միշտ ի շարժման ։ և գոր ի գազարման, միշտ ի գազարման ։ Զայս բան՝ ի հաստատութեան ցանել գայթ ամենայն կա

Նեաս, ըստ կարի, բազում տրիք յիգիլ ։

Լայն Թոզ գայն՝ զի ամենեին անհնարին բանիւ զայտակ արհնա ցուցանել կարգելոտա, որպէս Թէ չիցէ կարելի ի սակ հաղոյից կառուցն ել, և Թէ առանց լինելոյ փոխմամբ անձնաձայա լիցի՝ գշարժումն բան կամաց խրոց տարտարել յիւրա ։ և զորս ի նոսին բնաւորեաց, յաւելուլ, և նուազել, և պլպլել ։ զոր օրինակ յորժամ յառաջ հրամանաւ նիւց արկցին, և նոյնպէս հրամանաւ գարձան յետս ։ կամ ոչնոպիսի գործ՝ որ խրոմի պատճէն զինդ բանիւ ։ և կամ ուրիշ, որ ի ժամանակն չիցէ ։ Ինքնին խոստովանին ։ Քաց յայտ ասէ՝ այս արհնոյ շարժումն յանձնայն կոչնանց հակառակ Թէ բրիւն ։ Հակառակին գործոյ ։ հակառակին բանի, զոր կարգելոտա բերէ ։ հակառակին միմեանց ։ և հակառակին նոյն

խոկ գրաւ Թէ՝ն կարգելոտոյ ։

Այս հակառակին փորձոյ ։ Քանզի արժան է առ գինչ յարձակելոյն ազգակաւ՝ Թոզ բէ բարեացս, անդ առնուլ գազար ։ որոյ առնուլ գործ՝ Թազարգազարումն ։ առ ի պնուելոյ գինուորս ։ Թէ փոխիցէ արդ, առ առագնացս վարկ գիւր շարժումն ։ ապա Լրբե գրաւոյ արկանէ գինս, միւս անգամ Լրբոյն գազարել ։ և ոչ գշարժումն ինչ ի նա փոխագրել ։ այլ և գինուորս նորա արգելոտ ։ որով ակնյայտնի կացուցանի շարժումն գազարել ։ Գուցէ արդեաք ոչ գիտեմ ։ և կամ Թէ չառն հարկանել գառաջինն կանուն կարգելոտոյ, որ յառաջս հանապազորդ ասէ Թէ շարժման կամ գազարման ։ Այլն ինչն առանց ուրուք ցուցման առաջոյ՝ յանդարձել ոգնդ բնութիւնն չգիանա կատարել առ գրաւ ։ ոչ գիտեմ գինչ գիանան գերկիրգոյդ Թէ ամենայն շարժումն գազար ի լինել ուզիղ, Թէ ոչ բնդ առաջելութեան այլ ինչ ակնարկաւ ի կոչնն խոստովանոյն ։ Եւ ոչ ըստ կարգելոտոյն կա

մայ

մաց ելիցեմ հնազանդեալ անուանս սրով իբր առ ակն գրանիւ ազատարին լինել · այլ փոյթ փոյթ ոչ լիցուսի աւելորդեալ , առաւել միջին ի նա : Այլն ինչ խոկ առաւառեալ ոչ ոգալով զգոյ ոչ ոչ ոչ

կաւելցնէք՝ փոքր մի պնդացեալք . զատաշնուա-
կան ինչպէս կամեցար առ միմեանս , եւ ինչ յիրերաց
՚ի բաց զատացին , ՚ի յարձակիլ ՚ի նոյն անդրէն , եւ
՚ի բաղխիլ միմեանց՝ ոչ ՚ի միաւորս զարժտուեան
եւ բեւեռաց փախուցանէն , որպէս հնար էր լինել հնչ
առաս . որովհետեւ երկոքինն իսկ յանապարհել ոտս
կանգնեալ՝ դէպ ուրեք կարճին շարժիլ յայլմէ . այլ
ընդհակառակ՝ շարժմանն յերկուցունց կողմանց՝ միասն
անշարժ : Բայց ասիցեն ՚ի կապարձեալսն, երկու
գունդս փոխակերպուցեալ յարմատաստուածս բազ-
մութիւն ՚ի միասնոյ , անդրէն յուսս բնակիլն Ծայրք եւ
ուս ընդունիմք . բայց ոչ միւ կանոնեալն կապ է ոտից,
այլ միւ զգեստեալն առանձինական , զորմէ յիւրաքան-
չիւր առանձնացեալ . որպէս խոկական պատմեսցի .
յետս դառնանիցեմն մարմնոյ , զնոսայսոցին միւս-
կանան՝ կարգեալսս առաքեալ եղեալ ընդ վերս-
նականս :

Երկրորդ այս կանոնիս հակառակիլն բանիւ , զոր
միւ առաջ յառաջ բերի կարգեալս : Ծի ՚ի եթ
ասէ միւ խաչեալ անփոփոխելի զամենայն ինչ որ-
չափ հնար է՝ պահել յարատեւելի , յորում Աստ-
ուած և զարժիչ զգեստեալն պարտ է նմա պահել
ոչ միայն արտաքին էրն , և արտաք . այլև ՚ի ներ-
իսկ մտաւորս , յորս զգեն նախ բնաւորեալ : Ծի
ոչ փոքր փոխհատուցեալ լինիլ պատա . զգեստ-
ելին շարժիլ ՚ի միջոյ մտանել բաւական , և զնոյն
չափ այլոյս ներգործ բնծայիլ , քան զվաղելի քա-
նակութիւն նոր ձեռնադիլ : Եւ այնչափ օգտ , ՚ի մտան
շարժողական զգեստելին վիճակիլ , յայնոսիկ ՚ի
գազարելիցն վր· զի այնչ հարկ ՚ի վր կայ այնաս-
յարձակմանն զկիլ ձեռս յինքնաշարժ զգեստիլ ,
և այլմ զգեստ ոտս ձեռագ բնծայիլ . այլ միայն
պատուհ ձեռս զաս , որ առակատիս կրաւորական
բազդատի առ այն , ընդ խոր առեալ զանիլ , ե-
ՙի ՚ի բաւական զգեստելին անկիլ առայն . ապա ՙի
ոչ անկիլ , այդ ՚ի վայ առեալ զանձն առնուլ .
յինքն զգեստ գնեալ շարժ ՚ի զգեստելին , ՙի ՚ի
գազարելոյ կայցէ այն , և ՚ի խոչ անդր վայր-
ապար մկնիցէ , իբրև զվէմ առաքեալ : Ծի զգե-
ստելի

ու էին չարժէր ոչ այնպէս ընդ զօրն ածել չարժ-
մունն ի կիր, զի՝ ի խափանել ապա՝ հարկ էր ընդ-
խակ և խակ ընդ արմատակ ապավինել. քան կարգէ
սխոյր խակ՝ կարէ լինել ձկտել ի սա չարժուն՝
որով և զօրս իջեր չարժէր առանց ներքոյ զօրն ակն
չարժանն։ Ասա այս բան երկանէ զերկրորդ կո- Ի.Ն.Ի.Ի.
նեն կարգեաբեալ, որ յայտարար ի սահմանս իջեր չար §§.59.60.

Յիջ զօրս ի նո տանել ի տուն։

Արձանել և զերկրորդ կանոնն, իջ ի սահմանէ չարժ-
մունն բան իջեալ ուրեք - զի իջ ի ոճ գնալ
ինչ ապահ՝ ի նոսին պարկեալ իջ։ յորս տեղիս, ապա
զարուեալ տիրոջ առան պարգեւ տակաւ չարժուն,
պարտ և զոմն պահել ի նոսին պարչեան - ապա սահ-
ձէն այնու ձևան, զպարգեւ տակաւ չարժեան ձեռնգոյ
գոլ իջ - և ոչ սերին յայնմանէ զագ արձել. և զայս
առ այն ասին զօրսուն՝ խոտորանել զայլ իմն
խրոխտ առնուլ զի խրատել։

Ասան ասել զի ևիջ գլուխ զայս առաւել և
առաւելագոյն ագիս, բանական կարգիս ասել Ջի
գիշէ խոտան կոչ ասին։ Ի՞ր ըստ առէլոյ նի, ասէ
՝ի սկզբան զերկրս և զիրկս երկինս ասացոր
Աստ՝ ի տասանս, զիմն տնտանել, որով գնդ ակ չ
վիճգրանել խրատոյ հոլովին - և զիմն ասացո-
ասկան, որով բազում գհասարակ իմչիկ գրանիւ
ասացագոյն։ Իսկ ասգ՝ ևիջ ասգ վիրբնակ գամ
՝ի նոսին պարկեալ իջ ասել, հարկ և ասացոյ գիրոց
ազգակից չարժանոյ ևիջ՝ վիրակս ասել - և
տասանդն գնանասարն գնդն, զոր վիրգամ հար
գիտոյ նոյ ասգ, յոր խոտան հասասասել ասիլ։
Ասա ոչ ինչ չարժուն ասգիս ծագ ի նոցոյ - և ոչ
ինչ նոյ լինել յՀ՚ի, ոչինչ նոյ տասանդ չարժագործու-
իջ ի - ոչինչ խոտանակոն, ոչինչ բանգնան - և ոչ
վի ինչ ՝ի վիշ այ չարժանն, և գագ ասգիսն փոխ
ասնակոն իջ - ապա վիրբնակ և վիրգիրնասոյ՝ ան-
ասնոյ ասա վիրանոնս երկիրնիկ-քանգի գնդն հարկա-
գոյա իջ բանագ ասակ գհասարակ, իջ ասգ-ոյ գիրոց
խրատոյ գոյա ագիս գնդ ագոյ ասացոյ հոլովնոյն,
և ՝ի նոցանոյ չարխոյա ընդ իրանել, ասա յայտնակ-
ոյ՝ ի գագ ասգ ագիս։ Ասանասանգ իջ ի գնդն գնդա

իշէ այդմ լինել քան զբաւէ կարդալոյն : Ծնեալ
եւ ասեցէ ոչ . վասն զի ամենայն մասն շարժեալ
շարժմանէն , ձկոյն հետանալ ի կիզգրանէ խոյ
շարժման : Բայց ասեցին զայս ձկաւանէն այն ի
սկզբան եղեալ վայրապարտ առ ի չգոյէ տեղւոյ .
և առ այն , զի չբժամփոխ մասանէք պարկեալ
գոյր ուղղագիծ հետագծեալ առ ի կիզգրանէ . այն
ձգ և հարկէ խոտոռ կայ ծանր յատկանան , եթէ
արգարև ամենայն ինչ ի ծանրէ պարկանէ այս-

Հի յաստուծոյ :

Արդ այս կամանէք հակառակին միմեանց . քանզի
առաջինն հաստատէ , թէ ամենայն ինչ ըստ
կարի՛ զգայանալի է և իմանալի . և թէ ոչ
այլ ինչ գոյ քան զայն . և երկրորդն հաստատէ , թէ
՚ի սահմանակալ շարժման պարբերական գոյացութիւն , հանապազորդ ձկոյ գոյացութիւն ունէնայ ցանել , և յոտգրգանէն ձգել
զոյ յայնմէ հակառակ և առաջնոյ կամանէ : Արդ
կրկրորդն հաստատէ , թէ մարմինն շարժեալ՝ ընդ
առաջելմամբ այլոյ գոյացութի . իսկ երրորդն՝ թէ
ուժով յուսա ընկրկի յայն կողմն ուստի ելն . որ
թէ այդպէս իցէ , ոչ խոտորեցուկի յատակ խոտոյ,
այլ անդրէն յուսա գառնայ , և զերծ շարժութեան

յընթերցուածոյ մասանէ վերադրի :

Օրբորդ այս կամանէք հակառակին յոգոյնդ գրա-
թէ կարդալոյն : Ընդդէմ դնէ , թէ ամենայն
յայնմ որպեսզի թէ ոչ , որչափ հնարէ այս
հի յաստուծոյ . ասեցին անդրէն վայրապարկի գան
հնարեալ փոփոխել յերկար մասնանէ , որով և պատճառ
կարգելոյ յոյզ գերագոյն քակտին , և զիմաստասէր ընկ
*Ի. հատ. ի լուսանկն : Ընդ թէ նոյն քառակուսի թէ շարժման
Բէ՚ն ՃՂ՚. հանապազորդ կայ ինամէ Ճ . ասեցին ենթադրել ,
թէ նոյն հանապազորդ կորնչի , և նոր ստացուի :
Ճ թէ ի հաստատելն զփոխադրութիւն շարժման՝ ոչ
աշխարհս խնդալոյ , որպէս թէ նոյն ինամ շարժ
ին զգալոյն՝ որ ի միում մասանկան , փոխարեն
բիւ յայլ . այլ այնպէս շարժ ին զգալոյն ինչ ի
նման , և նոյնպէս անս նորոգ ընծայիլ : Որով ըն
վայրապարտաւորեն նոյն հարկէ ձգել մասնին սկզբ-

բնա-

բնաւորեալ չարժմանն յաստուածութիւն տպաւորելոյ
խակ եւ խակ կրթելով. եւ ինաչ լոյսն զբաց առ-
աւելուլ. զի ի մէկէն աստուծոյ զանկխնաւոր
խորհրդոցն ներհնոյն զիւրանոյց կիզգրնիլ, ուժ
գնահիճն ի բոլոր խորհրդեն եզն ընկալեալ
զի մասանց նորին միաւորիլ եւ սակայն խակ
եւ խակ յանկխնաւոր էիքան. զի խորհակալ նոյն կայքն
անչարժ. եւ այսպէս ուժ գնահիճն այնորիկ գրե-
լոյ կեան կրնան։ Ա՛յլ սակայն ինաչ լոյսն հարկ
է որ ըլ սրիւ առաւելուլ քանզի հոգին չարժ է զինար
միեն իւր. եւ միշնորդութիւն նր զայլ մասիմեռ. խակ
արամհեան բազում հոգիք եզեն ի սկզբան Ծն.
եւ նորին բազում չարժմանն եւառն ներհնոյ. ոչ
ըլ կարգեսոյն սկզբանց ոչ կրնալ կարնիլ, չարա-
լոյ ի լոյ քանակութիւն չարժման ի սկզբան ապա
աւելուլ ի ներհնոյ այսր նորոգ չարժմանս կիսաւ-
բանիլ առաւելուլ է չարժ. եւ սրչաւորիլ առա-
ւելուլ։ Հնարաւոր հարկ լինի պատասխան չարժ ի մէկ
այսր նորոգ կատարեան չարժմանս կիսաւորիլ
խառնակալիլ զգրօրինակ խառնակալիլ ժամանակին, չար
չար առկախելուլ գնահ նր եւ անուանի անուանա-
ւորեան չարժմանն ի խառնակալիլ ապրելոյ։
Ա՛պրելուլ, չի կրկրգրելուլ կանելի հասասակ, ի
ամենայն չարժմանն բան խնդրուած է ուղիղ եւ
առկայն զանկխնաւոր չարժմանց, զայն գոր
աստուած ի սկզբան ի մասանս տպաւորեալոյ,
որ եւ բան կատարեալոյ այլ ամենայն չարժմանց
է ապրելոյ եւ պատճառ, հասնելոյ լինալ բան ին-
քեան պարգեւական։ Եւ արդարեւ զգարգրելոյ-
կանն լինիլ մտադիւր ընդունիլ. բայց ի՛ն, բան
խնդրուած, ի նր սկզբանցն այսպէս հաստնելոյ-
նի։ Ա՛րամհեան կարգն աստուծոյ է կանոն խո-
տարածելոյ բնութիւն, այն ինչ խոտարածելոյ ու-
ղիղ է բնական զգրինչ էրան յաստուծոյ։ խակ
արդ չարժումն այն յաստուծոյ ընկալաւ զգրա-
չումն պարգեւական. զի աստուած էրա խոտարած
չիւր մասանց չարժ իւր զիւրանոյց կիզգրնիլ, բան
կարգեսոյն։ ապա չարժ իւրն զիզգրնիլ եզեն նոյ
բնական, եւ ոչ բան պատասխան։

Եւ եա, եթէ առաւել չէր շարժէ զմտաւոր պարբերական շարժմանէն զկնդրուկն, այլ ոչ զկոշտ շարժմանէ զկմիդ զմիմեանց, աներեւոյթ էր նոյ նոսիւն մշտնջեն պատել զերկրանդն կնդրուկն. այլ հարկ էր անանց զտեսանել ջանիկ, զի հաստատ ձակ շարժեացին, որպէս լինի ի մտաւոր նոսրն նեւթոյ. և կամ եթէ այնպատիկ հաստարեալ լինիլ, պատուէր խաբարանչիւրոցն զերկրս յատակ կացն ձնչել, զի ձնչուածն և յատակեան պարծ ոչ զկոշտ մշտնջեց, յորժամ մարմինքն ոտիւ մկին. իսկն խոնարհել, և չգոյացէ առանձին պատուիրել, որպէս և կարգեսիոս հաստարեալ լինիլ, որ զձնչուածն պայս բազատարեալ ի միջ բերել. և ոչ յոյժ նոսրանալ հաստարեալ երկիր, ձնչեալ հաստանցն մկիլ ի շարժ ոչ զկնդրուկն. Աչա այնոր սկզբնաւորեալ շարժմանէ ի գոյանալ հաստարեալ երկրի կարգ, և բան ոչ առաւել շարժ ոգիւն զ խոնարհեալ պատրեալ. և ոչ բան ինչ առնել ուշիւ և զ խոյտ

Ծոյլ խոնարհեալ

Յոյժ զոր սակ յերկրագոյ կանանցն, եթէ մարմինքն շարժ ոչ զկոշտ զարկուցեալ ընդ զագաթեալն ոչ զկնդ ոչ ունէր կորոշանալ յեռանկ շարժմանէ, այլ նոյ վին շարժմանէ յեռա բնակիլն. Հանդերձ ներհակութ երկանանն զկնդ ոչ ոչ ոչ, որպէս ինքնին խոյ յայտ է, և կարգեսիոս խոյ խոնարհանին, բազում ուրեք ոչ ոչ ոչ. եթէ որոշմանէ շարժմանց ի լինելն ներհակաւ, զկնդ ոչ ոչ ոչ ոչ. Աչա բան ոչ ոչ ոչ, զի ոչ զագաթեալն ոչ ոչ ոչ ոչ. Աչա ընդ զագաթեալն զարագ ոչ ոչ ոչ շարժմանէ խոյտ ոչ ոչ. և ոչ եթէ նոսրն շարժմանէ ոչ ոչ ոչ. Բայց եթէ ոչ ոչ ոչ, խոյ ընդ ոչ զնդ ոչ ոչ փղոսկրեալ զարկուցեալ ընդ փղոսկրեալ ոչ ոչ ոչ զագաթեալ զրեթէ նոսրն ոչ զնդ ոչ ոչ. Աչա ոչ ոչ ոչ. եթէ ոչ ոչ ոչ ոչ զագաթեալ զնդ ոչ ոչ ոչ ոչ. զի ոչ ոչ ոչ ոչ

Ա.ՀԼ ոչ զկրծանի կարգելոխս՝ Եաթե զի այսոքիկ պատահականաւ բաժանի ազատուի շարժման, զոր նա հաստատակ ունի՝ իմասուցաւ. ոչ զի այսպիսի բանական[1] մեծագոյն խոտրանիւթ. մանն առանցին ոչինչ շարժումն անվճարելոց ուրուք՝ հնարաւորութ՝ ի բնութենէ, այլ հարկապարանիւթ անդամ կազմուածոյ զնոյն ի կազմին ծնեցուցանելոյ։

Այլեք նոյ շարժումն ուրուք՝ ի վախճանի լինելոյ փոխարկեալ՝ ի չքացման, և ի պատչոյս, զորս հոս նահապետ ասէին գոյացուցանել. զի պատճառ է նմ բան կանոնացոյն կարգելոխսն՝ չայնս փոխել։ Այսպա՝ ի տուր ժամանակի անհնար լինելին՝ ի բնութենէ ելոյ՝ նոյ ուրուք շարժմանէ փոխադրեալ՝ ի պատչոյս. և ոչ լինէ ուրուք նորագ սկիզբն առնոյր. վասն զի ոչ ոք ոչ ի պարբերականն, և ի պատչոյս շարժմանէ հարկ է լինել՝ շարժումն ուրուքեան. որպէս յոյզ պակասէն շարժումն պատչոյս և պարբերականն։ Վնասոյ թէ մահացեալ պատուոյ ներքինն հնարաւոր՝ ի կենդանեն շարժման խրթնացոյ, նոյնիսկ ձգաստեալ առ առաւելն ձնելն. և կամ շրջանակաս նեղելն գշրջապտոյտս մահացման. քանզի երբէք ոչ շարժէն զանգիտել. զի ի պաշարել նոյ առնելոյ, ոչ ձեռս առնի յո գիմելոյն ուրուք։

Այլ և մանաւանդ անհնար է ի կարգեւոս մահացոյ մեռանել փոխանակելոյ զոք զի մեռայն, ոչ միայն ընդ ուղղորդն գնալով, այլ և ոչ առ ի չնչ խոտորելով. ապա պատահմանն կարգելոխսն ոչինչ օգուտ շարժման։ Յաւգտանիկ առաքելոյն հաւատոյ կրկնեալ մահացոյ գրելի է բնութիւն ունի գնատականն, կի ետանկիւնի. կամ գոգաւոր և կամ առնգաւոր։ Իսկ արդ՝ և ոչ միւն ի ձեռոյ առն ան կարէ լրացուցանել փոխանակիլ զոքզի միւոյն ընդ միւոյն հնարաւորն ել գոյացութեան առ փոխանակիլն ուրուքեան. զորօրինակ՝ գնատակն գնատակին, և ետանկիւնին գետանկիւնին։ ապա ի կարգելոխս մահացոյ և ոչ միւն կարէ լրացուցանել փոխանակիլ զոքզի միւոյն։ Այսպացուցանէ փորագրոյնն յերկուս գնատակս. զի ի նմին համամատուած՝ ասելի է և զայլոց ձեռոյ։

զի գուշանն չեմ ակն, վասնեալ զնախընթացն լսելի
փոխանակեցաք զանձն նորա, զորս ի սրտմտաւոփ
գնէ միոյն՝ յաջորդիւ զսրտմտաւոփ գնէ երկրորդին.
զի ոչ այլ իմիք մատուցք կարէ լրումն ընծայիլ
առնլոյն՝ որ Յոգւոյ ի սրտմտաւոփ գնէ միոյ գնացն, բայց միոյն սրտմտաւոփ գնիւ խրոյ հաւատարիլ, որպէս ինքնին խոկ յայտէ։ Այլ և զսա քարոզեաք, ի՛ գուշանն, որ վանել զինեան, ոչխոկ և խոկ նմա յաջորդիւ լսոյս սրտմտաւոփ գնիւն. սակս ոչ կարէ լրանալոյ փոխանակել, և ընտրել զանձին Յոգիս ի նմանէ։

Այսպիսիսա՛ ի զերծուցանել զանձն յայտ առնէ նարկուելի՝ սպասաման լինել՝ ինձ նուբր, որ առնելոյն լոյծ է՝ առ, և զամ ուրեք Յառաքելոյ, և վասկ ի պատրաստակեաց. զի ընդ միանել միմեանց մարդոյն մտացոյ՝ ի տեղւոջէ խրնամոյ՝ զայն միջոց ընդացս. զոր միմեանց նուազակաւ նորին ոչ զրկէ առ Յաստուածն ընդել։ Այսպէս օգնն խառնել ընդ հաստ ցորենոյ, ընդ զիտղրիկ վայրս, զորս Յոգուն՝ ի միմեանց միջի. և այնուհետև հանին՝ առանց իրիք գաստակուելոյն ի միջ լինելոյ վանել զինեան. և զնէ միջոցն, զոր ընդ՝ փոխանակել։

Այլ ընդդիմ։ Օր արդի ձեռնադրուելոյ առաքեցուցանել յեկեղեցիս ուսուցանէ Յովհաննէս Քրիսոստոմոս միմեանց յաջորդել, և զիրերայց տեղի փոխանակել, զի և ինքնայոյս ոմանք են առնլոյսարք, և ոմանք գոգհալք. և ոմանք նուանկիւնիք։ խոկ ոչ բովհետև ոչ ի հնար և ի միջ ասցս դնել զայլ նորադրոյն և լուծական նուէր, զնուրդ տարի ի՛ ցի այ չարժիլ։ Հայեաք և արհետն կարգի սխոսի դի բուս միջոցն զի ոչ ևի՛ նուբր նուիրոյն տան բաժանք լուծին յայլ լուծական և՛ ի նորադրոյն նուիրատ, ոնց հասաք ցորիսոյ յօգնն ընդ խառնելոյ այլ յայտ կոմանոյ ևն ըզ միմեանս տուծ։

Այլ կամիցեմ զատարացուցիչս զ գատաստան նուբ զգայուիլն արկանել, և այնուհ առնելացուն յայտնի գործել։ դիցուք ի՛ շամիջոցէ Ծի ցանբաւս ի՛ հոյն բնկոյզ քարանց, մինչ և ոչ փոք

եպիկուրեան պատանեաց գոռոզ յոյսեր մատին քան զկարգադրեալսն, որ ի պահել զկարգաւորութիւնսն չհամարձակեցան զնոցանէ զբաժանել, ոչ ի կարող լինելոյ զնոսա ի կատարել, այլ ի կամել լինելոյ զայն ազատութիւն իւրեանց. կարի խակ քաջ, քաջ զի ջնջել զայն իւր անձնական ի նոյ դիմել ուրեք. կամ հիւր պիճ ինչ յայլոց անտի ձոգտալիք, ի ձեռ ամ միջ ջո ք խուռն լցեալ լինելիս ոգոյք։

Ա. Ել և ինչն խակ կարդեսիս երկրի զնոսա ի ձեռն ծովայ, և զայլոց մատանց՝ զՀրէաստան, զպարսս, զբաբելոնացիս, և զպետս արշաւանաց ձեռնարկել մեկնել, առաջի եգիտալ զձեռ ինձէրս նահատակեալս, որովք զմատուցեալ առաքեալսդ ի. բազում ուրեք առեալ ինձոյլ ունէին միջոցս. երկրի զի առանց նոյ անձնական ի խոնարհել զազատութիւն չարժեան ի մատուցս Արդ ի գնալ ի զինեալ զանձինս ի. զոր ի մեկնել զնոսա ազատեցի յոյժ ինձ ի միջ երկրի, ի խնդրել զնոսա ի վր շրջիլ. ի առել զնոյն. ի խրատս անդրէն ի վր շրջիլ. ի առել զնոյն. ածելոյ զմատաւ՝ ինձ միջոցքն այնպիսիկ ոչ լինելիս գաւառիկ. այլ խուռն լցեալ այլովք մատուցիլք. «Ոչ զայն նահատակեալ մատուցեալ ամ առաքեալ այն գինի։ Վտանգել զայն նիստակալ՝ ի միս առցիս. ինձ չէ հնար այն շարժիլ. ոչ և ոչ խնդրեալ ի զատաւոր ոգոյս ինչ ասիզ.

Ա՞ր ամ ելէնս ընդհատ.
և այս առաքեալ պատրաստեալս։
Պատրեն ինչս ի միջ հոգալ.
ընդունի խուռն զնոյ առելոյ։

Ապրդեսիոսն առ ոչ առաքեալ անպատշաճութիւնս ելցուսել զի ընդառաջեսցես հնար, ապա անձնաբացեալ ի լուծուածն, յայլոյսիսի բանս միսի*։ խոստովանիցի * ի միջիցն. յոյժ ընդհատ՝ ինձ. զոր ինչ ոչ ինձէրս ի ինդրել չինիլ ի. ի ինչ. ձեռնարկս ինչ ի միջոցն ընդունի, ոչ ի հատուս. այսինքն ՀՅ. ի ընդունել ընդհատուն ոչնոյ մատանց ինձոյս չառնուսս, և առնուսիս. ինձ յայնմանէ ինձոյ, ինչ ընդունելոյ ինձ ինչ այնպիսիկ ինձոյս. զոր ոչ ինձոյ ինչ ինձոյ ինչ ինձոյ ին

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՐՔԱՅԻ ԽՈՍՔ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՐՔԱՅԻ ԽՈՍՔ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՐՔԱՅԻ ԽՈՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՍԱՐԿԱՎԱԳԻ ՍԱՀԱԿԵԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

հաւատալ. զիարդ դնեալ էրկն միւսանգամ ի միւսն այլ
այլ գործակցել. ինչպէս զնա մանր խորտակել, զոր
հնարաւոր այնպէս ընդ անչափ նորին զօրութեան խիր
առնել շարժական. և այլ անթիւս՝ որք առ խոտոր
գանձիւթ գոյացեալոյս խորոց հարմարեալ:

Այլ և ոչ այլ ինչ ընդ ինքնախառնիլ ի մարուածս անբուսա-
բանութ զնաւատարած հարմարեալ: Քանզի ի գիտելի
ինչ մասնիկ ինչ միւսոյն բաղադրեալոյ էրկն խորտակ
կիսալ յորշափ ի էրկն մանր մասուածս. ասեմք թէ
բաբանչիւր մանրագոյ էրինն ձևացեալ, և ի շրջա-
գոյնեցն պարփակեալ: Այսպէս ոչ ամենայնիւ մասն
փան էրինն հարմարեալ վիճ խորոց ձևոյն. և վիճ այլ
պիտիալ կալոյ յիւրոյ շրջակայիցն. ծայնեցոյ խորտակ
էրինէին և նորին մանրագոյք խրթնացեալ հարմարեալ
ոչ ի յայնմ քարն որ ի միջի՝ ամ ուսանել չուրջ
փակեալ հայելոյ քարանցն. ի էրկոյս և մանր ջուր
խեղդեալ. ասակայն գխոնարհ էրինն, և վանել ի ան-
հոյլ խրթմամբ գործարանացն իւրոց վիճ, ու յորժամ էրկն
ամրագոյ. ինչպէս խոտն ինչ ոգ ի ինքնիշխան ապրդիկոյն
յորում էրկ էուսիլով մանրամասնոյ կարօղ էիցեն
գրգռել յիւրաքանչիւր անդամոցն:

Ունեցաք առնելոյ ի խոտոռանէն զայն. ի էրկ քան գրա-
ծին կարգելոյսն, անշնորհ ի տարբերեալ այնր-
ընդ միջոցաւորս ի միմեանս կառուցելոյ. յիրերոյ ի
լայն քանիկ. զոր էնդհատրել նա էրինէ: Քանզի
հետ գհետ քանիկով այ ի միմեանց, անջրպետ-
ատեղի ն կարէ գնել և քան զնա փոքրագոյն միմ-
ջե ցանհուսնա: Այսպէս գիրկոյ հարմարեալ և փոք
բագոյն տարբեր: Այլ յատաջնոյն իսկ էր փոք
բագոյն - ապա յորշափ էրինէր փոքրագոյն քան զնոյ
ևսփոքրագոյն տարածեալ: Այսպէս ոչիճ էրկ կարէր ընդ
նել այն անջրպետատեղի և զի գատարկ էրինել այն
տարբեր էր կարգելոյսն. ապա առնելն իսկ
ոչ էրինէր. Իսկ ոյժ հետևեալ. տայր ինձն յայտնապէս ընդ
որ տաճկալ է. ոչ կարէ անջատիլ առանց ընդ միջ
էրինէլոյ այնր անջրպետատեղի. ապա անջատանել
էրինէր անկարելի:

Տարբեր ակնարկներ առնել՝ ի գնել առնուն, առ ապրուստ բնակ. թող որում ձեռնհաս եղեալ յանդիման խոնարհութեան հաստատուն՝ և ապա մի մի ի նոցանէ չարժեալ ուժգին զիւրում կիզգրանիւք, ի խորտակիչն անկանել նոքին գնդակք։

Այլ ապրդ նախ ինքնատեսութ գտանել ի գնելն ի ձեռնհաս յատակագործն հաստատ չարժանալ իսկ բարեհաճել՝ ի մտառնեալ յատակ չառ գործելն, քանզի ըստ այնմ գնէ գիտէ՝ և գործառնական ի ձեռնհասն՝ ի որում մտառնեալ ոչ գտանի ոչ ինչ ուղիղ կամ՝ ապա յատակ չառ ։ ե. է. ի. ձեռն չարժառնել ընդգդեմ է նոցա բարեհաճել ի տառնեալ։

Այլ ոչ խոնարհ, ի՛ զիարդ չարժեալ խորհուրդն յատակ գործեցուն գնասակ ը ծախսուս կեալք, և ոչ սիրեալք, կի՛ սկսանիք ։ քանզի և այս ձեր կարին հաստատութեամբ չարժիլ զիւրեանս։

Այլ ի՛ ոմն ինձ տեսաւանդ, ի՛ այս խորհուրդք այնու իսկ ուժգնոյն ոչ կարին գործիլ Ձեռնհասեալ գնասակ ։ զի չարժ տեսլեա ապրուն իսկ այն միայն ապրուս էր փշրիլ ի խորտակիչ նոցն, որ ազատեան պարբերական չարժ տեսն լինէր խոչ։ յոր անկանէ զատանցեալ չարժ տեսն չդիտէր և զգուշանալ։ Եւ սակ յոր կողմն և ընկերացեալն առանց բաւարժ տեսն պարբերականի ի խորտակիչն ։ ի փշրելն առակատեա չդիտասիրեա անկեանց նիւ. ոչ լինի գուշակ հաստատել։ այլ ևի՛ ապրդ պարբերեալ ուժգնոյն չարժեալ ի միջն տակերեալ՝ ի հակակշռիչ ։ ի ձախակողմեալ խորտակիչ գին լինէր բնական երկայնաձիգ գլանն։ Այլ ևի՛ առանցքն ի միջոյ տակերեալ ի գնելն ի ձախակողմեալ խորտակիչ գին լինէր բնական երկայնաձիգ գլանն։ Այլ ևի՛ առանցքն ի միջոյ տակերեալ ի գնելն ի ձախակողմեալ խորտակիչ գին լինէր բնական երկայնաձիգ գլանն։

Ցոյց

Ալայց առաւել թէ ոչ այսոցիկ կամելոյ, և նոքա զգուշանալ, խոյանարդիւն այնոցիկ կղին բոլոր նախարարելոյ դնասակք, յայտ է թէ զայն ևս ոչ կարացին ունել յիրիսայ . քանզի ըստ կարգ դնախան, ուժգին Ձնշին ի միմեանց ձկատանդն տրամ, ի կնդրանն պատասխ խրխանդ հնազանդ նկրան, Ամք՝ դնասդն ուժգին Ձնշելոյ յայտոց . հարկ է ասփարակել Աստեւ այսուիկ Ձնշմամբ, ասէ, մատունք ոսկի գլանանեք լինին ասփարակ՝ :

* ի. ն. ի. ի. ի

նակս մաշեալ գնասակացն՝ ի վախճանի գնալ ի
նեղի նուբր· և այսոցիկ չգանգլլ տարբն հկիպ՝ տա-
ռաքինն փոխարկելով։ Ոմն բան կարգեալոյ խոկ
պրպելն՝ ոչ ոսկի ի գնասակացն այս քերուածք
քերծանելին, նոյնպես ի քերուածոց առաւ ձու-
լելին միասանգամ գնասակ ։

Եւ այլ անհնարին հակառակի կարգելոյն ։ Լաւ էր ձեզ ասել գնա-
գին զբաւելի հնասանել՝ ի կիզրանէ պատասանն
քան գնասակաւ։ Այն առակն առաւ ի Ա. Մ. ի Թե-
ծե. Թէ նոյն նեղին նուբր՝ ի կիզրան պատասանն
հաւ՝ ի բազկացուցանել անդ գաւառակս ։ Այն ասա
արբն յայտնի հակառակին մեղանոց. զի Թէ առ
գնասակն էին կոչ զբաւելի՝ ասս ի հնասանել՝
կիզրանէ. քան գնասակացն. ապա հարկ էր զնոյն
՝ ի կիզրան անդր մտել. և խնդրեան ընդ Թեբա-
լիկ չաւելս նշ. ընդ որս հատարձակ անցանել.
առնել արարած չարչ բակտնել։ Այն ասս այս
հնասանելի՝ ի հնարգնեալ վշ պատճէնէ յայտնի
յատաջ եկեալ բռնագատ զդէս ի նշ վէր ի
վայր կործանել ։

Ոչնչա՞ կրկին տարբ պատգրելոյն յոյժ վա-
բանել գասուն կարգնեալս։ Այրեալն բակտա-
նալ ասէ ի մասանց, որք խոշտապտն էն քան
զգնասական ։ և երկրորդ՝ ի միջակացեալ առաքելոյ
առաքեալն, յագասցելոյ ի միմեանս ։ Երկրորդ ի
մանաւանդ այնր տարբ ։ Երկրորդ ի գոգալ մատ-
անց †։ Եւ միրկ գնե այսց գոգալ մատանց տ
բակտանալ զկրկ տարբն. այլ մատանիսն բա-
զապհալա հատարձակ վազս առնել ։ զրկեցէ
բնաւին անչարբ։ Ոչայս մի լինչ պնասե, Թէ այս
Թանձրագոյն և գանգազագոյն մատանք ոչ ձա-
ղէն չտարբն կրկ, բայց ելիկ յոյժ ամանս
գոյն, և ի շարժագոյն մատանց նուբր նեղելոյ ։
իբր փրփուր յետանգեան ջրոյ, ի կիզրանէ տր-
առաս ձգելոյ զկրկաս նր լուծին։ (Ոչգրեմ էին
ասէ գնչգ յարեալ, և յայլ առակս ։ յոյսոյ մի-
ջի առաւել սլմագին լինել հոշատնոյս ։ որ և
այն կանխաս առաջ լինել հատարի ։ առաւ իրմ

գրուածգաւառ իւիք պատմագիր, փոխանակ՝ ի Հռոմի-
* Ա. Տ. Ի քրիստոնեայ մարդիկ՝) իսկ արդ՝ ի սկզբանէ կար-
Բիւր. ա. ա. գեսիսոմ անշնար է համեմատութեամբ և գաղափա-
Ա. Ե յոյն գին տասանից ի երկուս դարս դասիցեն, և չարժա-
Գիրք գունիլ լուծիլ. այլ յաւէտ ի նոցանէ ի հե-
դրանն կոյս պարտ է նոյ հոսիլ։ Ապա ներքինակիլ
գասանի պատուհասք ի տալերն։ Մեծապոյնն և
* Գ. Ո. Ի. Ա. կարգեսիսոմ՝։ Յաւելուած փաստագրեալ. Հարկ է
Գիր. ժամանակն ուշադիր զգուշութեամբ ի հետգրանէ պատ-
* Գ. Ո. Ի. Ա. այիհասցելոց, գրանեզարգացեալն ինոցանէ հետգրան
Խիր. մէկէ, ի կարգեսիսոմ՝. որ և անեզուստ մակա-
բերէ, Ժամանակ մեկ ի պատրեն կոչին ի հետգրան
հերկրի իրիճապետն հետեւեալ։ Իսկապէս՝ ժամանակաբ
նախեալ ուշադրագրեալ գաղութեամբ հետանան ի հետ-
գրանէ, քան գիմանձրագրեալ ժամանակ
* Ի. Ո. Ի. Ա. բերէ. ի ոնոյնէ՝։ Ապա ոչ եհեկ գին ի գաղու-
Բերէ վարեն ի չղնակոյս պատուհասէ իւրեանց, այլ ի
հետգրան անդր հասանեն։ Աւետաբ գիմանձրագրեալն ժա-
ժամանակ՝ Ժամերագրեալ լինիլ՝ ըստ եհ և ինչն իսկ կար
գիտասցի՝։
Գիր.

Ա՛ւ հա՛ւատացէք ի՛ մի՛ մարդոյ, ի՛ մի՛ մարմնոյ
և ի՛ մի՛ բարեկամէ, ի՛ մեծաւոր և ի՛ պատուական
մարդոյ։

Ասացանէ, եթէ գիտակը զերդ մարդին բա-
զադրեալ. յոյ է, գիրկիմա։ Ապա հակառակ է
նորին սկզբանէ. քանզի գիտակը ամենեւին սրբե-
* Գ. Ո. Բիւր. գակազմ ինչ ասէ՝. և հաստատակ, եթէ նոյնիսկ հոգե-
Ա. Ի. Գիր. հզաղ պնդին գիմեանա՝. իսկ արդ՝ կարծր և
Գ. Ո. Բիւր. պնդակազմ գիտակը ըլ միմեանս պնդակազմ գիտակ
Կիր. Ծրանեալ մարմին քաղաքացին, ոմն խրքեին իսկ
* Գ. Հասն. յոյսակ զոր և հաստատակ կարգեսիսոմ՝։
Ա՛ն և ա՛ն գիտութիւն նեւեմոյ մասանան հատարեալ լի-
նել գիտութիւնս, և գիտութիւնս, և ի միա-
* Բ. Տ. Ի իրեանց անյատատաս. և վն պնդակազմ ամենեւին լուծեալ՝։
Բիւր. Ի. Ա. Ի սկզբանէ ըլ, պատուհասէ ոչ լինիլ ամենեւին
Տ. Բիւր. Կ. կարծր և պնդակազմ քանզի կարծրութիւնն կոյս
* Ը. Տ. Ի նոյ ի գաղութեան մասանէ՝։ Իսկ պնդութիւնն
Բիւր. Ժե. յոյն

չայն, զի կատարեալ և կատարեալ Ծանօթք են
ի մարմինէ ։ Իսկ արդ՝ նոյնքան ևս ի մարդ մտաւոր Ա. Կ. Ի
ոչ են բնաւ Ծանօթականն. և իւրաքանչիւրն ի նոցա Բիւր. Ճիշ.
ցանէ կէս և կէս գործարարութեամբ մտածանէ. զի ոչ
ի մէկ յայլոյն աւելի ի մտացելոյ բանիւգրի.
ատեանէ ոչ լինէր մի անգիտացոյն հասուած-
ատու կարծեր է, և այնպէս։

Ո՛խտաւոր մարմինս, և զգայն բանիւգործութեանէ ի
ասելիսն որ մտանեն, և չայլոյ ոչ ոյժ յարմարա
կանոնաւոր շարժութեան ։ իսկ լծեալ ասէ բանիւգրին
ի մտաւոր յարմարականաց աւ շարժութեան։ ատա Ա. Կ. Բիւր.
այն, և իւր լինին լծեալ, և ոչ լծեալ։ ի. Ե. Կիր.

Ասացանէ, թէ ի մտանեց յոգուէք են ասելի Ա. Կ. Ի
նատրեր, և տանեալ տալրատուքեր. և թէ ատրա արիւն Բիւր. Ճիշ.
և ասելիսատրին շարժմամբ, և ի միմեանս շրմո
մամբ ։ և զարմին հակառակին ուսուցանէ, թէ Ա. Կ. Ի
շարժմամբ և շիմամբ անկիւնքեն և մտանեալ ոյժ Բիւր. Ղիշ.
ուժեալ ի բնոյ պատմին առաւել փչրիլ. զի ամե
կինէք, և ասելիսն մանրագոյն գոլով քան զրանին,
դիւրագոյն խոտանիլին ։ Ա. Կ. Ի

Ասացանէ, թէ կարծր է ատակն. զի յոգորկ Բիւր. Ճ.
մակերեսս թէից բազկանայ, որք անբնոյ միմե
բար կցեալք են ի միմեանս ։ Իշ. գնահատանի Ա. Կ. Ի
ատրին ասացանէ, թէ լոյն է անախկն. զի յոգ Բիւր. Ղիշե.
որկ մտանեց բազկանայ ։ Ա. Կ. Ի

Ո՛նդն ատակաց ասէ լինիլ թափանցիկ. վասն զի Բիւր. Ճ.
գնասակ յն Ծանօթանէր դիւրաւ անցանեն.
իսկ չիրահակելեացն լինիլ դիմնահարս. վասն զի
այնց գնասակաց ոչ սուն անցս։ Իսկարգ ըն կար-
դիմնիմ, հրահակելիք բազկանան ի ատելիսատ
մտանեց ։ ատր վասն այնր զմիմեանս պատահակալ Ա. Կ. Ի
աներս Ծանօթս թոգուն յանցս գնասակացն։ Իսկ Բիւր.
ատակին յոգորկ մտանեց. ատր անդ ատինդ կգնալ. Ղիշե.
ոչ մնան Ծանօթականն ։ ատա չատելիսատրատեր հրատ Ա. Կ. Ի
հակելեացն, քան թէ ատրահացն լինիլ թա- Բիւր.
փանցիկ։ Ղիշե.

Ասացանէ թէ ոմանք ասեն. են լոյն ։ և ատա Ա. Կ. Ի
կոյն այնոյ կարծրանալ թ հատարի լինիլ. մին Բիւր. Ճիշ.
չեն հրահակելիան լուծանել. և իրրև ատա լինի

ջի մէջ մեռանել մտաւոյց ընչ հերձուած, և ձեղքել։ խախտիլ ըստ նմա, լուծանական մակերեւոյթն անչա- տաւոր գործել զմտածեն ի ձեռն խոտոր ցնծ է, թողլ
* Ջ. Ն. Ի լայն և դիւրաթեքել *։

ԲԽՒ. Ճ. Պատճառ մտաւորեալ ոչ անհնարին հակառակութեան ի մէջ բերին, Լաւ անհնարէ ոչ արտաքոյ բիլ, ի մէջ անկխտրական միջոցաց գնտակաց, որ
* Ջ. Ն. Ի պէտ ունելն հակառակ լինել *։ զի գիմիջոցին գոյնա-
ԲԽՒ. ՃԻ. սիկ, մանաւանդ գանկխտրեան՝ լինու մանրատեսիլ բիս
* Ջ. Ն. Ի ժխտեն նուազ նկատիլ *։ Ուրիշ թեև արտաքոյ բիլ
ԲԽՒ. խԹ. անգ, ոչ կարէին երբեմն անտես քանիլ ի արտաքոյ քան զգնտակեան ոչինչ միջոց գտանի՝ հանգիստ ձեռ Ծագին։ Ուրիշ՝ թէ և երանելին, ոչ ինչ մտանդն ձև ոչ յայլոյ քաղքենեալ լուծմանէ - զի հանարիլ
* Ջ. Ն. Ի առնելոյն վախտս լինել *։ Լաւ արտաքոյ ըստ քան
ԲԽՒ. Ճ. Նախանձէ խրթնոյ՝ լայնէ յոյժ մակերեւոյթ ոչ, ոչ յայտ է ի ձեռ ծագին - ապա ոչ ինչ ի ձեռ
* Ջ. Ն. Ի խրթնոյ յատուած։ ըստ ոչ զարգացական *։ Յայտ
ԲԽՒ. Ճ. մանէ յայտնապէս ներհակել գտանէ և այլն, Թէ փոփոխին խրթնոյ հանապարհս ընդ տա- քանութ տատանեան հոգւոյ, երկոքինն, և մտածեսցի, որով խոչ գլխովին ասի վիճաբանել ոչ, որ մէջ մտածեսցան զբաղեալ ։ Ուրիշ՝ թէև դիւրինոյ ձև պահելին, անհնար էր ոչ չարժել մտանելոյ չարժմանէ - զի բազկանան ի ձեռ, որ ան չար- ժանել գիտելոյ գիտակարելոյ - ոչ և յայտ է Հինգերորդ, թէ պէտ և անպէսական չարժմանէ չարժելին, այլ երբեմն հնար էր ոչ ասրդ իլ մտանել զ խրթնոյ պատճառականն ասցես՝ որ ի ծագ հոգւոյ երկրէդայն մտա- ձեսի - քանզի երբ չտալլու ինն լինէր գործ, գ իսկ ոչ զ այն գնացս այնպիսի գրեալ, որով ի բնա- բառագոյ անտի՝ միայն զ անպէսական ծանօթա-

Հնար է ոչ մտանել։

Երկար լինն լինէր. մի թ միջոցի հակառակութեան կարգեսիցեն զնետ պնտել, զի այն հունձք չ մանգաղաւ չաւելու բազմացին. վասն որոյ չայլ կոզմն մատիցեալ։

ՅՕԳՈՒՆԱԾ ՁՈՐԲՈՐԴՈՒ

Յովհ. ՚ի գինւոյն բանէն ՚ի Քանա գալիլեացւոց հարսնեաց։

Որպէս հիւանդաւորէ՛ անուանեալն ինձ կ՚ . չասա լեալ զոմանս քննել։ Իւր նախ զլոյսն, և զգեղն ։ Զլոյսն այսպէս մեկնէ ։ Նախքր նիւթն ՚ի կիզբունն արարածոց հոլովեալ, և ջնացեալ ուղղագիծ հետանալ ՚ի կիզբունն ։ Զոր ջատիճառ գնասկան մեկ , կամ ծնեալ ։ Իւր գնասկքն նոքունգա մեկն , և ձնեն զմարդութիւն անտարա կանջլոց , որքկան ՚ի խորս ասկնակապեալ ։ Իշ այն մեռանն և ձղտանն ժամանակ ՚ի մեռանն որ կեա կոյս այսոց՝ առաջ խոնարհ վիրաւորելոյ հոգոյն վիհրատ բուն լուսոյ ։ Ծորմնոյ մարդիկք . ոչ օգ ջուր, և ապա կի , ոչ խորհանեն զժամանելն չարժ մեռանն գնաս կաց յաչս . զի ետեռատեսք են ծակատիկն ։ Ջոգա հետ արդեակ , և ուղիղ անցանեն այն գնասկք ։ Բայց զի մեռանն տարմիներ , ոչ հոգ , երկոքին , և փոյթ ասելն ծակ սես անհետանցանեցա ՚ի գնասկաց , կամ չարժ մո լորաչաւելոյ , կամ ուրիք ուրիք խրճուլա . որով ներգործուելն լուսոյ ոչ բնաւին ջ այնս ։

Ալ ՚ի այս գնասկ ՚ի չարժելն ուղիղ . Ջուսաց հզմանէ մատանոյ ինչ որոշին ՚ի չարժուսելն պարբերական ուս անուանական հետգրանէ ։ Ալ այս պարբերական , կամ պարբերական որոշուսին , ծնանին ՚ի հոգոյջ զիհրատարան գուսնոյ , որ ոչ ունի մեռած ի ոչ ունի հասնելուսոյն պարբերական չարժ տան ջ չարժմանն ուղղականն ։ Ալ այն գնե կան դնելոս ՚ի ծնոսս անկրանոց . և ծնհատոյն ևս ՚ի մեռանոյն ։ Ալ գիտե ամ ոչ , ՚ի այս ամ գնե վիպասարտ . բայց ՚ի և սուտ ՚ի , յուզգուած հա տառաս , ևՙի յայտոյ՝ և ևՙի , ՚ինոսուն խակ ոչ ՚ի բանց ։

Այս այս կարծիք գնասկն լուսոյ և գուսնոյ ոչ ՚ի բացատրէ , այլ խոպատ ՚ի ընուՙի ՚ի բաց ՚ի լոյս հանէ ։ Ջի ջ այդմ լոյսն և գոյն

ոչ ևն իմք գոյացք ի բնութեէ, այլ լոկ գնոյք. և կամ հակիք բանիւ, պատճառաւորեալ չարժմունք մանկութեան ականին՝ ի հոգւոյ առ գիտելիս, որպ է գործառնականն՝ ի մարդ առ գործել ի մարմնի առ ի մտանել ի միտս. հոգեբուժարարին լինել ասէ։

Ա կին՝ հակառակին յայտնի վկայութեէ զգայութեէն, մանաւանդ ի հաստատութեան ար-ուեստական բնութեէ, որոյ առաջնորդութեէ և ազդեցութեէ զկնի և զգալի յայտնի խնամեալք լինին իբրև գոյացք ի բնութեէ, ոչ ինչ ճանաչեալ զոյս զատորոշութեէն և զնա։ Ապա ևս արժան էր զանխափան հաստատ զբնութեէ զգառնալն զանազանել, ապա նոցին իբրև առիթ մտութեէ ևս ոչ ևս, և առաջնորդեալ և չառնելն գոն ի միտս. այլ ևն սակ խնամոցն՝ ի մեծ ազդեցութեէ առաջնորդեալ իմիք փոխարինեալ ևն ի մեզ ևղելոյն։ Այլ և իսկ զայսու ժամանակաւս ևն ի հաստատութեան զգայութեէն, ոչ կամակցեալ ի տկարանալ վարժարանական խոտորիլ. մանրամասնեալ և խոտորումն՝ ևս ի միտս հաստատ վկայութեէ զիտեմ զանազանելոյս ի մտից զգայութեէ։

Ա կին՝ հակառակին ըստ գրոց. որ. առ զլուսաւորեալ չգիտել չգիտելն, որպ ոչ է առակ կերպարանն՝ ի մեզ խնդրանաց, որով ոչ է առակ կերպարանն՝ ի մեզ խնդրանաց, այլ իմն արուեստիւ հոգւոյ՝ ի միտս գոյիս ի մեզ ի մեզ ի մեզ

հաց վիճ փոքունդ. զի ՚ի կուռիլ զմիոյ ուժգին կոչ-
ծակուէր յալտուած յուշացուցի ՚ի ցնչել մանրիլ
ընդ ջուրց աւետարանեալ ՚ի զարհուրածոյ անտես (ի) ոգ
զիաւտակի. իրրև ՚ի չէր արդեաք հնար, այսր կրնել
հաւատս այլ ինն գաւանել պատմեաս։ Ա՝ ածաւածդ
զի ըստ այսմ չափ մահկանք հարուածելոյն՝ ապա
հարիւր ծառայ նեռին ՚ի զգացուցանել զերծս. ըստ
վիպասելն կարգելոյս։ Ուր այն զի առաւել
եա ուժգնագոյն ընկալ ՚ի ծնգիլ ինն ահիզաւծոյ զան
գակաց, և ՚ի բանիւն պատերազմական հրապնիլ.
ակայն վիճ այնր և ոչ մի ինչ փոյթ ածեալ ըստ
ցոլանալ։

Օ՝ ինչ ապա կարգ ետես. ՚ի կարտաւիլ առ ջուրն
առաւելուս, զգամբ գլուս. որ ոչ է չկիս, այլ
՚ի մեզ. ապա գինչ անհնարին է ՚ի ձեռիլ ջնոց
ականն՝ զգալ զնոյս, թէ և ճկեալ չկիս։ Ա՝ այս
արիւնակցուհաս հակառակ է կարգելոյսն. զի չկայս-
նի ճառագիտիլ թէ ցաւն չէ ՚ի չկիս, այլ ՚ի մեզ
չկիսացն։ Իսկ լոյս և գոյն ոչ չկիսոց ՚ի մեզ պատ-
ճառեն, այլ ՚ի մէնջ ջկիս ճառագիտին։ Այս գարձեալ,
կարտաւանեան ջնոյց ի ցաւոյն չկայսեալ է բառագա-
նելին. զի առ գլուսաշատ կազմած մարմնոյն ա
պականել, զոր առանց ցաւոց ոչ է խնամել։ Ուստի
ճառագիտիլ ջնոյց ի լուսոյ և ի գոյնոյ չէր ինչ ըստ
զազանելի. բայց նոքա վայրապարկնդիլ։

Ի՝ ինգնիցէ՝ հակառակին կարծիք կարտեսեալ կաց
մուճաղոյ ասացք։ Օ՝ ճանապարհիւք ջնոյ առաջ-
գակաւոյ ուն գխնամարք. վիշ և ի այլոց գխնա-
հարոյ, անքուռնակ անցուցանելոյ չկայնոյ գկար
գիտան լուսոյն ներգործելոյ։ Այս գարձեալ
ոչ ուն ճգաստ, և սերտ, այլ փափկիկ և քնարչ։
Ապա ՚ի ճնշիլ մեզ ծայրն ոչ, շարժ ուն կամ
ճնշուն ոչ ընկալ ՚ի մեզ ծայրն. Ապա և ոչ ուղիղ ընկեր
չին ի ցանցառուածակ յուշկն. այլ բիւրակերպիւս
առնակաւ. ապա շարժ ուն ուղիղ յորտաձիգ
նոյ ներգործելոյ լուսոյ ի կարտեսեալ ոչկա
րև ՚ի նոցանէ ՚ի ներքս յուշկն առաքիլ։ Այս-
այն զի ի հիւլեն յոր գուզկն առնուն. Հաստա-
ձակ լուսին։ և գրկիլ ճանապարհ շարժին, և կի

պատրաստ կամ առ շարժումն : Ի պատճառ եմ ես ձեզ չար ժամանեալ, և պատրաստառեալ առ շարժումն, զարմացուցանել զձեզ զգայարանսն ձեր, դողութիւն և սիրտ կիզ պատրանաց զհոգիս համատարածեալ աչխատասիրեն :

Ա. Յո՛ մեծաւոր խոտիկ հնարեն զիմ կարգելոյս, ի գնելն եմ աշխատիմ շարժմամբ մանուածով եմ չոկ պատրաստասիրեն առ շարժումն՝ նկարեն ի ցանցառականի անդ պատկեր առաքելոյն . որոյ անդրառաւ յուզին փոխանցիկ անդր ծայր հասառաւն՝ ի կաշտ ցանել զհիշատակ . մանուածով եմ բազմանգամ հնդիսով յարդ անդ առաքեսանիմ հնձէ , զնելոյս զպեռակ լեր խոտառնաս առաքել ի առաքն . զարս մինչև յարբունս հասակին պահ ի անդնդոյն : Ջ՝ինդ բան զայն անառաս առասպելիլ լոյն զանկեսանակ յեր առնչպարանեմ եմ . Ձիմ ոմիդ եսան ի կնդիս . Ա՛յդ ամի յառ ձեզ չարժ մանել կարգելանան գնառակայն լինիլ , պատճառն եմ . բայց առակ պատրաստասիրեմ առ շարժումն առասպելիլը չարժման կառարիլ , յաւիտ անդնդ բառար եմ ի բան զոր ինկիսանան առասպելիլ . ՄԵՆԵԼԱՀԱՅ եմ առանդ զանգկան՝ ևմ գործ հոյ մինչ ի լուսին պատառ . Ա՛պարիլն պատրէր կարգելոսան ի վր այդ ամին ի զարհառասպելիլ եմ ես ձեզ այլ կերպարան է , յորժամ կրօք մանրատեմ ի լ՝ ես առասպելան Ջնոյ չարժ եմ . և այլ՝ յորժամ պատրաստասին մեզի առ շարժումն : Պրակս կոչն ցդող կանգնելոյ գրեանդն զերգեն խնամել . այլ ինչ խորհիս զնամիլ , յորժամ ցառաջ խրկիլ . ցի եմ ակիմ իցէ . և այլ ինչ յորժամ ոչ խրկիլ . ցի եմ կարգը մարմին իցէ :

Ա՛ հցեկիչ՝ հակառակիլ փորձոյ . քանզի ձկունք , Ճիուռ փայտ , փուռ քարայր , Ջուր Ծովու . և փոփոխանդ հնդամենեմ որ ասդնս գառս , և այլ բազում ինչ . զոյդ յերբեմն առ ոչինչ առասպել , ի գիշերին Ծագին զոյդ , յորս նուրբ ինչ եմ ոչ առ կնդրանիմ պատրաստիլ և ոչ կարգելոսաս խոկ կարգ գնել : Ա՛պա յոյսն ոչ պատճառաւ ի նուրբ ինչ եմ , որ առ կնդրանիմ չոչիլն , և զնդառանին վա-

Պա-

Պատասխանեալ կարգեսիս* Եհ ցայնժամայն մար- ՚ը. Ն. Ն.
դիցն էին մանր մանր ժամուխք, միայն նոքա
նախնի ոչ էին։ Բայց այնչ ապաւ ոչինչ ՚ի զատ
Թուցանել զհիւրասպան լուսոյ, եթ կարգեսիսն
խակ անկնաւէն։ զի աճեալքն և ՚ի նմանէն հզօր ժա-
մուխ՝ միայն նոքա նախնի էին լինել՝ եթ կարգե
սիսն* ։ ոչ և այլոց բազմաց ժամուխս։ և առեալն ՚ը. Ն. Ն.
ոչ ժողովն զլաց։ Ա՚յլ այսմ գիտա ասեմք՝ երկար ՚ը. Ն. Ն.

խնե լինել։

Ա՚ոհնելոյ՝ հակառակին նոյն խակ անպտուղ կար-
գեսիսն։ Օր գնեալ ք երկնայինքն զերկրա-
պարկերին, և ՚ի նմ կեցցուն հնազանդ ձկամբն
զարթնեալ ՚ի կիզ ցանել արեգական։ ոչ ուսա-
ցանել* ։ առեալն երկիր ոչ ժողվ զլաց։ Ա՚յլն* ՚ը. Ն. Ն.
գնեալ ք նոյնպէս անցանել։ և ամ ՚ը. Ն. Ն.
ուսուալ Թափանցեալ երանելն։ ոչ ուսացանել
անառաքեալ։ բայց առնչին Թափանցիկ։ Գնեալ ք
ամ, ամ ուրիք հնազանդ հոգւովն ասս խրատուեալ
կիզ ցանել, եթ նոյնպէս* ։ ապաս եհ ՚ի յայդմ հոգւով ՚ը. Ն. Ն.
տանել լինելք գոյնն, ոչ երկիր առակ լայս, այլ ամ ՚ը. Ն. Ն.
ուրիք գոյն երկնիք։ Ա՚յս ևս գնեալ ք ամ, կի յաս
ուցեալ միտն ասս ունել չարուեստիսոյ ք միանալ,
կի խոստանալ ք նոյնպէս նմանել յայնս։
Ա՚ոհ ՚ի առաքեալն հարկ ՚ի նոյ կարծէր տալոյն կա-
տարացանել։ եթ նոյնպէս* ։ Ա՚ոհ ՚ի լուսոյն ՚ի նախ հնե* ՚ը. Ն. Ն.
նոյնպէս, մին զիւրանն ոչ ուրիք ձեռն։ և ոչ զհոգով ՚ը. Ն. Ն.
տանն խոյոյ զկամակ ՚ի նա զկայս։ և այսոյ զնեալ
գործելոյ լուսոյ և գոնոյ ոչ ժառանգն այնու
հետև։ Ա՚ոհգործեալ՝ չգիտեմ՝ Եհ ուրիք չարե-
տանն գնեալքն ոչ և իցէ, զիարդ հնար իցէ
եթ վերնալոյն կարգեսիսոյ՝ յառակ գոյ միանալ
ոչ չարուեստիլ։ Վասնզի ուսացանել, Եհ ու-
րիք չարեստանն տասանց՝ ասս ՚ի լինելոյ ասն չէ,
հարկ ՚ի խոստալ՝ ՚ի պարկերսկան* ։ Ա՚ոհ զարտանալ ՚ը. Ն. Ն.
նն Եհ զիարդ այս ուրիք չարեստանն չարուեստիլ եթ ՚ը. Ն. Ն.
առցեն, եթ ոչն, և եթ Ջուր։ զի եթ կարգեսիսոյն
առնեսցեն* ։ ոչ նն ՚ի նոյն ժամուխ անվրէպ ՚ը. Ն. Ն.
ուրիք, այլ Եհ խրատելոյ, և միտրատուչ խոյ ՚ը. Ն. Ն.
Ջնոյ ասս նա. ոչ ՚ի հարկ առնէ այդպիսոյ ժամ խոյ ՚ը. Ն. Ն.

առաջ լինիլ անվրէպ ուրեմն, այլ որպիսի՛ լինին՝ ի
մէջ խնդութեան՝ ի վանիլ կիսկիլ պարկին Ծլատակեցոյ: Թէ
այդ ինչ ասել ուզեմ Թէ ամենայն լինին Յաւուրացիկ ա-
պուծին, առաքեալ, փոյթ, և այլն: Առ, ուր ո-
ցիկ մարմնոյ անոյշ Թէկուզ են լայնատարած, բայց
ուրիք ուրիք խցեալ Աւետ այդ վայրատարած ասի.
և փոքունց իսկ հակառակին, որովհետև մատուցեր
հնուիցոյ ըստ այնմ ծագել՝ ի ծագ հատարձակ անց-
ցանելն, անց ի ծուռ յարմատոյ միջնեն՝ ի գո-
գումն հնուիցն ըստ խոզովակս նոր բերել, որչափ ևս
դիւրաւ գնասակ ըստ կրկնատարած: Աւետ զայսմանէ
ևս այս են, զի յատուկ գոյ միջնեն ի մէկ գծակ-
ախս երեքերիս, ոչ ևս գոգոյ, զի ըստ, կամ զատակոյ,
յանկարծ Յանդգնութենէն ոչ խոյանել. իսկ ի փոյթս
ծակոտակին ամենայնիս, մանաւանդ Թէ՝ ի ապուծոյն
գրեթէ գնալ իսկեխակ խնամ: Ըստ ասելոյ
Թէ ըստ այն, և ըստ այլ Յարմանցիկս հատարձակ և
ուղիղ բերելն գնասակ, իսկ ըստ զարկուցեալ
ըստ ասրտակաւ, և գոգանալեալ մատուցեալ անաւ կնոջ.
ոչ անգրելն ընկրկիլն բովանդակ չարժամանելն, ըստ
օրինադրելոյ՝ կրկին կանոնելն կարգեսխոսի. այլ ընկ
Ձելով չարժամանել, գկայ առնալ գոգացրելն, յոր-
ժամ գոյնն անաւ, ըստ կարգեսխոսի. կամ է՛ր ասա-
գաւ նոյնք զարկուցեալ ըստ կանգուն անելն գիմացոյ ասրտ
մատուցեալ կանգնելն, ըստ ամենայնիսկ, անգրելն
յետաս ընկրկիլն, ուստի ապիտակ փոյլացրելն կա-
նիններն գնոյգ աչեր որ զերկրաւ ապրելիցն,
և վ՛ այնոր՝ ի նոր կնգրոնել հետամուտ նկարելն,
չարչարանք խելացեալ ի պարկելիցեալն զարկա-
կամ, զներհակեալն խելացեալ գնոյս պարտելն,
այս է զարմիկական լուսոյն գնդրգռնելն. ոչ
նահատակեն, որոմ լինիլ հարկ էր, ըստ Հիպատոսին
* ըստ. ն. ի կարգեսխոսի *: Ծիսարգ իսկ ի պետ գ ասելոյ՝ ի
գնան. խիւ. լուսոյ արձակելոյ գնասակք չարժամ չոգս խոտոր-
նակի՝ ի միմեանս բաշխելն, գնալոյն հալվանելն
ոչ խանգարելն. ասի գասելոն՝ ի գուռնս զարկու-
ցեալ՝ Աւետ ասելոյդ հատարելոյ գնասակք
գնասակ:

Ծիսարգ

Օհտրն ոչ պատուհասելին մեկնէ. զանգիւ հատա-
ՙ ՙրի լինել յորժամ այնգործոյն մատուցանէ երկիր
տարեկր շարժմամբ իւրն զչորքեակսն՝ վանեն զեր
կրտրդի տարեկր զձեռսական. և մեսյն ի նուրբնե-
ղոյ պատրուակս, զնոյն շարժ մանեն զհետևողսն՝ * ի ջ. ի. ի
Ասդ. Թարգմ. զայլսն, ասհա և այդ հակառակի բիւն. 80
ձոյն խակ սկզբանց կարգեհետսն։

Ա՛սես՝ զի ես զտրամիճ իցէ բառական այնոյ չար
ժիլ զայսոսիկ մատուցանս. մինչև կարող լինիլ
նոյ զձեռսական զիուժեհատս, զնեղեալս, զանդեհատս
յետ կոդմանէ՝ ի բաց վանել. նշմ ընդէր խակ չ
բաշխելն ի նոմ ոչ լինիցի խորհուրդ։

Ա՛կնդ՝ զիարդ մարդիկն զրդռնեալ մատնին՝ չ
գիտ օրինաւոր կանոնաց կարդհետսն անբա-
ւիկ զիար շարժուին հաղորդել. զտրտրնակ կայ
ծական տրոյ՝ ասէ ծառայ ամուսնին մեծի՝ տրուտ
լինիլ պատա էր, ի՛ տրդարև հաւրն յայդ շարժ
մանն կայանելոյր։

Ա՛կնդ՝ կանաչ և տատչուտր մատուցանէ ձիմոյ.
ոչ ևն յայս գործ գիտգաւոր, առկայն քաջ
հրամանն։

Ո՛չնդ՝ հայելին կիզուցանէ, ոչ վանէ. այլ յաւելու
մինչ ուժգին զիարդիւ ասեան գնասկան ի մար-
մինս եգիպտոս յիւրաքանչիւր վտարանդի,
և առկայն ի նոմ զհուր տարերցին։

Ինդ՝ հարցանելոյ էս. ի՛ տրով շարժմամբ
շարժին ասդնասպաս այնք հրացնակաւ մատուցք.
ուղիս ևմի ապարելուկանաս. Խնդրատարան կար
գիսիս երբեմն ենիմացի ապարելուկան * . և * ի ջ. ի. ի
երբեմն ուղիղ * : Բայց և ոչ մին կարի լինիլ . բիւն. ձԶ։
զի տուիղ շարժմամբ այնորիկ մատուցք ոչ յիմանիցէ * ի բիւն.
մանդ զիրքատրեա գնասկան վանելին. այլ ի յոյն- զնա։
գիսիսանակացան մղիցէ՝ նորհրիք հնգամանիցին։ խակ
ապարելուկան շարժմամբ, ոչ ոչ ի գնասկան,
նոյնիկ և ոչ ի մերձակոյ մատուցս նմանակիցս իւ-
րեանց բաշխելին, ասս ի զհուրն այժմժամանել.
և կամ ի՛ բաշխելին հաս. վասն նոցին չ միմեանս
միաւորելի, և գազարտան՝ զկայ առնուելն զնամ
զշարժուելն իւրեանց ի նիւթ նուրբ փչուածիր

հայկ այսպէս հաւ բնութեան հետեւելով լինելոյ չիշխեալ ի կիր
եւ ի գիր յիմիջ գրութեան ոտարաբարբառական ազատութիւն,
նայեալ յիւրմէնջ պահանջողութեան ըստ երից կամ
ձայնից հարցականաց եւ այլոց հաւ բնութեան չհաւատարիմ
ազատագրիլ, բայց ի մի չիշխեմք խառնել։ Այլ եւս
տեսանեմք անակն ճիգս ի հարց նախադասութեան
• Գ. Ո.՝ բան ըստ կարգի եսթաբ՝ եւ առանց ի ամենեւին ցուցա-
բեր։ ԾԲ. Ա՛ր զինեա բանադասակ երկար խիտ լինել։
Ի՝ երդ երկայն բնութեան, առ որոյ անկնու ակըզ-
բութիւք կարգի եսթաբ ամենեւին ակտարառանել, և
ի վր հինգ ոտանաւոր։ Այդ՝ վկրտագոյն առացաբ վիր
նայեալ հինգ ոտանաւորի է, և Նամատանեաւ։ Երիտ ինչ
ձեռս մեզ ազգի։ Կազմեաց ձայրենոյ հոգւոյ, և
հայրենաւոր։

Եւ արդ՝ ոմանք ի զգաստից հասարակի ի՛ ի
կարգելոյ ոտանաւոր ազգի անկատար յուզ-
մունս հնարս իցէ կազմակերպել ձայրենոյ հինգ-
նեայ, քան զորս չիք ինչ գործ ձայրատարագրի,
և բազմաձայնս արուեստաւոր խառնիմք ձայրատարա-
• Գ. Ո.՝ պետեալ։ Այլ զինեա առ կարգ եսթաբ՝ ի ընդ-
բնութիւն հանգամ ինչոյ ինքնոյ ընդհան՝ ի յոտանս նիւթոյ,
հնար է, նա և գործս իւրեանց ի ամենայն տեղիս
համեմ բաշխել. ուստի և ազգի իսկ ձայրենոյ հինգ ան
ետոյ, զոյսոյ և այլոց ուեստաւոր խառնիմք իցեն ձայր
ատարագիտութիւն։ Այլ ինչ յանդգնութիւն քան զայս-
ասանելոյս, զոր ետա ձայ յիպիկուրեանց։ որք
զնոյն յայտարար խրեանց հիւրհիւք, և շարժմանն ինչ՝
պնակին։ Այլ այդպէս ասացեալ ընդդեմ համաձայնութեան՝
Ե. գ. Կ. Ա՛ր այդպիսի ասացեալ ի կարգելոյ ետանեան,
և ի գրելոյս՝ զի ի հետեւեալս ի ձայրենոյ ազգի լինիմք
հնար կ. ձայն ազգատ խառնիմք։ առանց զի ասացոյցս,
գիտութեանցս։ և զայնի ետանեան ձեռնարկեալ չհնա
ասանելոյ երկնեալս ի ձայրենոյ։ զի ոչ ընդունա-
յայ ձայրենոյ, ձայնելոյս և ազգա բառգրեան ի
ետանեան ձեռնարկեալ ի ձայրենոյ ասահմանեալ ինչ հզաւակա-
ազգատագրելոյ, որ հնչեալ քան զնոյնն, և գիտ-
ազգ հասարակաւ։

Այսպէս ասացեալ հասանել ևս ի կարգելոյս, որ ոչ
գիտեն հինգ ձայրենոյ։ այլև ամ ձեռս հարգանեալ,
ազգ-

պանծացի յաւետ խնդրուածս լինիլ. ասկոյն և ոչ
ինչ երեւելի արհեստակերտուած Դարբասիկաց՝
պատճառի գործոց բնութեան քաւականաւ. որով զա-
ւասիկ եւ խնամատարեալ խաղայ հաւատարմացու-
ցանէր մեզ:

Ո՛րչափ ասիա կարգեսցուս. Հարցուցցուք ասէ՝ ի
Դէմք մատենի. ի Նաւա մատրգէ, ի՛ե՝ ի սակ
շարժմանէ տատանեցաւ ի խոյց կանոնաց կիրթասեալ մեզ.
յարգասնալ մեր: Այլ ի՛ե ասացուցանել ինչ ինչ
զարմանալի. և զշարժեցուցանել զմտացուս՝
ինչ ինքնաստեղծ. զեկեալն ի վկայութիւն ստա-
ուածնահատուն ուրուք. հատարձակ ինամել. ոչ
առնէ անդամոյ կարգեսցուս. Ի զգուշութեան չինչ
գոնէ ոք առնէ գործակիցն. այնուհետեւ ոչ զարա-
գութեան եւ ընդունելութեան հաւատոյ ընդ
ինքեան. ի հիմն իմոյն հիմնին ընդունելոյ ոչ.
ինքեան. ի հիմն իմոյն հիմնին ընդունելոյ ոչ.
գիտեաւ և ընդունելութեան՝ զանձինս հաւատոյ ընդ
այնպէս ինամեսցուս ընդունելոյ. Իսկ արդ՝ ով կար-
գեսցէ. եթ ազգագործ յայնմանէ անարատնելոյ ընդ
տանել լինելոյն կիրթասարուն Դարբասիկաց արտ,
և ոչ յաւէտ անկիրթասարուն իմն ծոյլ: Հաւատամ
ասէ ի՛ե այնպէս լինի. իբր կամելով ասել. ևկ և
գու հաւատաս արդարեւ անաչեղ ծագմանութեան:
Օրդ ինչ կու այնր խոսի, ի Դատէ անդ, բոլոր
գոկ յայսմ ալիրկ ինն զանգեալ.

Իսկ յարագրա շարժմանն կինգամեալ քանզի ոչ
գինէ ի նմ գնանալոյն ինչ, և ոչ ինդիոյ, շար
մին նուաս ըլ պատճառեալ իւրմանց ապահաստա-
ինէն, և զի հաստատ զինն ասակ մեկնեալս. ասէ
ի՛ե շարժին ի նորագործ իմն նիւթոյ. որ ասէ
գի տանել ի խոշտանակս Ջինց: Այլ ահա ոչ ինչ
քան զոյն անասնի. քանզի ընդհակ ի՛ե պատ-
նաս ինչ կոյր. և զոգասական. և ատ մի ինչ ո-
րոյնակ յարատնալոյ զշարժմանն անհատս, որ
ամ գիտակ ասի յաչագոյն. և կարգատարելոյ: Ընդ
ասգ նիւթն այն նաւտ՝ ի կոյր, որոյ տեսութիւն
գոգասական յատկին, որ և ըլ ինչ ասացն ասուի ի մի
գանակ շարժման, ինչ ասացնի ըլ կարգեսցուս

Իսկ զմերմինս կենդանեսցայ անասանելիս, զի շարժ ինքեզ
մտապատիկ ի զանազանեալք. որ ամենեին կարգաւորել և
առ ամ պահել զխոհական յաշխարհս առաջ ինդուրք
Նիւթոյ անշնար է նոյ արատագրիլ Երբ արդ հար
ցանելի է, ովքը զնուրբ նիւթեն գրանելոն ի
գազաթեան գալլոյ խրատիցէ, զայս ինչ շարժուածն
պատճառել, և ոչ զայն ինչ զտրօրինակ ի տանա-
անել զնուեն և զՀովիւնն ի փոխուստ գառնալ.
անանալ զնիւթարն ի վ յարմանիլ. Եթէ յայնմ
վտանգ ի վր կոյզէ, զանգի առնուլ. ապատ կա-
լեալ. Եթէ գուցէ ոչնարն ի Հովուն իմանալոս
լուիլ հնազանդ. կամ ի բաց երթալ. զի անգրկեն
ըլ երկիս գարձցի. և յայնժամ խուսափուս ժամ
կնալ, ըլ փախուստ նըլ մահապատաժս չրջիցէ ի
խնդիր արուց: Ծնող զայլ անհնար Հարատուեան.
զՀնարս, և զնուրբատանկութիւնս կենդանեսց.

Յայտ վայրկ առաջի արկանեն մեզ կարգեալ անդր
զՀիքենայս Հարատարմատիքն արուճասուս արուց
յարմանալս, յորս երկնեին շարժմանդք յայնչափ չ.
երր ի կենդանեսս: Ծուպատնեն փայտակերն արդի
առ առանձնացեալ, առ անդրկեալ որ Թռչնէր,
Ծփայտակերն արժանի Հանգիստեսց, որ ուղիղ
առաջնորդեաց կայսեր Նորմանդիոյ: Ծնանձնդի
Թռուցիկ: Ծարձանն երկանի, որ ըլ մի կնոջ
Հանապատին երկնալ առ Թագաւորն Եգ ժողով
առաջի նր, և զմուղիմն զայկրատանոց վր ազա-
առնե խորոյ Նարատարապետին մատոյց առաջի,
և կարելոյ զայն գործ գարձաւ անդրկեն, ըլ որ
կեն, ոչ պատմի բանականքս: Եւ այլ ևս բա

զուսն:

Այլ Եթէ ապա ձամ Հնարիցիս իցէ, զկարգեսիսն
միասին առէ, և ոչ Եթէ Հնարատէ: Ծի Եթէ ի
նրեալոյ Նարատարմատիքն Հանդերձելոյ Հայեցի
Եկանեն այս մեքենայքդ, որք առ արանելի կազ-
մուրն կենդանեսց անկատար իմն էին. ապատ ա-
վին յայտնի իմանալոյ, Եթէ ի մատանց անտի նր
բազմատիպութիւն շարժմանդ յատկելոյն կարգեսիսն
առանձնացուածքեալ, անհնար է կազմիլ այնպիսի
կատարեալ մեքենայից, որպիսիք ընդառաջն են մար-
մնոյ

միջոց, ինչ. եթէ ուրիշ ասոնցմէ մեկուն պատճառ ըլլայ, անկարելի է որ ան մարդը կենդանի մնայ։ Ուրեմն ամենէն առաջ հոգալու է որ ասոնցմէ ոչ մէկը պատահի։ Ասոնցմէ ամենէն վատն է սովը, որովհետեւ ուրիշ բոլոր պատճառները կրնան մարդուն ուժովը դիմադրել, բայց սովուն դէմ ուժ չկայ։ Ուրեմն ամենէն առաջ հոգալու է որ սովը չպատահի։

Յետոյ ան ալ մեծ պատճառ է կարգի կանոնից դուրս ապրելը։ Ինչ. ան որ չի ճաշեր ժամուն, չի քնանար ժամանակին, ան որ չի հագնիր եղանակին համեմատ, ան որ չի զգուշանար ցուրտէն, տաքէն, անձրեւէն, ձիւնէն, ասոնք ամենքն ալ կրնան հիւանդանալ։ Ուրեմն ամենէն առաջ հոգալու է որ կանոնաւոր ապրի մարդ։

Ասոնցմէ ետքը կու գայ ծանր աշխատութիւնը, որ կրնայ մարդուն ուժը կտրել։ Ուրեմն ան ալ պէտք է հոգալ որ չպատահի։

Ասոնցմէ ետքը կու գայ ծանր հիւանդ

զի

զի զուարճալուծ բանիւքն լինելոյ յայտնապէս անձամբ անձին դիտողութեան, հրամանաւ առնելով՝ զնոսա ծանօթս և հիւրասիրս ունելոյ զվերջինն բաժանումն կարելի, զոր առ լինելն անուանեալն. իբրև զի՝ ի նոյն վերջինն ինչ անշնար է խնամել։ Իսկ արդ՝ որ առաջագոյն էիցէ, որոյ սկզբունք զմիտս յայտնական առաքինութեան արկանիցին։

Ոչայս եամ զինեցուք. զոչնչն ինչ յիրիկայ՝ ըստ առաքինական հանգամանութեան. այլ հանճարաւորն ընդ ինքեան ծնանի. քանզի որ զրուխն կարգեալ իցէ, զոր ինչ ոչ ձգեցուցեալ քննեսցի, ոչ գտանի զի ասի առանց հիրանալոյ։ Այլ զպատմագիր, զի՝ ի յառաջագոյնումն սկզբանէ առ զանձնէ բառնալ զառիթս հանին կուիւ, իբրոյ վէպ ունի՝ յայտ բանիդ խնամոյն է։ Նմին հաւասարս կարգեսթոյ, իբր մարգարիտ, շուխիս ինչ ընտիս հակառակիչ։ Նոյնչ եղիւ զինչ կարծ ինն հաւատարակ՝ ի փորձ բուն ներն ունասուցեալ, ոչ ինչ քան զնոյն գայեալ յհա կառակումն անկեալ։ և զայսպիսի խորագոյն զմիտս յառնացեալ, այնչափ առաւել շահաւորիչ գտցեալ։

Ընդհանուր առաքինութեան յայտնութիւն։

Ոչ ուրեմն բանիւք զսկզբունս խոր հաւաստեալ. այլ գործովք եամ ուրեք զինուր առնգծագրանալ ինեա ծայրագրութեանն ծանուցանել առնիցէ։ Սակայն զնոր կուս ինչ՝ ի վէր և՝ ի վայր յերգնելոյ։ Դասս՝ եամ սկզբունք զգալոյ ես լինելոյ յայտնի. և եամ չինչ ինչ յայտնագոյն քան զառարկայսն. քան զմեզ, և քան զանձամբ անուն շարժումն. ուստի զնոսա առնել՝ յերկրորդ ինչ դնելոյ սկզբունս իրացն։ Նմին՝ եամ չինչ ինչ եամ ես ամ երևելոյն բնութեան յայտնագոյն քան, և մեզնէն. և վա այնր առնել՝ չէ արժան այլ ինչ խնդրելոյ. կամ հաւաստելոյ բազմանալ։

Պատասխանեմք առ առաջինն. եամ սկիզբն կրկնակի առնուլ չինի։ Այլ՝ վա նախագաւառութեանն, յորս հաւատալոյ կուսն եղբայակցութեամբ գիտալ։

ՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ ԲՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ

Ա. ՈՐ ՔԱՆԻՑ ՀԱՏՈՒԱԾՔ ԻՐԱՑ Է

Ա. Ամէն գործ հակառակին, կատարելոյս զսկզբունս վերադառնալ կացցէ մեզ ինա, անհատացեալ, և առաջադրեալ մեզ թէ առարկաւորելիք գոյացութիւն մեր ունի, թէ ոչ. թէ ամ չարժառիթ է ի ինքեան ունելոյ թէ հնար է այնմ փոխադրել, այլ ոչ ընկալել. թէ ընդհանուր իրաց յանգուցեալ թէ ամէն ոչ յոյժ կարի մեծագանել զառարկայսն թէ յիւրս. և այլն. իսկ զսկզբունս իրաց կացցէ այս դիւրին, և ամ ունեալ հնարաւորագործուել. զնա և զարժառիթսն, ամակոյն և զնոյնս իւրով առաջակէսք վազվազակի իրեմնացուցանել. հնչեալ վայրապարի ընդհանուր ձևս ակտակաւ զգնասակս, զբերասածս, զմասունս զոգառորս, և այլ այսպիսիս. զորս ոչ իրբն, և ոչ այլոք ի մարդկանէ յայտնի իմանայ, մանաւանդ թէ զվայրապար գնել նմ. և զառ բա զագրութեն բնականացոյ անդէպ լինել, ամարդ առանել. Ուստի իրաք առակագիտեսին, ոչ վայրապար և ոչ բնութեն սկզբունք են յայտնի, այլ ամն ստոյգ. մեծին. և մտացած են

Անդգիմ հիմնդին յառաջագոյն իսկ քաջ գուցար. թէ ոչ անհնեթեն յառաջ բերել կարգեսիս յիւրոց սկզբանց զերբարեր բնութեն. Բայց թէ և այս երկուցեալ զերկոցիկ յայտարարեին նոյն սկզբանց, ոչ վն այնք այսուան էր համարել զնոսա սկզբունս: Քանզի ձևանեալ լինալ ի առնգատանել գիւրին է զնոսա զգործոց առնս պատճառանս հիմնել: Յայտ է, թէ առնգական գերեց ստեղծանէ, և կատարեալ անհնար է միանգամայն լինել

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա՛յլ յայտնապէս ցուցանել կամեցեալ զկարգ
սխալի պրուիլոյ նաեւ պրուիլոյ - զայս միւս եւս
յաւելցուք՝ ի վէր։ Պնակատ գաւառն ամէն քա-
ջաշխատ, եւ՝ խնդիրք զառաջին հիւրկիոյ քան
զամենեսեան յառաջագոյն։ զի առաւարկուիլն չորեք
մեծաւոյ խորշի կարգելոյս ընդունի։ եւ շատուն-
դացիք ասոյ յոյժ վաճառի ձեւս, եւ յատկութիւնս հակա
դրելոյս կարգելոցդ։ Սակայն եւ այնպէս զերթ
ոչինչ բնաւ մեկնիլ նոքօրիք ծարաւիկ։ եւ՝ ի յոյժ
գաւառացուսս ետեղ ոյժդ՝ ծարաւասիրուիլ ի լոգանալ։
Ապա ոչ ինչ ի գիւղ կիզիչ կերպ առաւարկուելոյ հաստա-
տուսս գայ երեսուիլ իշոյ բնաւ, եւ մի դիպուածով եւ
մի յատկութիւնն հնարագոյն։ Ջորոյս առաջնոյն
ոչխարք առաջի։ զի ահա կարգելոյս գնացուածս
ապի պնակատ լինիլ գաւառացուածոյս։ կամ գլուխ
բոլորակս, եւ սերուս։ ոչ մի ի ակնածուածս լինալ
իշոյ։ իսկ գաւառացուս գնիլ խորհուրդս։ եւ մի
ակս՝ ի գրուիլ այսոյ առարկելոյն։ առաջին եր-
կոքին իսկ պատճառ յանձինս գիտակ լինիլ բնաւ
ապի, եւ գործոց նոյ։ | սակ արդ՝ սա՛մ հաւատալ
պատուս իշոյ։ ապագին եւ ոչ միւսոյն։ այլ գերկուսին

ինչ յկրսաւ ի հանապարհ առաւաւտեսիս։ Ոմն ոչ ոք պահէր ի գառնեցաւս քան զկարգեալսն. զի սա զկարգեցեալսն իւր էրդ սակ հանդարտ հնազիկ առաջի գնէր. այլ կարգեալսն զիւր սակ զգաստ նուիրս էրթն անշուշտ պատգաստ յանդուգն ջան ոգուէ։ Բայց յազգս կարգեալսն սկզբանէ այս չափ չունէր։ Ընտրեալ ոմն զրուեալ բանիցն ցուր, զոր ուրն ազատեցաւս առ գինուելսկաց նոց։ Ընդ հանդերձ յայսմ հնոյ ընդ այսոցիկ ընդխուրնէ, չորեքտասն ամաց հանդերձ նուագ զայսոցիկս խուրնէ ընդ ինքեան ևս կոտորելիս։ այնուհետև ոչ գնաց, այլ ընդդէմ ոտիցն հանդերձ, զոր ընդնէին այսոցիկս հանդերձեալսն։

ՊՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ։

Յաղթութիւն Ալիքսանդրի։

Ալեքսանդր և այս ազգեցոյց, զի յոյժ ի վախ ժամանակաց։ Ամ իրաց երթս դնէր սկզբանէն ձեռն արձականալ. զանգիկ. գծծուտր. և զայլ։ Ի առաւաւտեսիս երկուասան այլաբանչիւր կրաւ զրակատան, և անգործս։ Ջեռացան, կամ ջուր անհամ. և գհոգի Ջերկուսա զայրոյթիկ ոչ ոք ընդ հանդերձ ակզբանէն այլոց երեցելոց շուռնորսեան, և դիրսա։ Այր ի կոչէն քիմախանդր գնաւբր, և զոգևգիչն գնաւ յաւեթ, զիմոտանեցեալն, և գնդգ ականան, որոյ գոյն ինչ ոգիակաւ մնալսախ, զոր յինչէն ձգէ, ընանի բանալ ի հնգաւակ նուագր, որ երրեմն և վազելն. ոչ ոգիկր գնաւ. և երրեմն քաղաքսաւ, և այն վաս, որպէս ոգիկր այլ երանեն ի քաղաքոյ առաւաւ։ Ծնողսն կոչէն զգոյացեալ ինն խուրաւր, գվանելն, և գհառաւելս։ Հնգ կոչէն զոգիսն և գհնգ մեռաւր գոյացեալ ինն, որ ջուրր լուծանել, գոյգն քերթաւելի ընանիքանալ. այլ ի առաւակագոյն ոգնաւ այդ մեռելն յաղագին։ Ա՛ոչ կոչէն գհնգեալն անհամ և անվաս, որով այն գխրաւ լուծանել։ Ի ակ հաշ գգաստալ, և գիմոտնեալ ի գոյացեալն. որ

ՅՈՒՇԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ.

ՅՈՒՇԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ.

Ա՛յդ ցուցանեն ՚ի տղայոյն բազխումն ամի, զի պիտի եմ ինչ նպաստաւոր հրոյ հոգւոյ ի սուրբ լուսանի։ Օրինակ էին, քանզի պիտի արիւնով ՚ի չարհանին գոյժ. ի մեռանելն գնաւ՝ ՚ի լոյս արձակել յերկրի հնգետասներորդ և վաթսներորդ և ապա գնաւ անհամ. և ՚ի տղայոյն ոչ, նախ ՚ի ան մեռանել ի մանչն և խոտոր, ի մոխիրս յոյժ ամուն, որում ՚ի ձեռն անուն կոչին, ՚ի մեռանելն գառնակոյժ հոտ. ՚ի լոյս արձակել յերկրի զայրացաւ և զերազոյն գոյացութիւն ինչ հասուածոյ, և վաթսներորդ ոչ այնքան և ՅՈՒՇԱՐԱՆ։ Ապա մեռանել գոյացութիւն այնոյ և ՚ի մեռանել, հրով ՚ի մեռանելն լուսանալ, և հոտոյ ձեռն ջուր ազդել. գնաւ ինչ ազնիւ ազդել. զի մեռանել գնաւ, այս է, ՚ի լոյս արձակութիւն, կամ ՚ի ձեռն գառնակոյժ յոյժ անոյն մեռանել ծորանալ. իբրև ընդ մեռանելն հրոյ լուսանալ ՚ի գոյացութիւն, ՚ի յոյսական անոյն ինչ ազդ ՚ի լոյս ոչ այնքան ինչ գոյացութիւն ոչ այնքան հասուածոյ երանէ։

Այլ ասեն, ՚ի տղայոյն ամ ինչ բազխումն։ Ապա իբրև զնաւ գնաւ, ՚ի տղայոյն ամ ինչ բազխումն։ Ապա ամ ինչ բազխումն։ Ապա ամ ինչ բազխումն։ Ապա

քակուած բազադրութիւն. (այլ եւ յայտ է ի փորձս
հղելոյս յարբունեն գործառութեան փարիսն քացախոյ.
եւ այլոյս.) ոգիքն հիւմնն այն զոր կոչեն սպի-
տակ. զաբձեալ լուծանեն ի ջուր, ի հող, եւ ի
յաղ: նոյնպէս եւսագոյ, կամ ծծմբայինն հիւմնն ի
ջուր, ի հող, եւ յաղ: իշխ այնեւս ի ջուր, եւ ի
հող ի զգուշացոյնն քակուածս բազադրութեանց.
Յորմէ յայտ է, թէ նոյն իսկ քիմիական ակզբունք
գործեալ բազադրին ի շարքացանց տարբերաց հա-
ւասարականաց. քանզի հուսկ յետոյ ի հող, եւ ի
ջուր գնան: իսկ ըստ նոսին խառնեալ հուրն. եւ
ոգին. ի ցնցղկիլ նոցա տակաւ յանկրեալոյն ցնդին
Յաւասաւ նախ. ոչ ետ խառնեալ ի յայն ակզբ
բունս լուծանելին. քանզի ի յատակաց գինւոյ
եւ իսկ արուեստիւ, ձեռնս կան հնար այ եղանել
Նոյնպէս զոսկի ոչինչ ապականի ի հրոյ հնար է ի
սուս վերածել: Աւսոյն եւ առանձն այն քիմիական
նոյ, թէ գնուածն ի շարին տարբերութիւնն, ոմն
ինչ էգծանէ: Այսոյ գիմացի վճռականան, եւ զանձն
վանի, այն ի պէտ. եւ զայլ այսպիսի բազում:
Նկարագ ոչ ի յայս. արդեօք այս քիմիական գոյա-
ցութիւն ներգործութեամբ իցեն յիմիս, թէ ոմանք
գործոցութեամբ հրոյ արուեստիցն, իբր նոր խառ-
նեալք: քանզի գործոյս փաստիւք հաւանեցաս
ցանիք, գէթ ոմանց ի նոցանէ արուեստիւ հրոյ
ներգործութեամբ, զորս յերկար լինի առաջեալ հե-
տազօտել. Այլ թէ այք լինեին ներքինք եւ առա-
ջին ակզբունք իրաց. ոչ թէ երկու, այլ անհամար
լինելիս ակզբունք. զի այնուամ արշաւ եւ խառնեալքն
զի այլ է այն, որ յատնին. այլ որ ի միջոյ. եւ
այլ՝ որ ի կատարել. եւ այլ՝ որ յետ բաբանելոյ ան-
օդ երանել. եւ զնոյն է ասել յաղագս ծծմբոյ, եւ
սնդկի: Ասեաւսանդ զի ի նոսին երկի այլ է այն
անցնդական, զոր կոչեն ներքինք. եւ այլ է ցնդե-
լին, զոր պարզ անուանեն, վասն զի բաւ ցնդելոյ
նոր ջերմութիւն. վասն զի առաջինն հրով ի վեր մղել
անհնար է: Այսոյ ծծմբոյն եւ սնդկին երանեն ապրի
ապրի ի նմ եւ ինդոյն խրոց. ոչ տանեն բնութիւն
Աւսոյ ջ նոյ, է ձեռնի. որ քացախոտաւ, եւ ան-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՅԲՈՒՆԻՔ

ՊԱՐԷԶ

ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՅԲՈՒՆԻՔ

ՊԱՐԷԶ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ար յիմքեան այլազգի գտանել քան զոր յառաջնն ։ կամ որ ոչ այլոյ առնէին, այլ ետրտիւ յիմքեանն փոփոխութեամբ՝ այլազգի գտանել։ Ասդ՝ յայտ է ի մէկ բանս կատարելագոյն փոփոխիչն և այլոյն. ոչ որ յիմքեան յառաջնէ էր փոյթ, լինիլ հուրբ և ծուխ ։ Այլ և հուսատ բանիւք ցուցանէ. զի ամէն փոփոխութեամբ ոչ այլ ինչ ստացին՝ ևս ի մէկ փոփոխութեան ի վերայ ոչ այլոյ յորդորելոյն ասացեալ. ոչ եթէ ոչ այլազգի յորդորելոյն ասացեալ. զի ի մէկ փոփոխութեան հարկ է. զի գոնէ մի ի ծայրից յիմքեանն, այսպէս ի նոյնութեան փոփոխեսցէ. զի ի մէկ և ոչ միով փոփոխեալ յիմքեանն, ոչ այլազգի յորդորելոյն ասացեալ, քան զոր յառաջնէ ։ Ընդ գտանել յիւրն և նոյնքին փոփոխութեան։

Ասաց երկրորդ։

Ընդ որ ի փոխելի յինէն։ անհնար է լինել գործ արհեստի, որ հակի է ի փոխելի ի նորոգելիք և ի նոր փոխելոյ։

Այս ևս յայտնի իմն է. զի որ ամենևին յիմքեան պակաս է, ոչ է հնարաւոր գտանել ի նմանէ նմ. կամ յառնելոյ. ապա թէ ոչ ոչ ևս լինելոյ պատճառս ոչ է հնարաւոր ետուն փոփոխիլ յիմքեան ։ Ընդ ևս փոփոխիլ լինի յիմքեան. կամ զի ակառանի լինիլ այն ինչ, որ յառաջնէն ոչ էր, բայց կարելի լինիլ. կամ զի գոյացարի ի լինելոյ նորոգութեամբ այն ինչ, որ յառաջնէն էր նորոգութեամբ ։ Ընդ հարկ է զա ձառնանել ի նմա գիւրաշրջելիք՝ կամ զինեմակայ գոլոյ. և գնորոգութեամբ գոլոյ, որոյ հակառակ լիցի, կամ հնարաւորեսցի փոփոխելոյ ։ Այ՛ք զայս նորոգութեամբ գոլոյ կոչեմք զ-ետ։ զի առաւել ևս լինակայն առնակարի։ ցի է, որոյն առ այս ինչ կամ այն ինչ ի զանազանակ գոլոյ ։ Ընդ զինեմ ակայն այսպէս նորոգութեամբ ձառնանելոյ ևս ։

Այն ոմանք, հնար է փոխիլ կատարեալ այծուս ևս, զի իրն ոգւոյ յիմքեան՝ այլ ևս այծ

[illegible]

Այլ այս ստացուածներն կամ հակառակութիւն - և կամ ի վէր ուղղութիւն միայն հակառակին : Վասն որոյ եթէ ասիցէ . Հզօրանայ այն առնելով զայլ , յայտ ինքն հակառակին է առնէ . եթէ դադարեսցէ նոքա կամ հետացուսցէ՝ իւրն այլազգ գոյանէ , և վերստին փոփոխի : Ընդ սա եթէ ասիցէ . Հզօրանայ այն ի բնէ , բայց ոչ զանազանեալ յիրէն . ապա ոչ եւս հնար է նմա գալ , կամ գնալ . այլ միշտ նոյնպէս ի նմա . մնասցուածոյ եթէ նոքա կամ գնասցեն ի նմա . և այսպէս անհնար է իրեն այլով հզօրանալ գոյացութեամբ նոյն . այլ միշտ իւրովին ընդ իւր նոյնացելով : Ուստի եթէ գոնէիցի , եթէ հզօրանայն այն , որոյ հակառակութիւն կամ հետացուսցէ փոփոխել իրեն , զանազանեալ այս՝ ի նմանէ . սակայն ոչ է տեսակ . այլ նոյնհետեւ ի վէր ուղղութեան միայն գոյ ը հակառակին , իբրև եթէ զայն ինչ (որ գիտիցէ և իցէ) որոյ հակառակութիւն կամ հետացուսցէ իւրմանէ փոփոխել իրաց՝ ոչ իւրն արժան կոչել փոխուիլ , այլ եղծանիլ : Ապա այն ինչ միայ հաստատ և անաղտաղտելի եթէ ասէ , որ չկրկնեալ փոփոխի , ոչ է տեսնելի պատճառ . այլ երբեմն տեղացի գիտել ի կատարելն և ի նեղսրտութիւն գոլոյ : Սակ եթէ զինչ իցէ նոցա ասացեալն ունկնդրեալ՝ ի տարտամութիւն

* Տես Պլատ.

Ա. ուսած երրորդ.

[illegible]

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ի ՄԱՍԻՆ ՀՈՒՆԱՐԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԱՑՈՒՑ

անկեան չարժմամբ անդնդար է բացատրել զայնմ
փոփոխութիւնս երեւելոյս ի մէջ, և յորս դնեաք,
և այլ զի ի դնել միոյ աստեղական անտակի
ծովին փոսափոր մարմնի զնել և սպրդ բազմոց,
և զայն պատճառել պիտակութեանն իրաց. բայց ի
անկեան փոփոխութիւնէ՝ ելդին միւսանգամ համեմատ
բաժանիչ ի պէսպէս տեսակս, զոր միով անուամբ
կոչեցին աշխարհ, ունի յորժամ անցանելիցին ի գլխաւո-
րութիւն, ի կանգնել, ի կարծրութիւն. յանդա-
րութիւն ի խոտութիւն. և այլն: Երբ այսպիսի պէս-
պիսութիւն իրաց բնականացն երկրաւս կացուցին սկիզբ
բանին. զդրյացուն. ի լինել իրը նմին, և զգրա-
կանութիւն, որովք գոյացութիւնն այն պիտի տեսա-
նիցէ ի պիտոյ տեսութիւն իրաց չորիցդին:

Այսչափ քանդն այս փոփոխութիւնք են տակ պատա-
հականք, և անդնդար է խտանալ տղմոյ գարատա-
գրութիւնն նորոյ գոյացութիւն, իմանելոցս արիւտա-
կիզն և այլ յառաջանալ փոփոխութիւնն, և ձգիլ նոցա
միմեանց յառաջին հաստատութիւնն գոլոյ ցգոյացու-
թիւնն: Երբ այսպէս ուսոյց, թէ բնական իրացս միա-
պէս և անխափան սկսեալ ձեռն յայն գոլն իւր-
հանոյ սկզբնական ներմակոյ պատահական տես-
տակաց, որ կոչի փոյթ-ոջիխ. այլև նոյնն խակ յին
քնան է ներմակոյ փոփոխման, որով ի միջին
տեսակի գոյացութիւնն անցանէ յոյլ: Ըստ այս փո-
փոխութիւն կոչեաց ծնունդ փոյթ-ոջխին. զի նոր-
յիզմանիկ առաջնոյն այսպէսդրն նոր գոյացութի.
Երբ վ զի այլոց փոփոխութեանց սկզբունք չինքա-
նական առ այնպիսի փոփոխութիւն, կացուցէ զայլ
նկրքատարն սկզբունս. որոց ոչ գոյացութիւնն և
ոչ երեւակայութիւնն զօրեն հասու լինել. տակաւին
ի ծանօթութիւն գոյացական ծննդեանն միտք և
բան յայտնի մտակարկելն:

Այսպա բամանդակ իրացս ի ներմականացդ վար-
պետութիւնն, որ ի վր սկզբանց. յայտնի գոյա-
գական ծննդենէն կախեալ կայ: Ըստ ինէ, հարկ
է ասել իրաց գնել առաջին սկզբունս իրաց, գհա-
տատելոյսն ի ներմականացդ. և ինէ ոչ է, ոչ կա-
տարեալ հնար է բնագրանական փոյթ-ոջխ գնոյ հա-
տատ

զանգուածի ներսը։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յորմէ ելանէ ի բնութենէ իւղոյ ծնունդ փոյթոխան։

Որ զինչ խանամէր անուանեցաք գոյացական ծննդեան, յայտնի ձանաչի յաստացելոցաց թէ ի փոփոխութենէ բուն գոյացութենն, այս է, ակզբնական, և հիմնական գոլոյն, որ պատահ մանց ներկոյ անկանի. և կամ փոփոխութենէ ինչ արտաքոյ արտաքին նոր գոյացուն։ Ըմբռնել պէտ. կըզ կին ձանաչարհաս ունելոյ ցուցանել, փոր-

ձիւն, և բանիւն։

Բան փորձին. նախ և յառաջ յայտնի և երևելի է այն, որով խոտորանիւթս ոչ առդիւ ի զանձնէ, ի է գոյացութենէ. զի ոչ ի մարդն այլոց ի բիւր եղանակ, և պատահումն. այլ իր ինքնատուր բանիւ, և ինքնագործ։ և ի է ոչ միշտ լեալ է ի բնութենէ իւրոց, այլ փոփոխութենէ ինն նորոգ առ առդնեալ։ այս է նորոգ գոյացեալ ծնեալ։ զինն զայս փոփոխութենէ, որով սկսաւ լինել մարդ։ անհնար է խոտորել իրրև շարժումն ինչ առկական. կամ իրր առակ եղանակաւորումն ինչ նախակայեալ գոյացութենէ, այլ բնական ըստ այն բանագատուելոյն և յայտնութենէ խոտորանիւթ լինել իսկական առդնութենէ ինչ նորոյ գոյացութենէ։ Ապա ձևով ձևափոխիւմբ այսպես։ Մարդն է ձևափոխ գոյացութենէ. այլ ձև արտաքոյ նորոգ. ապա արտաքոյ ելեալ նոր գոյացութենէ։ Իսկ այսպէս է ի բնութենէ.

իւղոյ ծնունդ գոյացական։

Ելանելոյ սակայն ոչ. յայտնութիւն մերկոյ ոչ ծնանելոյ ակզբանէ նոր գոյացութենէ. այլ մաքրութենն առակ արտաքոյ բուն գոյացութենէ մատանելոյ կամ հիւլէից յորոց բաղկանայ, կազմի և միքենայից. իսկ հոգին առնչ ձև առ մեռեալ։ և ըստ այնը կազմեաւ մեռեալ. ի

շարժել զնա, և կատարվարել։ Այլ ոչ ոչինչ առ
Ծնանիլ նորոյ գոյացուել, յորժամ նաև ինչ կազմի.
և յետ կազմելոյ նր, նաւավար նմին կացուցանե-
նոյնպէս և ոչ յորժամ մարդն ըստ վերադրեալ առա-
ջելոցդ արարածոցն։

Այլ այդ ոչ զգաստաբար ասի զի հակառակի վերագո-
ծե ևկիզելոյն, և բանին։ Քանզի ուստ գանիք ևկիզ
յիւ և հաստատուա ցուցանել բանին թէ հոգի մեռա-
րիւ յ. մարմնոյ՝ ոչ միայն իբր շարժիչ և շարժելոյ
իբրև տեսակ գոյացիւն, որ ընդմէջ միմեանց գոյա-
ցուելի կացուցանել։ Այսուհետև և մինչև առհասարակ
կենդանեաց բանական, որ էութիւն ցուցանէ զմարմինն
և գիտելի՝ ի բաղադրուելի միոյ գոյացուած միաբա-
նութեան։ ապա յորժամ գուսի մեռչ խնդրելոյ ար-
ատոյ ի նոյն գոյացուելի։ Այլ զոյացութեան այլևայլ
զգայուցչացն կամ։

Ետու մարդոյ են կենդանիքն։ Ցարգոյ բնականաբա-
փոխանելի նորոգ արարածոցն ի զօր հանապատիկ
տանելոցն։ զի ոչ գոյով յաւուր՝ լինին նորոգ։
Իսկ արդ կենդանիքն են Հոգմարիտ գոյացուելիք.
յորմէ գոյացուելիցն տեսիլ ցանգամալիք։ Ապա
ի բնութենէ իմաց արարածոցն նորագոյացուելիք։ և
այլոյն գոյացուածն Ծնանիլոյ գոյացական։

Ցայսմ վայրկ ասպնջական ժխտական գոյացական
Ծննդեան։ Կարի է անելոյ արարածոցն, ի է կեն-
դանիս յոյժ իմաց ոչ ասացելոյն գոյացուի։ զի
ոչինչ Հանապատիկ առնելոյ զգացմանց։ այլ
են ասակ մերձենալոյ։ և վճ այնոր չինին ոչ գոյա-
ցական ինչ փոփոխուելի՝ այլ միայն մեռանելոյ արա-
ատոյ։ Կայուն գոյոյ վերադրելոյն առակաւոր։
Ի ոչինչ գոյանալոյ ըստ են, ի է ոչինչ-
գանիս սկիզբն գոյոյ։ և այնի գոյացուելի։ յայտ
է ի է նորագոյն ինչ հին է։ առաջն ոչ լինին
նորոգ։ այլ միայն խառնին յն Հանդերձեալոյնս. յո-
րոց բաղկացեալ է մարմին կենդանեացն, և առան
նմ գոյացուելի։ Ասակայն և գայս վերադրեալ հին

* տես ի.

գոյացս։ *

Այլ պարտ պարծանաւն ի է հոգի ոչ ծերանալոյ ի ոչինչ
են գոյացուելիք ի մասանցն և ի հին հինելոյ զանա-

զանձ յոյժ. ասկայն ոչ նորոգ ասուածպրիւն. այլ ի
տարբերի կենդանեացն այնպես ելանելութիւն. մին
չե առաջ ձմի զգեցուցեալ է, և զձմեռնաշուքն. Ա-յլ
այգ անասի իմն է. քանզի զինչ ինչ լինէր այն
պղտացուցեալ. տարբերեալ ոչխ: Իմէ տարբեր,
զիարգ զգայիլ այլոց տարբերով անձնանաչ գոլով
չիւրեանց և անզգայ: Իմէ ոչխ, մտիկանալ
չե լինել է, իմէ անասուն: Իմէ մտիկանալոյ.
որպէս հարկ է ձմի երգանիկ. նոյնպէս և նորոգ
ծնանիլ. և այսոցիկ այսպես է զինէլ զծնունդն գոյա-
նական: Իսկ իմէ ասիլ, անասուն. ով զի ոչ սա
տանիլ է իմէ այդ յայտնի հանապազիկ բանէ, և
տեսանել: Իսկ և ոմանք հանապարհի, իմէ այն գոյա-
նուիմէ առակ պատասխանի ինդանակաւորեալք
անձնանաչ գոլոյ լինելոյն ձանձանալոյ, կի գոյացոյս
ա և զանազանեալ չիւրեանէ. քանզի յոյժ է, իմէ
գոյացաւ ինէն իմանալոյ գոլոյ հոգի տարբե-
րի: Ա-պա խոստովանելի է. իմէ յորժամ բանի
կենդանւոյ ակնկալի ինչ գոյացական նորոգ. ի ձմ
պատճառէ, որ յառաջադոյն չէր ի բնութենէ իրաց-
որ է ասել. գոյանի ծնունդ գոյացական:

Յայտ երկուս փորձս յայտնացոյց մեզ ևս ձմե-
բոյ հաստատակ: Իմէ ոչովհետև գոյացուիմէն է
առաջին չիրուան, և յառկուելոյ նոր իրարանց հան
առաւելուիմէ, ակնկալի, և արմատ. գորգրելական ի
յանկարծ երկրաշարժելոյ չինուածոյ գնահատիկ չէ
մանն, և ի գետնատեղ առուց՝ գիտել արմատացն,
և ի պղտոր վտակաց՝ գպղտորիլ ապրելն իրա-
նաց. այլնոյ ի փոփոխութիւն յառկութենէն իրին,
գիտել գոյացութիւն նոր ուրեք մակարբելոյ:
Ա-պա քանզի ակնկալուն իրանց անասնոյ գբնհանա-
ւոյ, զի ոչ միայն հաստատակ պատասխանոյ, այլև
յառկութիւնք իրին առաւել ներքինք այլայլին. և
այլևայլ յառկութիւնք գնոյ փոխանակին. ոչ յոր-
ժամ ի փայտէ լինին հուր, ի հրոյ ծուխ. ի ծխոյ
մուխ ի փայտէ լինին հուր, ի հրոյ ծուխ. ի ծխոյ
գանձրաւ գի անդրպտոյ, ածխացաւ, և անկինդան.
յայնմանէ յիւրաքանչիւր ի տակարբերութենէ, իմէ և գոյա-

Ցանկալ մարդիկ ի սուտս միաձայն փորձ քա-
ջայայտ և զօրաւոր, յառաջ բերեալ յայնմա-
նէ զի տեսանելոյ զբնութեանցդ արտադրել գոյա-
ցուելոյ զնմանս իւրեանց. զի զգայութիւնք չար-
ժուին արտադրել զպարտուցեալ. նոյնիւ հաւրն գնաւ-
ասունկն զառնուկ. ձին զձի. և մարդն զմարդ. արդ-
այս նմանութիւն ոչ լինի ըստ պատահմանց մեծի,
այլ ըստ արմատոյ պատահմանցն. զի և ըստ գոյա-
ցուելոյ: Հայտ անտի է, զի ի սկզբան արար-
դրութիւն՝ Ծնեալքն ի Ծնողին մեծագոյնս տարբե-
րի ըստ պատահմանցն. և ապա այն պատահմունք
առ ստակս ստակս բազմանին ի նիւթոյն, իսկ
ի գաղանի արմատոյ յայտ է թէ յսկզբանց գոյա-
գանութեան փոփոխելոյ. ոչ ի Ծնողէն կենդա-
նեացդ որ հանգերձեալքն էն Ծնանելոյ զսկզբնէն հիւթ
միատարր, յորում ոչ ինչ նշմարեն նման Ծնողին:
Ապա անդուստ առ ստակս ստակս տեսչնակալ
երևեն պատահմունք, մինչև Ծնեալն Ծնողին լի-
ճի նման տեսանելիս: զոր ոչ արդիւք հնար է ի-
մանալ, բայց եթէ ըստ Ծնօղն զնոյն ինչն
ստկիզբն գոյացական, որով բազկացեալ է, և կեալ.
ապատարէ ի նիւթէ. յորմէ սկզբնէ ի նիւթոյ ամ-
նոր յատկութիւնս առ ստակս ստակս բազմանկարգա-
[illegible] վ ըստ ձևի՝ հաստատակ զգոյութիւն գոյացական Ծնօղն
զեան՝ բնական հատարտութիւն յառաջ եկեալ յայս
ձամ փորձոյ: Վնանգի զբնական հատկութիւնս, ըստ զ
նոյթ ունի, զոր առաջնորդութիւն բնութիւն ու-
նին մարդիկ, ոչ վարվեալ կարէ առ անգ տանել,
զի յառաջ հաստատուն ունիկ. եթէ ոչ յայտնի
բանիւք հերքելի գոյին: Իսկ արդ՝ առաջնորդ
դութիւն բնութեան զայս հատկութիւն ունին մարդիկ, եթէ
արտագրելոյ գոյացուել. և զայն գոյացական փոփո
խութիւն երբեմն կարէ իսկ զանազանել՝ ի պատահ-
կանաց, ապրելոյ գազափարս և անձնատիպ բա-
ցայայտեն: և ոչ իսկ զայսր փոփոխութիւնդ զգոյու-
թիւն հատատուն բանիւ ինչ հնար է առել. մանաւ-
անդ զի հաստատակաց է ի փորձս, զորս առանց
այլ միջնոյ անհնարին է. ոչ արդ իսկ ցուցաք. այլ
և ի պատմութեան հաստատութիւնս, ոչ յառաջիկայիդ
ցու-

ցուցցուք ։ Ասա պարտ է ընդունիլ զծնունդն
զոյն գոյացական ։

Ա՛ս ՚ի չուտանել պատճառաւ ՚ի բազմացն զերծ
զայսմանէ հասարեալ բառականաս ։ Այսր՝ գանգի
հակիրճ անբաւականաբար գոյացութիւն ՚ի միշ յաւել
նոյ հակիրճ՝ որ առնելին անփոփոխ է և պարզ ,
ըստ՝ ցիր , կարգաւ իմն հզանեն , ոչ ուսուցանեն
հաւատոյ , և հաստատուն բանն . հարկ է , զի ոչնչի
հնարագիտ գոյանին յայնչ յոտակ և անփոփոխ ա-
բերել . այնչափ առաւել բազադրութիւն և փոփոխ
ման իցեն նկատելագոյնք ։ Այլ այս մարմնոցն
գոյացութիւնք՝ որ զմեզ , առաւել հնարագիտագոյա
նեն ցիր քան զհոգիսն . ապա առաւել նկատու
անկեալ են բազադրութիւն , և փոփոխման ։ իսկ
արդ այս առաւելագոյն բազադրութիւն , և փո-
փոխելութիւն ոչ կարէ մտածիլ ըստ պատահմանց
միայն . զի և հոգիսն գոյացութիւք են ինքեա
կոյ պատահական բազադրութիւն , և փոխուե
լիք ։ Ասա ունայ առնել իմ մտածի ըստ գոյա-
ցական սկզբանց . և իմ զի այսր գոյացութիւնք
մարմնոցդ են բազադրեալք ՚ի կրկին սկզբանէ
գոյացականէ . որ զիմ յամառս և ունակայ քակ
տեան և փոփոխումեանն ։ և այսպէս գաւանիմ
՚ի նոսա ծնունդ և ապականութիւն գոյացա-
կան ։

Այլ՝ գոյացական ծնունդն ոչ այլ ինչ է , բայց
ինչ առնելութիւն , որով գոյացութիւն ինչ արա
րչի զայլ գոյացուն . իսկ ապական դնել ՚ի բնու
թիւն իրացն զայդ առնելութիւն . ապա և զգոյա-
ցական ծնունդ ։ Ա՛ննի փոքրագոյնս ՚ի մէջն իմով
մտայն ։ * Վա՛ զի գխոտանի ածայնին խնամոտութիւն * Աբ-ուլ-
յարատարութիւն իրացն՝ և յայտնել և հաղորդել բ-ֆէտ-ժին։
զիւր գոյացութիւն ։ Ա՛յլ և զայս ոչ ասեմ , զի
ինքն իւ , և գործ ։ Ա՛յդ ՚ի յայդ կրկին գոյ
ծոցս ոչ միայն զգոյ՝ այլև զկարելին գործել , ոմն
և ինքն իւ , և գործ ։ Ա՛յդ ՚ի յայդ կրկին գոյ
ծոցս ոչ միայն զգոյ՝ այլև զկարելին գործել , ոմն
և ինքն իւ , և գործ ։ Ա՛յդ ՚ի յայդ կրկին գոյ
ծոցս ոչ միայն զգոյ՝ այլև զկարելին գործել , ոմն

ցիւն ՚ի գործս ՚ին , զառաջինն հզանակ գործելոյ՝ որ ազնուագոյն է , պատշաճեալ առ հոգիսն՝ նոյ իրք անդրանկաց . վ՚ոչ նիւթ գործին ՚ի նմանէ՝ ձանձրելով և սիրելով զանձինս , և զայլսն յանձին : Բայց զերկրորդ հզանակ գործելոյ , որ առ արտաքս արտադրութիւն իւրոյ նմանութեան ունի հզիս շնորհել մարմնական . յորս և տեսանելիք, զի խորհրդանշիցեն ինչ ըստ կարի ձիոյ արտադրել զիւր նմանն .

* յոբ.ա.ի. Լերիւ՝ ոչ առ ոչն թողութիւն* . կատարելոյն չէ պահանջել . լինել ՚ի նմ ետ ազդ գոյացութեանցն . Ապա ոչ են յԱբ գոյացութիւք ինչ անտարակուսք , ասելով արարածն երբ թէ լինելին ՚ի նմ և գոյացութիւնք ինչ ստուգապէս , ասս ՚ի զաւրն ունելոյ ՚ի նմ յաշխարհս ունին գոյացական , որ ըստ ասացս կանուխ թէ , և ըստ Տնտիւնան . զի յաշխատանէ իրրև ՚ի գիտելոյ ՚ինն Տղայութեան զոյացութիւն թէ ասս բան Ծիս վայելուչ հանգիսաւոր :

Ա՚ր բանք յէ փորձս լծորդեալ՝ զդացեալ գոյացական Տնտիւնան ոչ միայն հաւանականացոյն զոր Տնն բան զայլ ետ դրեալ , գոյակապ անկրանոց իրաց յայլոյն առանձնացեալն . այլ և Թուի թէ յայտնի ապացուցանէն . մանաւանդ զի ոչինչ բան զբաւարար ՚ի տալ զաս ունին յառաջ բերել հակառակորդք :

Վ՚անգի և այն խոկ . (զոր միայն առարկեն .) թէ ՚ի գնել գոյացական Տնտիւնան հարկ էր միոյ մասին գոյացել , զի գոյացական անհատքին՝ լե նել յայնէ , գ՚ի բաւ լուծանի ՚ի միջ , և ՚ի դա ցանել խոկ է լուծանելիք :

* Ի. Ջ. դ.ի. Լուծանի ՚ի միջ գ՚ի բաւ . քանզի ոչ հանգէր ձնալ եմբ առել յիմկատագոյնս առարկ.* այն մասն գոյացել թէ , այ նորայ արտադրի ՚ի գոյացական Տնտիւնան , զի անուանի՝ ոչ լինի յայնէ , այլ ՚ինքն յոյ , որ է գոյացական անկրնաւորութիւն ինչ առանձին , և էական : Ա՚յլ խորհին նք վ՚ն այնր , զի գաւառանի գոյացական իմանալ իրրև անկրնաւորեալ ինչ , և իրրև ունի անկրնաւորեալ ինչ , զոր ապաքեն է իմանալ իրրև Տնտիւնան գոյացել թէ , և իրրև ունի Տնտիւնան , զոր ապաքեն է իմանալ իրրև ՚ի գիտելոյ ՚ինն Տղայութեան

յոյ, և իբր ի գանձակ լուացուցիչ, և արուիչ առաւելութեամբ ինչ տուն գոլոյ, որոյ նմանիմն ի կատարել, և սկզբնաւորութեան, տակս որոյ՝ ի լինել առաւելին՝ ի նմանիմն, ոչ լինէր գոյացութեամբ ինչ յոյնէն։ (Թող գնդին բանական, որ և ևնթակայական ինչ։) այլ լինէր յիմիքէ սկզբնաւորութեան իւրմէ, և ի նախակայեալ կատարումէ։

Լուծանել պարտ և հակառակորդաց զի այն խոչ, զոր յարգել արկանեն գոյացական ծննդեանն, ի առգական չարժմանէ խակ, և չամ նեղբեն ձև փոխումէ ևղ նոյնպիսեակ հնանէ։ Քանզի զրուելն այն չարժիչ, որ գոյ ի մարմին յաւաքացուցն գազարեալ, և լեալ ի բնումէ եղուց նորոգ հզեալ։ Օր ոչ ևմէ նոյն թաւոյ չարժիչ զօրութեանն կամ մնալն կարէ փոխադրիլ յինեմակայէ յինեմակայ։ այլ կորնչի ի մեռանի, և նորոգ ար առադրի ի մեռանին։ ապա ելանէ նորոգ, և այս ինս արտադրի յոյնէ։ Ընդէ և առնի և յաղագս այլոց պատահական առանձինց, յաղագս խառնուածոյ, առաքինանալ և մոլանալ, և այլ այսպիսեաց, զորս նորոգ լինել ի գոյացութեան զրկհանապազ փորձիւ առնուելոյ։ Ասա որով օրինակաւ ուսուցանեն նմին թէ ապա իբր նորոգ ևգանէն, առ կայն ոչ յոչնչէ, այլ ի նախակայեալ ևնթակայէ։ Նոյնպէս և մեք ուսուցանեմք, թէ առանձինք գոյացեալքն լինին ոչ յոչնչէ, այլ ի նախակայեալ ևնթակայէ։ զի զարօրինակ գոյացութիւնն լուծեալ է, ի կատարեալ առ այդպիսի պատահականն նեղ գոյանալոյ, առ չարժուն, առ խոհուն, առ առաքինանալ և մոլանալ, այնոյ և նմանիմն ի կատարեալ լինել առ զանազան գոյացականն նեղ գոյանալոյ գոյոյ, ոչ ի նորոգ արտադրանալ ի ևնթակայէ։ Ասէ գայթանել առաքն խոսկացուցն մեռանիլ։ Ասէ։

ԱՆԴԱՄ *.

Վհասուիչ յայտ է փոխիչն և բանիւ, թէ զառանձին գոյացեալ փոխումն ևղ գոյացականացն ծննդեանց գոյացուիչք։ և ոչ մեռ իւ ևք հաստատուն բանիւ հնարէ զայն առել։ խոկ ի գնել ոչնչոյ ոչնչոյ։

* Խ. Գ. ՀԻ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ա ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ա ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ա ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

պերճ յարմարութիւն շնանալոյ պէտ՝ ասէ պա-
ռաւն։ Ապա երկրին առջև ընծայակից առնէր
նոյնպէս։ Նմանի։ առաւակ։ և պակասութիւն։

Աստուածեան Նախ։ ոչ էականաւորէ լինել անկարգն
Ծննդեան էակի։ այլ պակասութիւն է ոչ էակ։
ապա ոչ կարէ լինել անկարգն Ծննդեան։

Պատասխանեմ զանազանելով զմիմեանց, ոչ
էական ոչ կարէ լինել անկարգն Ծննդեան, իբրև մասն
ընդունելի. իբրև ևզր յորմէ, ուրանամ։ Քանզի
Ծնունդն է փոփոխութիւն յոչընչէ ի դուրս։ Ապա-
ոչ գոյն, կամ ոչ էակն է ևզր յորմէ Ծննդեան։
Ուր գտանեմք զպակասութիւնն ոչ է առանց ոչ էակ-
այլ ոչ էակ հանդերձ յարմարութիւն ի լինել։ և
վասն այնր ըստ այդմ յարմարութեան կարէ ըն-
ծայակցիլ առ Ծնունդ։

Առարկեմ. պակասութիւնն ոչ է ի վայրկենի, յո-
րում Ծնանիւ իմն։ Ապա ոչ անկրնաւորէ զԾը-
նունդ։

Պատասխանեմ զանազանելով զնիւթ, ոչ
անկրնաւորէ զԾնունդ իբրև մասն բազկացուցիչ
Ծնելոյն, շնորհիւ. իբրև հզր յորմէ, ուրանամ։
զանգի ոչ անկրնաւորէ զփոփոխութիւն, իբրև հզր
յորմէ, ոչ է պատճառ նմա գոյ, յեղանիլ փոփոխու-
թեան, այլ յաւելու արտաքինէ. և անգիտել։

Առարկեցեալ նկատ։ Անդադար նա անկարգն Ծնելն
գնան։ ապա չորք են անկրնաւորք։ Ջնուցանել ա-
ռաջարկութեանս զանգի ոչ ամ որմէ լինի լինել
մի այլ իմիք լինի։ նոյնպէս ամ որմէ լինի։ յաւելու
նմ արտաքոյ լինել։

Պատասխանեմ, թէ առնուն է միայն պակասն
արտաքին, զորմէ ոչ խոստիք ապա։

Առիցեմ։ Նոյն պակասութիւնն է միայն անկարգն
ազատարին։ վասն զի անկրնաւորն իբրև հզր ազատ
անուն։

Պատասխանեմ. պակասութիւնն թէպէտև արտա-
քին լինի Ծնելոյն, սակայն ոչ է ներգործութիւն
գնան։ քանզի պատճառ իսկ է, թէ ներգործեն Ծնելն
գնան յատաջագոյն, ինչ ըստ ասելոյ պակասել
ի ներգործեն, ոչ կարօղ լինելոյ ընդունել զայն-

ոչ

առաք պակասէին և նվիրեին ինն Ծննդեան՝ ի կոչմանէ Մեծ[illegible]:

Ա[illegible] երդ: Երգեալ առաջին եւս և երգ յորմէ՝ Ծննդեանն - ապա սկզբունքն են առ[illegible] ի քան զերբա:

Պատասխանեմ. երգեալ առաջին ի պատասխանի միոյն պահանջի առ Ծնունդ - ի որում ան[illegible]մարմի և նեղիցի լինիլ առանց առաջին. և յայլ առն միջոցն և առաջեալ գնորն, պարտ[illegible]ն յառաջ լինիլ ի հին առաջին: Ըստ այդ առաջին ևս հետ ևս նեղիցի լինիլ առանց ինչ առաջին կի, առաջեալ լինելոյ Ծնունդ: Առաջ առաջին երգեալ՝ միոյն քան պատասխանի յարտարելոյ առ Ծնունդ:

Ա[illegible]ցեալ. գոնէ ձախընթեաց պատճառ քան[illegible] ի յայտակցին առ Ծնունդ - քանզի յառաջ քան զլինիլ փայտին հաւր, պարտ յառաջել ի[illegible]ին պատճառիւ, և այլն: ապա պարտ և և զառաս ի սկզբունքն գոնէ:

Պատասխանեմ. պատճառ քանի վերադրելոյն առ նեղիցի իւր հանգերձագ նորա - և վասն զ պատին ի սկզբունս, [illegible]կալ առնելոյն ընդու[illegible]նին ընդ յայտակցել առաջ երբեմն առ Ծնունդ:

[illegible]

Սկզբունք բարձացուցիչ կամ Ծնելոյ, կամ սկզբունք ի գոյն նգիտ, են միայն երկու. ցն. նեղիցի, և առաջ:

Յուցանի երդակացուցիս. այնչափ են սկզբունք կամ Ծնելոյ, կամ կացուցելոյ ի գոյն ի[illegible]ին: որպէս Ջուն յառ անցանելոյ Ծնրն[illegible]ին: Ա[illegible]ր երկու միայն Ջուն յառ անցանելոյ Ծննդեան: Ա[illegible]ցա երկու միայն են սկզբունք յառ կին Ծնելոյ - կամ կացուցելոյ ի գոյն նգիտ: Ա[illegible] Ծագոյնն յայտակցեցաց: Յուցանի փորձագոյնս Ընդ գար առաջին միոյն պակասումն. այ յայտ առնի թ փայտին լինի հաւր, գագարի ի

ձմ պակասութիւն հոյց · ապա մեայ միայն նեւթն և տեսանէ : Ապա երկու սկզբունք՝ ջուր ևն յայտ դի, և երկու թէ երկու ծգնութիք էակաց բնակա նաց , և բովանդակ բնաբանութիւն մերոյ հիմունքը փոքր մի գլուխ ագոյն հատատակ ունիմք , և մեկ նել միով միով խնդրով : Իսկ յայտագոյ պակասու թիւն ոչ եւս մեայ մասէ մեր · բայց միայն յուշանել զատուկսն ի տարատարածուէ . • թէ Պակասու թիւն և չանելութիւն տեսակն . կենդանական յայտ տարբերչ առ տեսակն : Աւասիկ երկու բնչ յուցանէ · գյուռնելութիւն տեսակն · և գյատարելութիւն առ բնդունելութիւն տեսակն : Ապա՝ բնդ ապակցն առ ծնունդ · ըստ այնմ որ ունի գյատարելութիւն առ տեսակ · և հարկաւ պահանջին յատակագոյն առ ի լինել նեւթոյն ընկալութ տեսակն :

• ք.ա.ի.ի.ն. քնա.ի.

ԽՆԴՈՒՐ ՆՐԿՐՈՒՐԴՈՑ

Յաշափ առաջին նեւթոյ էից բնաւիաց ,

ՎԼԵՐՈՅ ԴՐ ԼՈՂՅՍ ՅՍՂՅՏ է թէ երկու լինն սկզբունք բոլոր ցիչ ք բնական էակի . ցն նեւթ , և տեսակ : Ապա՝ ասել զի բ կատարելութեան առանձինն : Ապա՝ ցն թէ ոչ գոնառ ոմն ոչ ոք զառաջնոց գյատարագ սկզբունց զկատարեալ . յայտնի է տեսակն . թէ ամենեքին նորա ծանեան ըստ իրաց ինչ զնր կուս գյատարեալ սկզբունս · գնեւթ ոմանքն , և զտեսակսն · թէպէտ ոմն զշատագոյն տարբառել , ոչ ըստ տարբանեաց խոչորութեան եղեն բնութիւն և թէ ուէց երկոքեանցն սկզբանցս · վասնզի նորա ոչ գնեւթ զնեւթն սկիզբն , ոմն զկնար . կամ

կ՚ուզե, այնուհետև սկզբամբ խնամալի գնել ։ յե
բոյ վր յաւելուած զանազան արամագրութիւն , ոչ
զանազանութիւն, կամ զիտաւորութիւն . զուգաւորութիւն ,
զանգուած . կերպանակ նորաբ այնը հասարակ նե
թոյ ՚ի պահպանէ սպրդ իրաց ։ Ասկ գ համեմատա
և հակիրառ գնել գնելն գնելն նեռը ամ իրաց ։
այլ զարմանագրութիւն հնչելիքը զանազան , այն
պետանալ նուաստ իրաց ։ ոչ քարերը են նեռը
առն . և արամագրութիւնը քարանց իրքն առանց
նորին ։ Ասան յոյտ է թէ առնելքին միտրանին
յոյտ թէ է սկիզբն ինչ նեռը առանձնայուն լինի ամ.
և սկիզբն ինչ առաջին , որով պահպանայ ամ.
և ՚ի բացարել հզանակ հակիր կացուցանի ։ Ընդ
բուանգակ գործարութիւն է ՚ի միհնելն գրնուի
այնը նեռը ՚ի ։ զոր միշ ՚ի հնչել արտաքս վճարե
ցուք ։ Անդ բրէ յաւաջնուն , թէ զինչ իկ նեռը .
Հնիկրդուն , թէ արգելք ունկրի գնելրդուի
ինչ հակական , թէ իկ տակ կարդուի ՚ յայտ
առաջ իրաց դերբաշրջական ։ Հնիդուն միթէ ա
նիկրի գյաւակական գործի ։ ՚ի չրդուն , թէ
արգելք յաւաւծուած հնար իկ ունա լինել ա
առանց ինչ առաջի ։ Ասկ ՚ի հնիդրդուն գյաւա
կուի ։

ՊՐԱԿ ԱՈՒԱՋԻՆ ։

ԹԷ ՄԻՆՉ ՅՈՒ ՆՈՒՆ ։

Ի զինչ ծանօթուի պահան իկ ա
նիկ գաւաջին նեռը ։ գ իւրաւ մա
կարերի յաւաղկացն առ ՚ի միջ վե
րագոյն յաղագս փոփոխուի առ
հասարակ , և յաղագս գոյացական
ծննդեան առանձինն ։ Վանդի ապացուցեալ
նախ , թէ ամ որ ինչ փոփոխի , հարկիւ բազկա
նայ ՚ի կարգուի , և ՚ի նկրդ պրծուի ինչ գոյոյ .
և թէ այն են պահպան ըստ պահպանուի փոփո
խուի , որոց լինի ննիմակոյ ։ այլ և ցուցեալ
թէ գոյացուի ոչ զինչ , ոչ միայն պատահա

բար ոչնախթանան, այլ և գոյացական փոխանցին
միմեանց առաջնոյն կոչելով, և նորոյ ծնանել.
յայտնանէ յայտնի հետևի, [illegible] ոչ և
զարթուղ ինչ. այլ հարկին բազկացեալ ի գոյացական
կարգաղեալ, զոր անուանեմք — [illegible]. և ի
գոյացական ներգործեալ, զոր կոչեմք [illegible]
էնորա [illegible] միւս ևս ի ինքեան ծանուցանել, զոյն [illegible]
գործել այն ինչ, որ լինի յերկրի. այլ միայն
կարգաղեալ առ այն - զգեստիւնակ փայտան յերկրի
ոչ և արհեստակից բառեալ ինչ. այլ կարգաղեալ
առ ետ արհեստակից փայտական. իսկ
և իսկ գոյանա զբուն ծանեալ առաջին ներգոյ -
լինել ձ իրական ինչ. և գրական. [illegible] յոչիրական
ակզբանց ոչ է հնար բազկանալ բնական գոյացու-
[illegible]. [illegible] ոչ ներգործել գոյացել, [illegible]
այլ միայն կարգաղեալ ինչ իրական, գերբաշխիկ
առ ետ առանձին գոյացուեց, որոց հնար է լի-
նել ծննդական. ոչ գանակոլ [illegible] ի ինքեան ոչ
է ձև ինչ. այլ կարգաղեալ գերբաշխիկ առ ետ
էգանակա ձևոց: [illegible] գոյացել [illegible] է ետ
արարչական, ջ առաջին. և ոչ այլոք յառաջա-
գունել վերագոյ, այլ յորոյ վր [illegible] առ
առնական, յայտնանել, զի ներգոյ է առակ կարգ-
գալ [illegible] ի գոյացական կարգի. հետևի լինել առա
բացարձակապէս առակ կարգալ [illegible] ի կարգի է առ
կի. և ոչ առակ ոչինչ ներգործական [illegible] գոյ
փակել յինքեան: Այլ [illegible] զայրոյ ներգոյ
ծանել [illegible] առանձին յայտնարանել, [illegible]
է յայտ արգակի վերագել զառ [illegible] ի ոչնախթան
առնական: և ասա [illegible] զգեստ առնին խրդ
գ լար, այլ լինին յարագա բնական ներգոյ. ընդ
[illegible]:

Ա՛ՀԱՆԻՆ ԵՐԿՈՒԹՈՒՆ:

Առաջին ներգոյ ոչիրք առնական. Առաջին ներ-
[illegible] ակարգ իրարանցիկ բոյր. յորմէ վեր զի է [illegible]
նոյ, լինին ետ գոյացուելոյ բնականք: Առնական
բնգունել է ետ ձևական. և նոյն է [illegible]

զոր առանձին սիրեսցուք։ Ա. Ուրեմն ի՞նչ է ...

...

...

ՊՐԱՒԱ

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ.

ԱՐՔՈՒԹ ՆՈՒՆ ԱՌԱՔԻՆ ԽՆՁ ՈՐՆԵԼ ԱՌԱ
ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ. ՀԻՆԼԸ ԱՂ ԻՆՔ ԵՒՀԵՒՈՒ
ՆԵՐՓՈՒՉՈՒԹԻՒՆ ՓՈՒՆՔ ՆՈՒ
ՀԻՆԵՒՈՒ։

ԱՆԳԼ Դիմեն ի կարողութիւն ինչ. առ՝ խորհրդոյնս իմանալ զիւրեն նմ, արժան է յոյժ վայրկ փոքր մի յիրկարագոյն քննել, եթ արգելչ՝ ինտեղ էակի իցէ այնպէս առակ կարողութեն, մինչև ոչ ինչ ներգործութեն փակիլ ած յիւրեան։ Ամէն՝ ներգործութենն է կրկին. ներգործութեն էութեն. և ներգործութեն գոյութեն։ Ներգործութեն էութեն է, որով էութեն կայացուցանի զ որոշեալ բնութեան գոյ, և զ որոշեալ անուանեալ իրաց։ Այսոյ այն կարողութեն յիւրմէ էութենէ չունի զներգործութեն էական, որ լիցի ինքեան առ բնական ինչ էակի ոչ որոյն, այլ տարատամ է, և անուանիրեր առ ամէն բնական էակի։ Իսկ ներգործութեն գոյութեն է, որով էութեն դնէ բովանդակական տարատեսակ պատճառաց և ունելոյ զորմէ բազում ինչ առաջին ի հանդիպանալութեն։ Այլ խնդրի եթէ այս գիտեր ներեն յիւրում էակութեն՝ լ որում գտանելն ի գոյացական առնակէ, փակիցի՞ զներգործութեն ինչ էութեն, կամ գոյութեն։ Ցառաջինն լուծցուք յոյժ սրակի. և զերկրորդն յայն որ զինէ։

Ի ՀԱՏԱԿԱԾՈՒԹԻՒՆ.

«Ներեն յիւրում էակութեն ոչ փակէ զներգործութեն ինչ էութեն. այլ է առակ կարողութիւն առ էակն. լ ինքեան առնապրելոյ առ ամէն էգանական գոյոյ. ոչ մինն լ ինքեան ոչ փակէ զանուանական ինչ ձև յինքեան. այլ է փոխադրեալ

կան յետ եղանակս ձեռք։

Ա՛ղաչակաց ամենայն հետևել ի հետևանս, զոր յառաջագոյնն գործ, և ի ժամուն ժամ նեղութեան զոր վերագոյն առանձինս։ Սակայն ոչ ընդունելի բազում անգամ գործեալ զայնու ամենայնի, ոչ եթէ ամենայն ժամ կարօտ լինի նեղութեան, և ակզբանց արհեստակից, եթէ ընդունելի յայտնի ոչ ինչ ամենայնի զբաղանութեան նեղութեան, ամենայն ոչ խոնարհ զայնս ոչ կարօտ և ներգործութեան գոյացութեան նեղութեան։ Եթէ ամբ և մաքուր։ յորոց ամբիծանալ երգ իմն լուսոյ։ Բայց քանզի այս յայտնի նեղութեան գոյացութեան անհնարին է յայտ, յայն առնս ոմանք ի ամենայնականաց զբաղանութեան Հանապարհաւ իմն առն նեղութեան զնականն նեղ գործութեան։ Ա՛ն զի գիտեն, եթէ ամ տարբերութեան առնէ է, ընդդիմանալն հոգեբանութեան։ կամ մտանդաւոր, զբաղութեան։ Ա՛յլ այլ առաւել ձայնեն, քան եթէ իրաց հակառակին եղանակութեան մերում։

Ա՛րդ՝ ցուցանէ նախ վկայութեան արհեստակից, որ յայտնապէս ասէ. եթէ նիւթն ոչ է իրաւ և ոչ որպէս և ոչ ինչ յայնմանէ, որպէս որպէս էին։ Ա՛յլ է առանձին որոշեալ նեղգործութեան։ Ա՛յս նեղութեան ոչինչ նեղգործութեան կոչական փակել չիմանան։ Ասաց նորին ասէ. եթէ նեղութեան է ի կարգի քննական էակին, ոչ փայտն ի կարգի արուեստական էակին։ Վա՛ զի ոչ փայտն չի ինչ ան ոչ ինչ արուեստական էակին փակել չիմանան։ այլ է ի կարգաւորել առ ամ Ձեռս, առնելոյ և նեղութեան է ի կարգաւորել առ ամ բնական նեղգործութեան։ Հայտնապէս

* ա. ի նոր- ա. ամ ի ինչ- ա. ամ ի ինչ- ա. ամ ի ինչ

նոա * . յասկէն . ելէյ— ինչ ապուհէ ուչ . չինեն ծիլ * ի. գիւղ . ի. գիւղ . ի. գիւղ .

[illegible]

Պատասխանի՛ր ինձ Թովմա՛ս։

Պատասխանելիս. Նախ՝ ի կարծել՝ ի՛մ որ դի՛ էակի պարզապէս. ապա որոյ չկրաւ ի կորնչել զնա ի՝ ինքն-ըստ-ինքեան. մանաւանդ թէ ոչ ի՝ ըստ-ինքեան. այլ ուր ոչ պիտոյ. մինչև ոչինչ ներգործուի էակական ոմանէ նմա, այլ զի ներգործուի նոր ի անկատար, և գիմի անդրագոյն առ ատեան։ ուստի խակապէս խոստովի նախ՝ ի կարծել՝ ապա՝ թէ ոչ էինէր ոչ էակ ի՝ ներգործուիլ, ապա թէ ոչ՝ էինէր

ոչ։

Այլ ի՛ ընդդէմ. զի այդ պատասխանի հակառակաբան ի՛ չէզրան. քանզի էակն պարզապէս ի առաջին էակ ներգործուիլ, որ ոչ ներգործուի

այլ

կան

Ա՛յլ ի ընդդէմ՝ Նեմեսիոն տարբերի յիշատակ մի լինելոյն առակ կարծելոյ է. զի այս է նշի տեսակ կարծելոյ բնաւութեան, և յատկապէս խառնուած ։

Եւ մի այդպէս ասիցէ ոք՝ եթէ Նեմեսիոն տարբերի յիշատակ մի լինելոյն առակ կարծելոյ է. զի այս է նշի տեսակ կարծելոյ բնաւութեան, և յատկապէս խառնուած ։

Ա՛յլ ի ընդդէմ՝ Նեմեսիոն տարբերի յիշատակ մի լինելոյն առակ կարծելոյ է. զի այս է նշի տեսակ

կան

կան կենք. ասպա առաքեալքն ևս նմանի պէս ոչ էին
նեղութեան ևս հանապատականն։ Բայց մեզ
գայն առաքեալքն էին, մեռանելոյ և չիցէ նեղու-
ժութեան, հակառակորդք նեղութեան կատարեն
հուել. վասն այր՝ զանձանձն, այլ յիւրն ոչ ժա-
մանեն։

Հատատամբ հզօրակացութեամբ. Ասէ՝ թէ առանձին
նմանի և ոչ նշանաբանք էին նեղութեան էր-
նէին, այլ և անասնոյ յիւրքանչիւր վերոգրելոյ առն
մանեան արիասատուէրն. զոր և մեք ձեռնակալք ընդ-
ունելոյ։ Հրկրորդ՝ նմանի նմանի վտակիք չիցեն
պնեղութեան. կամ չիցեն նեղութեան պատրաստ.
կամ բռնադատեալ՝ ի նեղութեան և ի կատարու-
մէ։ Հրեմն նեղութեան է պատրաստ. զկատարած առ
կատարած։ Հակ նմանի բռնադատեալ ի նեղութեան
և՝ ի կատարած, էր ապաշխարս առաջ. առաջին կա-
տարած։ Հրրորդ՝ արդարեւ չիցեն այն նեղութե-
ան նմանի, գոյացական, մեռ պատահական.
նմանի անկատարեալ, մեռ անասական արիս։ Ապարհն
ոչ կարէ չիցեն պատահական. և անասական արիս.
զի ոչ նմանի ազգի ինչ գիտել ի մէջ նոյն, կամ ան-
ասական արիս։ Հրե ոչ գոյացական, և նմանի անկատա-
գիտել. ապա մեռ չիցեն կատարելագոյն գան
զանասնին, որ ոչ է նեղութեան նմանի անկատա-
գիտել։ Հրե ևս առաքեալ չիցեն առաջնոյն գոյացա-
կան անասնին ի հակառակորդսն ընկալելոյ.
որով ասի՝ առաջին նեղութեան գոյացական.

Ի մէ ուրեմն հարցցուք զհակառակորդսն, մեռ
զինչ խնդրեն ևսէ նեղութեան. Ասի կամ խնա
նման զայն ևսէ ոչ ինչ. այլ զի չիցեն նեղութեան
ժուէն հակակից ընդէր. և ոչ ինչ ոչ ի գինչ.
այնմ անասնոյ նեղութեան. և յայս միտս առա-
նոյ երկուանալոյ՝ նեղութեան չիցեն նեղութեան. զի
չէ տնեցուածոյ նոյ ինչ։ Ապա ոչ ասես արիասատու-
նոյ ընդնեղութեան անասն, զերծուածն ևս նմանի-
բոյ. չանգիտ և հարցանիցես և ասես հանարի ի մեծ
իրոյ, և մանանե ի թուոյդ բան ասելոյ հա-
կոյ։ Կամ խնդրեն ևսէ նեղութեան զոյացական
ինչ ի գէմ հակին. և գոյացական մանասնոյ

ինչ

ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՌԱՔԵԼԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ

Ա

Ասացեալ է Յովհաննէս առաքեալ. Ես եմ հովիւն բարի, եւ գիտեմ զիմս, եւ ծանեան զիս իմոքն, որպէս ծանեայ զիս Հայրն, եւ ես զՀայր ծանեայ, եւ զանձն իմ դնեմ ի վերայ ոչխարացն։ Եւ ունիմ այլ ոչխարս, որ ոչ են յայսմ գաւթէ, եւ զսոսա պարտ է ինձ բերել, եւ ձայնի իմում լսիցեն, եւ եղիցի մի հօտ եւ մի հովիւ։ Վասն այնորիկ զիս սիրէ Հայրն, զի ես զանձն իմ դնեմ, զի կրկին առցէ զայն։ Ոչ ոք առնու զանձն իմ ինձանէ, այլ ես ինքնին դնեմ զայն. զի իշխան է ինձ դնել զայն, եւ իշխան է զկրկին առնուլ զայն։ Զայս պատուէր ընկալայ ես յԱստուծոյ։

Ա

Ասացեալ է Յովհաննէս առաքեալ. Ոչ ոք ունի սէր մեծ քան զայն, եթէ զանձն իւր դնիցէ ոք վասն բարեկամաց իւրոց։ Դուք բարեկամք իմ էք, եթէ առնէք զոր ինչ պատուիրեմ ձեզ։ Ոչ այլ ևս կոչեմ զձեզ ծառայս, զի ծառայ ոչ գիտէ զինչ առնէ տէր նորա. այլ կոչեցի զձեզ բարեկամս, զի զամենայն զոր լուայ յԱստուծոյ, յայտնեցի ձեզ։ Ոչ դուք զիս ընտրեցէք, այլ ես ընտրեցի զձեզ, եւ կացուցի զձեզ, զի երթիցէք եւ պտուղ բերիցէք, եւ պտուղ ձեր մնասցէ. զի զամենայն զոր խնդրիցէք ի Հօրէ յանուն իմ, տացէ ձեզ։ Զայս պատուիրեմ ձեզ, զի սիրեսջիք զմիմեանս։

Ա

Ասացեալ է Յովհաննէս առաքեալ. Եթէ աշխարհս ատիցէ զձեզ, գիտասջիք, զի զիս քան զձեզ առաջին ատեաց։ Եթէ էիք յաշխարհէ, աշխարհ զիւրսն սիրէր. այլ զի ոչ էք յաշխարհէ, այլ ես ընտրեցի զձեզ յաշխարհէ, վասն այնորիկ ատէ զձեզ աշխարհս։ Յիշեցէք զբանն զոր ասացի ես ձեզ. ոչ է ծառայ մեծ քան զտէր իւր։ Եթէ զիս հալածեցին, եւ զձեզ հալածեսցեն. եթէ զբանս իմ պահեցին, եւ զձերս պահեսցեն։ Այլ զայս ամենայն արասցեն ձեզ վասն անուան իմոյ, զի ոչ գիտեն զառաքեալն իմ։

Ա

Ասացեալ է Յովհաննէս առաքեալ. Եթէ ոք ատիցէ զիս, ատիցէ եւ զհայր իմ։ Եթէ գործս ոչ արարի յայնոսիկ զոր ոչ այլ ոք արար, մեղս ոչ ունիցին. այլ արդ եւ տեսին եւ ատեցին զիս եւ զհայր իմ։ Այլ զի լցցի բանն որ գրեալ է յօրէնսդրութեան նոցա, թէ ատեցին զիս անպատճառ։ Եւ յորժամ եկեսցէ Օգնականն զոր ես առաքեցից ձեզ յԱստուծոյ, Հոգին ճշմարտութեան, որ յԱստուծոյ ելանէ, նա վկայեսցէ վասն իմ։ Եւ դուք վկայեսջիք, զի յսկզբանէ ընդ իս էք։

Ա

Ասացեալ է Յովհաննէս առաքեալ. Զայս ամենայն խօսեցայ ընդ ձեզ, զի մի գայթակղեսջիք։ Զի զձեզ հանցեն ի ժողովարանաց. այլ գայ ժամ, զի ամենայն որ սպանանիցէ զձեզ, կարծեսցէ թէ պաշտօն մատուցանէ Աստուծոյ։ Եւ զայս ամենայն արասցեն ձեզ, զի ոչ ծանեան զհայր եւ զիս։ Այլ զայս խօսեցայ ընդ ձեզ, զի յորժամ եկեսցէ ժամ նոցա, յիշեսջիք զի ես ասացի ձեզ։ Եւ զայս ի սկզբանէ ոչ ասացի ձեզ, զի ես ընդ ձեզ էի։

Ա

Ասացեալ է Յովհաննէս առաքեալ. Եւ արդ գնամ առ որ առաքեաց զիս, եւ ոչ ոք ի ձէնջ հարցանէ զիս, թէ ուր երթաս։ Այլ զի զայս խօսեցայ ընդ ձեզ, տրտմութիւն լցաւ զսիրտս ձեր։ Այլ ես զճշմարտութիւն ասեմ ձեզ, զի օգուտ է ձեզ զի ես երթամ, զի եթէ ոչ երթայց, Օգնականն ոչ գայցէ առ ձեզ. եթէ ես երթիցեմ, առաքեցից զնա առ ձեզ։ Եւ եկեալ նա յանդիմանեսցէ զաշխարհս վասն մեղաց եւ վասն արդարութեան եւ վասն դատաստանի։ Վասն մեղաց, զի ոչ հաւատային ինձ։ Եւ վասն արդարութեան, զի առ Հայր իմ երթամ, եւ ոչ եւս տեսանիցէք զիս։ Եւ վասն դատաստանի, զի իշխանն աշխարհիս այսորիկ դատապարտեալ է։ Եւ ունիմ բազումս ասել ձեզ, այլ ոչ կարէք տանել արդ։ Եւ յորժամ եկեսցէ նա, Հոգին ճշմարտութեան, առնուցուն զձեզ ի ճշմարտութիւն ամենայն։ Զի ոչ ինքնին խօսեսցի, այլ զոր ինչ լուիցէ, խօսեսցի, եւ զգալոցսն յայտնեսցէ ձեզ։ Նա զիս փառաւորեսցէ, զի յինէն առցէ եւ յայտնեսցէ ձեզ։ Զամենայն զոր ունի Հայր, իմ են. վասն այնորիկ ասացի, զի յինէն առցէ եւ յայտնեսցէ ձեզ։

Ա

Սակաւ մի եւ ոչ տեսանիցէք զիս, եւ դարձեալ սակաւ մի եւ տեսանիցէք զիս, զի ես երթամ առ Հայր։ Ասացին ուրեմն ոմանք ի աշակերտաց նորա ընդ միմեանս. Զի՞նչ է այս զոր ասէ մեզ, սակաւ մի եւ ոչ տեսանիցէք զիս, եւ դարձեալ սակաւ մի եւ տեսանիցէք զիս, եւ զի ես երթամ առ Հայր։ Ասէին ուրեմն. Զի՞նչ է այս զոր ասէ սակաւ մի, զոր ոչ գիտեմք զինչ խօսի։ Գիտաց Յիսուս զի կամէին հարցանել զնա, եւ ասէ ցնոսա. Զայդ հարցանէք ընդ միմեանս, զոր ասացի, սակաւ մի եւ ոչ տեսանիցէք զիս, եւ դարձեալ սակաւ մի եւ տեսանիցէք զիս։ Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, զի լայցէք եւ ողբասջիք դուք, եւ աշխարհս ուրախասցի. տրտմեսջիք դուք, այլ տրտմութիւն ձեր յերկիւղ եղիցի։ Կինն յորժամ ծնանիցի, տրտմութիւն ունի, զի եհաս ժամ նորա. այլ յորժամ ծնցի մանուկն, ոչ եւս յիշէ զչարչարանսն, վասն ուրախութեան զի ծնաւ մարդ յաշխարհ։ Եւ դուք արդ տրտմութիւն ունիք, այլ տեսից զձեզ դարձեալ, եւ ուրախասցի սիրտ ձեր, եւ զուրախութիւն ձեր ոչ ոք առնուցուն ի ձէնջ։ Եւ յաւուր յայնմիկ զիս ոչ հարցանիցէք զինչ։ Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, զի զոր ինչ խնդրիցէք ի Հօրէ յանուն իմ, տացէ ձեզ։ Մինչեւ ցայժմ ոչ խնդրէիք զինչ յանուն իմ. խնդրեցէք եւ առնուցուք, զի ուրախութիւն ձեր լցցի։ Զայս առակս խօսեցայ ընդ ձեզ. եկեսցէ ժամ, յորում ոչ եւս առակս խօսեսցի ընդ ձեզ, այլ յայտնի զՀայրէ խօսեսցի ձեզ։ Յաւուր յայնմիկ յանուն իմ խնդրեսջիք, եւ ոչ ասեմ ես ձեզ, զի ես աղաչեցից զՀայր վասն ձեր. զի ինքն Հայր սիրէ զձեզ, զի դուք զիս սիրեցէք, եւ հաւատացէք, զի ես յԱստուծոյ ելի։ Ելի յՀաւրէ, եւ եկի յաշխարհս. եւ դարձեալ թողից զաշխարհս, եւ երթամ առ Հայր։ Ասացին աշակերտք նորա. Ահա արդ յայտնի խօսիս, եւ ոչ առակս ասես։ Արդ գիտեմք զի գիտես զամենայն, եւ ոչ պիտի է քեզ զի հարցանիցէ զքեզ ոք. վասն այնորիկ հաւատամք զի յԱստուծոյ ելեր։ Պատասխանի ետ նոցա Յիսուս. Արդ հաւատայք։ Ահա գայ ժամ, եւ եկեալ է արդ, զի ցրուեսջիք դուք իւրաքանչիւր յիւրոց, եւ զիս միայն թողուցուք. եւ ոչ եմ միայն, զի Հայր ընդ իս է։ Զայս խօսեցայ ընդ ձեզ, զի ի ինձ խաղաղութիւն ունիցիք։ Ի յաշխարհի նեղութիւն ունիցիք, այլ քաջ լերուք, զի ես յաղթեցի աշխարհի։

Ա

Ասացեալ է Յովհաննէս առաքեալ. Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, զի զոր ինչ խնդրիցէք ի Հօրէ յանուն իմ, տացէ ձեզ։ Մինչեւ ցայժմ ոչ խնդրէիք զինչ յանուն իմ. խնդրեցէք եւ առնուցուք, զի ուրախութիւն ձեր լցցի։ Զայս առակս խօսեցայ ընդ ձեզ. եկեսցէ ժամ, յորում ոչ եւս առակս խօսեսցի ընդ ձեզ, այլ յայտնի զՀայրէ խօսեսցի ձեզ։ Յաւուր յայնմիկ յանուն իմ խնդրեսջիք, եւ ոչ ասեմ ես ձեզ, զի ես աղաչեցից զՀայր վասն ձեր. զի ինքն Հայր սիրէ զձեզ, զի դուք զիս սիրեցէք, եւ հաւատացէք, զի ես յԱստուծոյ ելի։ Ելի յՀաւրէ, եւ եկի յաշխարհս. եւ դարձեալ թողից զաշխարհս, եւ երթամ առ Հայր։ Ասացին աշակերտք նորա. Ահա արդ յայտնի խօսիս, եւ ոչ առակս ասես։ Արդ գիտեմք զի գիտես զամենայն, եւ ոչ պիտի է քեզ զի հարցանիցէ զքեզ ոք. վասն այնորիկ հաւատամք զի յԱստուծոյ ելեր։ Պատասխանի ետ նոցա Յիսուս. Արդ հաւատայք։ Ահա գայ ժամ, եւ եկեալ է արդ, զի ցրուեսջիք դուք իւրաքանչիւր յիւրոց, եւ զիս միայն թողուցուք. եւ ոչ եմ միայն, զի Հայր ընդ իս է։ Զայս խօսեցայ ընդ ձեզ, զի ի ինձ խաղաղութիւն ունիցիք։ Ի յաշխարհի նեղութիւն ունիցիք, այլ քաջ լերուք, զի ես յաղթեցի աշխարհի։

որում ներգործութիւն • ապա վայրապար է լուծանել : Յորժամ առաջարկուիս պարտ է զարծոյն նեանիլ պատճառին , յորմէ որ է բան պատճառելոյ • այլ ևս պատճառէ զիրս ի որում է ներգործութիւն ապա պարտ է նեւթ ոչնչանալ ևս ի որում ներգործութիւն : Ընդունան ձևանապարհ առ արիկ ընդգիմ իւր ոչն թոյնն * : ի որոյ վար

* ձե. խ. թոյ. տ. ձ.

դասակառէն անուանեցաւ առանգիլոյ .

Պատասխանեմ ուրանալով զառաջարկութիւն • զի երբ յոյժ զանազանեմ զիմ զարծոյնն , պարտի զարծն նեանիլ պատճառին , յորմէ որ է նեանալն պատճառելոյ , զարծն հատատարակիս առնել , ընդունելիս • անհատատար առնել , ուրանամ • քանզի չէ նեանալ զարծոյն է վախճանեալ , զոր դիտեն առնօգն • և վէտ այնոր ոչ առաջեակ լինին , բայց է՛ լեմ է՛ կատարիլ զարծոյն : Ընդպատճառն չէ նեւթին է միւոյն անկրնատարութիւն ինչ անպիտան զարծոյնն այլ , որ է հանին • և չէ լրանալ տեսակաւ • ոչ՛ է զէոլ է նեան միւոյնոյ երեւեցուցանել չնեւթ ներգործականելին այլ • այլ պարտ է նեան ժամանել առ այս երեւեցուցանին ի չնան տեսակին , որով լինի հակ

նեւթ ներգործուլ .

Ծախանձիցիս • անհատատար զարծոյն է ա պարտ է զլեմ ինեւթապէս և անկրնատար նեանիլ իւրում պատճառելոյ յորմէ , որ է նեան բան նեւթ ներգործելոյ : Ընդպա նեւթին զանէ անկրնատարութ է նեւթ ներգործուԹիւն :

Պատասխանեմ • նեւթին է անկրնատարութ նեւթ ներգործուելոյ , իրր ոչ լեմ է ինչն է նեւթ ներգործուելոյ • այլ չի է կատարուելոյ առ նեւթ ներգործուելոյ : Վասնզի է կատարուելոյ է անկրնատարութեան ինչ նեւթ ներգործուելոյ • զոր

* ձե. խ. նեւթ ներգործելոյ * : Ուստի նեւթին է՛ այսպէս կարէ

է : տ. ձ. ասել անկրնատարն նեանի առանձնոյ նեւթ ներգործուելոյ :

Պատասխանեմ • նեւթ ոչ է հակ նեւթ ներգործուելոյ , է՛ ոչինչ • Ընդ չինչ լեմն ոչ է ապէս ան գոյ բնել առակ ոչինչ • Ընդպա է հակ նեւթ ներգործուելոյ :

Պատասխանեմ • անհատատար զարծոյնն ձևանապարհ է • զոր հակառակորդք առնեան ի հինն հատատարուելոյ

է առնոյ .

գործել ինչ. այլ զի ակտուիմ ընդունայն ձեր-
ծանել ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ

Ասաւկ կարծիք ունին ոմանք, զի ամենևին ոչ
գործել ինչ. այլ զի ակտուիմ ընդունայն ձեռ-
քդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ

Ասաւկ կարծիք ունին ոմանք, զի ամենևին ոչ
գործել ինչ. այլ զի ակտուիմ ընդունայն ձեռ-
քդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ

Ասաւկ կարծիք ունին ոմանք, զի ամենևին ոչ
գործել ինչ. այլ զի ակտուիմ ընդունայն ձեռ-
քդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ

Ասաւկ կարծիք ունին ոմանք, զի ամենևին ոչ
գործել ինչ. այլ զի ակտուիմ ընդունայն ձեռ-
քդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ

Ասաւկ կարծիք ունին ոմանք, զի ամենևին ոչ
գործել ինչ. այլ զի ակտուիմ ընդունայն ձեռ-
քդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ

Ասաւկ կարծիք ունին ոմանք, զի ամենևին ոչ
գործել ինչ. այլ զի ակտուիմ ընդունայն ձեռ-
քդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ
քաղցրանալ ինչ ընդունայն ձեռքդ գործականաւ-
թեամբ զոյգդ։ Ասաւկ յաւելուած՝ ի վեր ուշիւ, ոչ զներ

գործութիւն: Վասնզի որովհետեւ Տարեմուտը էակից
վրայ բնութեան փոփոխութիւն՝ բաշխեցաւ ի կատարած
ին, եւ ի նեղգործուն, այս կատարածին է իմն
էակից. յոր անկրնաւորութիւնն ինչ նշոյլ
ծութիւնն լուացուցանել, եւ կատարել. եւ այնուհե
տեւ նմին կացուցանել զնեղգործուն էակ: Այս ի
սրամտասեռ նեղութիւն կատարածէ. ուստի ոչ է սուրբ
ոչինչ. բայց եւ ոչ էակ նեղգործուն. այլ էրա
կան էակաւն ընդունայն նեղգործուն գոյացեալ:

Վասնզի էակաւն, կատարածին ոչ ընտանի այնուհետեւ
որչափ նեղգործուն. եւ այնպէս նեղութիւն
եւ նեղգործուն: Ահա ուրեմն
Յիսուսեան փրկագործութեան նեղութիւն էր սրտա
գրեալ էր կարելի. այլ յիսուսն սրտագրութիւնն
լոյսէ վայր կարելոյ: Ընդ նեղութիւն ընտ զկարո
զութիւն:

Վասնզի զանազանելով զնեղգործն. կա
րողութիւն ոչ ընտանի բայց եթէ նեղգործուն. կա
րողութիւն յատկական եւ իրական, ընդունիմ. կա
րողութիւն բազմատեսակ եւ անչատակ, ուրեմն
եւ զանազանութիւն առնէաղ փրկագործութեան, ուրա
նամ գնեմուրեան: Ահա նեղութիւն. կարո
ղութիւն յատկական եւ իրական, զոր եւ ի վերա
գոյն լուծմանէդ կոչեցաք ենթակայ: Եւ էակու
թիւն ընդունայն նեղգործուն, ոչ միայն ասի կա
րողութիւն իրական ընդունակ ազգ գործոյ. եւ ա
ոչ ընտանի. բայց միայն նեղգործուն: Իսկ կարո
ղութիւն բազմատեսակ եւ անչատակ, զոր կոչեցաք
——, զոր եւ առաւել յատկապէս արհամա
րէ կոչել ենթակայ, ի սակ անհնարաւորութեան առ
էինելուն. եւ ընտանի ազ իրական էակութիւն. ին
պէս էակաւն իսկ նեղգործուն. եւ ին իրական
հատուածն. զի երկակարգութիւն իսկ յատակ բան ըմ
բռնելի էր կարելի: Ուրեմն բազմատեսակ կարողու
թիւն միայն ասի ընտանի նեղութիւն, յատակագրել իւրաքան
առաքեալ հետեւ իմանալ ազ նեղգործուն. այլ միայն
իրական էակաւն կարողական: այսպէս լուծմանէ դնեմն
առանձին ուրեմն ին ազ իմանալ առ գոյ

Ա մխիկա. Որինչ է ներգործական արտաքոյ ունելի, է հակ ներգործութիւն. այլ նեմեն է ներգործական արտաքոյ ունելի խըրով հակուչեն. ասա է հակ ներգործուիլ խըրով հակուչ է:

Պատասխանեմ զանազանելով զերծագոյնդ. որ ինչ է ներգործական արտաքոյ ունելի. է հակ ներգործութիւն. ըստ որում ենթադիքն է ասել՝ ենթադիքն է, ու բանական. ըստ որում է ասել խնդ ենթադիքն է. ընդունիմ: Այլ ասա փոքրագոյնդ. նեմեն է ներգործական արտաքոյ ունելի՝ իրրև թե հակ ներգործութիւն. ընդունիմ, իրրև թե իմ ներգործականութիւն, ու բանական վանգի կրկնակի առնուլ լինի ենթադիքն է: Այլ հասարակ բնե, և անյատկապես իրրև թե ենթադիքն է. ոչ ոք ասի ենթադիքն է ճնուլ, այլ ենթադիքն է խնդ ու խոհել ճնուլ, իրկրորդ առնուլ լինի յատկապես՝ իրրև թե խնդ ենթադիքն է. ոչ ոք ասի ենթադիքն է փետուն, այլ ասանելոյ ընդ ներգործութիւն դիտուիլն. ըստ այսմ երկրորդ իմացաւորոյ, նեմեն ոչ է ըստ ինքեան ներգործական արտաքոյ ունելի. այլ խնդ ներգործականութիւն. զոր ունելի յիւրմէ. այլ միայն ըստ առաքին իմացաւորոյ. այ ներգործութիւն. վասն զի ներգործութիւն ոչ է ունել. յորմէ ոչ հնանի՝ ի մէջ բերել նմա զներգործութիւն ինչ. ոչ և ոչ հնանի՝ ի մէջ բերել մասնաւոր զներգործականութիւն ինչ. Թէպէտ և ասիցի ոչ ներգործութիւն մեռանել:

Պատասխանեմ երրորդ. որ ինչ է բառն, է հակառակ ինչ ներգործական. այլ նեմեն է չարն. ապա ուրեմն է հակառակ ներգործական. փոքրագոյնն է ընդ ինչ ասելն. Չոչանակ մեծագոյնն. քանզի ոչ նոյն ինքն ասէ. ըստ ասելոյ է խոհ բառն, ըստ որում է՝ ի ներգործութիւն:

Պատասխանեմ չորրորդին լրով զմեծագոյնդ. Ասի է հակառակ ինչ ներգործական, որ է բառն. ներգործութիւն և լրատուիլ ընդունիմ, որ է բառն՝ ի կամ բոցութիւն և անլրատուիլ, ուրանամ. Այլ՝ նեմեն ոչ է բառն ներգործութիւն և լրատուիլ, այլ միայն ակնարկական և՝ ի կարծուիլն, ոչ ասէ զրան մեռ-

մատ*, ըմբռնումն և կատարումն բարի։

Ա՛ստուածային շնորհագիր. ամէն առքինութիւն և ներգործութիւն. այլ ևս և զինքն առաքինի ունի զնա առքինութիւն. ապա և զինքն ներգործութիւն։ Ամենազօրեայ իւրեանց հատատաւ. քանզի այդ անուն և բնութիւն կոչի բոլորին. արդեալ և առքինութիւնն բնութիւն ներգործական։ Իսկ փոքրագոյնն չորս և. քանզի նմանէն առքինութիւն. ապա ունի զնա առքինութիւն։

Պատասխանեմ զանազանելով զմիմեանս։ Ամենայն առքինութիւն և ներգործութիւն, առքինութիւնն յատկական զոյիւ ասացեալ՝ ի տրամադրա-
* ՀԱՄԱՐ. նութիւն *, ի ծագի՝ ի ստանալ. ընդունիմք. առքինութիւնն անշարժանալ, ուրեմն. Ամէն. ՀԱՄԱՐ. Ա. Ի. Ը. Ա. Ի. Ը. յատկապէս ոչ ունի զնա. և ոչ զառքինութիւն. զի բազմանալ՝ ի տեառն. և ի առքինութիւն, յառնալ և լռացեալ լսակի։ իսկ նմանէն ոչ և լսակ լռացեալ. այլ միայն ակնկալութիւն ինչ լսակի։

* ՀԱՄԱՐ. Ա. Ի. Ը. Ա. Ի. Ը. Ամենայն առքինութիւն նմանէ, ի ելս և անշարժանալ ինչ. զգալով և ներգործութիւն. ապա վայրապար և գործութիւն։ Ձնանէ առաքինութիւնն. նմանէն ընդմանալ զանձ առքինութիւն ի բնութեանէն, ոչ առանց առեն. * ; իսկ ոչ ոչ կարէ առքինութիւն առանց կատարելոյ. այլ միայն ներգործութիւն ինչ. ապա առքինութիւն նմանէ զգալով ներգործութիւն։ Ձառագանէ փոքրագոյնն. նմանէն ընդմանալ ոչ կարէն առքինութիւն ինչ, և երկնայինն ոչ կարէն առքինութիւն յոյժ, յորում միայն ներգործութիւն. այլ միայն ներգործութիւն։

Պատասխանեմ ուրեմն զառաւելով. զոր ոչ գոյացեալն բնութիւն զմիմեանս. զանազանեմ զփոքրագոյնն. ընդմանալ ոչ կարէ առքինութիւն յերկնայինն. բայց ի նմանէ ներգործութիւն, որ արտաքոյ փոխանցանելոյ. բնութիւնն. ոչ՝ ի ներքոյս ի միջ բերելոյ, ուրեմն։ Այլ

Գոյն

Հոգեկան սա հետեւութիւն. սոքա սպրդելոյ ներ-
քին պատուհանէ ի մէջ. Խոնարհութեան պատուհանն
ի մէջ բերելոյ, ուրեմն՝ սրտագրաւ փոպուրդ
չանձնալ. ընդունելիս՝ վնասեցի ոչ սակ սրտի
տուռ. ՚ Հետ չի խոնարհութեան — ներքինդ-
ին. ՚ Ի խոնարհութեան — ի ընտրեալ, չի ոչ
փի — հանուրդ ներքինդին. — սոսկ ներքին հոգին —
ին ոչ հանուրդ ներքինդին. զի ոչ ի խոնարհն —
ին՝ ընդունելոյ ներքին. զի ոչ ի խոնարհն —
ին. զի փոպանձանել միայն զանուանս
իմիանալոյ. և ներքին ընդունելոյ զանուանս
ներքինդին. Ապա սպրդելիցէ, ոչ զի ի մէջ
քերելոյ զնելոյ ոչ ի մէջ ներքինդին.

Զանձն ներքինդելոյ.

Ապրելոյ, պահելոյ զանձն ներքին ոչ կարո-
ղանալ՝ այլ անուանէն ոչ ներքինդելոյ ի մէջ
ներքինդելոյ. Ապա ոչ ներքինդելոյ ի մէջ
ներքինդելոյ, յորում ոչ ներքինդելոյ ոչ ի պահելոյ
ներքինդելոյ. Ապա ոչ ներքինդելոյ ի մէջ ներքինդելոյ,
և ներքին ոչ ի պահելոյ ոչ ներքինդելոյ, յորում
ներքինդելոյ ներքինդելոյ.

Պատուհանէ ոչ ներքինդելոյ.

Պատուհանէ ոչ ներքինդելոյ զներքինդելոյն. և զհան
զիտելոյ. Ոչ պատուհան ոչ ներքինդելոյ. Ոչ
Ոչ զի ոչ ներքինդելոյ ոչ ներքինդելոյ ոչ ներքինդելոյ
ներքինդելոյ. զի ոչ ոչ ոչ ներքինդելոյ ոչ ներքինդելոյ
ներքինդելոյ ներքինդելոյ ներքինդելոյ

զայն ևս , թէ անտակն ոչ է ի գոյացութեան նեղ-
գործականութենէ , այլ նմին է ի տարօրոն կարո-
ղականութենէ . և վայ այնոցիկ որ զոյացութիւն է յիւր
ոմն կարօղականութենէ , քան թէ նա ի նեղգործա
կանութենէ :

Աստուածկիցե՛ի վախճանեալ . նեղութեն է բազատրեալ
համարձատանօքին , ի խմանալի . և է մի գրակա-
նապէս . ապա ունի զգուշացուածոյ իմն նեղգոր-
ծականութենէ : Հետևութեամբ թէ՝ ի օրինաւոր . քան
զի բազադ բանին համարձատանական է՝ ի նեղ-
գործել և՝ ի կարօղանալ . իսկ խմանալի ի-
նէին ծագի՝ ի նեղգործականէ , մանաւանդ թէ
իւնքն իսկ ի նեղգործականութենէ . զի՝ ի վէր գոյ
իրքն իրբև առարօղական էին , և ձերբք նոր : այլ և
միանին գրական , քանզի է վերացեալ իմն , է և
նեղգործական էին և տեսական : Իսկ առաջարկու-
թիւն հաւանեցուցանէ . և նախ զի առաջնոյ մասին :
վէր զի նեղութեն բազադրէ միայն քնարանօքին ապա է
բազադրել համարձատանօքին , զի որպէս ինքն է ինչ
արօղ զի այլ միարանին ինչ արօղ յայնոց առարկի :
Իսկ թէ ինչ խմանալի , և մի գրականագոյ է , վայ
զի խմանալի էինելն և միութեն էին առարօղական
ամ գրական հակութենէ : Այլ նեղութեն ունի զէս
կութենէ գրական . զի ոչ է ոչինչ . Ապա է մի , և
խմանալի :

Պատասխանեմ նախ . ձեռնարկութենէ յայտ ցու-
ցանել : վասնզի որով օրինակաւ լուծանի հակառակ
նեղութեան՝ ի նեղգործութենէ և՝ ի կարօղութենէ հա-
մարձատանական . զի նոքին օրինակի և այդմ կարո-
ղութենէ մարթի էր լուծանել յայլ նեղգործութենէ
և՝ ի կարօղութենէ , և այսպէս յամբաւս . քանզի և
այդ կարօղութենէ համարձատանական , որ գնոյ հա-
մարձատանական մտան նեղութեան , էինելն խմանալի ,
և միգրականագոյ . (զի ոչ ևս են առարօղական
ամ իրարաց) Իւր ևս էինելն՝ ի նման ինչ , օր-
ով միաբանելն զի խրատ զուգականի , և ինչ որ
ով առարկիցիւր , և այսպէս էինելն բազադրեալ
համարձատանօքին : Այլոց պատճառ է զկայ առնուլ
՝ի պարզականն հանուն նեղութեան , և զպակիլ զպատ-
մա-

մարանազ բանին զաղափարանալ, որ կիրակու
իմն յիշատակ կարգադրանալ զուա և պարզ,
ձեռնարկել վայրապար լուծանել ՚ի ներգործուի
և ՚ի կարողուի։

Պատասխանեմ երկրորդ առ իւրաքանչիւրան։ Նա-
նախ զառաքին մտան առաջարկութեանդ ուրանամ-
զայն թէ նիւթն իցէ բաղադրեալ հատարձնոյա-
նալին։ Զի այս բաղադրութիւն մերայն ՚ի առաւել
ունի զանկին։ Այլ նիւթն ոչ է առաւել, այլ մասն
ականէ յայտ առաւելին նիւթական իրացդ փոխադրա-
կան։ Այլ առ զկարողչացդ լուծուածն ձեռնարկու-
թիւս, հարցցուք զհակառակորդս, թէ զինչ իմն
նման համաձեռնանալն բաղադրութիւնն զոր բազում ան-
գիտք վարին։ Զի կամ իմանալն զիրական բաղա-
դրութիւն ինչ յիրապահս զանազանեալ մասանց
ամ էութիւն և գոյութիւն, կամ բնութիւն և ներհա-
կագոյութիւն՝ ասին բաղադրել հատարձնալուրիւն։
Կամ զմիաւորութիւն զանազանելոցն առ ՚ի բանին
հիմանէ, ոչ ակն և առարկայութիւն հատարձնալու-
նալին, կամ ընդարատագոյն եւ՝ արտաքսանալուրիւն
ասին բաղադրել զանազանն։ Եւ կամ զդադարագ բա-
դրութիւն բանի առանց հիմանն, զոր և ՚ի յայծ, թէ
ակն պարզ է առանձնին, գնդին ոմանք։ Ընդհանուր
յայտնագոյն տարբերիչ է ՚ի ներհակ, որ է ա-
ձանձնին պարզ։ Այլ և երկրորդն ոչ է ներհակ
զի հիմնի ՚ի բաղադրութիւն ինչ բնարանական և
իրական. սակս որոյ ոչ ունի զանկին ՚ի յայծ վա-
ղենելոյ նոր պարզ յիւրաքանչ ներգործականութիւն,
այնպիսւ և ոչ ՚ի ներհակ առաջին. վասն ղենելոյ առ-
բաս պարզ յիւրաքանչ կարողականութիւն, ոչ ակն
ձերն թոմսոն * ։ Իսկ երկրորդն թէպէտ կարգի * Տ. Ձ. Խ.
ունիլ զանկին ՚ի ներհակ, ոչ և յայծ. սակայն ի- Գ. Ձ.
ոչ ցուցանէ ՚ի նմա զներգործականութիւն ինչ. — ա. Ի.
ոչ և ոչ ՚ի յայծ զկարողականութիւն։ զի այն ղենի
ի հանդիպիլ, այնինչ առիթ առեալ իրացն,
Իսկ առ երկրորդ և երրորդ մտան առաջարկու-
թիւնդ պատասխանեմ, թէ միաւորիւն, և խառնակի
ղենիլն պատճառն ներհակն ոչ պարզագոյն, այլ
միայն ըստ իրաց ինչ. և այնպէս, ոչ իրական կա-

թագաւորել պատահական մարդիկ . ասասկ ոչ ցան-
ցանեն ի նմա զնեղ բղծութիւնք իշխել , այլ միայն
զխրախճանութիւն : Ապա զտուրս ձմերոցաւոր ի բան
յանկարծակի հանապատական ձգտեալ կամիցեմ ,
գիցուք ըստ նոյ , եթէ նաւեմբ իցէ բազում գնալ հա-
մարձակութիւն ի նեղ բղծութիւնէ և ի կարծրա-
թիւն . ոչ ապաքէն կարծրութիւնն այն՝ քան զոր ա-
ռաքեալն ոչ է մարթի գնել , լինի՞ մի , և խոս-
նալն . այլ լինի , և սակայն ոչ լինի գաւթեալ
բազում բիւրս ի նեղ բղծութիւն և ի կարծրու-
թիւն ոչ կամիցիս գնալ յանդուստս : ապա միտ
եդիր , և խոնարհի լինիցի ոչ ցուցանեն զնեղ բղծու-
թիւնս . այլ միայն զգուշական և իշխ իրա-
կանութիւն :

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ :

Հրդեհ նիւթ առնոյր ընդ ոխ փոխ :

Յայտ է ընդ երկայն ասացեալ ի վերոյ գրեալ
հետևել ի նախնեցին . (զի ընդ նեղ
ոչ փակէ յինքեան զնեղ բղծութիւն
ինչ հակառակ , եւ առաւել զգոյ-
ցեալ . այլ և զերկարատեալ վերջին
նեղ բղծութիւն հակի .) սակայն առ երջանկացեալ
ցեալ բնութիւն նեղ ոչ , զայն մանաւանդ պրակա-
ցանէ առաւել զնեղել : Ապա թէ զինչ իցէ զգա-
ւելին հանգիպեալ ասէ խոսել ի հասարակաց
* խոչ ոտ նոյ * : Ապա այժմ զրուսանելով և զյաճախ
զուսեալ բնիկ ոչ ասելով զնեղ առանձինն
ասելի՝ ասէ . զոյս ոչ ինչ ասացեալ կո-
պատճառաց զնեղութիւն . բազում զոյանալ ասի ինչ
յորժամ արուարձան պատճառաց և ոչ ինչ զնեղ
Եւ բազում իրք հասարակ զնեղ արուարձան պատճա-
ռաց և ոչ ինչ , յորժամ ոչինչ պակասն ասա ի պա-
հանջելոյն առ բան ի ակն , վասն հասարակաց պատ-
ճառելոյն զգոյացեալ զնեղ ինչ ընդ փոխ ի նոյն
Արդ՝ կրկին ընկալեալ : Առաջինն հասարակ ինչ
նեղ

նիւ իւ. եւ առասկաւնեն զանազանական եւ զմտաւոր-
գոյութիւնս , յորոց մի բաղադրական գոյութ բազա-
դրելոյն կացուցանել : Հնարն կարծեացս է այն ,
իբր գոյութիւնն իրաց ոչ զանազանել յինքենէ . եւ
զի պիտի նախնի ունի զիւր անպհական էութիւն ,
զարտ է նոցա ունել եւ անպհական գոյութիւն :
Ասէ գոյ առաջագոյ ի հանճարեղագոյնսն : ... խ. շ.
Հրկրորդ կարծիքն բռնեալ ի նիւթոյ խոցա-
զիւ գոյութ անպհական . եւ զնոյն հաստատ առակ
կատարած ինչ իրական , եւ գրական . ընդ ազնուակ
գոյութիւն : Ընդ յաղթս հաստատեն ծովմիջականք
առ , եւ այլ բազումք :

Ա ՀԱՏՎԱԾՈՑ :

Ա Ղխնէն առաջին ոչ ինչ գոյութ ունի յիւրմէ
այլ գոյացողն գոյութ բազադրեալ բազմութեն,
որ պատճառէն նոցա անպհական . այլ մարմինքն կին
գոյանալոյ կինգոյանալի կինգոյացոյն , զոր ունի
հոգի :

Ա յսպիսի գինէ պրն ծովմիսա առ ուրիք . Ա նիշն
առ , ու իւրն գոյացութիւն ասեն ինչ գոյ . զի ոչ յոյ
րն գինէ . ու ասեն գոյացութիւն ինչ գոյ , իւրա-
զ է նոցին ներգործական : և գարձեալ , առ-նիշն . ա. ի. խ.
ասեն ու ինչ գոյ . և ու իւրն է ներգործական : ... ի. գ. փ.
Ընդոյն ուրիք ուրիք առասկանել և արհասական . ... ա. փ.
տալոյ յայտնագոյն ևս ցուցանել ի լուծանելն զայն
անհատական գոյ առաջնոյ . ի. նախնին և ինակ
նեղգործական գոյ . առաջ ի. ոչ ինչ
նեղ ոչինչ . Ծի ոչ պատասխանել ի. ունի նա
յիւրմէ գոյացոյն ինչ , որով լինին արտաքոյ ոչն-
չին . զոր գնարին էր առաջին գինէ , ևի. յայտ-
գիտա լինէր . այլ առ . ի ինչ ինակին ներգործա-
լն . և ի ինչ ոչնչէ , ոչ նա միջառնիսա . վն զի
ոչ իրական ինակին կատարածի : Ապա ոչ հաստա-
րն ի. ինչ ինա նա յիւրմէ գոյացոյ . այլ առակ կա-
տարած ներգործական գոյոյ . ևի. անպհական և գոյաւ
յնոյ առակ :

Ցուցանի նաեւ ելզակացութիւնս յսկզբանց վերայ դրոյն հաստատակեցս։ Նիւթն ոչ ունի յիւրմէ զսկի ինչ. զոր առանձին ծննդեամբ. իսկզբան ծննդեամբ առանձին զգոյութիւն. ապա ոչ ունի զսկի յիւրմէ։ Անձագոյնն յայտ է յիզնբաց։ Փոքրագոյնն հաւանականացանի։ Որ փոխին յոչ գոլոյ ի գոլ՝ առանձին զգոլ կամ զգոյութիւն. ոչ յայտ է յիզնբաց. զի գոլն է գոյատրել։ Այլ նիւթն ծննդեամբ փոխին յոչ գոլոյ ի գոլ. կամ ի գոյատրել. քանզի ծնունդն է փոխիմաւ յոչգոլոյ ի գոլ. ապա նիւթն ծննդեամբ առաջնոյ զգոլ կամ զգոյութիւն։

Պատասխանիցեմ. նիւթն ծննդեամբ առանձին զգոլ կամ զգոյութիւն կատարելագոյն. ասելոյն ի վերոյ այսր ձեռն ունի յիւրմէ զգոյութիւն ինչ. ոչ այնմ անկատար։

Այլ է ընդդէմ. նախ՝ զի յայտնեալ հետեւի թէ նիւթն գոյատրի կրկին գոյութիւնք. իւրումն. եւ այնոցիկ որ դայ ի վր նմին ծննդեամբ, որ յայտնապէս անտեղի ինն է եւ սահմանդ։ Յետ երկրորդ՝ զի ընդդէմ հնչանէ այս բան առ այդ պատասխանին։ Որինչ առանձին զառաջին գոլ. չունի յիւրմէ զգոլ ինչ կամ զգոյութիւն. այլ միայն է ի կարողութիւն առ այն։ Այլ նիւթն ծննդեամբ առանձին զառաջին գոլ։ Ապա յիւրմէ չունի ինչ։ Անձագոյնն յայտ է յիզնբաց։ Իսկ փոքրագոյնն ի վերոգրեալ ծանօթութիւն ծննդեան։ քանզի ոա առաջնոյ յայտնի է. վն զի այլայլութիւնն հզնբի միայն առ գոլ երկրորդական. և ըստ խիզ քայլ ծնունդն առ գոլ գոյացական, որ է պարզապէս առաջին։ Ուստի նիւթական ծննդեան, ըստ նիւթն, է ի կարողութիւն առ գոլ պարզապէս առաջին։

Պատասխանեալ ասեմք զայս. նիւթ նիւթն չիւրմէ ունի զգոյութիւն, չինէր էակ ներգործութիւն. Այսոա չինէր առաջին էակ ներգործութիւն. զի չոչ ինչ ներգործէ չառաջագոյն։ Այսոա չինէր գոյացուն ներգործութիւն՝ զայլոց ներգործութիւն՝ առաջին էակն ներգործութիւն՝ զայլոց ներգործ-

Այսո-

Ապա նախևէն ոչ եղանիւք գոյացաւ նիւթ ոչինչ-
ից, քանզի ունի արդար առնելիսն առաջինքն. որ
ինչ ի ոչ եղանէ, նա այսպիսի ինչ կասցի ինչ ա-
կասցի՝ հակառակորդք առնին ի կարծիս առաջ-
նոց, որք համարիլեն նախնոյն միայն լինիլ գոյա-
ցեալ իրի. որ փոփոխումն ինչ ոչ ինչ ի գոյ եղե-
նէր, այլ այսպէն գոյակ գոլով ապրի ապրեցուցա
կատարումն ընդունէր. որով ոչ ևս կայր ծնունդ
գոյացական. այլ ամ փոփոխուն լինիր այլայլուն:

Ապա բան ի պէրն իմաստի:

Յաւգանի ակրդ եզրակացուն՝ ի վերոգրեալ
ծանօթութենէ գոյութենէ, գոյութենն է գնումն ի-
նչն ապատոյդ պատճառաց և ոչինչ. իսկ ապրդ
նախնն ինչինն ոչ գնի ապատոյդ պատճառաց և
ոչինչ. ապա ոչ ունի յիւրմէ զգոյութիւնն.
Յաւգանի փոքրագոյնն. իր ինչ համարի գնիլ ապ
ատոյդ պատճառաց և ոչինչ, յորժամ ոչինչ ապակա
ս ի ձեռանէ էապէս պահանջիլ ասի բան էակի.
գի ի ոչ պակասեալ ի ձեռանէ ինչ էապէս պահան
ջիլ ասի բան էակի. ոչ ևս համարի էդիլ և
առաւելեալ ի գոյ էակի. այլ յաւէտ գիմեալ ան
դրադարձ ի լինիլ էակ. յոր նէրգործուիր գոյացե-
ալ. իսկ ապրդ՝ նախնին յիւրմէ չէ ինչ ոչինչիւն.
յորմէ ոչ պակասիլ ինչ ասի բան էակի էապէս
պահանջիլ. Ապա ոչ գնի յիւրմէ ապատոյդ
պատճառաց և ոչինչ: Ահիկն փոքրագոյնն. էակն
ծնանելի. ոչի վերոգրեալն ասացուցեալ. էապէս
բակամայ ի ձեռ գործուիլ և ի կատարուիլ գոլոյ.
յոյ ի նախնոյ և ի առաջիկ. ուստի առաջին է էա
պէս տեառն և լրումն էակի: Իսկ ապրդ՝ նախնին յիւր
մէ ոչ ունի զանուանակ. Ապա ոչ ունի յիւրմէ զապա
հանջելեալն էապէս ասի բան էակի. այլ է միայն
անգրաւատրուելի ինչ էակի. յոր է, կատարումն յոյ
մէ լինիլ էակն ծնանելի:

Օգտա պատճառս յերկուս բանս բաժանելոյ
ինչ ի ծնանելոյ. * առն. նիւթն առաջին ոչ փոփոխի ի ։ա. ն. ի-
նչ ի ոչինչ. ոչ ոչ է նա ի նիւթոյն. այլ նոյն
ի նոյնն ի գոյ եղեալ ի գոյ եղեալն. Զոր կարելիք այսպէս ձեռն
առնել. Ամեն եղանակաւ նախնին է գոյացուց
որով

ապա եւ ի հակ · քանզի պղծելն ի նեղգործու-
թէ հակի : Այլ նեղէն լաւ խնդրեսցուք ոչ ի հակ ,
բայց ի թէ ի կարգաւորէ · բանզի ի ոչն , յորմէ
չինեն հակն ապրեցուցանեն կամ հակն առաքինեն : Այս
ոչ ի գոյացութէ , բայց ի թէ ի կարգաւորէ :

Պատասխանութիւն . Նեղէն ի հակ , անկրնաբար
անկրնացուցանէ եւ մեռանուցանէ . եւ այսպէս ոչինչ
ոչ ի գոյացութէ , բայց ի թէ ի կարգաւորէ :

Այլ ի ընդդիմէ . զի գոյանէն հագիւս ի ոչն , որ
ոչ ի թէ գնէ եւ առաւորէ ի գծի հակի . զինչ ոչ
եւս գնելոյ նման ի չինելոյ հակ · զի թէ եւս գնե-
լոյն ի չինելոյ հակ , յայտ թէ ոչ եւս խնամեցայոյ
հզգնալ եւ առաւորելոյ , ոչ յայտ ի յերկրորդ · խոհ
արդ , որ ի ճայն հակ անկրնացուցանէ եւ անկրնացու-
ցանէ գնել ի չինելոյ հակ · ապա ոչ իբր երկոցունց հնարել
խնամելոյ գոյացուցն եւս եւ մեռանելոյ :

Այլ երկրին հակառակորդք . զի կարծեն զինքեանս
եւ զհակառակն իրրեւ երկուս մեռանելոյ հակս , բայց
կանելոյ հակին յայնոյ երրեւ յերկրորդ մեռանելոյ ամ-
բողջական , որոց երկուցանէրքն մեռանելոյ ա-
նելոյն զգաստաշնորհելոյն բոլորին · ոչ բոլորական
ապրեցուցանէ բայց ոչինչ յերկուց մեռանելոյ ,
որոց երկուցանէրքն ի նեղգործուցէ , բայց մեռա-
նելոյ ապրեցուցանէ · Այլ այս է առաւ · զի ոչ
պղծելոյ բայց ոչինչ ի նեղէն ի ոչ եւ ի առաւ-
նէ · այլ երբ ի կարգաւորէ գոյացն եւ ի նեղգործու-
թէ գոյացն · ոչ կինդանելոյ բայց ոչինչ ի մեռանելոյ
երբ ի կարգաւորէ կինդանելոյ , եւ ի հոգւոյ երբ
ի նեղգործուցէ կինդանելոյ · Ասեն որոյ ոչ մեռ
ճինեն ոչ ոչնչ նեղգործուցէ ի գմեռանելոյն բնչ կինդ
գանելոյ , այլ ի ճայն ի կարգաւորէ առ կինդա-
նելոյ , որ ի կինդանելոյն ի ճինեցայ , հոգւորցելոյ
մեռանելոյ ի չնորհ հոգւոյ · այսպէս եւ նեղէն ոչ
ոչնչ գմեռանելոյն բնչ գոյացէ , այլ ճայն ի ի կա-
րգաւորէ առ գոյացէ , որ ի գոյացելոյն հակի
ի ճինեցայ , հոգւորցելոյ նեղէն ի չնորհ ան-
ակի :

Պարձեն անգրեն , ի թէ հոգին բանական անթո-
ռանալ ի հակ անկրնացելոյ · եւ ապա այն պահ գան

հակառակ եւ զնուազեալսն պղտորել : Եւ զնոսիկ չէ
պէտք հետագայ եւ նախադրեալ ունել չեզոք մնացեալսն պղտո-
րել, եթէ ջուրն եւ նիւթն ունի զանազանութիւն պղտորելոյ :

Ա. Մի՛ ընդդիմիր. նախ՝ որ առաջ է, ապա՝ հոգւոյն ունել զնուազեալսն պղտորել. զի ունի զոր
լրումեալն զոյն, զոր յետ մնալոյ միաւորելով զա-
մեալ նոցա հաւասարիցէր : Ա. առակ ոչ է մտքիդ զի այսոքա
զնուազեալսն պղտորիցեն կացուցանել : Ա. տալիս
առաւելութիւն մին միոմեանց . ասէ՝ հնչեցն մարդոյն ՝ ձայնից՝
ձայն փող, յորոմ ընդհանրութիւն. հաղորդեն նիւթոյ . յորմէ զ. ա. ա.
և յիմաստասեն հնչեալ ընդ ի ինչ . առնեն այն փոքր, ոչ ի
քան զնոսա ընդարձակեալ ընդ ի ինչ , և ընդ : Երկրորդ հոգեն
բանական ոչ է առակ անձրեւացեալ, անձրեւելի իբր
կարասեալ , այլ ի՛ կարասեալ իցէ մտելիս առ-
ի գոլ և ի գոյիլ (բանիցն կարէ գոլ և գոյ
ծիլ առանց մտելոյ :) այլ միայն անձրեւ եկեալ
հաղորդականանայ ի , լի օրուայ ի՛ եկելն ունի զիւղ
ուն ինչ իբր անպհական , առկայն եկեալ հաղոր-
դական մտելոյ . առակ ոչ հասանելի անձրեւելոյ
գիւղ , ևի՛ չիցէ միաւորեալ լի իբրեւ զուգա
կանել , որպէս բնաւորական է հոգեդիպ առակ , և
առաջ էապէս կարգի . ոչ ունիլ զրկի կալեալս
նոսա : Իսկ արդ՝ նախ ի՛ առակ անձրեւացեալ անձրեւ-
լի կարասեալ ի՛ . զի միւ լինելոյն առակ ի՛ կարա-
սեալ ի՛ . զոր առակ ի՛ նախադրեալ առակ , զի ոչ ունի
ի՛ առակ նախադրեալ ի՛ . զոր առակ ի՛ նախադրեալ , այլ միայն
ի՛ կարասեալ :

Յայտ ասեմ խնամեալդ ի՛ զիմդ ընդունելոյ
նախադրեալ զգալ զոյութիւն , զոր ոչ ունի յիւր-
մէ . քանզի զոյութիւնն է իբրեւ ի՛ նախադրեալ
առակի . ուստի լի այնմ իբր ինչ է զոյուստ , քան
զրուստ է առակ : Ա. զոր նախադրեալ լի ընդունելոյ ոչ է առակ .
այլ միայն կարասեալ ի՛ , յորմէ լինի առակն : Ա-
կայն ունակութիւն լրանալոյ ի քանի առակի . և զի այ
առակ ունակութիւն առանցն զգալոյ ի՛ լի զրուստ
առակ ունակութիւն լրանալոյ ի՛ , զոր ունի զիւղ
նեալ զգալ զոյութիւն , զոր ոչ ունի յիւրմէ . զի ունի զոր
լրումեալն զոյն, զոր յետ մնալոյ միաւորելով զա-
մեալ նոցա հաւասարիցէր : Ա. առակ ոչ է մտքիդ զի այսոքա
զնուազեալսն պղտորիցեն կացուցանել : Ա. տալիս
առաւելութիւն մին միոմեանց . ասէ՝ հնչեցն մարդոյն ՝ ձայնից՝

զարդ ունի լուսոյ երկու. ինչ պահանջի, նախ ևն
ի սակայ ընդունակ : Երկրորդ առհմանաւոր տուա
տադրուի ինչ յայնմ ևնիմակայի, առանց որոյ
ոչ ընդունի զլոյս. այնինքն է ևմափանցկուի,
որոյ ի դնիլն, նոյնժամայն մարմինն թուի զլոյս
յարկանել : ԵՒրդ՝ ևն սպին օրինակի առ հաղոր
դիլ գոյուե՝ մարմնեղէն իրացն, երկու ինչ պա
հանջի. նախ ևնիմակայ ինն կամ կարողուի ընդ
ունակ գոլոյ. և այս է ներմին : բայց քանզի առ
է ևն ինքեան անտարբեր առ ամ բան էակի. և
ի՞ ոչինչ կարէ ի գոյ երկանել առանց ունելոյ զո
րոշեալ և զգացեալ բան էակի. պահանջի երկրոր
դարար առնակ որոշիչ և լրացուցիչ ներմոյ ի
բանի էակի. որոյ ի դնիլն առժամայն գոյ գոյ
ուէ հասնիցաս այսմ առնակի : ԵՒրդ. մարմնակ՝ ոմ
մի միայն է լոյսն, որ ոչ է մասամբ իւրեք մար
միոյ, և մասամբ իւրեք ևմափանցկուիմ է, այլ ըս
լոյս բազադ բնութիւնն ի մարմնոյ և ի ևմափանց
կուիմ է. այնպէս ևս միայն է գոյուե, որ ոչ է
ներմոյ, և ոչ առնակն. այլ լոյսոր բազադ բնութի
լոյն, յոր էակին լրացուցիչ :

ԵՒս առաջանալ զայս ի կիրառուրս, որոց կիսալն է
գոլ ձեզ, ոչ առէ արիստոտել : ԵՒրդ՝ ի կին
դանիս մի միայն է կինդանուիմ է, որ ոչ հոգուոյ
և ոչ մարմնոյ է առաջինն, և ոչ կիսո մարմնոյ,
և կիսո հոգուոյ, այլ բազկացուցիչն ի հոգուոյ և ի
մարմնոյ, առ որ պահանջի ևնիմակայ ընդունակ
կինդանուէ, յոր մարդին : և ևս առնակ որոշիչ առ
այս ինչ եղանակ կինդանուէ, յոր հոգի. որոյ ի
դնիլն նոյնժամայն գոյ կինդանուէն, իսկ ներ
պարծուիմ է բազկացուցիչն : ԵՒյն և ի գոյ
ուիմ է այլոց իւրոց հանգիսակ. ներմին գոյաւորի
ի ձեռն առնակի. վասն զի ներմին առնակուս
էնիմ հակ ներգործուիմ է. ուստի գոյանին զինու
գոյ առնակին. ոչ բազադ ստրիք ուսուցանել

ՏԱՐ ԻՄԱՍՏԱՑ *.

* ՅՈ. Տ. ԽՈ.
ԹՂ. ԳՈՒ:
ԽՈՒՀ ԳՈՒՂ:

Ի սուրբ մատաղ առաքելոսէդ։

Առաքեալս ասէ. Որ ունի զանապհական հզա
ռնել զանապատանեալ յիւրանուէ տեառնէն, ունի
զանապհական գոյութի. Այլ նեւթեայ ունի զանապհա
կան հզածուն զանապատանեալ յիւրանուէ տեառ
նէ. ապա և զանապհական գոյութի։ Մեծապոյնս
է հաւատսն. քան հզանուին և առացուին գոլոյ
կամ գոյութ։ Յուզանի փոքրագոյնն։ Նեւթեայ է
զի առնդմատի. իսկ տեառնէ հզանին գոյացա
կան ծննդեամբ։ Այլ առնդուին է զանապա
տնեալ ի ծննդենէ։ Այլապա նեւթեայ ունի զանապհա
կան հզանուէ. զանապատանեալ յիւրանուէ տե
առնէ։

Առաջարանեմ առաքեալով զիմաստասէրդ. գո
րոյ ցուցմանն զանապատանեմ զմեծապոյնն։ Նեւթեայ
հզի առնդմատի. որ առաքեցաւ ի բոլորն բա
զապրեալ ըստ օրով առնդուս. ընդունիմ. որ յինքն
միայն. ուրանամ. և ընդունելով զիմաստասէրդ.
ուրանամ գհետեւութիւնդ ըստ առնդանեան
հնոս։ Այլ՝ ընդունիմք հէ նեւթեայ առնդանի.
բայց ոչ միայնակ. քանզի այդ ուղիղ ձեռնարկէ
նրան [illegible] առնդուին հզերբ յեսայի։ ապա
նեւթեայ միայնակ ոչ է հակ. այլ կարտաւորեալ առ
հակն ներբողուին, որ առաքեալս լրանայ ի
բանի հակի. առաջ անշնորհ է նոսա առնդանել.
բայց հետ ըստ առաքեալս։ Նոս այսպէս առնդ
մատրն [illegible] առանձայ գոյութենէ. առակէն ոչ
զանապհական, այլ գհաղորդեալ նոսա առաքեալս։
Իսկ գայն, որ առաքեալ, հէ նեւթեայ ունի զանապ
հական հզանուէ վն ունելոյն զանապհական ապա
տանուէ. ապաշնորհագոյն է լրանալ առա
քեալս։

Առաքեալս. նեւթեայ գոնէ ըստ խրատ հնոյ հզերբ
զառնդուին. ապա գոնէ ըստ խրատ հնոյ գոյա
ւորն։

Առաջարանեմ զանապատանելով գհետեւութիւդ. գոյ

ուտրի գոյութիւն բառագրութիւն բոլորին յոյսն
առնուն. ընդունիմ. գոյութիւն որ նոցա անոչնա-
կան ուրանամ: Աստուածային յոյսս է յաւուցն
լոցս:

Վճռաբանիկոս. Աչա թէ այդպէս իցէ, նախքան
զ՚ի կործանիլ բառագրութիւն ապականին, որ է ընդ
դէմ արխատարիչն: Հաւատանին հինանուշ: Աչա
կանխէն է կորուսանել զդոլ: Իսկ արդ՝ նախքան
զ՚ի կործանիլ բառագրութիւն կորուսանէ զդոլ, է-
թէ չունի զայլ գոլ կամ գոյութիւն բաց ՚ի դո-
լոյ բառագրութիւն: Աչա զ՚ի կործանիլ բառա-
գրութիւն ապականին:

Պատասխանիմ ուրանալով զհնամտիդ. զոլոյ
յուշման զանազանիմ գոլիցդ գոյին: Ապականիլն
է կորուսանել գոլ. ևթէ այլ ինչ գոլ ոչ փոխա-
նակիցէ զնա, ընդունիմ. ևթէ այլ ինչ գոլ փո-
խանակիցէ զնա, ուրանամ: Աչդ՝ նախքան ՚ի
կորուսանելն զայս ինչ գոլ, զտրօքինակ զդոլ
մտքին. նոյնժամայն ընդունի զայլ գոլ, ՚ի զդոլ
ուիճ հրոյ. քանզի ապահովագին հնոյ է ֆնուն
հրոյն: ԵՒսոկ ոչ կորուսանէ. այլ միայն փոփո-
խէ զդոլոյնա: Աչա այդ ոչ աստէղ ապառն լինիլ
Ծառայիլն, յորժամ ՚ի Ծառայուէ ՚ի Ծառայուէ
անցանիցէ. և ոչ միով լինիլ մարդոյ, ևթէ ՚ի
բաց կոչեսցէ զնի հանդերձ. նոյնպէսապայն զայլ
ձորձ զնբնաւ ապականիցէ. այլ ոչ ապա-
կանիլ առնէ ՚ի գոլ նախնոյ, յորժամ այնուէ ՚ի բաց
դնէ զնի գոլ, որ խակ և խակ զայլ գոլ ընդ-
ունի:

Պատասխանիմ ևսկզբ. Որ ինչ է յաւուցդ գան
զրուագագրութիւն, ոչ գոյատևին գոյութիւն նմին. այլ
նախքան ևէ յաւուցդ գան գրուագագրութիւն. ա-
պա ոչ գոյատևին գոյութիւն նմ. Ա՚նծայնդեն ևթ
ևէ հաւատամ: Յաւցանիկ փոքրագոյնն. պատ-
ճառն է յաւուցդ գան գոյութիւն, և անկից
գան գոյութիւն բառագրութիւն. այլ նախքան ևէ պատճառն
և անկից բառագրութիւն. ապա է յաւուցդ
գան գրուագագրութիւն:

* յոխտ.

Պատասխանիմ նոյնպէս ևէ հոյակապու. * գանա-
գոյ-

գանելով զմի ծագումն. որ է յաւարտական գոյ
գրական բնական յաւարտեալ ժամանակի. ընդ
նիմ. յաւարտելոյ բնում է. ապառնաձևութե
բանում. քանզի յաւարտելոյ բնում է ոչ է յաւարտ
նում է գոյից. այլ միւս յաւարտելոյ պատճառ
ատաւ ոչ արդեւք. գիտանալոյ անկեալ իրական.
և վն այնորիկ որ յաւարտագոյն է բնում. կարէ
գոյատրիչ գոյացեալ է այնր. որ է յետնագոյն. զի
է բնական. ըստ միոյ ասելոյն նախ գոյատրի
նեալն է յաւարտագոյն քան զնա. բազում բնա
յաւարտեալ է ժամանակի. զի չէր միաբանական ժա
ժամանակի. յորում չէին՝ ի բազում բնաւ ինչ։

Պատասխանին ի նկուղ գանազանելով զնոսին ա
ծագոյնն. այլ է յաւարտագոյն քան նախադրեալ
նում գոյում, բնդ ոմանս. ըստ իրականում է և ի
ատրական է, ըստ ոմանս. ըստ նախադրեալ
կատարեալ է, բնդ ոմանս. ըստ նախադրեալ
գոյում, ապառնի. վասնզի նախ էն, վն զի յետ
ոչ այլ ինչ է, քան միայն կատարեալ գոյում
կատարեալ կատարելոյն և ոչ էն. այլ ոչ ըստ նախ
գոյում է, յաւարտեալ քան զգոյացեալ բնական ըստ իրա
կանում է կատարելոյն և ոչ էն. այլ ոչ ըստ նախ
ծանուցանէ գոյում. զի ոչ գոյատրի, քանզի ոչ
ի բազում բնական։ Ասացէք և այլազգ հարցումն
շնորհել այսպէս. Այր է յաւարտագոյն իրր հան
լուացեալ. բնդ ոմանս. իրր սկզբնատրամբ ինչ
հանի, ապառնի. որոյ պատճառ է. զի ոչ յետ
ատաւագոյն գոյացեալ. գոյատրիչն է նախադրեալ
հանի. ապառնի. որոյ պատճառ է. զի ոչ յետ
ատաւագոյն գոյացեալ. գոյատրիչն է նախադրեալ
գանելով զմի ծագոյնն. որ է յաւարտական գոյ

բնական յաւարտեալ հանի։

Պատասխանին. զոր ինչ խնդրեալ պատճառաց. խոս
նատիք լինել գոյից. Ասէ զինքն ինչ յայտնի յաւարտեա
լի է խոնարհ պատճառաց բազում բնական։ Ասա

խոնարհ լինել գոյից։

Պատասխանին զանազանելով զմի ծագոյնն. զոր
ինչ խնդրեալ պատճառաց. իրր արտաքինական պատ
ճառ, բնդ ոմանս. իրր ներքինական. ապառնա

Որոյ պատճառաւ է. զի արուեստական պատճառն պատճառէ իրրև առաջ զիւրումեւ գործոյն. եւկ որովհետև ոչ ար առաջ գործ ոչ ունի. զպատճառն արուեստիւն յատաջագոյն իմանալոյ չիմիք գոյդ. քան թէ պատճառուդ: Բայց պատճառն նիւթական պատճառէ իրրև նիւթակոյ և կարողուն ընդունել գոյդ և գոյուե: Ար՝ առ ընդունելուե գոյուե ոչ է պարտ գոյն յատաջագոյն առնել: Ուստի զպատճառն նիւթական՝ ի այդմ յատաջնաւելն, ի որոյ մտածի կանխել քան զգործակցուե բարձրելոյն, ոչ է պարտ խոնարհ գոյդ. այլ զի մեզ առ՝ լինիլ գոյդ:

Ծ Դահանձիցեն. որ լինչ է ի ինքնան արուեստ ունիցի. ի ինքնան է գոյուեդ: Ար՝ այլ որ պատճառէ եւս իրրև զնիւթ, ի ինքնան է արուեստ ունիցի: Ար՝ ա ի ինքնան է գոյուեդ: Յուցանի փոքրագոյնն. զի որ լինչ է յանցուե, զոչինչ կարէ պատճառել:

Պատասխանեմ զանազանելով զմեծագոյնդ: Ար՝ լինչ ի ինքնան է գոյուեդ՝ որ է արուեստ ունիցի. լրատիւս և բոլորակս, ընդունիմ. ակդնաբար և իրրև ի ձանապարհի. ուրանամ: Ար՝ զայն վերագոյն ապացոյ. նիւթն ի յատակական էակուե, և ի այնմ յատաջնաւել քնուե, ըստ ոլորոյ խոնարհ կանխելոյ քան զպատճառն, է միտն արուեստ ունիցի սկզբնաբար. ի այսմ է սկզբնաւորուեն ինչ էակի:

Ա՛ախցեն. որ լինչ է արուեստ արուեստական պատճառէ, է լրատիւս արուեստ ունիցի: Ար՝ նիւթն առաջին ի որում կանխել քան զպատճառն է արուեստ արուեստական պատճառէ. Ար՝ ա է լրատիւս արուեստ ունիցի: Յուցանի փոքրագոյնս. Ար՝ յատակական պատճառս նիւթոյ է զլրատիւն առնիցի: Ար՝ նիւթն ի այնմ յատաջնաւել քան զպատճառն. է արուեստ առնիցի զլրատիւ. Ար՝ ա արուեստ պատճառական ասելոյ:

Պատասխանեմ զանազանելով զմեծագոյնդ. Ար՝ լինչ է արուեստ ունիցի լրատիւս որ է արուեստ արուեստական պատճառէ. իրրև գործ լրացեալ. ի

քանի հակէ. ընդունիմ. իբր դարձ անդրացեալ
և սկզբնատրիալ, ուրանալ: Ապա՝ նիւսին ըն-
տրեալ կանխիկ քան գտեսանէր, և միսին անդրա-
դեալ ինչ և իբր ի Նաձատարէին, զոր չէ մարթի
խնամալ լրացեալս զոլ և պահպանիլ՝ ևս և ի
առեղծ պատմեալ. բայց եմէ շատախօս ե-
միր: Աւասիկ ոչ ասէ որպէս Թովմաս, «Եթէ ի ես. ի. ե.
չեմ ես ընդ քեզ երթալ. այլ ո՛ և նոյն գոլ ես ՅՀ. դ. ի.
գոլ ընդ քեզ երթալ ես: և այլ ևս յոլովակի
իրինն ես նիւսին ես իմիս իբրև հնար է տեղեկանիլ:

ԲԱՆ ԼՈՒՍԻՆ ԸՆԴ ԳԵՏՈՅԻ:

Պատճառ եհան. Ապա նիւսին յիւրմէ ունի
զգոյութիւն ինչ զեղ անդրացեալ և Նաձատարէնա
կան քանզի այնու հզաւանալոյ և գոյացոյց, ո-
րով ի տարագրոյ ոչնչէ և տարբերական պատմեաց:
Ապա ևս ինչ ունի ի տարագրոյ ոչնչէ և տարբեր-
կան պատմեաց, զեղ անդրացեալ և իբր ի Նա-
ձատարէնէ: Ապա ունի զգոյութիւն զեղ անդրա-
ցեալ և Նաձատարէնական:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ԱՐԱՆԱՁԱՅՆ ՁՄԻԺՈԳՆԵՑ. ՔԱՆԶԻ ՈՒՂԻՂ ՅԱՏՈՒԱԾ ԽՈՒՍԱՓՈՒԹԵԱՆ ԱՍԱ ԳՈՅԱՒ ԼԻՆԻԼ ԻՄԻՆ ՁԻՍՐԴ և իւրն ատարագրոյ ատարբերական պատմեաց և ոչնչէ. այլ պարտ է ձոնա գոլ իբրև լրացեալ իմն և հզեբեալ ի գծի հակէ. զի գոյանի և հզեբաւոր հակէ, յորում գոյացեալ ատարագրոյն նոր:

Ասացեալ եղեալ. և միանգամայն ընդխոստա-
նիցս լուծանեցաւ: Ի ՄՀ գոլոյ ատարագրոյ ոչնչէ
և պատճառաց, և գոլոյ յոչնչոյն ի և ի պատ-
ճառս՝ ոչ գոլանի ինչ միջին: Ապա պարտ է ոնի
թոյլ գոլ լրացեալ կամ յոչնչոյն և ի պատ-
ճառս՝ և կամ ատարագրոյ: Ձուգանիլ առաջարկու-
թիւնս զի հակն և ոչնչէն անբնդմիջմարտ հակա-
դրին: Ապա ի նմ ոչ գոլանի ինչ միջին:

Պատասխանելի՝ նոյն ի ՄՀ գոլանի ինչ միջին ի
ՄՀ լրացեալ հակէ. և ոչնչէ. այն է հակն ան
լրացեալ և Նաձատարէնական, ուստի և ի ՄՀ
գոլոյ յոչնչոյն, և գոլոյ ատարագրոյ ոչնչէ լրա-
ցեալ և հզեբաւոր. վասն ուրանալ զնիւսինէ: Ապա

պատասխանել՝ ի գնալ գալ և ցուցման առաջար-
կութեան։

Պատասխանեմ եկիցի՝ ըստ ժամանակին յարմարեալ
գանագանելով զառաջարկութեանդ՝ ի միջի գոլոյ ար-
տաքոյ ունելի և պատճառաւոյ, կամ յայնմանէ և
ի պատճառաւ, ոչ գոլոյն ինչ միջին, ըստ կրկին և
ըստ անալութեան, ոյք ինչ յայնմանէ հնարք կան վի-
նել ինչ, որ ոչ ի նեղութիւն և ոչ արտաքոյ պատճա-
ռաց և ունելութեան կամ նեղութեան ընդունե-
նիմ. ոչ գոլոյն ինչ միջին ըստ հրամարկութեան.
ուրանամ։ Զի առաջագոյնս, թէ եկայն բաժա
նի՛ ի կարգումն, և՝ ի նեղութիւն գոլոյ, և
ինչ այն կարգումն է և ինչն անկզնաւորութիւն ինչ
եկայի, յայտ ինչ, ինչպէս այս անկզնաւորութիւն
եկայի ոչ երբէք գոյանի՛ առանց լինելոյ երթալոյ
արտաքոյ ունելի, վի զի ոչ երբէք կարէ գոյանիլ
առանց տեսակի. տակայն ինչ առաջ լինի հրա-
ժարելոյ ցմանէ յայնմանէ տեսակէ, որով լրանայ
և գնի՛ ի գծի եկայի՝ նեղութեան, ոչ խնամի
լինել լրացուցանել տեսակ ունելի. այլ յաւելու գի-
տել յայնէ կէտ. և այսպէս երթալ միջին ինչ՝ ի
միջ եկայի նեղութեան, և՝ ի միջ ունելի։

Պատասխանեմ երրորդ. Թոյլ տալ զառաջարկու-
թիդ՝ գանագանեմ գՀետեւութիւդ։ Ասա արդեօք ի
նուիրոյն լինիլ կամ՝ ի նեղութեան և կամ արտաքոյ
ունելի, ինքնատրն ուրանամ. գոյութիւն, զոր ու-
նի՛ ի բազադրեալ բոլորի անդ. ընդունիմ. քան
զի ոչ տեսակն ստացուածոյ մասնիկ է, զորօրի-
նակ տեսակ ձիոյ՝ և միւսոյն արտաքոյ ունելի, ըստ
որում է գոյատար՝ ի բազադրել ձիոյ յորում պահի
և ոյոյ ըստ կամակիցն կորնչի. նոյնպէս և նուիրոն
արտաքոյ ունելի, ըստ որում պահի՝ ի բազադրել
ինչ, ոյոյ գոյութիւն է գոյատար։ Իսկ միւս
է գոյատար և արտաքոյ ունելի. տակայն ոչ իւրա-
քանչիւր, այլ գոյաբ բազադրեցելոյն, յորում

գոյատարին։

Վասարկեցեալ երրորդ. Նուիրոն ինքնին ընդ-
կայանայ, ապա և ինչպէս գոյատարի, զի ընդ-
կայանալն, և գոյատարիդ ոչ նոյն։ Ցուցանեմ ա-

ՎԱՍՆ ՈՐ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՉԱՐԱՔԱՐՈՒԵԼՈՑ ՔԱՆԶԻ ԳՈՐԾՈՒԼ։

ՎԱՍՆ ՈՐ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՉԱՐԱՔԱՐՈՒԵԼՈՑ ՔԱՆԶԻ ԳՈՐԾՈՒԼ։

ՎԱՍՆ ՈՐ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՉԱՐԱՔԱՐՈՒԵԼՈՑ ՔԱՆԶԻ ԳՈՐԾՈՒԼ։

Վասն որ մարդկանց չարաքարուելոց քանզի գործեն

ՊՐԱԿ ԶՈՐՐՈՐԴ.

ԱՂՔԱՏԻ ՀՈԳ ԻՆՔՆՈՅ ԳՈՅԱՑՈՒԼ ՄԱՐԴՈՅ ԹՎԱԼԻՆ։

ԵՂԱՆԷՆ ասէին, թէ նախնին ոչ կարէր բնաւորել գոյանալ առանց անասնոյ. զի յիւրմէ կամ զգենուլ գոյանէ ուտել, և կամ ուտել միայն կախեալ ի անասնոյ։ Բայց թէ արդեօք գոնէ առ յոյժ հնաբոյ էին այդպիսի լինել, երկբայութեան է ի հնդիմանիկս։ Սակայն ակռաց և ոտնից արուեստից գործառնութեան ցոյն թուի մեզ։ Բայց բացայայտն ապա թուիմաս և թուիմայս կոչեր առ հասարակ։

Եւ խնայեաց ինդրոյս ծանիլ. զի չէին կրկին է կարծել. ոմն ընդեան և ուրիշ։ և ոմն գիշերնոյն՝ որպէս ցան գիւրիցն։ Եւ ընդոյն՝ կարգաւորել կարծութեան է, որ երեւի ի հնդասպարեան գործս. կամ որ գործէ ըստ բնութեան և ըստ կարգաւորել կանոնացն. զորս ի կատարելագործել աշխարհի խնամատարին ընծայի արիւնագրեալ. ոչ յորժամ ի սերմանել լինին ծառ. ի ծառոյ յառաջ բերել պատուղ. այս ամ յայտ է. թէ լինին կարգաւորել կարծութեան։ Նոյն կարգ դուրեն արուեստից քան զկարգաւորեալն է. որով գործէ ած ի վերս քան զաւորական կարգ իրաց. յանդուգն զբաւեմք անուն՝ որ ոչ իրիք առնիանաւ փակի. և կամ ոչ առնն գիրք. յորժամ առնէ ցոյն ընդեան խուզ և զանգուած զբաւեմ խուզ սերմն

ցոյ-

ցուցանէ՝ ի գործ : Օի կարօղ է ածէ եւս յարգասա-
[illegible] առնել , քան զնշանակեալսն եւ քան զնրևևալսն՝ ի
բնական գործս . ոչ յոյժ յանգիտելոյն ցու-
ցանէ որեն Թովմաս՝ : Ա յսումիկ կարծեցեալ , որ
[illegible] ասէ .
արատոյց քան զկարգաւորեալն , հրաշագործէ՝ ի գ. է.
խարհուրդ հաստատելիք , անկարուստ պահելով
զպատահմունս առանց ևնթակայի . և՝ ի խոր-
հուրդ մարդեղութեանն՝ , միաւորեալ զաստուածային
բնութիքն ընդ անձին ածմանոյ . ի սուտ կուտէ լի-
նել մտցէ . և՝ ի յայտնացանել զնեաւսս ի կնհատս ,
և այլն : Ա յսմ բացատրական կարծեցեալ՝ հնար
է առնել զնայ որ ինչ ոչ է հակառակեալ . և ոչ
ինչ է հակառակեալ , հատորիկ լինիլ անհնարին եւս
և ոտ յայ , և՝ ի բացատրական կարծեցեալ : Ա-
սի հակառակեն դնդ՝ ի փիլիսոփայից և յաստուածաբանից
խրթ կանան հնարաւորութեանց իրաց նկատմամբ ած-
այնէ առանձնակատար զօրութեանն :
Ուակ զպատճառս ոտրա զնորին յատուկ բնիկ ոչ
[illegible] ասէ եւ ի ի.
Թովմաս՝ : Զոր և ասէ կամ ևնդև ևն ոչ կրկնել՝
[illegible] ասէ եւ ի ի.
ևոյ բազում ուրեք՝ միանգամայն յայտ վայրկ հաս ինչ
առասել՝ քանզի ած պատասխանի յինչևան զնայ ևր-
թեի գոլոյ . ասասի և զնդասել կարօղ է յիւրմէ զնայ
գոլ : Սակս որոյ այն ինչ միայն հակառակի ած-
այնէ առանձնակատար զօրութեանն , որ հակառակի գո-
ևոյ : Ուակ այն ևևի հակառակի գոլոյ , որ ի մէջ
բնիկ միանգամայն զդոյն և զդոյն , յայտնաւ է բան
հակառակութեանն : Ա հա և երկրին իակ բանիք . Ուրուան-
ևիւր ևնդրգրքանոն ևրուդեաւ հաղիսոյ ևրեւէ ինչ , ըս-
քան ոչ ևնդրգրքանոն , չեղեալ հինի ոչնոյն ևնդրգրքա-
նոն ևրուդեաւ , ուրեք ևրուդեան ընդհանրական չեղեալ
ևրուդեան ևրուդեան ընդհանրական ևրուդեան ևրուդեան
ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան
ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան
ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան ևրուդեան

պատուէր չինչան չքոյն և չչէրն գիանիցանն. կամ որ
է հակառակն։ Որ անհնար է լինիլ և առ չոյ,
թէ հզօրագոյն լինիցին չհզօրագ. և չի ոչ կկցցէ
առանց կենդանութեան. և չի իցէ ինչ հասանկութեան
առանց անկհանց, և չի իցէ մարդ առանց հոգւոյ
բանականի։ քանզի որովհետև է մարդ հոգւով
բանականաւ, չհատանի չհոգին բանական է զատ
ձոյ չհինիչն մարդոյ ասասի՝ ի բառնալ բանական հոգ
ւոյն՝ ոչ լինի. այլ չատ ևս ոչնչանայ մարդն։ Ընդդէմ
է ասել և չատագոյ ոչ լինի։ Ուրեմն ասի հասա
ռատել՝ դիցուք զկազմակացութիւն։

Կ Ա Տ Ե Գ Ո Ր Ի Ա Ն ։

Որպէս թէ անհնար իցէ ևս՝ ի բացարձակ կա
րողութենէն ասի՝ գոյանալ հնարաւորապէս անասնի։
Կայանդ հատորի այսն թուխնաս։ * Հաղնուրէ չի
ա՝ ի գիր նիլ ևս չոյ, թէ իմ իցէ և լինի, և ոչ ոչ ոչ չնորհուր.
ամպերիչ։ քիան ինչ գոյութիւն. և ոչորպէս է լինիլն հնարաւոր ասելի
կ։ գ։ գիտ։ Ընդդէմ գրէ՝ ի ա. տ. խ. կիչ. գ. ա և այլ
ոսբ։

Չ՝ոչնչանալն հզօրագոյութենէս բանիւ ասին թուխ
• ա. տ. խ. մայն. * Ըստ այնմ է իմն գոյասուր, թէ ոչուսմ է
կիչ. գ. ա հակ հնարաւորագոյութիւն. զի հակ ասի վն գոյսին կամ
գոյասուր լինելոյն. և վնակ որ է գոյասուր հնարաւոր
ծոյութիւն, է հակ հնարաւորագոյութիւն։ Ահա հակառա
կան է լինիլ հնարաւոր հակ հնարաւորագոյութիւն առանց
առասկի. զի առասկն է հնարաւորագոյութիւն հակ
հակ հնարաւոր կարողութիւն։ Ահա հակառակաւ է.
լինիլ հնարաւոր գոյասուր առանց առասկի։
Հատատամ նախ. գոյութիւնն է գնասն իրին որ
ասոյոյ պատճառաց և ոչնչի. այլ հակառակաւն է
հնարաւոր առանց առասկի՝ գնիլ ասոյոյ պատ
ճառաց և ոչնչի. ասպա և գոյասորիլ առանց ա
սասկի։ Ահնագոյնն է ծանաքոյութիւն գոյութիւն։
հակ փոքրագոյնն չոյս է նախ չեզկոյց. քանզի
առասկն է պատճառ նկատասոր հնարաւոր առ
լուիլ նոյա զգոյ. ասպա հակառակաւն է, թէ հնարաւոր

գոյա-

պակասեալ չիցեմ առաւելագոյ՝ եթէ արտաքոյ պատճառաց։ Եւ եկիցէ՛ զի ըստ այնմ նեմեմն գնել ար տաքոյ պատճառաց, ըստ որում կացուցանի՛ ի բա նէ էակէ. այլ կացուցանի՛ ի բանէ էակի առա կուն. ապա չիցեմ արտաքոյ ունելի գնել, յոմանս ժամանակս կատարել։

Աղբիւրագ. Ածնեալս բազգատի առնելոյն առ գոյ առնելին, ոչ առնակ կենդանուցն առ գոյութիւն կենդանուցն՝ որ է կենդանութիւն։ Ածն հակառակաբար ի նեմեմոյն կիսալ առանց առնակի կենդանութեան. ըստ առանց հոգւոյ։ Ածան և գոլ առանց առնակի։

Աղբիւրագ. գործք առնակաւն պատճառի և ոչ առ յոյժ կարելիանալով, ոչ հաստատակարելիապէս, և ի խոկ ձեռաբեալ. գոլագրեալ և ոչ առ յոյժ կարի լինել խիս ապետակ առանց ապետակութեան, կամ ձևա ցեալ առանց ձևոյ։ Ածն առնակաւն առաջ նեմեմոյն գոյոյ իբրև առնական պատճառ։ Ածան և ոչ յառաջագոյն հնար ի գոյացեալ նեմեմոյ առանց առնակի։

Ի առաքինեալս նախ. Առնալ ի կամաւն նեմեմոյ իսառնակէ՝ քան զպատահմանէ յինեմակոյէ. այլ պատահմանն կարէ յառաջագոյն լինել առանց ինեմակոյն. ապա և նեմեմն առանց առնակի։ Հետեւեալն մեծագոյնս. յառաջագոյնն նուազ կախումն ունի ի յետնագոյնն, քան թէ յետնագոյնն ի յառաջագոյնն. այլ նեմեմն ի յառաջագոյնն քան զառնակն, և պատահմանն յետագոյ քան զինեմակոյն. ապա նեմեմն նուազ կախումն ունի ի առնակէ, քան թէ պատահմանն յինեմակոյէ։

Վարագոյնս առնակաւ զնեմեմոյն։ զի ոչ ամենայն որ ոչ ոչ ոչ

ի ներգործականութեէ գոլոյ, ուրանամ։ Ա. յա
ինքնե. Իւրեմն վ՚ի լինելոյն ընդունարան առա
կի, յառաջէ քան զնա ի իրականութեէն ընդունել
կարողութեէ. բայց քանզի նրեմն գոյաւորի առ
առակաւ, վ՚ի այնր առաւելն յառաջէ քան զնրեմն
ի ներգործականութեէ գոլոյ։

Ա. արկիցես երկրորդ. ած իւրեանց երկրորդ
պատճառաց՝ կարէ զնմ, զոր ինչ կարէ նոքա
Ա յլ առաւելս կարէ առնել զոյսն նրեմոյ. Ա
պա և առանց առաւելի։

Պատասխանեմ զանազանելով գնածագոյնք. կա
րէ ած իւրեանց զնմ, զոր ինչ կարէ երկրորդ պատա
ճառաք, արարչականաբք ընդունելիմ. առաւելանոյր
կամ նրեմականաբք, ուրանամ քանզի ոչ ունի առաջաք.
գոյծ առաւելն պատճառի ոչ իւիք իրաք կարէ
լնանել յայլմէ։

Ա. արկիցես երրորդ. կարող է ած լնուլ զառիթ
առնչական գոյութէն՝ իւրով գոյութէ. ոչ յայտ
է ի մարդկութէնն քին, որ ոչ գոյաւորի առն
ծական գոյութէ, այլ ածոյնով, որ լնու զառ
ջի առնչականին։ Ապա կարող է ած հաղոր
դել զիւր գոյութէ և նրեմոյ. և այսպէ առնել զնա
գոյաւոր առանց առաւելի։

Պատասխանեմ զանազանելով զառաջարկութէդ.
կարող է ած լնուլ տարբեր առնչական գոյութէ
իւրով գոյութէ, ի յինեմական ընդունակ գոյութ
ընդունելիմ. ի յինեմական անընդունակ գոյու
թէ, ուրանամ։ Ա. զդ՝ նրեմն է հապկս անընդ
ունակ գոյութէ առանց առաւելի. ոչ մարմինն է
հապկս անընդունակ հինդանութէ առանց հոգ
ւոյ։

ՊՐԱԿ ՏԻՆԳԵՐՈՐԴ.

ՅԱՂՓ ՀԱՒՆԷ, ԲԱՂՅԱՆՈՑ, ԵՒ ԱՆՑԻՆ ԼԻՆԵԼՈՑ ՆԻՒՅՆ.

ԶԱՅԱ Է ՅԱՏԱՑԵԼՈՑՆ, ԹԷ ՊԻՆԸ ԻՆՁ ՆԵՒԷՆ. ՔԱ ԹԷ Է ՍՈՒՏ ԿԱԹՈՂՈՒԹԻՆ Ի ԱՒԱՆԻ ՀԱՒԱՏՔԻ ԵՒ ԳՈՅԱՑՈՒԹԻՆ, ՈՐ ՅԻՒՐ ՄԻ ՊՂԻՆԸ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹԻՆ ՈՒՆԻ ԳՈՂՈՅ ԵՒ ՈՉ ԳԴՈՒԹԻՆ ԻՆՁ. ԱՅԼ ԱՒԱՏԱԿԱՒ ԿԱՏԱՐԻ Ի ԱՒԱՆԻ ՀԱՒՔԻ ԵՒ ԼԻՆԻ ԳՈՅԱՒՈՐ: ԱՀԺՄ ՀԱՄԱՒԱՏԻՆ ՅԱՒՑՈՒՔ, ԹԷ ՈՐՊԻՍԻ ԻՆՁ ԻՆԻՆ. ՔԱ ՊԻՏՈՒՔ ԻՆԻՆ ԱՀ. ՊԻՏՈՒՔ ԿԱԺԱՐՈՒԹԻՆ ՈՒՆԻՆ ԱՒԱՆԱԿԱՒ. ԵՒ ՈՐՊԻՍ ԱՆԱՏԱՊԱՆԱ ԻՆԻՆ, ԵՒ ԱՆՁԻՆ:

ՀԱՀԱՒԻՆ ԵՂԲԱՅՐՈՒՆ.

«ԱՒԵՏԻՆ ԻՒՐՄԷ ՈՉ Է ԿԱՏԱՐԵԼԱՒԱՏ ԵՒ ԼՐԱՒԱԿԱՒ ԱՀ. ԱՅԼ ԱՀԱՅՆ ԹԷՔՐԱՒԱԿԱՒ ԵՒ Ի ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԹԷԱՆ:

ՅՈՒՅԱՆԻՆ. ՀԱՒԱՏԻՆ ՆՅՈՒՒ ԿԱՄԱՒԱԿԱՒ Է ԱՀ, ՈՐՈՎ Է ՀԱԿԱ-ՔԱՆԵԼԻ ԱՀՈՒԹԻՆ Է ՅԱՏԻՈՒԹԻՆ Է ՀԱՒԷ. ԻԱԿ ԱՐԴ՝ ՅԻՒՐՄԷ ՈՉ Է ՀԱԿ ԼՐԱՒԱԿԱՒ, ՈՒՂ ՅՈՒՅԱՑԱՔ Ի ՎԵՐՈՅ: ԱՀԱՒ ՈՉ ՈՒՆԻ ՔԱՀՈՒԹԻՆ ԼՐԱՒԵԼԱՒ. ԱՅԼ ՔԱՆԿԱՒԱՒԱՐ, ՈՐ ՁԵՔ ԱՆՔ ԲԱՂՈՑՆ ԱՒԱ ՅԱՄ ԱՒԱՒԱԿԱՒ ՀԱՒԷ, ՂԱՂԱՔՆԱԿ ԱՒԱ ԱՒԱՒԱԿ ՄԱՐԴՈՑ. ՈՒՆԱՒՈՑ. ԱՆԿՈՑ. ԵՒ ԱՅԼՆ:

ԱՐՒՆՐՈՐԴ ԵՂԲԱՅՐՈՒՆ.

«ԱՒԵՏԻՆ ՅԱՄ ԼՆԻՆ ԱՂԱՒԱՆԱՒԱՑՈՑ Է ՀԱՄԱՐԱՒԱՆ: ԻԱԿ ՆԵՒԹ ՄԱՐԻՆՈՑ ԼՐԻՆԱՒՈՐԱՑ ԼՐԻՒ ԼԻՆԻԼ ԱՑ ԼԱՐԱՒԱՆ ՅԼՆԻՆ ԱՂԱՒԱՆԱՒԱՑ:

ՅՈՒՅԱՆԻՆ Ի ՈՒԱՂԻՆ ՄԱՒԱՆ, ՓՈՐՁԻՆ ԵՒ ԲԱՆԻՆ:

փոյթ. զի առաւանեւէք անցանել նեւեթոյ ընդ
ձեմ առաւնեանս էակաց ենեմալտանեալց. ոչ որ
էրն ջուր և հոգ. լինել կուպր. ապա հուր. յետ
առակաւ միոյ ագ. և յետ այնր թանձրութեայ՝ ի ջուր.
՝ի ջրոյ փախատրել՝ի տունկ. զոր անուցանել ջուրն.
և ապա՝ ի գոյացութիւ կենդանեաց, որ կերակրի
անկոչ. և այլն։ Կայ և բանիւ. քանզի նեւեթն
ենեմալտանելոյց միտուիս հայի յիմ առաւակս նե-
թալտանեալոյս. ըր իրր առ ժառանգակ մի ընդա-
նելի. ապա և համարուն։

Իսկ երկրորդ. ասան և ընդդիմ բարձեալ առաջ-
նոց, որք զերկինսային մարմինս համարիցան լինել
՝ի տարրական նեւեթոյ. ոչ պատասան՝ ի հրոյ. եմ
բնաւակի՝ ի ջրոյ տարերաց. թաւիս՝ ի ջրոյ. և
ոմանք՝ ի հոգւոյ. որոց կարծեաց զնիստ երեքեան ա-
նաբասպարոյ առաց զարերգանին լինել՝ վերս հրա
բորբոք. վիշ արեւատարաս ամենատուոյ հրատա
նաւ՝ յորդորս առաքելոցս. ոչ պատասի՝ երեք ոգոց
տնեսոս։

Ոչ ուցամբ. որք բազկանան՝ ի համարուն նեւ-
թոյ, ևն փոխադրական՝ ի միմեանս. զի հնար է
միոյն հզանել՝ ի նեւեթոյ միւսոյն. ոչ՝ ի նեւեթոյ
անկոյ, լինել կենդանեն. և՝ ի նեւեթոյ կենդանուոյն
բուսական տունկ։ Իսկ արդ՝ ոչ տարերական իւրք
երկինսային մարմինս, և ոչ երկնսային մարմինք՝ ի
տարրական իրս փոխադրին։ Այլ ոչ՝ ի նոյն
այլ՝ ի զանազան նեւեթոյ են բազկացեալ։

Համառաւ. կարողութիւք տարրերին զանազան
հզանականաց, որովք հային՝ ի ներգործութիւս իւր
հանել։ Իսկ արդ՝ նեւեթն երկնսային և տարրական՝
զանազան հզանականս հային՝ ի տարակս իւրեանց։
զի ոչ երկրորդ մասին հանդերձեալ էին ա-
ռակ։ վիշ տարապական լինելոյ երկնսային մար-
մնոց, նեւեթ նոյ այնպէս՝ ի տարակսին տարակ
իւր հայի. որ անհնար է նմա զայլ տարակ ընդ-
ունել։ Իսկ նեւեթն տարերական այնպէս հայի՝ ի
տարակն զոր ունի. որ կարէ՝ ի բաց եդեալ զայն.
զայլ տարակ ընդունել։ Ապատ նեւեթն հնհնա-
լուածոյ է արմատ տարականաց. քանզի ոչ երկ-
նայինն։

Ձայնեն։ Ասա ուրեմն ինձ զանազանք։ Արկղին պատճառքն ևս են պէտք ծովմոյն՝ որ զկղպա ՚ա. Ղ. Խ.
կացուսիս մեր ուսուցանել և ցուցանել։ կղ. դ. ֆ.

Առակ եղբայրասիրի.

«Ա՛խ ինձ բազմայ ուսմանցն, այնմ՝ զոր ունիմ, բազմանալ իբր հանուիմ. և այնց՝ զորս ոչ ունիմ, և ոչ ուսնիմ, սակայն կարկ ունիմ, բազմանալ իբր ցանկանամ. իսկ այնց՝ զորս ունիմ կամ ինձ, անգործանելոյ ինձ բազմանալ։

Անկնին եղբարկացուիմ։ Բազմանալն է յաճախուիմ կամ դիմագուիմ և կարգ իրի առ իւր պատշանելոյն. ուսոյ կրկին է, բնաւորական. և եղուզական։ Բնաւորական բազմանալն է, որ ջնորհիւ բնուիմ իրին յառնոյ ինչ նախընթացի ձանաչման, իրին բնական կարգադրի. ոյր ծանուցանէ բնաւորական բազմանալ դիմին՝ ի կնգրան աչխարհի, և ինձնի՝ ի շրջանակին, և իւրաքանչիւր ինչ առ համապատչաճն իւրոյ բնաւորի։ Եղուզական բազմանալն է, որ յառաջ գայ ձանաչմանէ իրին կենդանական ինչ ներգործուիմ, որով իրն շարժի ինքնին, և յորդորի յայն, զոր ինքնան լաւ համարի. որպէս մարդն եղուզական բազմանալ ցանկայ պատուոյ, մեծուիման, դիւանուիանց, առաքինուիմ. և այլ այսպիսեաց։ Այնպէս և խաչինք եղուզական բազմանալ գիմին՝ ի կնգրակուր և յերակնի և՝ ի վայրս հանգստեան իւրանց։ Եղբարկացուիմ ոչ է՝ ի վերայ եղուզական բազմանալ, որ ոչ գոյանի բնաւ՝ ի նիւթին, մանաւանդ ինչ և ոչ յանկինդան իւր։ այլ միայն՝ ի վերայ բնաւորական բազմանալ։ առնալ զայն լայնաբար՝ փոխանակ բնաւորական կարգման և բազմանուիմ միոյ իրիկ առ այլ, որպէս ինչ առնէ. «Նիւթն՝ ի բնուիմ ինչ իւրմէ գիմի՝ ի առնական, կամ յաճարի և կարգի առ նմա, իբր առ բարերինչ իւր, և կատարելուիմ։

Նոյնա-

Աղյուսակացուցիչ մեկնելոյ . ցուցանել առաքին
տեսակ : Բազմաչն տեսակաց՝ է յիւրմէ կարգիլ
և դիմել յայլս : Այլ նեմեն՝ ի բնութենէ իւր
մէ կարգի և դիմէ առ տեսակս : Ապա բնա-
գիտս բազմոց ծագին : Ցուցանել փղբրագոյնս .
կարողութենն բնական կարգի առ ներգործու-
թիւնս . և սկզբնաւորութիւն առ լրումն : Այլ
նեմեն է կարողութենէ քնդունող տեսակի . և
սկզբնաւորութիւն էակին , որ տեսակաւ լրանայ :
Ապա նեմեն կարգի և դիմէ առ տեսակս , ուս-
ոն և ասէ բազմալ նոյ :

Ցուցանել միանգամայն երկրորդ և երրորդ տեսակ՝
բազմանալ բազմակոյ իրին՝ կոյր ի-վ-ն-ի-ն . և
խուլ միրնակոյնին՝ ի-վ-ն-ի-ն և հ-ա-ճ-ի-ն ,
որպէս քարն՝ ի լինելն արտաքոյ կիզ բանին իրին
ի՝ ցանկալ նմա . խուլ՝ ի լինելն՝ ի կիզ բանին ,
զգալոյ՝ ի նմա : Ապա բազմանալ նեմեոյ նկատ
տեսակ տեսակաց , զոր ոչ երբեք առացաւ , ի
բազմանալ իրն ցանկութենէ . իսկ նկատմամբ տե-
սակին՝ զոր ունի , ի բազմանալ իրն հանդուրժել և
զգալոյ նմա : Եւ առեալ իրն , զի այս անուանք
միոյն լոյնաքանչ և տկարաբնակին առեալ՝ պատշա-
ճին նեմեոյ .

Ցուցանել և երրորդ տեսակ : Նեմեն բնաւորութիւն
գանազան զոր միանգամ կորոյս , ոչ կարէ նոյն
թուով միանգամ ունել . զի երկնալ տեսա-
կին նոյն թուով արտագրութենէ անդնդալ . այլ
առատագոյն յիւրաքանչիւր * : Ապա ուրեմն
թէ իցէ՝ ի նեմեն կարողութենէ ինչ առ տեսակն
այն , ոչ հատարար այն բազմանալ զգալոյ , այլ
անգործունեալ , որպէս բնականալ ընդունել ան-
տարբեր :

Առարկելն : Ոչ ունի զներգործութենէ , ունի
զբազմանալ : Այլ նեմեն ունի զներգործութենէ ,
Ապա և ոչ զբազմանալ :

Պատասխանեմ զանազանելով զներգործեալ . Ոչ
ունի զներգործութենէ , ունի զբազմանալ . որպէս
զներգործական ինչ գիտութենէ , ընդունելի երբ
զկրաւորական ընդունակութենէ , որպէս՝ Արդ՝

բազ-

բազմանք Նեւիոյ ոչ ի նիւթոյ պիտանի գիտութեան, այլ միայն բնական ընդունակութեամբ կատարեալ առ տեսակ. ոյք արդ նշանակեցաք:

Ա. ՍԻՆԱՆ. Նեւիոն ոչ բազմայ ինեւառս բառագրի գիրոյն. զի ոչինչ բազմանք բերել առ ի ինեւառս. Այլ Նեւիոն, որ ի յայս ինչ առեալ բազմայր այլ ինչ առեալ, բազմայր ինեւառս. և փոխադրութեան բառագրիցն: Ապա Նեւիոն յոչինչ գաւառ առեալ ինչ, այլ ոչ բազմայ այլուս. Պատասխանեմք Թէ Նեւիոն միայն ըստ պատահմանն և յոգեառ ախիկերայ՝ բազմայ փոխադրութեան բառագրիցն: Զի ակնարկութեամբ բազմայ ամ առեալն, զոր ոչ ունի, և որում ի ընդունակ - Թէ կատարելագոյն էր, և Թէ անկատար քան զայն՝ զոր ունի. քանզի բազմայ առեալքս, ըստ որում ի կատարեալ առ նոսա: Արդ՝ կարդալն Նեւիոն անխոտոր բերել առ կատարեալն և առ անկատարն. որպէս առ զրեն Թովմաս * : բայց Թէ ի մտանել այնր նորոյ առեալի, այլ լինի ի կիր բաց եղանել, և այնպէս քանզի բառագրելոյն հին, այս լաւ պատահման լինի է, և երբեմն Թէ արտաքոյ դիտելոյ Նեւիոյ, սակայն և այն ոչ ի տակ մեռաւ: այլ օգուտ ախիկերայ. որոյ վայելչ չուԹիւն կատարի պէսպիսութիւն իրաց, առ ի ամենայն մի երևելոյ, և ապա պակասելոյ. որպէս և դիպիցկուԹիւն հանդիսից խաղալիցս պէս պիսութեամբ փոփոխ կերպարանաց: Վասն որոյ առ անձինքս, Թէ ուշադիր ի հանդիսս

* ա. Ի. Խ.

ՅՈՒՆՈՒՐ ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԻՆ.

Ա՛յսմ Նեւիոն ի անդամական և անծին. առանց միոյն ոչ կարող ի արտադրել զայն և ևրկուսն ևս:

Յուցանեմ հիմնակարգութիւնս: Որպէս բնական յայնչափ ոչինչ կարի ծնանիլ, նոյնպէս և ոչ ի չէր դառնալ: Ապա հարկ ի յամ ծնունդս ևն-

ի պատրիկ զնխլեի , և յաջմնային ապականութեան
ձեռակ նմա անելոյն : և վասն այսր նխլեին ոչ
ծնանի և ոչ ապականի . այլ յաւուրսդպրն ան-
ի պատրիկ առ ամենայն ծնունդս , և ի պղծել ձեռայ
յետ ամենայն ապականութեան : Լուծչ սակայն
հնարէ ապաւինիլ բազատրելոյն բոլորիւ . քան-
զի բազատրեալն կոչանայ ի միաւորութեն նխլեոյ
ջ աւտակի , որոց հնարէ անջատիլ , որով քահանի
բազատրեալն :

Այս ի նխլեոն նխլեին և անապականն , բայց ասի
աչխոյ ապականիլ : Զի ընդունելութիւն միոյ
աւտակի մերժութեն գոլով միւսոյն , (զոլորիւ-
նակ չընդունիլ նխլեոյ փայտիկ զսեռակ հրոյ .
մերժի աւտակն փայտի .) որպէս ընդունակու-
թիւ նխլեոյ ի պատճառս ընդունելութեն նորոց
աւտակաց , որով և ծննդեան նորոց բազատրե-
լոց . նոյնպէս և ի պատճառս մերժութեն հնոց
աւտակաց , որով և ապականութեան հին բա-
զատրելոց : Եւ յԻ յաղագս նխլեոյ ցայս վայր :

ԽՆԴԻՐ Ը

ԽՆԴՈՒՐ ՆՐ ԲՈՒՐՊ.

Յաղագս փոյթոյական փեսային.

ՆՆԵՑԱՒ ՋԱՒՈՒԱՆՋԻՆ ակնկալն էրաց քնահանաց, ջո զինեալն, առաքելեալն, և զամբ ցուցուցէ լինել ի կարգի հանճ առակ կատարելոյն փոխադրեալ յայմ եղանակս բնահան եղակաց: Ընդ ձեռայ խոսիլ զդէպս ազգական առաւակի, որով նեալն լինի հակ ներդործութիւն, և խրատան չիւր ինչ կացուցանել յիւրում առաւակի: Յաղագս առաւակի զերիս հնդրնիմբ յիւրիս պրակս: Նախ՝ ի պարծիւք էպէ, և վինչ էպէ: Երկրորդ. ի զիարդ հլանիցէ ի կարգուելիւն նեալոյ ի ծրն հալս: Երրորդ. ի պարտաւն էպէ զնոյն առակ և յաղագս առաւակաց իրաց առնչմանն հղելոց:

ՊՐԱԿ ԱՌՈՒՆՋԻՆ:

Յաղագս ի՞նչ էպէ և վինչ էպէ պրակն փեսային:

Նեալս խոսեցեալ զդէպս ազգական առաւակէ, արժան է յիշեցուցանել ինչ յաղագս առաւակին առ հաստատուն:

Ընդ՝ առաւակին յոյժ ընդհանրապէս առնուլ է այն՝ որով որոշի ինչ ի սահմանաւորեալ եղանակս ըստ ասի: Վասնզի բան հակի և առարատ յոյժ, անուն ինչ, և բազմատարափ եղանակք հաղորդական. ոմն և ոմն ծանուցանեն զանձրոյ ինչ և

զի-

զրկութեամբ եղանակը եկելոցիսն : Ապա ոչ
ձևն է , որ զատաժամութիւնզանի տարատար , ամենայն
՝ի տանհանատար ինչ կատարի և յեղանակ եղելոցիսն
այնպիսւ տեսակն է , որ զրանն գոլոյ՝ զրատ ին-
քեան անգոյ՝ ամենայն ՝ի տանհանատար եղանակ
գոլոյ . և կացուցանել զինն ՝ի ներգործական և
յոտոյ տեսակ էակի : Այ որոյ՝ քանզի ձեռ ոչ է
որոշեալ իմն եղանակաւ , այլ է ինքեան ենթա-
կայացեալ , անտանհանն , բովանդակիչ ամի , և
զերազանցեալ քան զնոսա եղանակ գոլոյ , քանն
տեսակի յատկութիւն ոչ պատշաճի ասելոյ
լինել . և յոյն տակաւ ոչիչ ներանակին զանազան լինել՝
ըստ զոլոյ եղանակ գոլոյ , ոչ այնպիսի տեսրատար
ընձայելն ասի , ոչ ոչիչ ներանակութիւնն ունի ջինչ քանի պա-
լոյ : Այլ ըստ ոչիչ ներանակութեան ունի ջինչ քանի պա-
տեհ , կամ ոչ ունի . Հաւանութիւն խոհական
անուն այ ներանակին , կամ ոչ ունի . Հաւանութիւն խոհական
տեհ , ներանակ ինչ , ըստ զոլոյ և զատանհանատար
քան գոլոյ . ոչ ներանակութիւն : Բայց քանզի այլ ևս
են բազմանակ ինչ և հատորդութիւնք այնոր ժամա-
ժամակ ժողով գոլոյ՝ ոչիչ են բաւական ասելոյ զո-
վանդակ զրան գոլոյ , այլ միոյն զերազանակ ինչ
ներ , վ այսպիսի ևս ինչ այլոց հակառակ կամ է ան-
տակ , և կամ բազադրեալ ՝ի ներ ինչ՝ որ է ան-
տարբեր ինչ և կատարական , և ՝ի տեսակն՝ որ ոչ
չէ զոյն ներ ՝ի տանհանատար քան գոլոյ : Ապա
տեսակն [illegible] տանհալ՝ է այն , որ տալ
զատանհանատար ինչ եղանակ գոլոյ , կամ որոյ
զերազանակ ինչ ներ ՝ի տեսակ ինչ : Այ ինչ խոհ հանա-
ներանակ ինչ զ տեսակոցոյս տեսակն . կամ ցոյս ՝ի
սեզ ներ , զի կացուցանել զինն յիւրաքանչիւր տեսակ
կատարք տեսակն : Կոչին ներ , զի ներգործական է ոչ
չինչ ՝ի տանհանատար ինչ եղանակ կատարելոյ ներ :
՝Ի յոտնաց կոչի՝ ներգործական . ըստ ներգործական վ զի
կատարելոյ ներ լինի ՝ի ձեռն տեսակի , ոչ ընդ-
ունակ ներ կատարելոյ ներ ՝ի ձեռն ներ ոչ ;
Կոչի և ներգործական . վ զի կացուցանել զինն ՝ի
քանի այսպիսի իմն էակի ներգործել ներ . ներ
այնպես ներգործական անուն է հանգստացոյն և ընդ-
արձակագոյնքան ներ : Ապա արհատակ կոչի ,

ՓԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՆԱՀԱՊԵՏԻՆ, ԵՒ Ի ՀԱՂՈՐԴԱՒԱՆ ՆՈՒՐՔ
ԴՐԱԴԱԿԱՆԱՑՆ ԵՒ ԿԱՏԱՐԵԼՔՆԵՐ։

Ա՛ՐԴ, բաժանի սեռական · նախ՝ յարատարքին եւ՝ ի
նեղբին ։ Ա՛րատարքին է , որում նմանելով արուն
իրն առ իւր հզանակ գոլոյ · ոչ առնէ, որպէս
սկս հզանակս կարէ կազմել , որոյ՝ ի սահմա
նաւոր հզանակ կազմուածոյ՝ ի սեռականն հզոյ
՝ի միոս հարատարակութեան, որում նմանի ։ Ա՛յս
սեռական սրատրքին՝ կոչի փաշիշ· զորմէ հառա
ջագոյն ասացաք ։ Ա՛նրբին սեռականն է , որ որոյ՝ չինչ-
զիւն առ իւր հզանակ գոլոյ · ոչ առակ նմանի՝ չ-ղ-ի·
ցուցանէ, այլ իւրոյ հակառիճն հաղարդուածի ·
ոչ հարքն բանական կացուցանէ զմարդն յիս
կուրեան մարդոյ հաղարդուածին իւրով , եւ իրբև
սկիզբն մեռանոյ կիսուրեան նոյ ։

Ա՛ՀԿԱՅ · սեռականն նեղրբին բաժանի յինքնատարա
հայ՝ եւ՝ ի կնքատացուցիչ ։ Ինքնատարակայ սե
ռականն է , որ կարէ միայնակ ինեմակոյսարկել
զգոյ իւր, եւ գործարկել առանց կցորդուելոյ քնդ
ունոյ ինեմակոյն · եւ ոչ պակասին հին հիւրչառքը ·
որոց հատկին է սեռական զի է նեղրգործուել որս
հետ՝ ի սահմանաւոր հզանակ գոլոյ · բայց սե
ռական ինքնատարակայ · վ՚ի զի ինքնին գոյատարբ,
առանց առատարուելոյ իրեք ինեմակոյն · Իսկ կնքր
պատճառիչ սեռականն է կատարելուելոյ իրեք ին
եմակոյն · յի որում ինեմակոյսարկ զմի գոյ հա
տարակ · ոչ գիտաւորեն յիցեալ՝ ի հոգին իրեք
յիւր ինեմակոյ զգայ յի ներն կացուցանել զհանն
զիտաւոր · և հոգի ձեոյ միաւորեալ յի իւրաքան
մարմնոյ · կացուցանէ զհանն որ է ձի · Ա՛յլ
մարդկային հոգի երկացուածոյ հաղարդի · զի կարէ
ընդել յի մարմնոյ և առանց մարմնոյ, ոչ առա
յի առակ ։

Ա՛ՐԱՌ · սեռականն կնքատացուցիչ բաժանի՝ ի գոյա
ցական եւ՝ ի պատահական ։ Գոյացականն է՝ որ
ինքնին զգոյ պատճառէ · յի զառաջինն եւ զհիմնա
կան զգոյ պատճառէ · ոչ զառաջինն եւ զհիմնա
կան, որ ոչ գոյ յոյնմէ վ՚ի ոչ ի ոչ գոյ
կանէ, որ ոչ գոյ յոյնմէ վ՚ի ոչ ի ոչ գոյ

խորհական և զնկատուա՝ այնք առաջնոյ գոյացա
կանէ ։ ոչ հոգին բանական է առաւակ գոյացա
կան , զի ասյ զգոլ մարդկային , որ է գոլ գոյա
ցական , և ոչ յատկական յոյլ ինչ ընտանակցեալ ։
Բայց գխոստովին է առաւակ պատահական , զի
ասյ միայն զգոլ երկրորդական և նկատուա մարդ
կային գոլոյ ։ Ընդհանուր զանազանեալ ամեն ինչ
մասն ։ առ՝ ի վերոյ ։ Ընդ են երևելի բա
ժանմունք առաւակին ընդհանրապէս առեալ ։

Այս ևս այսպիսի հատառակ . նման առաջին
յոյսն է թէ գառնին առաւակք ինչ հիմնական
գիւղ պատահականք ։ Քանզի հատառակս գո
ցած , թէ անհնար է խնամով զփոփոխութիւն
առանց առաւակի գիւղ պատահականին ։ Իսկ ո
րովհետև գառնին փոփոխէք ոչ միայն ի մեր
մինս , այլ և ի հոգևորին գոյացութիւնս ։ (զի ա
պարտաղիր են իւ ունայնութիւն և իւ փոփոխուի ,
որպէս ուսուցանեն հատառք , և հատառակս
ցուցանել բանն , և հատառակ փորձն ։) ապա
հարկ է լինիլ առաւակաց ոչ միայն մարմնաւորաց ,
այլ և հոգևորաց ։ և ոչ միայն բնականաց , այլ
և գերբնականաց ։ զի այսպէս պահեսցի փոփո
խութիւն ևիւ ։ ի մարմինս և ևիւ յոգիս ։ ևիւ
բնութիւն և ևիւ շնորհաց ։ Վ՚ն որոյ ասէք ոչինչ
առաւակ ընդունին , ոչ հատառակ և ոչ բանի և
ոչ խրատանաց իսկ անկարամիտք ունին ձեզ բառիլ ։
Ա՚խայն մարթի է յերկրորդս լինիլ . թէ արդեաք
բաց ի պատահականացն պարտիկ գնիլ առ
առակս և գոյացականս , բաղկացուցանել նոյ իւ
նիւթոյն առաջնոյ զմի էակ պարզագոյս կամ զմի
գոյացութիւն . որով հատիւ ոչինչ էակի չէիցէ պակաս
ինչ ։ այլ բաղադրեալ յինիւթակոյտ և ի նիւթոյ
գոյացականէ ։

Ա՚ստղին եղբայրութիւն ։

Ժուխ գոլոյ գոյացութիւն ։

Ա՚ստղ է թէ էակ ինչ ի բնութիւն իրաց առաւակ
գոյացականէ . զի ի հացութեան և ի նիւթոյ

բնագիտացն զոյացութիւն մարմնեղէն։

Յուզանէ յայտնապէս եղջերացութիւնս ի վերայ եղջեր ակռացն։ Օ՛ի ոմանք անշնորհ ի խմանալ զիմաստ զրանց։ Օ՛ի ոչ ասեն ներգործութիւն զոյացութեան ակռայ կամ առանց առաւակի. այլ յատուկ ինչ ներգործութիւն ասեն ակռայ։ յորմէ ի իջ ի պակասութիւն փոխ- Ի. ա. գ. ութեանց. այսպէս ի գնել զակռայ ի տեղի առակաց նոցին համեմատելոց։ Իսկ արդ՝ այլ ոչ ասեն զոյացութիւն ակռայ։ բնական իսկ ոչ միայն ակռայ առանձին զատահարաց, այլ և փոխոխին զոյացութիւնք։ Ապա պարտ է գնել զառակս ոչ միայն զատահարեանս, այլև զոյացականս։

Յատուկ բաց յայտնանէ երբեմն՝ 'ասի' կու- Ի. ա. գ. ի իմանելոյն զոյացութիւն ոչ կարէ լինել այլ- պէս պարզ և ներգործական, ոչ կուգի ի զոյացութիւն առակ հոգևորինն. զի հետագայն է յոյժ յետագոյ քան զառաջինն և յ՛ի ներգործականսն։ Ապա պարտ լինիլ ի նմա բազադրութիւն ինչ՝ ի զոյացական ներգործուէ և՝ ի կարծուէ, կամ՝ ի ներգործուէ և՝ ի առակէ։

Ակիճ. հարկ է ի՛ է իչել՝ ի բնական ելս զոյացական սկիզբն ինչ զառաջանալ և առնելու- թիւն, իսկ այն ոչ կարէ լինել, բայց եթէ առակն զոյացական։ Ապա է առակ զոյացական։ զիարդ զոյացական առակ ասի։ զբանզի ներգործութիւն է, որ զառաջանէ և որ առնէ, ոչ բազում ուրեք ուսուցանէ շրթն իմաստո. զի զառաջանութիւնն է ազգակից ներգործատարած հատարակ կոյսին, իսկ առնելութիւնն՝ զի զուտ ինչ ներգործութիւն, զոր առնէ զառակն զոյացական կարողութիւն. և առակն զոյացական ներգործութիւն, ասա այնպէս է պարտ ներգործել զառանձնացուցանել։ Առաւել որք բառնան զզոյացական առակս. իսկ զոյացականն ի՛ է կամայ՝ իմէ ակռայիւ՝ բառնան զակռայութիւն և զառանձնացութիւն։ Ի մարմնեղէն զոյացութեանց ոչ միայն զատահարեանս, այլև զոյացականս։

Լ՚ԱՐԳ. պատա՛ռ է գնել ի մարմնական գոյացու-
թեան վնասակար խնամոցս յաւակուածից. Ա-
սա ոչ կարէ լինել. քանզի եթէ առասպել գոյացա-
կան. Ապա ասելիս է. Փաղբատացիս յայտ է. զի
յաւականել էրին, պղտրիտակ կնդղանուց կամ
փայտի, ասոյ ձեռնէն՝ վա՛ չինելոյն անասպատ.
և ասկայն ոչ ասած ոչին յաւակուածէր. ապա ա-
սելիս ձեռնէն ոչ կարէ լինել արմատ յաւակուածից.
ապա դիմել պատա՛ է յայլ մասն գոյացութեան,
այս է. ի ասացեալն. Իսկ մեծապոյն ցուցանել.
Տեսանելոյ զի ամէ գոյացութեան ասելոյ ի-
նեա. և այնպէս անբասկ լծորդ է ի միոյ, որ խակ
և խակ բղխեն ի ներսոյ ի սկզբան անդ. և ի-
րանէ վանելոյին արտաքս, անդրէն բղխեն ի ներս
նոյ հետ. այլ երթ ի կնդղանեն, որոյ կնդղանա-
կան շարժութեանէ և գործոցութենէ ի խոհուն գրե-
ի հետագա չիշատակ և ընդարմացուցիչ է. վասն
վասնզի յատարբերել խոհուն անդրէն ար-
ծարծանեն. և ի ջուրն, որոյ պղտիկ առասպել
ցուցանի, կամ չնացուցիչ առասպել չիշտանի.
ի հետաքրքրել գանուցոյ ինքեանն ի բնա-
ւորեալ լուծանի և ի ցրուանի. Իսկ արդ-
ոչ լինելը այս ի ինէ այսոյ յաւակուածից չէր ներքին
նոյն ապրելոյ արմատ և սկիզբն. ապա ասելին է.

Լ՚ԱՐԳ. Ա՛յ ասէ հատառակ վկայութիւն ևինգերոյ. որ
ի Ժողովն վիճեցաւ առ կիլիկիա. Հիմնգերոր-
դիւ առաքեալոց, ի՛ հոգին յառնական է տալոյ
և գոյացական ասելոյ մարգոյ. ըստ այսմանա ամէ
յաւակուածից՝ գոյացութեան և գործոցութեան, յայ-
տի և ի մարթեալ բազմանոյ մարգկանէնա գոյա-
ցութի. Ապա և յայլ իրս հարկ է բաց ի նո-
ի՛ոյ լինել սկիզբն ինչ գոյացական. ի բազկացու-
ցանել գոյնա չ ներ՛ի՛ոյ. և ի լինել արմատա գոր-
ծոցութեան և յաւակուածից. Չէ՛ուցանէ հետա-
ւութեան և հանգիստութեան. զի ոչ գալատաւոյ հոգ-
ւոյ կէաց մարգ. և գործէ, և հետացմամբ ոչ
ստանի. և այլ հոգի ապրեցուի՛ ասի, որ ինչ պատ
շանի մարգոյ ըստ որում մարգ. ներկայ և ի չէից
որս տեսանելոյ, զի ոչ ինչ՝ որոյ գալատաւոյ

կեան,

կիան, և՝ ի միմեանց նոր կոմնչիւն. որ և ոչ ապրիլ և ապրուստ ամէն յատկութենէ։ Ապա և ի շնչառութ (ըստ նմին հանճարոտութենէ և յանշունչս) է ամենայն իւրն գոյացական. որով ևս՝ որ ինչ ինն, որ և ոչ ապրիլս ամ յատկութենէ։

Ապարկիչն. տեսանի՝ որ է յինէմակայուած, և պատահական. այլ տեսակէն, զորս անուանեմք փոխարկեալս, են յիւրից ինէմակայուած, ջի՝ ի նոցանէն առաջին. ապա ուրեմն են ոտկ պատահականք։ Պատահականէ զանազանելով զինէմայնից. տեսանին որ է յինէմակայուած իրքն հիմնարկեալ ներգործութենի, որ բնիկ միոյն զոյ ինչ ըստ ինքեան. զորպիսեակ զչինիչն ցուցա կամ ջերմ, և պատահական, ընդունելի. ևս է ինչ յինէմակայուած իրքն առաջին ներգործութենի, որ ապա զգալ ապրեցուցէ, ուրանալ։ Ջի ոչ և առանց. տեսանին գոյացական ասկս տարբերի ի պատահականէն, զի ի հեռուս երկարանալեն է յինէմակայուած, ապացն գոյացականն ապա խտրած ինէմակայի զգալ ապրեցուցէ. և հարցուցանէ զնա ի գծի հակի և գոյացութենէ, իսկ պատահականն ոչ ապա, այլ ինէմապրի յիւրմէ ինէմակայիզգալ ապրեցուցէ. յորոյ վրայ յաւելու զիրիմարդական իւն զգալ ինէմակայաւորիւ յատկեցուած։ Ապա ծանելու է նոյն ևս ամենայն։ *

* Ա. ի. Խ. ՀԵ. գ. ՀԱ.

ԿՐԿՆԱԴ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Տեսանի գոյացականաւորիչ առհասին. Առաջին ներգործութենէ։

Այս ևս ոչ ընդդիմանայ, ապ ի տարբերութենէ ևս ևս, որ և ոտկ կորուսանէ։ Այս ևս ևս ի տարբերութենէ գոյանէ, որ և վերջին ներգործութենէ է ակն, և ապ ի տարբերութենէ պատահական ոտկսց, որք են ինչք երկրորդականք ներգործութենէք ինէմապրիչք գոյացական ներգործութենէ։ Իսկ յորմէ ներեալ, ապ ի տարբերութենէ ոտկսց ինչնապատրաստականից, որոյհետև

հրեշտակք, որք են ներգործութիւնք, քանզի ոչ ընկա-
լեալ լինին ի նմին։

Պատ ի առնելոյն առանձինն և այլ առնելոյ, որով
որում առաջինս այս, միանգամայն և ծանօթու-
թիւն առաջին և նա բացատրի։ Վասնզի ասի՝ ի
առաւելն է, որով գոյացութիւնն է այն՝ որ ինչ է։
զի խառնակութեամբ ինչ է խառով առաւելս, որ-
պէս մարդն է մարդ հոգւով բանականաւս։ Այս-
ոք կոչի յարխառնակէ։ Եթե նոյնութիւն ունի ընդ
ինքեան կացուցիչ իւրն յիւրաքանչիւր զիմսութիւն և առանձին։
Ասի և որոշեալ յոյնութիւնէ։ զի առաջինն ի տեսլ է
պատճառս այլոց։ առասի և առանձին գոյացական,
որ է առաջինն ներգործութիւն ի տեսլ էակէ,
պատճառ լինել պատճառեալ ներգործութեանց պատա-
հականաց և յատկութեանց, որք են երկրորդական
* ա. ի. խ. լինն և ոչ սկզբնական։ ոմք ասէ որոն իմաստ *։
հն. գ. ջ. Լիմ դարձեալ ասի, առնօղ պարզապէս գոլոյ,
ինքն է առաջնոյ։ զի այն է խոր տիպհական առ-
բերութիւն, զանազանիչ ի պատահական առա-
ջից, որպէս արդ խակ առաջագոյ ընդ որոն իմաստ։
Ընդհանուր գործիչն զհետևելիմ այդ գոլոյ, և ըստ այնմ
առնել ինչ, ըստ որում է ներգործութիւն՝ ոչ առ-
որոն իմաստ, զոր օրինակ առաջին է առաջինն ներ-
գործութիւն գոլոյ, նոյնպէս է առաջին և արտաքսական
սկիզբն գործելոյ։ Զորոյ գիտութեան պատճառաւ յայն
մանէ ուսումն յառաջիկայ, զի գոյացութիւն առաջին
խառնակութեամբ ինչ հոգւոյդ ևս ի զինն բնաւ։ և ինչն
խակ առաջին է ածանցութիւն ինչ և նմանութիւն առաջ
նոյ գերատարած ներգործութիւն, յր է այ- ոչ ասէ
որոն իմաստ *։ Ասի ևս ոչ միայն է կատա-
ր. խ. ե. րեալ չինչեան էակաւին խառով, այլ և գործոյ
ք. ոչ. ի. Առաջին առանձին գոյացական հոգոյդ ընդհա-
ն. ընդ. նուր չինչեան գոյացական, զգոյ և զգործիչ։
գ. հ. ո. Այլ ոչ վերադասին ընդանակցութեամբ, * կիրկին են առա-
գ. ի. գործութեանց ի չուժ, միմն սկզբնական ոչ
* խ. ա. գ. ի ներս, ըստ որում զինչն և զգոյ յինքեան ունեալ
ջ. յոգ. ք. չի և սիրէ։ Իսկ միւսն երկրորդական ոչ
գոյ, ըստ որում զկատարեալ գոյն ի ներքինն ունելոյ,
ըստ որում զկատարեալ գործարարս ինչ ունելոյն։

ՅԱՆ ՓԻԼՈՆԻ ՀՐԵԱՅ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ԳԻՐՔ ՄՈՎՍԷՍԻ ՀԱՏՈՒԱԾՈՑ ՀԱՏՈՐԻՆ ՍԿԻԶԲԱՆ ՍԿԻԶԲԱՆ ՀԱՏՈՐԻՆ

նիւթին՝ առ որով գործեն ամ մարմնեղէնք, և նիւթ ննթալուածոյ, որ միայն է ընդունակ այլ այլութեանց և ծննդեան: Իսկ այս նիւթ թէպէտ և ընդունակ ամ առաւակաց ապականացու ներոց, ոչ հրոյ. ջրոյ. անկոյ. մարդոյ. բայց ոչ է ընդունակ առաւակաց երկնաւորաց: Վայ հնար է ապականացուաց մուծանել յայս նիւթ զառաւակ իւրեանց՝ և արտադրել լիով զնման իւրեանց. ոչ անկին զառնիկ: Բայց երկնային մարմինոց չէ հնար. սակս որոյ ոչ ծնանին լիով զնմանն իւրեանց, այլ միայն զՀպատաւոր ինչ առ իւրեանց նմանութեին թերատիս, ոչ լուսինն գոյացուցա նէ զարծաթ, զըստ ներոց ինչ նմանեալ նմին՝ ի փայլման, և աստղք զսկանս պատուականս, զթերապես նմանեալս նշուլից իւրեանց և աղդեցութեին: Բայց թէ զիարդ ամ առաւակք գոյացականք՝ գործադրիչ դոլով, պէտս ունին պահպանման՝ ներ անմիջական պաշտօնեից գործուհնէուհ իւրեանց, աստուցք՝ ի ինդիրն, որ յաջակա արարչական պատճառն *:

* ՎԻՆ. ՔՈ. ԽՈ. Գ. ՊՕՖ:

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ:

ԹԷ որ փեսայ իրաց ծննդոց ելանիցէ ի խոր-
ղուրդ նիւթոյ. և ընդ պիտոյ
եղանիցէ:

Եկհուրդ զպնութեն գոյացական տեսակն. արդ ինայ քննել, թէ զիարդ արտադրիցի:

Նա խմացուածք առաջ պարտ գիտել նախ՝ ըզ ծրչին Թովմայի՝ * թէ տեսակն յատկապէս ոչ ելանէ, և ոչ իսկ արտադրի. այլ ոչ նա ինքն տեսք ըզ արիստոտելի, այն որ ընդնի փիլիպէս, ե բազադրեալն, որ էակին գոյացական, բաղկացեալ ի նիւթոյ և ի տեսակէ: Ի փեսայ ապականացուաց առ ժամանակ մի էն, և առ ժամանակ մի ոչ. և ոչ իսկ ծնանին կամ ապականին, ի ժամանակ կամ յա-

* ՅՈՎ. ԿԻ. ՀԱ. ԿԵ. Պ. Ի:

յոգնութիւն ընդունելոյ : Արդ պատճառն է . զի
ոչ առ անառաքեալ , և ՚ի բանն Աստուծոյ քանզի է՛
պանիլն է ձանձրացուիչ առ գոլ , նոյ է եղանիլն .
որոյ է փուչ . և այնու օրինակաւ եղանիլ ինչ ,
որով օրինակաւ է : Արդ առնուն ոչ ասի երակ ,
եթէ ինչ ինչն էրկն էրկ . այլ ոչ ինչ ինչ ուռուած իմն էրկ .
առասպ այն՝ որ յատկապէս եղանիլ , և զոր փչիլ
անուն ընծայեալ , ոչ է առնուն . այլ էանին գոյ
ացական , որոյ նմանիմն է սիրտ ուռուածոյ . իսկ
առնուն լրացեալ : Ընդ գոյս այսպէս է գործուածքն
՚ի միտս առնուլ . զի ոչ ընծայեալ սիրտ ինչ ուռուած ,
բազումք մոլորեցան ՚ի սէր Ծննդեան , և առա՛
կաց պատասխանեն . զի հաստատեցան զառնուն՝ ինչ
նմին եղանիլ և ինչ ընծայական : Ասէր գրեալ
առնուն ի իրաց ինչ է , ի իրաց ինչ ասի և եղանիլ .
այլ ինչ զերծիր . յայտնի վկայէ զնոսա :

Վախճանի է երկրորդ . զի կրկնական ինար է եղա
նիլ բազազրելոյն : Ասէր առաքեալն , ոչ եր
կիւղ և ապերկիւղ ՚ի սէգ բանէ ազատութեան
յիշ : Երկրորդ Ծննդեամբ . ոչ հարկ սրտագրի
՚ի փայտ : Արդ՝ ապերկիւղ առաքեալն ՚ի Ծնն
դեանն . զի Ծնունդն ոչ սրտագրի բռանդակ
գնան , այլ ինչ ազգի զակզբնաւորութեան ինչ նմա ,
ի զկատարեալն ոգոյ կամ զինչ ինչ էակի : Արդ
առաքեալն ոչ ինչ ազգի ինչ , այլ բռանդակ
յայնմ սրտագրի , և ոչ զինչ ինչ : Արդ՝ խնդ
րի ինչ զկարգ եղանիլն առնուն ՚ի բառագրու
մէ , և ոչ ՚ի բառագրեալն որ առնէ
էն՝ որ Ծնեալ , և ՚ի բառագրեալն որ առնէ
Ծնեալ : Զառաջինն լուծցուք յայսմ պատկէ . իսկ
զերկրորդն յայնմ որ գինէ :

Վախճանի է երրորդ ի միջի ինամեալն . զի առ
առնէ իրաց Ծնելոյ են կրկնական : Ասէրք են ա՛
պատասխանեալ , որք այնպէս կամեին զինա՛
լոյն , միոյ զի յառնէ՝ ոչ զբնէ կամ
և միոյ առնէ և ոչ իրաց առնելոյ : Այսպիսի են առասպ առնէ
նէլ՝ առնելոյ առասպ . ոչ կամեին զինալն
առասպ , որ ինամեալ ոչ կամեին զինալ . ոչ
յառնէ՝ առնելոյ էնինամեալ . այսպիսի է հա՛

գին

գին բանական։ Ապ պատճառ զանազանութեան է, զոր առանձին անատոյր ոչն ծովման, թէ վ՚ի մի առանկը ետ՝ կարգաւ իմն յառաջգան ցոյց յայտնելոյ գոլոյ. որչափ հոգեպոյն մերձենան առ նա, այնչափ կատարելագոյն հաղորդին գոլոյ։ Ապ՚ի մէջ առանկայ իրաց ծնելոյ է իմն ձգտումն մերձ յոյժ, ջ հոգին բանական, որ և յայն առանձին գոյացեալ է. և ունի գնծավախելու գործութիւն, ջնմանաւ. և ջ՚ոչ. որով յայտ է թէ զան գոյլն կատարելագոյն հաղորդի գոլոյ. քանզի կատարելագոյն հաղորդի գոլոյ, որ ենթակայեալ, ջ որ ոչ կարասցեալ զուգականի և յոր նորանի յինեմակայատրել զգոլ իւր։ Ջի որ յայլսամ և ջ այլսամ միայն կարէ գոլ թերութիւն հաղորդի գոլոյ, զի այն հզանակ է յառանձնեն անկատար էակաց, ոչ պատահմանց։ Ապա պատճառ է հոգւոյն բանականին չինել ենթակայատրել ինչ, ջ կարօղ լինչին ինչ ենթակայատրելոյ զգոլ իւր. և վ՚ի այն՝ ջ անչափ ոչին՝ ի ներհոգ՝ ինալ անկարասցաս։ Բայց այլ առանկայ յոյժ հեռացեալ են յոյն, որ և յայտ անորի, զի վերջացեալ են առանձին յառանալ ենթակայելոյ գործոցն, յիմանալոյ և՝ ի կամելոյ։ Այսոր հարկ է ասել յոյժ թերագոյն հաղորդիլ գոլոյ. և վ՚ի այնր ոչ են այն ինչ, որ է և ենթակայանալ. այլ այն, որով է և ենթակայեալ իմն. ջ բացագրեալն՝ ի նորանէ և՝ ի ներհոգ։ Այսոր ոչ կարեն ենթակայատրել. բայց ենթ յոյժ ցածրագոյն կից են ջ զուգականի իւրեանց ջ ներհոգ, և բանկացուցանեն զմի էակ կատարեալ ջ զուգադրելն. որ յառաջագոյն ենթակայեալ ջ զուգադրելն. վ՚ի որոյ ընդ վանիլ առցս՝ ի ներհոգ զգալութիւն հակառակ արարածոյն, քանզի ոչ զբաներ միայնակ ենթակայատրել զգոլ իւրեանց, հարկ է նոցա խառատ կոչնիլ։ Ապ յաղագս երկանքանչիւր առանձնից է առաջիկայ խնդիրս։

Ա՞ր-

Ա. ՀՈՎԻՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ։

Ա պատկառացու տեսակը Ծնողաց բռնադրելոյ ոչ
եղանիցն առնուլ ամուսին. այլ եկեալը ի
կարգաւորել նախնիսդ։ Ա յտակ հաստատեաց զամ
Ձեռնադրեալ։ Խոյլ հարկ է մեզ յայտնել քեզա-
տուել, թէ զինչ իցէ եղանիւն ի խորհրդին Ե-
ղի ի մեկնիլ ասաց՝ դիւրին[ա] ընծայել վարդա-
պետութիւն եղբակացութիւնս։ Ա՛ն թէ ակամբ պիտ
իցէ[ա] ։ զայն տակաւին խորհրդակ ժամանց ։ [ա] Ա.Ի.Ի.
յառնէր, թէ եղանիւն Ե-ղբ-ր-ն ի խորհրդին Ե-
ղի, ոչ այլ ինչ է, քան եթէ եղանիւն իցէ ի Ե-ղբ-ր-
ն, ոչ յաճախել ի խորհուրդն։ Սակայն արժան
է զայն փորձ մի ևս խնդրել։

Ա՛ստ եղանիւն է առնուելիքդ ։ քանզի
այն ինչ եկեալ լինիցի, որ ի Տէռ պատուական
Ա՛ստ կրկնակի Տնտր է իմիք պատուականիւ յայ-
լեալ։ Ե՛ղբ զրկնակի պատուականիւ լինի ։ Ա՛ստ
ծառայ պատուականի այն ինչ, որ խորհուրդ անուա-
կան հանուելի յայլեալ պատուիրի իրրև գոյիդ
ի առնելոյդ Ե՛ղբ ։ ոչ պարտաւոր Ե՛ղբ ի պատուական,
և ժառանգ յայրգանուի ։ Իսկ կո-
չուելի պատուականի, որ ոչ ևս խորհուրդ Ե՛ղբ
ծառայ հանուելի ։ այլ ևս խորհուրդ կարիլ հանուելի
յայլեալ գառանի ։ ևս որում է յայնմ՝ յորմէ կա-
րիլ եղանիւ ։ զի ևս այսմ կարիլ հանուելի Ի՛ոյն իսկ
Ե՛ղբ լինիլ ի առնելոյդ կարգաւորել միւսոյն ։ Իսկ
ոչ զի զրկին է կարգաւորել Ե՛ղբ ։ Ե՛ղբ պարտական՝ որ-
պէս լինի իմն ։ և կրօնաւորական՝ յորմէ լինի իմն ։
առաջ կրկնակի պատուականի լինի յայլեալ կարգա-
ւորելի ։ զի Ե՛ղբ պարտական ևս որում կարիլ լինիլ
ի Տնտրէ, այլ արձանն յանդ բնաւորդն ։ և ընդ
հանրապէս ամ գործ յարգարել իւր ։ և կրօնաւոր
պատ, ևս որում կարիլ լինիլ ասելոյ, այլ Ե՛ղբ
ձառ ի փայտն, և ամ ինչ ի Տնտրէ իւր ։ Ո՛վ այլ

զանձն, ուսանի կարէ լինել նմա։ Վայ որոյ երկնա-
քանչելութեան ըմբռնումն հակառակ գործոյն
ի կատարելութեան։ Ասպա զգուշութեամբ վա-
պարտականութեան յարատեւական պատասխան, գործն
ոչ ասի եղանիլ իւրեանց, այլ առաւել եղանիլ նոցա ո-
գուշիւք յոյժ։ Վայ ոմն ի նոսա ի նամա կարծեսցի
յոյժ հզանել, այնպէս և յերկանիլն ի նախանձոյ
հաւ նիւթոյ, ոչ է պատճառ առել իւր եղանիլ իւրեանց,
այլ իւր եղանիլ ի նիւթոյ։ զի էր ի նամա կարծե-
ցին՝ ուսան հզանել։

Ընդդէմ և զայս յառաջագոյն ասեմք և՝ մի ոք առ-
առել զիմիք՝ ապստամբել յարարչէ, ոչ է քա-
հանան զնարգ և իցէ մերձեցուցեալ ապստամբին ի
նա, առաջնոյն կամ ի այլոյ միաբանութեան կամ
առ այլ ինչ կարգաւորեալ հնայեն։ այլ պիտոյ է ոմն
յերկանիլ և՝ ի գոլ ներքուստ կամիլ զնուանել, իրրև
զգաւազն ի նէ հզանալ յոյժ գոյակ։ Ընդդէմ և
առ առել՝ ներգործութեանն երկանիլ ի կատարե-
ցին։ կամ առաւելին ի նէ հզանոյ։ ոչ է քահանան
զնարգ և իցէ վերադրելութեանն ապա առ նա, զոր
արհեստ։ իրր ընդունող։ իրր գործական։ և իրր
ներգործող։ այլ պատճառի և նա։ զի կատարելո-
նէ հզանոյ ըստ ներքուստ կերպի ընդհատակից իցէ ա-
րատարին։ կամ ըստ առելոյ ձերն հոմանին՝ առան
գործոցն առ կատարելոն առասխին։ և այնպէս
կացուցանէ զկատարելն ձեր իսկապէս կամիլ
յերկրի պատասխանելոյ։ Ընդդէմ ի նէ գիտող
ընդհատակից լինիցի և առաքինակից, ուսիմք
խոնարհել յայնմանէ, զոր բազում ուրեք յերա-
կի ասէ հոմանին։ ըստ նէ հզանէ և երկնանիլն
առասխն ունին զի միաբն գոյ, զոր ընդհատակա-
ւորել՝ և ոչ միոն յերկրից առասխնին և բա-
ւական, այլ հզանէ բազմաւոր առ այն իրրև կա-
տարելոն գոյոյ, ըստ իրրև հինա և անկատարելոն,
և ոչ ի առաջին գոյոյ, զոր ևս ասացաք յայն
չ՚ի գործս տեսրիկ։ և առասխն իրրև չասին և
կատարելոն ի։ Ասպա քանզի գերազոյն է գոհը
առասխ ասարակ, և գանկատարն և ևս յառաջա-
գասցանել և՝ ի կատարելոն առնել։ քան զոյոյ

ԻՆՉ ՊԱՏՃԱՌԱՑ ԶՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՒՈՅ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՆ։

Յայտնի արարեալ զանհատութիւն սուրբ հոգւոյն յարութեանն աստուածային, ասէ. զի ոչ ինչ ի մարդկանէ ուսեալ զայս, եւ ոչ ի մարդկանէ ստացեալ զիմացումն, այլ ինքն ի սկզբանէ ի հոգւոյն ստացեալ զիմացումն։ Ոչ ասէ թէ ի հոգւոյն ստացայ

ւէր արտագրել բամբակաթուղթ գնելով, հինգ հիւր ունեցագրել զակզբնատառութեան կամք, և զնոսին յորմէ արտագրէ. ուստի և կամեալ կոյս զնոսան։ Ասաստան։ Ընդխոհ առաւակ յառաջ քան զնոսանն պարտեցակին ի կարգումն նոցա։ Ապա յիշատակել խրատուցն. երանելն ի նոսանէ։ Հիանալիքեան յայտ է. զի երանելն է առնելակից պարտեցակիւոյ։ Այլ և առաջարկութեան յայտ է յառաջելոցս. զի ունին զնի գոյ հաստատակ բնգ նոցա. զոր առան՝ ունին ունեցակցատրել չնոր բառական. որ և վէ այն է բազատանեալ ի կարողականութենէ և բնգ պատուականութենէ նոցա. և պարտեցակիւ՝ ի նոսա՝ իրք ի պատուական ուստի մարթի և գանել, և իրք յոկրնեալ պարան ինչ խրատ։

Ապաքինեցո. ի ծառել հոյ՝ առնակ նր առնչ ծանել։ Ապա ոչ երանել ի կարողութենէ նոցա։ Ջուցանել առաքարկութեան։ Առանձնանին և գանել յոյնել։ Այլ առնակ հոյ երանել յոյնել։ առաս առնութեան առանձնանել։ Ջուցանել փարթամոյնս։ Ապրիլ ի առնակ հոյն կոյր ի նոցա նր, զինչ չն էր ծնեալ հին։ առաս առնակն այն և գանել յոյնել։

Պատասխանեալ ուրանելով զառաքարկութենէ. և զյուշանալ ուրանալ փարթամոյնն։ զորոյ յուշանան գանելոցան զառաքարկութենէ։ Ապրիլ ի առնակ հոյն կոյր ի նոցա նր, ներգործութենէ, բնգանելոյ ի կարողութենէ։ ուրանալ։ գանել նոցա և կարողութենէ առ. ամ ծարթնանել առնակ։ վէ՛ն ի նոսա իրքն ներգործութենէ ի կարողութենէ խրատուցն, ուստի կարէն երանել։ Ուշ գանել կոյրնեալ հոյն և իրքն ակզբնատառութեան հին և հիանալ ներգործութենէ։ առնակն որ երանել ի նոցա՝ ոչ առնել երանել յոյնել, այլ յիշատակել։ ոչ քան բնութեան խրատուն կարողութենէ։ և վէ՛ն ապրիլ ոչ առնչանել, զի առնչութեան է արտաքոյ յոյնել իրք յոյնել։ ոչ յոյնել նոցանէ հոյ՝ բնութեան առնակ։ ուրոյ ի կարողութենէ յառաջարկութեան։

Ա՛րդեւմտեան Եղբայացութիւն։

Ոչ ինչ բանականաց ոչ էգանել ի կարգաւորէ ներ-
քին ոչ այլ առեւտրականաց, եւ առ այնմ հեղգանալ
նոյն հետապնդիլ ըստ ազատագրել մարմնոյ ըստ բաւա-
կանին առ բնդունելոցն նոր։

Ա՛զգակցութիւնս այժմ ընդառնելի է առ ամե-
նեսեան. և համարեալ ի յառաջնում եկեղեցւոյ։
Բայց յառաջին ժամանակս պէտս կարծիք ու-
նին զայնմանէ։

Ասացեալ ի հետեւեալ դնելիս պիտի լինիլ մաքրագոյ-
ցու. ուսան և առնին էգանել ծննդեանցն և էլ
մարդ ի նմանէ իրրև զայլ առաքեալացուս առ-
ատաս։ Ա՛ստ այս մեղսուիթէ կոչ առաքեալ.
պի ոչ միայն յանձնառանէ փրկեսցուս, այլ և գրե-
լիէ յամ աշխարհի հատատասուն հատարուն է-
դեն, էի հոգիք մարդկան էն անհան։ Բայց էի
պիտիդ արատագրեն, մէնէն իմն էանէցաւ բազ-
մաց։ Պիեդատարաս հոգ զատհանառաւ ինչ էիէ
հոգուց ի ակդրանէ արատագրեալ, փոխագրել նոյ
ի մարմնոյ ի մարմին ծննդեանցն։ զայն փոխա-
գրութիւն յոյնք կոչեցին. ՚Ռ՚ԷՒԷՄՒՒՒՒ. յր է հա-
փիփանօրէ։ Ասացաւ առաջնացն ապրագագրել անց.
Ա՛ստ էլինի ի ինդրանս գիտելոյ, նոյնիսկ ի գիտե-
լոյ էնդին ինդրանէ։ զայնոյ գիտութիւնդ հիմնա
առաքելին երկնայ, ի՛. Հաս. յիշատակարանաց
հարցն ոչ։ առ։ Պիտիոն ներքոյ էն իմ. յիմանալ
ոչ էգանէ և ոչ ունի զայլ գոլ բաց ի գոլոյ բաղաղ-
բելոյն։ Ա՛զգ այն գոլ միշտ յաւասի ունեցագրել գիտ
բողոքիէ իւր, յր գիտեն՝ որ է կարողութիւն գո
լոյ։ Ասաւ ոչ էգանէ յանդիլ, այլ յիմանալ. յր
յիմանալ կարողութիւն։

ուրիշ , գնամ , եւ նմանիմ : Պղտոռտալ ասէ ուրիշ՝ ի բառս խմբ (Հեղգիս Հոգւոյ պատուհասիւ եւ ապառաժ խառնեցեալ զայն .) Հեղ հոգիք լքանելն յատաբեզայ , յորս երբ՝ ի բաղձ բնակութեան կենցեալ , չգիտեմ զիարդ վայրապատ ապրադիտութիւ վաթսին ի մարմինս : Աղխտառել Հեղգիս ասէ , Հեղ անկիցն խոտորական՝ ի հոգին բանականն գայ արատաբառս . ապաքէն Հոգւոյ ոմանց , Հեղ ոչ յոյսեն եղելոյ զերբ մեռան : Պրոգիներս զՀոգիս մեր հատարնցաս կանխաս հրեշտակս լեալ . որք ի մէջ մեզուցելոց գերայ եւ երանելոյ հրեշտակաց յարելոց ի յոյժ , երբեմն Հեղ ի տապտակաւոր խղճն լեալ , կամ Հեղհեղ մեզուցեալ : Վ՚ որոյ ի փորձել եւեւ՝ վանելոյս ի մարգիպային մարմինս : Տէրտառնիանոս քաղել ի զՀոգին լինել մարմնին զէն նուրբ գոյացուած ոգեռուալ եւ մտածուած Հոգւոյն մարմնոյ՝ եւ եւ նմին տապտակել եւ ձեւացեալ , եզ անգիլ նմա մարմնականն երեւելոյս , իբրեւ չտաւտխալս կամ ամանգամանէ . զի զբօթի նակ՝ ասէ , ի յատապակել մարմնոյ ընդատրի՝ անկանի նման ինչ գոյացութեն , որ պատչամնակ տապակել , ամէն ի նորս մարմինն նման նմին՝ ուտան անկուս . այնպէս եւ ի զիգիլ գոյացութեն Հոգւոյն գոյ եւ նմին անկանի նման ինչ , որ աս տակաս տակաս ամէն ի նորս Հոգի : Կարծիր խորհ , եւ աս վայել ասել ոգեռուխուց : Օգտակիցս եղեալ զինս գիրն եւ երկրագութեն , այլ այժմ՝ ի բաց փոխանցուցս մատաղութեն :

Ա՚պա՛ գոյացանի երբեմն եղելոյ : Ոյ ինչ ոչ կա խի յիշանիլ խոտոր՝ ինձ եղոյ , ոչ եղանել՝ ի կա բոզուլ ինձ եղոյ : Աղյլ Հոգին բանականն ոչ կա խի յիշանիլ խոտոր՝ ինձ եղոյ : Աղապ ոչ եղանել՝ ի կատարուել եղ նր : Ամենատեսիլ յայտ է յատակելոցս : Յոյսանի փորձագոյնս : Երանելոյն Հանգիստս ան գոյոյ : այլ Հոգւոյն բանականն ոչ է պարտ գոյ կոխիլ՝ ի նեղեցոյ . ապա եւ ոչ եղանիլ : Յոյսանի փորձագոյնս : Հոգին բանական երբեք Հայնակ առանց կարգուելոյ ինձ եղոյ ինձ ակտիս ասրել զյոյ խոտ : ապա՝ ի գոյ խոտոր ոչ կոխի

հրաման ի կարգադրել նեռիցն։ Այսու
հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի դրախտէն
ի ծառայութիւն մարդոյ, հոգին բանական ունելոյ
զգործողութիւնսն ի մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում
ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու
հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։ Մինչեւ վերջա-
նայ ի նմա մնալ ի կարգադրել նեռիցն։ Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ
ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ զգործողութիւնսն
մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։
Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանա-
կան ունելոյ զգործողութիւնսն մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամա-
նակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծա-
ռայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ զգործողութիւնսն մարմնին
կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու
հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանական
ունելոյ զգործողութիւնսն մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի
ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայու-
թիւն մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ զգործողութիւնսն մարմնին կամ
ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու հրա-
մանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ
զգործողութիւնսն մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա
մնայ ի կարգադրել։ Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն
մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ զգործողութիւնսն մարմնին կամ ի նե-
ռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու հրամանաւ
ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ զգոր-
ծողութիւնսն մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ
ի կարգադրել։ Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։
Հոգին բանական ունելոյ զգործողութիւնսն մարմնին կամ ի նեռիցն, յո-
րում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու հրամանաւ ելանէ
Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ զգործողու-
թիւնսն մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կար-
գադրել։ Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին
բանական ունելոյ զգործողութիւնսն մարմնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ
ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այսու հրամանաւ ելանէ Սատանայ
ի ծառայութիւն մարդոյ։ Հոգին բանական ունելոյ զգործողութիւնսն մար-
մնին կամ ի նեռիցն, յորում ինչ ժամանակի ի նմա մնայ ի կարգադրել։ Այ-
սու

Պատասխանեմ նախ՝ ստանալով զիմաստսդ. յր ինձ հայհոյեն բանականք լինել երկրիք ի կողմանէ Նեմեայ՝ յո խրատ գոյր՝ ոչ պատասխանիլ զայդ այդպիսի ինչ ի հատասանել։

Պատասխանեմ ևերկրորդ, ինձ ասդպիսիդ ևս առաքելական հանդուրժել առնել՝ զի երկանիցին ի Նեմեայ ոչ ևս երկանել ի Նեմեայ, այլ երկանել ի Նեմեայ։ Ա՛րդ ինձանօք հայհոյեն բանականք երկանեն ի Նեմեայ, առկայնե ոչ երկանի ի Նեմեայ՝ զի ոչ ունիմ զդայ կսխեալ զպատասխանելոյն Նմա. առասխ և ոչ գիտանիմ։ Ա՛յլ երկ լուծանել ասելն ինձ ասէիս։

Պատասխանեմ՝ ևերկրորդ զիմաստսդ. Ա՛ռաքելոցս. երկանելն ևս առդեամբ պատասխանելոյ։ Ա՛ևս հայհոյեն բանականք յառաջ քան զերկանելն ինձեն պատասխանի ի կատարելն Նեմեայ։ Ա՛ստա երկանիմ ի կատարել Նեմեայ։ Ձառացանել փորձեցեր։ Ա՛ի ևերկրորդ ևս յառաջագոյն պատասխանի յերեսաց կատարելն։ Ա՛ևս հայհոյեն բանականք ևս ևերկրորդ Նեմեայ. զի ևս գոյակատ առակ նէ։ Ա՛յստ պատասխանի՝ ի կատարել Նեմեայ։

Պատասխանեմ ուրեմն զիմաստսդ. Ա՛ռ յառաջագոյն զի ինձ ասդպիսիդ ևս Ջնդրօթոս՝ ի վէր ևերկրորդ, որ ոչ ևս ևնեմակայեցող. կր ոչ ևս կարէ ինդանակ ևնեմակայեցուցանել զդայ խոր։ զի ոչխարին ևերկրորդ՝ վէր ունելոյն զդայ կսխեալ ի Նեմեայ, ևերկրորդանիկաւ և պատասխանելոյն Նմա և յերեսաց երկանելն. ասասխ և հատարկ պատասխանիլ՝ ի նոքին կատարելն իրրև գոյր յերեսաց հատասանել ասելոյ պատասխան։ Ա՛ռաջ ասաւ ևս. ինձ ասխել՝ ի վէր ևնեմակայեցող ևերկրորդ, որ կատարէն Ջեայ նոյն առանց կցորդասէ Նեմեայ ևնեմակայեցուցանել զդայ խոր։ Ա՛ՀԷ ոչ ևերկրորդ՝ վէր զի ոչ կսխեալ ի զայ երեսաց ի Նեմեայ, ոչ ունկանիմ յն պատասխանել ևս զիմ երկանելն. և վէր այնոր ոչ հատարկ պատասխանիլ՝ ի նոքին կատարելն, ոչ ևս ի Նեմեայ երկանելն Նմա։ Ա՛ռաջ հայհոյեն բանականք ևս առասխ ևնեմակայեցող, ոչ և հատարկ երկանելն, ինձակտ և հատարկ ևս ասասխ։

ՊՐԱՆ

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ.

ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՓԱՌԱՒՈՐ ՈՒՂՂԱԽՈՍՔ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ
ՅԻՇԵՑՈՒՑԱՆԷ ՆՈՒՀԱՆ։

Ինչպէս ցարդ խօսեցաք զպատուական առաւելի՛ւ ծնեալս ։ արդ խոսեցուք զարատպրուհի՛ն որ ի առեւտրականս վանդին բազում բազադրեալք են առեալ ծնեալք յայդ անընդհատ ամս ։ ոչ երկիւղիք և առ բերքն ։ զի ոչ ասի ծնեալ ։ ա։ Խուճապեն փոքրիկ ընչիւնս ընչիւր ։ ոչ երբեք խնամեալ տարբերական գոնեան ։ ոչ ցուցանեն մեկնիչքն ։ Ասդ խնդրի ինչ արդեօք առաւելագ այսոցիսի երկայ առեալք էին երկուքն ի կատարեալ ծնեալ ։ ինչ մանուկ առեալ առեալք միանգամայն ի ծնեալ ։

ԱՆԴՐԱՓՈՏՈՒՄՆ ։

Յարատպրուհի՛ առեալ բազադրիչ՝ առ առեալն ոչ էր ի կատարեալ ծնեալ ։ այլ միանգամայն ի ծնեալ առեալ յոյնէր ։ Ասդ ոչ հաստատեան ի ամենայնիւ ամ՝ ի մէջն ինչ ։ ա։ ի։ ն։ ոչինչ ուսանի ։ որ առ ։ յառաջնում արտերումն ուրուանդին ։ ա։ ի։ ն։ ի նոր փոքրանալն ։ ի՛ր երկաւոն ինչ ։ զի երկայնացանէն ի՛ փոխադրել ։ ի կատարեալ ։ ի ծնեալ ։

Յուցանէ բանիւ որ վարդապետն ։ երկաւոն ։ ա։ ի։ ն։ առեալի ինդիմադրէ զնեալ երկայ այլ ինն գոր ինչ ։ ծագուցն ։ Ասդ յատարպրուհ առեալի ի առեղ ծնեալ բազադրեալ՝ ոչ ինդիմադրեցաւ ծնեալ երկայ այլ ինն գոյժ ազգեալ ։ Ասպա ոչ երկու երկաւոն ։ Ասդ ծնեալ ոչ ազգեալ ինչ չիներ, զի երկայնացան, այն ինչ։ ոչ ասի ինչ չիներ, զի երկայնացան ։ ոչ ասի ինչ։ ոչ ասի ինչ չիներ, զի երկայնացան ։ ոչ ասի ինչ։

[illegible]

Ա՛ստուած ա՛ս մեկնեացուք զբանս։ Դարձուածով ի
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ապաքէնն յոյժ այլազգի հայի ի գործ իւր . քանզի
զգայժողովելի արտաքոյս : Օ՛ի առ հանապազ
գոլով ոչ զգայր հակել յուսումնական զիւրն . այլ
կարասի ակզնաւորեան ինչ էակի , ըմբ ի՛ նախիմոյ .
զոր անակառուրել և կատարել , փոխարկիլոյ զայն .
և՝ ևս յառաջիկայ մէնչև ի կատարումն հա
կի նկրտիմս ելիցի , ըմբ ի՛ անտակն . որ ի յառակա
ղէս հանել զանտակն ի կարգալոյ նախիմոյ :
Բայց գործոցն ինչ այլ վա՛ պի՛ ի՛ անբաւարար .
հակ միանգամայն բանականակ զիւրն կատարեալ՝
և զայլ տասանդա՛ . վա՛ որոյ ոչ ի փոխարկիլ և
ոչ հանոյ առանկի՛ ի կարգալոյ , այլ միանգա
մայն բոլոր հակի հանիլ : Ահա և այդպէս իմա
մայն բանիւ ՝ որպէս յառաջագոյ ասեմք զոյս : ա. ի. ը.
Բնութիւնն՝ ասէ , որ զբանէն ի՛ ներքինն չի՛ կի՛. գ. ա.
նի՛ ի ներքինէն , և յայն ասի՛ ի փոխարկիլ նոր հոգի
ներքինէն յառաջիկ քան ասն ընդ ներքինոյն , և
անկիցդ ասն զնոյնպէս : Ահ՛ զի՛ այսպէս զնոյն
ներքինէն յընկէ . և ահա այդ փոխարկիլ ներքի
ներքինէն ։

Յաղագս զի՛ ներքինէ՛ ըստ ձեռն ներքին զբան :

Յաղագս զոյգ յոյգ , ըմբ ասեմք ի՛ նախիմոյ
կրկին : Նախ ըմբ ի՛ նախիմոյ . կրկին ի՛ նախիմոյ
նախիմոյ : Տեսանի բաղադրեալ ձեռնարկեալ
ելանեմ ըմբ ի՛ ներքոյ նախիմոյ : Տեսանի ասպարեզա
ցու՝ բաղադրեալ ձեռնարկ՝ ելանեմ ի՛ նախիմոյ :
Իսկ ասեմն անասպարեզ՝ ելանեմ ի՛ նախիմոյ ,
այլ ոչ ի՛ նախիմոյ :

Ասպարիզեալ ասեմ , երբ ասեմնէ ելա
նիցէ ընդ ոյգ կախեսցի ի՛ նախիմոյ : Ասեալ
երկնայինք և ասպրասանդ ելցեն կախեսցին ի՛ նախ
իմոյ : Ասպա ելբեն ի՛ նախիմոյ : Մեծապոյն ինձ
հաւատան : Յուցանեն փոքրագոյնն . այնուհետ ի՛ ելա
նիցէ , որպիսիկ գոյն : Ասլ այնորիկ ասեմնէ ի՛
գոյն խրամանց կախեսցի զինեմ ոյգ , վա՛ կրնիցէ խոր
հանոյ ասակ նախիմոյնան : Ասպա և յիցանիցէ .
Պատասխանեմ՝ զանազանելով զինեալ գոյնք : Ի՛
ելանիցէ ասեմնէ ի՛ ելանիցէ կախեսցի ի՛ նախիմոյ ,
երբ ի նախանկիտ ինձ ասկոյ՝ յորոյ կախեսցի
ինձ ասպրասանդ ելցեն կախեսցին ի՛ նախիմոյ :

նէ. յորում՝ և ի որում է զանէ. ուրանամ ։ Իւ
ա. փոքրագոյնդ. առաւակր է բրինձիկ և տարբե-
կանդ է զնէն կախեմամբ ՚ի նեռէծոյ, իբր ՚ի գառա-
կանէ՝ ի որում արատագրեցան և յորում գոյա-
ցան. ընդունեմ. իբր ՚ի նախակայեալ նեռէա-
կայէ՝ յորմէ է զնէն ուրանամ ։ Վանգի Թէոփա
սէ արար զառաւակ է բրինձիկ՝ ի նեռէծոյ է բրինձիկ,
և զնոյն կախեալ ՚ի նմանէ իբր ՚ի գառականէ,
ասկայն ոչ արար զառաւակն է բրինձիկ ՚ի նեռէծոյ
է բրինձիկ։ Ասաւ խոհական խոստվով, Թէոփաս ա-
բար զառաւակն զոյն կախեալ ՚ի նեռէծոյ, ասկոյն
ոչ արար զնա կախեմամբ ՚ի նեռէծոյ։

Ախոյեան. որ ինչ պատճառի ՚ի նեռէծոյ՝ կա-
խի ՚ի նմանէ իբրև յինքեանակայէ՝ ուստի է զանէն ։
Ա է զառաւակն է բրինձիկ յիւրում արատագրեալ
պատճառէ գոյա ՚ի նեռէծոյ։ Ա զոյա կախի ՚ի նմանէ՝
իբր յինքեանակայէ ուստի է նմա իւրում ։ Փոքրագոյնն
յորում է. Վանգի առաւակն և նեռէծն ՚ի բազկացու-
ցիչ բազագրեցելոյն են միմեանց պատճառք ։ և
մի այսորիկ ոչ բազագրեալն ի՛ է առնգոյն, և
ի՛ է ծնցի, պարտ է նոցա նմանագոյ բանկանալ ՚ի
նեռէծոյ և ՚ի առաւակէ ։ Նոյնպէս և առաւակն գա-
նագոյ կախի ՚ի նեռէծոյ՝ իբր յիւրում պատճառ-
ոէ ։ Իսկ մեծագոյնն գոյացանէ ։ Պատճառելոյն
նեռէծոյ է այն՝ զի երկոյն առաւաւ իւն ։ ապա որ
պատճառի ՚ի նեռէծոյ, կախի ՚ի նմանէ՝ իբր յինք
եանակայէ՝ ուստի է զանէն ։

Պատասխանեմ ուրանալով զմեծագոյնդ ։ զորոյ
զանազանեմ զգուշացեալն ։ Պատճառելոյն նեռէծոյ
է, զի երկոյն առաւաւ իւն, նկատմամբ բազագրե-
ցելոյն և առաւակին՝ ի զորս յինչ ինեմագրի, ընդեմ.
նկատմամբ բազագրեցելոյն և առաւակին՝ ի որս առնգ
ծանի, ուրեմն. Ա երկոյն լուծումն ։ Պատճառելոյն
նեռէծոյ զերկուս ինչ ցուցանէ. մի՝ Թէ է ինեմա-
կայ, որոյ յառաջ ինեմագրեալ, և արարողն ըն
քաշակցեալ՝ երկոյն առնգաւաւ իւն. և երկրգ՝ Թէ
է կարողութի ինեմակայաւորիչ և բնդունող առ
առակի, զինչն ի՛ ինչն բազագրեալ գոյացոյն. կամ
պատճառ, ինեմակայ լինել երկոյնութի առակի,

և

և ենեմակաց լինել տեսակատուին նմին ։ Ջայս
ևկրդ պատուան վասն նկատառանց զինչ և իցէ առ
ուակի ։ Ա՚ոտ զտուայինն միայն նկատառանց տեսա
կաց, քան զգոյց պատուդրութեն յառաջ ենեմա
դրեն ։ և յայս է գոլ տակատկա նենեմական ։
Սակս որոյ ոչ վարէ զոյն նկատառանց հոգւոյն
բանականէ ։ և ոչ նոյնպէս նկատառանց տեսակի
բազագրեալքն առնդհղոյ ։ զի այնոցիսի տեսակին
ոչ էգանէ ի յառաջ ենեմադրեալ նենեմոյ ։ այլ
միանդամայնի ի նենեմոյ ։ ի պատ յարմարի և
ոճ խոսելոյ միոյ ։ զի թէպէտ առնդի , թէ
առնդհղոյ բազագրեալ բոպկանան ի նենեմոյ ,
բայց ոչ առնդ էգանայ ի նենեմոյ , այլ յայնչ
պրով յարմար գտցանի , թէ նենեմն նկատառանց
առնդհղոյ բազագրելոյ՝ թէպէտ և մնան բազ
կացուցիչ և կարգաւորիչ նենեմակարգուորիչ միոյ
հատատակ գոլոյ ընդ տեսակի ։ առկայն չէ նե
ենեմակոյ յառաջ ենեմադրեալ ։ յորմէ լինայ իցէ
բազագրեալն , և նկնայ իցէ տեսակն ։

Ա՚ատակիցէս երկրորդ ։ և միանդամայն թա
խանձիցէս ընդդէմ լուծմանս ։ Պէտ նենեմն
տարբերայ արարած յոյ յառաջագոյն մասնաւո
որ գործոցն իւրոյ , և տեսակն այլ գործոցն ։
ապա տեսակ տարբերայ նգն ի յառաջ ենեմա
դրեալ նենեմոյ , ուստի և նկնամբ ի նենեմոյ ։
Յաւելանի առաջարկութեան ։ Ար ինչ պահի մաս
նաւոր պահպանութեն , նգնալ և այն մասնաւո
որ գործոցն ։ այլ նենեմ տարբերայ պահ
պանի մասնաւոր պահպանութեն ։ որ և զանազան
նենալ ի պահպանութեն տեսակին և բազագրե
ցեալքն ։ ապա նգն մասնաւոր գործոցն ։
Ա՚նդագոյնն յայտ է , զի պահպանութեն նգ հա
նապազորդ արարածոյ ։ Յաւելանի փորձա
գոյնն ։ ի գազարել պահպանութեն բազագրե
ցեալքն և տեսակին ։ անկարօտաւոր մնայ պահպա
նութեն նենեմոյ ։ Ա՚պա նենեմն պահպանի մաս
նաւոր և զանազանեալ պահպանութեն ։ Հետեւու
թեամբ յայտ է ։ Ա՚յլ և առաջարկութեն իմոյ
հետաւոր ։ վերադէպ ի ժամանակին յորժամ ի

Նորատուկ գիտել հոգոյ առնգին բոյսք, ոչ ասելն հակիրճ ևս ազգաւ և ուսոյ և պահպանութեանն նոր գործարանաց • բայց նախնեաց ձեռագ, որով և պահպանեն նոքա ևս ի կեաց անկորուստս :

Պատասխանեմ ես բանասիրով զատաբարիւթեամբ : Եթէ զոյս ցուցանեզ ուսումնասէր զիտրբութիւնն : Ոչոյց ցուցանեն զանազանեմ զատաբարիւթեան : Ընդ կոմնիլ սակաւիկ բառագրիչքն ևկոյց անկոր բառս պահպանութեան նախնեաց, նոյնն՝ ուրանամ զանազան՝ ընդունիմ : Քանզի զոր օրինակ գոյս առին նախնեն ի բնութենէ իւրաց գոյութեան բառագրիչքն բառից, նոյնպէս պահպանի պահպանութեան բառագրիչքն : Ասասի ի քակտիլ բառագրիչքն՝ գործոցութեան պահպանիլ նախնեաց : Եթէ բանիլ ի կոմնիլ միոյ բառագրիչքէ, նոյն հնասցի ծնանիլ այլ բառագրիչ • ամեն հանգոյն և ի պակասիլ միոյ գործոցութեան պահպանելի զնոսին՝ այլ պահպանութեան զնա փոխանակ : Ասասի ևս ոչ նոյնին պահպանութեան • այլ ոչ նոյնին պահպանութեան • այլ ծնաւայ. որ ևս այլ և այլ տեսարար լինիցի • Եթէ պահպանիցեն ի ծնաւայ, այլ ոչ նոյնոյ անուան :

Ասասիցես • գործոցութեան արուարձ բառագրիչքն ծնելոյն ոչ կարէ պահպանել զնոսին : այս նոսին պահպանի զանազանեալ և ծանուցեալ պահպանութեան : Ցուցանեմ առաջարկութեանդ գործոցութեան արուարձ և պահպանիչ ևնդունին • այլ արուարձ գործոցութեան բառագրիչքն ծնելոյն ոչ է արուարձ նոսին • այս և ոչ պահպանիչ : Փորձագոյնն է հաստատ : Քանզի ծնանիցեն ևնոսին բնիկ զնոսին • այս ոչ արուարձ զնա : Այլ և մեծագոյնն յայտ է • զի պահպանութեան պահպանեն հանգոյգագոյգ արուարձ :

Պատասխանեմ ես բանասիրով զատաբարիւթեամբ : Ոչոյց ցուցանեն զանազանեմ զմեծագոյնն գործոցութեան պահպանիչ և արուարձ պատուիրեալ նոյն • ի գոյգոյ անուանական և անուղղակ գոյութիւն, ընդունիմ • ի գոյգոյ տարբ և անուղղակ գոյութիւն, ոչ բանասիր : Եւ պատճառ լուծմանն

է, զի պահպանութեանէ իրրև [illegible] ձերբակալուէ
ի գոյն կամ ի գոյութեէ. սատան որք ոչ ունին
զանպիտան գոյութեի, ոչ ունին և զանպիտան
գործոցութեի պահպանիչ իւրեանց. և ոչ կարին
գոյաւորել գոյութեի՝ որ զանազան է յայնմանէ
զոր ընկալան ստացիչն յարատեւ բնեւ իւրեանց.
նոյնպէս և կարին պահպանիլ գործոցութեի որ
զանազան է յայնմանէ՝ որով արարեալ ըստ
ջինն: Այլ յայտ է, եթէ նոքա ոչ գոյաւորի սեռ
հոգեկան գոյութի, այլ առաքեա, իբրև գոյութի բազում
ցեղից. և վի արարչին պահպանի պահպանութի բա
զում բնից ցեղից. եթէպէտ ոչ արարած բնեաւ
[illegible]նահանձիցեա. Պարտ է պահպանիչ գործոցու
թեի լինել զօրաւոր քան, միշտ կարող լինել ար
արարել զպահպանելոցն իւրեանց: Այլ գործոցու
թեին ծննդական չէ այնպէս զօրաւոր, միշտ կա
րող լինել արարած բնել զինեւ: Ապա ոչ կարող
պահպանել զինեւ:

Պատասխանիմ ընդունելով զմեծագոյնդ. և
զանազանիմ զփոքրագոյնդ. գործոցութեին ծնն
դական չէ այնպէս զօրաւոր, միշտ կարող լինել
արարած բնել զինեւ. իբր արուեստ այնպիսին գործո
զութեին է, ի առնգնալ ակզբնէ, բնդունելոյ
իբր արուեստ է ցեղ, ուրացեալ: Այնինքն լուծուցեալ
[illegible] որ ինչ ծնանի ի բնութե իրաց, յառաջ գոյ ի
կրկին ակզբնէ. յի ի առնգնալ արարողէ, այլ
հնգին ի հրոյ. և յանուանգն արարողէ, կամ յոյն,
որ գործէ յայտ գործոցութեան բնութե, այլ
առնգնէն [illegible]. [illegible] Զոր [illegible] [illegible] [illegible]
արարչէն էն. եթէպէտ և ծննդական կր [illegible] [illegible]
ծնողացն, իբր ի առնգնալ արարողացն. զի յուշ
չէ եթէ ծնանիցի յայտ իրաց ակզբնարար են յոյն.
Այլ առնելն, եթէ ծնանիցի բնականացս ըստ արուեստ
յառաջ գոյ ի առնգնալ ակզբնէ՝ ոչ կարէ ձգել
յինակութեն նեւեթոյ՝ առ ի արարողել: բայց եթէ
որում յառաջ գոյ յոյն, որոյ անդրան է գործո
եթէ, կարէ ձգել և ի նեւեթն. և այնչափ է գոր
ծոգրեչ, միշտ կարող է արարողել զնա, քան
ոչ գոյն արարողեալ:

Ասի-

Ա սիցեմ . որ հարք բազում ուրիք առնեն . թէ
ընդ[ե]լեն անկեալսարան յառաջեալոց ժամանակ-
կաւ քան զառաքեալ՝ ի գործ արարչութեան : Ասա
ընդ[ե]լեն առեղծուա անուղղակի գործոցն։

Պատասխանեմ՝ ըստ սրբոյն Յովհաննէի . . թէ որ
կիչ . գ. ևն հարքն առնեն զայս անկեալսարան ընդ[ե]լեան, ոչ որ
տարբերով զնա՛ առնակ . այլ միայն զգեղազար-
գութեան և զվայելչութեան , որ այժմ երևի ի
մարմնակերն արարածս : Իսկ սրբն Օգոստինոս .
ձգի զինք անկեալսարան առնողս առնձկագոյն՝ քան
բարձեալսն՝ առնակի . վ՚ այնորիկ ոչ եդ զնոքա
առնողութիւն և հզօրագոյն յառաջագոյն քան զառա-
ծեալ առնակս . այլ միայն կարգաւոր ծագմանէ .
ոչ տեսեալ ի յառաջագոյն քան զարարչէն։

Ա վ ի ասեն առարկիցեն որ զնձնաբարկութիւն զայն
յառաջ բերեալ՝ ի խորհրդոյ հայրապետութիւն . յոր
ոեսն չէ ծնանիլ նոր բաղադրեցելոյ՝ ի տեսակաց
խորհրդոյն գործոցն՝ ի բնական արարածոյն , թէ
ա՛ի տեսանեսր գործոցն ի տեսակարարսն՝ ոչ
գնեսն . յորմէ կարող լինիմ արարածն հրաշացանել
զառաջ : Բայց գտանին հարքն խիս ի սոյս , ոչ ա-
ռ. ի. խ. ան սրբն Յովհաննէս՝ . և զի գնաց ի երացդ վճարիլ
հիւ. գ. ևն ոմանակս եղանակաւք՝ մերս ուսն գրուիլ անհնարա-
ւակաւք . (զգոյս յիմն արարածոցն ի ոչ առնելոյ ,)
վ՚ ոչ ոմանէ խափան լինիլ վարդապետութեան . զոր
այժմ հաստատեցաք : Ա՛յն զի ի մէն՝ ի յայդ գի
պաշտ՝ տեսանելոյ գործոցն ի լինելոյն նոցա՝ .
ոչ հնարեի ի մէն տեսանելոյ գործոցն իցէ առնել
ծնօղ և՝ ի սկզբանէ Որ . զի լինելն այդ սկզբի՛ ի
խորհրդոյ հայրապետէ , ի հնարաւոր պաշտելիսց
է , և ոչ՝ ի բնաւ երացդ . արդ՝ ի սկզբան առնող
տեսն հաստատութեան պայման բնաւոր երացդ , և ոչ
թէ պատճէրելոցդ : Ջի ոչ առ սրբն Յովհաննէս * .
խոհեմ-ասէ՝ ոչ ևս ուրեք ի հոգեբանէն գրոցն բնաւ , սոսկ ինչ
գ. ևն. սանելիւթեան ընդելոյ ընծայեցոյ բնաւոյ։

Ի. Մեզ լե առաւելոյ , թէ զիարդ արարածք երկնի պատ
առհասարակ առնակք։

Պատասխանեմ՝ , թէ պատճառական առնակք լինին երբ
եմք : Ասացեալ բնաւոյ զնոսա երբեմն էութեն . ոչ
վերջ

ՀԱՅԿԱԶՆ

ԽՆԴՈՒՐ ՀՈՐՈՄՈՊՈՒ.

Յաչափս բնութիւն բազմազան՝ ոչխարին։

ՆԻՒԹՈՑ ԵՒ Ի ՏԵՍԱԿԻՆ. լինի հակ սպրդակաւս. որ կոչի բազմատեսակ բնութիւն. կամ գոյանիւն. ոչ միով բազադրիւի բազմացեալ հակաց, (վասն զի և մի միայն հակ.) այլ միով բազմատեսակ նայ յերկուց մասանց գոլոյ. ի՝ ի նեհեծոյ՝ որով կարէ գոլ. և ի տեսակէ՝ որով կացուցանէ ի գոլ նեղգործական։ Որոց մասանց և ոչ միոն սերտակաս է հակ և գոյացուիչ. այլ ինն կարտուհի և ենիմակայ գոլոյ. և ակզբնատուիչ գոյացութեան. քակ միւսոյն նեղգործուհի և լրումն։ Վասն որոյ յետս մեկնելոյ ասացն զմասն զմասանցն, սերտ խոսակցաւք զերազդեալսն բոլորէն. զորմէ խնդրին երկիք։ Նախ թէ արդեօք իցէ բազկացեալ ի նեհեծոյ և ի տեսակէ իրրև յհակաս մասանց։ Երկրորդ՝ զիարդ նեհեծ և տեսակ միաւորիցին ի նոսա։ Երրորդ՝ զիարդ զանազանիցի ի նեհեծոյ և ի տեսակէ։

ՊԱՐԱԿ ԱՌԱՆՁԻՆ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՒԻՒԹ ԵՒ ՓԱՌՔ ԻՆՁՆ ԷՈՒՆ
ՄԱՍԱՆԱՑ ԲՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՑԱ-
ՏՐԵՑԵՍՑԻ.

Ամէն փիլիսոփայք՝ պրկիմ ամէնեցունց ուշիմ՝ գանգիս ոչ ծանեան զգոյացական առաւելս, և զի կարծիմ՝ պէսպիսութիմ իրաց լինիլ միայն ըստ պատահմանց, համարիցան իմ նիւթին միայն իցէ էութիմ բնական գոյացութիմ. իսկ առաւելն ևկատուած ինչ: Այլ զաղջս կարծիս առնեցից. ցուցից՝ թէ զառանձին առաւելք գոյացուածք: Ոչ այսպիսիկ զանցաբարեալ զարբոք, աւելորդն գՀակառակն ասցին եզ. թէ առաւելն է իւրիմ իրաց, իսկ նիւթին բնգունուղ միայն էութիմ. ոչ պատեհանք սրոյ են միայն ընգունուպան, այլ ոչ բազկացուցիչ սրոյ: Պատառ յետ առկրա ասայ, էզե 'ի նոյն միտս, պէտ 'ի վր մարդկիդին բազադրեցեալ. զի ուսուցց թէ միայն հոգին է բոլոր մարդն, որ կայ 'ի մարմնի, ոչ նաեւ վարն 'ի նաեւ, իմաստն յիշեւանի. կամ գերեւոյն 'ի բանին. որոյ պատառհանք են արտաքին զդայարանք: Ասասի առկրատես ասաց ուսմունն առ ծանոթի, խօսիսոյ հիւրոց. ըզ ձանիսոյ չիեզ. ցուցեալ՝ թէ մարդս ծածկեալ 'ի մարմնի՝ զգոյացութիմ և բարեաւով յայտնի առնէ զանձն: Եւ 'ի դիրս ապրելով ասէ. Հոգի նմա է, իւնքն առ ինքն, արձիւնեալ ի մարմնոյս ամրոցն: Ցայսմիսկ և անաբաւարար 'ի ջազիսիչն յանկանի հրատարակութիմ նիկոկրէսեանցոյ կիսրացւոց բանասրի, ասաց. միայն զհանգէցն զմարմինն կոչելով: Այլ այժմ առնեմք քին ընգունելն, թէ նիւթին է յետութիմ բնական իրաց, ևս և մարդոյ. և վն այնր որն Օգոստինոս գովէ զվարուքն. զի ասաց զմարդոյ, թէ ոչ հոգի,

հոգի, և ոչ մարմինն ի միասին, այլ հոգի և մարմին միասին միաւորեալ։

ԼՈՒԾՈՒՄՆԱՒՈՐ։

Ցան ներմիան ի կիսումի բնական բաղադրութեան։

Յուշանի յայտնապէս եզրակացութիւնս՝ ի վերոյիշեալ սկզբանց։ Բաղադրեալն բնական՝ կիսումի խնդիր պատճառ լինիլ լուծանելոյ ինչ՝ ի բաժնի հակին և գոյացութիւնն։ Իսկ այդ ոչ առակ ներմիան և ոչ առակ առեալին, այլ բաժանութիւնն կերևեցուսանի ի լուծանելոյ ինչ՝ ի բաժնի հակին և գոյացութիւնն։ Ապա երկուքանչիւրս տեսանի ի կիսումի բնական բաղադրեցելոյն։ Ամենագոյնն յայտ է. զի բնական բաղադրեցելովք ոչ խոնարհանք տեսանի ինչ գոյացութիւնն և հակին. այլ հակ և գոյացութիւնն ամրոզջ և կատարեալ։ Իսկ փոքրագոյնն յայտ է յաւուցելոցս։ Վասնզի յառաջիկ գոյանան՝ ի խիճ նիւթոյ անկեալ ծննդեանն և ապականութիւնն։ և վճռ այնորիկ պատճառ նմին բաժանելոյ կերևեցուցանէ, ի կատարումն և ի նվազումն։ Յառաջագոյն նախ ի մէջն իմանալի ։ Կիսումն նման է ի մէջն իմանալի։ այլ մեծագոյնն յայտ է. զի հատուցելոյն ասէ, տալ իւրաքանչիւր ոք ընկալեալ լինիլ գոյն՝ ի տեսլեան, այլ ի բաժնի յատկագրելոցն։ Ապա բաղադրեալն բնական՝ ի նմանէ յատկագրելոցն։ Ամեն

առաւ, եթէ նախնին գոյատեւութեան առակաւ. զի, թէ
՚ի նախնոյ եւ ՚ի առաւակէ կացուցանեն միմեանս առ
բազձ ննջեցեալ գոյութեան: Որ յորմէ է առաւել
ակն՚ի կենդանութիւն. որոց գոյութիւն, որ է կենդանի,
ոչ դադարէն միշտ է, եւ ոչ տարակուսի, այլ բազ
կացեալ բոլորին. այլ եւ ՚ի նախնական առակաւ,
զոր ըմբռնէն ՚ի նախնոյ՝ խակ եւ խակ կորեաւ
նէն զգոլ. զի միայնակ չէն բառական ենթակայ
առնել զայն:

Յառաջաբան ՚ի նոյնոյ: Որ ինչ գոն ՚ի նմին էակ
ականն առհասարակ գոյացութեան, է կուսիմ նոյն: ընդ. ա. մ.
Լոկ արդ միայն առակին ոչ գոն ՚ի առհասարակ ընդհանուր
բնական գոյացութեան, այլ եւ նախնին: Ապա եւ
նախնին է կուսիմ նոյն: Մեծագոյնս յայս է.
Պատճառ առհասարակ առնեմ լինել էական
սկզբամբք: Հնարեալ փորձագոյնս: Պատճառ ա
ռաւ առարկային առհասարակ բնականացս ՚ի մասին
մասիցդ բնականացդ, զի առաջ նշանակէն միայն
զառաջին առանց նախնոյ. բայց բնական առհ
մասիք նշանակէն զառաջին ընդ գոլոյն նախնոյ.
առաջ առնակցի լինի լինելոյ առհասարակ գոյացդն
հոգի բանական. եւ գիտութիւն առաջ ջիւրմ. եւ
այլն:

Ասիցէ. նախնին գոն ՚ի առհասարակ ոչ իրրեւ
մասն էուսիմ, այլ իրր ննջեցեալ ընդհանուր
էուսիմ:

Այո է ընդդէմ: Զի որ ինչ է յառաջ առ
առհասարակ վիճ անկատարութիւն էուսիմ իւրեանց,
ոչ պատշաճի կատարեալ եւ լցուցեալ էուսիմ.
զոյիսիսի է գոյացութիւն բնական: Ապա ընդ
նիմ ՚ի առհասարակ իւրաւ զիւն որիչ կուսիմ.
է յառաջ պատահմանց վիճ անկատարութիւն էու
սիմ իւրեանց. որպէս առ արհաստակ * * * ՚ի շ. հ
Ապա ոչ պատշաճի կատարեալ, եւ լցուցեալ հ
էուսիմ, որպիսի են բնական գոյացութիւնք: դ. հ
Առարկեսցէ նոսա: Ապա ընդէ բազդատ նախնին
բազդատական առնես, առ մարդն բազդատական,
ոչ այս հոմով նախնի՝ առ այս հոմով մարդ:
Ապա է այս հոմով նախնի ոչ է կուսիմ այս հոմ
ով

ած մարդոյ : Ապա և ոչ նեխիմն բացատրեալ առ
տաղ , ի յիւրմէ մարդոյ բացատրական : Յուցա-
նէ փոքրագոյնն : Ընդ ակնախտառալ այս ժա-
ած նեխիմոյ ոչ ակնախտառալ այս մարդ : Ապա
այս ժամով նեխիմ ոչ ի յիւրմէ այս ժամով
մարդոյ : Յուցանէ առաքինութիւնս : Քանզի
մարդն ինոյ նոյն զամ ժամանակս կենդաց : Ապ
նեխիմ նի հանապազալ ալլալլի . յորժամ մտան ինչ
նի բնական ջիղսն ժիւ լուծանի . և օրըստօրէ
անեղծանի նոր մտան զանգի նի փոխանակէ : Ա-
պա ընդ ալլալլել նեխիմոյ այսորիկ մարդոյ , ոչ
ալլալլի այս մարդ :

Պատասխանեմք սակաւով գիտողքդ . և
գյուցեմանգ սրտանալ զառաջարկութիւնն : Ո-
րոյ յուցման զանազանեմք գիտողքդ , նեխիմ
մարդոյ հանապազալ ալլալլի՝ իրր նեխիմական ընդ-
առնիմ . առաւակապէս , սրտանալ : Ոչոյն զանազ-
զանազանի առակ և հետևանգ :

Ա՛նկնի լուծանիս ի սկզբն ժամանակ : Նեխիմն
ասի ալլալլել սուսակապէս , յորժամ անցանել ի
միջոկ բուսոյ բերոյ յոյլ . ոչ նեխիմ հոգի իմ
ժողովի բանական գիւղ մարդոյն , և զոյլ մարդ-
պէն զգենուլն , ալլալլել զնեխիմ իւրոյ սուսակապէս :
Իսկ ասի ալլալլել միոյն նեխիմոյն , յորժամ
յեռաւոյ նոյն բուսոյ բերոյ յոյն , և նոյն բուսոյ
նեխիմոյն մտան ինչ նի սակասի , և նոր մտան
զանգի նի փոխանակէ . այ և զոգի ըստ ալլա ,
նոյնի ձևով , արտաքոյ ինչ , կարգաւ , և սրտ-
ասելոյ , իրրև զնեխիմ յառաջագոյն : Ա՛յդ ասելն
նեխիմ այս ալլալլութիւն նեխիմական ոչ ալլալլէ զիս
զազգեալն . զի մտան նկնել ի վիճ անցանել ի
բուսոյ բերոյ նոյնոյ . և ձգի ի նմանագոյնի
նեխիմոյն միոյնիմ , և վիճ ոչ փոխարկի զնա :
Սուտի նկատուածն այն համարի նոյն ընդ ընթա-
ցին . ոչ նեխիմանի և նկատուի . այլ առաւակապէ , և
փոխանակութ . ըստ սրտանալոյն ի առկի գնացել-
լոյն . և ձգի ի նոյն բուսոյ : Նոյ զայս առնելոյ ասի
նկատ գյուցանել բուսոյ սուսակապէս օրինակաբ : Ոչ
ասի նոյն նեխիմ կայ Ինոյ գնան , նեխիմ նոր

տառապեալ ըստ ըմբռնողութեան զինս գործ ըստ ուժոյ : Այլ ոչ ի ծանրակշիռ բանիւ ուսուցանել զանձինս , եւ ոչ ի մեծամեծ գործս ձգել զանձինս , զոր ոչ կարասցեն կատարել : Այլ ի սկզբանէ ի հոգեւոր կենցաղ ի մտի ունել զանձինս , եւ ի ճշմարիտ ուղղութիւն ի սկզբանէ ի մանկութենէ ուսուցանել զանձինս , զի ոչ ինչ ծանրագոյն ի մանկութենէ ուսանել քան զճշմարիտ ուղղութիւն :

[illegible]

Պատասխանեաց. Ոչ ինչ ինձ ի քեզ, եթէ ոչ զի ես քեզ ի ծառայութիւն ինձ ստեղծի, զի ծառայեսցես ինձ, եւ ոչ ինձ ի քեզ, զի ես ի քէն ոչ կարիմ ինչ ինձ ի քեզ ստանալ։

Պատասխանեաց. Ասացին զի ոչ ինչ ինձ ի քեզ ի մարդկութենէ քումմէ, այլ ի քեզ ի Հոգւոյ սրբոյ

կիսով և զիշով և շարժի : Ընդդէմ մոլորք բազադրա-
նալն ի հոգևոյ և ի մարմնոյ է այն . որք կիսով
և զիշով և շարժի : Այլ ոչ առնէիք զհոգևոյ ան-
բաժանից կիսոյ . այլ զհոգևոյ բազադրիցէին ի հոգ-
ևոյ և ի մարմնոյ :

Պատրիկիոս երկրագործ : Առաքեալն ասէ , * Թէ * յ Տիմոթ.
պիտ և սրբասէր հոգւոյ մեր ապրիմք , այլ ընդդէմն հոգւոյն կ. 16.
մեր ընդդէմ սրբասիրէ : Ապա հասանիցէ , եթէ հոգին
մերկ է մարդոյ մեռելոյն :

Պատասխանեաց յն սրբոյն Յովհաննէսէ * . եթէ սրբն * ան. Տ. Կո-
սրբոյ առնու զմարդկին փրկութեանն զբնութիւն մեռ կ. ե.
սին մարդկոյ՝ խնկաբոյրսն ձեռամ : Ըստ եր ասացա- —ա. ա.
ռաքեալն . այն երկին էինէ յերեսուանցն իւր . որ է ի
նմա փրկեսցէ . առաքեալ և զերեսուցն մեռեալ մարդոյ.
կոչէ հոգի : Ապա զանգիտիս հոգին խնկաբոյր քան
մեռոյ և ըստ կամացն՝ ի զերեսուցն մեռեալ մարդոյ ,
ի գիտել ի կոչել զոյն՝ հոգի ընդէին : Ընդդէմ գի ըստ
կարծեաց մարքիոնականացն մարդկին ի զոյացութեան
եմաբ առաքել առաքեալն , միւս այնպէս կոչի
հոգի ուղղութեան : Հոգին միտ՝ որ ի մեզ պրպտէն զեր-
կինս ազգ մարդկան . զընդունելս , որք ըստ զգայու-
թեան ստուգեան . և զհոգևորս , որք ըստ հոգ-
ևոյ կիսոյ , և հոգևով զմեռեալս մարմնոյ մեռեալ
ցանեն :

ԳՐԱՒԱ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Հարցումն երկրորդ և նիւթ ճառիցն ընդունելոյ
ճշմարիտ :

Ի մի չխոհեմանալ խնդիրս հետամուտ-
նամք , որպէս և զիմաստունսն զառաքեալսն ի
մեջ ածէիցեմք ի մեռոյսն . գաղտուղա-
կիսն , գզրպտանիգրակսն . գանձիչս-
կիսն , և գանձառակիսն : Ընդդէմ սրբոցս ճշմ
է ասանել չարութիւն կերպարանուորսն զիմ-
ք Աստուածոյն ընդ անօրէնսն : Ցրուեալ գանձ

ատութեանէ ևն արտաքոյ բնութեանցն, որովք ներգործի
լինին ընդունակ բնգունելութեան և պահման առ-
ասակի։ Վասնզի կայ արտաքոյ բնութեանէ ինչ՝ այլ ի
մարդն, որոյ ի բաժանիլն՝ մարմինն այնուհետև ևս
անբնդունակ պահելոյ զհոգին։ Վրկ հարկ է հոգ-
ւոյն անշտապել, և մարգոյն մնալ։ Ընդհակառակ
միաւորութեանն և փոխադարձ յարաբերութեան նո-
քոյ և առասակի։ Իսկ առասակն միաւորութեանն է
չափաւորեալն առասակի յն նոքոյ, կամ այն ինչ,
որով նոքա կացուցանեն առասկանապահս միաւո-
րեալ յն առասակի։ Այլոյ է թէ, երկու առաջին
միաւորութեանք են զանազանեալ ինչ՝ ի նոքայ
և՝ ի առասակի։ Ասէ և յայտարարէ զերկրորդին զնոյն
առակին, ևթէ յարաբերութեանն այն ասէին առաւո-
գուելնեանն առնելոյ։ Ապա ինչ խոսիլ
զյարմարի միաւորութեանն, եթ՝ թէ բաց յառնելու-
թենէ արարածին, և բաց՝ ի արտաքոյ ար-
առնչութենէ։ և յառնելութենէն ծագելոյ՝ ի միաւոր-
ութենէ, արդեօք առասակն կոչեսցին յառնելիսք
ինչ միջնորդի՝ չինել նոսա ներգործելի միաւ-
որեալ յն նոքայ։ Կամ՝ յայտնագոյնս խոսել
լով, արդեօք առնօքն միաւորիցի զնոքա՞ առ-
ասակի, արտաքոյ քան՝ ի նոյ զնոցանէ ինչ, երկու-
ցունց զանազանեալ։

ԻՆՁՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ։

Ընդհ և առասակ միաւորին ասակ խրնամոյ կա-
կամ ինչ, առանց ինչ կազմակի՝ ի նոցանէ
զանազանելոյ։ Եւ այնմ որ առասակն և ներգործու-
թիւն նոքայ։ և նոքայն ևնիմ ասեալ առասակ։

Ընդհակառակս նոցա և բնգունելի յմիմեանսակառակ։
և հնասեն ի վերոյ եղեալ սկզբանց։ Վասնզի ցու-
ցեալ հաստատեալ, թէ սկսեալքն և զանազա-
նութիւն ներգործութեանց գոլոյ, և նոքա սկզբնական-
նոյ, և նոցա հոգեկանացեալ, կշռելի և ըստ այս
այեալքն փոփոխութեանց։ զի խոտորնակեալ փո-
փոխուն բերի զանազանութիւն ներգործութեան գոլոյն և փո-
փո-

փոխանակի խաղաքանչիւր նեղջուծութեան գոլոյ հակիրճ զեւս ստանաւոր փոփոխութեան : Ապա գանձէ միաւորութեան նիւթոյ և առաւակի կատարել միմեանց փոփոխութիւն, յոր գոյացական ձեռնարկուիչ, պարտ է գնել ի նմա զմի միոյն նեղջուծութեան գոլոյ հակիրճ, յոր և զգոյացական առաւակ. ապա զոր ապառաքարտուց յաւելցուն հանգստակորզք երկուս ևս հզաւոր նեղջուծութեան, զամառակարտութիւն, և զնեմակարտութիւն : Ապ խորհիլ վն այնք, զի առաջագոյնն պարտութիւն զոր նախանձն իրաւ զիրեաս գոյացական փոփոխութիւնս ի միաւորութեան նիւթոյ և առաւակի : Ըմբռնելոյ սորա որով լինի կարել ի կարգաւորութիւն հակիրճ նեղջուծութեան : Նմ երկուս ևս փոքունս, որով նիւթն լինի յոյժ ենեմակարտուչ ենեմակարտուչ իրն, և առաւակն յոյժ առաւակարտուչ առաւակարտուչ իրն, որք և հզիրին յերկուս հզաւոր նեղջուծութեան, ըստ յենեմակարտութիւն, և ի առաւակարտութիւն, յորոց բազմութեանց միմեանց բազմապատկութեան հզաւոր միաւորութիւն : Ապացոյց խորհրդոյ զի սա այս ևս բառական և միմեանց կրաւկան փոփոխութեան, այն իսկ որով նիւթն վերածի ի նեղջուծութեան առաւակի, զի ի դնել սա բառ, առանց այլ ևս հզանակի, խնդառակ զառանակն առաւակարտուչ, և գնեմն ենեմակարտուչ իրն, և յկակիր ի կարգաւորութիւն հակիրճ ի նեղջուծութեան : Ապ մեջ գործադրեալ զայս հաստատութիւն :

Ա. զջուակարտութեան և արիւնատուչի և ոչխի իմովմէն : ոյք կատարին զաւաչինան վն գնելոյ նոցա իմ նիւթ և առաւակ զոչին միջանկեալ ընդ ընդ[illegible] շաչխատաւ և ասին, իմ ու փոյ ինչ փոխուիչ նիւթոյ ի նեղջուծութեան, որ ընդ ուղղութեան :

Ապ ասեն, նոքա անդրէն բացատրին միոյն գործադրեալ, որ լինի երբեմն երկրորդ կրկ, որպէս կրկին և շաչխատ քաղաքոյ ի ասեն, զորոյհետ գնեին առաւակի ի միջ նիւթոյ և առաւակի : այլ ոչ գործադրեալ, որ ի միոյն եղանակ ստասանց

[illegible]

կատարողք։

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ԱՐՇԱԿ ԲԱՐԵՊԱՇՏ

Ի ՀԱՅՐԱՊԱՏԻ ՀԱՅՐԱՊԱՏՈՒԹԻՒՆ

բնաւորեալքն *, նոյն բան է ասէ՝ զայդ պիտոյ միաւորիմն
իւրք ներգործուածքն եւ կարողքն : Իսկ ի մի՛ պիտոյ
գործուածն այն է զանազանական կարէ ընդունել միա-
ւորել զի խոտոր ինչ ակոյ : ապա եւ առաջին ,
որ ի անպիտան ներգործուածն նմա , կարգել
ընդունին անշրջիկ միաբար զ՚ենթա միաւորել , եւ այն
իսկ է , զոր ասացաք ցանկալ : Այլ հակառա-
կորդք ոչ բարւոյ խոնարհ գնաւոյն զայն առած
ուրեք ժամանակի եւ արիասաւորքն . ի՛ վա՛ զի է՛սկ
եւ մի՛ էն նոյն , նոյն ներգործուածն եւ նոյն առաջին
է միաւորեալ եւ հակառակ : այսպէս ասացեալ միայ
էսկին ՚ի ներգործուածն եւ ՚ի կարողսն , ոչ
պատանեցի այլ ինչ բաց յայտարարէն , որ ասէ կա-
րողսն ենթել ի ներգործուածն :

Ընդհանուր՝ ենթե առաջնաւորութիւն՝ այսպէս միաւո-
րեալ առաջնոյն ըստ նմանէ . է զանազանել ինչ զանազա-
նեալ ՚ի առաջնէ , ենթե առաջնաւորութիւն է՝ այսպէս
նմանեալ միաւորեալ ըստ նմանէ զանազանել զանազա-
նեալ ՚ի նմանէ , եւ այսպէս ենթեն երկուքն միաւո-
րական շարկապէ , յորոց կացուցանեն զմի՛ շարկա-
պեալ բաղադրական : Բայց որդ հարցանեմք . ենթե
զիարդ միաւորեն ասցա՝ միջնորդաւորք , ենթե առ-
ընդ միջնորդեն : Ենթե միջնորդաւորք , ապա պատ-
նեն երկրորդ ենթե շարկապէ , եւ այսպէս դնոյ յան-
պատ : Իսկ ենթե անմիջնորդաւորք , զիարդ ճշդէ
արժան զնոյն առնել եւ յաղագս նմանեալ եւ առաջ-
նեն . զի ապա յաւէտ հաստատեն միմեանց , քան
շարկապէն միաւորեալսն եւ միաւորեալն :

Երկրորդ՝ զանենք առաջնաւորեալ ենթե հնար է խոնա-
նալ ՚ի նմանեալ՝ յաղագս նոյնի եւ անմիջնորդի
քան զառաջնի : Այլ է զանազանել այն միաւորեալն՝
ենթե կայցէ , յաղագս նոյնի եւ անմիջնորդի ապա-
կայել զնոյն քան զառաջնի : Այլ ոչ կայ :
Վերադրագոյնս յայտ է : Վասնզի է զանազանել այն է՛-
նեալ միջնորդ ՚ի մէջ նմանեալ եւ առաջնի . զի ոչ
ապառաջնակայէր առաջնին զնոյն՝ առանց յ՚էջ է՛-
նելոյ այնոր է զանազանի , իբր յաղագս նոյնի եւ անմի-
ջնորդի . Իսկ միաւորեալն ենթե միաւորեալ եւ յաղագս
նոյնի եւ անմիջնորդի , ապա ոչ ինչ զանազանի ՚ի նմանեալ
եւ ՚ի առաջնի :

* Ընդհանուր՝ ենթե առաջնաւորութիւն՝ այսպէս միաւորեալ առաջնոյն ըստ նմանէ զանազանել ինչ զանազանեալ ՚ի նմանէ , ենթե առաջնաւորութիւն է՝ այսպէս նմանեալ միաւորեալ ըստ նմանէ զանազանել զանազանեալ ՚ի նմանէ , եւ այսպէս ենթեն երկուքն միաւորական շարկապէ , յորոց կացուցանեն զմի՛ շարկապեալ բաղադրական : Բայց որդ հարցանեմք . ենթե զիարդ միաւորեն ասցա՝ միջնորդաւորք , ենթե առընդ միջնորդեն : Ենթե միջնորդաւորք , ապա պատնեն երկրորդ ենթե շարկապէ , եւ այսպէս դնոյ յանպատ : Իսկ ենթե անմիջնորդաւորք , զիարդ ճշդէ արժան զնոյն առնել եւ յաղագս նմանեալ եւ առաջնեն . զի ապա յաւէտ հաստատեն միմեանց , քան շարկապէն միաւորեալսն եւ միաւորեալն :

Երկրորդ՝ զանենք առաջնաւորեալ ենթե հնար է խոնանալ ՚ի նմանեալ՝ յաղագս նոյնի եւ անմիջնորդի քան զառաջնի : Այլ է զանազանել այն միաւորեալն՝ ենթե կայցէ , յաղագս նոյնի եւ անմիջնորդի ապակայել զնոյն քան զառաջնի : Այլ ոչ կայ : Վերադրագոյնս յայտ է : Վասնզի է զանազանել այն է՛նեալ միջնորդ ՚ի մէջ նմանեալ եւ առաջնի . զի ոչ ապառաջնակայէր առաջնին զնոյն՝ առանց յ՚էջ է՛նելոյ այնոր է զանազանի , իբր յաղագս նոյնի եւ անմիջնորդի . Իսկ միաւորեալն ենթե միաւորեալ եւ յաղագս նոյնի եւ անմիջնորդի , ապա ոչ ինչ զանազանի ՚ի նմանեալ եւ ՚ի առաջնի :

նակք, և ասի այլ՝ առաքեսցեմ ինձ Եղիա զգալ զդեալ պարտական։ զի յառաջագոյն է գոյն, քան զկազմակատար գոյն։ Ա՚յլ առաքեն այլ զգալ պարտական։ Ա՚յս անհնարին է, զի զառանց ինչ կամ զառաքեալն խնդրել՝ ի ներհակ յառաջ քան զառաքեն։

Պատասխանեն հակառակորդք սա այս երևելի ձևոնարկու։ (և՝ ի սոյն հատուածս կայ գլխոս վին հինն ձեռ։) Յե առաքեն ըստ խնդրան Յե՚ և առաքեսցի Ներ Յոգ յառաջեսցէ Ներ զգալ Յե, բայց ոչ յերկրորդում։ և վն սկսանիլ՝ ի առաքեսցի զինեա Յե յերկրորդում Ներ գոյ ցէ Յե, պէտս ունի մակ յառնլեալ հզառանկի միտ։

Ա՚յլ սկզբ պատասխանեալ ընդդէմ է նախ սոյն, զի առանձն առնեցոյց սկիզբս է առաքեսցի՝ յերկրորդում Ներ գոյ ցէ Յե, սակս միաւորելի՝ յերկրորդում Ներ գոյ ցէ Յե։ զի սոյ բովանդակ գոյն միաւորեալ է, և միաւորել։ Նոյնպէս բովանդակ գոյն առաքեսցի առաքեալն է առաքեսցի, զի ցոյն վայր է, ցոր վայր առաքեսցի։ Ա՚սա չգոնի վն սոցանա նեցոյս առաքեալ ոչ է հարկաւոր հզառանկն սոյն միաւորեալ, առ՝ ի առաքեսցի՝ յերկրորդում Ներ գոյ ցէ Յե։ Իսկ հազի բառնալ Յե՚ զի ոչ միշտ առաքեսցի զնորին, բայց զի Ներ գոյ ցէ Յեական առեալ է քան զառաքեալն առաքեսցի, ոչ և չառաքեսցի զնա։ Ի՚ զգոյն արտաքոյ գոյ ցէ ոչ ինն միշտ՝ ի մարմնի, և առ՝ ի չգոյն արտաքոյ գի, որ միշտ ի մարմնի՝ և առ՝ ի չգոյն արտաքոյ գոյ ցէ ոչ ինն միշտ՝ ի մարմնի։ Ա՚սա և ոչ առ առ՝ ի առաքեսցի Ներ գոյ ցէ՝ պահանջել զնոյնացած ինն զայն միաւորեալ։ այլ միայն զառաքեալ ցուցանել, և զարտաքոյ միշտ ի մարմնի։

Յիշ. խր՝ ի մարմին։

Ընդդէմ է երկրորդ սոյն, զի զառաքեալն ինն ներ գոյ ցէ առաքեալ և երկրորդի՝ ոչ ունի զառիթ ի գոյացական առաքեալ, այլ ինչն է ի առաքեալն պատճառ մի միայն, և վերջին ներ գոյ ցէ

ծուխի դոլոր։ Ապա գիտովին նայեցանայ ոչ
պատասխանել. Առաջարկուեա ի վերջ ասել
սրչի ծովմայի. որ ամէ ուրեք գնել գտնաղին գոյ
ազգական՝ ան ինչական անասնական սկիզբն գոյ. զի
գոյ նոյն հնարաւոր գիտել գոյանիցէ։ Տեսին՝
ասել, ըստ որոյ տեսի. ու ներքինքն ինչ
ներքինն։ ու ի միջի էին ինչ
Խոսել բաց յոյսանել, ցուցանել երկայիկ։ Ասել՝
զի ի միջի ոչիգանել, ապա գոյք անասնի անասնակ.
և նոյն ինքն անասնին յինել գոյացուցանել ի
կատարած. որ յոյսանի հակառակին նոյնին խնդրել։
Երկրորդ՝ բանի անասնին ի նոյ առանձին, այն
խակ ի՝ ի գոյն նոյնալ. որ ինչ ի առանձնանին
յեզանել։ Ապա առանձնանին ի միջին նոյնգոյ-
յեզանել։ Ապա և անասնին ի միջին նոյնգոյ-

ծուխի՝ ի գոյն նոյնալ

Երրորդ՝ կամենալ խորացոյն եա ցուցանել
զգոյն, յոյս ի ինչ գոյանգոյանին նոյնգոյ-
ինչ առաջնոյ և երկրորդի յոյս՝ որպէս
ունին զկրացնալ նոյնգոյանգոյանին անա խոչ
նոյնգ, այլ միայն գոյանան և գոյկրնաւորուին.
որպ և յոյն առան կատարին՝ և եա կրնալ և փոխ-
նիլ յարատոյնալ։ Իսկ որպ անասնին գոյացական
յինգանին խոչեա ի կատարելագ նոյնգոյանին
գոյացական, որ ոչ բառգասան ոա ազատոյն էրգ
նոյնգանոյ կատարելի, զի ոյա յաստնգ ի նոյնգոյ.
այլ էրգ նոյ և կատարուին նոյնգանոյն։ Ապա
յանին ի ոյա գոյնի գոյանգոյանին նոյնգոյանգոյ-
ինչ առաջնոյ և երկրորդի։ Ու գոյնգնալ նոյ-
գոյանգոյանին երկրորդի միշտ ոյանգնալ ի առաջ
նոյն։ Ապա հակառական ի, ինչ գոյանգնի ի միջին
գոյացական անասնա

Ապա առնի ի ինչ անասնին ի ոչ ինչական ան-
անասնականալ եա և ոչ երկրորդալ նոյնգոյանգոյ-
ինչ, իսկ այն զի նոյնգոյանգոյանին ոչ անասնականալ, ոչ
ի ոյա ի չգոյնի նոյնգոյանգոյանին ինչ նոյանա-
կանին. այլ գոյ ի չգոյնի միջանցոյանին արտաքոյ
գոյանգոյանի։ Ու ինչ գոյն ինչ և արտաքոյ
գոյանգոյանի ոչ ոյա ի ինչ գոյանգոյանին ինչ

Պատասխանեմ ընդդէմ զրպարտողին, և զայս
ասեմ։

Աղա տատիս մի տասնմէկ կ՚ունենայ։ Աղա տատիս
անձամբան է մարդասէր. տալու է ոչ միայն իր ընտանեաց
կուռն է մարդասէր. տալու է ոչ միայն իր ընտանեաց
տալու է նեղեալ, զոր տրէնակ. Հոգին ընտանեաց
ձեռն մղէ։ Աղա տատին ոչ ի չի խնդրած մի-
տեսի կամ աղեխոսի, տատիս չինէ այնպիսի մ՚
Պատասխանեմ երկմտիլ։ Մի ոք ի չի խնդրած զոյ
տալու։

Պատասխանեմ ընդդէմ այն տարտղնին, և մի
հանդիպ ինձ թաց տատիկ տալուն չէ մտա
իմ ու ըրած առ։ Չի ան այս միտ տալու չէ ոչ տա
ալիւր հրամայ ձգատակի, ոչ առաւ ես ոչ պիտի
գոյացական, ոչ գնեն հակառակարդ, և ոչ բա
տալ չէ նմա։ Բայց չի ան իսկ հարցանկ ինչ
կատարել նեղեալ, տակաւ կարօտ խիղճ, մ՚ ան
աղքատ և հոգի ինձանէ և չիւրմէ ի տեսա-
տակաւին կարօտ խիղճ, չի՝ անդրանկան շարժման.
ամենայն միտք այս էն, ես ոչ տալու ինձանէ ես
ես ինձանէ և չիւրմէ ի ընդհանրական ինձանէ՝ մ՚ վիրտ,
Պատասխանեմ էրկմտիլ և կայտառանալ. Ոչ մի
նակ միտաբար։

Պատասխանեմ ընդդէմ այն ինձանէ, որ ոչ ես չատ
կան հոգւոյն, որպէս իսկ ոչ ես չատ ինձանէ միտ
այս միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
տառ զայն լինել անձնական։ Ամանաւանդ մի
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-
ես միտքս ես տանուտերական ի՛, մ՚ միտ բանա-

[illegible] ի մեծ [illegible] ։ [illegible] ի [illegible] ։ [illegible] ։ [illegible] ։

ժամ է խրել զիմի ի գամակակոմն գալ կամ գնալ.
այլ ցուցա՛ զիրատգին ։ Ասէ հոգի՛ քանակաւոր * խ. ա.գ.
՛ի միաւորիչն ըստ մարդկեղ ՛ի յարուն ։ փոփոխե ։ ի. յոգ. ա.
Ապա զայ ՛ի վր՛ն նր՛ն ներգործուն ի՛նչ ի գամակա-
կան ։ որ այն ինչն ի գամակ միաւորական ։
Պատասխանեմ գամակակոմն զիմ ոգին ։ Հարկ
ի իմ ՛ի փոփոխուիս ներգործուն ինչ գոլոյ ՛ի վր՛
գոյից կամ գնալոյ, յայտ. որ ունի զրան ինձ ա-
կայն այգպիսի փոփոխուիս, ընդունիմ. որ ունի
զրան ներգործուն ի. հզիր այգպիսի փոփոխուիս
առնուսա։ Ուր առ փոքրագոյնն. ՛ի յարուն հա-
կին փոփոխի՛ իրր ինձ ակայ այսր փոփոխուիս.
առնուսա։ իրր ներգործուն ի. հզր յաւելեալ
ինձ ակայն այգպիսի փոփոխուի՛, ընդունիմ. ի.
առնուսա գՀնանուիմ։ Արդ ծչտարիս ի իմ
յայտ փոփոխուիս ինդգիր ինձ ակայ ի. ներգործու-
իմ ՛ի գոլոյ · յայտ ասկայն փոփոխուին զերկուսին
այլ ի. այլ ի գամակաւ արատակոյ ։ Ասեզի ինձ-
ինձ ակայն փոփոխի, ըստ որում չունի զներգործուն.
իսկ ներգործուն՝ ըստ որում ընկալաւոյ իրին գին
ինձ ակայուսա։ Ասաւ հանապատ ի բնուէ այգոյ որ
ունի զրան ներգործուն, ի. հզիր ՛ի փոփոխուսն.
իմ ի գոլոյ ՛ի վր՛ն նր՛ն ներգործուն · այլ յայտ
վոյիմ նոյն իսկ ներգործուին գոլ ՛ի վր՛ իրին
ինձ ակայ ։ Արդ յայտ ի իմ ՛ի փոփոխուին որ
իրին ՛ի յարուն, տարբերին ունի զրան ինձ ակայ.
իսկ հոգի զրան ներգործուն ի. հզիր · վր՛ ի՛ ՛ի
գոյացական փոփոխուսն առասին ի հզր ինձ ներգոր
ծուն · առասի փոփոխուին այն արատակոյ չՀոգի
ոչ առաւել զայն իմիք ինձ ակայ, յի. տարբերոյ,
այլ առաւել զայն իմիք ինձ ակայ, յի. տարբերոյ,
ոչ առաւել զայն ներգործուն ինչ ի գամակակոմն ·
իրր ներգործուն գոյացական ։
Պատասխանեմ ես. ես ։ Հոգի միաւորիչ ՛ի տարբերոյ
այլազգ գոլոյն զրան զանջատուին ։ Արդ պարտ
ի. ինձ այնոյ իմ միաւորչի ընդունիլ զի գամակ ինչ ։
Պատասխանեմ ՛ի ես հոգի միաւորական ոչ ինչ
գոլոյն, ոչ վր՛ յայտ իրին ի գամակի միաւո-
րուսն, այլ վր՛ տարբերոյն յարատակ իրոյ · զի առ
իմ, ՛ի ՛ի տարբերն, յարատակ ոչ էր ·
իմա-

իմանալոյ զայլոց գոյութիւն նոցա ։

Ա. Ախիկա . Ընդդէմ է հոգւոյն ձեռամբ հրէշտակի բնիկ առ գիշեր եւ այնպէս չէ նման բնիկ . առ կայնէ վէս այնպէս ոչ կինդանացուցանել զնա . ապա թէ ոչ զբաւէ հրէշտակի ընդդէմ երկնիլ յարուցեալ , զոր ոչ կարէ : Ապա կինդանանալոյ պատրաստ հոգւոյն ոչ կոյանալոյ յայն , զի առնէալ լինէր մարմնոյ , այլ յերկանակի անապականութեան եւ հոգեւոր մարմին , զոր ոչ կարէ առալ հրէշտակն ։

Պատասխանեմք զանոգանելովք զառաջարկեալսն ։ Ընդդէմ է հոգւոյն բնիկ հրէշտակի՝ իմացեալ մեզ եւ այնպէս լինիլ չէ նման , առեղականութիւն իրրեւ զՀոգելոյն գոյացուածն ի ինչ ի տեղոջ , շաւեալ . առանականէ իրրեւ զինքեանսն ի գոյացականն յերկրաւոր հարցաւ կարացուածն , ա բանաւոր : Այնպէս զանազան զանէն եւ հնազանդէ : Ապա ասէ խնդրելոյն այն , զոր է նկատել ի հոգի մարդկայնի երկուս ան առանձնաբար գոյացուածս զանազանեալս . զոմն հոգի գիշեր գոյացուածն ըստ իւրաքանչիւր երկուս ան եւ զոմն ներգործուած կամ առանձին : Ապա հոգի գիշեր գոյացուածն հնար է կրել ինչ , ի գերագոյնէ գոյացուածէն ըստ իւրաքանչիւր ներգործուածոյ , եւ ի նոյնմանէ իրրեւ ինչ ի գերագոյնէ գոյացուածէ

ու յատուկ բուժ է զանձակատարութեան կամ ի տուկ
ձեռքիցաւոյ հոգւոյն ի մարմնին, այլ յատուկ բուժ է
մարմնոյ միոյ ի ձեռքդրժուելն և ի կտրտիլ բուժելն
յայն գոյացեալսն, զոր ձեռնադիր անուանիք հիւծ.
զոր յայս ի չեմ ոչ առնէ հրեշտակն Ը վարել
զհոգին ի մարմնին. այլ միայն այսպարգև, որ փո-
փոխէ իշխանութիւնն միոյ ի ձեռքդրժուելոյ հոգւոյն
Ա ստուածեալ ելիդ. Ամբ անձամբն, ձայնիւ և զա-
ռաքելութեն այլ միաւորութեամբն ի հոգւոյ և ի
մարմնոյ անձամբ ի մարդուն. այլ յերկուց բնու-
թեանց զաձեռնադրեալն Ա ևծայ զիմն յայտ: Ա ևյ և փոյթ
յուդայնն. փոխել ի մարդուն միոյ մարմնին,
միոյ և հոգին, և առակեալ կոչէլ միաւորութեամբն:
Պատասխանեաւ ընդունելով միմեանց, և զա-
ռաքելութեն զիմերգայնոյն: Ա ևաւորութեան անձին-
ն ի հոգւոյ և ի մարմնոյ, որպ հաղորդեալ ի
միմեանց և միշտ ամենայնի ասելով ասելի
զին, ուրանամ. որպ ոչ են հաղորդեալ միմեանց
և միշտ ամենայնի ընդունելի: և կամ, որ ոչնչ.
միաւորութեամբն անձամբ ի հոգւոյ ի ասելով
զիշ մարմնոյն ընդունելի: Ա ևծ ասելն յայտ ի
յատուկ բոյն:

Ա ստեղծեալ. այսպս զոմն հաղորդութեամբն այն և միշ
ձեցուելն, որով հոգին ասոյ զիշ մարմնոյ, ի զա-
ռաքելութեն իւր, որով հոգին կոչի ընդ ասելի
ասոյ ասելի զիշ մարմնոյն, և ասոյ միշտ ընդ
ի ձեռ:

Պատասխանեաւ զիմերգայնոյն զհետևութեամբ: Ա ևա
զոյգ ասելի ձեռքն այն և միշտ ձեցուելն ի զաձեռնադրեալ
ձեռ ընդունելի հոգւոյն, ասոյ ասելի ընդ-
ձեռ ընդունելի հոգւոյն. ի այսմ ի ընդ ասոյ
ասելի ասելի միշտ ձեցուելն խոյ և ասոյ
ասելի ի մարմնին ընդ զիմերգայնոյն ի ձեռքդրժուելի
կատարելի, ուրանամ: Ասելի միաւորութեամբն և
հաղորդեալ հոգւոյն ոչ յատուկ ձեռ ընդունելի
հոգւոյն, բայ յատուկ ձեռ ի ասելի զիշ մարմնոյ
ասելի զիշ ի մարմնին. ասելի զիշ ասելի ասելի
ասելի զիշ ի մարմնին. ասելի զիշ ասելի ասելի

այլոց պատճառք լինի եւ այնու առնելոյ հետ
բն գործելոյ . առնն պարզ եւ միատարր հոգւոյ
եւ մարմնոյ հնար է լինել :

Այլոյ պատճառաւ է , զի պատճառաւ անասնոյն եղ
այնու ինչ առնելոյ պատճառաւ է . բայց առնելոյն պատ-
ճառն միայն իւրով առնելոյն պարզութեամբ պատ-
ճառ է . զի պատճառքն են միմեանց պատ-
ճառք : Աւասիկ եթէ գոյին ունի յիւրմէ գոյա-
նալոյն՝ ի տեսութեան զինչ ինն , եւ՝ ի միա-
տրելոյ չէ ներա , եւ զի այնու ոչ կարողանայ յառա-
ջիկայ լինի առնականելոյն , առնելոյն կարողութեան հոգ-
ւոյն պարզութեան պատճառաւ մերձենալոյն իւրոյ ,
այլոյ՝ ի գործարելոյն լոյս ի միաւորմանէ :

Աւասիկ ելոյս չէիր : Աւանելոյն միաւորելոյ հոգ-
ւոյն ի մարմնոյ , պարտ է արտադրել ինչ : Այլ
ոչ կարէ արտադրել ինչ . բայց ի միաւորելոյն
զանազանելոյ յերկուցանէ : Այս կայ այդպիսի
միաւորելոյ :

Պատասխանեմ ես բանականով զիմշմարտութիւն . զի առ-
նելոյն այն ոչ արտադրէ զմիաւորելոյն զա-
նազանելոյ ի հոգւոյն . այլ զպատճառելոյն ,
որով չէր միանալ ժամանակ միոյն՝ ի ներգործելոյն
հոգւոյն . և այնուհետև չէ ունելոյ զնոր
գոյացութիւն : Աւասիկ այն նոյն գոյացեալն է , որ ան-
բաժանելոյ արտադրի :

Այնպէս . մարդն որ Ծնանիլ զմարդ , պատճառ հանիլ
երկոցունց ինչ հոգւոյն , ի միաւորելոյ զնոյն մարմնոյ ,
ուստի ոչ կարէ հանիլ յիւրմէ հոգւոյն . զի և
զերկրորդելոյ ոչ ունի զանազանելոյն մարմնականն :

Այսպէս պատճառ հանիլ յիւրմանէ միաւորելոյ :

Պատասխանեմ զանազանելով զիմշմարտութիւն :

Այնպէս որ Ծնանիլ զմարդ՝ ոչ կարէ հանիլ
յիւրմէ հոգւոյն . ասա՝ ի արտադրել , քննու-
թեամբ . ասա՝ ի առ ինքեան , ուրեմն : Այլ մի
զիտեր զինչ այն գերագոյն խնամատարն , ածելոյ
զինուս՝ մի վիշտն արտադրեցին ասա երկրա-
բանելոյ առանց հարկիս է կատարելոյ յն ան-
ամենին . ասասէ ամենի խոկ , զի արտարին գնի զո-
վիշտն արտադրելոյն՝ ի ներ ինուտ , այլ ներա-

զանազան։ Ապա թանզի կարօղ է մարդ դնել ի
նեխեսան զվերքին որոնցոգրութեամբ հոգեւոյն բա-
նականեն, կարօղ է և առանց դալի. և այսպէս
հոգիլ ի նա, ու առ ապառգրել, այլ առ ի
առանց մնալոյ։

Գ. Արկղեցեալ հիմնակերպ. Տեսանելապէսն է
զանազանելագ իմն ի հոգեւոյն։ Ապա և միասե-
բութեան։ Հնազանդ առանձակութեան։ Պատուա-
ռելութեան զանազանել ի պատուական։ Այլ սեռա
կատարութեան է պատուական սեռական։ Ապա զա
նազանել ի նեղանել։

Պատասխանեցեալ ապրեցողի զառաքարկութեան. զոր
չորոյ գործոյն զանազանեալ չեն ծագոյնն։ Պատ-
ճառելութեան է զանազանեալ իմն ի պատճա-
ռէ, ի յարաբերական պատճառա, անցեալ. ի ան
առկան և ի ներեսի պատճառա, ապրեցող։
Բանզի ներեսի և անառակ պատճառեն գնացող
գործի իմն խրեանց իրին ասելագ միանգամ յա-
րաբերոզին. ապա առ ի պատճառել ներգործ-
ծութեան, կարօղեն միոյն խրեանց էակութեան
և առնելութեան ապրեցողին առելոյ միմեան
առ։

ՊՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

ՅՕԿ ՀԻՄՈՒ ԲՆԱԿԱՆԻՆ ՀՈԳԵՒՈՅ Ի ՆՅՈՒԹՈՅ Ա Ի ԳՅՈՒՄԲ

Պա յայտ է, եթէ ի ներեսի և ի առ-
առակի անընդմիջեցութեամբ միասրելոյ է-
նի մի էակ, և մի կատարեալ էութի.
Այդ իմնդիր, եթէ արդեօք
էութիւն այն իցէ զանազանեալ
յերկու ցառաջագոյ։ Յի ի ներեսի և ի առակի
Այս իմնդիր փոքր մի իրիմեն է, այլ բովան-
դակ յեզանակ անհնարոյն կարեւոր կայ։ Ասասի
հնդիմակաբ ձայնիւ, զանե եթէ իրաքանչիւրան գոյա
նիւն ի առա։ Սակս ազոյ զարձ է մեզ զնա զիրիմ-

[illegible] զոր ասէ, [illegible]
զոր ինչ [illegible]

Այժմ պարտ [illegible] [illegible] ասացեալ [illegible] [illegible] [illegible]

Աչքակացութիւնս է արիւնաւոր * . որ տեսա-
ցանել , թէ նիւթն է տեսակ և բազադրեալ
են երկիք եակութիւնք : Ընդ սեռսդ և տիպն
Թաղեսա . * ջուրն ասէ ինձ որ ես եմ ջուր
հաստատուն . այլ ես ի հաստատ հաստատեալ .

Հիւսնական բանիւ արիւնաւորէի : Հայեցա որպէս են
տեսակ հաստատուն յատկանց եակութեանց և ոչ երբ
բազդ լինի ի նոցանէ բազկացեալ , ոչ ծնանի ի
նմա արիւնաւոր յատուած նախակատարել տեսակէդ
նոցա միաւորին . և ոչ երթայր լինի յատուած այն
սկիզբ զատանին , զի և յետ բաժանման միասն
Իսկ արդ յատուած նախակատարել նիւթ է և տե-
սակ միաւորին , ոչ ի յատուած մարդոյ , նորա
լինի ծնանել . և յատուած անշնաւորն , ի եակութիւն
կոչեցին յետ անշնաւորան խաբանց , ոչ ի մահ-
ուանէ մարդոյ . սակայն իբր լինի եղծանիք : Ընդ
բազադրեալն ի նոցանէ ոչ է տեսակ հաստատուն
նոցին , այլ երբորդ լինի գանազանել , որպէս է
ծնանիլն և ապականիլն : Փոքրագոյնն յայտ է :
Բանիցն ծնունդ նորոյ գոյացութիւն է . յատուած
առաջն , թէ յառաջագոյն կայցէ և թէ ոչ ,
տեսանել լինի նիւթոյ . իսկ ապականութիւն , յատ
ուած անշնաւոր : Ընդ մեծագոյնն , որ է արիւ-
նաւորին * . ունին արիւնական և արտաքուստ :
Օրինակաւ . զի ոչ առնէ նիւթ ծնանիլ նորա լինել , ի
հաստատել բարուցն կամ ի ջնջանիլ ձեռաց . և
ոչ նիւթ է կոչեցի լինել , ի գառանիլ ձեռաց և ի
չրաւ էլ բարուցն . զի կարկառ բարուցն ոչ այլ լինի
է , քանզի հաստատուն բարուցն . և ոչ երբորդ հա-
հաստութիւն յատկացեալ ի նոցանէ , և մեռ ձեռ
չին լինի առնլի քան զինքնագիր ձեռս : Ընդ և
պատճառաւ . զի որ արդիւն է , ոչ կարէ : Իսկ
արդ հակառակին , որ չէ այլ քան զմատանին նր
արդիւն յատաջ քան զինաւորութիւն ի նոյն նախա
կայնել տեսանէր : Ընդ ոչ կարէ . որով և ոչ

նոր լինի նր ծնանիլ :

Հաստատ հաս . Այլ լինի է պատճառ և անկերպ
խոր : Իսկ արդ հակառակին նիւթոյ և տեսակի
են ակզբունք և պատճառք բազադրեցելոյն . եւ

և մանաւանդ յորժամ միաւորին : Ազգս գանազանին զիւրաքանչիւր բարգաւաճութիւնն :

Երկիրդ , բոլորն է մի եւ ինքնին : Իսկ ազգ ծնեալ եւ աճեալ ի միոյ ինքնութենէ են մասունք երկու եւ ինքնութիւնք . քանզի են իրք ի միմեանց տարբերութեամբ : Ազգս բոլորն է այլ ինչ ի նոցանէ . Այս ոչինչ փոյթ է , թէ են միանման ինքնութեամբ . քանզի և երկուասակք են անբաժանութեամբ . և ասկոյն հաւաքութիւն ընդ ոչ է մի ինքնութիւն :

Երկրդ , ոչ գան նոքա յասկնէ , եթէ չգոյ ի նոսա ոգի եւ կամք , քանզի յասկնէ զինեալ գան և ի նոսա ոգի եւ կամք : Իսկ ազգ բոլորն ունի զյասկնէ ինքն զանազանութեամբ ոչ միայն ի միոյ միոյ ի մասանցն , այլ և ի կիրկամանէ ի միասին . զերծութեամբ ծնանիլ . ապրիլ . ի նմանէ երթ ոք . գործել երթ ոք . և այլն : Ազգս ոչ ունի զինակուռ որինչ յիւրակուց մասանցն :

Երկրորդ Եղբայրութիւն .

Երկրորդ կամքն է այն՝ որ ասի բարգաւաճել , ոչ ի զանազանեալ յիւրաքանչիւր մասանցն երթ յոչ երթալ . այլ միայն երթ բարկացեալ ի նոցանէ , ուստի ոչ զանազանել ի նոցանէ իւր ոչ ուստ եմ մի . այլ միանալ , որ է զանել զաւգուտ որինչ այլ իւ միանալոյ , ի նոյն իսկ բարգաւաճելոյն :

Երկրորդ կամքն է ընդ ոչ եմ անալոյ , որպէս կարծեն զինակուռ յոգւոյն երթալ ի մասանցն եւ աճեալ . զոր կոչեն , փոխ շնչել : Այլ ոչ յայնմ հոգւոյն , եթէ այլ ի զանազանելն ի մասանցն , երթ ոչ յասկնէ բնութեան , և այլ ի զանազանելն երթ բարկացեալ ի նոցանէ :

* Ի. ընդ. Ընդ զեմ որոց այսն Թումանեան առակ . Թէ ի տգեղ հաճոյիւք զարգացուն , ըն ինչ փոխ ինչ ծոփելի ի ծոփելոյ . Ես ոչ ինչ ինչ ին

ՅԱՏԿՔ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒ. ՊԻ. Ի.

Յաղագս սկզբանէ աշխարհի, եւ ստեղծուածոց նորա։

Ա. Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր։

Ա. Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր։ Ի սկզբանէ ասելով զժամանակն ցուցանէ, որ ի վեր քան զամենայն արարածս է, եւ ոչ ունի ինչ ժամանակ առաջի իւր։ Արար զերկինս եւ զերկիր, այսինքն զամենայն տեսանելիս եւ զանտեսանելիս։ Զերկինս ասելով զանտեսանելիսն ցուցանէ, զերկիր ասելով զտեսանելիսն։ Արար ասելով զարարչութիւն նորա ցուցանէ։ Ստեղծ ասելով զհրամանն ցուցանէ։ Ասելով զի ինքն ասաց, եւ եղեն։ Ասելով զի հրամայեաց, եւ ստեղծան։ Ասելով զի կամեցաւ, եւ արարան։ Ասելով զի ինքն ասաց, եւ եղեն։ Ասելով զի հրամայեաց, եւ ստեղծան։ Ասելով զի կամեցաւ, եւ արարան։ Ասելով զի ինքն ասաց, եւ եղեն։ Ասելով զի հրամայեաց, եւ ստեղծան։ Ասելով զի կամեցաւ, եւ արարան։

Ա. Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր։ Ի սկզբանէ ասելով զժամանակն ցուցանէ, որ ի վեր քան զամենայն արարածս է, եւ ոչ ունի ինչ ժամանակ առաջի իւր։ Արար զերկինս եւ զերկիր, այսինքն զամենայն տեսանելիս եւ զանտեսանելիս։ Զերկինս ասելով զանտեսանելիսն ցուցանէ, զերկիր ասելով զտեսանելիսն։ Արար ասելով զարարչութիւն նորա ցուցանէ։ Ստեղծ ասելով զհրամանն ցուցանէ։ Ասելով զի ինքն ասաց, եւ եղեն։ Ասելով զի հրամայեաց, եւ ստեղծան։ Ասելով զի կամեցաւ, եւ արարան։ Ասելով զի ինքն ասաց, եւ եղեն։ Ասելով զի հրամայեաց, եւ ստեղծան։ Ասելով զի կամեցաւ, եւ արարան։

Ա. Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկինս եւ զերկիր։ Ի սկզբանէ ասելով զժամանակն ցուցանէ, որ ի վեր քան զամենայն արարածս է, եւ ոչ ունի ինչ ժամանակ առաջի իւր։ Արար զերկինս եւ զերկիր, այսինքն զամենայն տեսանելիս եւ զանտեսանելիս։ Զերկինս ասելով զանտեսանելիսն ցուցանէ, զերկիր ասելով զտեսանելիսն։ Արար ասելով զարարչութիւն նորա ցուցանէ։ Ստեղծ ասելով զհրամանն ցուցանէ։ Ասելով զի ինքն ասաց, եւ եղեն։ Ասելով զի հրամայեաց, եւ ստեղծան։ Ասելով զի կամեցաւ, եւ արարան։ Ասելով զի ինքն ասաց, եւ եղեն։ Ասելով զի հրամայեաց, եւ ստեղծան։ Ասելով զի կամեցաւ, եւ արարան։

բանկութեան ըսկզբան, ուր որդի յառջագ. ա-
պաս է երթալդ իւրն այն ընկերն ընդդէմ։

Յառաջագոյ առաքն Նահ գիւրհմաց ընդդէմ
ինչ ըլ գրամիլ սկզբան գիտակարգութեան։ Ա-
ռաքեալն է, իմ գիտեր արարքդ ընդհանրապէս
արդարացիդ ինչ. իմ պիտի և ոչ գործ գիտեմ
և ոչ գանահանեմ ոչ գիտեմ ինչ գանագանել ի
նայուածդ. Ով յոյժ առ ի հիմէ և ի առաքել
կատարեալն երթալդ իւրն էակիս իմ, արարքդ վի
գանահան հիմէ ոսկոյ. իմ պիտի և ոչ գործ
գիտա. առաքեալ գիտը ինչ արարիլ. ցի գրագոյ ը-
նալ։ Աբրահամ է, իմ բազագրեալն Ղեւռա-
ատակս արտաքսեալ ի հիմէ և ի առաքել.
գանեցի իմ պիտի ոչ է առաքել իմ յաւիտեան ի նմ,
առաքեալ է նոր ինչ երթ բազկացեալ ի նայուած-
արդ և խոհարիս արտահայտել։ Աբրահամ է,
իմ գիտեր յառագրեալն իցէ արարքդ մի.
Իմ պիտի էրկու իրաւ գիտեալ գիտ. գի
ոչ է առաք հաւատալ ուրեք էրկուց իրաւունք.
այլ էրկուց իրաւունք ի նայուածդ հաւատիլ։
Ասաւ ոչ հաստարի կրկին, այլ մի էակս իմ բազ
կացեալ յերկուց։

Աբրահամ. առաքին գիտ էգանակ գիւրհմ ի միա
բանել գիտիցիակս. Տնտեսանեալ գիտ ամենայնիս,
ոչ յայս իրաւ գիտ էրկիւնաւ հիացաւդ։ Գիտելիսաւ
գիտ ամենայնիս յառել իւրհմէց, իմ իրաւունք
գանահանի ի միասնալ և միասնարար առելոյ.
ոչ այլ ինչ գիտեն բայց գոյ միջ յառաջիսաւ էգ
բանկացեալ առագրալ. իմ իրաւունք ոչ է առաք հա
ւատալ էրկուց էակուն ընդհանրապէս և առաքել.
այլ էրկուց իրաւ նոր ի նայուածդ բազկացեալ. և
այսպէս գանահանի ի նայուածդ ըստ էակուն իւր
նալոյ տեսանել։ Ասէ այդպէս ամենայնապէս. ի
հաւատալ իւրհմէց գիտելոյն, իմ իրաւունք
ոչ գանահանի ի միասնալ միասնարար առելոյ.
տեսանեն գրաս ոչ ըստ միասնական էակուց. այլ
ըստ արարչագործ միասնալոյն էրկիցն միոյ էակ
բնալ էակուն. և այսպէս ոչ այլ ինչ հաւատան
բազ գոյ առագրալ էրկրորդում էգանակցալ։

եւ այսմ խնդալի եւ ի բան ոչնչ օգտակարեալ զոր
ասէ, ՚Թէ հոգին ուղիղ ինչ է, իսկ հոգին ծուռին, ՚ի· չէ·

Արդարեւ առաքեալ դնէ եւ յուժգունն զժամանակսդ
առաքելոյ առաքեկլոց ՚Քրիստոսի յայտ· Զի ոչ
ցուցանեն, ԹԷ բոլորն զանազանեի ՚ի մտաւոյ,
յատկացեալ զմտաւոյ եւ արտաքին երկու մտաւո-
կան էակսն էջ· Այլ ոչ ցուցանեն այլ ազգ ինչ
քան զաստուածն յատկեալսդ հզօրագոյն, ուր
զնայնեւ զայլ ինչ հարազատս ցուցանեն նորին· Իսկ
որք ասեն· ԹԷ բոլորն ոչ զանազանի ՚ի մտա
ւոյ, յատկացեալ զմտաւոյ, ոչ ըստ արտաքին
երկու էակսն ՚ի ՚Ք· զոսա իբրեւ զանազանու-
թիւն, այլ եւ արտաքս ձուլեն ՚ի մի էակ ընդ ՚Ք·
մտաւոր զուգաւորեալսդ· Ասէ զոսա գուգու-
թիւն լինել էութեան իմացք, չէ արժան զնոսիկ
յերկար·

ՊԱՏՃԱՌԱԿԱՆ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴԻ

Յաղագս բնութեանն, եւ պատճառաց շարժման երկնի.

ՕԱԵՑԱԾ ՅԱՆՑԱՅ վայր վեր բերեալ ակզբանց իրաց Ընդ խառնուցեալ զպատճառաց ոչ վերլծեալոց եւ զպատրաստից Քանզի յայտ կայ եւ բնական . Եթէ ոչ էին Դիտանել . ոչ միայն յիւրմէ՛ ազգէ յիւրոց պատճառաց Դիտանել . զի ոչ էին կարել ասել իմաստուն զԷմպեդոկլէս . եւ ոչ էր Դարձ եւ շարժումն կամ էակին ունել պատճառս . յորոց պարտէր կալ իմն ՚ի գալ խլրտումն . Ոչդիտէին եւ ՚ի Դանդաչել խաւ ասէ . Վասն այսորիկ պարտ է նոցա ասել . Մանաւանդ Էմպեդոկլէս յայտագրեաց Թէ խաւսպրկիկ Կայն զպատճառն անհասկան . բայց բնութեան Հեղուսիկէ յաւելումն պատճառաց . վասն զի շարժումն է և շարժական . զորոց իւրաքանչիւր բնագրեսցի Թէ . պարտ է կանխել յաւելումն պատճառաց . նախագիտել յայտանել էութեան նորոյ . Բայց չասացի բնութիւն . բանաւորի . և ոչ բնական . և ևս

առաջ

առաւել զեպաճած՝ բաղդ և նախակարգութիւն
երեսին ունիլ զբան պատմաւոր , և զի ոտքս
լաւական ընծայեն մարդիկ զյորդս երեսաւոր
խարշիլ , ասէր որոյ և զաղանիկ ծառայութ
յայտ վկայէ : Ասաւ զվնասակարութիւնս
բովանդակ որոնելոյ յիմարն ինդիրս : Որոյ ա-
ռաջինն է յաղագս բնութ , քանութ , և
արհեստից : Երկրորդն յաղագս պատմաւոր ընդ-
հանրական : Երրորդն յաղագս նեղութական և
տեսական պատմաւոր , քաղել նեղ և աւ-
ազակ ոչ միայն զակզբան , այլ և զպատմաւոր
ունեն զբան : Չորրորդն յաղագս արարչական
պատմաւոր : Հինգերորդն յաղագս վախճանա-
կան պատմաւոր : Վեցերորդն յաղագս բաղ-
դատաւոր գործոցն ասա պատմաւոր : Եօթներ-
րորդն յաղագս գեղատեսութ , բաղդի , և նախա-
կարգութ :

ԽՆԴՈՒՐ ԱՌԱՋԻՆ

Յայտարար բնութիւն, բառնութիւն, և արձեալ։

ԵՐԻՍ ՋԱՑՍՈՍԻԿ խորհրդով հաւատարմէ՛ ի մի՛ ի յայս խնդիրս։ Վասն զի մին միւսով բացատրի։ զի բառնութիւն և հակակայ բնութիւն։ Իսկ արձեալն նմանող։ Ասան բառնութիւն և արձեան՝ յայտնի լինելն մեզ բնութիւն։ Զայս խնդիրս բաժանելով յերիս պրակս. Որոց առաջինն ի յայտարար բնութիւն և բաժանմանց նորա։ Երկրորդն յայտարար բառնութիւն, և պատճառաց երևոյթեան զբռնութիւն։ Երրորդն յայտարար արձեան, և գործոց նր։

ՊՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ։

Յայտարար ինչ լինի և տեսիլապատիւ ինչ բնութիւնն։

Ընութիւնք անուանք, ի զատին բարբառս բղխեն ի նմին. զի ըստ միոյն ինչ մեկնեալ, առաջադրանքն առնեն զնոսին։ Ասան, ոմն այլ ոմն յիւրաքանչիւրոցն, անուանեալ զառաջինն ևգատաս առ նոսն ի հնչմանէ։

* քս. ոմն։
* ա. ի. խ. զնոսին կենդանեաց. և զի այս ծնողք ի ինքեան իմն պատճառ ունին ակզբնէ, յայն առն տարածեցան ի նոսին։

կել զինքըն ակիզբն առ չարժման։ Այլ ի մէջ բնութեան բանի՝ ի բնէ, որ անմիջապէս նշանակէ զինքըն ակիզբն շարժման։ Իսկ զի ներքին ակիզբն շարժման է ներհակաբար կամ առաւելութեան, ի՞նչ այսոքիկ ներհակ և առաւել անուանեցան բնութիւնք։ Դարձեալ՝ քանզի ամ էութիւն կացուցանէ և զանազանէ առաւել, ասէ որոյ անուանս բնութիւն, երբեմն առաւել լինի փոխանակ էութիւն կամ գինչութիւն, մանաւանդ ըստ որում էութիւն է ար տաքս զգծագրութենէ։ և ըստ այսմ առնէ զի բնութիւն տարբերական յատկութեան բնութիւն։ և թէ՝ բնութիւնն ածական է յերիս անձինս, առ էութիւն զբնութիւնն փոխանակ էութիւն։

Անանուանդ թէ երբեմն տարածէ այս անուն առ յատկանիշ հատարուածն էութենէ, ոչ յորժամ առնէ զինքն երիս ի բնութիւն երից, այլ է, ի սակս հզիւթս։ Առաւել բնութիւնն առնուլ լինի չորիցիւն։ Դնա փոխանակ ծննդեան։ ոչ անդ բանիցին ասի՝ բնութիւն, այլ է՝ կարգաւ ծննդեան՝ յառաջիկայ քան զիզարարն։ Իսկ առաւելագոյն ասէ, երիս ինչ բնութիւնք ուղիս բարւոքիւնք, ըստ ի յոյսն, և ի ծննդենէ, որով զինչս ձգելով յանդիման։ Երկրորդ փոխանակ նեղութեան և անսակի, ոչ մարգն ասէ բազկանալ յերկուց մասանակաւ բնութենէ։ Երրորդ փոխանակ էութենէ երին, ոչ առնէ, թէ բնութիւնն ըստ էութեան հրեշտակայինն է պատուհասական քան զմարդկան։ Ապրորդ ի բնախօսիցն առնուլ լինի բնութիւնն փոխանակ ներքին սկզբան շարժման և դադարման իւրոց ելիցդ զինչ։ որ այն ինչն է՝ ներքին արմատ այնց շարժմանց զոր ոչ արտաքինք առնուին զօրութիւն բանի յատուկ երկրի յիւրաց։ այլ իւրք իւրովի արտաքս գնդան։ որպիսի է անկումն քարի, վերելք բոցոյ, բաբախիւն սրտի և ներքոց։ բողբոջիւն ծառոյ։ վանումն հիւանդութեանց։ յօժարութիւն պիտանեաց։ և այլ այսպիսիք, զոր առնեն ի մի բերան ընծայեն բնութիւն, այս է, ներքին իմն ազդիւ, և ըստ սոցա արտաքոյ։

Ա. ՀԱՐՑ ԱՐԱՔԱԳՐԱԿԱՆ.

Բնութիւն ըստ այսմ առնէ զոմն ուղիղ ասդիմանէ. Սկիզբն և պատճառ շարժման և դադարման՝ ինքնիւրեք չարժանի է նոցա և ըստ ինքեան և ոչ ըստ պատահման: Ապա առնէ ասդիմանն արքատառիչն է, զոր ունին մարդիկ զբնութիւն, կրնծայիչն նոցա զկեանս ի շարժմանէ, զոյոյ վիրադրչն առնոյ:

Ապա ինիչն, յո արտաքս և ներքսագիրչն. և գործ, յո ձևնարտարիչս հասոյ, շրջիչն և դրդիչն հանդերձ յո այնոր ազդմամբն, որով իբրև խրտմիչ շար ժիմն երթիւն, ոչ քաջն ի կիզբան. և կամ այնոր միտկիրառութիւն, որով առնէք յիւրոյ հանապազ շարժիւն, ոչի քառատարչ. և կամ հանապազ դադարեալ ինանն, ոչ գործնա երկիրն: զի զոյս բան պարտ է խնամով զննատրելոյ ըստ խրատ պատշաճի: Իւ յարն. այնոքիւրօրհ է, զի բնութիւնն է պատճառ ինչրին և ընդ պատոյ իրին: խոսասն. նախ ե՛շ ինչ ինչան ե ու շա պատճառն. զի բնութիւնն ոչ զիարդ և իսկ զոչինչն ներգործէ նշանակէ, այլ զատաջիմն, և որ չէ իրին պատճառական, կամ՝ զի նմա առ յառնական մի ամատպետ ոչ զկարաւոր. այլ ընդ պատոյ ընտանի և հակառակ: Ասամ ոչ զգինուն զրան բնութիւն ունակութիւնք հնդրական կամ առարկական, զի ոչ ինն յիւրում իրին առաջին սկզբանէ շարժման, ընդ պատոյ. և հակառակ. այլ իրրև երկրդոյ ակամ նպատակ իրին՝ մանկատաւ և պատահարար. և զիարն և առնելի զարհատանէն. որ և այն է ունակութիւն: Ապա և ինատա կար հնութիւ՝ ի կինդանին, և որ առաքին գոյացութիւնք միտալ յիւրում. ինչպես և շարժին իրրև զատաջին սկզբունս, առկայն առաջին ի բանել բնութիւն. զի ոչ ինն յիւրում իրին, այլ իրրև կիսատ մանատոյ մանատոյ ինչ ընդհանուր. զոյս ի լինելն ձևանհատ, որպատ ի թաց հատ

Բայց թանձրն զգալով՝ որով կրն խոցոյն վնասիցէ, կարէ աճանգիլ առ այլ· ոչ հասցն ջնջումն որով է ջրով, ջնջոցաւ ցանել զբնութեամբ ասելոյ որոյ բնութիւնն նման է սկիզբն շարժման որ չիրուտ· և երկրորդ՝ շարժմանն զոր կրն յոյզս վարկ, ոչ հզոյն բնութիւն է նման սկիզբն ջնջմանեցոյց, և ջնջոցաւոցանելոյ։ Սակայն ըստ կիզբն պատճառութիւն ազատութեանց, զորս շարժէ, ոչ է բնութիւն՝ այլ բազում անգամ բռնութիւն։ Զի եթէ ասէիս հնարն բնական ջնջոցաւոցանել զջուր, սակայն ջուրն ջնջմանոյ՝ ի նմանէ բռնութիւն։ Այսպէսն ունելով խնդրել է չէ սկիզբնալ կար դեղոյն զմանրութիւն զայնէ հատարակ, զոր ունին մարդիկ զբնութիւն, այլ յաւէտ բազմալ՝ ի միջոյ խոպան· զի ոչ բազատարկ մեզ զնեղըրնն զայն ազգութ շարժմանոց և դարձոցութեաց՝ խոտովի բրձիլոց յիրուց՝ անկնելն, զոր խնդանան այնմանբնն անուանութիւն բնութեան։ այլ զնախատանքն ասելն առաւ ցանել, եթէ՝ ի յիրս չէք լինչ արտաս ընդ բայս, և ոչ բնածինն իմն շարժմանոց և դարձոցութեան ազգութ· և եթէ՝ ասէ զօրութիւն շարժիլ է յիրուտ կնճռակալն՝ ոչ պատասխանութ լինչ և է՝ կամաս, յայտ եթէ՝ առաւարձուն յոյ· որ զնս առնէս զոյացութիւն՝ զանազարձս ի ինքնութ առ շարժուն և առ զարձութիւն խնդրոց զառաջինն, որով ի խոտ շարժուն այն ոչ միայն ոչ բրձիլ յիրուց, այլ և ոչ միանգամ առաւարձուն՝ առ մնացեալոյ խոչ ի նուաս, այլ միայն առ մոտաւոր ազգ մի անդ ազգն մինչ փոխարկ բնութ յոյզ չառաջ երեալ մարդին։ Այր է զրան բնութիւն զկնոյ վինն բանալ և յարձանալ խոչ։ Զի եթէ ամ եթէ լինչ շարժ զօրութ՝ որ արտարանս նկատարձալ և առ մոտաւոր մի ի նմ ելեալ, ապա ոչ և բնական է վիմի՝ վայրարկիլ, քան վերամարձ յոգս իալ· և ոչ առնել չանն յարձակիլ ի կիրանալն առաջիզեալ, քան նահանջիլ յայնմանէ հատանոցէ։ զի երկրորդն խակ լինին արտարձն զբնութիւն· մնացեալոյն լինի եթէ՝ չկայ լինչ այնու հնարն բնութիւն· այլ ամ ուրեք ծագատարձ զխոտ ած

և

և անխախտ կրթեալ շարժմանն և գործադրման տալնէ կոմ հակելով իրաց ի բնէ, այլ առ ամենայնի աստուածային զօրով։

Օգտակարութիւնս, որք առաքինին ընդգիմ ամենայն ցաւոց բնութեան, յիւրում իմաստութիւն ի բաց վայելուչն յեռանելոյ նոյ մնկնուի առաքինութեան զօրով։

ԱՐՈՒՆԱՐԴ ԵՐԱԽՈՅԱՆՔ։

Ոչ ոք կարէ ուղիղ բաժանել ի նեղէն և ի ան-ասակ։ Հզօրակացութիւնս յայտնապէս հեռանել ի վերնագիտակ սկզբանց։ Չի սորա են երկունեղբին և առաջին սկզբանցն յորոց բարկանալով զգայացութիւնք զգալի, և ամ շարժմանցն գիտելի նոյ ծնեալ են, ի նոցանէ սկզբնաւորին նախ։ բայց շարժմանցս այսոցիկ նեղէն և միշտ սկիզբն կրնաւորական։ իսկ անասնի անունդ և սկիզբն կրնաւորական, այնոյ զորս ոչ կարէին զարմանալ իրն յինքեան, առաջին բնապէս պահանջէ առնել յոյժ։ այդ անասնի երկնից բնապէս պահանջէ ի շարժիլ մեռոց զայսոցիկ իրն և զգայական շարժուն։ իսկ ոմանցդ և ի նեղգործական, այնոյ զորս իրն ինչինն զարմանալ յինքեան։ որպէս ալ են շարժմանցդ կենդանական։

Առաքինեցուս նախ։ ամէն նեղէն լինել ի բնութեն, ամ փոփոխութեանէ լինելին ամ իրաց բնականէ. այդ ջրոյն բնական լինելոյ չերմանալ և ապականել։ Հնոցանէն հեռանալոյն։ բանէն նեղէն ի ինչեան և ի կատարած առ ամ շարժմանցս։

Պատասխանեմ ստանալով պնեւմատութեանէ։ քանզի նեղէն ցորչափ է ի ան-ասակս իւրէ. կոպանալ կայ ի նմանէ և ի տարատարութենէ նմ։ Ասան ի որում է տան բազադրեցելոյն, և ան-կեալ գնեն ի որանոյ բան իւրէ կրէ ան-ասակ. բանս կան է նոցա՝ որ ինչ հակառակի բազադրեցելոյն և ան-ասակին։ Բայց նեղէ ան-ասակս ազգի ի որում նեղէն, ոչ ինչ շարժանն է նոցա բանական։ Աստ ի այդմ և ապականութիւն կարէն ասել Հնոցն

Ի սարկիցէս երկրորդ : Ոչ ինչ կարէ շարժել զինքն, ի տառապանաց, ի հոգեկան ցաւոց, ի մարմնական ախտից : Ա՛յլ եթէ տեսանէր զինքեր ներքին ներգործական սկիզբն շարժման, եր իմն ոչ շարժէր զինքն : Ա՛յս ասի տեսանէր ոչ ի ներքին ներգործական սկիզբն իրէք շարժման :

Պատուհասեանի՛ զանազանեալ զմիջոցեալ . ոչ ինչ կարէ շարժել զինքն, շուռնոյ ընդ ամենայն. շարունակէ՛ տարանամ : Փանգիի յիրս ոչն յատակաւ շարժին խորհի, ասի՝ ի կենսատուր՝ են բազում մասունք, որոց միոն շարժէ զմիւսն . ոմն ոչ շարժին՝ ի յատակէդեալ կերակրոյ . հրեակայութեն ինչ յաչեաց, բազմանգիր յերեսակայութեն . զգուշութեն գնացազական՝ ի բազմանոց . ոտքն՝ ի գնացողական զբաղեալ . և այսպէս իրրև ի տասն ինչ ելիսի շարժուածն՝ ի կնդգանես . բայց միշտ մնանեն ոմն շարժի, յայլմէ շարժի : Իսկ ծանուցեալ և ներեալ շարժին ի իրաց ինչ և յինքեանց, ոչ միայն ախորժակս զբաղմունս խրճանց գործեն. այլ զի զգուշեալ ինչ ոչն ունիցի, և յատակութեն առնել նոյ, ի ծնանիլ : Ա՛յլ զայսցանէ զգուշացայն ևս գրեցաք ի վախճանի այսր մասին՝ ի միտ առնելոյ զվէպ բազմութեան ասաց :

Կ՚ԱՐԱՐԱ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ :

Ա՛ստ հոգին բանական՝ ունի զրան բնութեն : Ոչ ացանէ : Հոգին բանական և սկիզբն մարդկային շարժմանց . և ճշմարիտ և իսկական տեսակ մարդկեղէն մարմնոյ : Ա՛յսու ունի զբան բնութեն իրրև զայլ տեսակս : Իսկ զի ունի գործողութեն՝ զմարմնեղէնն բնաւ չի գիտասցի զեալ . որպէս ասի և ի Յոհաննէ ի խորհուրդ . յայտնական գործողութեն ևս ոչ կարասցանէ զբան բնութեն . զի ցորչափ հոգին ի մարմնի, այս գործողութեն կախեալ կան ի մարմնի, այս գործողութեն կախեալ կան ի իրաց ինչ՝ ի մարմնական շարժմանց . քանզի ոչ առանց զկաս . և քարեաց հրեակայութեն օգնական :

մտայ : Ասաւ զնոսայ և զկատոյ ձուաւ և բնաբանութիւն :

Ղուկասայ Եւրթիացոյն :

Բազում էութիւն, կամ բազադրեալն կարէ ասել ըստ իրաց ինչ բնութեան :

Յուդանէ. բոլոր էութիւն է արարած և անխղճելապէս մանր խօսող : Ասա մարդ է կոչել զայն բնութիւն : վայ յայթ անուն կոչին գնա բազում ուրեք արհամարհել և ցրտ ծովմունս : Ասացեալ առացաւ . ըստ իւոյ ինչ . զի ձիգիւ խօսելով , ոչ նշանակին * յն բնաբ. արհամարհել և ցրտ ծովմունս . բազադրեալն է ընթերց. յն առաւել ի բնութիւն , յն բազկացեալ ի նիւթոյ և ի տեսակէ . բան ինչ բնութիւն :

Ասելեան, էութիւն բոլորակատն ոչ է առաջին ակնկալ շարժմանն . զի և առ ակզբնաւորի յայլոց բնութեց . յն ի նիւթոյ է . ի տեսակէ : Ասա ոչ է բնութիւն : Պատասխանեմ. ինչ է առաջին ակնկալ բոլորակատն : որոմտոչ է բնագիտ. բազկանալ ի մասանց ակզբանց :

Հինգերորդ Եւրթիացոյն :

Ա՛ն ոչ , և ոչ հրեշտակայ յատկապէս պատշաճի բան բնութիւն :

Յուդանէ . Օ՛ն ոչ ասէ , և ոչ հրեշտակք ունին ինչ բնութիւն զգացեալ շարժմանն . այլ վերադրէ նմա զամենայնի փոփոխութիւն . ապա ոչ առնին գրաւ բնութիւն յն առանձն բնութենէ . այլ նա գիտ գրաւ գործէ : Ասաւ ասին նոքա հոգիք բնութիւն . յն բնազանցականք : Ասա նոքա ինչ էութիւն ունի կոչել ապրիլ բնութիւն . պատասխանի ասել զամենայն , որով արտաքոյ և ներքնապատիւ առնուն գործեալ են . յն փոխուածոյ գիտելոյ իրին . կամ յն որոմ բնութիւն նշանակիւ զարմանալ զինչ ոչ գործեալ ինչ . յայլ միաբնեցեալ առ ասել

բանն՝ թէ արդեօք կամ չէ և բնութիւն ի յոյժ լինէն զանազանեալք գէմ զգուխ, այ արդեօք արտաքոյ գոլոյ և արտաքոյ գործելոյ լինէն ի յոյժ անտեսանելի զգուխ զանազանեալք։ Պատ ձեռակ երբեմն բեռնաւոր ընծայիւն ոյ և հրեշտակաց գրուն բնութիւն առաքելութիւն լինի, ըստ բուժ ած է արարիչ և պահպանիչ և կարգադիր բնութիւն. և հրեշտակք պաշտամունք ոչ ի կառավարութիւն բնութ։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յաչփ բառնութիւն, և գործոց բերելոյ չբառնութիւն։

Ընդէ նորոյ գիտութիւն է ճառել զներհակաց, յետ ասելոյն թէ զինչ և քանիապատիկ լեցէ բնութիւնն, արժան է խոսիլ առանձինչ զբառնութիւն, որ է նորին հակառակ։ Նախ ընդ նախ խնդրիւ թէ զինչ լեցէ։ Երկրորդ արդեօք բերելի ընդհանրական պատճառաց առաջնականաց։ Երրորդ արդեօք բերելի յի յոյ։

Հարցն Եղբակացութիւն։

Բառնութիւնն ոչինչ առհասարակ։ Որոյ ակնկալ է արտաքոյ, ոչ ինչ օժանդակելով նմա կրնկալ։ Սահմանս յայտ է յատացեալոցն գործութիւն։ Ջի որովհետև ներհակացաց է ներհակաւ բառն, ոչ բնութիւն է ազբևթ ներքինի յատկական գործոցն և շարժեալն, զոր կրն իւրովք խորհրդով հնարս, կամ զոր յայլմէ կրէ իբրև ամենայն ջէ։ այնպէս բառնութիւն է, որ զարժեալն կամ զգործարարն յիրէն դժկամակ և գիմադարձ գործել ընդ ներգործեալ։ Ասացի բառնութիւն երկու

ցաւացանէ. մի՛ զի խղճ արատաբանա, այլ զի մեղ բռնեսցէ խրիմ, այլ մտածեսցէ ի սկզբնէ տարբէ և ի ձեռամէջ. և երկրորդ զի չարաբանեսցէ խղճ դեռևս ասելոյ. ըստ է, զի չըզգացի զերբն ի հակառակն ունիր, առ որ կարծեմ և չարաբանել։ Այս զերկուսին գաղտուկ բռնաւոր ակն տանէ։ Ըստ այնմ զի ասէ, ոչ միմիայն և ապրուսոյ։ Իսկ զերկրորդն՝ զի չարէ ոչ ինչ ըստ ինքեան։ Խոյզ առ ի չարանալոյ ոչ է բառական կրօնքն լինել առակ անասնոյն. զի այն խոտ գազանին հակառակել, հատանելոյ լինելը ձեռամէջ ասելոյ լինի առնելոյ մեղ, և ծաղրասելի ապարգելն. այլ տուրս է կրօնքն լինել զխոտ տարս, կամ ներգործութեամբ ձիոյ ելոյ ի հակառակն և անգործութեամբ զառնելոյն ապարգելն և կամ կրաւորական՝ առաջի կացս չարնելոյ զինքն ոչ ձիոյն անասնոյն, այլ և զբառկանոնական անշարժութեամբ ի շարժուն վերածելոյ չարաբանելն։ Ընդակառն զրկեմ ձիոյս չէ ինչ մեղ տուս նե առնելոյ լինի. զի չէր ինչ աշխատ անցեալ, յետոյ չգացեալ լինչ զբռնելոյ ի կալ հակառակ հակառակորդաց։

ԱՐՈՒԱՐԱ ԵՐԱՆԵԼՈՅ։

Շարժումն այն, զոր վերագոյն առնէր ասելոյ երրորդ ի բնութեան առարկայն ի վեր պիտ և անասնոյ էին, և սպրդեալ գան զայն յոր չարժարկուէր է, չէ առելի բռնական. այլ չարէս բնական։

Աչքակապուելոյն ընդդէմ, ի վեր բնական երթ. զի զի հառաչեսցէ յանդիմանուսս ներգործելոյ, չէն անհամար և մեծամեծս խառն և չիրեմ, այլ վայելչաց կարգիլ։ Աղտ կարգն է, յորմէ ոչ ամ ինչ ի հառաչել. այլ ունի այլոյ պատճառս ներգործելոյ անկեալն։ առակ որոյ պարտ է ի բնականս լինել անասնոյ առարկայն այլոց ո-

բնդունել յայնց ի մարմնէդոյ զգօր գյօժարու-
թիւն և զանգգիտական շարժմունս : Աչա կարգ
յայտնի երևի ի մարմնի կենդանւոյ. որպ կարգ
է առանձին ինն կարգի ախտիցդ : Ոմն ի սոս-
ոմանք անդամք հատուածիւ հոգւոյն. և յանգամանս
և ոմանք այլոց էհնին, ոմն սիրոյն սրնեան, ու-
դիցն ջղացք և շարժիչ ոտից ի մարմնի ծառայե-
լոյ, և շարժուց ոտիւք վիճանդից. այնպէս և ի կո-
րոտիցն, շարժիչ գործոյն հատուածիւ բաղձա-
նաց, բաղձանքն երևակայութիւն. և երևակայու-
թիւնն բանին : Աչդ ամին հանդոյն և ի համառա-
տած յայտ ուխտաբիւ տրժան է ոմանց մարմնոց
առատակոյց լինել այլոց վերապանիցն հատուածո-
և այս հատուածոյն յայտ է ի տարերս, որք
հատուածք են լուսաւորաց, յորոց բնդունին զգօր
իւրեանց և գյօժարութիւն : Աչդ գայս հատուա-
ծեալ առնէ. թէ ի շարժել վերնապանիցն ան-
տոմոր շարժմանիցք զերբեանց առատակոյս ոչ լի-
նանութիւն լինի առնելիս, ոչ ի չափաւորել առա-
ջին շարժանին զառատակոյ երկիցս . և ամբառ-
նալ արեւուգործս անտարակոյս. և պակասիլ և վե-
րել առատացոյց զգօս ոչ ապա, և բազմանալ երևա-
կայութիւն զանգգիտական. և խիթել բար
կութիւն հզօրնագոյնս զշարժիչ զգօրութիւնն, և ընդ-
ամբառնալ շարժիչ զգօրութիւն զձեռս և զոտս,
այս շարժմունիցք ի ներկիս երևիցն ստուգոյ գան
գրնաւորեալ յաստուծոյ, առկայն չէն բանականիք :
Յուցանել երկակոյութիւնս բանիւ ոչխն ի-
մոյն : Աչդ ինչ ասէ բանական. Ոգի լինի ոչ. ծ. ի. խ.
գիտագործ գործով կրպինն : Ասէ սուրբ առաքեալն Ես. գ. ի.
իրք ոչ էն գիտագործք, այլ կատարեալ հնարան-
գիտալ ի իւրեանց վերնապանիցն : Աչս շարժմունս
վերնապանն ստուգոյն ոչ է բանական առաքա-
նից : Յայտ է ամենագրին : Յուցանել փոքրագոյնս.
Ի ոչ գործարարական հատուածութիւնն հիմնէ և այս
հանդիպ գործարական հնարանգութիւն . նոյնպէս
բնական հատուածութիւնն գրնական հնարանգու-
թիւն : Աչդ առաքեալն իրք բնաւորաբար էն
հատուածեալ ի իւրեանց վերնապանիցն ստուգոյ .

զի վասն այսորիկ խոկ ասէն առաքեցիք: Ասա և ընտրութեանն հնազանդեցին ձեզ, և չարժուեցաք երկրաշարժ յայսմ հնազանդութենէ համարելով բնականք:

Յառաջաբան. այնպիսի չարժմունք ոչ են ընդդիմ պրնաւոր յարուցանէ ձեզ: Այս ոչ են բնական: Ջուցանեն առաջարկութիւնս: Եթե զի առաքեցեալքն Ա՛ծ ասէին յարուցանել վերնագրեալ նեին, վ յայնմ հնազանդութիւն գտանէին ոչ ինչ առնելոյ նոր ինչ առնելոյ իւր. և զի այն է օգուտ սենեկապետ, որում անձնեկին Ա՛ծ ասէ բառնան: Նոյն եկեղ զի յարուցանել առաքեալքն է ի վերնագրեն պատմեալ: Այս յայնմ ինչ հնազանդ վերնագրեն պատմեալ, նոյն շրջել առ ի նմանել յոր կոչեն և իցէ, թ պատճառիչ օգտի սենեկապետ. ան թ քաղաքականքն բարեաց քաղաքացին հնազանդեալ և մատուցեալ հնազանդել արքայի յայնս որք հայեին յերկնական օգուտս հնազանդութիւն:

Ա՛ն ինչ. ջերմանայեն յարեգակնէ առաւօտուեալ ի ջուրս է ձեզ բնական, ոչ և այլոց իրաց, զարմանալ զվեղ մարդոյ, որում ինազան. և բուսաց. զարս թէ առաջիկ իցէ, ցամաքեցուցանել, առնուիս և այլ ազդեցութիւք երկնայինք յարուցանի չենեն ինազանութեամբ առաքելոյն: Ասա առաջ ի թէ չարժմունք վերնագրեն պատմեալ չեն բնական կանք առաքեալքն:

Պատասխանեմ թէ ոչ ամ մարդիկք երկնայինք իշխեն ամ ենթազանելոյ, այլ ունիք ոմանց: Ջի զար օրինակ ի քաղաքական գտաւորք կացուցեալք յարքայի բաժանեն յերկրանս զկատարեալ ազդեցութենէն, և ոչ ամենեքին իշխեն ամենեցուն, այլ իւրաքանչիւրն իւրոց հնազանդից. այնպիս և ի բնականս չտաւորք բաժանեն յերկրանս զկատարեալ ազդեցութիւն զար ունին յինեցուցանելոյ, և իւրաքանչիւրն ունի իրս ինչ հնազանդելոյ ի իւրն, որք անուան նմա, և զնորս ազդեցութիւն զինա երկրին: Այս չտաւորն ասիրն խոնարհեցնոց. և արեգակն արևուած ազկեան բուսոց, և այլ այլոց: Ասա զի զրակացութենէս զարս ի խոս-

խնամալ՝ ի վերն իշխելոցդ լուսաւորուց. զի յայնց ոչ երբէք բանաբարին խրթ. և ոչ խակ եղծանին. Եթէ ակն և երբեմն ի հասարակաց օգտի վարին՝ ի նոցանէ չարժամտիցէ որ անաւրէն. և բնազատս յօժարութեանէ ձեր հակակիր. Այլ զայսոսիկ խակ ուսուցանեն առաքեալքն. Եթէ ապիկոսութիւնք երեակի և հրաման Եկեղեցոյ կիենդանի են յայժ վերաստիւք. առկայն խնամարկին գհրամանացն. և զկրեմակեանսն. Բայց ոչ է պարտ զայն ինչ ուրանալ. Եթէ ապիկոսեալ ոմանք ի մերոց ի տարտղն պատճառաց ինչ կարէ խառն դարձել. զերբրնեակ ի սառակ խոնարհ կամ ի չարութիւն ոգոյ կամ հոգւոյ. և զայսպէս կարէ վերանալ և իրաց յայնց վերայ իշխել՝ և ածել ի վերն գրաւելն. այլ այս ոչ ըստ պատահմանէ. Այլ ի թագաւորական պետութիւնս. և պատուական իշխանութիւնս կարգեալ ըստ հասարակաց օգտոյն՝ ապիրատութիւն առնեսցէ խոնարհ ի ներքինսն՝ և հասարակաց օգտոյն խնամարկուն և բնաւարիչ։

Յայտնեալ ունիմք խնամալ. Եթէ ի չարժել հրեշտակին զնացքին ինչ ոչ ինչ բանալիք ընկալ ի նա. զի նա մարմին ի ազգական չարժմանէ բնաւէն և հասարակ հրեշտակաց. այլ մարմնին կիենդանի՝ իբրեւ հոգւոյ. Ընդէր է ասել և յայսպիսի չարժմանէ, որով ինքն փարիսիք՝ և կամ այլ ինչ ծանիր՝ ի վէր բերին յայտիլ պատարկուն. վայ զի ոչ է հակառակ այլ հաւանական յօժարութեան, որով նա ինչ բանդեայ օգտի ասելոցդ։

Կանոնք Եղբայրութեան։

Ա Ձեզ առաւել չարժուն առ ինձ ասելոցդ. ի առնչութեան ոչ էնձ բանական. այլ յայժ

ինձանական։

Օ եղբարկացուիցես ուսուցանել զքեզ Յովհաննես . . . . . և զքեզ Օգոստինոս առաք . . . . . ոչ ինչ է խոտոռելոյ ընդդէմ

* ա. ի. խ.
ՀԵ. գ. ի.
Ա՛ք. ընդ.
հե. փա՛ք

Ե յորժ բնութիւն զի արտիւղ և հեղուկ ամ բնութիւն ա-
րուեստ ինչ ընդդէմ բնութիւն։ Ընդդէմ գոյացանելն և ար
դիլք յատկի՝ զի արդարև ներքինքն, հարկ զի-
զարմիկ հարեալ զի ոչ արդեօք՝ ինչ արուեստ ու-
բանիցէ, ոչ ևս ամբ։ Ի չարժիլ արարածոց
յայլ առ հակառակ ինչ խթանից յաժարութիւն՝ ան-
ուանեան զյաժարութիւն զայն, և հպատակեցուցա
նէն խթանից արարչի։

Յուցանէ հզօրագոյնս բանիւ ոգին Յովհաննէս։
Օրդ ինչ ամ առնէ յարարածս, և ի առաւելա-
գոյն յաժարութիւն նոցա։ Ապա ոչ է նոցին բնա-
կան։ Յուցանէ առաքելութիւնս։ Առաւելա-
գոյն և ներքինագոյն յաժարութեն արարածոց է հնա
զանդիլ խթանից արարչի, որպէս առաւել բնա-
ւորապէս հպատակին, քան ևս մարմինն հոգ-
ւոյ։ Ապա ոչ է հակառակ, այլ համեմատ յա
ժարութիւն բազկին, գործադրականէն կամաց ինա
ձ որ կոչս համոյ իցէ։ Այնուհետև ոչ է հակառակ
այլ համեմատ յաժարութիւն արարածոց, ևիւ
արարչէ՝ ի նոսա ամ, զինչ կամք իցեն նոսա
Ուսոյ և մարգարէին ասէ, սէնեքեան ֆոռ-
ֆ։ ։

Տատասի։ Ակն ինչ որ լինէր լինել յկամ յայնմանէ
յորմէ առնէիր և կամեալ կայ բնական յաժարու-
թիւն նոյ, ոչ է բռնական։ Ակն յայլ առնուլ է
և կամեալ կայ բնական յաժարութիւն արարածոց։
Ապա որ ինչ լինէր լինել յայլ՝ ի առնիդ ամ՝ ոչ է
բռնական։

Անկեալ և օրինակաւ արուեստական իրաց և գոր
ծուածոց։ զի ոչ է ընդդէմ բանի արուեստականքա
յրինուածոց, ևիւ գործիցէ ինչ՝ ի նոսա արհես-
տագէտն, և յառնէլն ինչ՝ ի սեւսական, զոր ևս
գառաքինն։ և ոչ գործացեալ ևիւ չարժիցի յիւր
մէ սկզբնական պատճառէ, յորմէ կամեալ կայ՝
կամ արդ ամ բնութիւն է ամ զարուեստականքա
յրինուածս ամենայնի խնամատարութիւն։ և ամ արա-
բածք բնաւորապէս հպատակին ամ իւրմէ սկզբնա-
պատճառէ։ Ապա ոչ է ընդդէմ, այլ ի յաժա-
բութիւն արարածոց, ևիւ գործիցէ ինչ՝ ի նոսա
ամ,

ՃԾ, և չարժեսցի ևս պատուոյ առաքական կարգի։

Յայսցանէ խնամոյ, ի ոչ էին արեւու բռնա կան, յորժամ կատաղի յընթացեալ ի ձայնէ յեա ռոյ, կամ յորժամ գարձաւ յետս հրամանաւ էապետի մարգարէի առ եկեղեաւ. և ոչ ջուրցն յորժամ կացին ունձ պարիսպ զրգռոյն խորոյ ի յանցանելն ընդ վաղ կարկին. և ոչ յորգանաւոյ ի գառնալ նր յետս յակառնս իւր. զի զայս ամ գործէր բարձրեալն ներ բնութիւն, այսպէս՝ որ ուժ ամ պատրաստ մատուցանէին։

Աստիկեան. ի լինել այ ընծայական երկրորդ պատճառաց՝ բերէ զրնծայիւն, զորբինակ, ընծայական ձեռին բռուն առնէ բռնագործի գայն ի վէր մկրտի։ Այսպա և ինքնին միայն բռնի զրնծայիւն ի յորժամ զնոյն գործէ։

Պատասխանեմ ուրանալով զհետևումն. զի ՃԾ ի նկրգործելն ի երկրորդ պատճառի՝ նոքին հա մեմատ. վ՚ի զի յերկրագանելսն գործէ ըստ իւ բում պայմանի։ Այս զի այս պայման է նոր հանգամաց, բռուն առնել իւրում նկրճակա նէ. վասն որոյ երկ գործողութիւն նկրճակա նէն ըստ էութեան է այլ երբ յատկեալ պատճառք, ասկայն է բռնական իւրում նկրճականի։ Այլ յորժամ ՃԾ ինքնին նկրգործէ, ըստ երկա նական իւրում նկրգործէ. այ ոչ զոր բնութիւն. վ՚ի ի նկրգործել նր այսպէս, մատագիւր հնա զանդի նմա ՃՄ։

Ասիկեան. որ ինչ է ընդդէմ յորպարութիւն, է բռնական։ Այլ ՃԾ ըստ էնէն ի վերկոյս ըզ ջուրս յորգանաւոյ, նկրգործէր ընդդէմ հոգին յորպարութիւն։ Այսպա բռուն առնէր նր։

Պատասխանեմ ուրանալով զխոզբագոյնդ. զի ի նկատի բնաւորութիւն յորպարութիւն ջրոյ է հասել զառ ի վայր, ասկայն երկնալ ի ՃԾ հրամայէ ջուրց ի վէր բերել, յոյժ բնական է նր հնազան դել իւրեանց արարչին։

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՈՒՆ.

Սակայն հաւանականապէս երեւի Թէ կա-
րող է ՅԱՅ , Եթէ կամիցի ներդործել իրրեւ
զմասնաւոր առեղծ . բայց առնել առեղ-
ծուածոյ ;

Նշանակալութիւնս Ենթադրէ կրկնակի ներդոր-
ծել ՅԱՅ ի առեղծուածս , մի իրրեւ բնդհանուր
կարգաւորիչ բնութեան . զյաջորդութիւն իրաց՝ զոր
ի ձեռին ունի, շինելով ի ներքուստ . և զխմն-
յուցանելով զընդհանուր առ իւր հակառակ ոյժս ,
յոր ապոր էր դիմել : Երկրորդ կարէ ներդոր-
ծել իրրեւ առեղ մասնաւոր՝ ապաւարելով զոյր-
ժուն հակառակ յաժարուէ , զոր յայնմ պահու ոչ
շինի ի ներքուստ , այլ Յոգու և պահէ յետաձ-
գիմամբութեամբ . և միանգամայն ընդհանրացեալ
ներս ի Յուզացուցանել և ի վանել զոյն չորժ-
ժուն եղծիչ և ներքինական : Ըստ երկրակ եղա-
ռակ յայտնի երեւի օրինակաւ : Ի կորզել ձյ գին
ի կոպից ագռամոյ, կրկնակի կարէր զոյն առնել :
Ա՛ի խափանելով զընդհանուր գիմմրաւմնե և զգաւե,
որով խորշի կենդանին ի պատառուածոյ տարերոյ
խոյ . մասնաւոր Եթէ հանդէպ էր , յաժարեցուցա
նէլով զընդհանին ի վարել յետիմ զոյն մասն ,
իրրեւ զաւելորդ իմն անհատի : Երկրորդ՝ որո-
շելով զգիմմրաւմնե և զընդհանուր առկումն
և զգաւ , որով բնութիւն զգոյական խառափն ի
խոցմանէ տարերոյ խորշ , ոչ Եթէ ձեռամբ վիրա
հասի այն մասն լինելը ի ներմանէ կորզեալ : Ըստ-
առեալք , Թէ ՅԱՅ ի ներդործելն իւր առաջնոյ օրի-
նակին՝ ոչ էին բռնաւթիւն բնութեան ի առեղծուածս .
սակայն կարող էր իւրիարգին բռնութիւն առնել . և
արդարեւ խակ էր , Եթէ իւր այժմ օրինակին կոր-
ծանեալ էր յայտնոյ գիտից նմին . զի նա այգեօք օշ
նուազ ցանս յանձին կրէր և խոտասակեր և գո-
ղէր . ոչ Եթէ ձեռն վիրահասն զայն կոչ ի բաց
խոտասակեր ,

Ա՛յգ

Արդ՝ ցուցանեմ եկեղեցւոյս սովորութիւն՝ զի ոչ ամենեքին ի միում ժամու կարեն ընդունել զսուրբ հաղորդութիւնն. այլ ոմանք յառաջագոյն, եւ ոմանք յետոյ. եւ ոչ ոք ասէ՝ թէ ոչ ամենեքին ի միում ժամու ընդունին, զի

ամէնէ պատուելը դիտէ ան : Ապա է բռնակալն և յօժարութիւնն բնականի : Յայտ է և օրինակաւս ապդու : Հոգիք հաւատացելոց արդիւնաւոր ի խոստանալ լինն ապաստանիլ ի յիմ , այլ յոյժ հպատակիլ ի ձեռն սիրոյ : Բայց բռնատիրին և տառապին ի կատարման խրատուանց չ հուր : Ապա է բռնակալն ոչ միայն ապաստանի կամաց , այլև բնական յօժարութիւն : Ինչ եղեւ այժ ինքնին առ միջոցաւ ախտս ինչ ածէր ի մէջ առնէ արգելոյ , ապարքէն լինելոյ այն բռնակալն հակառակ ոչ անձնիշխանն կամաց՝ որով այլոն այն յօժարապես մտադիւր հպատակելոցն զանձն յօժարին հրամանին . այլ յօժարութիւնն բնականի , որ առատապէս ցայտ և ապականելոյ խրատոյ ընդդիմ գառնայ , եթէ ոչ շրջեսցի՝ ինձնիր քեզառ յայնմանէ , որ ետուն զայն :

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ։

Յորում որինի , և որինե- լոյն :

Արհնաւոր առհասարակ . ասէին զբռնակալսն . յի ոչնակալսն հանդուցեալ ի բանն , և ուղիղ նր ի հնարել կիսին ի նեղեալ ախտացեալն . զոգորմնական յերկիմ . ի փայտ , և յոյս ի կարդ : Ասաք այնուհետև ասին զոյս բանն առնել յարատացեալ նեղեալսն : Ջսպայս խնդրելոյն նախ գտանիցեն , և զոյսուն ի բնականաց և ի բռնակալսն : Երկիր , եթէ արդեօք սեռական այնհատականն իւրոց՝ լինելոյն սկզբունք ոմանց շարժմանց : Եշդ , արդեօք գոյժ ինչ բնութիւն լինելոյ արհասիւ :

Հաւաքին եղբայրասիրէ։

Ընդհատականն է, որոյ սկիզբն է արտաքոյ՝ ի բանն գործնական արտահոգիս արտաքին նիւթոյ։

Յայտնի է առհասն։ Ոչ արհեստականն բղխի յարհեստէ։ Ապա արհեստն է արտաքոյ. ըստ՝ ի գործնական բանի գործոցին։ Ապա արհեստականն է, որոյ սկիզբն է արտաքոյ՝ ի բանի գործոցին։

Ի առհասնէ առաւ զերբաս մակարերի զանազանութիւնն բառիւն՝ բառիւնի՝ և արհեստական։ Բնականն է, որոյ սկիզբն է՝ ի նմին։ Արհեստականն է՝ որոյ սկիզբն է արտաքոյ՝ ի բանի կամ մտին։ Իսկ բնականն է, որոյ սկիզբն ոչ միայն է արտաքոյ, այլ և բնական յարերութեան հակառակ։ Առաւ բնականն հակառակի բնութեան։ Ապա արհեստականն ըստ արհեստական գործոցն ոչ հակառակի բնութեան. այլ յաւէտ նմանող է նմին. նմին իրի արհեստն առ՝ ի ոգին և նմանող բառիւն։ Որոյ պատճառն է. զի բնութիւն է իրի արհեստակերտեալ իւրն ազգային խնամատարութեան, ոչ առ այն ինչ ծովմամբ. և վասն, ոչ մտադիր առ՝ ի լինել կատարեալ. պարտի նմանող լինել նմա, և բանն մտադրական՝ ազգային, առնելոյս և արհեստականք առ՝ ի լինել կատարեալ՝ պարտին նմանող լինել բնութեան։ Ապա ևս պատճառ առանձին նիւթ ծովմամբ։ Ըստ գի, առ, ամ ճանապարհ ինչ՝ ի գիտ։ բ. բառիւնոյ և՝ ի բառիւնոյ էն առաւել՝ քան ոմն ընդ նմանոյ ընդհանուր գ։

ի բառիւնոյ փոխիւն յարհեստական։

Ասէ արհեստն նմանի բնութեան մանաւանդ ըստ մասին։ Նախ՝ ի կողմանէ սկզբան, վասնզի բնականք և արհեստականք միաբանին յայտ, զի ևն՝ ի բանէ. բնականք յաջողեալ, և արհեստականքն՝ ի մտադրեալ։ Ուր ծնունդ կատարեալ արհեստական կառոյց յայտ է այս՝ ի առհասնէ անուն. թոյլ յոյժ զաջող բնականաց, ծնունդ յառաջգան՝ ի բանէ, յայտ

դի ընդան ի գործ բանական կարգին երևելոյ ի բնութիւն, զի որովհետև միայն բանին է կարգել. հարկ է ամենականապէս կարգիլ գործոյն, որպիսի է գործ բնութեանն լինիլ գործ գիտականապէս բանից: Սակս որոյ առ հնմանութիւն վիրաբուժին ասեմ անչուշտ, թէ գործ բնութեան է գործ հանճարոյ:

Նկատ՝ արհեստն ամենեքին բնութեանն ի կոտմանէ հնութականին: Օր ոչ բնութիւն յատաջագոյն ունի զիտացիկ զնութեան, յորմէ առնէ. նոյնպէս և արհեստն յատաջագոյն ունի զիտացիկ զնութոց գործոց զնութեան, ոչ արհեստն առաջագոյն է զոյր, յորմէ գործէ առանձինն: Աւասիկ յարհեստ՝ և ի բնութեանէ ցնծութ:

Նկատ՝ ի կոտմանէ հզօրագոյն յատաջադասէրն: Օր զոր օրինակ բնութեան յատաջնոյ կարգաւորել, յարմարել, և առնել զմիջոցս պատշաճաւորս վախճանին զոր գիտէ, ոչ զրկուած, զատատուած գիտութեն. և գատատեալ՝ պատշաճագոյն գործէ ի ծագիլ ի կրանել և ի մարել զիւրաքանչիւր, զնեղոյն ի խօսիլ, զայն ի տեսանել, և զայլն որ ի կարգի. նոյնպէս և արհեստն ի գործս իւր կարգաւ յատաջնոյ, յարմարեալ զգործիսն վախճանին և գործոյն զոր գիտէ. ոչ զատ բան արէ ի հատանել. զնուրացն կարճ բատանին յօրինիլ ի խոսիլ, և զատանին ի ջանիլ: Որոյ պատճառն է, զի ի բնութենէ և ի արհեստականէ յատաջիսն ի բատնէ. ոչ արգ խոկ տատցաւ: Ընդ բանն կարգաւ յատաջնոյ, և առնու իւր միջոցս պատշաճագոյն վախճանին զոր գիտէ. քանզի առնէ վասն վախճանին:

Օրինակ՝ ի կոտմանէ հզօրն: Օր ոչ բնութիւն գիտէ զի վախճան՝ յորմէ կախեալ կայ բոլոր գործ հանգամանիք գործոյն. այնպէսն և արհեստն գիտէ զվախճան, յորմէ առնու զկանոնս գործոցն: Աւասիկ ի արհեստէն ի բնութիւն և յարհեստն գատանի վերադարձ. զի վերինոյն է խոտորուն ի վախճանէ: Ասա քանզի բնութիւն

ասա պահպանութեամբ առօրեայ պատմուռազ, և արհեստս ան անշնութեամբ արհեստաւորին, կամ առ՝ ի չգոյէ նեղութեան գործոց. յիմանալ զոսա նոյն էրչիւն՝ ի վախճանել խրատուն, յայն ատեն դիմել՝ ի նոսա վերստին, որ՝ ի բնութեամբ կոչի ՀՂԵՂ. իսկ յարհեստսն պահէ շնչդրութիւն անուն:

Լսակ արդ՝ ի մէկէտ արհեստն է նմանող բնութեամբ. ասկոյն բնութեան յոյժ առատութիւն զնա, մանաւանդ յերիս:

Նախ՝ ի կարողանալ սկզբանն. զի յատաջագոյ յընդհանրագոյն, յհետագոյնագոյնն ի՛ զօրագոյն բանիւ, ուստի գործք բնութեամբ են ընդհանրագոյնք և զօրագոյնք. վ՚ի սէ առակք բնականք են սկզբունք շարժմանց նոցա. և արտադրեն զնոսանս խրատուն ձեռն ձեռ, տաւնին զառանիկ: Իսկ արհեստաւորական առակք են ամուլք և անզօրք. զի ոչ կարեն արտադրել զշարժումն, այլ առաջագոյ առ քեռ. կամ արտադրել զնոսանս խրատուն. այլ առ բեռն ոչ ծնանին զառ: Նիկդ՝ ի կարողանալ երանակին. զի բնութեամբ յառաջագոյ առհասարակ երանակաւոր, յորում ոչ լինին վերստին բարդառ: Նիկդ՝ ի կարողանալ վախճանին. զի բնութեամբ դիտէ զմիջ բարի. ջ և զբարին գոյացական, և զընդհանուր սիրելին զոգացան. իսկ արհեստն զիտէր բարի. ջ և, զմիջս գիւրանալ կամ զդժուարանալ, կամ զպահպանութեամբ՝ ի զի ըստ մտից [illegible]

Արիստոտէլ Եղբօրորդւոյն:

Ընդհատական առակք ոչ կարեն լինել սկզբունք շարժման. առակն կարեն օգնել այնմ:

Յուցանէ առաջին տուան: Ա՛որդեկոյն միտք՝ ի ձեռն արհեստի ոչ կարեն հնարել ինչ՝ ի նեղութեան, բայց ևՀԵ զպէտսէս դէրս բնական նեղութեան: Ասասի ըստ արիստոտէլի, և ոչքն ևՀԵ տալ [illegible]

քանալեաց, ուռան, և այլ այտախեաց : կամ ի բազադրութենէ, այլ տեսակք խոշոր անուչից. և սպիղանեաց : և կամ ի կաթից. այլ տեսակք ժամացուցի. նաեւ, տան, և նմանեաց. որոց երբեքէն խակ ծագին ի պէտս արուեստագործ գրից բնական նիւթոյ : Խակ արդ՝ ոչ գիրք և ոչ երկքին տպա ծագեալք ի գրից՝ են սկզբունք չարժման և գործոցութենէ իրից , այլ և յայտ է. քանզի մարմինն որ յիւրմէ ոչ ինչ գործութենէ ածի ի չարժիլ , ոչ առանց զօրէն՝ սակ ընդունելոյ խոշոր զայլ գիրս եղեալ ի բնութենէ , և ելեալ յարհեստ : Ապա արհեստական տեսակք ոչ կարեն լինիլ սկզբունք չարժման իրից : Արհեստական տեսակք են ի տանեղ ծառայ մտաց, այլ բնականք յաճախոյ : Խակ արդ՝ ինչն ասեմք գործագրիչ առ արուեստս . վ՚ոչ կարօղ է տալ տեսակս բնականաց զգրութենէ չարժելոյն և ներգործելոյ. բայց առեղծեալ մտաց են առ արուեստս անգործ : Ապա տեսակաց իւրոց ինչ հնարելոյ, որպիսի են առ արհեստականքն, ոչ գրեալ տալ զգրութենէ և գազդուռէ : Այլ և յայտ է մտածիւք , Օ՚ի ի բնութենէ առնին զառնիկ , և հանեն զնուռ արուեստիւ . բայց յարհեստականս տեսեալ զգուռ կամ արձանն զարձան ոչ ծնանել : Խակ նկիւղ մտան է հետեւոյ իմն . զի ի ձեռն ի բազադրութենէ , և ի կարգէ մտածելոյ արհեստիւ , նոյնատ ընդունի չարժումն և ներգործութենէ մտացնոյ : այլ երկոքինն սկսուցեալ ձեռագիտեալ արուեստիւ՝ գործագրեն ներգործել . և գրութենէք խոտոր արուեստիւ հանգերձեալք՝ լուսադրեն և բժշկին զախտաւորեալս :

Արտաքին նոքա բազում արհեստականքս յորինուածք գործոց պատմի թէ ունելոյն չարժմունս . այլ միայնակին ազատեն աւրինաւոյ աւրէնադատուց, որ ծուլէր . ապականելոյն է բնին աւրինադիտոյ, որ հոգս վիճաբան . ոսկերչին մատուռ ոսկեք հերքեալ բրանկացուցանի աւրայիւ . որք ազատատուրեն ի խրախճանէ , այլ պատմի փիլոսոփայսատս ի վարս ազգացն :

Պատասխանեմք , թէ այլ չարժմունք եղեն ի բնա-

գնական իմն ապարոյկ, որ արուեստիւ առաջաւորեալ՝ ի հաստատութիւն պաշտամանցն ելանել՝ եւ ի հաստատել զայն ի ժամանցսդ. որոյ անկանել ի ժամանցսդ. որոյ անկանել ի ժամանցսդ. որոյ անկանել

Ա. ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ։

Ա ՊՆԱԿԱՆ կարէ ասանկ զգալ ժամանակ և զգալ բնութիւն, ոչ խօսքով զգալիք, կամ արուեստական ակռակով։ այլ վարդերով բնական զգալիք, կամ ոչ ասանկ, միթէ ցուցանելով ընդ բնական ներգործականս ի կրաւորականս։ ցի վերստին զգալիք զգալիք կենդանի։ Ցուցանել երկակցութիւն բանից, և փոքիր։ Ցուցանել բանից։ զի զգալիք բնական ըստ միոյ ձեւոյ ցուցման յարմարի անկանել ընդ արհեստից։ Ապա կարող է արհեստ միթէ ցուցանել զայն։ և այնպէս արուեստ գրել զգալիք։ Ցուցանել և փոքիր։ Վանգել բժիշկն բժշկել միթէ ցուցանելով զբնական դէպս խօսքով արհեստիւ։ Այլեւս խոչ անուշանալ, և բազմարուեստ հեղուկք, և երբեմն երբեմն երանգք գործին արուեստական խառնուածիւք բնական իրաց։ Այլեւս և դէպք, որք քաջ ճանաչին զամ ընդառաջ, զբուսոյ, զանկոյ, զծրահալիչ ոյժ, և զանձրայ զգալիք։ կարող են այնպիսի զգալիք բնականք արուեստ գրել բազում ինչ արուեստի, ոչ միգիտասուն ասաստուածիք մարդոյ ասանկին սակս, գրաս, և այլ այսպիսիս։

Ա. ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ։

Ա ՆՆ բազում գործք բնութիւն, որք այնմիկ միթէ ցուցանելոյ բնական զգալիքդ ի ձեռն արհեստի՝ ոչ կարեն լինել։ և մանաւանդ ձեռն բնս ոսկին։

Ցուցանել առաջին ժամն։ և այնմ գործք բնութիւն կարեն լինել արհեստիւ, և որոյ բնական զգալիք և միթէ ցուցանելոյ անկանելին և արհեստիւ։ Ապա ոչ ամ բնական զգալիք անկանելին և արհեստիւ։ միեղ կարող լինել ամս միթէ ցուցանել դիւր, և և Համոյիկ արուեստիւ։ քանզի բազում զանցանելն ընդարհեստիւ մարդկան։ ոչ

զօրութիւնն, որով բնութիւնն ծնանի զնմուտս. և զանդամս նոյ կերպարանէ. զինուի որթոյ՝ ի գինի փոխարկէ. զծաղկունս յարմատոց՝ ի վեր բերէ, և այլն: Ապա այս գործք բնութիւն ոչ կարեն լինել արհեստիւ:

Յուցանեն և երիցորդ ուսեալ, զոր ոչ միայն քիմիա կանչէ, այլ և ամենք յանուանեն փիլիսոփայից ժխտին՝ յատկութիւնս ինչս բազմաց, որք ի անտես լուսոյ անտի ակնդարձութիւն պատրեալ՝ զժամանակս և զինչս վաստկին ի անտես: Բնական պատճառք ոսկւոյ՝ ոչ ևս ձեռամբ արհեստի. ապա ոչ կարէ գործել ոսկի արհեստիւ: Յուցա նեմ առաջարկութիւնս. բնական պատճառք ոսկւոյ են չափութիւնք արեգական, և սահմանաւոր ինն պտուղոցդ հողոյ, ուր լինի. զի ոչ ամ ուրեք պտղատայ: Աւասիկ (ոյք զծագկանցս ասաց ա նուքաղօրա,) ի կազմութիւն ոսկւոյ՝ բովք նոքա են այդ ինչք. այլ հայր՝ է արեգակն, Ապ այս պատճառք ոչ անկանին ի արհեստիւ. զի ոչ կարէ ձեռնհաս զինչմութիւն արեգական բան հանդիպել պատահմանէ. մանաւանդ թէ՝ զինուոյ առ այս գործ պարտ լինէ պատրաստեցուցանել, ոչ կարեմք գիտել. ոչ և ոչ զաւելն ինչ գիտեմք գոր ծնիլ ոսկի հանէք: Ապա պատճառք ոսկւոյ ոչ են ի ձեռամբ արհեստի: Ապա բան է ոչն թող տալ:

Տասասան. Զօրութիւնն արեգական և ի պատ- Ի ԽՈՐ. Ջ. Ի. ՏԱՍ. ԱՌԱՔ.
ճառ ամենայն գործս ժամանակաց ծանիլ ի կազ- ԱՌ. ԱՌԱՔ.
մել զոսկի: Ապա ծագրական իմն է յուսալ, թէ՝ ի սուղ ժամանակի լինելոյ այդ յարհեստական ոյոյ կազմութիւն՝ ազդոզագոյն բնութիւն այնպէս ընդ երկար տաժանի: Աւասիկ ոչ ոք պարծիկ արհեստիկ ևզև մեծաւորն. այլ օրըզ զհնգ զոյն ոսկի խնդրեցին, զեւ բանից լինէ՝ ի ծուխ գործուցին: Ա՛ն դարձեալ, եթէ այս արհեստ ոսկեկազմութիւնն էր հնարաւոր, ոչ արդեօք ծածկեալ էր, ի աղաղանել. որով և ոչ զոսկին զպետոյն նման

խնդրեալ էր ի հնուստիցդ ոսկեհանքացն երեսաց. Գ. ՆՈՓ.
նաւասիկ ոյ. ոյ խնդրիցեն, ըստ վկայելոյ գրոյն. ՓՆ Մ.

ալ վազագոյն հանդիպելոյ էր զայն արհեստիւ։
Ընտա զսա՛ր ի խնդիր լինելն գոյա այլ, զոր նա
ամի ի խոտակ գոլով հատարկեալ անձնեղանակելն։

Պատկիկեան Ծանր զկիսալիճն որդն ծովասէր որ
ասէ. ։ Ինչն սիրելոյն արիւնոյն ընդեր ձգիցէ զա
հ. գ. ի. ին զայն ևս ընդ վտանգել իբրև խոհական ասէն. ուանդի ոչ
ոո. ա. ինչ ընդդէմ է սիրելոյն՝ վտանգ պատճառ ինչ
ոո. ա. ուրուագրելոյն բնական գործոց։ Որով զ ցուցանել

զհնարաւորութեան իմին։

Պատասխանեմ. Թէ որն ծովասէր խոսի ընել ա
գրութիւ, զարտ ընդունելի Թէ իցէ հնարաւոր. այլ
Թէ՛ի գնելն վտանգաւորն այնոր ասելոյ լինէր օրէ
նաւոր. զի որովհետև ոչ արհեստիւ, այլ բնա
կան զօրութիւ՛ ի ձեռն սիրոյն ցուցման արհեստի
գործեալ լինէր այն ոսկի, յայտ է Թէ նոյն բան
լինելոյն՝ և բնական ասելոյ։ Բայց Թէ գործե
ցի արդեօք իւրաք այնոսիկ ոսկի քիմիական արհես
տիւ. յայտնի իսկ ըստ այսմ այլ ոչ։ Ապա
նանդ զնոյն և՝ ի վերոյիշատակելոյ բանին ցու
նէ, յասելն Թէ յոսկին գործեալ արհեստիւ,
կամ (ըստ անուանելոյն նմին.) յոսկին նորընծան, հա
րատար յատկութիւնք ոսկւոյ ոչ գտանելն։

Պատկիկեան Եկեր։ Յայտնի է ի սկզբան պատ
մելոյդ, Թէ գործեցաւ իրաք ոսկի ի ձեռն ար
հեստի, Ասա և արդ իսկ երևի ի փլատակս աս
տեծի իշխանին Եարտբոյի բնաւ երկաթի կիսով

չափ ոսկի գործեալ ի տապնեակոյ։

Պատասխանեմ. Թէ այսպիսի գործք ոչ գա
տին ի պատմութիւնս՝ կամ են առաւել, և կամ նո
րամուծութիւնք և հարգախոտութիւնք հայոցս ա
րանց. որք զանգղոյն ոչ սկիզբ ի պատմեան. ի սահ
մանք գնահատու, կամ ի պատմական զվիպասացն
բնչիցն կրնաւոր։ Ընդ այսպիսի երևի գործն տար
նեալոյ։ Ապա Թէ զիարդ զայն բնաւ տարեմա
ցաւ գործել, յայտ առնէ տարինդիոս ի վի հիսե
ւակրատոյ քիմիականն. ասէ, Ի բնաւն երկա
թի կոտորակ ինչ ոսկւոյ պատշաճեալ ի հատցա
նել մանեցն, (զի Թէպէտ այդ հրահանգելոյ
ի միմեանս կցել, անհնարին ի հատարկել. բայց
ասա

ապրեմ[ա] յայնմ վայրի ցուցանել զնզաման, որ
ով տեսցէ ի նոյ մեռանել։) Ապա զսակին երկա
թագոն երանդաւ պատեալ տեսանէր, մինչև
երեխել բնաւին զերծանել։ զոր չկրնալով
և յետ թամամեալ՝ ըզ նզմանել գտնոյն, որով
պատեալ էր սակին, երեկոյեան բնաւին կէս յին
կամոյ, և կէս յսակոյ։ Ընտ սմին օրինակի կեղ
ծեալ ինն լեալ համարիմ զնմ ոչ ինչ պատճառ։
Զի առհասարակ այն ազգ մարդկան է խարու
սիկ, և առատաց, և դիւրահաւատ։ Ապագին ես
արդեսեալ՝ կամ ոչնչով ուրուք զայս արհնաս
տակելոյ մարդոյ ես, ոչ արդիւք յայտակե
ալ խաղալիկս, այլ ի սեծ ինչ գործ պետանել
զնն ցուցեալ էր, և ոչ խակ ի խրթ համոզու
ցեալ էր զուր կորնչել։ Ես չասիցեմ թե վասն
զի ի զարդէս էին, առ երկիւղ, կամ վն այլ ինչ
պատճառանաց, զի բանից Աստոց գնեալ
Տանկեցին։ զի չէ արժան հաւատալ։ Թե ոչ
գոյ գոյութիւն ինչ այնպան հոգի և Տանիւք իմդի
ցէ, ոնչէք ի զարդոյ գնեալ տալս։ և յանձնեցա
կան յիշատակէ՝ զանձնեսին վերադարձ կացուցին։
Ապա յայտ է թե այն Ձկգն ոչ ինչ զարդարե
լոց ցարդ, բայց զկնիքին և գիտելութեան։
Զոկ յիրաւի արդել նկճգոյին զբնութիւնս ան
կին և ջնջարկու ոսկոյ վաճառել։ և որք վաճա
ռէին՝ պատասարին անդրէն վճարել։ Այս և ի
բանելին և սեծ ազգերս որ յայտ մասին երևի
կատակից լինել չեմ կանանդ, խոտովանիմ թե
այնպան ոսկին ոչ ուրեք գտանելի ջնջարկու
ոսկոյ։ Ապա և ոչ զրնութեն ուրեք զոսկոյ,
այլ է գտանգիզեալ ըստ ոսկոյ, և չերեսի ան
ուանի ի սրկն [illegible]։ Ա. Բ. Խ.

Ա. Ոսկին երդի քիմիականք, թե նոսկին յայտ
հն. Գ. Գ.
հրահանգելոյ ոչ տարրերի անուանիւ, այլ զսա
թե, և հասարակելի իմն. վն զի ամ հրահանգ
լեալ մի է բնութեն, ասանձնաւոր ձևերն և կա
տարելութեն տարբերեալ։ Ապա հնար է հրահա
նգելոյ ի ձևն արհեստի էիմդ գտանգին և կա
տարելագոյն։ Ապա հնար է և ի կատարելոյն

Թէ ոսկւոյ ժամանել ։

Պատասխանեմք, Թէ հրաշակերէքք, զեթէ զլեռնայրքն առնուական տարբերբիւն· զի Թէպէտ կատարեալ յանագէտ, և երկայնէն ՚ի պղպատակ միայն կատարելոյ է երևիլն տարբերեալ· ասկայն երկայնէն ՚ի կատարէ, և կատարն յոսկւոյ անուանակաւ զանազանին, ոչ ցուցանեն նոցին կարի իմն զանազանեալ յատկութիւնք ։ Բայց Թէև միայն կատարելոյ է լինելին տարբերբք· այլ կատարելութեն այնչափ է յոսկին, մինչև անհնար է տալ այլոց ինչոյն արհեստիւ· զի է վերջին ձիգն բնութեն, կամեալ ՚ի պատճառաց՝ զոր ունի է ձեռամբ արհեստի, ոչ զոր իսկ ստացեալ ։

Պիտանի այլք ։ Թէև հրաշակերէքն լցեն տեսակաւ տարբերբք, ասկայն միատարեին ՚ի նեմեռուն որ կերտանելոյ է արհեստական բերբն ՚ի տեսակ ոսկւոյ ։ Իսկ զոր արհեստն ՚ի ձեռին ունի զկերտանելն Թէ հրոյ, որ կիզապատոյն գոլով քան զարիւնն, և առ ձեռն պատրաստ, կարօղ ընդ լայն տեղի, և քան զդանդաղ յատկացեալն նոր յայս գործ՝ յառաջիկ ։ Այսպս կարօղ է արհեստն զտեսակ ոսկւոյ ՚ի նեմեռ այլոց հրաշակերէքց մեծ անել ։

Պատասխանեմք եւ սրչն Թոմմային ՚. Թէ կերտանելն Թէն արհեստական արուեստիւ զտակի յատկութեան է, որ ոչ պատշաճի կերտանելոյն հրոյ Այլ կերտանելն բնական ՚ի հինդանեխ, զարիւն զմիս զկիր՝ զանգն և զոր ՚ի կարդի, կազմէ ի նեմեռ Թոյ խառնի տեսական իմն զօրութեան, որ ոչ պատճառէ յայլ կերտանելեա ։ Այլ ոչ ինչ մինչև յայդ արուեստիւ զայսպիսոյ իմն կերտանելոյ հրոյ ։

Ա՛. խ. ի. գ. ա.

Ասեցեալ· կերտանելի հրոյ և արհեստական էն միատեսակք· ապա ոչինչ նոցին կարէ և սա՛ կարօղ է արուեստիւ զտակի ։

Պատասխանեմք զանձնեալ զի Քարիւնեղէնն միատեսակք ի բանէ օրակցէ· շատնեմ· ի բանի գործի քական զօրուն, ոչ զձեռնամ։ Այլ զօրութեանն զբան եւ զգործանելոյն շատնի ակզբնական պատճառ ։

Եւ զի արեգական պատճառս ակնդետական ազնուա
գոյն. Քանզի ի նմա, որ է զբաւեն որով ներ
գործէ, ազնուագոյն է՝ ի քան ի ներգործական
զօրութիւն, քան զՔրմութիւն հրոյ։ Յաւէտ և զայն
ևս ոչ Քրմութիւն ջրային, այլ և այլովք հա
մատիպ արտադրէ արեգական զօրութիւն, զորոց զաւել
ոչ կարէ բնաւ հաւքն, ոչ և ոչ անօթք քիմիա
կանաց զննութեանցն բովուց, որք յայս գործ
ընթացական։

Ցմահանձիցեն։ յայժ գժուարին գործ է արտա
գրութիւն կենդանեաց, քան զմարդ։ Ի՛սկ արդ Քիմ
մութիւն հրոյ կամ կուոյ՝ բնաւ զաւել քնական Քիմ
մութիւն հաւուս, և հանել ի ձուոյ գնդակ։ Նոյն պէս
արգ ոչ կարիցէ և ի նմանէ ոսկւոյ արտադրել
զանկր։

Պատասխանեմք ուրախալով զիջողութեանդ. պէս
տեղանել ձագուց ի ձուոյ՝ Քրմութիւն կուոյ կամ
հրոյ առանց ձագուն ոչ է ի Քրմութիւն հրոյ այլ
ի յարմութիւն սերմանն ծագուցիչոյ ի ձուոջ. և
Քրմութիւնն այն արտաքին նման է Քիմահարն և նման է
հրոյն կամ կուոյն, ի միայն երբն տաժոյ և զար
ծուցիչ այնր սերմնական զօրացն, որ յարտաքին
զգուութիւն առ առեալս առեալս հնդաւոցիկ լինել
կամ բնաւ խոկ ծագնի, նման ոչ արտաքին յիմ
Քրմութիւն զարմուսոյն կամ առեղծոյն։

Վերինն անդրէն ունիք ի քիմահարուց, թէ հրա
հանգիչք են և կերտաւորիչ ի սերմանց ինչ։ Եւ այս
պէս զանգուածս առեալ ոչ կերտացեալս յատաղա
գոյն երկնային Քրմութեանն զօրութիւն՝ այսինքն
գծուածն զուա. և զատաղանդաւոր նման այսր սեր
մանն զանգիկ, որ է ամ հրահանգչութեան սերմնական
նման. կարէ ոչ արհեստիւ այնպէս միացուցել
միմեանս ձուոյ ինչ յոսկի։ Ասացա արհեստիւ հնար է
լինել ոսկւոյ։

Պատասխանեմք թէ ոսկին ոչ ունի զանկրն, ար
տադրել ի նմանէ. զի կենդանատուց է յատուկ
Ծնանիլ ի սերմանէ։ Նոյն գործ՝ թէև ի սեռ
կէ երբն ի նման, և ի զուա ծնմոյ երբ ի սեր
մանէ լինելոյն ինչ ոսկի, ի վեր այսր ոչ պատճառ

և զպատաշաճսն առնլի ի խոսիցն եւ ի սո
ծումն պատ սկզբանց. քի և զբովս. այլ և հա
րեսս մի ժամանակ վասն եփելոյ ապա . քի ի
զբազմաց ասացս շրջանս. և նա զկերկնցին ապրե
ցուածս առ հատուածանելոյ զորձոյն և ժամանին
ելոյ ի կատարումն. զորոց զգուշանալ թէ ոք
արհեստիւ լսոցանել կամիցի . այնոյ օգտակար .
իբր այն , որ զմիրգ ինչ խակ յեբրմէ ապոյ
փրթուցեալ . կամ զապուին ինչ անհնկար յար
դանակ մտին հանելոյ . ջերմանալ երբ հրոյ , և ձեռն
տրճուիլ արհեստի ի պատշաճ կատարումն ա
ծել խորհիցի :

Ա՛յլ ապա անհնարին չարչարանք քիմիականք :
Օ՛ն Թէոփրաս և այնոքիկ ոսկւոյ ի բովս
ի տեսանել խմբովք . բայց ոչ յայտ բնական
տեսանն զպատճառս արհեստին կացուցանելն . այլ
ի փոյթ ինչ արուեստագործ . որոյ այնպիսի է
առնն զօրութիւն . զի ոսկիսալ ի մէջ ինչ կոյս
կատարի կամ այլ ինչ հրահանգելոյ հանելոյ
զայն ապ զԹԹել տանն ձշմարիտ ոսկի դործել :
Եւ ով իցէ, որ ոչ տեսանիցէ . Թէ անհաւա
տալի իմն է այս , և օտար ի բանէ :

ԽՆԴԻՐ

ԽՆԴՈՒՐ ԵՐԿՐՈՐԴՈՒ.

Յաշտից պատճառաց սա
հատարակ։

ՈՒԱՒԻՒԱՆԳՈՅՆ ՓՈՅԹ
դիտութեց պատուոյն ի վինակ ըզ
պատճառս իրաց, յորոց ձանաչման
լինիլ զաստեացս երանե-
լի, քարոզիչս վերդի-
հոս, ընդ հետևողսն։ Եւ
ընդ է, ասէ, ոչ ծանեալ զպատճառս նոցա։ Վասն
այսորիկ ի նպաստաւորութենէ խնամոցիդ ամ գե-
տաւեցոյ, յայտ վայելն ձանութեք զպատճառսդ,
որովք յայտնի լինին ամ։ Եւ նախ ընդ հանրապես
յայտ իմնդրեմ. ապա զիւրաքանչիւրոց առանձինն
ի հետևեալսն։ Յաշտից պատճառաց ընդհանրա-
պէս ասէին ոչ նախ, թէ վինչ և քանի իցեն
պատճառք. սակայ յաշտից յաստիւնութենէ, և
ապեռնուն պատճառաց բաղդատեալ առ գործս,
և առ միմեանս։

ՊԱՐԱԿ ԱՒՈՒԱՆՔԻՆ

ԹԻՒ ՂԻՒ, Ե ՀԱՆԻ ԻՆՁ ԴՈՓՈՒ։

Ամանաղ անուն՝ առեալ լինի երբեմն կին։ Ասի ընդդէմ անհաւատին՝ փոխանակ զինչ ինքեան ակնկալեցեալ էր՝ ընծայել ինձ հարստական ամենայն, յորմէ ծագի և յառաջիկայ ինձ։ Յայսմ միտ արհամարհել կամ զպակասութիւնն զոր ինձ ընծայ։ Եւ որ հարկ յառնոյ զինարին յանձնելոյն ամանաղ առնել զայլ, առեալ զդրամն ՚ի տեղի տեղւոյն, ոչ նշանակելով զինարին յանձնելոյն։ Բայց վարդապետ յանձնեցուց զինարին յանձնեցեալսն ոչ առնել զայլ, այլ միայն ընդ ինքեան, զի յանկարծ առնեցի զպատմեալն։ Իմիջ՝ անուանս պատմեաց՝ առեալ լինել երբեմն անձինսդ միայն ՚ի տեղի արտաքսականին, որ զքեզ առնէ և ոչ առ քեզ ՚ի պատմեալս ըստ գործս առեալ։ առասել ՚ի նոսա նէ երբեմն յիրեանէ գործն պատմեալ անուանս նէ ես ոչ։ Երբ առեալ լինի պատմեալն միջանկեան երկնականս, երբ այն ոչ պատմեալ զիարգ և հայ հառնալով զդէպ ՚ի գործն։ Եւ յայս միտ ոչ ղեկ առնելոյն պատկեր։

Պատմեալն է, որում հեռանի գործն այլոյ։ Սոհմանեալ է ընդէն ընտրելի *, զոր պատրաստ է խնդրել ոչ ՚ի մի ինձանէ բանին կամ հարցին, այլ ՚ի միջոց դառնալով հեռանի այլ դառնալոյս ՚ի ինձ. և ՚ի կիսոյ գիծ. և յետ գիշերին ոմն ՚ի այլ ինձանէ դառնալով հեռանի, զորմէ խոստացեալ բնաւին ՚ի կամելոյ կոչ և հեռանի յայնոյ յորոյ ձեռ զդէպ խոր։

Ընդդէմ այս առնեմ և դառնալով պատմեալն լինի յայտնապէս նա, ՚ի ում բոլոր առաջարկեալ ես դառնալով զգործն։ զի առնեցակից գոլ ՚ի այլ նէն զիմիանա։ Ընդդէմ գործն է, որ ելանէ. խակ ելանելն է դառնալոյն առ գոլն. առասել յառակս

* ի գիր՝ ընտրելի։ ա. կ. ՃԵ.

ակն գործնէ , որ յոչ գոլոյն ի գոլ : Եւ զի որ
այն է , ոչ կարէ ընդդէմ գիտել առ գոլ . ոչ ինչ
դէմ իակ յոչինչ է , հարկ է նմա տկարել յոյժ .
ջ՝ ի պատճառաց խրոց : Ոչ ասի յատկապէս
պատճառն է՝ որ բազմիցի և ընդհատանել առ
ի ասել գայլ ինն ի գոլ . ոչ ասի և ոչինչ առ
ինեն , այլ ինչ , որպէս հնար է գոլն այլոյ :
Յայտնական խնամոյն , եթէ երկուս ինչ պահանջին
առ բան պատճառել , ոչ նշանակի միայն եթէ
տուա՝ ջի զանազանել եմի , և խոտանին գործոյն ՚ ա. ե. խ.
՚ի նմանել : Պահանջի զանազանել , վասն զի իցէ ՚ա. գ. ա.
որ երկուս յոչ գոլոյ , ոչ կարէ նոյն գոլ ընդ նոսա՝ ՚ա. ա.
տարոյց ածել ՚ի գոլ , ջի գործն ջէ պատճառին :
Իակ կարօտանի , վասն զի յոչ գոլոյ ՚ի գոլ ածէին
յայլմէ , և կարելի ՚ի նմանել ըստ գոլոյ : Պետէ
առնանել զպատճառն , սկիզբն գոլոյ այլոյ .
այլ նոյն է , ոչ յայտ է յատուկ գոլոյն :

Պատրիկիոս . զրգին յատկանական հնարէ հալ
և ըստ իրականն հատանել , և ջի զրաւ անձն զա-
նազանել ՚ի նմանել . և տակաւն հայր ոչ է յատ
կապէս պատճառ զրգոյ : Ապա ոչ բաւական է
առնելոյն , եթէ պատճառն է , զրաւ հնարէ գոլն
այլոյ , կամ հարկ գոլոյ յայլ :

Պատասխանեմ նոսա , եթէ զրգին յատկանական
յատկապէս ոչ հնարէ հալ . զի հնարէ իրն է յիւ-
նոյն : զրգ զրգին ոչ է յատուկ գոլոյն ջնոյն .
զի հիւրապետն ոչ ինչ գոլ յատուկ գոլոյ , և յիւ-
նոյն :

Պատասխանեմ հինգ ըստ ասելոյն ՚ի , եթէ ՚ա. ե. խ.
զրգին ոչ երկուս ՚ի հալ իրն . այլ միայն Ը. գ. ի.
իրին առնն ջի իրին անձամբ զանազանել . և ՚ա. ի.
ոչ իրք հնարէ ջ յատուկ : Ջի ըստ ասելոյն եթէ
յայլմէ ՚ , ինն , Ը զինն իրին անհիրագ իմն , և ոչ ՚ա. ե. խ.
յայլ զրգոյ նշանակի զհնարէ . իակ ՚ա՝ , ՚ա. գ. ջ.
Ը ՚ի իրին զրգոյն նշանակի զանձն : Ապա ՚ա. ի.
ասի եթէ հայցուսի իրէ , ով է այն զրգ յատկական
գործ հի , զրաւ հնարէ նշանակել զանձն .
Ընդդարձակ է : Իակ եթէ խնդրելոյ ոչ , զինչ է
ասի զրգոյն , զրաւ հնարէ նշանակել զհնա-
թեն ,

լինել, կենդանի բանական։ Հարմիր յայտ է, թէ ոչ, նշանակէ զանազանութիւն անձին. իսկ ոչինչ՝ զբաժանումն էութեան։ Այլ՝ ա բանս պատճառի ոչ է բառական զանազանութիւն անձին. այլ պահանջի բաժանումն էութեան պատճառական ի պատճառալին, առանց որոյ ոչ լինի կախումն ի դոյն։

Յոխորտիցես, արշաւուսին հեծեալ ասէ, և մանկտուն պատանեկութեան, և կենդանի մահ. սակայն ոչ արշալոյսն ոչ մանկտուն և ոչ կենդանի՝ ունին զգայութիւն։ Ապա ոչ բաւական. թէ պատճառն է սկիզբն, որում հետեւի գոյն այլոյ։

Պատասխանեմք թէ ասքս ամենեցունց հետեւին մեզանէ անկատարապէս, և հետեւութիւն կարգի. ըստ որում են մի գինի միասին։ Բայց գործն պատճառ հետեւել պատճառին՝ իբրեւ իրական հետեւութիւն։ Յայտագս բաժանեաւն պատճառաց դիտելի է, զի ոմանք են պատճառք շարժական էակի. ներհեղական. աւեւտական. արարչական, և վախճանական։

Յառջանէ։ Բառիցն պատճառն է, որ բազարկուցէ ի գոյ ուրուք։ Այլ ոմանք են ոմք բազարկուցին ի գոյ շարժական էակի։ Ապա ոմանք են պատճառք շարժական էակի։ Յառջանէ փոքրագոյնս։ Քան զի նախ պահանջի ներհեղ, ապա լինելոյն. զի յոչնչէ ոչինչ լինի։ Ուրեք՝ աւեւտակ, որով լինելոյն և կայացուցի յարատեւ աւեւտակն. քանզի ներհեղն ըստ լինելեան և աւեւտակին առ ամ աւեւտակս երից։ Ներհեղ առնօղ յորմէ լինելոյն. զի ոչ ինչ լինի յինքենէ։ Ձրդ՝ վախճան, որոյ վըն լինելոյն. զի բնականն երբ ոչ լինելոյ ըստ բնութեան, այլ վն վախճանին. ոչ ապա մնացեալ ի ծառակէ զինչպակութիւն. և ոչ ի գնալ, և այլն։ Ապա չորք են որք բազարկուցին ի գոյ շարժական էակի. ըստ ներհեղ աւեւտակ լինի. աւեւտակ որով լինի. առնօղ յորմէ լինի. և վախճան՝ որոյ վըն լինի։

* յն. բնաբ. Յաստատուն ի նոյն ծովմայէ * . գոյն պատճառական՝ աւեւտակ կրկնակի աւեւտակ լինի։ Ա՛ի բազարձակապէս և ըստ ոմանց կացուցեալ յայտագիտի ինչ աւե-

ընդ. ժ։

անկ լսելի, ոչ ի տեսանել մարդոյ կամ անկոյ. և
ըստ այսմ պատմութիւնք են տեսանին, որով կացուցա
նեն ինձ յորդորել զանձանկիս գոլոյ։ Այլք ոչ որոշ
գոլն պատճառեն ի վերացն ի կարողութենէ ներգոր
ծութեան ոմանց ոգեաց որ էր ի կարողութենէ հուր՝ լինելոյ
գործոյ հուրն և ըստ այսմ հարկ է ասելի ընդ երկուս
եւ այլ պատճառս զինեալ, յորոյ ի կարողութենէ լինի
պարունակիւղ յատակ զանձինն և զառնոյ վե
րածել ընդ ինքեան։ Զի
որ ինչ է ի կարողութենէ, ոչ կարէ ինքնին վերա
ծել ի ներգործութենէ, այլ վերածի ի ձեռն իրիք
եղելոյ ի ներգործութենէ, ոյոյ ծծումբն որ է ի կա
րողութենէ հուր, լինի ներգործութեամբ հուր՝ յայնմա
նէ որ արդէն իսկ է ներգործութեամբ հուր։ Ասդ
առնէ ասելով արարողին ոյոյ յատակ գոյ յիմիք ո
րոշելոյ՝ նոյնակս գիմի առ ինքն որոշեալ. զորօրէ
նակ յատնել գնա նմանին, կամ ի առանձին գնա
պատշաճն. արդ այն յո գիմի առնելութենէ արա
րողին, ասի վախճան։ Այս գասանիցէ պատ
ճառք, առաջին, նիւթական, արուեստական, և
վախճանական։

Առաքինեցեալ. Առաքինի է զոր ըստ իրաց ինչ
պատճառ գիտելոյ է, և գպատշաճն պատճառ
ան. և հոմանին պատճառ յարակցութենէ, և
ուրանն պատճառ ժամանցութենի, և հինին պատճառ
առնելութենէ։ Այլ ոչ երևի, թէ յոր տեղ առ
ցեալ պատճառացս մարթի իցէ վերածել զառաս
Այս տեղ պատճառացս էն առելի քան զորս
Պատասխանեմք, թէ առնելիցէ նոր վերածին ի
չորս առացեալ պատճառս։ Առաքինի վե
րածելի կամ առ առաջին պատճառն արուես
տին, զի արուեստ զգիտելին առ առնելոյ
տեղ իրի. կամ առ վախճանականին, զի գիտե
լին է վասն առաքինին։ Այլ և գպատշաճն
վերածելի առ առաջին պատճառն արուեստին,
ոյոյ առաջնոյ ի խնդիրդ հետապատ. զի է նոյն
իսկ առաջ իրին յատակ ծանուցեալ ի միտս
Ճարտարապետին։ Իսկ հոմանին առնի իրին. թէ
զրան արուեստական պատճառի նկատմամբ իւրոց

յատ-

յատկութիւնց · ոչ առ ոչն ինչ ինամեցաւ · զի յատկութիւնք բոլոր իւրեանց իրաց յայտնեալ խրատեցոյց · այլ զայս ասացն թագաւորութիւն : Այսպէս հիմն առնուլ վերածի ի սեռ արարչական պատճառն վայ այդր բանիւ : Իսկ գործիք վերածելիսն ի պատճառն արարչական որում ծառայեն :

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յորում յայտնի՛ւ եւ ազատի՛ պատճառ ծառայի բնութեան — փոխն — եւ — հիւանդ :

ՀԱՒԱՔԻՆ ԵԼԻՍԱՓԱՏԻՒՆ :

Ամենայն պատճառ է յատուկագոյն քան զգործ իւր , ոչ միշտ յատկանալի ժամանակի , այլ յատկանալի ամենայն բնութեան :

Յայտաբանութիւն : Նշանակեցաւ նախ ի պատճառն ոչ է միշտ յատկագոյն ժամանակաւ · յայտ է : զի արիշտոսին ոչ է ժամանակաւ յատկագոյն քան զյոյն զոր պատճառէ : եւ նոյնպէս ոչ է իւր յատկագոյն քան զարտագրելոյն չ որով առնիցէ : Բայց ի պատճառն իցէ յատկագոյն բնութեան քան զգործ իւր , այսպիսւոյ պատճառացաւեալ : Յատկանայ ի բնութեան կայանալոյ յոյն , զի բնութեան միոյ իրիք իցէ կոխելոյ յոյն մէ , և յատկելիոյ ի նոսանել : Իսկ այդ ամ գործ կոխելի յեւ բանի պատճառէ , և յատկագոյ ի նոսանել իրին ի ակրնել իւրում : Այսպ ամ պատճառ է յատկագոյն քան գործն յատկանայ բնութեան :

Ախտն · Անձեռակիզելի է հանճարեղանայն բնութեան , ոչ առացաւ ի պատճառութեան : Ալ գործն և պատճառն է առնչակիզելի միմեանց : Այսպ է հանճարեղանայն բնութեան · և զի այն պատճառն ոչ է յատկագոյն բնութեան քան զգործ իւր :

Պա-

Պատասխանեմ զանազանելով զնիմագոյնդ-առ-
ջակիցն են համանդամային բնութիւն եւ ածական
յարաբերութեանց, ընդունիմ. եւ հակութեանց որք
հինեն զոյացական յարաբերութեան. ուրանամ.
Նոյնպէս ընդունելով զիբրեպոյնդ՝ զանազա-
նեմ զհետեւութեան։ Ապա ուրեմն պատճառն եւ
գործն են համանդամային բնութեան, եւ ածական
յարաբերութեան, ընդունիմ. եւ հակութեան, ուրա-
նամ։ Մեկին։ Պատճառն եւ գործն՝ կրկնակի
առեալ լինին։ Նախ առնչապէս, կամ իւր փոխա-
դարձ յարաբերութեանց զոր ունին առ միմեանս.
եւ եւ այսմ ոչ յատաջինն մի քան զմի. այլ են
համանդամային եւ բնութեան. զի անհնարին է պատ-
ճառին առնչանալ առ գործն, առանց առնչանալ
նոյ գործոյն առ պատճառն։ Երկրորդ առեալ
լինին հակառակս, իբր եւ հակութեանց իւրեանց. եւ
եւ այսմ պարտ է պատճառին լինիլ յատաջադոյն
քան զգործն. Այլ զի հակութեն գործոյն յատաջ
գոյ հակութեան պատճառին իրրեւ յոկզբնէ յոմէ
հանեալ կոյ, որով եւ իբր ի յատաջադունէ յա
ռաջնութեան բնութեան։ Լուծումն է ոչնչ ինամ-
մոյն։

Ա՛ՒՒՐՐՐ ԵՂԲԱՅՐՈՅԹԻՒՆ։

Պատճառն նեղութեան, եւ պատճառն ուսա-
կան նեղբին, են նոճատատագոյնք քան ըղ-
գործն։

Ա՛զգակացութեան ցուցանի զիւրաւ. Քանզի
տան է նոճատատագոյն քան զբոլորն. այլ պատ-
ճառն նեղութեան, եւ պատճառն ուսական նեղ-
չին՝ պատճառն իրրեւ տան՝ բարդագրելով զբո-
լորն. ապա են նոճատատագոյնք քան զգործն. ի-
քան զբոլոր բարդագրեալն։ Ազգ առացար. դոր-
ճառ փոխան ներգին։ Վի զի պատճառն գաղափա
րական, որ կոչի փոխ ուրուին, իբր ի բարձրա
ագնոճատագոյն է քան զգործն. ոչ ոճոյնն գաղա-
փարք են ագնոճատագոյնք քան զառեղծուածս. եւ օրի
նակն քան զօրինակեալն։

ՀԱՐՑՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ։

Պէտք է որ ամուսնանալու միտք ունեցողը նախ ուսումնասիրէ ամուսնութեան պարտաւորութիւնները, եւ ապա ամուսնանայ։ Ամուսնանալու համար պէտք է որ ամուսնանալ կամեցողը ունենայ ամուսնանալու կամք, եւ ոչ թէ ամուսնանայ միայն ուրիշներու կամքին համաձայն։ Ոչ ոք կարող է ամուսնանալ ընդդէմ իր կամքին։ Ամուսնանալու կամք ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ, եւ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։

Ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։ Ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։

Ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։ Ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։

ՀԱՐՑՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ։

Պէտք է որ ամուսնանալու միտք ունեցողը նախ ուսումնասիրէ ամուսնութեան պարտաւորութիւնները, եւ ապա ամուսնանայ։ Ամուսնանալու համար պէտք է որ ամուսնանալ կամեցողը ունենայ ամուսնանալու կամք, եւ ոչ թէ ամուսնանայ միայն ուրիշներու կամքին համաձայն։ Ոչ ոք կարող է ամուսնանալ ընդդէմ իր կամքին։ Ամուսնանալու կամք ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ, եւ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։

Ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։ Ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ կը նշանակէ՝ ամուսնանալու համար բաւական հասակ ունենալ։

ասոյ և. ականջ՝ ոչ է ունդատեսակ ի սմին . այլ
զեղբազանեցեալ : Լինի պատճառն արարչական
իցէ փոփոխումն յայսց է ի մէն և աշխատակից . զի
նոյն բան է ձայն և գործիչն : Իսկ ի մէն իցէ հոսումն
ինուն . և աշխատատակ բան գնաց : Ապա պատ-
ճառն արարչական միշտ է կամ աշխատակից . և
կամ աշխատագործն բան պղտծին :

Լատատամն ի ծոցոյ անատամոյ : Այր ինչ կատա-
րելութեան է՝ ի գործի յատուկագործն գոյանի ներ
գործութեան ի պատճառն արարչական : Ապա
գործ աշխատակից է գործոյն Հնարելութեան յայսց
է յերեւոյթն : Անկնի առաջարկութեան : Օի լը
այնմ ներգործէ ինն, ը պրաւ է ի ներգործու-
թեն, զոր զի ներգործելն է զիրաւ գներգործու-
թեն, ը պրաւ կատարելութեն և ներգործակա-
նութեն յերկուսեան պատասխան դոյոյ բնական ինչ
ներգործութեն յորդեալ հասի յինեմանոյս ընդա-
նակ : Ապա պատճառն արարչական ոչ կարէ
զկատարելութեն ինչ զիրաւ ի գործ, եթէ չու-
նիցէ զայն ներգործութեն՝ կամ ոտնակատար յինն
քեան, կամ զերազանցապես երկ յայլ ինչ զերա-
զանցագոյն պատճառականաւ :

Լատարկեցեալ. բազմանդամ այլ սիրտքս ծնանի
զորդի մտացն . և ապրեցի զնեցիկ, և ակարծ
զնշոր . ապա պատճառն արարչական անտրտու-
նջն է երբեմն քան զգործն :

Պատասխանեմ թէ այս կատարելութեն ոչ են
յեակական բանէ գործոյն , զոր ձգէ՝ ի մերձաւոր
յարարչական պատճառէն. այլ առաւել հնարին
իւրաքանչիւրոյն, որ ոչ այնպէս կարէ՝ ի ծնողացն,
որպէս՝ ի զուգահատուցութեն այնր ոմն, որ ըն-
թացակից առ կատարելութեն զանակն. և եւս առա-
ւել յատուկագործ. ոչք յայսմ մասին քաղեր հայե-
ցիլ զծնողացն ընդ զգակատարելութեն, ոչ և զինո
կատարեալ արիւն կարէն գծծդակ հոսմամբ խոտո-
րեցեալ : Վնկ իակ յոլովակի զինուրացուցական դո
ղուց գան ժամանակք գծնդալք. և զինո գծն-
գակաց իւրաքանչիւր գործք. ոչ յայսո է փորձիլ
անդնելոց աստանակաց : Այլոյ պատճառն է . զի

յայլ-

[illegible]

դժնդակաց։

[illegible] զայնս և զայնու չէ պարտ զանցառանել, [illegible] [illegible] [illegible]

կան պատճառի , որպէս ասացեալ ատրև * ։ * հոգւ·ք·
Ա սլեցեալ . աստեղք են արարչական պատճառք յաւիտեան
կենդանոյ . քանզի արեգակն և մարդ ծնանին յերկինս ա-
մարդ՝ ասէ արիստոտէլ . մանաւանդ զի արե- նեաց·պ·ք։
գակն ինքնին միայն արտադրէ զսողունս և ըմբ-
պալարիս : Ապա կենդանութիւնք են կատարելագոյնք
քան զերկինս և քան զաստեղս , վասն լինելոյ ա-
ցա անկեղծան . զի որպէս ասէ օգոստինոս * , ի գիր-
ամ կենդանի ինչ ասի անկենդան համապատիւ է երկնաւ մարմին
բնութիւն : Ապա գործն է կատարելագոյն քան ըզ երկին գե-
պատճառն :

Պատասխանեմ ընդ սմին Թովմայի * . Թէ մար * ա. հ.հ.
միոն երկնային՝ վասն զի է շարժական շարժօղ է գ·ք·տ·
երբ գործէ , որ գործէ զօրութիւն սկզբնական
պատճառի . ուստի երկինք և աստեղք ոչ ասին
լուրեամբ , այլ զօրութիւն շարժօղ հրեշտակին
պատճառեն զկեանս : Արդ՝ յայտ է Թէ երկինք
հանդերձ շարժօղ հրեշտակաւ՝ կատարելագոյն
քան զկենդանութիւնս կենդանատուս :

Ի ՆԻՆԳԵՐՈՐԴ ԵՂԱԿԱՑՈՒԹԻՆ .

Պատճառք այսպէս կարգին յիւրեանս՝ պատ-
ճառելութիւն նիւթոյ յառաջէ քան զպատ-
ճառելութիւն տեսակի . և պատճառելութիւն արա
րողին յառաջէ քան զերկուսին . իսկ պատճա-
ռելութիւն վախճանի յառաջագոյն է քան զայնս :
Յ՚ւսկանի եղակացութիւնս ըստ սմա մտանից միան
դամայն ։ Ի պատճառէն այս կարգ պահի. զի
առնօղն շարժեալ ի վախճանէ՝ վերածէ ըզ-
նիւթն ի ներգործութիւն՝ հաղորդեալ նմա ըզ-
տեսակն : Ապա վախճանն է առաջին ի պատ-
ճառէն, վասն զի շարժէ զառնօղն ; յորմէ շարժի
նիւթն . որով սա յիսանի քան զառնօղն , բայց
յառաջէ քան զտեսակն՝ ըստ որում է նորա են-
թակայ ընդունօղ . ուստի տեսակն է վերջին ի
պատճառէն . և վասն այնր կոչի ի սըրն Թովմայէ՝

եզր գ·ննչեան։

Ա սլեցեալ . առնելութիւն արարողին պահանջէ ըզ-

նելի, ուսանել արուեստ։ Ապա նեւելին ի յոտա-
ջագոյն քան զպատճառելութեն արարածին։

Պատասխանեմ զանազանելով զառաջադիմու-
թեանելութեն արարածին պահանջել զնեւելի իւ եւս
կատելեն, ընդունելիմ. իւ պատճառելութեն նո-
րա. ուրանամ. իր ինչպէս կատարեն նեւելոյ
պահանջէ առ առնելութեն արարածին. սակայն
հակառակն այն ոչ երբեք լինի պատճառ. ի-
նի ոչ յառաջագոյն ներգործեացէ արարածն՝ ա-
ծելով զնեւելին՝ ի ներգործութեն։

Ա ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԵՐԿԱԽՕՏՈՒԹԻՒՆ։

Պատճառելութեն առասպան ի ազնուագոյն
քան զնեւելիսկանն. և արարչականն քան
զկրկնութեն. իսկ վախճանականն եւս ազնուագոյն
քան զառաջինսն։ Հզօրակոյսութեն ի հաստարակ առ-
նել՝ ի մէջն ի մոլմնալ՝

Յուցանեմ քան եմ մտածող։ Ուր ինչ արդարն
առասպան ի ազնուագոյն քան զնեւելի. յայտ է. քան
զի առասպան ի հաստարելութեն և ներգործութեն
նեւելոյ. արդ՝ ի մէջն ի մոլմնալ՝. ընդդիմ-
ինչ ինչ փոյթ է ազնուագոյն եւս զնոյն հաստարնել։ Իսկ
ինչ պատճառ արարչական իսկ ազնուագոյն
քան զնեւելին և զառասպան, և այս եւս յայտ է. զի
նեւելին ի ներգոյ անկնալ արարչական պատճառ-
ոն. իսկ առասպան ի հաստատել ինչ նորա և հա-
ղորդութեն և ունանալ։ Բայց ինչ՝ ի վախճանին
իսկ ազնուագոյն երեւնալ պատճառելոյ քան յա-
ռնելոյն, յաւելութեն։ Այլ՝ զի երկուսեակ պատճա-
ռելոյ նորա ի հակառակագոյն։ Երկրորդ՝ զի շար-
ժի անշարժ. և այն երկուսեակ շարժելոյ երկի-
նաւէս ազնուականն և ձեռավայելուչ։ Ուր երր-
կրորդ՝ զի ի իրր իւրում պատճառաց. զի
արարէս առ ինչ ինչ՝. պատճառն վախճա-
նին։ Ի ներկան ի պատճառ այլ ինչ պատճառաց. վա զի
առնջութ առնել՝ շարժելոյ՝ ի վախճանին. և առ-
ասպան կարգի առ վախճան. զոր արիստակ առասպան
նաւէս առ նուաստելութեն. և յայն սակս վախճանին
ասի

ասէ դասագ. դասագ. զի՛ ի պատճառս այլ ա-
ձեռոյն պատճառելոյն է , և պատճառելուն՝ նո՛
ա՛ պատճառի յայլմէ . ունի ասէ և ցուցանել զնո՛
ին ի ֆիւս-
իմաստս ։

Ա՛սարկէցիս . վախճանեն բազում անգամ ա՛ր-
տապէս յարտարոյժ . որպէս առաջինեն , որ
է վախճան բժշկին՝ ի բժշկէ ։ Ա՛յս պատ-
ճառեն արտաքսական է առիւծապոյն լսոյ զվախ-
ճանականն ։

Պատասխանեմ զանազանելով զառաջարկու-
մեդ . վախճանեն պատճառի յարտարոյժ՝ թ՛ է ակու-
խրտում , ընդունիմ . և պատճառելումն է , ա-
րանամ ։ և այսմ զանազանեն և հետեւումն է .
Զի է՛ է ակիս բժշկին պատճառ զառաջինումն է ,
սակայն ոչ է պատճառ՝ լինելոյ առաջինումն
վախճանն . այլ առաջինումն է՛ և վախճանն և պատ-
ճառ՝ լինելոյ բժշկին բժշկի . զի բժշկին ոչ ՛ի
գործ ածէ լրժշկումն , բայց է՛ն վասն ա-
ռաջինումն ։

Ա՛ինդ բնչ է զինչ ՛ի ցնծալ մտատանջին այնոցիկ .
զորս ՛ի ցնծալ ՛ի ցաւոց ։

Պատասխանեմ թ՛ ոչինչ է՛ն . է՛ն չորս ՛ի. հ.հ.բ.
բնին պատճառք է՛ին ուրիշ ուրիշ միմեանց պատա- ընդդէմ ի-
խառնեն . ցի նմանէն առանձին . և արտաքոյ վախ- մաստ.
ճառին ։ Որոյ պատճառն է՝ զի արտաքոյ ակնկալի
շարժման , իսկ վախճանեն՝ ոչ շարժման ։ Ա՛նդր-
պետն առանձին առյ գործ նմանումն . և նմանումն ընդ-
ունեն զդէմ ՛ի առանձին ։ Ա՛յդ՝ ուրք և ակնկալին ,
առ և առնուլ . միմեանց պատասխանեն ։ Ա՛յ-
սպս յորմամ ասի՝ է՛ն պատճառքն են միմեանց
պատճառք , արդ է՛ զայն խնամել զպատճառ-
ուդ՝ որք պատասխանեն միմեանց . ո՛չ է՛ն նմանումն
և առանձին են միմեանց պատճառք . և նոյնպէս
արտաքսականեն և վախճանականեն ։ Որոյ այս է
միտ . Նմանումն երբեմն առաջինն հիւանդ պոլոյ՝ ենէմա-
կատարել զառանձին . և առանձին ներգործառա-
րն զնմանումն . արդ՝ նմանումն և ներգործառն՝ է՛
պատճառելոյ . առանձին առանձին և պատճառն նմանումն՝
թ՛ արտաքոյ ներգործառել զնա . և նմանումն պատ-

Ձառ տեսակի, ըստ որում ունի տակաւատիկ զնա։ Իսկ վախճանն կրկնակի կարէ տառնել, ի դիտաւորութեան, և ի տարցեանն. կամ ոչ առ ընդ ինքեան, ըստ պատճառելոյն է, և ըստ գոլոյ։ Վախճանն ըստ որում դիտաւոր չարժէ զպատճառն արտաքսական. իսկ վախճանն ըստ որում առաջեալ պատճառի ի նմանէ. և ոչ այնր վախճանն և պատճառ չարժ զարտաքսականն. իսկ արտաքսականն յորմանէ և պատճառ արտաքոյ վախճանելոյն։ Ոչ ըմբռնին, որոյ անուանեալ է արդեն, չարժի յառաջումն։ արդ՝ ոչ զար դիտէ, առ զդեզ. և առաքէն զդեզ զրատարն ածէ զառաջումն ի. ուստի առաջումն դիտակցեալ պատճառէ չարժելով զմիմեանս. իսկ առաջումն առաջեալ պատճառի ի բժշկին։

ԽՆԴՈՒՐ ԵՐԲՈՐԴ։

Հայոցք ինքեանք և պետքն պարտաւոր։

ԱՒԵՑԱՆՔ ՅԱՆՁՆԱՀ։ Ըստ վիճաբանութեանն զնեալոյ և զտեսակէ, ըստ որում են սկզբունք և տարրունք բնական էակից. արդ ծանեալ է զնոցա նե ըստ որում են պատճառք։ դի ոչ միայն ունին զբան սկզբան, այլ և զպատճառ. վն զի ըստ էպատեակի խրտնոյ ընդ ապակեայն և բաղարկողն՝ ի դիմելոյն զնայն չար Ժամանի ի գոլ։ Ասէ բանդի զդԺամարին ինքեան որ ի վր նիւթոյ և տեսակի ի վերադիպեալ վնասակէ, յայտ վայելի ինայ միայն ծառել զնդանակէ, որով պատճառեն. և մնասուցանող արտաքին տեսակին կամ զաղափարն, զորմէ մտանա-

ատրակս զբոյդ լինին յայտ վիճաբանութիւն։
Վասն այսորիկ զառաջակայ խնդիրս բաժանեա-
ցուք յերկուս պրակս, որոց առաջինն եզիցի յա-
զագս եղանակի պատմաւելութեան նիւթոյ եւ տե-
սակի. եւ երկրորդն յաղագս գաղափարի, կամ
յատկութ պատճառին առաջի։

ՊՐԱԿ ԱՌՈՒՆԱՋԻՆ։

Թէ ընդէր պատմաւելցին նիւթ եւ պիտոյ։

Որպէս զեզանակս պատմաւելոյ նիւթ-
ոյ եւ տեսակի խնդրին ջանք։ Նախ,
թէ իւր կոչեալ ցանկին ի բան պատ-
մաւել։ Երկրորդ զինչ իցէ պատմա-
ւելութիւն նոցա։ Երրորդ զինչ իցէ
ուիթ պահանջիցին ի պատմաւել նոցա։ Չոր-
րորդ որ իցէ աւարտական գործ երկոցանցիւրոցն։
Որպէս ի հարեւանցի խոսիլ կամիցեմք բան պատ-
մաւել եւ գործութիւն պատմաւելոյ. խակ պատ-
մաւելութիւնն է գործ ուղիղ գործութիւն,
որպիսի եւ իցէ գործութիւն։ կամ բան պատմաւել
է այն որով պատմաւեն կարէ պատմաւել. խակ
պատմաւելութիւնն է, որով ներգործութիւն պատ-
մաւել։ Յայտնի է բանս։

Ա՛ռաջին եղբակացութիւն։

Կ՚ելնէ եւ առաջ ունելն զբան պատմաւելութիւն
եւնոյ խակ հակառակ։ եւ ոչ ի մակբայ-
լեալ իմն կրաց։
Չոր ցանել եղբակացութիւնս։ Դնելն եւ առաջ ըս-
պիտ է պատմաւել ըստ որում կարէ բազմարկ-
ցել ի պիտոյացանել զգործն ի դէպ. Դնելն
իրրեւ հարատեւելի ակզբնաւորութիւն եւ հիմն պիտ
գոլոյ. խակ առաջին իրրեւ Դնելոյ ներգործելի, բա-
ցատրելի եւ լրացուցիչ զի ըստ պատմաւելին
եւ ընդհակակին ազդելոյն, ասի միանգամ ի վե-

ՀԱՄԱՌՈՏ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ.

Համառօտութիւն նշանակի եւ առանձին ինչ յատկութիւն ունել յաւելուածական ինչ. այլ է նոյն իսկ երկոցունց ի միմեանս յարելոյ հականիշ. այլ պատմառաբանութիւն նշանակի ոչ այլ ինչ եւ բայց եթէ հականիշն նորին իրք ներգործութիւն ունի ախտաւորիչ առանձին զոր ունի զօրութիւն արարածին. իսկ պատմառաբանիչն առանձին հականիշն նորին, իրք ներգործութիւն կատարիչ նշանի, որում առանձին ինչ յարարածին։

Ներակայացութիւնս հետեւի յառացելոյն զմիաւորութիւն։ Ջի որովհետեւ նշանի եւ առանձին ի պատմառանն ներգործութիւն, ի որում միաւորին ներգործութիւն. (զի ընդառաջութիւն նոցա է ի միաւորութիւն երկուանց. որով դարձեալ ներգործութիւն բառերիցն ի դէպ բառադրելոյն բերի) ապա նոյնպէս ձեռնարկութիւնք՝ որոյ յառաջք են ինչքնին միաւորին, հաստատուն եւս, են ինչքնին պատմառանն առանց յաւելուածոյ իրի։ Ապա զի մի այլոց պակասացի իւրոյ յաւելուածն, հնար է այսպէս յորինել։ Պատմառաբանութիւն առանձին է ներգործութիւն լուացուցանել զնիւթ. եւ զայն ակրնաւորաւն գործոյ առնել ի գործ։ Իսկ պատմառաբանութիւն նշանի է ներգործութիւն ընդառաջութիւն զառանցն. քր է, ի ինքեան անբաւական հղելոյն առանդակից առ ընդառաջութիւն գործոյ բառիցին։ Իսկ արդ երկաբանեալքն իսկ ոչ այլով այլ իւրեւ զայն ընդհանուր. զի ի ինքեան առանձին է ներգործութիւն նիւթոյ. եւ նիւթն ընդառաջ, եւ զուգակից առանձին։ Ապա պատմառաբանութիւն նոցա ոչ կայանայ յայլում, այլ յհականութիւն նոցին։ Եւ զարձեալ պատ-

պատմառելոյն առաւելին կայանայ յայն ի առաս
կաւորելոյ զներսէս · իսկ պատմառելոյն Ներսէսի
յայն ի Նեմակայաւորելոյն զառաւակ · այլ առ
առին ի ինքեան է Ներսիսեան Ներսէսի , և
Ներսէն ի ինքեան Նեմակայաւորչ առաւակին · ա
պա պատմառէն ի ինքեանց :

Ներսէս Եղբակցորէ :

Զ Ներսէսէ ոչք պահանջին ի պատմառել Ներ
սէսի և առաւակին են ոչքին : Նախ Հաւատն
որթոլիկան պատմառին՝ մերձեցուցչի զառաւակն
Ներսէսի : Երկրորդ պատուոյ բուսեալքն՝ ելեալ նախ
ընտիր՝ պատրաստակ Ներսէսէն ոտ ընդու
նելոյն ի առաւակէ : և ելեալ հաստնեալ՝ ի կացու
ցանել զներսէս ընդունակ պահմանն առաւակի :

Ոյայտ է ելբակցորէս : Ես Նախ ելեալ պահան
չի Հաւատն որթոլիկ պատմառին յայտնի իմն է :
Վառնել Ներսէս և առաւակ ի պատմառելին կախեալ
յարարչական պատմառէ · զի Ներսէսն է Նեմակայ ,
և առաւակն ելոյ՝ առնելոյսն արարչին : Ապա
ոչ պատմառէն , քանզի ելեալ չ Հաստատ Նորա
ւոյ լոյսն ոչ առաւակաւորէ զոչս բանիլ ելեալ չ Հա
տատ արեգական , որպ չ բառնիլն ոչ ևս առ
առակաւորէ զայն : Իսկ ելեալ պահանջին և պատմա
դրուելիք , յայտէ · քանզի Ներսէսն վէր լինելոյն չ
ինքեան անուարբեր առ զինչ և ինչ առաւակ՝ պէտս
ունէ խոնք՝ որոշել Նոտուս առ այս ինչ , քան առ
այն ինչ · և այն իսկ են պատմադրուելիքն · ուս
ան զառաջ առնել առաւակէն ի մեզ , զի հոգին
ցայն վայր է ի մարմնին , ցորչափ պատմադրեալ
է մարմինն առ այն :

Ներսէս Եղբակցորէ :

Վ եղհական և հաւատարեալ գործ Ներսէսի և
առաւակի է բոլորն բառադրեալ :

Ոյայտ է ելբակցորէս : Վառնել պատմհետևն Ներսէս
և առաւակ են պատմառք չ որում ընթացակ

ցուցի՝ նոցա կացուցանել իմն՝ ի գործ, այլ է անհրաւէշ պատճառել՝ ի նոցունց եւ անտիսկանելոցին գոյն գործ, որ կացուցանել՝ ի գոլն. եւ ահա այն իսկ է բազադրեալն, որոյ է անհրաւէշ գոլն։

Կայցէ բաց յայտնութիւն զանազանելոյն եւ բազադրեալ. կի՛ բազում անհատաւոր պատճառելոյ ձեր նիւթոյ եւ տեսակի։ Չի նախ՝ նիւթն պատճառէ զծնունդ իրին ենթակայ նորին. պատճառէ եւ զեռակ իրին կարողութի՛ չորից լլանել, եւ չորում ընկալեալ լինել՝ պահպանի. եւ ենթայ կայանայ։ Ձեռ եւ տեսակն պատճառէ զծնունդ իրին ելք լրացուցիչ նի՛. պատճառէ եւ զինուիլ իրին ներգործութի՛, տաճար նմա զդրսուիլ. եւ դարձեալ վանել զինն տեսակն՝ ի նիւթոյ, առ՝ կարօղ լինելոյ զայն նիւթի դրսուիլ։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յորմէ՛ սկսեալ փիլոն դոյ
ձառի. այն է փաղիթ։

Տնաւին բաժանի՛ ի նեղքին եւ յատաքին։ Նեղքին տեսակն է, որ բազկացուցանէ զիւրքին իրին մասն բազադրիչ։ Ընտրութիւն է, որում նմանեցուցանի իրն։ Սա՛ ի յատնոյ կոչի խղկոյ. որ ծարպ մանի՛ ի հոյ բարբառ՝ տեսակ կամ տեսակ. վի՛ զի՛ ի տեսանել զազգատարբերացն առանոյ զտեսակ, ոչ բազադրութի՛ այլ նմանութի՛ է. ոյն առացաւ եւ ս. Հիւ. ա. Մկնեցաւ՝ ի մէնջ՝ ի վերոյ։ Ընդ յայտնի գոլ խ. ի. ա. զփաղիթ խնդրելիոցդ։ Նախ թէ իցէ։ Երկրորդ թէ զինչ իցէ։ Երրորդ թէ յինչ սեռ պատճառ ու վերածիցէ։

Ընդաւքին եղբայրացն։

Տասիկ է թէ իցէ պատճառ գազափարական։ Յուցանի բանիւ այսր թուիմայն։ Գազափարն

է խնամալի առաւակ առնելի իրին՝ ի միտս խնա-
յական արարողին յառաջ ծանուցեալ. այլ
հարկ է թէ իցէ այսպիսի առաւակ. առա և
պատմիչ, Փորձատոյնս յուցանէ չորիքսունքն
պատմեալս, զորս նշանակէ որին թուին։ ։ Ըս. ծ. խ.

Այսր՝ զի խնայական արարողին արարս է առնել ժէ. գ. քո.
առ իւր զրան գործոյ իւրոյ. առա թէ ոչ յան Ե. Խ. Ը. յա
գիտս գործէր, և այլ զուացուս. որ է ընդդէմ բա ղափ. ընծա
նի խնայական արարողի։ Ալլ բան առնելի գոր- գոս. Ի. Ե.
ծոյն յառաջ ծանուցեալ՝ ի միտս է գտպատիր։ Ե՝ է ու. զա
Ալա հարկ է արհեստաւորին առնել զոյն գա- նոս. ՀՀ. խ.
զափար։ գ. գ. Ը. Ե

Ընկերդ՝ արհեստաւորն ոչ առնէ ինչ անհնաա- առնել։
ծուելի և գիտուածով. այլ գիտելով կիրարարա
նելոյ գործն՝ ի սահմանաւոր առնոյն է առնել։ Իսկ
արդ՝ անհնար է նոցա առնել զայգպիսի գիտուածն,
և թէ չիցէ՝ ի նոցա խնամալի առնոյն գոր-
ծոյն. զի ոչինչ լինի գիտուալ թէ չիցէ յառաջ
ծանուցեալ։ Ալա պարտ է նոցա առնել զնոա
նալի առնոյ գործոյն, գիտել զայն իրին զինչ
պատուոյ։

Ընկերդ՝ արհեստաւորն չիւրմէ է անորոշ առ
բազում ազգ գործոց. ոմն՝ ի չինուած նուէ,
ոմն. աչառարակի, և այլ այսոցիկոյս։ Ալա
պարտ է նոցա որոշել՝ ի նկերքուստս խնամալի առնո
կան իւրեանց. ոմն և նուէն՝ չիւրմէ առնարքին, առ
՝ի լինել՝ ի սահմանաւոր առնոյ ինչ էակի, այլ
ան որոշել նկերքին իւրեանց։ Հետեւումն
յայտ է. զի յառնարքին չ որուամ առնարքին
ոչինչ որոշիչ յառաջ բերին։

Ընկերդ՝ ամ առնող գիտէ արուարքիչ զիւր
նմանն. քանզի ոչ առնէ ոմն ի արուարքին զգործ
ինչ՝ նկերքարձակառուելոյ արարողին։ Ալա հարկ
է թէ նմանուելի առնելի իրին իցէ յառաջա-
գոյն յարարողն, քնաւին՝ եթէ առնողն իցէ քնա
կան, ոչ նմանուելի արգասին ծնելոյ է յառաջա-
գոյն քնաւին՝ ի հոր. իսկ նմանուալագին՝ եթէ առ
նողն իցէ խնայական։

Ալսիցէս. արհեստակ առ՝, առնէն ըն է նախ՝ առհասա-
գիտուի։

փիղ՝ այլ ի փոփոխել, ի շրթնոցին՝ և բանապիղ
ծոխն այլընթացել. ապա թե արհաւասիքն ոչ դան
գազափարք։

Պատասխանեմ՝ ըստ նմին թուականի. Թէ արիս
տասէր անդէն ձերժէ միայն գազափարն՝ զե-
դեալս՝ ի պիտանի. որպէս Թէ լինիլ նոցա
գոյացութիւնս արուարդոյ էրից՝ և ընդայլոյն մասց
գոյիցն. քանզի գազափարն ոչ է գոյացութիւն,
այլ տեսակ գոյի՝ ի միտս արհեստաւորին։ Ա-
պա առ արհաւասիքն Թէ եղանակ խօսելոյն պիտան
ևէ յայտ մասին նման է բանաստեղծական այ-
լաբանութեանց. զի զբօրինակ բանաստեղծն ձևս
ցուցանէին զրադդ, զգօտութիւն, զիմաս-
բան, և զգաստութիւն, իբրև իբս ինչ ենթակայս
ցեղոց, կամ բնութիւնս ինչ ընդելիս. և յոյնդ
առեին լինիլ գործոց՝ ընդունելոց այսպիսի էրից,
նոյնպէս և պղատոն Թուէր խօսիլ զերծոյ գա-
զափարաց, իբրև զկրից ենթակայելոց։ Ա-
պա զայն եղանակ խօսից յԿբատէ կոչէ արհաւասիքն
բանաբերձիսն և առասպել։

Ի ՀՈՒՐԴ ԵՂԱՆԱԿՈՒԹԻՆ։

Գազափարն ուղիղ առհմանի. առասպել, որում
նմանեցուցանի իւն՝ ի գիտանալ արարողին
ոչ արուեստ իբր զվախճան. և կամ առասպել, յոր
հայելով գործն արհեստաւորին։ Էրկոպանչիւր
առհմանս է ընդն Թուականի։

Ա՛նկնին. փերպն ունի զառիլ սեռն. իսկ այլ
մասունքն զանազանին ընդն յոյլոց առասպաց.
քանզի գազափարն ոչ առասպասուին կրէ բազա-
դիրս այլ իբր նմանեցուցիչ. վասն դի՝ ի նա
հայելով արհեստաւորն բան նմին գործէ զիւր
գործ։ Ա՛յլ առ սպարտ գիտել. զի արուեստ-
ասուին՝ ի գործոց մտից ճարտարապետին արուես-
տաւորն նպաստ ընդունի՝ ի կերտարանել զնոյն
խնամալ նմանութիւն առնելի գործոյն. զոր օրի-
նակ նկարչին՝ ի նկարելոյ պատկերն անուանն
նկարչի. որպէս մեքենագործոյ կամ որբենոյ
կազմիչ

* Ասացեալ է ի ներքոյ։

կալմէ իւր գազափար ներբին, որուն հետեւի
Ես վասն այսորիկ նախատեմ կամ գազափար
կոչեմ ոչ միայն ներանոթեմէն այն, զոր արհետա-
սուն ի միտս յառաջ ծանուցեալ ունի. այլ և
առարկայն արտաքին ընտրելագոյն, զոր իւր առա-
ջի դնէ ի հետեւիլ։

Ի սահմանել ասոյ կայ և նախ, Թէ գազա-
փարն ոչ է առանձին առարկայ յառարկայից.
այլ առանձին ներկայեալ կամ հնարեալ ի միտս
արհետասուին, որպէս ասէ այնն Թէոփրաս. Ի ՀԻՒՆԵՐՈՐԴ.
Ջի դնէ ի միտս կրկին է առանձին. մին առանձին ՇՀՆԱՐՈՒՆ.
յառարկայից, և միւսն ներկայեալ ի միտս, յո- Գ. Ը.
րում գիրն Ակադ. ոչ է գազափար առ-
անձին այն զոր ապատրել և կերպասրել արհետ
ասուն, օժանդակեալ երբեմն յառարկայից
արտաքնոց։ Վասն զի առանձին ապատրեալ ոչ
է այն բնչ որ Նանաչի. այլ միայն այն բնչ ի-
որով Նանաչեմք։ Բայց գազափարն է այն բնչ,
որ Նանաչի, և յոր արհետասուին հայի։

Ընկերորդ. Թէ ոչ զնարդելիցէ առանձին ներ-
բնալ ի միտս է գազափար. այլ այն միայն, որ
ունի կատարելութեան Նանաձելի գոյն. կամ ըստ
յոյց արհետասուին գիտէ կերպասրել զինն. ոչ
ասէ այսն Թոմասն։ Սակս որոյ յորժամ խոս- Ի ԱՌԱՋԻՆ.
Նամ, կամ ի Ներբս յես ներկուսմն զխոհացումն ծագ Ծ. Ը. Գ.
կէ. Ձեռք, երկինք, կամ այլ բնչ բնական երաց.
այնպիսեաւ խոհացումն ոչ է գազափար. Զի ոչ կարէ
դէ առ գործ։ Քանզի անհնար է բնչ զայն խոհա
ցումն գնել ի գործ. և այնմ հետեւելով արտա
դրել զծագիկ, կամ զերկինս։ Ընդ Թէ դի-
տեմ կազմել տուն. զորոյ գաղափարն հետեւիմ ի
միտս ի մերձենալոյ ինձ ի գործ. այնպէս
ոչ խոհացումն է գազափար։

ԱՐՈՒԱՐՏ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԻՒՆ։

Գազափարն յառէտ տիրապետ վերածի ի սեռ
առաւելան պատճառի։ Ընդ յառէտ դնեն առ
հասարակ ամենեքին, ոչք զանազանեն զկերկին
սեռ

սեռ սեռական պատճառէ , որոց առաջինն միշտ պատրէ իբր որով , և ըստ յատակցուածէ . և ասի գէսաւ նէրգին : Իսկ երկրորդն իբր որ , և ըստ նմանեցուցման , և ասի նախապէս կամ գաղափար :

Ցուցանի եզրակացուածիս : Դասս ՚ի հասարակ ասելորուածէ խօսից : Զի ասելորուածն է կոչել զգայարփարն , պէս կամ գէսաւ գործոյ . ապա ածէ պատճառէ , պատճառէ իբրև գոհասակ : Երկ բորդ՝ սեռականն է , որ որոշէ զերն ՚ի ահմանաւոր սեռ գոլոյ . այլ գաղափարն որոշէ զերն ՚ի ահմանաւոր սեռ գոլոյ . ապա ուրեմն է սեռակ : Ցուցանի միջբրագոյնս . զի գաղափարն ո՞րոշէ զառնօղն իմացական , յորմէ յառաջ գայ գաղափարեալն . ապա որոշէ և զգործն , ոչ ՚ի ներքուստ՝ զայն բաղադրելով , այլ իբր յարբեր իւրում և ՚ի քեն . ոչ ներքին բաղկացուցմամբ , այլ սեռական յարակցեալ . այլ նմանեցուցմամբ , ըստ որում գործն նմանելով իւրում գաղափարի՝ զնակի խմիք սեռական :

Առարկիցես . պատճառէ ածէ սեռակն է սեռակաւորել . այլ գաղափարն ոչ սեռակաւորէ զգործն . ապա ոչ պատճառէ զինա իբրև սեռակ :

Պատասխանեմ զանազանելով զմիջբրագոյնդ . գաղափարն ոչ սեռակաւորէ զգործն իւրն՝ բաղադրելով , ընդունիմ . նմանեցուցանելով ընդունիմ , ուրանամ : Զի որպէս յիշատակէ զերն Թովմաս * , և որպէս յայտ է յայտացելոցս , կրկնակի կարէ սեռակաւորել իմն , մի ըստ յարակցուածէ . և երկրորդ ըստ նմանեցուցման . և ըստ այսմ սեռակաւորէ գաղափարն , վասն զի գործն ոչ այլ ինչ է , բայց եթէ նմանուածի դասալիարին :

* Խ. Ջ. ՅԶԱ. Ձ. Ջ. Ա. Ջ:

ՀԱՐՑՄԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴԻՆ։

Պատասխանին վերաբերի ըստ էության լինել և առ պատճառն արտաքսական և վախճանական։

Յուզանէ առաջին միան . որ է պրկին Թովմայեն ։ Մի՛ զի գտանիցի արհեստաւորն՝ որ է պատճառ արտաքսական , կառուցիչ , որոյ և ոգին ի յառնել գործ . ապա գտանիցին վերաբերի ըստ էության լինել առ արտաքսական պատճառ . ուստի պրկին դիտելոցս առ Թովմայեն ։ Ն. երկ բորդ . որպէս բազում ուրեք առ պրկին Թովմայ . առնուն այն խնդրացն այնպէս բազդատեալ առ իմացական արուեստ , որպէս առնուն բնական արուեստ ։ Ալ առնուն բնական արուեստին ի սկիզբն արուեստական , որով առնէ արուեստն ։ Ալա և առնուն խնդրացն ի ըստ էության լինել սկիզբն արուեստական , որով առնէ արուեստն ։

Յուզանէ և երկրորդ միան . գտանիցի առն ի վաճառ գտանիցին , զի կատարելագոյն է գտանիցին և օրինակելոյն ի առնելոյ զնմանութիւն սկզբնատոհին , ըստ որում Թովմայեն ։ Ալա գտանիցին կամ օրինակն ունի զրան վախճանին ։ Իբր գտանիցի արհեստաւորն խորհի առնելոցն գիտէ նկարիչ արուեստին , և որպէս Թովմայեն Ծնանիլ վերին գտանիցին ։ Ալա գտանիցին իւր արուեստին նկարիչն է ոչ զվախճան արուեստին ։ Առաջի գտանիցին է , զոր գիտելով գործէ արհեստաւորն ։ յորոց բանիցդ ըստ սկզբն Թովմայեն ։ ցուցանէ պատճառելոցն ի լինել վախճանին ։

Ալդ՝ ինոյ առնէ , Թէ յոր գործս և արտաքոյ զանգի ունիցի գտանիցին ։ Ասես առաջին ունի զանգի նկատմամբ առնելոյն խնդրացն արուեստից . ուստի առնելոյն արհեստականք յառաջ գան ի գտանիցէ նմին . զոր արհեստաւորն առաջի զնի նախ քան ի նմանելոցս նմա զգործն

ԽՈՐ ԳԼՈՒԽ

ԽՆԴՈՒՐ ՁՈՐՈՑ:

Յաղագս արտքսման պատճառաց:

ԱՐԱՐՁԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՔ: Ոչ ամենայն հիւանդ հիւանդ: Ոմանք ի քէն զինչ և քաղեսցեն իցէ: Երկրորդ որ իցէ արտաքսական սկիզբն պատճառացոյց: Երրորդ որ իցէ մերձաւոր սկիզբն պատճառացոյց: Չորրորդ զինչ իցէ պատճառաւքն ի արտաքսական պատճառին: Երկ հիւանդացոյց ոչ ոչ գործեաց, որով չ վայ ի պատճառն արտաքսական: Ուստի առաջիկայ խնդիրս բաժանի ի հիւանդ պրակս: Յառաջ ոչ ոչ մեկնեսցուք, թէ զինչ և քաղեսցեն իցէ պատճառն արտաքսական: Երկրորդաւն թէ ոչ ոչ յորոց արտաքսական սկիզբն առնէ, որով առնէ պատճառն արտաքսական: Երրորդաւն յորոց ոչ ոչ սկիզբն առնէ: Ի չորրորդաւն յորոց պատճառացոյցն արտաքսական պատճառ. ոչ և յորոց ծագման կամ յղմանն: Իսկ ի հիւանդացոյցն յորոց գործեաց:

ՊՐԱԿ ԱՒՆԱՋԻՆ:

Յորմէ ոչ զինչ ե տնդրոսի ինչ գոյ ճառ արտաքսան:

Բարձական պատճառն առնէ առնելոյ ոչ ոչ սկիզբ ի արտաքսին, յորմէ ոչ ոչ հոսի շարժումն, կամ յորմէ հոսի արտաքսումն իրին: Առնեսցուք ե արդ առաջի:

Ա[illegible]

Ա՛նկնիլ։ Ա՛նկնիլ ասի նախ վիրաց. որով միայնական ընդ
այլ պատահաւս. և յորժ ուրուք, որով զանս
զանել ի նեղեցոյ և ի տեսակէ. այլ են սկզ-
բունք նեղբերիք. և յորմէ, յորմէ նախ հոսի շրջեալ.
առ ի զանազանել զայն ի պակասուէ, և յեզ-
բին յորմէ. որ Եհովեա է սկիզբն, առակայն ոչ
հնազ ի շարժումն՝ այլ յառեալ միրժի ի շարժման։
Ա՛սպիկեցեալ. այս առնեն յորմէրի վախճանս
կան պատահաւս. ապա ոչ է բորբոք։ Յո-
յսեալ առաջարկութիւն. ի վախճանէ իրր յոր-
սպրեալ սկզբնէ, սկսանել շարժումն. մի միայն
նոյն առնէ՝ ըստ որում շարժի ի վախճանէ. ա-
պա վախճանն է սկիզբն, յորմէ նախ՝ և յառաջա-
գոյն սկսանել շարժումն։

Պատահմանէ ուրուանալով զառաջարկութիւն։
Ա՛ն ցուցանէ, ուրուանալ Եհ պատճառն վախ
ճանական սկսանել զշարժումն. մի միայն յորո-
րէ զառնոյն ի սկսանել զայն. զորոշեալ տատա-
կել գինք արժանիոյ առ նկարելին՝ ոչ շարժին
զդրիչս, և ոչ սկսանին գնելիս, և ոչ կերպարա
նին զպատկերն. այլ միայն յորդոցեն զարուճա-
ռագիսն ի սկսանել զշարժումն, որով այս ամ
բիւնն։ Պատահ արուճառագիսն է, յորմէ նախ հո
սի և սկսանի շարժումն, կամ արտադրութիւն
իրին. իսկ վախճանն յորդորել միայն ի սկսանել
Զանազանել և պահել. վախճանն է, յորմէ սկսա
նել շարժումն, իբ գործառնութիւն, ուրուանալ. իբ
դիտանն ընդունելի. իբ վախճանն է, որ պատ
նական զ իսուսն սկսանելոյ զշարժումն. բայց
պատրաստուն պատճառն է, որ նախ զայն երկր
ի գործ դնէ։

Սակայն. ասացա Եհ այդպէս իցէ, ած միայն
է պատճառ պատրաստուն. զի ի ներանել սկսանելն
ամ շարժումանէ. վ՛ երեւոյթ նոյն առաջին շարժիչ։
Պատահմանէ ուրուանալով դնետուածիկ. զի
զմոկրատ նախ, պատճառ է խմանալ ոչ բացատ-
քանչիւր, այլ հայելով ի պատճառս այնոցիկ կար
գի. այս է ի սկսանէն, և ի նեղեցոյն։ Բայց
այնինչ ընդդիմ է. Եհ գործեալ և ի ինչ պատ

ջական պատճառաց իցէ կարգ. ըստ որում զսքանչելին ինչ ասացեալ զարժանն՝ ի միջոյ ածանցի յայլ. մանաւանդ զի ոչ չարժէ ինչ, եթէ ոչ ըստ այլով վերնագրելիւ, որ մերձեցուցանէն զնա. ոչ ևս գիտեցաւ, հրեշտակք զերկինս, երկինք զառնէք, առնէին զանբան իւր և անբան արուածոցն զայլ առնէք։

Պատճառն արարչական բաժանել բազմապատիկ օրինակօք։

Այսր՝ ի պատճառ ըստ ինքեան, և՝ ի պատճառ ըստ պատահման։ Ըստ ինքեան պատճառն է, որ յինքեան ի գործն, և կատարկեալ է ընդ այնմ. ոչ հնար ասել ըստ ինքեան պատճառ այլ ինչ. զի այլոյն է ըստ ինքեան կատարկեալ ըստ գործոյ։ Յայլ բան պատահման պատճառն է, որում հանգիպեալ զուգակցիլ ըստ գործոյն։ Այս այս գեղ՝ ինչ կրկնակի. մի՝ ի կոխմանէ պատճառին, յորմէ ինչ ինչ պատահաբար է զուգակցեալ ըստ պատճառի գործելոյ արարողին. ոչ յորժամ ոք հանգամանի է բժիշկ և երաժիշտ, բժիշկն ըստ պատահման է պատճառ երգոյ, ըստ որում պատահի բժշկութիւնէ զուգակցիլ ըստ երաժշտութիւնէ՝ որ է պատճառ երգելոյ նմա։ Այրկրորդ՝ ի կողմանէ գործոյն, յորժամ ըստ գործոյ պատճառին զուգաւորի պատահաբար և այլ գործ. ոչ յորժամ ոք սիրելով զղջերգման՝ գտանէ գանձ. ասի ըստ պատահման պատճառ գտման գանձոյն. վասն զի պատահական ինն եղև զուգաւորիլ գանձոյն ըստ գերեզմանին։

Այրկրորդ՝ բաժանել՝ ի պատճառ սկզբնական, և՝ ի գործիչական։ Սկզբնական պատճառն է, որ առնէ իւրով գոյութիւն. ոչ ծառն է սկզբնական պատճառ այլոյ ծառոյ. զի ծննդական գոյութիւնն է յաւուրն արարչոյ ծառոյն։ Գործիչականին է, որ առնէ գոյութիւն այլոյ. ուստի ոչ ինքեանն այլ այլուստ գործէ, որպէս ծառայն ոչ անձին վաստակէ, այլ տեառն. այսպէս ուրեմն արուածոցն ի Ստոյն գործիչական պատճառ. զի շարժումն արհեստական, որով լինի ժամա-

ցոյցն, ոչ ի յատուկ ուսման, այլ արհեստա-
ւորին։

Ներքոյիդ պատճառաւ սիզնեական բաժանել յատու-
կին, ի յոյժ. և ի ներկրորդ, ի՛ ի ստեղծական արու-
բային։ Ընդհանրին արդարական պատճառաւ է, որ ոչ
զգօրանալ ինքն, և ոչ զգործառնել այնր զօրու-
թիւն ընդունի յոչնչէ պատճառէ։ Իսկ երկրորդ
պատճառաւն է, որ միւսոյ զօրանալ և միւսոյն գոյ
ծառնալ ընդունի յոչնչէ. որպէս ասէ առաք-
եալն վերնոյն ներգործական զօրանալ ինչ ընդու-
նին ցոյլ, յոտից և շարժին և մերձենալ, քա-
նի ներգործեն։

Ներքոյիդ, պատճառաւ բաժանի յընդհանուր և
ի մասնաւոր։ Ամենայն պատճառաւն է, որ զի-
մայն ամենայն գործոյ պատրաստ. որպէս հուր
ջեռուցանել, և կենդանին զոչխարն։ Իսկ ջեռ-
նուցուցանել պատճառաւն է, որոյ գործելն ձգի ի՛ այն
պէս ամենայն գործոց. որպէս արեգակն պատ-
րաստ գոլով զչորանալ ջրոյն ընդհատուցանել, և գոլ
ի կարգի։

Ներգործոյիդ, բաժանի ի փոգունական, որ ար-
տաքոյ զգայի նմանն կոչի ի տեսանել. որպէս ա-
ռիւծն զոչխարն։ և ի հոտառական, որ պատրաստ
զգայի անձնոյն ի տեսանել. այլ արեգակն գոյ-
կէ, որ ի նմանէ նման ի՛ երկրորդիս. այլ զանազանի
ի տեսանել։

Ալկոյիդ, բաժանի ի մերձաւոր և ի հեռա-
ւոր։ Ըստ միոյ գոյական բազում անգամ կրկին է
պատճառ. միոյ ամենիմական, որ ի մտոյ հասեալ ի
ներս. խոհ միոյն միջնական, որ միջոյն ի հեռաւոր
գոյն պատճառէ. ուսումնասիրութիւն գործիս յաւել-
լեալն ի մտոյ է յանդրադարձութեան ջերմութեամբ որ-
պէս. խոհ հեռաւորէս ի ամենեցն, կամ ի մանր
հիւանդէ, որ առաջնոյն գործէ։

Ներքոյիդ, բաժանի պատճառաւն յանձնեչնան
և ի հարկաւոր։ Հարկաւորն է, որ առանց ի լինե-
լոյ բնութեան, և գնեցգործութեան նորա ոչ կարէ
խորհրդով. ոչ արեգակն հարկիւն հուր գոյա-
նալ, և հուրն զջերմանալ։ Ընդհանուրն պատճառաւն է,

որ

որ առնէ ընդունելի է և խոնարհական. և լինին խոնարհական գործառական են, միեղէ կարգել ի գոյէ ի գործ դնել, կամ նահանջել ի հանդերձից։

Ներքին բայք բառնան ի բաղադրական, որ բաժանեցուցանէ և միացնան՝ յիւրում անուն արտաքոյ իւրոց ծրելոց. այլ հատին է բաղադրական պատճառս հրոյ։ Նշ ի մասնական. որ ոչ ունի բնիկ բառիս այլոյ. այլ յորժամ բաղադրէ ընդհանրք ձգին զկատարս, խոտանգեն է պատճառս մասնական։

Ներքին բայք բառնան ի միջոցական և ի բարդեալս կան։ միջոցական պատճառն է, որ առնէ խնդրական շարժմունք. այլ հատին է միջոցական պատճառ այլոյ բառի։ Իսկ բարդականն է, որ միայն գործակից յորդորեալն, այլ այն՝ որ իւրաքանչիւր կամ հատանելոցդ այլոյ բառիս, առն բաղադրական պատճառս այլոյն։

Տառնեքարդ բառն պատճառն՝ յոյն որ առնէ ինչ ոք. և յոյն՝ որ առնել ինչ ոքեւ։ Պատճառ ինչ ոք է արտաքոյ բնէ գործոյն։ Իսկ պատճառն ինչ ոքէ, է գործելի ներ առնելոյ. այլ պատճառ ինչ ոք է իրաքանչիւր ներ ոք իւրաքանչիւր գործոյ. իսկ պատճառ և ծառայ ինչ ոք իւրաքանչիւր ներ ոքէ։

Ի վերայ ասելոցն ի դէպ է յաւելուլ զայս ասելիս, զոր գիտէ որոշ ինչ՝ պատճառ ի ներքինքն կատարիչ, ի պատճառական, ի միջնեայս. և ի բարդ ընդհանուր։ Կատարիչն է, որ ասէ զգործն գործելոյն։ Պատճառականն է, որ պատճառէ զնեալն։ Միջնեայն է, որ ոչ գործէ ասելիս իւր վրայինն, այլ ձգի յոյնոյ վրայինն։ Իսկ խոնարհականն է, որ ասէ զկատարելին ի գործել. զի առնելոյն խնդրական առնել իւրով գիտելի, և յորժամ յոյնն առնելոյն ներ ասելոյն այնպէս առնէ կայ նուիրական։

ՊԲԱԿ ԵՐԿԲՈՐԴ.

Յաւէտ սիրեաւ առնելոյ:

Ընդհակառակ խոսիլ լեռով յաղագս սկզբան առնելոյ զերկիր ինչ յերկուս յաւուրս առաջաւորականաց կոչմանէ կատարելոյ՝ կարծեսցի արտէլ թէ արդ երեք պատճառք ունին բան ընդդէմ սկզբան երկրի բղխել զինեալ, թէ ոչ իցէ արմատ ընդդիմելոյ, կամ կարողութիւն ընդդիմականի յարատեալ: Բայց քանզի երկու են սեռք առնելութեան. յո՛ մատաղ ի նորոյ, որ ոչ հնոյս ինչ արտաքս, այլ ի նորէ ինչ ծնանիցի որ միայն ի սկզբան առեղծուածոյ բղխիցէ. իսկ սեռականն նորին կատարելութիւն է. և անցեալոց, որ հնոյն ինչին արտաքս, և ի նմա զնորս կատարելութիւն առնուցին՝ որ զինչ ի նոսա ընդդիմակայս: Վայ սո. ընդհանրագոյն կացուցանելոյ զվարդապետութիւնս. յերկոսիանն իսկ պատս ի մէկ զոյն տարածելոյ:

ՅՕԳՈՒԱԾ ԱՒՈՒՆՔԻՆ.

Յաւէտ ինչ տուր իցէ դաւանիլ ի նոր ուղղափառութիւն, և ի նմա ընդունելոյն ի մկրտութենէն Եւտրոպիոսի եպիսկոպոսին:

Զինչն ասեմք, որք ուրացան, թէ բան ընդդիմական սկզբան իցէ պատճառաւորեալ մարդ ինչ զդացողութեամբ. այլ թէ միայն ոճ, և կամ ի սկզբան հոգւոյն զդացողութիւնք զօրծեն զնմա սուտ մարգոյնք. զորօրինակ լուսատուին առ արեգակամբ, այլոն առ հրով: Ընդ և կարգեսխոս առ [illegible] հի յայս ապանդ.՝ զի թէ հակառակ արտնէ զպատճառն արարչական յընդհանուր, ոչ յոյժ. և ի մասնաւորս, այս է, ի մարմինս: Բայց իւրաք և ոչ միով ընդունելի առնելոյ ընդհանուր մարմնոյ: Զի որով հետև

հետաւ. ոչ ընդունի՝ եմ. յատկապէս լինելոյ ինչ
բաց՝ ի առգրկանն շարժմանէ. այլ առգրկանն
շարժմանն ոչ ինչ ներգործէ ազդեալ դնէ՝ ի մարմինս.
այլ հոգւոյն եմ. բովանդակ առ յինչ ապա-
բեալ փոխադրի՝ ի մարմնոյ՝ ի մարմին. որով ի
նմա՝ միայն ետ է յատկապէս արարչական պատ-
ճառ շարժմանն. իսկ մարմինք են նմին ակունք ներ-
գործմանն. և ոչ երբէք անկարող արարչական
ակզբանէ. Պիտոյանն եմ ասելոյ զայ-
րագործականութեանն՝ ի սարսռագրել դնելոյ. ա-
կայն զսպաղրութեանն գոյացական առնական վերա-
բերեալ՝ ի գազափարս. ոչ եմ յոյժ ընդունել
սարսռագրել նմանի զանազան, ոչ կանխել
մանն՝ ի կնոջ։

ԼՀ—ՄԻՆ ԵԿԱՒԱԳՈՒՆԻ։

Ուան ներգործական ակզբանն պատչառի և մար-
մնոյն գոյացութեանց. և գործք երևելոյ
յաչեսարկին ներխականն նոցին գործառնք։ Ա-
պէս գնէ Պօղոս եմ. և Պարտական է յայտ ա-
նիալն փիլիսոփայիլ զդենլ, այլ և քո՞ ազգ մարդ
կան. ասա զուցէ ոչ ինչ անուշ՝ քան զմարմնոյ
ի միմեանս ներգործել և կրել։

Աչքսակացութեան՝ ի վերոգրեալ ակզբանցդ երե-
ից յայտնի, և բնաւորեալ յայս յանդ խոնարհու-
զանգատանս մեռս խոնարհին. ասկայն զդուշացեալս
պարտ է հասատատել. զի առ ի բնաւորութեանն մեր-
ոյ սկզբ հաստատուին. և հակիրճութեանդ և կար
զնեսանդ բնաւորութեան հաստատուին կործա-
նուին։ Ձի եմ է՝ ի յիրս զգալոյն առնելոյ.
(եմ ակնոյ ոչ բարւոյ ծանելոյն ներքս.) է և առ-
նելոյն։ Ուն եմ է առնելոյն, զոյ և ներգ-
գործելոյ. զի առնելոյն է ներգործելոյ
ապարուն։ Ուն եմ գոյ ներգործելոյ, է և
հատագրելոյ յայտ չինելոյ. զի յայնմ ոչինչ չինի
առեղծական զգալոյն։ Ուն ապագիս՝ ի յայս երկս
նոյն երկու այն հաստատուն ակզբանդ փոխանակի
եակի, ձի կատարելոյն և ներգործելոյն գոյոյ.

և չ՚ըղձալ այլոց բնագանութեանն մերոյ առաքելոց, այլ միայն հնազանդական ծառայի բովանդակ նոցին վարդապետութեան. այլ և համազգական խոստովանութեամբ մերոյ վաճառիս ասել ընդ առաքեալն Պաւղոսի՝ «Զի որչափ ըստ աշխարհս մարմնոյ՝ բնութեամբ ոչ ազգ էիք ի մեզ, այլ ի նոցանէ ծնեալ էիք, ըստ Աստուածային շնորհացն, որ փոքրինչ վեր՝ ճառեցաք։ Եւ եղիցուք՝ ըստ նմին առաքելոյ, ոչ միայն ի խօսս եւ ի լեզուս, այլ ի գործս եւ ի ճշմարտութեան։ Ոչ միայն ի ձայնի, այլ ի կենցաղավարութեան։ Ոչ միայն ի բերանոյ, այլ ի սրտի։ Ոչ միայն ի գրչի, այլ ի հոգւոյ։ Ոչ միայն ի մատանց, այլ ի մտաց։ Ոչ միայն ի թղթոյ, այլ ի հոգւոյ։ Ոչ միայն ի մելանոյ, այլ ի սիրոյ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի գործելոյ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի կատարելոյ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի պահելոյ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի հաւատալոյ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի տանջանաց։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի մահուանէ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի յարութենէ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի յաւիտենից։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի Քրիստոսէ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի Հաւրէ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի Հոգւոյն Սրբոյ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի Հաւրէ եւ ի Որդւոյ եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ։ Ոչ միայն ի գրելոյ, այլ ի Հաւրէ եւ ի Որդւոյ եւ ի Հոգւոյն Սրբ

զինեալ զօրութեան կարգի, բնութեամբ փորձով
հնոյց, յարեգակնային լուսատարութեան, ի
հանգիս այտման, ի առնելն ուժման. ի կենդանեաց
զգայութեան և շարժման. և յորժամ ըստ կարի զինեալ
նմանն արուարբերէ։ Զայսմ ապացուցանել բնութեան
բժշկին առաջ ասեմն, և ինչ, ընդդէմ ձեռն
ի, գնաւոր, ծնողի, փրկի, և այլ այսպիսի
ձաղիք. ոչ կանեալք արուեստի, այլ աղգայնոյ
բնութեան։ Նոյնին կրաց պատահանիւք։ Զորս թէ
ոչ այժմ զիւրացանել կամիցի, ոչ ընդունելով զինոյ
իւին արուարբերութեան, կամ զլինել այնոր ներգործա
կան զօրութեան ի կեան, հարկ է նմա յառաջագոյն
զգնութեան բնական խնդրել, կամ զմեր միտս կեղծել,
և կամ յոյլ աշխարհ զնոյն փախարկել. զի մինչ
դեռ յառաջան կենցաղոյիս յոյսն առաջարքեսս փոյ
բնուն հնոյ յականջս մեր հանապազ։ Թէ զոանի ի
կեան լինիլ և առնել, և ներգործել և կրել։

Զոյս քաջայայտ վկայութեան բնութեան հաստատեալ
Հնոյ զինեակութեան ոչ, որ կարօղ էր առ մեր
միտս զզօրութեան առնելոյ, և յոյսոյն վկայի Թէ
ևս։ Զանազի ձեռագործ գիրս Թէպէտ ևՀնագոյն
քարտէն զնագոյն զօրութեան, որ գործէ զնոյ
նոյն. առկայն ոչ ծանկին զնէրգործական զօ
րութեանէն, որք գործակիցն են։ Յոյսոյն
խնդալ, ծննդ. ևս Թէ ևս ձեռն զզօրութեան առնելոյ
արուարբերոյ զառաջին կենդանոյս. և կենդանա
րար՝ ծնանելոյ զնարեկանց նմանս. և Թէ այն
ոչ Թէ ձեռագործ զօրութեան առնելոյ յառաջագոյն
կենդանոյս. և կենդանարար ծնան զնմանս իւր
նոցա։ Եւ զնոյն բայ վարէ. յառնելն Թէ ծագ
արարչին զկատարէ իւրեանց, և յառնելն Թէ արար
ձեռ գծագոս. զի գնէ, ոչ, որ ի հնոյ ցեղոյ
բարեսէր ներանակէ ոչ։ յոյս արարեալ, Թէ
զգարարական գործոյն Թէ հաղորդեալ ձեռ մարդ
ոյն։ Ոչ զի ևս ևս ևս, ցուցանէ այն զՀնել արուեստ իւր զօրութեան յինքեան յոյնմանէ զի
գծնանելոյ ընդէմ արարածոց, այս ևս զզօրութեան
ծնանելոյ։

Պատահանել կարէ կարգեսիս, Թէ յոյնարար

հին նոր իրք ծնանին և ապականին . և այսպէս
ասէ չտնօղ արարածքիկ . և զտնօղ արարածքիկ .
իրք ոչ կրնէ խոհարեալ է ի մարմինս զօրութիւն
արարչական . այլ զի մեր փոխարարքն ի միւսանգ
գոյ յաւարտ գործեալ շարժուին . և այս
ոչնա փոխման գնա . ոչ արարածքիկ գնոր իմա
կուգի . այլ փոխարարքիկ գվազին գնաձագուծ
գշարժուին : Այլ ի ծնանիլ երկիւղին գերկիւղ .
ոչ ինչ նորոգ գործի ի ծնանօղ երկիւղին յերկ-
վարն ծնանիլ . այլ ինչն երկիւղին քանզի է կազ-
մուածք ինչ բաղկացեալ ի մասանց տարհամաձայն
էգանակաց արարածքիցդ և յաւիտեան . գնման
ինչ խորոց յաւիտեան փոխարարքն ի մասունս տեսանի .
որոց ի նմին արմատին յաւիտեան յօդաւորին գկազ
մուածք փորձիկ նմանեալ նմին , որ բնագործքն ա-
ստ յերկիւղին կատարեալ :

Այլ այս պատահանին ոչ միայն է վայրապար .
այլ և անբաւական ի ճշմարտել գվկայութիւնս բնու-
թեան և ոչ գրոց . զոր և վերագոյն ստուգեցաք . ցուցեալ ենք ևս յաճախագոյն փոխարարքիս
լուծ ի տեսակսն փոխարարքն : Բայց ի վերայ
նման առնեալ զայդ՝ ոչ ինչ օգուտ առ ի գերծա-
ծանիլ ի գժամարտութենէն յորմէ խոստովանիմք
ք և յարատևութենէն նորոց իրաց . քանզի գինչ-
իմանալ ապառնի առ յաստուածասաց ապատրեալ
շարժմանն փոխարարքիցն : Իսկ Տաճարիցին գայր
Թուելն լինել իրս հագի նմանեալ , որ սկիզբնա-
բնական հագիցդ ապականի , կամ փոխարարքի իմն
հագուածական լեալ ի միոջէ տեսակէ յայլ տես-
ակն գնացեալ , գնոյն ինամով հակառակի յաստուածոյ
անուն ի նորոգ բնականան տեղափոխեալ . ահա
անառակն իմն է , և անշնորհ . գի չարժուածն ոչ
է ենթակայացեալ ինչ , գտանելի նման յիւրմէ
ենթակայէ , և ի Տաճարիցին Տաճարիցին ի այլ
և այլ իրս յօդիլ , այլ է ներգործուածի կիցելոյ
ի է կախեալ յիւրմէ ենթակայէ , որ ոչնչ գմի
գոլ Տաճարիցն ի ենթակայէն , ոչ և այլ ան-
ասհմանից , և միշ այսպիսի ոչ կարէ մեկնիլ ի
նմանէ , քանզի ինչ ի կորուստ : Ընդ այ ոչ է փո-
խա-

խոտորակուռ լինելով շարժման, այլ եթէ կա-
տայ, եթէ ականջայ, հարկ է դնել կարդիսոսին.
եթէ յորժամ մի ի մարմնոյ լուծ ի շարժմանէ,
և այլ մարմին շարժիլ ակամայ, նոյնպէս շարժուն
հնգձեռս. և արտյտ բովանդակ նորոգ ծնանիմ,
և արտասրեմ. և այսպէս իմն լինիմ նորոգ ար-
տասրեմ: Ո՞րեմն հասարակաց գշարժումն քո ինչ-
քինն լինիլ ոչինչ, կամ եթէ ձայն ինչ առանց իւր
գործոյ. որ է գիւրաթափ աշխարհին գխնդա-
նալն և գնոգի խաղալ չիշացանել, և ի չէից
գարձուցանել: Իսկ եթէ նորանէ շարժումն ինչ
նորոգ արտիսի կանուխս և լոյծ, մարթի չհնգել
ի գլուխ կարդիսոսի գիմաստասիրելն, որոց
վասն ասացանոյ գարտասրելոյն որակութենէ և
գոյացական առասպել. և այնպէս չիւրաքանչ
ասացասացոյն նոցա խոչ յորմէ գոյ-
շացաւ: Ըմէ գորբինոսի միտիս և գիմաստիս
առնգունն ձանձի և հրեշտակի. նոյնպէս և որ
տասրելոյ շարժման կամ փորս ինչ ներգոր-
ծութենէ եկիր. և արտասրելոյ որակութենէ կամ
գոյացական առասպել. զի ոչ փոքր խոչ է ի նոսա,
քան ի ոտս:

Այլեւայս, եթէ ակամայ շարժումն նորոգ եղանիր,
բայց ոչ առնգիտալ գծրութիւն ինչ. այլ անբնական
Ջարաւ առնգանիլ յոյժ, ոչ և այլ կրաք, եթէ ար-
գասիք եղանիցին:

Եթէ յաղագ քանզի ոչինչ բնդդիմ է ընդունիլ ոչ մար-
մնոյ զգայութիւն արտասրելոյ ոչ միայն գշարժումն,
այլ և զայլ մարմնականին գործս. և զի ինքն իսկ
գոյակ իւր յայտնի գնկատցանէ ի նը գիտս: Ուս-
զի համայն բնութիւնքն բարբառ. ոչ յատկին
առացոյց: Ուս զի բանն իսկ գնոյն հատանեցուցա
նէ, ոչ յետ առիւս մի ոչ առացոյց: Ուս զի գործք
և գնոյն հատուածան: որք այնպէս կոխեալ կան
յատնոյ մարմնոյ, մինչև յանձին բնութեն գնոյնն
նմանութիւն, և յետ գնոցա վ ինձանի գնկատիմ ան
զի ըստ գնոյ ոչ գնոյն, և ըստ բանիցն բառնին:
Ըստ գործոցն գործոցանէ. և ըստ ակտրանացն ակտրա-
նան. և յետ հանգ ուտեան ցաւցանին լինիլ նոցին

հա-

հաւատալոյ ծնունդ. ապա՝ իմանալով մեծ և
գիտելի գործս ինչ ակնկալել. և որպ հարց-
ցուք զնախահաւկիցսն, եթէ զինչ այլ ինչ էիցեր,
եթէ ոչ առնուիր այս մարմնոյ զգեստուն շարժելոյն
ծնանելոյ, առնիր զայժմուս կոչումդ. Զոր-
ոչ ապրեցուց արուեստդ բնութեան զգաստս. և կին
գանիցէ զծնունդս իւրեանց զոր այժմիկ. Ես-
գիտեմ զայն զգալով ուրեմն. 'ի լինել ամի,
ոչ ինչ ցոյց կ'ուզէ։ Ապա ոչինչ են զարմանք. եթէ
ծնեալ գինն 'ի մէջ մայրական ուրն ըմպիտ. զայս
ոչ կարծել անհնարին եթէ. ընդ բառնոյ առ.
յն. ի. ա. Հիմն փիլիսոփայ. և չի՞ ուրեմն ընդ բնութիւնն.
դ. ի.
և ընդ բնութեանն գործոցն գիտութիւն.
ա. ն. ի. Ճանապարհ երկրորդ, բանիւ նրյն ընդմոյկ.
Ալ ունի գինեգործութեան գոյն, ունի և զգեստ
առնելոյ. այլ մարմնեղէնն գոյացութեան ունի
գինեգործութեան գոյն. ապա և զգեստին առ.
գինի հինեա. Փաքրագոյնս յայտ է. գի մարմինք եթէ ոգի
յն. ընդառ. նոյն նմանապէս քան զնոսին գոյացութեան են. ապ.
ա. ն. ա. կայն ունին գինեգործութեան գոյն. այս
դ. ի. է պատճառ, որ և հագուստին առաջին նեղգոյ
ծութեան, յո ոմանցին է։ Ճանապարհ մեծա-
գոյնն։ Ալ ունի գինեգործութեան, ունի և գյատկութեան.
գի յատկութեանն գինեգործութեան է. իսկ արդ
գրութեանն առնելոյ է յատկութեան նեղգործութեան
գոյն. ապա ոչ ունի գինեգործութեան գոյն, ա-
նին և գգեստին առնելոյ։ Ա՛ն ծագոյնն յայտ է։
յն. ի. ն. Իսկ գինեգործութեան նրյն ընդմոյկ.
փիլ. Կայն՝ գի առնելին է վերածել գինն 'ի նեղգործութեան.
իսկ արդ՝ վերածել 'ի նեղգործութեան յատուկ է
ոչնոյ, որ է 'ի նեղգործութեան. գի ամ առնոյ ա-
նին գինեգործութեան. ապա առնելին յատուկ է ոչնոյ
որ է 'ի նեղգործութեան։ Երկրորդ՝ էակին 'ի նեղ-
գործութեան բազգապատ առ առնելոյութեան, որպիսի
էակին 'ի կարգութեան, առ կրելոյութեան. այլ կրելին
յատուկ է ոչնոյ, որ է 'ի կարգութեան. ապա և
առնելին յատուկ է ոչնոյ որ է 'ի նեղգործութեան։
Երկրորդ՝ ամ էակ է հագուստին և նմանութեան
առաջնոյ էակն. այլ յատուկ է առաջնոյ էակի
լինել

Վայելել

Պատասխանեմ եթէ ի լինելոյ հրեշտակին գէտ կատար ի ներգործութենէ՝ հնարեն միտն , եթէ ներգործութեան հրեշտակին ընդունել :

Եւ ասեն զի ներգործութեամբ դոլոյ հրեշտակին՝ զնա երևիլ ոչ կարի ներգործութեամբ դոլոյ՝ այլ ներգործութեամբ ընդունելոյ զնա ընդունողացն : Եւ այսպէս ասեն զի ներգործութեամբ դոլոյ հրեշտակին՝ զնա երևիլ ոչ կարի ներգործութեամբ դոլոյ՝ այլ ներգործութեամբ ընդունելոյ զնա ընդունողացն :

Ա՛յս բան յ փորձոյ գտանցուցանէ ունի զգալ : Սակս որոյ ընդ ինչ ոչ ասա՛ ի ձեզ վարդապետին՝ ի քննութեան մատուցանել . իբր զայն եթէ չ բաւեցաւ ի մարմնոյ գնալութեան առնելոյ , նմանապէս ևս անդրէն կարացաւէն . զի գնալութեան պատճառն երևի գնալութեան գնդիցն : Նմանապէս և ևս անդրէն բաւութեան , որոյ և չատագոյն գործել զկրս , չ եթէ խրկանոց բաւութեան գնդիցն . զի կատարելութեան բաւոյն է , կարօղ լինել գնդել յերկրի : Եւ ևս ևս անդրէն առատաձեռնութեան , որոյ և ընդունել զպարգևս իբր ոչ ինքեան , այլ ևս ևս՝ զպարգևն ներգործականն և ի իբր բնկղմուն , և առատ գոլոյ . զի և առնէ առատ տալ ոչ միայն տալոյ , և անպակասութեան : Եւ ևս անդրէն խնամատարին . որոյ և կարդել զկրս . զպարգևս կայանոյ յայնմ ինչ ունի պատրաստ և ունի կրկնել : Առատ աշխատիչ և զի կատարած և կարդեալ , որ զմիոյ ներգործել . այլ զանխոտոր փափագութեամբ շարժմանոյ կրկ . ոչ այլ ինչ է . բայց ևս ի խառնակնդ որ փոշեաց կայս . յորում մրրկէ և փոշոտիկ բազմութիւ յոյժ յուզմանէ յարուցանեն , առանց հողմոյ առնել , առանց խոշտոյ . առանց կարկի . և առանց բանի :

Ա՛սեցէ ոչ ա՛ զկնատոր պատճառն վերագրել : Յայդմանէ հնարի ևս՝ հնար է հրեշտակին ծնա՛ նել զկրկատակ . զի զոյժեանատ է զերծանատ ի ներգործութեան , հնար է նոցա զերծանատ ներ՛ գործել և զներգործանութեան ինքնանման՝ ներգործել :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ա. Ո՛ւ երբորդն առնէ ի քո նոյնոյ . Թէ ոչ թա՛ . ա. ֆ. խ. ականատես դարձ յՅովն երբե՛ առաջին արա՛ ՃԵ. դ. Հ. բազ, որոյ ի ոչ գիտիցուք պատճառան վանիլ, այլ յաւէտ առ նոյ գոլութիւն առնէլոյ . զի գոլութիւն արարածոցն է՝ առ ի՛ւրոց գործոց դադարումի առնէլոյ, և վարիլ նորա՛ց առ այլոց արուեստս ։

ԿՐՈՒՆԿ ԵՊԱՀՈՑՈՒԻ ։

Պահել կրկին ի գոլութիւն նիւթոյդ ածական , ձեւացոյ և անցանել . երկրքին իսկ գոյացնել ի մարմնիկդին գոյացութիւն ։

Առնել եղբակացութիւն . Թէպէտ առնելութիւն ձեւացոյ յաւուրց է հոգիդին գոյացութիւն . բայց քանզի վերադոյնն ՚ի սորին պարտի իւիք հաղորդիլ գերազոյնին . վասն զոյս ազնուագոյն անո դործելոյ պատշաճ եղև շնորհել միայն ազնուագոյնին ՚ի մարմնիդին գոյացութիւն , յոր կեանս գտանիցես , զոր առանձինս ոչ միայն ծնանիլ արարոյ զնա բնութեանդ նմանան , այլ և ի իւրաց ինչ դործիլ ՚ի նմին , ճանաչելով և բաշխելով ։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ ։

Յաղթ ի՞նչ է մարմ , ի՞մ ինչ
որով առնէր ՚ի հաշտեալ
գոյացութիւն ։

Պանդխտութիւն յաւիտենական ՚ի յա բաղադրեալ երկու ինչ զանազանին , այն որ առնէ, և գոլութիւն որով առնէ , կամ սկիզբն ունի . և սկիզբն ունի , նախ առաջին յայտ է Թէ այն որ առնէ , կամ սկիզբն ունի ՚ի բոլորն բազադրեալ ՚ի նիւթոյ և ՚ի տեսակէ , և ոչ Թէ մեան ինչ նմին ։ Զի Թէպէտև մարդն բժշկէ բժշկութիւն , և սերմ զանձ սերմով , և ընձեռանայ ասելոյ . և խօսի լեզուաւ . բայց ոչ առնէ Թէ բժշկութիւնն բժշկէ, սերմն սերմ , ասէ ընձեռանայ , և լեզուն խօսի . այլ մարդն է , որ բժշկութիւն բժշկէ , սերմ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԿԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ

Վերջացուցած ենք առաջին տպագրեալ հատորս Հայկական Բանաստեղծութեան, որ կը պարունակէ Հայկական Երկախոսութիւնը։

Ներածական Խօսք։

Հայկական Երկախոսութիւնը ամենէն հին գրական յուշարձանն է մեր ազգին, որ կը ներկայացնէ մեզի մեր նախնեաց հոգեկան ու մտաւոր կեանքին պատկերը։ Ուստի ամենէն կարեւոր ուսումնասիրութիւնն է մեր ազգային պատմութեան համար։ Ասոր մէջ կը գտնենք մեր նախնեաց հաւատալիքները, սովորութիւնները, կրօնական ու քաղաքական կեանքը, ինչպէս նաեւ մեր լեզուին ու գրականութեան զարգացման աստիճանը

տառատ. [illegible] բառեր [illegible] պ. ի։

Ներբող եղբայրասիրի։

Պիտոյ է գրագրական տեսակին եւ գրուելի ոչ միայն արուեստական. այլեւ սիրելական՝ որպուսզի բերկրելի գայլ տեսակ գրագրական։ Իսկ պատասխանատու տեսակը սա այս գործուելի գաղափարեմ ոչ՝ ուսումնասիրել գրուելիք սիրելականը, այլ երկրպատկանել՝ եւ իւր գործ իրականը։

Ներբողուելիս է արքն ծանօթ։ Ծանօթ եւ ազգ ծագումն։ զի պատկառելի է. եւ ազգ ծագումն։ բայց հակառակին ոչ ամօթ բերգիմ գաղանել. զի պատկառելի է. եւ ազգ ծագումն։ զի ոչ բարեգործ իրեղուելիս, ծանօթ գոյն ոչ ազգ ծագումն։

Արդ՝ գործք գործեալք ի բան իսկապէս այսպէս անուանեան։ Յորժամ բարեաց գրուելիք ընծայական գիր առ պատուական գործոյ, այն ասի գիրք։ որ իւր ինքնանոյ ասոյ ասանձին գիտելի պատճառ։ Իսկ գիրք ոչ ծանօթ ի գործ՝ բայց ի ծանօթ իւր ծանուցեալ ինչ այսպէս սկզբնաւորեալ։ Իսկ պատ. գրագրական տեսակն է. որ իւր ինքնանոյ ասոյ գիտելի պատճառ գրագործ գրագրական կան. իսկ պատասխանատու տեսակը ոչ ծանօթ ի գրագրական ծանօթ. բայց ծանօթ իւրեն ծանուցեալ եւ ծանօթ ունելիք ինչ գրագրական տեսակն։ Ընդ որս ոչ միայն գրական տեսակն ծանօթ ի գիտել՝ զի ոչ ծանօթ ի

պատասխանել զդէպս գործոյն իբրև սկզբնական պատճառի գործոյ։ Եւ վասն որ է հնարաւոր գործոյ ներգործական զօրութիւն։ Եւ ոչ ինչ ներգործէ զանգիտութեամբ։ Եւ ոչ ինչ ներգործէ զանգիտութեամբ։ Եւ ոչ ինչ ներգործէ զանգիտութեամբ։

Ընդդէմ դիցաբանից։ Զի

Ա. առաքիչք. պատահմունք միայն կարեն արտադրել զդոյացութիւն. ապա մարթի է կոչել զնոսա սկզբնական զօրութիւնս այնր արտադրութեան : Յուզական առաջարկութիւնս : Նախ ի շարս խորհուրդն հաղորդութեան, յորում պատահմունք գինւոյ առանց գոյացական առաւակի միապէս փոխարկին զկաթիլ ջրոյ ի գինի. այլ եթէ լիներ անդ առաւակ գինւոյ : Երկրորդ ի սերմանեն, որ ինչպէս ոչ պարունակէ զդոյացական առակ ծառոյ, այլ միայն զպատահմունս ինչ ածան ցեւաչս ի նմանէ. զոր խնամածք անձամբ ընդունին զերկիր. առկայն զայլ ծառ բուսուցանել. Պատասխանեմ զանդապանել լով զառաջարկութիւդ. պատահմունք միայն կարեն արտադրել զդոյացութիւն. միայնութիւն՝ որ բառնայ զանկական ներգործութիւն կարող է գոյացական առակին. միայն նմանութիւն որ բառնայ զպատճառական կախումն ի գոյացական առակէ, ուրանամ. ոչ ոք բառնամ զհնամանութիւդ : Այլ զի յորժամ յառացնէ օրինակող պատահմունք գինւոյ և սերմանն առնեն զդոյացական ինչ, ինչպէս և ոչ ունին նոքա կայ զդոյացական առաւակն՝ որոյ են գործիքական զօրութիւք. առկայն կարդին միշտ շնորհս ի բանի պատճառի. և ոչ առնեն ինչ՝ բայց միայն զօրութիւնն, այլ կապուռնեն յօրինեալ յարհեստական առակաց նոքա, զոյօրինակ յորժամ ժամացոյցն ցուցանէ զժամս, առկայն միշտ գործէ այլ զկարդել ի արհեստաւորս : Սակս որոյ այլ գործք ոչ ընծային չափմանն կարմրաժոյ. իբր սկզբնական զօրութիւն, այլ արհեստին և արհեստաւորին, որոյ չարժուածն այն արհեստական է հատուածն հաղորդութիւն. այնպէս և գործն գոյացական յառաջ եկեալ ի պատահմանց՝ յորժամ ոչ առնեն իցէ առաւակն գոյացական, ոչ է ընծայելի նոցա իբրև սկզբնական զօրութեց, այլ գոյացական առաւակին, որոյ են պատահմունք եւ հատուածք և հաղորդութիւնք :

Ներուժ եղբայցութիւն.

Որժամ առնակ ինչ պատահական արտագրէ զիւր նմանն. ոչ ըմբռնութիւն զըմբռնութիւն. թէպէտ առնակն դէպ ցական. որպէս է յառակուէ. կարէ կոչել զըմբռնութիւն արմատական, առակն պատահական առնակն է ակընկալական զըմբռնութիւն այնր արտագրութիւն։

Նըմբռնութիւնս յայտ է յայնմանէ. զի առնակն պատահական ունի զիմութիւնս ակընկալական զըմբռնութիւնէ հայելով յայլ առնակ պատահական ինքեան նման. զի է ի ինքեան բան արտագրելոյ զգործն. և զի պարզառնակէ զնա, և ինքեան նմանեցուցանէ. Ապա պարտ է կոչել զըմբռնութիւն ակընկալական այնր արտագրութիւն։

Ասուրդ եղբայցութիւն.

Եւս կարողութիւնք էրուելիք անացոյց գործոցն հասարին ակընկալական զըմբռնութիւնք արտագրութիւն նոցին. ոչ միոքն խնամալոյ, և կամքն կամելոյ։ Նըմբռնութիւնս երեւի հաւասարել։ քանզի անացոյց գործոցն ոչ են գործք գիւրացանգեալք քան զկարգ կարողացն, յորոց լինին. այլ են առանձինք հասարակաց նոցին։ Ապա ոչ է հարկ ինդրել զգործոն ինչ բարձրագոյն քան զայն կարողսն, ի լինել ակընկալական պատճառս այլոց գործոց. այլ իրաւամբ ընծային խըմբանգիւք իւրեանց կարողութիւն, իբր ակընկալական զըմբռնութիւն. իսկ գոյացական առնակին յորմէ ծագին այս կարողութիւնք իբր արմատական սկզբան։

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ։

Հրեղէն փոյթ-ովին ինչ ի՛նքնըզ-ինքն փրկեաց։

Ի՛ տեսանէն պղտոյկան, է՛ տառապի՛ն ազգիւք և արտաս առնելոյ՝ գայլ գառ ցուցցէ. և ընդունելի խոկ և ամ Աստուածոյ։ Խոյլ ևէ արդեօք հնար և նմին լինել և անմեղական սկիզբն առնելոյ, խնդիր մեծ է. զբարեգործութեան երկու նախարհիւ կարծիք։

Առաջինն է ակամայ, և ոմանց հնոյ և նորոյ։ Չի հատարկ սկսա ևէ բազում գործոցն ինչ անընդհմտացուս էլուզանեն՝ ի գոյացին տեսակէ։ Ուր նախ գիտէ ևէ՝ ի հոգեղէն գոյացութեան իմացութեան և կամեցութեան անընդհմտարար էլանեն՝ ի գոյացութէ. և մի՛ ոչինչ՝ ասէ, միտք և կամք ոչ են կարգուածինչ՝ ի բանական հոգւոյ իրապէս զանազանեալ. այլ խոկ նորին գոյացութէն, որ իւր խնամոյքն ասի Աստ. և ըստ կամեցողն ևոս. խոկ՝ ի ծնրմեանցն գոյացութեան ասէ, արտաքոյ ևէ ինչ նեւթոյ արտադրեալ յարտադրէ միջ նորումէ պատահմանց. բայց ասէ գոյացութեան արտադրեալ անընդհմտացուս՝ ի գոյացական ասէ արտաքոյ գնէ. որ և յայն ասէ լինել անընդհմտացուս գործոց։

Աբրահամ կարծեցեալ է ձրդի ևոմնոյ, զոր ոչ ևէոյն ևոմնոյականէ ևամ, այլ և բազում նախատ պատճառ փրկութեանդ և ևաժարութիւն հնանելոյ։ Աստ՝ ուսուցանել ևամ ուրեք Տառապեալն, ևէ տառապի՛ն սկիզբն առնելոյ. կամ կարողանէն գործոցական՝ միոյն ի յոյժ և նորին ևէ գոյացութէն. բայց յոյժ առնգաճաժս երկրեալն ուրա իրաք զանազանեն. և այսպէս տեսակէն գոյացական է սկիզբն գործելոյ, ոչ գի՛ ևէնքնին անընդհմտացուս գործ. այլ գի՛ ի տեսանել գործոցական զգուշեն՝ ի նմանէ ևրբ իրաքանչիւրաք պատահմանց՝ ոչ

'ի ծառն արմատն ասէ պատարիկ. Թէպէտ ոչ բերէ զպատուղ անընդմիջապար, այլ միջնորդս թի ասաց, և բարեմասիկաց յերբեմն բողոքելոց: Օրինակ լինի. հայելի է սկիզբն ամ կենդանական գործողութեց, անդիման. ածման. ծննդեան. դիպուածոյ, խմացման, և կամեցողութե. բայց և ոչ միւ 'ի սպասել անընդմիջապար գործել. այլ խրատոյ անդրհական կարողութիւն՝ չարժողականաւ, անդրականաւ. ածողականաւ. ծննդականաւ. զգայականաւ, և այլովք: Ապա ուսուցանել սկսի Թովմայ յառաջնում մասին. և յայտ առնէ, ասելով զայս խնդիրս յառէ:

* Խ. ՃԼ. գ. Ծ. ՃԼ. ՃՀ. ԽՈ. ՀԲ. գ. Բ. Խ. ՀԲ. գ. ՃԱ:

Ա ՉՐԱՓԱՑՈՒԹԻՒՆ:

Ի ՔԵՆԸ սակաւ ժամանակ գոյացութե է անընդմիջապէս գործել. այլ յայտ սակաւ ժամանակաւ մերձաւոր ակնկալն գործելոյ, կամ կարողութիւն գոր ծոցական է պատահումն զանազանեալ 'ի նորին գոյացութե:

Ի ՉԱՐԱՑՈՒԹԻՒՆ նախ հաւանեցուցանէ վկայութիւն մեծաւն ՃԾ ասելոյն, և փիլիսոփայից. առ որս ոչինչ սակաւ յիշատակէալ քան զայն, թէ ՚Ի ՀՈՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀՈՓՈՑ 'ի ՆՄԱՆ ՆՈՓՈՒՆ, և ՆՈՒՆՆ, և ՆՈՒՆ ՆՈՐԱ ՅՈՓՈՒՆԻՆ. և թէ 'ի ԴԻՒՑԱՆ և 'ի ՆՄԱՆ ՀԱՆԱՐԱՆ, և այլն: Ասաւ որն պիտանեսիա * բանաւանէ զՏԻՒՆ ՈՐ ՀԱՆԱՐԱՏԻՆ ԳՈՒՅՆ ԻՆՔՆԱՍԱԿ 'ի գոյացութե, 'ի զօրութե, և 'ի գործողութե. և այսպէս զգօրութիւն գործողական կացուցանէ իւր միջական ինչ 'ի մէջ գոյացութե յոր հիմնի, և գործողութե, որ 'ի նմանէ իցէ:

* ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԷՍ ՓԻԼԻՈՍՈՓՈՍ

Պատասխանէ սակաւ * թէ այսպիսի վկայութիւք ցուցանէն այր զանազանել գործողական կարողութիւն յէութե, զանազանութիւն լինի, սակայն ոչ իրապէս, այլ միայն աստուածաբանիս. ուստի ասէ, գործողական կարողութիւք ոչ են պատահական աստուածք յատուկեալք 'ի վր էութե. այլ են սկսեալս աստուածութիւնք նր' էութե. և իշխելոյ 'ի նմանէ, ըստ ասելոյ նր:

ԱՅԼ

Ա. Յիշ այս պատասխանեալ է անտակ իմն նրբամիտ՝ փանդիք նախ այդ զանազանութիւն ներքոյ անուն ու իրական՝ է ոչինչ. ոչ գոյացեալ՝ ի հանդիսարանութիւն: Իշխիտիդ. Թէ և լինէր, ոչ՝ ի դէպ բերէր առ առաջակայ խնդիրս. զի առաքաւոր ոչ զվկայութիւնն լուծանէ. ոչ զնախադիմի իրին մեկնէ. և ոչ՝ ըստ եղանակի խօսից հիւսանի: Զվկայութիւնն ոչ լուծանէ. զի մեկնէ զնոսա յայնկոյս միտս, որոմ անծանօթ էին այնք հեղինակք, որք զզանազանութիւնն գոյն գիրցն հանդերձ նոսա՝ ի սկզբանէ յետ բազում գարուց և էին առնուալ: Ծնանիմի իրին՝ զոր գնէ, ոչ ըստ անձանոյ մեկնէ, այ զնշանակիս էրա կարս զանձէց յետնի. զի թէ առ այն բանական էր զանազանութիւնն ներքոյ ոչ իրական. հնարի էր ասել առաքանութիւն զատարգելեացն այ, թէ էրանեն՝ ի նորին էանիմ. վն զանազանել լոյ նոյ՝ ի նմանէ ներքոյ անուանական՝ ըստ սկզբանէ: Իսա որ յառաջգոյնն է, այնուհետև՝ ի յետ էրանեն զգալոյ՝ ի հոգի ոչ բարեաբար ցուցանէր զնոյ իրական զանազանութիւնն առ՝ ի հոգի. վն զի բանական լինէր առ այն ներքոյ անուանական զանազանութիւնն: Ըստ և յեղանակի իրոց խօսից յոյսմ վայրկ անհիրան գոյանի սկզբանէ: զի պնակ. Թէ կարգութիւնքն են նոյն իսկ էակութիւն գոյացութիւն. սակայն էշխէն ասէ՝ ի նմանէ. և այն անհնարէ ալլարանակ զնէր միոյ իրիս յայլմէ ցուցանէ, զոր առանց իրական զանազանութիւն. և ոչ իմանալ իսկ հնար է.

այլ մէջ յայլ փաստս մատիցուք:

Ա. Ցուցանէ իրիրոյդ փորձիւ, գոյացութիւնն գոյժէ, ուր ոչ է ինքնին. մանաւանդ յորժամ ոչ ևս է. Քանի Թէ մերձ կայցեն պատահմունք զնգեալք՝ ի նմանէ. ասէս ոչ ինքնին անընդմիջաբար, այլ միջնորդութիւն պատահմանց գոյժէ. Ցայտ է հետեւութիւնս. զի գոյժն ոչ կարէ լինել յայնմանէ, որ ոչ կայ մերձ իւր. Թող Թէ յայնմանէ, որ ոչ ևս կայ՝ ի բնութիւն իրաց: Ահնին առաջարկութիւնս. զի ահա արեգական արտագրէ

Ժողովոյն կարգադրութիւնն եւս՝ որ է նոյն ակզբնաւո-
րութիւն, վերածի ի սուտ պատահման : Ասուն կա-
րացութիւն, եւ անկարողութիւն գնոյն ըստ առարկելոյ
պատահման, որ իւր օրինակ :

Պատահումն սկսաւ * . յայդցանէ ցուցանել .
թէ կարգադրութիւն գործողական զանազանի ներ-
գործութենէ սեռականապէս ի գոյացուէ . քանզի
ոչ իրարիս : Վասն զի գոյացական սեռականն ու-
նի զբազում սեռականութիւնս ներգործութենէ զա
նազանեալս, ըստ որոց բազում ինչ առնէ : Ըստ
գլխաւոր սեռականութենէն, որ ըստ որում է սկիզբն
ներհակայանալոյ՝ կացուցանէ զնոյն ի սուտ գոյա-
ցութենէ . ըստ երկրորդական սեռականութենէ՝ կա-
ցուցանէ զնոյն ի սուտ գործողական սկզբան :
Այլ է ընդդէմ . զի ներհակն գոյացական
սեռականին ըստ յոլով սեռականութեանց առ-
բուծիլ առ պատահական ներգործականէ գոր-
ծելոյ , նովին իրաւամբք հնար էր նմա առբու-
ծիլ առ այլ պատահական կատարելութիւնս : զոր
օրինակ հնար էր հրոյն խաղով գոյացական սեռա-
կան ըստ յոլով սեռականութեանց լինիլ ջերմ , և
չոր , և ծանեռ . և այսպէս աւելորդ լինէին սա
առհասարակ սեռակք : Ապա հարկ է ասել , թէ
մի ոմն ներգործականութենէ և կատարելութենէ
լինէ սեռական . սակայն կատարելութենէ , և
ներգործականութենէ պահանջին զհակառակ առ-
արկս : Այսր ծնեալ սեռական գոյացական է
առաջին . և վասն առ պահպանութենէ կարգի՝ սա
է արմատ այլոց . բայց քանզի է չափաւոր՝ ունի
միայն չէ բաւական առ մեր կատարելութիւնս պատ-
շաճեալ լինել : Վասն սորին զինն առ գլխաւոր
և հիմնական կատարելութենէն որ է ինքնակա-
նութիւն , կամ շունչ կենդանի , և չինչէնս էայառնէն . որ և
է սեռական և վերջին նոյն ներգործականութենէ ,
բայց առ այլ կատարելութիւնս ըստ այս գլխաւոր
յատկացեալս . սակայն ունի մանկեղուս կամ պա-
տահական սեռակս : Ապա քանզի փոքրինչ ի
ստորագոյնս է երկրորդական , և պատահական
կատարելութենէ . սկզբան է , զի ասացի անմիջապէս

յիւրում պատուհասական առաքել, քո՛ ի ներգործա-
կան զօրութիւն, որոյ և վերջին ներգործականութիւն։
Արկին անդրէն սկովտ։ Ըստ նմին Թովմայի,
դիցապաշտութեան անբնդհատ ընդունէր զպատ-
ուհասական առաքս. և այսպէս բազդատի առ
նոսա ոչ զկարողութիւն առ իւր ներգործութիւնս
իբր երկրորդականաց զիարդ չիցէ կարօղ առաքն
դիցացական բազդատել առ պատուհասական ներ-
գործականութիւն իբր առ երկրորդական կատա-
րելութիւն։ և որ հայի չինեաւցանէ իբր ի նախ
նական ներգործութիւն, չիցէ կարօղ հայիլ ի գոր
ծութիւն՝ իբր յերկրորդական ներգործակա-
նութիւն։

Զայլ այդ պատասխանի և հանգիստութիւն է չէն
չին։ Վա՞ զի այլ է ընդունիլ զառաքս պատուհա-
կան իբր ներհակս ներհակութեանց. և այլ է
ընդունիլ զդմա պատուհասական իբր առաքս որո-
շիչ ներհակին առ այն ներգործականութիւն գո-
ղոյ։ Առաջինն ոչ է ընդդէմ բանի դիցապաշտ.
այլ գործ նմին առաքական. զի որովհետև թ ին
քեան ներհակացաւոյ. հնարաւ է համազօրս աներկ-
միջատար ներհակս ներհակութեանց։ Բայց երկ-
րորդն զբնութիւն հակառակի դիցացական առաք-
քի. քանզի այսուհիկ տարբերին առ ի պատուհաս-
կան առաքն։ զի թէպէտ երիցքինն իսկ որոշեն
զներհակսն առ ներգործականութիւն ինչ գոլոյ.
առաքն դիցացականն որոշէ առ գոլ սկզբնական-
իսկ պատուհասականն առ երկրորդական։ Ապաքէն
ոչ յատաչն առացաք. եթէ հնար էր դիցացական
առաքին որոշել և առ գոլ երկրորդական. իւ-
րով առաքական բազմատպատկութիւն բառական լի-
նէր առ նմա նոյն հզանական գոլոյ, առ գոլն ջերմ,
թեթև, լուսաւոր, և այլն. քան զոր ոչ ինչ
առաքին։

Զայլ պատճառս ևս յատաջ բերեն ոմանք (
«Ոմանք»։ թոյլ չէ պարտ դանցառնել զայսու-
զոր ի մէջ այլոց աւանդեն անտանտր. վասն զի ի-
րին ինն է, և զրաւոր։ Ոչ կարէ լինել
մի և բազում իրարաց։ Իսկ արդ՝ մի և պարզ
առ-

աւետարանական՝ զրաշուք. և զկրասեալս՝ ի մեռելոց զանազանելոյ կարողութիւնս ունի. այլ հոգին զՆոսա. վկայէ. զսիրելին զՅոհաննէս զգայութեամբ, զոր ի կարգի Առաքելոցն ոչ էր իրապէս ընդ նմա: Մեծագոյնս յայտ է յերկրորդ: Յուշացանէ փոքրագոյնս: և թէ արդարև է զանազանութիւն ի կարողութիւնս յայտնի՝ ամ ուսումբ յայտ է: Բայց թէ իցէ և իրական, յայտ անուն է. զի ի կարողութիւնս յայտնիկ է բնաւորութիւն կարգ. և միւն շարժէ զմիւսն. այլ զգայութիւնն զերևակայութիւնն. երևակայութիւնն զմիտքն զկամն, կամքն զգործական բազմութիւնս. և սա զանազանաշարժական զգուշի: Արդ՝ անշուշտ է խնդրել զկարգ բնական. և զշարժուածն միոյ ի միւսն համար՝ մի՛ առանց իրական զանազանութեան:

Ի ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԻՒՆՑ:

Առաքելոցն նախ. Նոյն է սկիզբն գոլոյ և գործելոյ. այլ այլ վերագոյն առացաք, գոյացական առաւելն է անմիջականն սկիզբն գոլոյ. ապա և գործելոյ:

Պատասխանեմք զանազանելով զմեծագոյնք. Նոյն է սկիզբն արտաքսական գործելոյ և գոլոյ գոյացական, բնագոհեմք. Նոյն է երկոցունց սկիզբն անմիջական, ուրանամք. այլ այն գործելն գոյ գիտա գոլոյ. իբրև էրկիրգործական և պատահական կառարելոյն, Նոյնպէս և զգուշեալն գործելոյ գոյ գիտա առաւելն գոլոյ իբրև առաւել էրկիրգործական, առաւել և պատահական:

Առիթ եցեալ. քանզի ըստ այնմ գործէ իմն, ըստ որում է ի նեղգործուածի, պատճառ նմա այնուիկ առաւելեալ գործելոյ, որով է ինեղգործուածի: Առ այդ հարկ չունի ոչ է նեղգործուածի հարկ պատահմանէ. այլ իւրով առաւելեալ: Ասացեալ ոչ պատգրել զայլ հարկ պատահմանէ. այլ իւրով առաւելեալ: Ասացեալ ուրեմն յայտնի պատգրուածն ոչ մտանեն ի միջ պատահմանէ:

Պատասխանեմք զանազանելով զմեծագոյնք, այն

առիթ

ոմիկ առաւակա. գործէ, որով է՛ի ներգործու-
թէ, իբր արմատական և սկզբնական զօրու-
բնդունելի. իբր անմիջական և միջնաւոր զօրու-
թի՛ւ, ուրեմն՝ Աղանդիս և զերկրորդ հետեւո-
թեց զանազանեմ - ոչ մատանեն՛ի մէջ պատահ-
մունք, իբր զօրութեք սկզբնականք. բնդունելի.
իբր գործելական, ուրեմն՝

Նախադրեալ. պատահական առաւակն է անմի-
ջապէս պատճառիչ պատահական առաւակի. ապա
և գոյացականն այլուա՛ գոյացականի։

Պատահանելի՛ ուրեմն՝ զհետեւութիւն, և զհան
գիսութիւն - վ՛ի զի երբեմն անհանգիստութի՛ւն
գոյանի։ Աղաչեմ յառաջ բերել յիմարացեալ խոկ
բնութի՛ւն - զի որովհետև ըստ մերմէ՛ն, պա-
տահանի՛ն՛ի բնութի՛ւն իւրմէ՛ն է զօրութի՛ւն գոյացու-
թի՛ւն. և առնեալ լինի նոցա իբր միջնորդ գործո-
րութի՛ւն. վասնզ է նոցա, ոչ ևս կարծիլ այլուա՛
կ՛ապանելի՛ն՛ի գործել. այլ ունի ապատատուցն զնոր
և զնո՛ն ծառայութի՛ւն անմիջական գործէ.
այնպէս և սա զիւր՝ և զգոյացութի՛ւնն. որոյ է
պատճառ՝ զգործս ընդունի՛ն կատարել։ Բայց գոյա
ցութի՛ւն քանզի է վ՛ի ներհակայնութե՛ն, և ոչ
վ՛ի գործելոյ, ոչ վասնզ է նոցա անմիջապէս գոր
ծել։ Հերկրորդ անհանգիստութի՛ւն առեալ լինի՛ի
բնութի՛ւ գործոզականն կարգի. որվ՛ի լինելոյն երկ
րորդական և պատահական իմն կատարելագործի.
կարէ վերստաբերել անմիջապէս առ պատճառն.
քայց ոչ առ առաւակն գոյացական։ Խոկ երրորդն
առեալ լինի՛ի կարգէ գործոց - զի ըստ երկո՛ւ
մասին՝ - պատճառ կարգի ակզբանց գործելոյ՝ լի-
նել ըստ կարգի գործոց - զի առաւել պահեացի նոցա
նութի՛ւն և համեմատութի՛ւն գործոց առ պատճառն։
Աղբ՝ յայտ է թէ ոչ երբեք առաւակն գոյացա-
կան անմիջապէս լինի՛ի առեղծեալ արարչագոյ-
ոյլ որ նախ լինի, և պատահումն - խոկ առաւակն
գոյացական՝ հետեւակ լեալ - ունի՛ի հիմանալ վեր-
ան՝ նախ լինի՛ի նմա ջերմանալ, որ երբեմն՛ի նախ
առեալ իւրոյ ամենայն ժամանակ, ապա յետ այնորիկ
լինի առաւակն հրոյ։ Աստ՝ ի պահել զնոյն կարգ

'ի սկզբանէ, հարկ է այնմ, որ 'ի մտոյ գործէ' լինիլ պատահումն. և որ 'ի հետաւոյ լինիլ առ ոչ պոյաբանական։

Ասեցեալ. Եթէ առաւելն գոյացական պէտս ունի ներ մակերեւոյթ զբօսութեանն առ 'ի գործել, այդ լինի՞ կամ 'ի կատարելութենէ և կամ յանկատարութենէ։ Ոչ 'ի կատարելութենէ. զի այնմ ոչ, որոյ անդամ է կատարելութենի, ունիցի պէտս ունի միջնորդական զբօսութենէ 'ի գործել։ Եւ ոչ յանկատարութենէ. վասն զի առաւելն պատահական, որ է անկատարացոյն խորհրդի անմիջականս գործէ։ Ապա ոչ իւիք իրաք գոյացութենն կարծել այդմ միջնորդական զբօսութենէ. այլ անմիջականս խորհրդի կարօղ է գործել։

Պատասխանեմք եթէ այդ լինի 'ի կատարելութենէ խառն ընդ անկատարութենէ. քանզի առաւելն գոյացական ոչ է այնպէս կատարեալ, զի կարօղ իցէ անմիջականս զնոյն հոգեւոր կատարելութենէ շնորհել ներհակացն. և ոչ այնպէս անկատար, զի առնէ պատահական կարգեացն։ Սակս որոյ ոչ թագաւոր վասն զի ոչ կարէ զնոյն առնել, զոր առաջնակարգեալն առնէ. ոչ օրէնս գնել, հարկս արկանել, հսկութիւնս կարգել, պատերազմ յարուցանել. իսկ զնոյնս գործս յանձն առնէ պաշտօնեայ։ Այնպէս և առաւելն գոյացական ոչ ինքնին առ միջնորդս գոյն ինչ ոչ է գլխաւոր. այլ զնոյնս առնէ, զոր և պատահական առաւելն, ոչ զգործել, զպահանջել, զկենդանել և զոչն 'ի կարգին։

Արկանեցեն անդրէն. Քան զբոյն եթէ ոչ ունիցի, առաւելն գոյացական անմիջականս հնարս յեւրմէ գտանել ինչ. զի արդ և ոչ զգործել իւր, որ է այնչափ ընդունել ներգործականութենէ գոյից։ Առանց առնելոյ զնոյն հնարս այն յատկութենէ ոչ ունի գոյ ծագել. իսկ արդ է անմիջականս 'ի գոյացական առաւելէ. ապա առաւելն գոյացական է անմիջականս ներգործական։

Պատասխանեմք ուրանալով զնմանութիւն և զհան

գ[ոյա]-

գիտութիւնդ։ Իշւ անհանգիստութիւնն էրևի ի վերայդ ատացեալցդ. Թէ գործելն ի՞նչ լինելոյն վերջին ներգործականութի՞ւն պատասխանի խիճ կարգի, ոչ կարէ անմիջապէս բնաւորիլ ի դիւցազական առաքինութիւն։ այլ պահանջէ զառաքինութիւն կարգի, իբրև պատասխանի։ որ է իսկ կարողութիւնն գործողական։ Ասէդ՝ այնոր ընդդէմ է. այլ առաքինի պահանջէ կարգի իրաց, Թէ կարողութիւնն գործողական՝ և այլ յատուկ պատասխանդ յարատևութիւնէ իւրմանց կախեալ կոյսին զդիւցազական առաքինի, իբրև պատշաճ հաստատութիւն և արմատ գոլոյ։ և զի այնպէս պատշաճդէդ ինչն նէ, և կապակցեալ, մինչև նովին գործողութիւնդ՝ որով առ արատդրի արատդրիլ և նոցա, յորմէ ելեալ էրն, կամ հաստատի յատկութիւնդ յԼեալ։

Ընդդէմ յայս է պատասխանին և առ հաստատութիւնդ։ քանզի ուրանալ զատաջարկութիւնդ, Թէ հաստատի այն յատկութիւնէ իւրմէ գործողութի՞ւն էգուցէալ ի դիւցազական առաքինի։ զի է նոյն իսկ ծնանողին գործողութիւնդ, շարունակեալ մինչ ի յատկութիւնս՝ վերջ կապակցութիւնդ նոյ ընդ դիւցազական առաքինի։ այլ զայսմանէ զգուշացդ գրեցաք ի հետագայ սրբոյկի։

Վերջացեալ եհաս։ Ներբևին յատկութիւնք այնպիսի ծագին ի դիւցազական առաքինի, որ ոչ էրևիցուն ևիկ զայլ պատճառս բաց ի նմանէ։ ասպա գանե յայնժամ անմիջապէս լինին ի նմանէ։ Այլ է առաջարկութիւնս ի ջուրն ջերմ, յորժամ ընդ հանգոյն հրոյ՝ գառնոյ անդրէն ի բնաւորիլ ցրտութիւնն։ Օր այլ ցրտութիւնդ վերածին ծնանէ զոր պատճառ կարէ լինիլ բաց ի առանձին ջրոյ՝ որ զայն վերածին ծնանի։ Այլ ծնանողն ջրոյ՝ զի չէ ներկայ, և գուցէ Թէ ոչ եւս կայ ի բնութիւն։ Այլ ոչ մարմինն շրջակայ։ զի ջուրն և յեղկ օդս ցրտանայ։ Այլ ոչ միաւորիլդ ինչ ցրտութիւն։ զի համարի բոլորովին ջնջուցեալ։ Ասպա որ ի՞նչ է, որ ապառադրիցէ զայն գործ, բաց ի առանձին ջրոյ։

Պա-

Պատասխանեմ ես ոչ ոք ցրտաւ վերստին զաղ
ձելոյ սպարշական պատճառ հաստատակ կաց
ծեալ և նոյնն, որ զբուրն ծնաւ։ Ուստի վկայեմ
և ես ես չեմ առ նմա ինքեանց - քան ես այն, զի
կայ ի գլխաւոր գործ իւր, յորմէ վճռ բնական
յատակագծութեանն ցրտաւելն իրր գործ հրկիզ
կան ներակրութեան յառաջ եկեն և յառաջգայ հանա
զատ յորժամ ոչ կոչեցի խոտան։ Ասէ ևեթ ծեա
նողն ոչ ինձ ինչ բան ասելիք լինիլ՝ վճռ բուսական
գոլոյն, ի պատրաստ կան պատճառաց պահպա
նողաց ջրոյ։ Օրէ գոլորշեաց պատճառն առեալ գո
լոյ. այլ զհետեւակս գոլոյ։ Նոյնպէս պահպանիչն
գոլոյ՝ պահպանէ զհետեւակս գոլոյ։ և ես ինձ դէպ
լինիլ բանս ինձ բանիլ, ի հետանոյ բանս
ինձն, գործս ցանկալի վերստին նոցին հա
մարիս, որով յառաջն պահպանիլ։ Բայց ես այլ
խոյն այն պատճառաց պահպանիչ ջրոյ - ոչ եմ ա
յժմ մանրախուզիլ - քանզի այլ և լինիցին նոյն
բան է։

Պատրկիցես հրկրորդ - հրկու հնարդործութիւք
կարգեալք յի միմեանց՝ կարեն լինիլ անիմաստ
ի նոյն սկզբնէ - ոչ ասէն այլ, և բնիկբին ի նոյն
հետանոյ սկզբ։ Պէտ գոլ և առանձ են հնարդոր
ծութիւք կարգեալք յի միմեանց։ Զպատ կարեն
ի նոյն առաւելիլ, յայտ է ես ի գոյացականէն
ապատարկել անիմաստս։

Պատասխանեմ ես հնարդործութեաց ոչինչ ցու
ցանել - զի չկայ ցուցանել, ոչ ես առանձն գոյա
ցական միասի անիմաստս կարգալ իմէ առ զինք
հրկրորդական կառարկութեան։ Պատճ հնար
դործութեաց պատճառկութեան - հնարդործութիւք
կարգեալք յի միմեանց նոյնասեռք, ընդունիմ -
այլասեռք ոչ ընդունիմ։ Օրէ բնագիտ և չափաւորու
թիւն սկզբան՝ հնարդործութիւնս կարծ լինի
ապարակայս։ Ոչ ասս փաշարագիրք - զոր և առանձ
են հնարդործութիւք կարգեալք յի միմեանց նոյնա
սեռք, ոչ բանիմ - այլասեռք - և այլաբանիք -
ընդունիմ - զի միևն է գոյացական, և միասն պա
տճառական։

Սակ

Աֆխիցեա. պատահական առաւել մեծութեամբ զբա-
կուս զայսոսիկ ամենեքին յինքեանս, զդէմ եւ ըղ-
գործէ. զրօրինակ ջերմեռանդիցն լինել, եւ զջեր-
ռաջանալ. որչափ եւս գոյացականն:

Պատասխանի Թէ եւ այլ առաւել պատահական
առհասարակ ի բնութիւն խառնի առ գոլ պատա-
հական, զի բնութիւն զայսոսիկ ամենեքին յինքեան:
Եւ սակայն մեծամեծ ձեռագործք գտանիցեն զբնութիւն
որ ասց զՓԷՐՐՈՆԻՆ, յատկութիւնս Թէ ոչ
ասաւ զգործէ գիրընական: Սակայն ոչինչ կն
զարմանք, եԹէ առաւել պատահական, ակնարկեալ
առհասարակ ի գործէ յատկացեալն պահանջ-
մամբ բնութեան գոլ ինչ. զի նոյն իսկ գոլն ոչ այլ
ինչ է, բայց եԹէ Փ. ԵՆԷՓՐԾԻՆ: Այլ կարծեմ-
Թէ ինչ որ ի բնութիւն խառնի ի զբաւեն հրոյ յատկացեալ
ընդ այն ի գործէ. միաւորի յինքեան զջերմն լինել
եւ զջերմացուցանել. ուր զի լինելն ջերմ է զբաւեն
զայն ջերմացուցանել լոյս առաւել յինքեան առնել:

Արիստիցեա երկրորդ. պատահական ոչ կարէ ար-
տադրել զդոյացութիւն. սակս անհնարականն արտա-
դրել զբաւեն զդոյացութիւն է այլ գոյացութիւն,
Յուցանեն առաջարկութիւնս: Այս սասան ոչ կարէ
արտադրել զաղնուազոյնն. այլ պատահական է
նուազագոյն զդոյացութիւնն, ապ ինքնին խակ յայտ
է. սակս ոչ կարէ արտադրել զայն:

Պատասխանի ուրեմն ըստ դասաւորութեանդ.
զորոյ ցամ գիտեն զանազանեալ զնուազոյնն: Այս
սակս ոչ կարէ արտադրել զաղնուազոյնն, երբ
զբաւեն ակզբնական եւ արմատական, ընդունիմ.
երբ զբաւեն մերձաւոր եւ գործկական, ուրա-
նամ: Այս ընդունելով զխորհրդոյնդ, զանազա-
նեմ նոյնեպէս զհետեւողդ: Քանզի ոչինչ ընդ-
դէմ է երկուց զբաւեն գոյից կարգիլ յի միանալ առ
արտադրեալն միոյ գործոյ, որոյ միոն խակ հետա-
գոյն, եւ երբ ակզբնական զբաւեն արտադրիչ նո-
եւ միւսն անմիջապէս, բայց ծառայական: Այս յայտ
ասեմ գ. կարծեաց Թէ ոչ զբաւեն ակզբնա-
կան պատրաստակիր գործոյն, եւ հաւասա-
րիլ նմա. բայց ոչ ծառայականն այլ եւ գործիչ-

քական։ Զի զորօրինակ ծառայն գործիքապէս կոչ
ուարէ զայն ինչ, որ անկրապէս է ոմն իւրոյ, թէ
և՝ ի վերոյ ինչ քան զնա ոմն. նոյնպէս ի կոչ
գեալս ըստ միմեանց զօրութիւնն գործիքական ա
րուա
րէ գործիքապէս զպատշաճականն առ բարձրա
գոյն զօրութիւն ակզբնական, թէ և իցեն ազնուա
գոյնք։

Սակայն. պարտ է գործոյն վկայութեամբ հաստատել իմն ի ակզբնական պատճառն. այլ ոչ երևի թէ զինչ այն իցէ՝ զոր ընդունի պատա
հուածն ի գոյացական սեռական առ ի վերացու
ցանել ի նմանէ, ապա անշնար է նմա կարգել
ըստ նախայ իւրոյ գործոյ։ Յուցանել փոքրագոյնս.
քանզի զինչ արդեօք լիներ այն։ Ոչ գոյացական
ինչ. զի ոչ ինչ միանգամ ընկալեալ լինի՝ ի պա
տահումն, նմանին խակ եղանիւ ի գոյացական կար
գէ։ Եւ ոչ պատահական ինչ. զի և այն պատա
հումն լիներ անբաւական՝ իբրև զառաջինն։ Ա
պա ոչ ընդունի ինչ։

Պատահականն զանազանելով զնիժադոյնդ, պարտ
ոմն գործին ընդունել զիմն ի ակզբնական պատ
ճառին, գործին ոչ, և յատկական՝ ընդունելիմ.
գործին ոչ, կամ զօրութիւն գործիքական՝ ածան
գիտ ի ակզբնական պատճառէ, ուրանամ։ Ա
պա՝ պատահումն ոչ է գործի ոչ. այլ գործիքական
զօրութիւն գոյացութեան. ուստի առ ի ծառայել
նմին, ոչ կարօտի այլոյ առ ի նմանէ ընկալեալ
զօրութիւն։ Ա՝յլ զօրօրինակ ուրեմն թէպէտ կա
րօտի չարժման արհեստաւորին. սակայն չարժու
թիւնն այն, որով չարժէ զնա արհեստաւորն, ոչ
կարօտի այլոյ չարժութեան, այլ իւրովի գործէ
զարհեստ պատճառէ զարհեստակերտումն։ Սոյն
պէս և պատահումն, որ է զօրութիւն գոյացու
թեան, ոչ կարօտի այլոյ զօրութեան բաց յինքնէ
առ արտագրելոյ գործիքապէս զգոյացութիւն։

Վասնզի զօրութիւնն գործիքական ըստ ոմն
Թովմայի՝ ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ չարժումն
անցաւոյ և հոսումն ուղեկոյս ածանցեալ ի
ակզբնական պատճառէ։ Ա՝յլ պատահումն գոյ

ագահութեան առաջին, որ ի մարդ մտանէ, եւ ի նմա ոչ թողու չարժանալոյ ի
եւ դադարելոյ։ Ապա ոչ բաւական կոչեն ի մէնջ
ՊԱՏՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑ ՀԱՅՈՑ ՈՐ ԱՌ ՄԱՀՈՒՆ ԱՐՇԱԿԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻ։

Պատասխանեմ ես ցանկալի ինչ զգուշութիւն գործիցեմք կրկնակի ամենայն ժամ ի վերայ լինել, Ապա յաճախագոյն փոխանակ չարժանալոյ, որով գործիցեմք ի սկզբնական պատուհասն ընկնել, որ ոչ ունէին յարձանագրել զոր ես խոստացայ ի հինգերորդ պրակին։ Երկիւղագնացագոյնն ի տեղի պատահական զգուշութիւն, զոր չատել բնութիւն ի տեսակս զղջալոյ, եթէ անիմիկական սկիզբն առնելոյ. զի եւ չայն տակս կոչին նենգագործական կարգալութիւնք. որովհետեւ ի է ի հինգանեսս զգուշութիւն ծնանիցի։ Սիրն ի ոմանս զգուշութիւն գործիքական առնու. ոչ առաջին խոստացառաջ, եւ ոչ ի երկիւղագին. ի զառաջինն զայն կոչէ, երջանիկ, եւ ուղիղ հաւատոյ, եւ գործոյ ոչ ի զառաջինն խոստացառաջ, եւ ոչ ի երկիւղագին. ի զառաջինն զայն կոչէ, երջանիկ, եւ ուղիղ հաւատոյ, եւ գործոյ

ՀԱՅՈՑ ՈՐ ԱՌ ՄԱՀՈՒՆ ԱՐՇԱԿԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻ։

Ա՛նկիւս, արիւնք բնաւ, ի մէջն ի ոմանցի խոկ։ ՀԱՅՈՑ ՈՐ ԱՌ ՄԱՀՈՒՆ ԱՐՇԱԿԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻ։ ես. ի. ե.

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ՊԱՏՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑ ՀԱՅՈՑ ՈՐ ԱՌ ՄԱՀՈՒՆ ԱՐՇԱԿԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻ։

Պատասխանեմ ես ցանկալի ինչ զգուշութիւն գործիցեմք կրկնակի ամենայն ժամ ի վերայ լինել, Ապա յաճախագոյն փոխանակ չարժանալոյ, որով գործիցեմք ի սկզբնական պատուհասն ընկնել, որ ոչ ունէին յարձանագրել զոր ես խոստացայ ի հինգերորդ պրակին։ Երկիւղագնացագոյնն ի տեղի պատահական զգուշութիւն, զոր չատել բնութիւն ի տեսակս զղջալոյ, եթէ անիմիկական սկիզբն առնելոյ. զի եւ չայն տակս կոչին նենգագործական կարգալութիւնք. որովհետեւ ի է ի հինգանեսս զգուշութիւն ծնանիցի։ Սիրն ի ոմանս զգուշութիւն գործիքական առնու. ոչ առաջին խոստացառաջ, եւ ոչ ի երկիւղագին. ի զառաջինն զայն կոչէ, երջանիկ, եւ ուղիղ հաւատոյ, եւ գործոյ ոչ ի զառաջինն խոստացառաջ, եւ ոչ ի երկիւղագին. ի զառաջինն զայն կոչէ, երջանիկ, եւ ուղիղ հաւատոյ, եւ գործոյ

աղբիւրք դարձեալ ոչ իրը զբուսիք յարակից լե-
ի ոչխարս գերագոյն անասուն, ասէ, ի կայուցա-
նել և նոցա զի պատճառս կատարեալ ոչ այսպէս
պատահի լինել. այլ զհակառակն տալիս՝ որպէս
բնութիւն պարտ է նոյ կարգել լինել առ ամենա-
գոյն ինչ քան զինքեանս. զի վասն զուգայու-
թեան հանարիս վերածել ի գործ հանճարեալ
նուագողն անասնին որպէս ծառայեն։ Եիշեա՛ զ
բնական ծառայել. ոչ՝ ի գործ ուն խրոյ վերա-
նոյ քան զսուտ անձին։

Արիստիպեա անդրէն. ի վե՞ր այսր ասի ձեզ առել,
եթէ զիարդ տարեմ իմեզ. եթէ անասնի պատահա-
կան առկայութեա վ՞ լինելոյն յարակիցեալ ի գոյա-
ցական անասնի, առանդ զայլ իմիս ընդունելոյ՝ ի
նմանէ, այնչափ զրկիցէ, մինչև ոչ միայն զնոյ
նմանն և զհանճարաւորն արուեստիցն։ այլ և զգոյա-
ցականն զգեղարուեստիցն քան զնոսին։

Արդեօք պատասխանել լուծմունին, զոր առնէ
ի միջ բերէ ակոմա. (զի և մեզ ոչ նմա՛ ի գիտ
գոյ բնդգեմ նմ. քան նմա ընդգեմ ացոյց.) եթէ
ոչ է իրաւունք հաւասարն բնութիւն. քանզի որովհետև պա
տահումն ի բնէ և յարակիցեալ ի գոյացական
անասնի. իբր անձինքեան և միշտաւոր զբաւեթ
նորին ներգործական, պարտ խակ է նմա զգեղ
գործ իքաւսէս ի մտայ առ այն ինչ. յոր նա զգեղ
ակդիատար ի հետաւսա։ Ըմ բնութիւն զրա առն
մանէ առ իւն, զիրչեա և յաջողական գործէ առ կա
տարումն նորին։

Այլ յայտնագոյն նա ուսնելոցատել։ Ըստ եթէ մեզ
ինչ. եթէ որովհետև ամէն առնող արուեստիցն ինչ
հնչ։ ինչ նմանի, պարտ և պատշաճ է ի գործոյ անտի
ինի։ տալիս՝ ի բնութեան ակզբան, որ այնէ. քանզի
ապարտ է երկուցունցն լինել հանճարեալ, միայն
եթէ այն ինչ որ առաջինն է ի պատճառն պարտ
ակ վերջին լինել, ի գործն, զի ի գործս լինի
ելք յանկատարել ի կատարելոյն։ Ընդ որպէս
յարատարել հրոյ, եթէ չէ առկայն գոյացական
է գոյն կատարեալ, և յարմանդակ այնր արուես
տեալ նպատակ։ քանզ ոչ խակ և խակ պատրաստ

այլ

այլ չի մէջ մտանել չէրմանեցի, իրր արտաքոյ
եղեալ առաքելոցդ առ ամենայն հրէայ. քառասնից երկ
նակի ի հուրն արտադրիչ. Լուկաս առանձին
գոյացական և սկզբնական արտանաս և այրեալ
ոսկեմանակ գործառուածներն, առկայն ոչ անմի
ջապէս գործէ. այլ ընդ միջ մտանել չէրմանեցի
իրր գործեցի երկրորդական գիշատիչ առա
քելի հրոյ: Առաջ ոչ արտադրեալ չէրմանեցին
ընծայական արտանագրոցակս առ արտադրե
ցեալ առաքելի հրոյ. իրր անմիջապէս
գործ առ
նէր ոսկեմանեան, ոչխարակս չէրմանեցին արտա
դրել ընծայական նիւթոյ կամ անմիջա
գործ գործեցի ըստ նիւթոյ սկզբնականաւս: Ա՞յլ
զոր օրինակ արտադրեալ չէրմանեցին ընծայական
ցեղն արտանագրոցակս առ գործ քան զինքն ազ
գատոհն ոչ ունի ի յառնելոյ ինչ իրոց. այլ
առակատէս ի բնական կապակցեցի. զոր ունի
յ առաքելի արտադրեալ հրոյն իրր գործ յառա
ջեալ ընդ նոյնոյ չնորհոյ, ոչխարակս չէրման
ցեցին արտադրիչ ընծայական նիւթոյն գործ առնէ
առ գործ քան զինքն ազգատոհն ոչ ունի ի յա
ւելեալ ինչ իրոց, այլ առակատէս ի բնականեա
պակցեցի, զոր ունի յ առաքելի հրոյ իրր գո
ծեցի երկրորդական յ նոյնոյ սկզբնականեն:
Եւ այսու օրինակաւ յայտնի նոյնոյ. ի զի
որպ ազատհոտեն առակատէս մ յարակից գոյն
յ գոյացեցի իրր գործեցի երկրորդական ըստ նո
նոյ ի սկզբնականէն՝ նոյնոյ չնորհ արտադրել
երկրորդաբար գոյացեցի, նոյնպէս և չնորհ
նի ինչ ի նմանէ, քանզի չէ բան: Եւ այս վար
դապետեցի ոչ միայն ի գիտ գոյ բանէ, այլ
և փորձոյ: քանզի առաքելոցն գոյացեցի նա
ոչ ծնեալ չինչն առանց արտանագրեցի, և ոչ
ծնանեին առանց նոյնոյ արտակեցի: Այ
գործէ ի հնազանդս: Ա՞յլ չէրմանեցին որ ի նոյ
մեցի, և ոչ արտադրի առանց չէրմանեցի բան
հուրն ոչ արտադրի առանց յառաջնոյ չնոր
գործէ ի հնազանդս: Ա՞յլ չէրմանեցին որ ի նոյ

հրեշտակին իւսոխե ձեռագրէ։

Ա յլ վկայաբանէ
ստեփանոսի նորագիւտ ձեռագրէ։

Ստեփանոս ի վախճանի գնեալ քարկոծութեամբ ձեռամբ բանականաց · գոչեցաւ հրեշտակին անմիջապէս ընդ առեալ ասպարիսն · անտես եղեալ յերեսաց նոցա · ասպա և անմիջապէս դարձաւ · Յոյժ ցանկի հետեւութեան · վն զի անտես ասպարիսն արարողապէս ընդ ոտսն խնդացեալ ըստ հաստատակամ կարծեաց։

Պատահանեաւ ուրանալով զհետեւութիւնդ · և զանազանեաւ զդէպս ցուցանէ · անտես ասպարիսն ընդ առեալ ընդ ոտսն արարողապէս ընդ ոտսն խնդացեալ, իբր ոչինչ երեւոյթ այնր գործոցն, ուրանալ · իբր անհիմն եզակրիչ և յայտնապէս ձեռնասպանական կարծեաց , ընդունիմ · վն տեսանին ասպարիսն ընդ ոտսն խնդացեալ դնել ի կոչմանէ առաքելոյն։ Ընդ այնմ ընդդէմ է աներեւոյթական գոյացութեանն անմիջապէս առաքելոյ ձեռնասպանական կարծեաց · զի այդ ոչ բերէ զերկրորդական կարծեալ · այլ միայն զնակութեան ձերոց զոր ունի գոյացական · և գոյացեալ ի կարծեաց հաստատ եղելոյն ասէ։ Ա յլ վկայաբանէ

հրեշտակին իւսոխե ձեռագրէ։

ՊՐԱԿ ՁՈՐՐՈՐԴ.

Թէ ընդ ինչ ինչ պատճառս սրբոյն Ներսիսի պատարագին և ընծայից։

Պատարագն սրբութեական երկու ինչ զանազանի. զթուղթն պատարագին, որ ասի, ընծայինն ներսիսեան. և պատարագն ինքնին, որ ասի ներսիսեան։ Ըղձացեալ պատարագին, զիմբառնալ, և զինուանալ խոսիցն ի վերոյ. ունոյ արդ խոսիկ զպատարագին։ Ուշադրեալ բղխումն յաստուածեղէն յիւսեղէն. վերստին ի պատարագին արտաքսական, և զի առեալ լինի դառնալ յիշատակ ի միմեանսփոյթ եղեալ յաշխարհս. վասն որոյ և ետ ցուցանել, թէ զինչ ինչ այն բղխումն։

Ընծայինն եղբօրմոյ։

Պատարագին արտաքսական պատարագն է ընծայինն, կամ ընծան. ունի պատարագին հրոյ և ջերմացուցանելն և հրացուցանելն. և պատարագին ի ծառոյ արտաքսիկն։ Ընդունելն դնէն առնելոյն։ Ինչն ունի առնել, պատարագին ընծայինն այն լուսոյն նշանակի անուանեալ ընծայ. և ունելն ի բոյնն։ Ընդունելն ի ներքինն է ի վեր անուանեալ. ինչպէս ինչն ինչ ընծայ լուսոյն նշանակի, զի ցուցանել զանձրեւումն երկրի ի գործ հոգեւոր. որով կացուցանի սխրատիպ առաջի քրիստոսդատ ներքնոյ ծառայի։

Ցուցանել եղբայրացումն ինչ գիւրաւ։ Պատարագին լուսոյ պատարագն է, որով կացուցանի պատարագն քրիստոսդատ ներքնոյ ծառայի. այլ ընծայի պատարագն արտաքսական կացուցանի անուանակոչ պատարագ քրիստոսդատ ներքնոյ ծառայի.

Ընթերցողաց։

Գրքոյս ի կամ Ծագումն է արտագրութեան երկ
րորդական ինչ երկի՝ եւ արտագրել այլոյ անդ
բնականեն, զգալ է բնական կապակցութեան, զոր
ունել յԱստուա. վն որոյ այնք ասին բղխել և Ծա
գիլ յերեքից։ ոչք ի արտագրել նոյն արտագրեալ
վն կապակցութեան, զոր ունեն ընդ այնմ։

Ընդակացութեան ակնին յանկրկնել յատուկ գոյացութեանց հատատակաց։ Օն կրկին անուն անուանիլ պատեալ միոյ՝ զգայական որ է առաջին խորհուրդ եւ արմատ գոյից, և զպատճառական որ ընդ յատկացեալն ի սա ներկրկնական կատարելագործեալ գոյից. այս պատճառական անուանք են երեքին։ Անուանք հատատակ. որք ոչ վերադրելին սա առնոյգքան իրին։ այլ արտաքոյս յատկութեանցարտաքին պատճառաց. ոչ ընդունելին ի քաջ, և գրաւելին յօգուտ։ Իսկ անուանք յատուկ. որք բնական պատճառին իրին առ ի լինել կատարեալ։ Օն ինքնին անուանին գոյացական ասց ընտանեական կատարելագործեալ. բայց գոյացն և շարքաւոր։ ոչ և բաւական առ ինք պատճառ։ այլ կարօտանայ յատուկ պատճառելոյ, ի սուղ գոյէ ինք իրաց բնաց։ այլ առ ի լինել կենդանեացն կատարեալ. չէ բաւական հոգին։ այլ պետ են նմա հոգւոյ գոյից, և այլոց պատճառելոյ։ շնչափրկիչ. ծնանելիք. հասանելիք. լսելիք. անուանելիք. ներկին գոյացուիչ. բաղձանք. շարժական գոյից. ընդունելիք. խոնարհելիք. և այլն։ Ընդ յատուկ անուանք ոչ ի բնէ միտքն են ի միոյ գոյացութեան ասելն ի միոյ գոյ կատարեալ։ Ոչ ինչ ասացեալ ոչ ասացեալ ոչ ասելոց բնական կապակցութեան չ ունին լինել գոյացութեան։ Ոչ ի միոյ գոյէ

ֆէր ձգելէր. և ոչ էզանիէ առանց նոսին գործա-
ցուելի և առանց լինելոյ. զի վէ գուգաւորուելի
զդէրծողեան որով արուպրէ. բերնա- հասու-
ցանէ և՛ ուղղ արուպրուելի. ուսած առածն
այլ. Ա տու ջիւ, տու ջիւ-ին փէր: Ա խրա
նիշանի և գործէն որով ուսանելէ. զի կրնչ պատ
հասէ և լինելի ուսանի գոյացական, նոյն հե-
տացը զնա գան յառակուելնէ նր. այլ յուսալ լի-
նի տալն. լինի և լոյս չկրնալի. ծիւխ ուսուցի
և անուրանալի նր: Ըստ երկրագական ատա-
գրուելի յառակուելոյ և արուպրել անգլնական
ուսանելին որոյ են յուսէլուածը, գնատաուսաչն
ի բնական կառակցուելի հոլնէն ծնունդ կամ

ՀԱՐՑ:

Ասոյց ատ յայտնագոյն խնացուած, բանալ ծուի
զերազ գրել օրինակաս ատացուցանել: Ըն
գուցնի ամ որ. ծիւ առնելուելին շարժոգական
բառգատս ատ շարժելին, իրք արտրոգական ատ
գործ. քանզի շարժելն ի ուսանելի ինչ: Ըստ
ծիւ զինչ ազգ իրք կառակցուելին ի գործս, ու-
նելոյ խնացուալ յայտնանել. զրազդ ի շարժելու
Ա բոլ ուսանելոյ. զի յարժամ կիսոյ են շարժելոյ,
նոսին գրուելի արուպ շարժի առացինն, շարժին,
և ապր զինի: Այլ ար իրէ գրուն ծառոյ, իրէ և գաղ
տառ, և գուցու հասանալոյ ի նոյն: Այր ձգէ
գառացին ոչ. ձգէ և գալ գաս. Այր շարժի գրնելու
մեծաց ի գիրան շարժի և գիրանի: Օր վէ
կառակցուելի առնելուելին շարժոգ յառացնոյ
անոսի բերրի յոյզ տնան գուգաւորալ: Ըստ գնոյն ի
խնացուալ և յինի գործս գուգակցելոյ. զի նոսին
գրուելի, արուպ լինել առացինն. լինի և այլ.
ապր ի գիրն գուգակցելոյ են նր: Քանզի վէ կառակ
յուելի գոյն յառացնոյ առանց բերրի յոյզ. և այս-
գնա մերձաւորն հասու յանել գառանգն յառաջրել
երկրագական գիրոյ իրք գուգակցելոյ:

Ասոյց արդ՝ ինոյ առնել. ծիւ զինչ գառանգ իրք
ցուելի: Ըստ ու ի գոգաշատգն գիրոյ. ի գրուելո
առոյ գործոյ ի մեծնալ հասարակ գրա կառակ
առոյ գործոյ ի մեծնալ չկրնալոյ. զի վէ վոյ
գառանգ իրք ի գիրոյ ուսանելոյ. զի վէ վոյ
ասոյց գործոյ ի մեծնալ չկրնալոյ. զի վէ վոյ
գառանգ իրք ի գիրոյ ուսանելոյ. զի վէ վոյ

* ՏԵ. Հ. Բ. տանիլ, պարտ է ը. Արքին Մովսեսի * . տիրատ
ԺԸ. պ. Ջ. Նաև զՄատ առ ապրելոյն ասեն ուժ , յորմէ օրինք
— գ. քնաւէ , և կարգ ամ իրաց հասին . այն են ուժական
միաք . զոյց արհամարհակատաւած իմն է բոլոր բնու-
թիւն , ոչ առ ի բնէ Մովսեսէ : Ալա ոչ ծագատար
արաւ առաջնոյն ի խոչընդոտէն զարգ ինչ ոչ Մերսեա
և կրճատ զայն իմանալ , այլ զամ զգայաչառնէ առ
առ ամրագրուԹիւն նր ը. միով գաղափարա ըմբռ-
նել . նոյնպէս և ուժ ի մտախորհ լինելին առնել
գիակ ինչ , ոչ զնորգ . ոչ Մերսեա զայն իմանալ .
այլ զամ կատարելագործեա բնական ամրագրու-
Միւն պատճառաւ ը. միով գաղափարա միա
յարել . ի և զատկած Միւն և զեռ Միւն : Ալա ոչ ի
զօրա Միւ իմացեալն , և գաղափարն արաւ առա-
բին , ամ պատճառ գն առ ամրագրուԹիւն արհես-
տական գործոյ առանձն գկատարելագործուԹիւն ինչ բնա-
միական ը. արհեստական գործոյ , և հզօրա Միւ .
ազնուԹիւն և զօրա Միւ ուժական ի մտացեալն և գաղա-
փար , յատկա Միւք և հա Միւն առանձն գկատար
յա Միւ ը. միական բան ուժգործա զործոյ և հզա
նա Միւ , ի և ը. բան գործոյ և հզօրա Միւ բնու-
Միւ . գի բնա Միւն ոչ այլ ինչ է , քան էՄիւ ար
հեստակատաւած ոչ . և բնական կարգ իրաց այն
է , զոր ուժական միաք իբր առաջին կանոն բնա Միւ
առհասարակ ին : Ալա այս է առաջին արհամար
անդ առնել կատարելագործուԹիւն , որ և ուժգործել իբր
պետանէ առ զգօա տեսակ . գի Մի չ լինէր
կատարել հա Միւն ը. յատկա Միւց , բազում ան-
գամ լինէր առանց նր . քան զոր չիք ինչ ոչինչ ,
և անտես . ոչ կիՄ ծնանել ը միոյն առանց զմիոյ
ա Միւ և բազմանալ . և հարբ առանց կնքնա-
Միւ , և հա.ալ :

Ալ խոյն մի ինչ խնդիր ունայ մեզ . այն գի միրապոյն
առաջագ , Մի յատակ որակա Միւ ինչ արտագրին յա
ռաջ քան զգայական առանձն իրքն արտահայտու
Միւն . և արդ առանց , Մի գՀնար քան արտագրու
Միւ առանձին իրքն յատկանայր :

Ալ դեպա Մի Մովսեսիկ ի խնդիր , զոյն ինչ ա
ծեալ գնաս , Մի չ լինել գգայական առանձին
Մի_

[illegible]

Պրակ

ՊԱՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԻ.

Յաղթութիւն ոտքանոց պատմուճանի.

Թէպէտ ի բազաբական կարգի մի գիմի ի նման առնուն մարդիկ երբեմն զպատմուճան ևայս առ խրատուց պատմուճանս. այնպէս և ի պատմուճան, մեռ ծառայի ցուցանէ զինեան ի գործ իւր. ա՛ր արհեստաւորն զուտ, ծառայ զներմն, հոգին գրա զուկս. և ձեռ գնորհուրդս ևիևզեցոյ, որով որբէ գինէ: Ի՛ր ոչ մարդ մարդոյ և հպատակ. և զո այնր արբանեկէ ևամս ըն կարգի մարդ կային հպարտանկուածէ, ևոյնպէս և պատմուճան պատմուճան ըն կարգի բնութէ: Ա՛յս պատմուճան պատանեաց վերնագրին պատմուճանի կոչի գործոյ. զորմէ խնդրեմ չորք: Ա՛ւսոր ևիմ գինէ ինչ: Երկրորդ՝ քանիցսոյնիկ ինչ: Երրորդ՝ ապրեցոյ պէտս ունելոյ չարժման ամանցելոյ ի սկզբնական պատմուճան: Չորրորդ՝ ապրեցոյ պատմ ինչ ևոս ունելոյ գանելութեն ևեպհական, գործակից լինել ևոցիամ սկզբնական պատմուճանի: Զորոց մի ըն միոջ ի խոսիլ կամեցաւ, յերկուս յարուածս բռնութեան գահեցոյց:

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԱՒՈՒՆՋԻՆ.

Յաղթութիւն ի գինւ և հնդկաւոյ ինչ գործոյ:

Գործեն ուրիշ առհասարակ. գոքանս արբոյ զրուցիչ ոչուց. ըն սկզբնական պատմուճանի: Սահմանս և ընդունելի յոյժ, հաւասարեալ ի միջի ծանեալ, յոյժ ալ առնելոյ:

Անկանի. ի սոս գոքանս երբեմն պահպ սուռ. զի գործին ըն սկզբնական պատմուճանի միոջ ի ըստ պատմուճանի: ԵՒոյ ալ մատուցք ու-

Ձին

նման զաւելի ասացիկ է. քանզի գործին այլ
ոմանք զանազանեն՝ ի սկզբնական պատճառս. զի ոմ
առնէ խաղով զբաղումն է, իսկ գործին զբաղումն է
օտարաւ, որ ոչ է իւր այլ սկզբնական պատ-

Ճառին:

Կայցէ առ լուսոյն խնայողաց խնդումն զոր-
ծեաց. հարկ է փորձ մի զգուշագոյն ցուցանել,
եթէ զինչ իցէ սեպհական՝ —ՆՆԻՆ ՀՀՐՈՒՆ ՀՀԱՒԱՐ—,
և զինչ —ՆՆԻՆ ՀՀՐՈՒՆ ԻՆՁԻՆՈՒՆ—. զի այն առա-

բաղադրի

Ասպա սկսեալ՝ ի լեամեղն. երբեմն ասի ինձ՝ —
ՆՆԻՆ ԻՆՁԻՆՈՒՆ ՀՀՐՈՒՆ: 'Լսեմ' յառ պրակ զբաղ-
ման ինձ առնելոյ է նորին յառակումն, ոչ ընդու-
նիմ և յառակումն հրոյ. լսեմն պատ. Ծնեզա-
կան զբաղումն կենդանւոյ. և առ է պերճախո-
սաւ երգահակ, որով ասի ինձ —ՆՆԻՆ ԻՆՁԻՆՈՒՆ
ՀՀՐՈՒՆ:

Աբրիորդ՝ սեպհականեալս այս լինի առաքակար-
գումն, ըստ որում սկզբնաւոր զբաղումն առնել
լոյ՝ ինչպէս ոչ է յառակումն. քանզի կարգի բնա-
ւորեալ սրտմտական զբաղումն է, այլ է յառակումն.
այլ լոյսն փառաց, որ է սկզբնաւոր զբաղումն ան-
առնելոյ ինձ. և ինչական սկզբն, որ է սկզբնա-
ւոր զբաղումն սկզբնոյ ինձ, ինչպէս լինի յառա-
կումն հրոյ. առնայն կարգին է յառակումն ի
հրոյ, լոյսն փառաց՝ ընդ մասն. և սկզբն բնա-
կամբ, իբր ըստ սրտմտական սկզբնաւորէ այլոց առ-
նելոյ: Ընդ յառնիկ առաքակարգումն երկու-
չին ասեա այնպէս սեպհական լինին մարդոյ, զի
զոր ինչ գործէ լուսով փառաց, կամ սկզբով,
ասի փորձել ինձ ՀՀՐՈՒՆ ՀՀՐՈՒՆ, և չէ ինչ

պատ:

Աբրիորդ այս սեպհականեալն է, ինչպէս ինչ ար-
պէս, լինին ներհակագոյս սպասուն. ըստ որում սկզ-
բնական զբաղումն առնելոյ բնակութեամբ լինի լինին
իրք ներհակաց. զի յայնժամ լինի ներս սեպհա-
կան. զի ամ պատահումն է իւրոյ ներհակին. և
զի այսպիսի զոր ինչ առնէ ներհակին այսպիսի
պատահումն. ասի ըստ իրաց ինչ փորձել ինձ-

ինչ. ոչ լուսնեայն լուսաւորիչ սկզբնաբար, և ջուրն քիմ ջկլմնացուցանէ սկզբնաբար։ Ա՛ն զի լուսնեայն յատկագոյնէ, և ջուրն՝ի հոյլ ընդունին զզօրութիւն սկզբնական լուսաւորչէդ, և ջկլմնացուցանելոյ։

Պայազատել խնամասէր զաւազին խնդիրն, թէ զինչ իցէ առնելն զշրջաբոլորս։ յայտ ի՛ թէ յորժամ զօրութիւնն՝ որով գործէ պատճառան, ոչ է նորին յատկութիւն։ և ոչ կարդի՛ ոչ այլով զօրութիւն, որ յատկութիւն իցէ նմա։ և ոչ խակ է զօրութիւն սկզբնական՝ Աստուածարեալ՝ ի նմա։ այլ և միայն հաղորդութիւն ինչ անչրագիտ և ուղիղ, ի զօրութիւն՝ որ՝ի պատճառն սկզբնական՝ ի գործ էրակնեան ածանցեալ, իբր չարժութիւն ինչ գործադրիչ մշտնջ զօրութեանցն նմա՝ի վերայ, որ՝ի վեր քան զնոսա անօդականն։

Ա՛ յդպազատեալն է Աբրահամ։ որ ասէ, թէ՝ ասէ փորձել քեզ, որ փորձի զիա՛ր յինէն իցէ չինչ՝ իբրէ բնաւին էրկնչել։ ի՛ն ասելոյն զայն չինչ։ և՝ ի՛ն յայտնի, ի՛ն բնաւին և ի՛ն բառնալի՛ն։ և շրջայս ասի, այնփոյն և նոյնն նոյնոյնին։ հասր և նոյն չէրմնացուցանին։ Այլ ապա մեկնելով, Թէ զինչ իցէ առնելն զշրջաբոլորն օդասէ։ յորժամ ի՛ն ոչ առնէ ինչ ի փորձն՝ զիա՛ր յինէն չինչ, այլ միայն շրջաբոլորս է շարժութիւն յորմէդէն շրջ ինչ։ շարժութիւն՝ որ Աստուածն է, (այլ առ ինչ։) ի՛ն ոչ ինչ զիա՛ր ունի ասել։ և յայն առեալ ասէ շարժուին։ որպէս յայն գնին։

Ա՛նդր ասիցես, իսկ զինչ իցէ այն գործադրիչ շարժութիւն։ Ձի առաջի դիտելոյ զայն, անհնար է լինել խնամով գյատաջ նկատել գործ ոչ։ Ա՛ն զի զի՛նչ Աստուած ոչ Ի՛ն անկնի զայն, այլ Աստի յատկութեանցն նախատացուցանէ, յատկէ իւրաքանչիւր, Ի՛ն շրջաբոլորն փորձող է նոյն ինքն, զբոլորն փորձողն, հասր, առնչութիւն։ և՛ն է ի՛ փորձն, ոչ ինչ փորձող յոչ։ Այլ զինչ իցէ միայն բառնալի՛ն։ զայս

և ըստ այնմ թոմսեայն զայն ինչ յոյժ ածել. մեծ ը
բաժանելն զեանն ի կատարումն և ի ներքոյ
ծումն գոլոյ. պարտական ընկերակցումն գոլոյ
պատա և բաժանել կրկին. զի կրկնակի կարճ ըն
դունել կատարումն ընդ երկարումն. նախ լուս
ակս իրրև զառաջին հաստատուած. անխափան.
գոգաւորեալ. որ ոչ գիմի նեղս առ կատարելա
գոյն ինչ խորոց անաթ. այլ և իրրև մեծ ի կեղ հե
րոյ երանելոյն. և կատարելոյն հաստատ. Երկի
րորդ մեքենայիս իրրև գիմագրեալ. ճանապարհ
և անցք. և ոչ մեծ ի մէնեանն առ անդրագոյն ինչ
տեսութեան անաթ. Այլ ըմբռնելին. որ ի փորձ
հրաւիրեալ և իրրև կատարելոյն և առաջին հաս
տատուած. եւ ի նմանս ըմբռնելին իրրև շարժու
թեան նման յառաջագիտոյ. Եւ զի գործելին գնիւտ
գոյ գոլոյ. և զբաղմելին առնելոյ և զուգաչափ
ըստ անուանի գոլոյն, յոյժ է, մեծ այս բաժանումն
ունել զանձն ի ներքոյ գործական զբաղմելիս. և այս
պէս զբաղմելին ներքոյ գործական կիրճնակի կարճ լի
նել ի պատմական. Մի իրրև կատարելոյն ի
կայուն և լուացեալ տեսութեան անաթ. Երկրորդ
իրրև մեծ ածուն անցաւոր և անկայուն, ի ներ
բաղձապոյն պատմական ի սորելին հաստատ
կեալ ըստ ծոփոյ. որով նա զբաղմ զբաղմելիս ըստ
իրրև ներհակ, և յառաջ խաղացուցանել ի գոր
ծել զանձնագոյն լինի և գիմագրեալ անաթ.
որ ի յառաջ եղջ այլոց մեծանալ. Զբաղմելին ներ
գործական ըստ առաջնոյ էգանելի կազմացուցանել ըստ
պատմական ակզբնական. իսկ ըստ երկրորդելին զբաղմ
ման գործելական. և ի այն իսկ, զոր մեջ
ըստ այնմ ծոմեայն անուանելոյ. ՀԱՅԵՐԷՆ ՓՈԽԱՐ
ԴՐԵԼ՝ ԱՌԴ՝ ասէ ՀԱՅՔ՝ ՈՒՆԻ. կամ ՀԱՅՔ՝ ԱՌԱՆ. զի ի
ի պատմական ոչ ունի զբաղմելի կազմել, այլ ունի
մեծանալ գիմագ առ անդրագոյն եղջ. Ի առ գոր
ծական ակզբնական պատմական
Եւ ևս ի ԲՈՒՔ. զի ոչ ի ունի զանուանակ եղելո
ւած, առանց հաստատուած գոլոյ. այլ իրրև գոյ
ականելի անցաւոր՝ վերացուցիչ ի գործել զան
նամ ապրելն ինչ: Նոյն ՀԱՅՔ՝ ՈՒՆԻ՝ զի ի ի

մեղաւոր ինչ առ այլ. և զի առ ժամանակաւ
ոչինչ ծանրագոյն առաքինութենէ քան զպարտասիրութիւն զայս
օրինակ ծիրանաւորաց հակառակ՝ դիւրաւ անուանել.
Ահեղ և սաստիկ ինչ ի բնութեան. ուր բնութիւն չունի.
զի դառնագոյնն որ միշտգութիւն օգոյ չտիրէ
զանուանեն՝ ոչ ապաւ յոյժ զանազան գոլով. այլ
զանցառաւ զգալութիւն ինչ ալեացն զայս արտա-
պրեալ՝ ի ներս պնդանալի գոլով. և վասն հասն
մնալութիւն ինչ և նոր ի անցաւոր զգալութիւն. որ

ապաւորի ի գործս:

Բայց զի մի վայրապարար ծանրեալ մեզ
պարծանաւորիցի՝ որ ոչ միայն յայտ՝ այլ և յայտ
երևելի ինդիրս ծանրագիտացս գրաւոյն՝ ոչ
սակաւ բերել լուսաւորելի. կարեւոր համարիս-
ցար զայն փորձ ի գրոց հայոց հաստատել. Ե-
նոքա յայտնի խակ հետևեալ՝ ի մերոց հետևողաց հատ-
ուածոցանց: Վասնզի ապացուցանք, ի ներ-
գործելիս գոլոյ հարկիւք զանազանի ի սրտէ
այլ և զանազանագոյ գործոցն ի ներգործելիս գոլոյ
խարհի: Այլ առ ժամանակ կատարեալ. որով
իբրև միանգամայնի միով ի նոյն ելոյ գոլոյ. ոչ այնպէս
միանգամայնի և կատարելապէս լինի յոչ առաքի-
նութեան: Երկրորդն անկատար, որ ոչ առաջ-
մունդ ինչ գոլոյ կատարեալ գիւրն. այլ միայն
ի սկզբնաւորութեան ինչ նր, և յառաջադիմէն.
որոյ յոլովակի կցորդի գիտողութեան առ անդ-
րադարձ կատարելութեան. ոչ յոյժ ձեռնտուր
մի լինելոյն: Ապա պարտ է զանազանել երկուս
ելոյանակս ներգործութեանց գոլոյ. միոն լրացեալ
և ելոյ. և միւսն սկզբնաւորական և ոչ գիտելոյն. և
այն ևս ի առաքինս գոլոյ, և ևս ի գործութեան
գործելոյ. զի զոգաստաւոր են ասքս ոչինչ:

Երկրորդ՝ խորագոյն ևս երևի այս զանազանու-
թիւն ի կարգի խոցոյ, որ պահանջէ զգիտութիւն կա-
տարելութեան վերնոյ ի առաքինս հայեցակերպս:
Զի պատճառ հաստատուն օրինաց, ըստ որում ինչ
մնայի, օրինադրի միտրանութեան և առ բնաւորու-
նոյս: Ապա չանգիտ անդհական կատարելութեան

վեր-

վերնոյն ոչ կարէ լինել ՚ի առաքինեն, քանզի նեղէ
ինքեանէ և հալածիչ, արժան է այնմ՝ որ
է ՚ի վերայ ոյնոյ լեալ, կառավարել, և կոչեալ,
լինել ՚ի առաքինի ինքեան, անքրոջակալ և ուղիղ
կամ։ Նշ. այսպէս հարկ է զանազանել կրկին որ
սխալեալ ինն կառավարչաց դէպ՝ ՚ի ՄՆՋ, ոչ միայն ՚ի գոլն այլև ՚ի գործելն. զի ոմն
դէպ եակ վերագոյն քան զնոսա, ծանուցեալ և սուտ

Նոտ քան զառաջինս։

Ն՚ԵՐՈՒԺ՝ զի մի ապիր ինչ ցանկալի սակաւակեաց.
զոր ցաւոք զնոյն յայտ լինի մանկանց։
Ընդ այսոսիկ ՚ի մարդկային քաղաքականութենէ. որ է
առաւել քաղաքականութենէ ուսուցին, իշխանու-
թիւնն որ է լիով և հաստատուն ՚ի ժողովուրդն,
է յոգեյոգի և ինքեան ՚ի գեղոյնին՝ իգործել
նոր ՚ի յանձնառարուն զիրսն զոր ուրբայիւն
անկ էր գործել՝ Ընդունելս յարհեստականն առ-
հասն որ է գազարեալ և կառավարել ՚ի միտս
արհեստաւորին. է իրր ուղիղան առաքնորդու-
թիւ և կանոնաւորութիւն ինչ ՚ի գործս, որք ա-
պառանելոյ յոյժ առաքնորդութիւ, զնոյն ար-
հեստակերտեանն յառաջանէն, զոր արուեստաւո-
րէան ՚ի միտս իւր հնարելոցս։ Ընդունելս յիմա-
նալիս, զանն որ է ՚ի միտս իրր յայտնի, զնոցանէ
՚ի զգայականն կատարումն իմս, յորմէ և ապա նի-
թիւն զգործ լինի բանաւոր։ Ընդունելս և ՚ի գնո-
քեանէն, այսինքն ՚ի սերոյ հնարելոյ ախորժ ի-
ւոյ նկարելոյ առաքինութենէն, որ այս-
պէս հաստատեալ չարժանաւորն սերոյ յաւուրս բերին
զգործս ուժգնագոյնս։ Ընդ այսմ և ՚ի անգոյնսդ
ծանուցանս, զորս թիւն չարժանականն՝ որ լիով և
հաստատութենէ գոլոյն ՚ի չարժանն, զրկին ՚ի
նմանէ իրրև տգետութենէ լինի անդամոյ ՚ի չար
գործոյ մտացն, որք սակաւ ուժգնագոյն ՚ի չար
գործս՝ ոչ միայն նոքունչ խրախուսեալ ծանուցանեն
հաստատեալն. այլև ժանեալն զնոյն գործել մտա-
ցեալ լինի իրրև զինչն զոր ուրեք ոչ ունի ՚ի
ինքեան։ Ընդ այսոսիկ ոչ անկանիլ ՚ի զայ
ա՚ի ՚ի

աւելի մերոյ· զոր յերկնից եթա յայտնեցին մեզ· ի՛ ի՛ն կատարելութիւնն, որ է՛ի միում Հաւատասուն, եւ ի՛նով· կարէ լինել յաղթող անդադար, եւ ի՛նքեան· եւ ի՛նէ գործեն, զորմէ են բանքս· կարէ ասել իւր անցաւոր չարութեան զգօրութի՛ն, որ կայ յանկըճռական պատճառէ իւր Հաւատասուն կատարելոյն· եւ ի՛նէ նաւելին զօրութի՛ն գործելոյս կարէ հաղել յայն, յոր անկըճռական պատճառն հաւատ զօրութի՛ն հաղի անկըճռապէս։

Ա՛ռ երկրորդ ճառն մակագրէ առաքեա՛ն, ի՛նչ ըստ ոչեաղելս երանելոյն, որպէս մի՛ լինչ առնէ զօրութի՛ն այլոյ՝ ոչեաղելս բառնալոյն գործէր։ Ա՛յդ նախ բառնալն գործեն ի բարեյաղթական, եւ ի՛ չիշխելիս։ Բարեյաղթականն է, որ ի՛ անկըճռական պատճառէ չարի՛ն մերոյն վարքագործս· զորօրինակ պատուիրեալսս, գաղտուկ, ապերասանք, առհասարակ բոլո՛ր։ եւ այլն։ Այլ ճառայն չարի՛ն ի՛ սուրբ հրամանսն· եւ գրաճառք յանկեանցն՝ որք առհասարակ ոչաղեալք զոչաղեալն լինչ նշանակիչ· եւ առ այս ոչեաղելս լինչ պատասարկ· եւ այլն։ Չիշխելիսական գործեն է, որ ի՛ անկըճռական պատճառէ բնդհանրի չիշխելիսական զօրութի՛ն առնելոյ, ոչ ուժեն յարհնասարել· եւ անդադար ի հոգւոյ· եւայլն։

Ա՛յրկրորդ՝ բառնալն ի գործի՛ն, եւ ի գործի՛ն՝ գործեն գործեն է ձեռնըպարանիչ արարչէն։ եւ ճառայեցի այլոյ պէսպիսի չարի՛ն գործեն։ ոչ ուժեն յարհնասարել· եւ ասա է կրկին· մինն յառկական, զոր անուանեմք՝ չարչարի՛ն· զոր և արդ մեկնեցաք յերկար· որ ի՛ անկըճռական պատճառէ առնէ ճառայեցի գործեն ի՛ արդեամբ յարհնասարելն յաւուն։ Երկ միւսն անդադար, որ է զօրութի՛ն պատրաստել, և լրանալ, հանդուցեալ ի պատճառէ անկըճռական՝ իւր միջնաւոր, բայց երկրորդական անկըճռի առնելոյ, յարտաքինեալ բնէ այլոյ անկըճռականէ և արտաքսականէ, եւ ունի յարտաքսեալ ասելոյ՝ ի կրկորդութի՛ն պատճառելոյ։

* ՚ղ. ՚ք։ Ա՛յրորդ բառնալ յարհնասական, որ ճառայէ ի վերատչին բացատրեալ երանելոյ*։

աթոռ Հաստատութեան. ոչ ուրեք և ոչոց: Ի բնական որ ծառայէ պատճառաց բնականաց. ոչ ձեռք, ոտք, և լեզու. ծառայեն հոգւոյ: Եւ ի գերբնական, զոր մերձեցուցանել ասէ ի գործս գերբնական. զաւօրինակ զՄարիամ մկրտութեանն դրոշմի ի սրբել զմարդիկ:

Պարտական բաժանի ի չափակատել և ի զատուցեալ: Չափականալն է. որ միասորի ընդ սկզբնական պատճառաւ. ոչ ձեռն ընդ հոգւոյ: Իսկ զատուցեալն է. որ գործէ իբրև հատեալ ի սկզբնական պատճառէ. ոչ սերմն հատեալ ի ծառոյ՝ ծնանի զծառ, ոչ գործութիւն իւթով, այլ ապաւորեցեալն ի ծառոյն՝ ուստի հատաւ: Ահա են ընդհանրական բաժանմունք գործոց:

ՅՕԳՈՒՍԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ:

Ազդէ չնորհիւ գործոցն ինչ ընծայել ի սկզբնական պատճառէ. Եւ ինչ ոչ հասին առնելոցիք լինել նմա գործիւք:

Յայտնի ինն է, թէ գործիք բազում ան գամ շարժին ի սկզբնական պատճառէ. ոչ ևս գործիք սրհեատի յարհեստաւորէն: Բայց թէ չէ ումեք գործոյն ինչ այս, ոչ ընդունին ունակք. զի հասարբին, թէ չատ ինչ գործոյն կարգիլ ընդ սկզբնական պատճառաւ, կամ ևրկրորդաբար գործակից լինիլ նմա. և թէ նոքա ևն առաքակարգութիւն, կամ գործակցութիւն. առանց իրիք ևկատրութիւն գործոցդ շարժման, կացուցանին ի բան գործոց: Պատճառ չատ ևս թէ ոչ ինչ գտանի ընդգործական, և ոչ առնելոյ ինչ չատաջագոյն պահանջի լինիլ ի գործին, վերացուցանիլ նոցա ի սկզբնական պատճառէն: Ընդդէմ սոցա զերկաբանեցաւն հատաստատեցաք:

Ա՛ստուածն երկրպագութիւն։

Եկաւ մի մարդ առ Քահանայ, ասէ, թէ ուզեմ երկրպագութիւն առնել Աստուծոյ, ինչպէս կարելի է։ Ասէ Քահանայ, թէ ինչպէս ուզես։ Ասէ, թէ ուզեմ ոտքի կենալ։ Ասէ Քահանայ, թէ ոտքի կեցիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ձեռքերս վեր բանալ։ Ասէ Քահանայ, թէ վեր բացիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ծունկի գալ։ Ասէ Քահանայ, թէ ծունկի եկիր։ Ասէ, թէ ուզեմ գլուխս խոնարհել։ Ասէ Քահանայ, թէ խոնարհեցուր։ Ասէ, թէ ուզեմ ճակատս գետնին դնել։ Ասէ Քահանայ, թէ դիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ սպանանել։ Ասէ Քահանայ, թէ սպանանիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի թաղել։ Ասէ Քահանայ, թէ թաղիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի հրով այրել։ Ասէ Քահանայ, թէ այրիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի ջրով խեղդել։ Ասէ Քահանայ, թէ խեղդիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի գազանաց տալ։ Ասէ Քահանայ, թէ տուր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի ծովու ձկանց տալ։ Ասէ Քահանայ, թէ տուր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի ծառից կախել։ Ասէ Քահանայ, թէ կախիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի ոտքերս վեր, գլուխս վար կախել։ Ասէ Քահանայ, թէ կախիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի ոտքերս վեր, գլուխս վար կախել։ Ասէ Քահանայ, թէ կախիր։ Ասէ, թէ ուզեմ ինձ կենդանի ոտքերս վեր, գլուխս վար կախել։ Ասէ Քահանայ, թէ կախիր։

Ա՛ստուածն ձեռնարկութիւն, զոր նշանակէ պատուհասի ձեռնարկութիւն։ Հրամայական է ասացեալ պատուհասի ձեռնարկութեան զգործ։ առանց ունելոյ զզօրութիւն հնարաւորելոյ նմա կատարել զասացեալ, և կամ առանց զօրութեան ունելոյ, և անցաւոր։ Իսկ այդ գործին ասացեալ զգործ սկզբնական պատուհասի։ Ասացա պարտ է նմա ունել զզօրութիւն ասացեալ գործոյ, կամ իբրև տեսակ բնութեան, և կայուն։ և կամ իբրև շարժումն անցաւոր։ Իսկ ոչ ունի զայն իբրև տեսակ բնութեան և կայուն։ ապա թէ ոչ լինէր սկզբնական պատուհաս։ Ասացա ևս։ Թէ ունի զայն իբրև շարժումն ասացուածոյ, սկզբնական պատուհասի, որ ամբառնայ զնեղոյ գործական զօրութիւն նորա, ի մերձիլ առ այն գործ առնուածոյն։

Ա՛ստուածանեցեալ։ Հնար է թէ իշխեն ի գործ նո-

զբաւեալքն ինչ կայցեն ՚ի տեսակէ նոցին քան-
եալք . բառնայցեն ՚ի ժառանգել սկզբնական պատ-
ուհասն , և ՚ի մերձել ՚ի նովաւ երկրորդապատ-
գործ նորին . ապա չէ պէտութ ասել յաւելուլ
Ա՚ջաղթութիւն ինչ հասանել ՚ի նմանէ ընկալեալ՝
Ա՚յլ պատահականին . որ երեւի լինել հիմն հա-
տատութեանն հակառակորդաց , զերծուա առնել
նել : Զի զբաւեալն ներգործական բնիւեալ ՚ի
գոյացական ինչ առաւել , բայց ՚ի գործոյն որ
հանգամա ինչ այնր առաւել . յայլ պէսի գործ
կարէ մերձել առ և ժառանգաւոր . եթէ ոչ զբ-
բաւեալն ինչ այլեսա գայցէ ՚ի վեր : Լսակ այդ
գործ սկզբնական պատճառին ոչ է հանգամա գոյ-
ացական առաւել գործոյն , այլ առաւելեալ
քան զնոյն : Ա՚պա ոչ կարէ յայն մերձել խոստ-
բաւալ զբաւեալն , առ և ժառանգաւոր եթէ ոչ
՚ի վեր գայցէ զբաւեալն ինչ ՚ի սկզբնական պատ-
ճառէն , ի չարժառն այն գործադրիչ որ ձգտէ
զոյացական առելն զբաւեալս առ ինն բարձրա-
գոյն քան զնոսա պատճառ : Զիարդ այնպ ոչ
է հնար առնուլ . քանզի ահռակեալ գործոյն
է մերձել ՚ի գործ գերազանցեալ քան զնա ան-
սակ : Լսակ մեծագոյնն է ոչին Թուականի՚ . և ա-
պացուցանել յայնմանէ . զի ամ պատճառելոյն . ես. ք. խ.
եալ ՚ի գոյացական առակէ , ՚ի զբաւեալն ինչ . ՃՀ. գ. ես.
բոյ բերմանն զբաւեալ է ք նմա . և գրա-
եալ ՚ի նա . զի ոչ բաղկ լինչ յիմիքն . բայց
միայն որ լինչ անկ է կատարելոյն , և ամբողջու-
թեան և հանգամանաւ նմա , և ոչ այլոց է զբաւ-
չափ , անպակասեալ , և գրաւեալ : Ա՚պա պա-
տահմանց բղխելոց ՚ի առակէ և ոչ ժառանգա-
բար հնար է մերձել ՚ի գործ անպահանն այլոց
առակաց . և ձգել ախտալոյ քան զնատար նա-
ևանց գոյացութիւնն , եթէ ոչ վերագոյն հատա-
տութեանն հակառակորդաց , գերբաւ առնել
նել : Զի զբաւեալն ներգործական բնիւեալ ՚ի
գոյացական ինչ առաւել , բայց ՚ի գործոյն որ
հանգամա ինչ այնր առաւել . յայլ պէսի գործ
կարէ մերձել առ և ժառանգաւոր . եթէ ոչ զբ-
բաւեալն ինչ այլեսա գայցէ ՚ի վեր : Լսակ այդ
գործ սկզբնական պատճառին ոչ է հանգամա գոյ-
ացական առաւել գործոյն , այլ առաւելեալ
քան զնոյն : Ա՚պա ոչ կարէ յայն մերձել խոստ-
բաւալ զբաւեալն , առ և ժառանգաւոր եթէ ոչ
՚ի վեր գայցէ զբաւեալն ինչ ՚ի սկզբնական պատ-
ճառէն , ի չարժառն այն գործադրիչ որ ձգտէ
զոյացական առելն զբաւեալս առ ինն բարձրա-
գոյն քան զնոսա պատճառ : Զիարդ այնպ ոչ
է հնար առնուլ . քանզի ահռակեալ գործոյն
է մերձել ՚ի գործ գերազանցեալ քան զնա ան-
սակ : Լսակ մեծագոյնն է ոչին Թուականի՚ . և ա-
պացուցանել յայնմանէ . զի ամ պատճառելոյն . ես. ք. խ.
եալ ՚ի գոյացական առակէ , ՚ի զբաւեալն ինչ . ՃՀ. գ. ես.

ուրացեալս հաւատացեալն ոչ. և հասեալ երկի ի բնէ
առնելոյ ի ծառայել ծառայն ծնողացն. իսկ
արդ զինչ ընդդէմ է այսոցիկ ի գոյացութենէ ա-
ծել զբնածին զբնութիւնս ըստ խրնամեալ պայմանիս
ի՞ է զծառայականս. և զերկրորդ ասացեալ վաստա-
կակից ի գործ վերադրեալն գոյացութեանց, որպէս
հաւոյ ունել բնաւորապէս զբնութեան ծառա-
բեալ. և ամ առնչեալ զծառայական և զինու-
զանգական զբնութեանն ներգործական առ ամ գործ
յոր մերձեցուցանել կամիցի ած զաբարտած։

Ա. Ասէ և ընդդէմ. զի ոչ հաւատան կուտին այն
գոյացութեանց առ վերադրեալն գոյացութեանն ոչ ամ
բառնալ զնա ի կարգ առաս. այլ միայն կացուցա-
նել զնա ներքոյ անկեալ հաւանեալ առաս. նոյնպէս
և հաւատանալն զբնութեանց առ վերադրեալն
նոյ ամբառնալ զնա ի կարգ առաս. միշտ կա
բոզ լինիլ մերձիլ ոչխարին ի գործ առաս. այլ
միայն կացուցանել ներքոյ անկեալ գործածո-
ղի առաս, և չարժելի ի տանել. և մերձեցու-
ցանելն։ Ապա ոչինչ խափան գոլով այսպէս հաւա
տանալոյն, միով միշտ հարկաւորելի լսելոյ
լեալ չարժման, որով վերնադրեալն գոյութիւնք
անկրնական պատճառի ի գործածելն զգոյութիւնս
գործիչական պատճառի. և զինչս ամբառնան
ի գոյէ լինելոյ. վասնզի ֆոյժ-ժուռ ի չէ ի-
նէ չէ ժուռ, ոչ առ ինչն ի ոչինչս։

Ա. Ասէ. պատասխանին առնեմք ի գոյութեանց
յատկացուելոյ խրոյ ի գոյացութեանց, կարի մեր-
ձիլ ի կիրարդուած ի գործ գոյացական վերա-
դրելն քան զինչն, որպէս առացաք ի վերոյ. և
ոչ կարեաւ առելոյ չարժման։ Այլ գիտել
բնաւոր գոյութեանց գործոյ. գործիքնակ հաւոյ,
ոչ կարելի առնել ի գործ անկրնական պատ-
ճառի առնելոյն ի գոյութեանց հաւատանալոյ խր-
հանդ առ այն առանց յատկելոյ չարժման։

Ա. Յայտ է ի անհնարութենէն, վ՞ զի քաջ խոս
նակ են ի գոյութեանց բնական յատկացու-
թեանց գոյութեանն առնել ի գործ խր անկրնա-
ոչն զինքնագոյութեանն ներգործել ի գործ անդրա-

գոյնա

գոյիցե զառաքելոցն ի նմա : Աւասիկ յիրաւի ա-
ռասպաւ ի վերոյ , եթէ առնկատելոյ ոմանց բնական
յարակցութեանց ընդ գոյացութիւն վերնոյ պա-
տահումն բղխեալ ի նմանէ ի գործակից լինել
նմա , երբ սիրելին անմիջականաւ , խրատուն նաթանայելոյն
և արտասանական սկզբան . և ոչ պահանջի շար-
ժումն լինել յաւելեալ . Բայց անտարակ և հա-
մարիմ , ամենասուրբ ընդդէմ եւս և եթէ զբա-
նիւն լինել ներգործական ի վերնոյն ի սաղմին
կարգի և յինելական , կարող էր արտադրել
զգործ դերագոյն քան զնիւթն . այլ յաւէտ վասն
այդր անբաւական է եղեալ ոչ ասպարեզի Ա-
պա հարատևութիւնն այն ոչ մերձ է , այլ առա-
ւել յանդիման կացուցանել զնորին շարժման :

Պատճառն եւս . եթէ բնաւոր զբանիւն գործոյ
չկոչի բառական լաւ ինքեանց առ ի մերձել
ի գործ սկզբնական պատճառին . շատ է այն . զի
զբանեան արտաքին գործակցութիւն ակ լրնական պատ-
ճառին . աւասիկ ոչ լինի պէտս ունել այնր ներքինի

Վերադարձիչ շարժմանն :

Այլ այս պատասխանի եթէ պէտ և առ հակառա-
կորդսն սահմանի ընդարմատ է առնելին . քան
զի ի գործիչոյ և ի վաստակակից գործոյ ակ լլինա-
կան պատճառին լաւ խրատ արհեստին մատին ըն
գործիչական պատճառաւ , կամ փոխին ի ներ-
քոյա ներգործական զբանիւն գործոյ . և
կամ ինան ի ներքոյ անշարժք . և միայն առա-
նան զյարատեւութիւն լինչ արտաքին ժամանա-
կիւ գործոյ : Այլ եթէ փոխին ի ներքոյա . ա-
հա դնէ առաջեալ ասէր , յո հնարաւորութիւն գոր-
ծոյ ընդ ոչ գործելոյ զբանիւն : Այլ եթէ
ի ներքոյ ինան անշարժ . ապա ոչինչ զբանիւն առ
ի քան զոր յաւելին . և եթէ և գործ սկզբնա-
կան պատճառին լինիցի ոչ ի պարտ առցո ընդ
ժամել . այլ միայն սկզբնական պատճառին :
Վասնզի ընդդէմ է եթէ յարատեւութիւն լինչ
արտաքին իցէ առաւելական քան Հոգւոյն ի գործ :
Այլ գործիչ . գործին բազում անգամ արտա-
քոյ ոչ ոչ սկզբնական պատճառին . յորժամ ոչ

է նա առ իւր · ոչ հասան յորժամ հեռի էր մանդագ յորժամ գօսացեալ ևս է ծառն ուսոյ հատուս, արտադրէ զնա · Ապա ոչ օգնի արտաքին գործակցութիւն · այլ ներքին հաղորդութիւն զօրութեան ։

Այն վէր ասի մարթի է յաւելուլ և զայս ի բոլոր բնէ գրանս։ Թէև լինէին ի բնական գործիս զօրութիւնք բնաւորք մերձենալոյ ի գործ սկզբնական պատճառացդ, (Հակիւս զայս քաջ իսկ ցուցաք առաս.) ապաքէն գլխովին հակառակ լինէր այդ գերբնական գործեացդ։ Առաւել ներգործական զօրութիւն այն հնազանդական, գործէ բազմութ ի հակառակորդացդ առկս պնտուն, թէ և բնաւորեալ ի առնջոճադս առ ի գործակից լինել ոյ ի գործս գերբնականս, և անճառելի ինն երկրաբաշխ ոչ միայն ի զուր և վայրապար մուծեալ, այլ և յայտնի անհնարաւոր ։ քանզի պարտ էր այդմ լինել գերբնական, և անհուն։ Գերբնական, վասն ոչ զօրութիւն առնու զանահաւ յեւրոց առարկայից · և ասի այդ զօրութիւն յատկապէս յատէր զգերբնականաւք ։ Իսկ անհուն. զի ոչ լինէր օրոշեալ առ առանձին ինչ գործոց, այլ տարածեալ առ ամ գործս · յորս կարօղ է ձեռ մերձենցուցանել զարարածս, որ գործք առանց ինչ երկրայելոյ են անհուն ։ Արդ՝ ընդդէմ է գերբնական զօրութիւն բնաւորապէս լինել յիւրս, և անհնարին ի հաւնաւորս ։ Քանզի գործելն գհնս երթայ գոլոյ · և զօրութիւնն առնելոյ առնական գոլոյ ։ Ապաւ ոչ ամ առնակ ասլ զգոլ բնական կարգի, և զօրութեալ առ առհասնաւոր ինչ էակի · Նոյնպէս և ամ զօրութիւն էրնակ ի նմանէ հայի ի գործոցս թի բնական, և ի առհասնաւոր գործ օրոշի ։

Առարկեցես նախ · սկզբնական պատճառք ևս շարժին յիւրեանց վերնագունից · ոչ ծառ ակերնային մարմնոյ · և ամ առնջոճադք յայ · Ապա ոչ է բուն խնդութիւն գոյ ծոյ՝ ըստ ի ինչ բնաւոր գոչմառէ · և սակայն մեք զայն երդաք իբրև հիմն ։

Գլա-

Պատասխանեմ ես ասելին պատճառը ոչ չար-
ժին՝ ի վերնագրութենից ըստ որում էն սկզբնա-
կանք. այլ ըստ որում է՝ ի նոսա բան գործոց հայ
եղով՝ ի վերնագրին։ Ասասի յիմմ հատատուած
կայ վճիռ ոչին Թոմմային. Թէ չի՞ երկնչի փրչո-
է. չի երկնչիս երկնիլ։ Ահա տե խորագրին ի-
մացումն պատասխանութեան, պարտ է գիտել
յոյժ ածել ըստ ոչին Թոմմային՝ · Թէ ինչ պի խոս-
քանչիւր բնիւ առնել զիարս նմանեն · ըստ կարգի գոր-
ծոց է և կարգ պատճառաց։ Ասասի յիսուսեան-
չիւր գործս պատշաճ է ընդ հանրագոյն բանից հա
մեմատիլ սկզբնատար ըստհանրագոյնն պատճառաց
և մասնաւորացն հատմեմատիլ մասնաւորաց։ Ահա
գործն ընդ բանիւք հակի՝ որ է յոյժ ընդհանրա-
գոյն, հատմեմատի ոչ իբրև սկզբնական պատճա-
ռի, և ըստ առաւելագոյն բանիւք հատմեմատ
ած բոլոր առաւելին. իսկ ըստ անհատական բանիւք
ոչյամ անհատ պատճառի։ Վասն որոյ ասելոյ
պատճառք ոչ մերձին ի բան հակի · բայց ելիցէ
իբրև գործիք ոչ ։ Նմին իբրի խոկ բազում ա-
ռաւ ոչին Թոմմաս · Թէ ըստհանուր բնութիւն և
գործիք ոչ ։ Ահա և ոչ առելոյ պատճառք
մասնաւորք մերձին ի բան ըստհանուրս, բայց
ելիցէ իբրև գործիք վերնագոյն պատճառաց · և
յայն առակ միջոց ի պատճառս կարգելոյս ըստ մի-
ասնէ՝ առորինն պարտի շարժիլ, ի վերնագոյ-
նն։ Ահա զոյատանէ զգուշացգնս ձառնոցն ի
նոսա։

Համառնարտանութիւն ։

Ախտիցեան · ասա Թէ այդպէս լեցէ , ոչ գոյ
ինչ պատճառ սկզբնական ոչ բացակայ բաց յատ-
ուածոյ։

Պատասխանեմ ուրանալով զնէ ասելն Թէ - քան
զի ասի՝ ի չինիլ պատճառին՝ սկզբնական , ոչ է
հարկ Թէ համեմատութեան նմա գործն սկզբնապար
բաս ընդհանրագոյն բանից · այլ բաւական է հա
ասարիլ և համեմատիլ գոնէ բաս անհատական
բանից · ոչ ի կազմել Թէ չինուածոց · գործա-
ոյն մասնաւոր , ոչ քարտակոյն՝ ասի սկզբնական
պատճառ արհեստական ձևոյ զոր մուծանէ ի

ցոյցն : Եթէ կամ ոչ՝ ընդ առաջնորդութեամբ
Հոգւոյն Սրբոյ էր նոցա :

Պատասխանի երկրորդ . Կարծեմ՝ ի ձեռն այնր
շարժութեան կամ լինել հանդիսաւոր գործոյ սկզբնա-
կան պատճառին , կամ ոչ : Եթէ նախ՝ հանդերձ
ինայ անհանդիսաւոր գործն . ապա զոյնիւ ոմանք
նոցանէ , զոր ոչ կարծիմ ոմանք խրատուք զգուշա-
նային : Իսկ եթէ ի ձեռն նր լինի հանդիսաւոր . ա-
պա անցանէ ի պատճառս սկզբնական :

Պատասխանիմ եթէ լինի հանդիսաւոր երկն անցա-
ւոր և վերացեալ . և շարժեալ յայլմէ , որ է և-
գիտակ անփոփոխ գործակ , և ոչ անդադարիւն ,
կամ զգալութիւն առաւելի հաստատութեամբ յինքնա-
բնակիցէդ , որ է էգիտակ անփոփոխ սկզբնական
պատճառէն : Քանզի ոչ վի ոչինչ լինի պատ-
ճառ սկզբնական , ոչ և գիւտպանել պատճառ
սկզբնական երկրին ասելոյն , յորժամ զգալութիւն
յանէնդադարութեան ընդունի զինչութեան բաժա-
կան ի կատար հաստատելոյ զերծն :

Պատասխանեմ . են բազում գործք , ոչոչ ոչինչ շար-
ժութիւն հնար է լինել հանդիսաւոր գործոյ սկզբնա-
կան պատճառին , եւս երբ անցուցեր . ապա ոչ կա-
րէ լինել յայնմ ասելն շարժութիւն : Յուշանէ առա-
քելութիւնն . հնար է ոչ առնուլ զնորմին լինել
երկն գործոյ առ գործ հոգեւոր . ոչ ջուր մկր-
տութիւն մերձկուսական գործէքսական ի հոգեւոր
բանական հոգւոյ . ոչ մարմնին ոչ իւիք շարժու-
թիւն կարէ հանդիսաւոր հոգեւոր գործոյ , և ոչ երբ
անցուցեր . ապա են գործիք , ոչոչ ոչ իւիք շար-
ժութիւն հնար է հանդիսաւոր գործոյ սկզբնական
պատճառին : Յուշանէ վերըստին , շարժութիւնն
հանդիսաւոր հոգեւոր գործոյ պատճառ լինել հոգեւոր .
զի կարգ մարմնական բանիւղակ է առաքն քան
զհոգեւորականն . այլ ի մարմնին ոչինչ հոգեւոր շար-
ժութիւն կարէ լինել . ապա մարմինն ոչ իւիք շար-
ժութիւն կարէ հանդիսաւոր հոգեւոր գործոյ :

Պատասխանեմ ա՝ բանիւղակ զգալութեանն : Ե-
գիտակ ոչ ինչ ոչ ինչ ոչ ինչ ոչ ինչ ոչ ինչ

մեզ ընդունելով զմեծագոյնն, ուրուանամ զվերջա-
գոյնն: Օի զամենեսեան սպրինք հայցատրին գերա-
գոյնիկ, ոչինչ ընդդիմի է, թէ հայցատրեալ լինի
հոգևոր էակի իւրմէ սպրիչեալ ի մարմնեղինէ իրա-
զի և հոգի մարդոյ լեալսա է հոգևորէն լինի, սա-
կայն ընկալեալ լինի ի մարմին: և ինքնահաս սա-
բինութիւք բարոյականէք լեալսա են հոգևորք, սա-
կայն գազարին ի զգայական կարողութիւնս. այլ
առաւելեալ սեծագոյնք. այլև լինին հոգիքն յոչ ասի
բնակիլ ի մարմնին մեր, չոյտ է թէ միշտպատ
հոգևոր սպրիչեալ, և շարժուելոյ, սրով ոչ զգի
զկարարելիսն ես և զմարմնականս:

Պատասխանեմ ես, որ լինի ընկալեալ լինի, իբ եղա-
նակի ընդունողին ընկալեալ լինի. այլ հոգևորն
ոչ կարի զդնուել զեզական մարմնաւոր ներհա-
կեալ. սակս և ոչ ընկալեալ լինի ի նմա:

Պատասխանեմ նմա, թէ ոչինչ ընդդիմի է այնր
շարժուելի յարմարել մարմնոյ. զի ահա և հոգին
և առաքինութիւնք հոգևոր զոլով յարմարին նմա:

Պատասխանեմ երկրորդ, թէ զայդ առաջ սխալ
պնդ պարտ է համարել ի վերայ այնց, որք բնաւորա-
և հատատուն են ինեմակեալ, և ոչ ի վերայ
սրք յատուկ ծառայ և երբ անցաւոր պատահիմն-
ոչ ասէ ոչն ես ծանեալ: Ալյ զայցանէ զգուշ
գոյն ես ծառնէ ես ծագրանք:

Ալսկան. ի քաղաք գործել բնաւ չէ լինել շար-
ժուելի բռնեալ ի սկզբնական պատճառէ. այլ ի
հատ անկոց: Օի ես լինելի ի հատն այս շարժուն
ի մայր անկոց ազատարեալ. վասն ծանակի անցա-
նելը: Եւ գործեալ ոչ երբէք գադարեալ ծնայ-
այլ հանապազ ի կազմուել անկոյն վասն ազատա-
նելը. քանզի գադարումն է պակասել շարժման:
Բայց սրպ հատն անշարժեալ զգօտել իւր և աւե
լի քան զի ամ պահէ. և այն զգօտել պատատարգ-
կայ, մինչև կերմուի հողոյ, և արեգական զարմի
չէ: Ալսպա ոչ է անցաւոր շարժուն. այլ բնակ
յատկութիւն հատոյ: Ընդդէ է ասել և յայտագ

ՀՈՂՈՑ ՀԱՏՈՑ:

Պատասխանեմ ասես, թէ ի հատս հատ ատ ի
մայր

տալը անկոյ՝ է նոր առնել՝ կերպացեալ միևնոյն կերպ է մեր. զի ընդհանուր կամ է բոլոր գեղատեսակ՝ կամ բազկացեալ՝ ի մասնէ մասնէ տեսլեան զմիաբանից պատուական բոյց, ոչ աչքն և լուսապայծառ է տեսանել։ Ասասի գոնէ՝ ի բազում հասու՝ առարկութեանց ոչ առնի գանգիլ։ Բայց գանգիլ թերևս ոմն հասաք ինչ. յորս առնին չեմս է ներդործուիլ՝ այլ միայն զօրութիւն. որ և յայտնէ՝ ի ձուս հասուցց։

Պատասխանեմ ևիքիդ. Թէ յայտնիսն հասու և՝ ի ձուս է զօրութիւն ինչ իբր շարժուն տպաւորիչ, որոյ նշանն է. զի և առ իրեն զայլ արտաքուստ տպաւորեալ շարժուին առ տակաւ տակաւ խտացեալ չքանայ ձեռօքն տեսակի ձանչց, և հասոյ։ Սակայն ընդունելի Թէ միայ առ ժամանակ մի. վասն զի հոգւոյնպէս նոցա բնութիւն տպաւորեալ փականայ. պնուտիափակեալ պահեցցի. բայց յայտ է յայտնապէս, Թէ չէ բնաձին յատկութիւն, այլ արտաքին և եկամուտ տպաւորութիւն։ Ասէ Թէ տանս, եմէ է շարժուն, առաջ միշտ շարժէ։ Ընդունելի. բայց յորժամ ոչ տալոյ արտաքուստ. միշտով շարժէ. միևնոյն զի այն յառաջագոյժ ոչ անկանի ի զգայուն. ոչ զի չկայ ինչ. այլ զի մեզմ է։ Սակայն և՝ ի հասու չտեսանելն եղաս յանցանել ժամանակաց՝ առնելոյ բազում երևի։ Ասասի՝ ի յառաջ քան զմեզ արիւնակաց առարկայ հասուածոյ մերս գրուելի։

Ներքին եղբայրութիւն։

Բնակուն գործուցն է, առնել զիւրմէ զգօրութիւնս ներգործական. գործակիցս լինել նոցա ազգականական պատճառին։ Ի յայնպիսի գրի յայտնապէս ցոյն Թէ ոմանք՝ ասէ. փոխին ու խոտին զոմանք ի փոխ։

փոխ խոտոն, ի խոտ ի փոխ։

Ուսցանեմ յայտնապէս զգայականացեալս՝ ի յառաջագոյն ևս գրելոցս։ գործին և պատճառին ինչ վայրապարն, զոր վերնագոյնքիգործ ոչ կարեն. ապա՝ իբրև գործ ոչ ապա թե նման յառաջագոյն լինել՝ ի սեռէ այնմանէ, և առնել զներգործական զօրութիւն, որոյ հնար է

ցե՛ վերանալ գործադրելը չարժուն վերնագոյն պատճառաբ։ Իսկ զարձեալ, եթէ ոչ ուներ զգալութիւնը իւրմէ. ոչ գանազանէր լինելով առակ միջնորդ։ Եւ ոչ ինչ, որ նորայն է վերջինացը՝ ի պատճառելոյ. այլ միայն բարձեալ բերէր զարտաքին սկզբնական պատճառին. որ պատուհաս առակ միջնորդի։

Պատրիկեան Նախ. բանզամ անդամ գործին զմի միայն առնելութիւն յատուկացած է. զորօրինակ գրչին միայն զրչութիւն։ Իսկ ոչ ունի յիւրմէ զներգործական գործոյն սկզբնական այնր առնելութիւն. զի այս է առնելութիւն սկզբնական պատճառի։ Իսկ այս ոչ պարտիմ ընդ յիւրմէ զգալութիւն ներգործական։ Երկրդ, ի գործ ծխոյ առաջացածոյն գործոցն՝ առէլորդ ինոյ այն ներգործական գործոյ. զի ոչ կարօտի այդմ։ ապա ոչ է հարկաւոր։

Պատասխանեմ առ առաջինն, թէ յայնմ միակ առնելութիւն է ինչ որ համեմատի ներգործական գործոյն թէ ոչ գործոյ. և է ինչ որ չարժուն սկզբնական պատճառի. ոչ՝ ի գործոյն արհեստական առաջի համեմատի արհեստական չարժուն գրոցին դիշաւ. բայց թէ գրչեմուած առաջի իցէ անպատ, միայր, լայնագիր. կամ նրբագիծ, առ այդ պատճ գրչին հարկաւ ձեռ. կարծրութ. և գիւրաշարժուն թէ. Պատասխանին ոչ առնելին նոյնպէս գրչ զօ նագան գրչաւ։

Ա. ա եկրդն պատասխանեմ. թէ՝ ի գործ խաշծայինն զգալութ պահանջի ըստ իւրոյ ինչ զգալութ ներգործական, ոչ՝ ի կարօտուն սկզբնական պատճառ, այլ զի պահանջ՝ ինոյ բան գործոյ. և զանազանուի՝ ի առակ միջնորդէ, վայ ոչ է առէլորդ։

ԽՆԴԻՐ ՀԻՆԳՈՒԱԲԱՐԻ

Յաղթել վախճանեալն պատմաւ։

Ի ԹԻՊԱՏԱԼԻՈՅՆԻՆ ամենառատին ի պատմուս, և պատմուածովք խրատ յոյժ ազնիւ քան զայլս։ Բայց ի վերջոյ մտաւ ի բնութեան [illegible] մի ի պատմուածոցն ոչ է առաւել ծանոթ, և հրկիզեցաւ ամ ի գործատեղին, յոր առաւել հայր բնակեալ էր, և սա յետոյ։ Ձի գործիքնակ պետութիւն վախճանելոյ զարհուրանաւք ի չարժուիլ, Հոյնեալս և առագաստն ոչ առարուց զչարժուիլ, Իսկ զոր ինչ յառաջս վախճանականն պատմուած արիւնք իցէ ասել, ի չորս պրակս բովանդակեցաւ։ Յուկեալ յառաջնում, [illegible] զինչ և քանիք իցէ վախճանիլ։ Երկրորդումն, [illegible] զինչ իցէ պատմուածովք վախճանիլ յառաջնում ներգործեալ։ Երրորդումն [illegible] զինչ իցէ պատմուածովք վախճանիլ երկրորդում ներգործեալ։ Չորրորդումն զայն զոր գործիցէ ոք վախճանիլ։

ԳՐԱԿ ԱՒԱՆԱՋԻՆ։

Յաղթել ինչ ի տան իցէ վախճանն։

Ախճանիլ անուանէ զկատարած առեալ ինչ։ Եթէ [illegible] առարուցանելոյն։ ոչ կենդանի և վախճանի զինչ։ Երկրորդ վասն [illegible] ոչ պիտանի յոյժ բնակութեան կենաց։ և ազգակից ի հոգ յառաջ կոչեցանել ինչ վախճանիլ զոյութիւնք։ Երրորդ վասն

Ի ՀԱՐԱՏԱՊՈՒԹԻՒՆ ԵՂԲԱՅՐՈՒՆ։

Ի ախորժանական պատճառաց է, ի շնորհս ոտից լինի ի ներս։

Ահա՛ եղբայրդ ի հարատապութիւն ի քեզ եկեալ է, ի ներքս ի տունդ, ի ներքս ի սենեակդ, ի ներքս ի մահիճդ, ի ներքս ի սիրտդ, ի ներքս ի հոգիդ, ի ներքս ի խորհուրդդ, ի ներքս ի մտաց քոց, ի ներքս ի միտս քո, ի ներքս ի ծոցդ, ի ներքս ի գիրկդ, ի ներքս ի գոգդ, ի ներքս ի ծունկդ, ի ներքս ի ոտս քո, ի ներքս ի ներքինդ, ի ներքս ի ներքինագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագոյնդ, ի ներքս ի ներքինագունեղագունիդ, ի ներքս ի ներքինագունեղդ, ի ներքս ի ներքին

Ցնծացանել. իրակաւն պատահեաւ է, որ իբրեւ հասեալ
ի գործն ։ Իսկ այդ վախճանն իբրեւ հասեալ ի
գործն. ղի առ շարժէ զաւարտն ի գործել. յոր
գործելով զնա և յօժարութեանցելով. առաւել ընդ
քաւանել առատ ոչ գոյ ։ որով և ոչ
առաջ զանազանեալ ։ և այնպէսոյ լինէր գործն ։
Ապա է ձեռնարկեալ և իրակաւն պատահեալ ։ Վասն
հարցանելոյ ասացաւ, եթէ վասն էր գործելոցս այն
լինէր. ապ թէ վասն էր ուրեքանչիւր եւս պատեհագոյն
ըստ գործոյն, զկնի ձեռնարկեալ պատահեալ նշանակել
առաւել ևս փնտռոյ։ և յայնժամ զձեռնարկեալ,
եւ զի-
տանալ պատահեալ համարիմք նշանակեալ ։

Ընտրեցեալ. Պատահեալ և ակնհայտ գոյացեալ. իսկ
այդ վախճանն ոչ է ակնհայտ, այլ մանաւանդ եղեալ
վերջին. ապա ոչ է պատահեալ ։

Պատահանեալ զանազանելով զիւրքատրոյնդ. վախ
ճանն ոչ է ակնհայտ. այլ մանաւանդ եղեալ. ի գոր
ծադրելն, ընդունելոյ. ի գիտանալ ուրանալ ։
Ըստ նեկտար վախճանին առացեալ է ասել. և վերջ
ինն առատ առնելովն. բայց իբր գիտեալ է
առաջին ակնհայտ զտրեալ ի գործել ։

Ախտիցեալ. Ոչ ոչ է, ոչ պատահեալ. այլ
վախճանն բաշխեալ անդամ ոչ է յառաջ քան
զառնելովն, որպէս առաջինին. որ է
վախճան խոհեմացելոյն, ոչ է յառաջ քան գիտե-
ցեալն գեղոյց. ապա ոչ կարէ իրակաւնապատա-
հեալ ։

Պատահանեալ զանազանելով գիտեցեալդ. ոչ
յառաջ քան զառնելովն է ոչ է վախճանին, յի-
նեալ, ընդունելոյ. յերկրորդական, ուրանալ ։ Ասէ
յառակ է վախճանին պատահեալ, յորժամ ընտր-
նի, ոչ առաջինին ընտրեալ շարժէ, և յայդ-
պէս զախտացեալն ի խնդրել զգեղս ։

Նոյն բանիւ վախճանն նոյն՝ ի վախճան ոչ ե-
տանելոյ առաւել. և ի վախճան ոչ, վախ
ճանն ոչ է. և բարին, զոր կամիմք։ Վախճան ո-
րում է անձն, որոյ կամիմք զայնպիսին բարի։ Ո չ
ի չանալն հար ևեծացուցանել զորդի. մեծանայնչ
ևս վախճանն ոյոյ վասն չանալոյ հայրն. նոյն ոչ-

գին

գին վախճանե, որում չկանայ։

Երկրորդ բաժանի՝ ի վախճան վերջին, և՝ ի միջին։ Վերջին վախճանն է, որոյ վեր կամիցէ գայլը, և վինջն վեր իւր միայն։ Միջին վախճանն է, որոյ վեր կամիցէ գինն. բայց և գայլն կարդիցէ առ այլ. այլ յորժամ որ նեղէ զմարմինն վ՝ առաքինութիւնն՝ զոր խնդրէ ի լինիլ հանդոյ այդ, ասի է վերջին վախճան այնոր նեղուցեալ. իսկ առաքինութիւն միջին։

Երրորդ բաժանի՝ ի վախճան առարկական. և՝ ի վախճան անառական։ Առարկական վախճանն է իրն զոր կամիցէ։ Իսկ անառական վախճանն է, ներգործութիւնն, որով առանձինք զիմաստասէրն, ոչ ինչ են առարկական վախճան ազդիւնն։ այլ առաջնումն ընդոյ՝ անառական վախճան նորին։ և ասի է առարկական վախճան արդարոյ։ այլ առացումն այդ է անառական վախճան։

Չորրորդ բաժանի՝ ի վախճան գործոյն, և՝ ի վախճան գործողին։ վախճան գործոյն է, առ որ՝ ի բնէ գիմէ գործն։ իսկ վախճան գործողին է, զոր զոր ծայր գինն իւր լե հանդոյն, ոչ վախճան գործոյ ասիցի՝ և նոյնաւս անունկին։ այլ վախճան գործողին երբեմն ասի, և երբեմն ոչ։

Հինգերորդ բաժանի՝ ի վախճան ակնդեական, և՝ ի վախճան երկրորդական։ ակնդեական վախճան է, զոր ոչ ասիցէ գիտելով։ իսկ երկրորդականն է, զոր գիտելով միայն երբ չեռնասցուցէ։ ոչ ակնդեական վախճան կատարելոյ գիտութեան. պատճառ լինիլ ասի պատճառին։ Իսկ երկրորդական վախճան կարէ լի ասել ընդունելոյն իմաստին։

Վեցերորդ բաժանի՝ ի վախճան բնական և՝ ի դերբնական։ Բնական վախճանն է որ ոչ զանցանէ զբնութիւն զոյութեաք։ Իսկ դերբնականն է զոր միայն օգնականութիւն ասիցէ ընդոյնոյ հնարս է առանալ։ Այդ առացումն է բնական վախճան բժշկին, որ բնական գինդեք զայն պատճառէ։ Իսկ ասի յայտ յանդիման երևելոյ՝ և գերբնական վախճան մարգոյ, զի միայն ընդոյնոյն այդ՝ ի առաւելն կարելոյ գիտելոյ ժամանել։ Այլ են շնորհագոյն բաժանմունք վախճանին։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Թէ ընչ ինչ պատճառաւքն վախճանի յա
ասելոմ ներգործութիւնն։

Անդր ոչ և վերագոյն ասացաք, յորմէ պատճառա երկու ինչ գոյանէ, բան, կամ ակնկալն պատճառելոյ, որ ասի պատճառելութիւն յառաջնում ներգործութիւն, և ներգործական պատճառողն, որ ասի պատճառելութիւն երկրորդ դում ներգործութիւն։ Այլում վայրկեանի էնոյր զպատճառելութիւն վախճանին յառաջնում ներգործութիւն. և թէ ոչ բան պատճառելոյ վախճանին,

Արկին են կարծիք։ Առաջինն համարի թէ չարն ևս լը օրում չար կարէ ոճիլ զբան վախճանի։ Այսպէս էդին ոմկատու մեղոյ ասելնոս, այլ և Ակոտ. թէ պէս են որք ասկնեն գիտոն։ ոչ թէ կամիր ասել թէ չարն ևս երբեմն չար ծանուցեալ՝ կարէ ոճիլ զբան վախճանին. Քորում հնար է նոյն զբան ինչ բարւոյ ի մէջ բերել, լը այնմ որ կարէ որ բարձալ այնմ ի գործածութիւն ապատութիւն։ Երկրորդ դրութիւն է, թէ ոչ ինչ կարէ պատճառել երբ վախճան, բայց եթէ լը բանիւ բարւոյ, ուստի և բարւոյն միայն հնար է լինել բան պատճառելոյ իբր վախճան։

Բայց դեռև արժանի, զի բարին է կրկին, ձշմարտիւ և առերևոյթ։ Ձշմարտիւ բարին է, որ ըստ երին է բարի։ Իսկ առ երևոյթ բարին է, որ լը ինչ ոմն է չար. բայց ըմբռնեն իբրև բարի։ զի զոր օրինակ, առնելին անհամ իբր։ Ոչ ոմն և մեծ և մանիր երևին երբեմն հաճելագոյնք ապականեալ քան ապականեալ, նոյնպէս և մի, որոյ ապականեալ են միտք և կամք. ըմբռնեն ինչ իբրև բարի, որ իրօք է չար։ Որպէս ապրեցուցիչն և վերծանողն լը իրին են չարք, և հատուածք

կզգուստ առ ինքեան. այլ անօրինէիք բազման այնմ
ոչ բաւուց իմիք, եւ զի նորոք պատ դնէր զի
նէ։ Աւասիկ ասէ տագնապ. ի. ոչ ինչ հա-
նէիցէ, ոչինչ ընդէ ինչ. վասն զի ձգէ
յանձն զնչեսիցիս չարին զգաստասակեսցէ առ
երեսից բարեաց հնչասուիցէ, ետնեսեսուլ յիմարի,
որ ընդուն լսոյ զնուիրեսցին անուշակ, առ երեսից
քաղցրեալ գրոյ անձին զիրարս։

Առակ երկրորդ։

Պատճէն ընտրեսիս կամ առ երեսից բարին ունի
գրոյ վախճանին. և ոչ երկիւղ չարն բառա-
րուսք չար։

Ընդդակացուցիչ ինչ ի այնմ որ ասէ, թէ և առա-
ւելից բարին կարէ ունել գրոյ վախճանին, ընդ-
դունելի է առնելոցն, և յայտ խոկ է։ Վայ զի
կամ՝ երեսիցիս առ ինչ բարին առ առաքինեսցեալն ի
մտաց. արդ՝ պետ է մտաց մերոյն, և զրուսին
քեսուս չարն բարի հատուցիչ. և այնուհետև առա-
քեսուս երեսուելի այնը բարւոյ զկամս չարժելոյ
ի այն ի այնմ որ հատուցանէ, թէ բարին մե-
ան, և ուղիղքիւք չարն բառարուսք չար կարէ
ունել գրոյ վախճանին, է գրուելի ինչ գիտել-
սեսի, որ ասէ. ՀԱՒ ՓՈՐՁԵՑԷ ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆՈՐ։ Իսկ
արիասասելի, որ ասէ, բարին է, ՈՉՈՒՄ ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ ԻՆՉ
ՉՈՒՆԻ։ Իսկ չարն, չորին ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ ԻՆՉ ՉՈՒՆԻ։ Ա՛յլ
ինչ է, որ բազում պատճառաք ասա-
ցեալ, թէ առնեսցէ առնող առնել վն բար-
ոյ. և այլոց՝ ցուցանել տեսանող, թէ կամք
դիմել վասն ի բարին։

Ա՛յլ՝ ցուցանել պատճառս։ Ըստ այնմ ունի
ինչ գրոյ վախճանին, թէ որուսի բազմալի. այլ
վասն բարին է բազմալի. ապա վասն բարին
ունի գրոյ վախճանին։ Ա՛ն ժառանգեսցեն գրոյ
վախճանին է, որուսի բազմոյ արարչին, և
որոյ վն գործ է։ Ցուցանել վարդապետն. բազ
ձանէն է յոտ արուելի երեսից առ հատուցանող. այլ
բարին վասն է հատուցանող բազմանոց. ապա բա-

բեն միայն ի բազձալէ։ Յուցանէ փոքրագոյնս
մի՝ ի ծանեալ ումէք բարւոյն, զի այն ի բալ է, ոչ
ի հաճոյ ցաւոյն, և այն ի չար, ոչ անհաճոյ
* Ա. Ի. Ի. Արկղտդ. զի ըստ ոչնի ի ծանելոյն։ Ընդունին ոչ հա-
ց. գ. Ա. մեմատ բոյդ ի ծի ընդունելոյն. այլ առ ինակ՝ ըստ
որում ինակ ի բալ. ապա ոչինչ կարի լինիլ
հաճելուստ խիղ ինակ. բայց ի ծի ի բանիւ բալ-
ոյ։ Արկղտդ փոխիւ, որով առանձնիւք, զի ամ
ինչ յայտնի առ այն, որ ի, կամ արնի ինչ ան
բալ. ինակ յոյնոյ, որք են, կամ արնին չար,
վախել և խորշել։

Ապատամբ։ Ոմանք են, ի ընտրեալ որոյ լինել
ինչ. այլ ի ընտրեալ չարի ըստ որում չար. ոչ լինել
ինչ. ապա չարն ըստ որում չար ոչ կարի լինիլ
վախճան։ Յուցանէ փոքրագոյնն. ոչ զի չարն ըստ
որում չար ոչ ի ընտրեալ. այլ ինքնաբար,
ապաշնորհ, և զգալի. ուստի և առհասարակ
չարն ի յորմէ ամենևին խորշին. ապա չունին
զընտրել յորոյ որով նուազ ի գործել զինն։
Ապաւինեցաւ նմա։ Ոչնչի ի կարողս ի հակա-
կացից, այլ բարւոյ և չար են հակակիրք. ապա
վերածեալն ինչնչի կարողս ի. խակ արդ կամքն
բնի բն առ բարին երբ առ վախճան. ապա կա-
րի բնիլ և առ չարն։
* Ա. Ի. Խ. Ի. Պատասխանեաց ընդրն ի ծանելոյն. ՝ զանազանեալ
գ. Ա. զամ զինծագոյնդ ՝ Ոչնչի ի կարողս ի հակա-
կացից. և միտեալ զ ինն, ուրուեամ. այլ և
այլ ևզանակաւ, ընդ ուն ինս. Ոչ ընդ ունելով զինք
բազոյնդ՝ զանազանեալ զինեալ ի. բարին,
և չարն վերածեալն առնոյն կարողս ի. միա-
պէս, ուրուեամ. այլև այլ ևզանակաւ ընդու-
նիմ։ Ապ՝ կամքն հայի ՝ ի բարին և ՝ ի չարն,
բայց ՝ ի բարին բազձալով, և իրրև ՝ ի վախճան
խակ ՝ ի չարն խորշելով. այլ միտքն հայի ՝ ի ճշմա-
րիտն, և ՝ ի սուտն ՝ ի ճշմարիտն համանելով, և
՝ ի սուտն չհաւանելով։

Ապիսկեցաւ։ կարողս ի ին ազատ բերի առ հա-
կակայս՝ և դիմագոյժ խակ, զի է դերագոյն
և անաւարքն առ երկայնաձգելին, այլ կամքն ի
կա-

կարողութիւն ազատ. ազատ ազգա է նման և զի-
մաղութիւն խակ բնիկ առ հակակայս. յիւսա բարին,
և առ չարն։

Պատասխանեմ ըստ ընդ թ ժամանակի, զանազանելով զի-
միմաստիցն։ Կարողութիւն ազատ բնիկ առ հակակայս և դիմադրելի խակ, ըստ այնմ որ հակա-
կայքն կարին ընդունել զանհատական բան առա-
կայի այնը կարողութիւն, ընդունիմ. այլապէս
ոչ բանամ։ Զի ոչինչ կարողութիւն բնիկ ազատ-
ջոյ գան զիւր առարկայն։ Աչք՝ առարկայ կա-
մաց է բարին. ոչ առն ըստ այնմ կամքն կարի բնիկ առ հակակայս, քան որոշ բերեալն ի նման
բան ինչ բարւոյ. այլ կամքն կարի բնիկ ի նոսա
և յառնելութիւն, ի խոտել և ի ղանալ. ըստ որում
յիրկասինն խակ կարի գտանիլ բան ինչ բարւոյ,
ևմի ճշմարիտ, և ևմի առ երեսիմ։ Բայց առ-
չարն ըստ որում չար՝ անհնար է նման բնիկ ընդ-
դիմադիր գիմադրելի, զի ոչ միանայ ի բան բազ-
մաղոյ։

Պատասխանեմ։ Հնար է կամքն բնիկ և առ-
այն ինչ, յորում ոչինչ բան բարութիւն ի բնի.
ասպա թէ արեմատաւոր է չարութիւն։ Ոչ այնպէս ա-
ռաքինութիւնս. ի չգոյացանէ ա-
րարչութիւնս։ Ըստ կամաց գատաստարարուն բազմոյ
ոչ գոլոյ։ Աչս բնիկ առ ինն յորում չինչ բան
բարութիւն։

Պատասխանեմ ա-բանալով զառաւելս. և զցուց-
մունդ զանազանեմ զիմիմաստիցն։ Ի չգոյէն ոչ ե-
բնիկ ինչ բան բարութիւն, ըստ որում ի ոչ գոյէ բա-
րութիւն, ընդունիմ. ըստ որում ի առատ պատճառ
ա-բանամ։ Զի յանհնարին առատապանա, յորում
չինչ բնաւ յոյս բարութիւն, ըստ իրաց ինչ բարի
իմանի գատարկացուցիչն առատապանաց։ Աչս՝
գատարկատարարչին ոչ գատնէ զայլ հնարգիր-
ծանելոյ յանհնարին առատապանաց, բայց ևմի ի
նոյնմանէ խնդրելոյ և վճռ այնորիկ ախորժելոյ
չենիլ իրաւունց։ ըստ որում ի հոգիոյ իմշառ-
ութիւն իրաւունց։ Այլ և հնդպանիք՝ նեղեալ ի
յանհնարին ցաւոց, մեռանելոյ զանձինս, ի

կարձել զաւառապանս կենաց, զի Թէպէտ մանկն
ը ինքնան է չար. բայց Թուի բարւոք, ը ո-
րում լինի աւարտ տառապանաց։ Լուծումն

է ՀԱՐՑՆ ԹՈՎմեցւոյ։

Տ ի գ ն ը
ա ր մ ա ն. Խ ա-
ն ա գ ի։

Տեսիլեանս, բանաստիւն բարձայ մեղաց եա ը
որում չար. ապա կոչէ զի բարձալ չարի ը ո-
րում չար։ Յաւգնեի առաջարկութիւնս բանաստ-
կոնն բարձայ մեղաց ը որում է նախաանիք այ-
այլ մեղքն ը որում նախաանիք ոչ է չար. ա-
պա բանաստիւնն բարձայ մեղաց ը որում չար։
Պատասխանեմ ուրանալով զառաջարկութիւնն.
և զյաւգնեիդ զանազանեմ ցնծագոյնն. բան-
ստիւնն բարձայ մեղաց տակաւին ը որում
է նախաանիք ոչ, ուրանամ, ը որում այնուհետև
նախաանիք լիցի եթէ առնու զվէմ ի ձեռս,
ընդունիմ. քանզի բանաստիւնն առ ինձ, զի-
պէս ժողովուրդ մեղապարտ զարձարն գառաւար. վ
այնորիկ գործել ասէ զինդ Թէրև ի վերնոյն-
բան ի Թշնամեաց. արդ՝ Տառապանիցին վնասա-
տիւնս Թշնամեացն, և առնուն զվէմ՝ և բարի
լինի գոնէ առ ոմանս։

Ա՞սարկիցես երկրորդ. այսուհետև տարբերի մե-
ղաւորն ի չարութեն, ի մեղսագործէն ի տակա-
ուհետ. զի առաջինն կամի զմեզս ը որում չար
բարոյական. իսկ երկրորդն ը որում բարի դգա-
լի։ Ապա մեղսագործն ի չարութեն դեռեւ չարն
ը որում չար։

Պատասխանեմ զանազանելով զառաջարկութիւն.
մեղսագործն ի չարութեն կամի զմեզս ը որում
չար բարոյական, տակաւին, ուրանամ, ը որում
ի չարն յայն բարոյական գտանել զրերկրութեն,
և զլինելն զերծ յերկնային ոչ, ընդունիմ. Ա-
րդ՝ երկրորդն իսկ եթէ մեղսագործն ի տակարութեն,
և եթէ մեղսագործն ի չարութեն, զառաջարկ-
բարին գեռեւն, Նայեց տարբերին տակաւ. զի
մեղսագործն ի տակարութեն համարի զմեզս ան-
չին Թէ երբեմն բարի. ոչ ը որում է օրինաւան-
շութեն, այլ ը որում յատկացուցիչ զերացեալ
կրեցեալ. ուստի տարի մեղանչել տակարութեն, զի

ի նման սէր պատուհասանեն ոչ է յոյժ զօրաւոր, միշտ նուաճել զինքս : Բայց մեղայ ասելն՝ ի չա-
րութիւն՝ համարիլ զմեզ՝ իբր բարի՝ եւս ըստ ոտանաւորի է արիւնազանգուածի. վայ զի սովորութիւն
լինի նման ոչ միայն գիւրին, այլեւ քաղցր. եւ զի
նովին յանցմամբ Թագաւոր զուրկ արհնաց :

Սահմանք. կարիք ոք ի գործառնութիւն ազատու-
թիւն, կարգել զայս ներգործութիւն. [illegible]
[illegible] ասպա այդպիսի
ոգի վախճան լինի չարն ըստ որում չար :

Պատասխանեմ ուրանալով զնեառնութիւնդ. զի
և յայդմ ներգործութիւն խնդրի զբարի լինի, ի
գործառնութիւն ազատութիւն, վայ անհնար է կա-
տոյց խուսել՝ ի բանէ Հնարիս կամ առիթևոյն
բարեաց :

Այլ բանդ՝ ի բարին չարժ իշխանդ երկու. ինչ
գաւանիմ, բարութիւն և ընդունայն այնր բարու-
թիւն, յայտ վայրի խնդրի, թէ զիարդ բարդա-
ւոր ընդունայն այն առ բան վախճանին : Ինչ որպ
առն, թէ ընդունայն այն է առատական բան
պատճառելոյ : Իսկ այլ Հնարաստացոյն եւս հա-
տանիլ լինիլ միայն Թէութիւն. վասն որոյ առ-

ի է :

Երրորդ էջ-ից-ին :

Բարութիւն վախճանի է բովանդակ բան պատ-
ճառելոյ նէր : Իսկ ընդունայն այսր բարու-
թիւն է միայն Թէութիւն պահանջեալ՝ ի պատ-
ճառել, և ոչ Թէ բան պատճառելոյ :

Այլ Թէ պահանջի ընդունայն բարութիւն, իրբ
հարկաւոր Թէութիւն վախճանի, ոչսր կարէ
ուրանալ : Քանզի բարութիւնն ոչ երբէք յորդորիչ
կիսան, եմէ չէր ծանուցեալ. զի [illegible]
ու էէէի ինչ չէ : Բայց Թէ չէ բան
պատճառելոյ, ցուցանեմ՝ ի պատճառն վախ-
ճանեալսն այն է բան պատճառելոյ, որով վախ-
ճանն լինի պատճառին հանդերձեալ. և զոր դի-
տէ պատճառն, զոր և ընդ առանձին հանդերձ :

իսկ արդ այս ամ պատուհասն միայն բարուվՃ, և ոչ բերանման բարուվՃ։ Ապա ոչ բերանումն այլ բարուվՃ վախճանին է բան պատճառելոյ նը։ Ալ ևնդ այդոյնս յայտ. զի այս ամՃ անպիտան վախճանի ըՃ արաՃ վախճան։ Ալ ևինի փորքա- գոյնս. և ԹՃ վախճանն ոչ է հանդիպական ըՃ բերանման, յայտ է. զի բազում ինչ բերանի, որ ոչ է հանդիպական, ոչ չարչարանք, հիւանդա- ԼՃ. և այլն։ Ապա միայն ըՃ բարուվՃնն է հանդիպական։ Իսկ ԹՃ այսպէսն ոչ գիտէ զբերանումն վախճանի. և ոչ ընդ առանձն զնոյն գոգա- րէ, և այն յայտ։ Չի ոչ ևԼՃ գիտէ ազգն Ճանաչել զիաւրԼՃանուվՃ, այլ առանձ զինեա բերանման բարին։ Նմ ոչ ի Ճանաչման նը ԹՃ- ակն և լեռն լինիցի, այլ ի առացեալ բարուվՃ նը, հանդիպ։

Հաստատ. որ ինչ հաստատակ է վախճանի և ոչ վախճանի, ոչ է նը անպիտան բան պատ- ճառելոյ. ոչ յայտ է յերկրայ. զի բան պատ- ճառելոյ է այն, որ կացուցանէ զիրն ի բան պատճառի. ուստի և պատճառն միոյնոյ և նոյն այգպիսւոյ պատճառի։ Իսկ արդ բերու- նումն հաստատակ է և երկայ յայտ ոչ է բան վախ- ճանի, ոչ միջոցայ, մնանաւանդ ԹՃ և չարի։ Ապա ոչ է բան պատճառելոյ ըՃ կերպի վախ- ճանի։

Ապաշխիցեն. պիտոյ ասել ԹՃ բերանման պէս պիտոյացուցանէ զանապակ կարողուվՃէ և ներ- գործուվՃէ գիտելոյ ի բարին. ապա վերթարձ լե առ անպիտան բան բարւոյն. ուստի և առ բան վախճանի։ Ալ ևինի առաքարկուվՃնս։ Չի բարուվՃնն բերանման երեսակայուՃ անպիտա- յացուցանէ զգոյացական բազմանս. և բերանման մեռոք զրանական բազմանս. բերանման երբ ա- ռաքակոյ զրաբխուվՃէ, և բերանման երբ բա- ցակոյ զրանկուվՃէ. և այլն։

Պատասխանեսի ԹՃ բերանման պէսպիսացու- ցանէ զնեղոյ պատճառն, և զիարդ ոչ

ի խնդրել անդ . այլ ի յանդիման կացուցանել զայն զանազանս առաքեալ , և զհանդամանսն բառից : Ոչ բարի զգալն , և խնամալ առաքելական առաքինութեան , և միթամկայն և բացակայն նմա այլ եւ այլ հնարիւք : Այլ ի բառից անաւ ծագիլ այս պէսպիսութեան . իսկ ըմբռնումն գնոցն սակ իւր ի մէնջ միրձկացուցէ :

Սահակեցւոց . Ընդունիմք պատճառակ վախճանին , զի ունի ի պատճառելն : Այլ վախճանին ի պատճառելն չէ եւս ունի զնոր բառս ի նմա , այլ միայն զմբռնումնեցն , ոչ առաջիս ի նմա , որ յորոց զահաւասիկ առնուլ զգիրն չէ ի առացեալ գնոր բառս ի նմա , այլ սակ մբռնումն նոր : Այս ոչ բառիւ իւրով , այլ սակ նմանութեամբ բառիս ի նմա պատճառէ :

Պատասխանեմք զանազանելով զիմաստսն . վախճանին ի պատճառելն բազում անգամ չէ եւս ունի զնոր բառս ի նմա , զի ոչ առաքիակատ ի միտս առնուին , ուրեմն : Գիտելի եւ իրակատ բառ ի վախճանին գոյ ի առաքիական գոլոյ բառացն . եւ այն իսկ է , որ շարժէ : Իսկ գոյ ի առաքիական զոր ունի յմբռնումնէ , ի միտն ի ոչ առնուն զոյ ոչ շարժէր . ոչ ի ոչ գիտի , ի նմա ի ոչ բառ նորագոյ , բայց ի հնագոյսն զոյն ի նմա է սակ ի ոչ :

Ասորեցւոց . բազում ինչ պատճառակ իրբեւ վախճան , յորս ոչինչ իրակատ բառ ի նմա պատճառ . ապա ի նոյն բառ վախճանին ոչ է բառ ի նմա իրակատ : Ինչիւ առաքիական ոչ է բառ ի նմա իրակատ , զի ոչ գիտի , որ ոչ գոյ ի նմա , այլ նոյն ցնորք : Ոչ բազում ի նմա ոչ գոյ ոչ գոյ ի , ոչ գոյ ի նմա , ոչ գոյ ի նմա , որ ոչ գոյ ի նմա : Ի ընդունի բառնոյն ի նմա ոչ գոյ ի նմա : Այլ եւ ի իրակատ ի նմա գոյ ի նմա , ոչ գոյ ի նմա , ոչ գոյ ի նմա , որ ոչ գոյ ի նմա :

Պա-

Պատասխանեմ զանազանելով զառաջարկուելոց. բազաւորին պատմուած իրրև վախճան՝ յորում ոչ դադարի ընչ իրական բարուքի. Ընդարձակ. ընդունելի. կարճ եւ դիւրաւարձ. Ոչ սակաւին քան զորս դոյին ի պատմին վախճանացն. ի մի կարծեն լինել՝ ինձ Ճշմարիտ եւ իրական բարուքի. զոր հաստուրին հետեւեալք՝ ի սոսկալ. եւ յայն սակս անձանձրոյթ՝ ի խնդիր լինիմ նորա։

ՊՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ։

ԹԷ ԸՆԴ ԻՆԵ ՊԱՏՄԱԲԱՆԻՆ ՎԱԽՃԱՆԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴԱՀ ՆԵՐՓՈՒՑԱԲԱՆԻՆ։

ԵՐԿՔ են կարծիք։ Առաջինն գնի թէ պատմուելոյն վախճանն է ցոյցք բարուքի իւրոյ։ Այլ ոչ է հնար այդմ լինել. զի բազմանդամ ամփոփումն զիւր բարուքին ցուցանէ. սա կայն ինչ ոչ պատմուէ. եւ ոչ իսկ գիտեմ ընդ ժէ. Թէ ասելոյն մեղսոյ առ ամենիսեան. փեռնէմ ընդ ընտ. եւ ընդ այն հաճիմ, այլ ե՛ի վերինն։ փի։ Իւր դարձեալ քանզի վախճանին է ուղղութիւն հրաւիրակ կատարած. պատմուելոյն ի վախճանին է ապրելոյն ընդ ի կամս։ Այլ՝ այս ցոյցք բարուքի ոչ ազդէ ինչ ի կամս, այր ոչ է կարողութիւն ճանաչողական, այլ միայն ի միտս։ Ասա պատմուելոյն վախճանին ոչ է ցոյցք բարուքի իւրոյ։

Երկրորդն գնի թէ վախճանն ներգործութիւն պատմուոյ, ապաւորելով զդրականի ինչ, որով չարժէ գիտել։ Այլ նախ այդ որակութիւն վէպերական դնի։ Իսկ թէ եւ վախճանն ապաւորէր զդրականի ինչ. Ոչ պատմողաց այն լինէր պատմութիւն, եւ ոչ թէ վախճանական. զի զայլ պատմուած ապաւրական այսր որակութիւն չարժի իմն ընդունել։

Իսկ երրորդ կարծիքն ամենեւին հնարագոյ երեւի։

Եւ-

Եղբայրութիւն։

Պատմական մասն վախճանեցաւ։ Սկսանի երկրորդ ասմունք պարունակեալ է ամբն, կամ ցանկութիւն խրատ. զոր ոչինչ ի կատարած. ուստի ըստ այնմ վախճանին պատմական նկարագրեալ, ըստ որում ցանկութիւն, և սկզբան, որ առ ինքն, շարժէ ի գործել։ Ընդ այսմ ոչինչ պրկ յայտնի տրն ըստ ամենայնի։ առ։ գրքոյ։ ԽԲ. ԽԳ. ՚ի հետեւ արդարոյն գոչեաւթ ի նուիրեցինն, նոյնպես ընթացեալ, հետեւ վախճանին գոչեաւթ է բոյժութեան և ցան։ գ. ԽԵ.

Խրատ ընկերի։

Յորժամ եղբայրացեալ ինն։ Պատմական մասն վախճանեալ է ամբն, որով յիշեցուցանէ զնոսա գործելի շարժէ, և յինքն ցանկութեան գիտութեան, այլ վախճանին շարժէ և յինքն ցանկութեան ըստ կատարման սկզբան որ առ ինքն. ապա ակն վախճանին է պատմական մասն։ Ամենայն յայտ է. քանզի ի մէջ մտաց, և կատարց ոչ է գոնաքանաւելի, զի միտքն զկրա յինքն ձգէ, բերելով զնա խնամատարեալս. իսկ կատարն առ իրս ձգի բազմաշխատ ինչ. վասն զի բազմանալն է յաճախելի առ բազմացեալն. և վասն այնորիկ ըստ այնմ վախճանին պատմական եղեալ ի վեր կատարց ի գործ ածէ, ըստ որում զկատարն յինքն ձգէ, և յառ հասցանէ։ Իսկ մտաց ոչինչ ցուցանէ. քանզի այնուհետեւ վախճանին շարժէ և յանկուցանէ յինքն զկատարն. որով կատարն յանկուցանէ և շարժէ առ վախճան. այլ կատարն յանկուցանէ, և շարժէ առ վախճան սկզբան ինչ. ապա վախճանին շարժէ և յանկուցանէ յինքն զկատարն սկզբան և ըստ ոչ ինչ ոչ ինչ կոյս զանէ զկնի և զցանկութեան իւր ի նիւթ։ Այսպէս ոչ ինչ ոչ ինչ կոյս զանէ զկնի և զցանկութեան իւր ի նիւթ։ Այսպէս ոչ ինչ ոչ ինչ կոյս զանէ զկնի և զցանկութեան իւր ի նիւթ։ Այսպէս

Ի վախճանել, և զպատուականսն զգալ պատուականագոյն։ ապա և պատուականսն վախճանել։ Յաղագս փոքրագոյնս. քանզի զգալ թէն պատուականագոյ ի վախճանի անդ՝ և բազում է նա, կամակիցելովքն, ոչ բանիւ կարդ և առնել այլ գործածութեամբ սիրելովքն և նեղգործութեամբ սիրելի։ կամ շարժելն զկամս շարժմամբ սիրոյ։ ապա սիրն այն ազդեալ ի վախճանել և գործս զգալ։

Ա. առարկեցեալ Նախ։ սէրն վախճանի և գործ վախճանել։ ապա ոչ և պատուականքն։

Պատասխանեմք սէրն վախճանի և միանգամայն գործ և պատուականքն է։ գործ ըստ այնմ որ յառաջ գոյ ի վախճանել։ և պատուականքն է այնմ որ սիրելի, զոր վախճանեալ ապա առեալ ի կամս, ի գործ ածէ զնա սիրելիութեամբն։ ոչ սեռականքն և համանպատանի գործ սեռական կարգաւորեալ, ըստ այնմ որ յառաջ գոյ ի նմանել։ և պատուականքն ըստ այնմ որ է գործ ծածկութեամբ զգալ սեռական։

Ա. առարկեցեալ երկրորդ։ սէրն և պատուականքն կամաց։ ապա ոչ և պատուականքն վախճանել։ Յաղագս առաջարկութեան, զի սէրն և գործածութեան կամաց։ Յաղագսն հետեւութեան, զի այլն այլ պատուական պարտ է ունել զայլն այլ պատուականքն։

Պատասխանեմք ի՝ սէրն ըստ այնմ այլ Հայեցաւճառ և համանպատանի պատուականքն է կամ * ա. Ջ. խ. վարց և վախճանել։ զի ըստ ինքեան,՝ սէրն կրկ Իբ գ. նակի առեալ լինի։ Ա՛ի երբեմն փոխեփոխելի լինել զկամ՝ ի վախճանել, և՝ ի սիրեցեալ առարկայէ։ Երկրորդ երբեմն կենդանական ներգործութեամբ լինել բռնեալ՝ ի կամաց։ Ըստ առաջինսն է պատուականքն վախճանել, ըստ որում ազդի ի բարութեան։ Եւ զի բնականք բարութեանն ազդի զամենայնս շարժէ զկատա։ Իսկ ըստ երկրորդին է պատուականքն կամաց, ըստ որում կենդանագործութեամբ ինչ ի նմանէ երբեմն գործածեալ կամ ներգործութեամբ։

Ա. սիրելս։ պատուականքն վախճանի և շար-

ժուն ինչ այլաբանական. խակարկ՝ սկզբ կամ բազմանալ վախճանին ոչ է շարժուն այլաբանական, այլ խակական. ապա ոչ է պատմական լուծի վախճանին:

Պատահանեմ զանազանելով զիրարապիղծն. սկզբն ոչ է շարժուն այլաբանական, ըստ որում է՝ ի պատմական, որ բղխել զայն արարողապէս ջրոյ ի կատաղ, ընդունելի. ըստ որում է՝ ի վախճանին, որ աղիտ զայն. ուրանամ: Գանկլ յատակ ջատագն խակ ցուցեալ՝ ի բերն Յովհան. Եթէ սկզբն կրկնական առեալ լինի, իբրև ներքոյժ ումեք կենդանական բղխեալ արարողապէս՝ ի կատաղ. և իբր փոփոխումեք բազմանալ յատակ նկուն՝ ի բարձրացն յարդարել: Զսա առաքինայն ունի զգան ձիւ զիգական շարժման, ոչ և այլ կենդանական ներքոյժ ումեք: Խակ ըստ երկրորդ ին ասէ շարժուն այլաբանական, և բարոյական. զի ինքնիշխան շարժէն է զնոյն խակ զարժուն առնել. խակ յարդարելն առ շարժուն է միայն վարքագիտ զուգընթաց լինել առ այն, և ոչ անկատար շարժել:

Այլ կամեցեալ յարմատոյ՝ ի վերրկրել զրուծանոյսուկ է սկզբն ունել զկրկին սկզբան. բայց յայլն այլ կարգի. ջ է զրազանան եղուկն. և զրաբանի յարդարել: Առաջինն վերադրի՝ ի սեռ արարչական պատմական. զի ընդ ամենայնի իբր պատմական կենդանական հոսիչ շարժման կնդանումեք յիւրմէ: Բայց երկրորդն վերադրի առ այլ տեսանողս սեռ պատմական, սեռական վախճանական. զի ընդ ամենայնի ոչ իբրև արարող հոսիչ ներգործումեք իրիք յիւրմէ լուծէ. և զայն՝ ի կրող ոչ ապատարկ՝ այլ իբրև առարկայ պատճառիչ՝ ի տատրանկիսալ յօժարումեք զշարժուն ինքնեան վայելչական, և զուգաչափ. և վճ այնր բազազանումեք ընդ խիր բնական կատարկեալ: Զայս ամ խորագոյն ևս Դանիէլ ցոյց. ի համբառնալ զայս ի վեր առ ազիւրն ամ էից. յորմէ գլխովին կախեալ կայ կարգ բնութեանց: Այն առ ոչ միայն է հոսիչ ներգործ-

ծանաւոգոյն, այլև բան կորգիսալ առնելիւ ։ վնաս և չքար յառաջացուցոյ ՚ի նմանէ կրկին եւ զօրութիւն, այսպէս կրկին անասկանութիւն հասանել, մին հիմնական ՚ի նեղբգոյն անկանութիւն ի զոյգ, որով որ էնն ՚ի նեղբգոյն անկանութիւն չարժէ զնդանն ՚ի կարգալութիւն ։ խակ երկրորդն հիմնական ՚ի կարգ բանի, որով խոչընդոտիւթ լինի պատահանել ՚ի բանն, ուստի և ՚ի յաճախութիւն որ գիտու երկրորդ բանին, զինքեան պատճառական, այլ և զմիջոցս վախճանի, և նախ զսկիզբն, որպէս առաջանալ և բարութիւնն, և որոյ միջնորդութիւն զայլս գինքն գրաւէ ։ Ա՛ռաջին զօրութիւնն կացուցանէ զպատճառան արարչական. և ՚ի սկիզբն ամ արարչականութիւն որ ՚ի բնութիւն, և վ՚ն այն ասի սկզբնապէս բնական ։ խակ երկրորդն կացուցանէ զպատճառան վախճանական. և ՚ի սկիզբն ամ պատմագրութիւն, զոր ասէն բանն ՚ի բարձրագոյնս, կամ ՚ի բարձրականս, որ և յայլ ասկս կոչի չ՚՚՚ րոյնն ։ Ա՛ստ՛ զայս զօրութիւն այլապանորէն ա՚՚՚ նուանութիւն ծանրագիր. սպրդոյթ. յորդորան. և յանդուգնան. վ՚ն որ առաւ ասկսի, սկզբ, և այլ թիւ հակի կատարն յարձակաւ բարձոյն ՚ի բարձն առանձին ։ Ա՛ստ յաւէտս խակագոյն բացատրի նուանութիւն սրբնոյ ի՛ սրբանաւորութիւն. յաստուածս, թիւ չնչանան ընդեր վ՚ն յաղագս ինչ. և ինչ՚ն սրբնոյ ։ և ոչ՚ն ինչ՚ն սրբանաւոր սրբոյ ։ և զի ինչ՚ն սրբանաւոր սրբոյ ։

Նորոգ ոչ պատճառն նմա ։

Յայտնի ասելոյն յաստուածականն յաւէտ ամ առ ՚ի փիլիս՚՚ն ասելոյ ՚ի՛ զբնէ գիտելոյ, ՚ որ ա՚՚՚ սէ ։ սրբոյ է երկնաւոր ՚ի բնութեան հոգեկան. Օ՛ր զբոյ՚՚՚ նուանութիւն. նախն է որ գաղափար առ խոր սկիզբն, կամ յորում նոյն է սկիզբն, և հոգ ։ Ա՛րդ՛ սկզբն՛ նոյն է սկիզբն և հոգ ։ զի սկզբնաւորի յարձակաւ բարութիւն. խոր ՚ի վայրապահակ ծանրութիւն, և ՚ի զբոյ ՚ինոյն բարութիւն առաջեալ խոր չիւրաքան՚՚՚ կիզ բանի ։ Ա՛յլ առ այն ասի ՚ի սահման, ՚ի՛ չէ՚՚՚ նուանութիւն

այլ իւր պատաքակաց, և պատրաստ ընդ բնդել։ Բայց յետ չբնանալն պատանի՝ ի ներքուստ, և հզօրն առ ի ներքս. զի բարեմիտ և հաստատուն ոչ ոք ի ներքս, և ի ներսանէ չարչարանս անպրկէն ի ներսէն իրաւ՝ ի վախճան առնելոցն հզօրն։

ՊՐԱԿ ՁՈՐՐՈՐԴ։

Թէ ոչ ինն որ փոխինն ի վիճակի։

Ընդէ վախճանն երևելոցդ անհ վնաս զարթուխն միայն ըզ որում էչքն բռնութեամբ ձանձրացին, ապա քան այնմ խրատուիչս իսկ ունել վճ վախճանի, ըզ որում ձանձրանայ զվախճան։ Աչդ չայտ է թէ ինն որք ոչ իմիք իրաք ձանձրանի զվախճան. սակայն մերձնցուցանին ի ձանձրանալ զվախճան, ոչ ոսք, ձեռք, և ներա՝ ոչ ձանձրանին զվախճան. քանզի ուղիղ ի մարդոյ, որ ձանձրանի զվախճան։ Իսկ ունիք թէ ոչ ձանձրանին զվախճան. քանզի անկատար, և թէ բաւ, քանզի ի վախճանին երկու իմիք միտկի. բաւ բաւ թէ, և հանգստանալ թէ այնր բարեթէ չէ միջոցս պատշանձակս առ առաքեալն նր։ Ըզ որում բարեթէն այնր արժանաւորի է առցս, և առքս հանգստեան ձեռս։ Աչդ՝ ունիք ի ձանձրացդ արարողոյ թէ ոչ ըզ թշնամին, և ոչ թէ զգան զբաւ բաւ թէ վախճանի, և քանի արժանաւոր չարին, քանզի հանգստանալ թէ նր որ չէ միջոցս ոչ լինին հաստ. ոչ երկնային ձանձրանալ զարթուս, և զարժանն զանի ակարժանն որ ի ձարակին, յաւելուած է խակահաս իմն բարեացն ձաշակ. այլ զհանգստանալ թէ այսր բարեթէ չէ միջոցացն պիտանանալ թէ, ոչ երթիչ ձանձրանալ. զանի թէ առնն վն այնր բարեթէ արժանաւոր է միջոցացդ, ոչ երկարատրծանալ, և առաջանալ, և թէ միջոցքն վն պիտանանալ փոխարարձակ՝ էն

համեմատ վախճանելին։ Ընդդէմ են և այլ արուբօջս, ոչ միայն լինել և անհնարին ընդունելի վախճան, այլ որպէս ոչ միայն բնութենէն զարուեստ ինչ՝ զոր արդարացուցիչն բազմանոյց, այլև ընդունելի գիտա ամենասուին նոր բնիկ միջոցայն պիտանութեանէ, գլխիկ գոյս ապրանաւոր ասցու, և գլխիկ ասցս պատշաճական գիտս. ոչ միայն ընդունելի զարուեստ ինչ արտաքոյ, այլև գիտամենասուին նոր ըստ միջոցս, և ի ընդունելիսն անուն շարժ ի կարգել զատս ասի։

Ընդ՝ առաջին անուն արարօջս առնին մանաւանդ, քան ի՝ առնին վայ վախճանի. ուստի ասին առնել ըստ ընդունի. հիմն իրաւունք. Նոյ-ընդունել. ըստ որում զի խնայել առ վախճան առ ծնն ի կատարումն։ Նոյ հրամայեաց արարօջս կատարել յապէս, և ոչ հրամայեաց առնին վայ վախճանի. զի ի նմա վախճանն բովանդակ գիւղ զօրութեանն երևեցուցանել, ըստ որում ոչ միայն բանն գիւղ զիւղութեանն որ ի տառացեան նոր, և ոչ միայն բնութեամբն այնուհետև զարձնու անօրժակ նոյ առայն. այլ և զարդ խնայ նոյ յանդել տան առնին և բնին. և զոր ուն զի այնց խնայնան առ ձգելոյ յանձինս զմիջոցս որով և չար ի կարգել զայն միջոցս առ վախճան. իբր նմին վայ ընդունել զի ոչ ոչ առնել վայ վախճանի. իսկ արարօջս երկրորդ անուն ըստ միջնն Նոյ առաջարկ բնութեան առ վախճան. զի ոչ առնել ոչ առնին. և ոչ լրացուն առնին վայ վախճանի. ուստի առին առնել ըստ ընդունի. Ե ինչ ընդունելի։ ըստ որում զգարուեստ ինչ իրին որ ի վախճան, բնութեան, և գիտն, և նոյ առաջարկին ի առնել, բայց ոչ փոխանորդ, Նոյ ընդունի. զի ոչ Նոյ առնին զհամեմատուն ի միջոցայ ըստ վախճանի. յորում ի բան վախճանի։

Ընդ՝ զինեցուցչ ի՝ յայտնի և յայտնի բազմանդամ արարօջս երևեցաւ ըստ, և վերաբերեալ առ բնութեան իմաստս ով ևրով իցէ, որ գործիցէ վայ վախճանի, և գիտէ։ Ընդ որոյ արուեստին խնայնան արուեստ

զինդ իցս

զինգիթ կերակուրցոյ ուտեցո։ Ճաուարաղ յատուկ ըն-
նաւին զատկ բնական ախորժոյց, յորս ոչ ևս ձա-
նաչուին։ Խակ ի կիկրոյզ ուսին զմանաչատուկ կամ
զինչական ախորժոյց։

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ԱՒՆԱԼԻՆ։

Ախիւռ փոքիկին, և չի՞դ փոքիկին ասի ինչ-
ինն արուեստ չէ նմանել։

Մանկ ի հինոց հատորիցան, Թէ չարժուին
բնաւին ոչ դիմէ որովհետև ասեմ վասն
ինչ։ այլ ևս ինչ գործէ, և գործն ախեմբ, և
պատահական բնին ազակցուին է։ Նոյնպէս ևս ելե
զ խնկիրատուն։ լեկիպատա, և չատացուն եսիկու-
թուս, որ սերմաց զկարծիս, ոչ հատուածանէին
բաներ ի հատանուին Թէ ասելոյ, այլ զի զի բիւր-ց
կրանի խոպան խրհացի, ի բաղադ զնոյ չատա-
չատանուին Թէ, և ի տալ զնոյ հիւրկինն ձախրի-
լոյ։ զի ի կիկրանի ։ եսիկուրոս ասելոյ զբնու- ։ Ի՞ն. գ՞ն-
Թէ միայն ի՞ն երկուց, ի գերծել շատուն հատու- ։ ե՞ն-
և գերծել ։ Ասկս ոչ ոչ զնատատ ձնոյ-
ատուին հատարձակ հեզձոյց, ոչ գոյն ինչ
զմիոյ յերկուց ատսի զերկիւղ ի նեղուս տրկա-
նէին, ասի զատատանուին Թէ, զհոգեզին ասնա-
հատին։ զերնել հոգեզին գոյացուս Թէ։ և զա-
յնին նմանան։ Ասչ այս մոլորուին Թէ նրե ատկա-
ուց և սխալուցոյ, զի ոչ միայն ատ՞ատ Թէ միւ-
ատիցոյ, արիատատել, այլատուն, տակցատեր, և
պահել ազատրատ, այլև ևս մարդեկ գործոց բնու-
Թէ ազատին զինելոյ, հատատուն և յոյսանի լինի
զբնգին զգործել բնուին Թէ վս վսխանին։ յորմէ
ատճին ի վեր, Թէ փոքր բնուին է փոքր հանգոյց։

ԵԶՐԱԿՈՑՈՒԹԻՒՆ։

Ասանցն բնի ազբ բնուին Թէ միւ ի վսխանե-
ն, վս այսորիկ բնակուն արուեստ ատանն վս վսխ-
նան արուեստ չէ վսխանել։

Ա
ղաչեցաւ ինքն ոչ կարասցեմք բարկացեալ ցուց
տանել. զի պարտ առաւ զարթնել խոտոր զաչս
մտաց յանկարկել մեր ի գործս բնութեանն։ Քան
զի երեխին այնպէս պատշաճեալ և խնամատուիք
կարգեալ. մինչև ոչ միայն ընդոստ, այլև կոյր
և ելատամիս լինել այնմ, որ զանձնիմաստ մար
տապատեալն վտիճանադիսի զնէանն և զնարտա
րութիւն ոչ տեսանէ, և ոչ ընկալանի. և ոչ պատ
շաճեալ ի այն։ Քանզի ըստ վկայելոյ արխատանե
լի և գալիեսան ի նահապետութիւնս գործ ոչնչացու
ցանել կենդանեալս, և նարտատարգոյն նոցին ըս
բնութեանցոյ. զինչ ընտրեցին. զինչ պատշաճա
գոյն, կամ զինչ նարտատարգոյն լինէր արդեաք
քան զի ելեւէջական լինել ի բնութիւն. եւ ի գերա
գոյն իմն բան, և յառաջատես վտիճանն կար
գեալքն գործեալ են. ապաքէն և ոչինչ։ Այլ զի
յարգի ի խնդիրս. և զի ապրատացուցանել զատ
անհանգիստ Քանացոյն ածոյին յառաջատես
ութիւն առեցօղք. վասն կամ եղև զատարատանու
թիւն նոյ արաճատարատանութիւն բերել բանիլ։ և գրել։

Ա
րդ՝ ցուցանէ հաւատոյ բանիւ. Այնք ար
ատոյք առնեն վասն վտիճանին, յորոց ի գործս
երեխին մեր հանգամանիք պատճառի վասն
վտիճանին, եւ ոչինչ հնար գերազանցոյ անհրա
ժեշտութիւն։ Իսկ արդ՝ ի գործս բնութեանն երեխին
մեր հանգամանիք պատճառի արատոյն վասն վտի
ճանին, և ոչինչ հնար գերազանցոյ. և անհրաժեշ
թութիւն։ Այսու բնութեան արատոյք առնեն զնա վտի
ճանին։ Ա՛ն ծագոյնքն յայտնի։ Ա՛նքինի փորձագոյնս
հանգամանիք արատոյն զնա վտիճանին են ոչինչ,
Ա՛յնքինի պատ գործոյն ոտ աստիճանաւոր լինէ և ատ
ատագոյն ուղիղ՝ ի յայտ ի Նահապետին զա
ռաքինութիւնն ոտ այն ընտրել։ և ըստ ոչ
զի էնոքիս և գերազանցեալ էին և գնահատ
գեալ, անխիղճ, և անատարակոյս գնալ։ զի ոչ
հաւատ ոտ Նահապետին զատարատանութիւն, հա
հանատութիւն գերծ վտիճանն ձգել։ գնեռատարան
ջանիլ խնդրել։ և ոտ էն ի հնազանդել բարե
ձեալ ընդել։ զատարատանութիւն ի ծնոյն անհա
ւատ

ութիւն. զի խնամոյքս ի հաւատոյն վախճանի. զի յանկարծակի. զնա՛ խոչ եւ զխոտ վաճառել, եւ կամ յայլոց խուսանել. զխանձկութիւնս անիրացուցանել. զպատճառական զգուշութիւնն խնամոյ կել. զանօրդին նշոյ ոչխարն ոչ անասնանել. ի մխիթ բազում ինչ օգուտս ի միջ բերել. ոչինչ առնելոյդ անհնազանդել, եւ տարտամանս գործել, ոչ միայն կարեւորաց գործոյն, այլև ի խրատելն, զչուշաւորութիւն բարեշահութիւն եւ երկարատեւութիւն մտադիր լինել. ի՛ն եւս եւ նեղելոյն պիտանեաց փոյթ ունել, եւ այլոց հոգալ. զգործարանս ի տիկոս խոր յայտարկել. ի գաւազանակոյց սկզբնատրիկոս ուս. մեծամեծս մտանել. եւ որ այլեւս է այլոյ ասէ, զգործն գլխաւորին փակիլն. վարել ընդ առնմանատոյ օրինօք. քան պատուիրելոյ հանճարաւորն է ի միջ վախճանին եւ միջոցին. Ճի յայտ եւ ի սոյն կայսեցոյ բանաւորակ գործոյն վախճանական պատճառն ոչ որպ առաջադրեալ. Այս ամենայն ուրեք կայցէ. ոչ յայտնապէս ի մտաւորելն վախճանին, եւ քան. Լաւ ինչ գործ գործոյին ճ գիտաւորելն ոչ է այլ ոչինչ. ի յառն եւ ի վատն այլ միայն վարել զգործարանիկ. յինչ եւ իցէ հանճարաւոր անխոտոր մտանել. եւ ոչ ի միմիանց եւ անայլայլ գիտել. ի յաջողութիւն եւ ի գործարարութեան քաջալերել միայն. ի հարկաւորակ եւ յուղիղ շահոյ պիտանեաց խուսափիլ. այլեւ իմիք յաւգտակարն լինել. կամ զգուշանալ, եւ ոչ ինչ պատճառել. կամ կարգել. այլ զամենայնի ի միմեանս խառնել, զանոյշ ընդ դառնոյ, զիմիքեան ընդ վնասակարս, զպատուական ընդ անպատուականս, զգործակարս ընդ վնասակարս, զանարգն ընդ պատուականս, զիմպարտս ընդ ուղղորդս, այլեւ փոյթ ունելով պիտանեաց ընդ. Ճայս ամենայն պիտի հրամայել, անդ յայտնի ճանաչել զկարգն. Խոկ արդ, ի գործս բնութեան եւ ոչ միւս ինչ ի գործս բնութեան կրնայ լինել. այլ յայտնի երեւին ամենայն գոյացեալ էրեւին. Այս ի գործս բնութեան երեւին պատճառք ստուգիւ պատճառեալ ստորագոյն ի վախճանին.

Մեծագոյնս ինքնին խակ չոյանալ : Խակ փոքրագոյնն
յետ գործս բնութեամբ չոյանալոյ նմանս երևի ու այլ մէ
յանկնելս. Հզիչոյն զմի ինչ ի միասս առնուլ, զնոմ
Թռչնալ հանդուցանող ի կազմուածս մարմնոյս
մերոյ ցուցցուք հատուածս :

Պարկին գխակ ասմ ոչ, Թէ ի կազմուածի անդ
յորպիսի անարդ և ի խակ սկզբանց՝ յոր գործ
արուանչելի և չքնաղ լինիլ վերանալ : Ի գարշ և
ի հեզանուտս հիւթոյ, ի գիւղատաշխարհական
բան հոգւոյն բանականի, քան զոր գիւցազնա-
գոյն լինել, և չքնաղ, արուեստս և բան իսկ
հիլ անգամ չեն բաւականս, Թող Թէ գործել :
Վճանդի զիւրանէ զաստիմանոք մասց, և զնորին-
դեսին՝ այնչափ վատահ և ձարպիկ հնարագոր-
ծուԹիւն. և բան գտանելոյ, այնպիսի իմն է,
որ Թէ ուիւրեք էնուէր, նա առաջնորդ ու տնօրէն
գործոյն լինէր համարեալ, ոչ գիտեմ ճառել
գնոյն ինառնութիւնէր : Արդ՝ միս ի բովանդակ գոր-
ծոյս բնութեանդ է կարի իմն բազմամեայ, և բազ-
մամանուածած, անս զիարգ անվերջ, և անասյ-
Թաթ գխակ չոյն, որ էաւագոյնն է. զոր ի կազ-
մուածի, ոչ զիարգ ևիցէ, այլ ի չոյանկագոյնն,
և ի վայելչագոյնն, քան զոր ասելի ոչ առանձ
նիւմն, մանաւանդ Թէ և գայն խակ չէր ար-
գելք ձեռնհաս առնել, ևԹէ ոչ չոյեցոյին ձե-
ռաց և ի նարտարուեստ լինել բնութեան : Ոչ միայն
քանզի անբուռ ճանապարհ ընդ առաջ լինէին բնու-
Թեանդ այսր գործոյ գործուորի, և չոյեալ և վերջ
տակ ի անհատարտանս գիարգ խոհեմասքս ի վեր
ազգանային խոստացեալ, և չոյեցուխոյ անուն գտան,
Թէ ասէին և տալտանձրևէր, և ի բնութեան անդ հի-
ձուցիկ, ինդրելոյ՝ էգխոյ ի ձեռն հատ առ
տալեալ ոչ բնդ նոյն հետևեալ : Խակ միս ի սկզբան
անդր գործոյ լինելոյ գործոյս, գասուցցուք զի
գործականն, միատ չոյացոյն և գգուշացուր, ըստ ի-
ՄՀրն ասդրանդ՝ բազում տարբ չոյացի չոյս գործ
գնեցուածոյ, և բան ևս տարուգուս պետացիցն
անբուռ և տարժանելոյ՝ բազմահնար Նար-
տարուեստ Հանդիպեալ : Ազգանիս գտարբա-
սան

տական՝ ինձնէն ընկալեալ, կէս՝ ի հետաւոտանէ
ընդ ալեսոյէս գոլոյդ մուծեալ. կէս արտաքս առ
առնգեալ, այն խոկ յատուկապէս բազմաբնեակ
պատրաստութիւն հանդերձեալ. և զի մի՝ ան-
դէպ և տարաժամու խոնեսցի, որանչելի մե-
քենայագործութիւն կան նմա զգուշութիւն: Իւ-
րովհետև կայ նա՝ ի աւերն անդ ամենիմաստ,
բոլոր հաւատով ապեղ և անկերպարան: Իւ արդ-
ուիւք պատճառացն զարժանին մատուցանել գո-
հութիւն ձեռագործիչ ձեռին, և ճարտարութեան,
որ՝ ի զգուճական ժահրէ առոյ հրաշակերտս ինն
ամէ՝ ի ցուցակութիւն: Ձուրէ զոյն յակերտս, որպէս
գոյացուցանէ յաձուռս, մատուցանէ՝ ի մարմին.
լուծանէ՝ ի հիւթս. անօարացուցանէ յոգիս.
նիւթէ՝ ի թեւս. հնուս՝ ի ոտինս. ի ձգանս
տարածանէ՝ ի մորթս. խոռոչէ՝ ի խոռոչակս.
ձգտէ՝ ի ջիլս. ընդարձակէ՝ ընդ ոստոստիւնս, որո-
հէ յանթուս մատունս. և զի հատառօս առացից,
՝ի բնութեան գործարանս հանդերձելոյ հոգ-
ւոյն և կենդանութեան կերպաչքէ՝ ի բազում ան-
յառելոյ ածս, ՝ի սիտակս անխառնակս, ՝ի հա-
կառակս անձրկպատակս, ՝ի դիմաբերս անմիջամ-
՝ի պատուաստացոյս անարգելս, և անկիւ յարմարագրա-
կանս. ՀԻՒՐ ՀԱՒ ՅԱՒՏ ԲՆ ԵՂԲՕՐ. ՀԱՒ ՅԱՒ ՅԱՒՏ ԲՐՕՐ
ՀԱՒ ՅԱՒՏ ՅԱՒՏ ԲՐՕՐ. ՈՒՂ ասէ գաղղեռա՝:

ՎԱՅ զի մի՝ հաստատեցից առ հարիկն չարժմանն,
որ՝ ի գործս ածութեան անդ, այնպէս հանդերձիլ
գործարանաց մարմնոյ, և ոչ գիտեմք վախճա-
նի, ասէ գիտող բազում ժամանակաւ յատաջ
քան զգործս ածութեան, և քան զարժանի եղեն
հանդերձել. զի յարգանդի մեր խառնչի բե-
րանն, միջոցիս ոչ կարէ կրկնել ինչ, և բանի
Հանապարհ առաւ և առաքեալ ընդոյ, որ գնեալ
և անհնար, հաստատեալ ձեռք և ոտք՝ ի շար-
ժուածն, յոր առկայեալ ախորժանս, ձեռնտուացք
և ակամբք, բարձրութիւք և խիզք, յորժամ գնա-
ցիցէ զգան. և ետ մատուցեալ զառանձին հաստատեալ,
և կարգին, միջոցիս կառուցեալ կցեալ կան, Ոչնչեալ,
պատեալ. պաշարեալ, և խոնեալ: Իւ արդ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

գալ ՝ի յանդիմանութիւն . քանզի ինչ զնարդ կազ-
մեցան առեանելիք և բանիք և այլ պատրաստք ,
ոչ որ ՝ի մարդկանէ ունի հատուց . բայց ինչ քա-
նի՞ օգտակարք են առ կենաս առեանել , և լանլ ,
և հատուցանել , և ինչ քանի պատշաճականք են
այսց գործոց՝ ի բնութենէ գործարանք . զարմա-
նալ պիտի ամ ոք . իբր զի հարկ էր արուեստին
գտանել զինիլ , առ որանշանալոյ մեզ ընդ որ-
սալուսանին հետուիլն . այլ զի երախտաւոր ձե-
ռին նր ՝ի մեզ երախտագիտ լինիցիմք , պարտ
եղև զգալ և զխոհմութեան ճանաչել յայտնի-
գիտութեան : Վասնայսորիկ յիրաւի կշռատիւնիք զայ-
նոսիկ , որք յաղագս անհատանելի այսր արուես-
տին , իբր գլխովին ակնատուկք , և կարակիտա-
չուիք . և լարտարաժին բարձանեօզք , ըստ մարդ-
կնոյնն մեքենայութեան օրինի՝ կակաղեն , և զինք-
եանց մտացածին զոյացս հատարիս պատճառս
ճշմարտութեանէ , գժոխիք յանդգնեցեալք և շաղփաղիք :
Իսկ զինքնաբանիւթոյց վախճան և զօգուտ զնր-
ևէաչն յայտ յանդիմանն՝ հատարձակ զանուն , ըն-
ծայեալ զձմ ոչ յատաջնատես ճարտարապետի .
այլ բեմման դիպուածոյ , կամ հարկին շարժման ,
տապալնարհք չարայողք և ժոլիրք գոլով : Զի
այն իսկ էր յետին ժոլիրութիւն մարդկան , զձյ
խմաստութիւնն անձին գրաւել . և երախտաւոր
լինել ժխտող :

Պատասխանել ինչ կոչիկ բնութիւնք , թէ գործք բնու-
թէ այս՝ են պատնէշք . քան զորս լուսատուն ,
և առ խրթնանց վախճան պատշաճագոյն , ոչ քան
ինչ և ոչ նախախնամութեան , և ոչ ճարտար ար-
ուեստագիտ կարողական գործել . և ՝ոմն ինչ
որ ոչ տեսանիցէ զայս : Բայց յայդմանէ ոչ հետ
եւ , կարգիլ և ուղղել զոյս առ վախճան՝ նա-
խախնամութիւն լինի , այլ վն զի այս կարգ էրա-
պատշաճական և վայելուչ՝ զգեաւ կեանք ընդ այլ
կարգս , ՝ի յանձնառութեանէ խոտ ածոյ զբաղման-
զարդ տեսանելոյն շքեղանք , այսմ կարգ ի պատա-
հեաց բարեբաստութիւն . և զնոյն պատճ մինչև

Ա՛յլ նախ առաջին՝ քանզի ամ ինչ այնպէս
գոյանի ոչ կարէ լինել զպատճառս յանկարծահա
նապատից առ վախճան, յանդգնեալ եմ ես
ի զայրուխն ինչ հաւատալ զբանս. և որով
հետև զայն անխոնջ երկնեկ չտանեզգալից ո՛չ
ոյ կարծեաք ինչ հաւատարմացուցանել, ան
տարակ ի զայնպիսին ցնորս հաւատալ. և ընդ
դէմ հանդարտական փիլիսոփայութեան օրինիզ առնել
ծաղրանքի անձին նախանձաւոր համարիլ գան
գիտացեալ յայտ յանդիման վկայութեան: Ա՛յլ ասա
ցէ՛ն յետագային կարգալիք զապաշնորհն զայն ի
ջուր, զոյց առ քէզ նկատարեալ. և ես զառանձն
յարդարեալ, և զանձնացն սէրս բառաչանաւք,
առաւել ևս խնամով և փութով հանդերձեալ.
և նա՛ ի քէն երախտաւորեալ, փոխանակ շնորհս
աւանդել ընդառաջանաւք, թէ՛ չէ՛ ինչ արարեալ
ես ի քո՛. այլ ի խոստովանութեան երկնից կու
գայ ի քո՛. այլ ի խոստովանութեան երկնից կու
պատասխան: Ա՛յս արդ՝ ի միտ առ օրինակաւս
զանց ևնասուածն մարդկան. զորոց զմարմինս յա
ռաջ քան զընծայել նոցա յՔ, վայելուչ յոգեաց
արարչագործեալ քնութիւն. և արդ՝ երկնասակա
նութեան ընդ երկրաւորսն, մանր գոյ
նալ ընդ ոչ երբէք եղեալ ինամ հանդիպիլ ոյոմ
տրտմագնացութեան, իբրև զի արտաքոյ ի քէն զկո
րուսեալ ոչ երբէք եղեալ ինամ հանդիպիլ ոյոմ
դաւոյ ոչ երբէք եղեալ ինամ հանդիպիլ ոյոմ
ոչ արտուեսակի՛ ի գիտութեան կարելոյս:
Ա՛ստ ի յանձնացուցանել գիտութեան զնաւան
տութեան, և ոչ ի ծանրանալ ի ծանրութեան
ոչ ի ծանրանալ ի ծանրութեան ոչ ի ծանրանալ
տութեան, և ոչ ի ծանրանալ ի ծանրութեան
տութեան, և ոչ ի ծանրանալ ի ծանրութեան
տութեան, և ոչ ի ծանրանալ ի ծանրութեան

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՆ ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆՈՐԱ ՀԱՒԱՏՈՑ ՈՐ ԵՂԵՒ ՅԱՂԹԱՀԱՐ ԱՍՈՐԻՔՆ ԱՐՇԱԿԱՅ ԵՒ ՆԱՀԱՊԵՏԻ ՄԵՐ ՎԱՀԱՆԱՅ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ՎԱՀԱՆԱՅ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՅՈՑ

Ի ՍՏԱՄԲՈՒԼ

ՏՊԱՐԱՆԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԵՂԲՕՐՑ

1887

սուտս, ոչ վա՛յ ոչըչ սկսակը նմա յանապատաւոր տրտմութիւնէ՝ որ իւր անպիտանի գոլ յոյս պատրաստ տրտմութիւնէ, բանին անպիտանի: Այլ զի հնար էր նմա ընդ հանապատ անցանել անբաւեցեալ բնիւրէ չքնաղակատ: Եւ երկրորդ՝ զի անբաւեցեալ կարէլի անապատիցն էին անբաւք. ընդ որս հնարէր գոնս հանապատիցն յիւրում յատկանալոյ. և ոչինչ հարկ՝ ի վի՛ կալը ըստ առնելոյ ծագատարութիւն խրոց երանել. և՝ ի կալեալ ծառայութիւն բանին ասացիք:

Այլև՝ կանխաս պաշարելոյ առնուլ տագնապ նոցա, զի ոչ յառաջ ապացուցեալ, որա՛ մագրաւիլն անհաւատ իւրոց՝ ամենի պատրաստական և բանաւոր, ոչ պարտական՝ ի գիտութիւն կարելեաւն, որչափ և հաւատարիցին անբաւք: Ապա որչափ և վերջ ի վայր չքնաղացի, գիտաճանդն, ոչ երբէք կարէ գալ ի պատրաստ տրտմագրութիւն: Այլ կամիցեալ զամենեսեան ծանկեալն ինազանել եւս բացատրել, յանշտութիւն կարելի տրտմագրութիւնց որչափացուք գտանի կրկին: Զի ամենք են կարելիք գիտութեան. և ամենք միայն բանի: Կարելիք գիտութեան են, որոց հնար է եղանել առանց ընդունայ՝ առնկատել վի՛ գիտատարատուս լինելոյ երբեմն ի հանդիպիլ. որով բնաւորելոյն ի հանդիպիլ յոյժ վախկին, հանդիպին յոյժ վախկո. և զի պակասիլն ի պատրաստէն է լայնականք զիպակիլն ի կամեցաք նր, վասնզայսիկ յիզձալոյն վրիպակաւ բազում անպատրաստք բազմիցն հանապազ. վի՛ զի ինչ ինչ ընդունելի նահանջ բազմատեսակ ձգտմանայ նոցա ի գիտիլ: Իսկ որոնցիք կարելիք միայն բանի՛ են, որք ընդունաք յառաջ բնբրեն, ի յառաւելոյ զիտաճն հաւատիցն անպատրաստից ի պահանջիլ ուղղոյն և պատրաստականայ. և այր գիշերով զանդեղոյն ինքնաբեր բանիւս. իսկ զպատշաճականաց ծրագրելոյ՝ ի ծոց կարելութիւն՝ ի գործ առնելոյ: Այլ ապա ինչ գիտաք զդեղատանն՝ ի տառաւնս Ձի ընդ ամ յաւիտեան անբաւեցեալ բառնալ, և զնոյնս անհնարին անբաւեցեալ բառնալ

կեալ՝ տակաւին ոչ էր նմա հնար նուիրել ինչ, բայց եթէ զառաջին ազգ ապտադրութենէ. զի զանձնասէր անթաւա՛ր զբազում անպատաշա՛ր ցանգ խանդարուցս. քանզի ընդդէմ է բնաւորութեանն նոյ զտիկն և նահանջել երբ՛ եւս զառն զանպատաշա՛ն հետեւանաց զիջուածն՝ երբ՛ նել. ուստի և ընդդէմ է զանհնտար մատուցանել կարգել, որ ոչինչ ապտադէտ կայցէ՛ ի նուա։

Արիւնն անդրէն, եթէ դիտումածն ոչ խակ և խակ կատարեալ գիշատութեան պատճառաւ՝ ըստ կազմութեան, որ՛ ի մարդկանէ մարթեալ, կամ ի նեռանալ՝ ի սկզբանէ՛ ի ամենայն թագաւոր հոգւոյ երբեք զառնակա կամ զգազանաց բղխեցոյց անհնտար աւազակս մարթեաց՝ յորոց բազումք եւեն անհնթեթեալք՝ և անդիւտք՝ ըստ բնաւորութեանն դիտեալոյ, որ զիտազանելոցն անպատաշանս, քան զպատշանս. այլ այն անպատշան մարմինք կորեան, և պատշաճականք անկորուստ կացին և այսպէս ինացին միայն մարմինք ընտրութեամբ գերազանցեալք բարեյոգեաց։ Զայս յետոյ տեսեալ հետեւցան նախնեաւքն ընդդէմ նախահնտրութեանն ոչ, յորմէ ոչ գոյր այլազգ խառնել։ և զայսանաւ բազումն առեալ բանս լուսիրեալոց ի մտանել յայդմիկ առաւակելոյս քան զնոսա։

ՀՆԴԻՒՍ։

Այլ զայսպիսի առաւակելս ոչ փոխարկաւել այլ յաւէտ արտաւոյք արժան է ողբալ երբեմն զնդնելոցն զառանցեալս։ զի զինչ անհնտալ ինչ յերկնից բարեբար Տառեան խոստացեալ, յայնպիսի անհնարին վիճս խորհրդաւանել։ Եւ ի ցուցանել զնա յայսպանդ նմանս՝ զերազանցեալ կարգի երկոցս առ վախճան, ասացա մատագծին պատրաստական հնտուլ առ ի նուաճանելոյ։ Եւ զինչ այս զրոյցք ինին, բայց եթէ ըստ գանձնոսի։

ջանքանքը։ Ա՛յլ ևս ևս տացուք տեղի նոցին զրա-
խտանելոց, և ոչ այնուհետև գոնեպէ նոցա տունք
ապաստանեն յերկուսից ձեռնարկութեան յառա-
ջադոյն եղելոց։ Օ՛ն տնաց հատանելցի ևս ի տա-
տից Թարմ Հոգւոյ, զիարդ գոլիկեալ գիտուծ-
ոյ յառաջ գործէ տալ ի՛նձ, և միաբ ու-
շեմ, և կենդանեի կատարեալ։ ոչ մարգս։ Բայց
ապէ հարցցուք ինչ, ի՛ կաւոյ անաեի զիարդ ար-
դեօք եկն յառաջ։ Զիարդ տանցն այր կատարեալ
եմէ տանել։ Ա՛յլարէն զիարդն Զիարդ տանցն
կարգել կատարեալ՝ ոչ Զիարդ գիտեաձն։ այլե-
բնութեն իսկ ակարատալ։ Զինչ և ոչ առաւել
յանօսեցն անդամ զայդ ասել զնաս։ Ա՛յլա
եմէ տանել ձեռաց և անդր ել ի՛ կաւոյ ան-
ան։ զիարդ Հնար եղե՞ն Հոգւոյ գանձն, և
ուր նի գոլեակ։ ուր կերակուր։ ուր Հանգերձ,
և ուր անդի ապաստանի կիրեսոյ առնոյ, և
գազանաց՝ եամ առանձ ի՛ յարդաստանի Հոգւոյն
Ծագոյ Ծնելոյ, որոց վարդապետն ասէցեալ քան
զնեռեսելդ, զոյն որս անդաստատար կիս ասկու-
Ձեզ լսեալ ես ի՛ բերանոյ։ Ոչ ապրելն ի՛ կերակուր
լինելիք Ծնեալոցն այն տեղ։ Հանելով նոցուս
կիրեսոյ կամ չոլելոց, իբրև զարդեսն նորածին
տանել եղեալ յանդաստան։ Ա՛յլ էր ապաշա-
այնուհետև վազվազակի ասելոցուս այնուամ զարդ-
առաքեալ Հոգւոյ, որովհետև կիս ասէր Հնե՞ն
և կիրեսոյ ի գեղեցկագործել կոչին, ոչ վկոյլ
բնութեան ընդունել ընդ ապաշա, որպէս ոչ էր
արժան զարդարդն և անդարդարդն լինել ի գիտե-
բանական տալոյ ասելոցուս։ Նոյն ընդ ի յանձնել-
եզ ընդունել ոչ ունայն և ոչ մի։ այն զի
վկոյլ ընդ և պատասխանութիւն են առաքելոյն
բնութեան։ քան զանդաստանութեան ոչ ժո-
ղովոյն քան զգալու ինչ կիրեսոյ։ Իսկ զի ի
ապագայ անաեի կիրեսոյ կարելի մարդկան ա-
ձել կիրեսոյ։ Եղաստանիք, Ճառագայթիք,
Հանգերձ, տանեաւորք, Թեաւորք, և այլ այսո-
ոյ Հնչեալ, անդաստանաւ, և յարդանդարդ, ազնիւ
և անձնասիրք, իբրև զանդաստանութեան, որովհետև Հնար

է կենդանի լինել առանց ձեռաց, առանց լինելոյ
ոչ է. և այլն։ Ապա մեզ քան զի խոստացաւ է
խաչիւնքիւն, եւ նահատակութիւն է, որ յայնչափ
յարձակիմք և ի բազմապիսի ծնեալոց խռով,
անոյշ միայն զառ իւր գովեստ հանդիպանալոյն
զամ զվերոգրեալսն հնամեծարալ ծանիկելով։

Գալ ոչ կամիցեմ զդառնացեալս ընդդէմ բարձրեալ
բանսարկել, առանձին սրտապատ միայն զմեզ ընդ-
գէմ սուգս զառաջին հնամարկութիւն։ Ապաքէն
ի լինելս է քան զլուսատրութիւն և քան զկոյս զեղ-
ուածոյ, զանհնտանս անդրանս զատարկել ի
միարանութիւն միոյ միարանոյ, այլ միարգիոյնոյ,
զնոսին գործեալ զառաջնոյնսին և միանգամ հա-
ւատս քան զսահմանիլ կենդանի և ազգատիճ, և
անհնտան ազգի միարգիոյն, այլ ի լինելս է քան զկոյս
նոր, յանդգնաբար ձեռնադրոյ, (ազգ քան զոգոյս զա-
ռաքինեալ կերկրէ բղխեցին) և ոչ զլինին անհնտիմելի
և անգանուռ յառաջ բնութիւն։ Ով կերկրաւորեան խոկ
զառանձն զերազանց հանդուցանելի զերազանցոյ, զոյնչափ
է, յանհնտանալ անգ ոչ վերանալ, և ոչ նոյն ան-
հնտիմելի խոստանալ, այլ զանգնդանն զինքնին կատա-
հնտանալ։ Խոկ այդ խոստանալեաւն և ջնջանգամ
զերազանցոյ, ի՛ոչ ոչ կարելի զանհնտանալ ձեռնադրս
զերազանց, քանզի ելիցէ զառաջնոյ նոյն անգնդանն հնտիմ,
և խոկ ընդ ոգոյս խոստանալ վն բնութիւնքիւն
հոգոյ զառաջնոյն զազգէ առանգնդանալ քան
զհնտանգնդանալ, ասելս որոյ առնել ի՛ ի անկրկնել
ծնանել այն հնտիմ, և ցուցանել. քանզի յերանելի
բնիկ ի՛ոչ գործեալ։ Ապա քան զնոսին սրբնական
հարկ է նոցա խոստանալ, ի՛ ի՛ոչ եր քան
զլուսատրութիւն, և քան զկոյս զերազանցոյ այն-
պէս կերկրաւորել զնի ի՛ ի ծնանելոյն, ոչ յանհնտ-
ացալ ծնանել յորոց ծագնիւն եր բազկանալ, և ոչ
նոյնն ամենեցուն ոչխ հոգ, կամ անդրադարձ կենդ-
անութիւն, ազգատիճ, և ամենայն ազգի ծագ-
կանալ։ Ապա և ոչ նոյնաբար ի ծանիկելոյդ երկն
Տնօրէն ամ անդրանիկ բարկեցոյ երկնել ի զոյ-
ծանանել զերազանցոյ, ի՛ոչ ի՛ ոչ ոչ անհնտիմ բաղ-
կանալ, զորոց հոգիքն ոչխ առանգնդանի, ի՛

Ա

Ա

Ա

և վայելուչ յօրինեալ։

ատա ոչինչ են զարմանք, եթէ դիմակրաւեան այն քաջահանդէսք, թէպէտև և հոլիկուբանց նախահայրն՝ Իքենեղ զդուշադէմն զայս ձեռնարկեալ էր՝ եկաց նահանջեալ, ոչ պատմէ կիկերոն՝ զի ոչ եթէ առանն մտամոլոր ի վիճակ ի միտս ոք եկն դրանն դրաւեալ՝ զորս յետ նր հոլիկուբաց յանախեաց, և յուկրեաւոս յուշեաց, զոյն՝ թէ երիկոս ի սակրանէ եկն ապրատաւորդն, և թէ հոգն կաս հեզիկ ջերմուկ նորոյ երիկնատաճառ, և թէ ի նմանէ ապրանաք իրրև զառնական գոյացան. և թէ ի պատատակ ոչնչ՝ ապուր ի գուբա զեզան, և թէ կամեալ զին հեմք ի անուշեղ ոսոց՝ ի գէզ ժամս յերեսաց երիկ յորդելն, և թէ օգս ի սկզբանէ Տիկեն մեզմոզն, և ի գեղարուսիկ ապայան քաղցրասէր և այլն։ Ա՛ր զի քաջ Տանեաս թէ այդպիսի մտացածին բանք են հանճառակ հաստատակոց հնամտութեան, և բնաւ թէ իրաց. և թէ այսպիսի առասպելիք ոչ ցուցանեն հաւատալոյ, թէ զիարդ կամ ոչ ձեռ իրք, մանաւանդ մարմնիք շնչաւորաց, միայն դիտաճաժոյ այնպիսւ պատշաճ յօրինեալ գոյացան, որպէս այժմ երեւ

Ա՛ր անտանելի իմն է այն, զի կարգելոյս զայս վկայութիւն նախատնդանութեան ոչ կարէ գէշ իրաց առ երբարեպետութիւն վախճան, զոր և դիմակրաւեաս անուշ գաւանի, ձեռնարկեալ ձեռ զբոսիք գրել։ Ո՛ի յետ իսոս երբ որ յառաջագոյ ակզբանց պատե, թէ Ձա ոչ անհամբոյր յուսմանք գիտաճաժոյ, այլ որ չէ ինչ լաւագոյն բանս գոյ կոյր հարկիւ չարժման արդեօք վարկեալ յայս երեւեալ արատաղրութիւն վայելչական, ոչ առ

յիր-

յիր-

ՀԻՒՍ. ՀՐԱՄԱՆԵԼ զնուագուԹիւնն պատ-
րաստել, կամ ՍԿՍԱԾԱՆԱԼ ՍԿԻԶԲԱՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՍԿԻԶԲԸ ԱՌՆԵԼՈՎ ՍԿՍԱԾԱՆԵԼ ՍԿԻԶԲԱՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆ
ՍԿԻԶԲԸ ԱՌՆԵԼՈՎ ՍԿՍԱԾԱՆԵԼ ՍԿԻԶԲԱՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆ

զամբարտաւան ամբարշաւուԹիւն զիւրումն ընդունել
եւ զնա մերձ խնդութիւն ի բռնակալական առնել,

Ձևախնդիր ոչ և հարստասիրէ, իբրև զիմաստունն ասէ թէ ոչ իշխէ ոմանց ձեռնարկել զհարստանալ առանձին, ինչ-ոչ հարանել · յորժամ մեծատունս տարտամս գտանէիր, զնոսա արուեստաւորս իմն բնութեանէ իբրև մեծամեծս ցուցանել առ մարդկունս : Այլ եթէ ոմանք ունիցին ունայնասէր, և ձեռնհաս հարստասիրութեան, այնքան ինչ գոլով, զի և ոչ բաշխողդ գիտասցին զի զգործելոյ մարդկան ցաւոցն զդարման, եթէ այնչա և զամ հնարս մեծաց ի հոգւոյն հարանէին : Եթէ զանձն ճշմարիտ մեծացուցանէին, և եթէ բան կարգեալսն ձեռաչխատութեանն օրինի չինեին զարդ բնութեան · Զինարէ բազումք կորն ծառանէին : Զինարէ չարամարդք մեծարանս ունէին, ոչ ունելով կարիս, և չարչարանս · յորժամ ի կորն ազգատոհմ մարդոյ զաւր կենդանեաց յանապատս նեխեցոյն ձառագայթէր · արուեստ օրենաց զոհէին կարգեալքս , առ գործոց հարստասիրելոյ, ի բոյս անշարժականց զիրենք պատրաստական , զբնակարանս և զոչխարանոց ձևոյ զատկին, չէզ ձեռնհաս առնէր գործել հարստասիրեալ` պատուոյ ձևացս չունել :

Աշխարհիս ոչ ի ինչ ուրախանալոյ ունիմք հանգամանութեանն չինին. Եւ ոմանք ունին անգրգռ, բայց գիտել և իցեն զայժմեայ ի բաւական բնութիւն, և առանց ունելոյ : Զոր` առատիւն ազգէս, և ի խնդիր բնութեանէ չուռն ինչ կարգեալ զնա առ վաճառ նման, ոչ ինչ ի գործս բնութեանէ առանձինս ինչ կամ անգիտ, կամ օգտակարս . այլ քաղաքացի ինչ ի բնակարանս առանձինս, և անգիտ · և զայսպիսի առաքինութիւն ոչ ինչ ի հոգւոյն փոքրագոյնս : Ոչ յայտնի խոկ ասէ լոյծ Եւ այնչափ ճշմարտիկացս Ձձիքներուս առնեն ինչ առանձին գործոցն, ոչ գնառանձին զգործս, Ձուներիչ, չուներիչ · և այլ այնպիսիսիկ · այլև անգործարարսն անգործեալ յաղագս առաքինութեան, և չարութեան, ի գոլով զանձինս բնութեանէ յանդիս ունելոյս · և ոչ ինչ անբարբառս Հոգւոյ, և ձեռնգործս անգործ անձեռնհաս Հոգւոյ, և առնիք գործոց · և այլ այնպիսիսիկ · Խոկ ոմանք ինչ ինչ ի ինչ անձինս ինչ, զոր ճշմարիտ ինչ

ժամանակս ժամանակս։ Ասէ պակասութիւն հա-
մարէ այն, զի բնութիւն ձգտի յոյժ խնամարկել
զնարգ, զի ծածկեալ զնա՝ ի գրկաց խաղոց. մինչդեռ
գիրգ է և ակար, մերկ և անպատապար, պա-
հանջաւոր՝ ի բանէ, ՝ի խոհրդոյ, ՝ի զգուշութենէ, և
յոյժ խոկ։ Ասէ զի բազում՝ ի գործոց բնութիւն
ապրեցաւ կորնչեին, այլ վնասաք, կամ սրբ յան-
աւրէնս ինչ վազամեռիկն լինեին։ Ասա գործ բնու-
թիւն ոչ ուզէին խորհրդեամբ, այլ յամ ինչ գիտ
ոմանց գործէ։

Պատասխանեմ ընդ դալենոսի՝, թէ անզգա- ՝ Գիր. ՀԵ.
մութիւն մեծ է վէր ամենայն որք ծանրենամբ յա-
ռաջոյ բանէ, զանազ զնախախնամութենէն զկար- ՝ Գիր. ՀԶ.
գումն իրաց բնականացս առ վախճան, զոր այլ Համառ. ՀԵ
անբաւ՝ վայելուչ կարգեալ՝ յայտնեցեալ ծանու-
ցանեն, մեծաստուեղ զի ոչ է անճառելուչ գնա-
գոյն բանի՝ ծագուլ գիտուած ինչ և բազդ յայնա
զրա կարգէ. զի՝ ի գնել անդադարումնականաց ան-
ան առեղծելոյ, շնչագործն երևելոյն ուղիղկար-
գելոցն տիեզերութենէ, և վայելչութենէ։ Ասէ զի
առանձ ծէ ուրուբէք ծագաւորէ գիտուած և
բազդ, ոչինչ պատշաճ գործ է. այլ առաւել գործ
բնութենէն խառնգարն - յայնմանէ խնամոյ ծէ
անհնար էր Ծէ յայտնի անձնաբանակ ճարտարա-
պետացս կազմիլ։

Ասէ յաւելուածն եթէ. ծէ զրա հակառակորդք
ազգանանեն յկա, իրրև առելորդս, անգէտս, և
պակասաւորս. ոչ են խնամք այնպիսի։ Զինաթա
առաքին այնք ձմեռք են՝ ի տեղւոջ ինչ - զի չեն կա-
ցուցանեն, ոչ խառնիմնամանեն զբազաք. զանա-
հինդանեալ՝ ազգի ազգի ի բնանդ տեսանիք զար-
գարեն, և չտացուցանեն. զարարչին ի բնանդ զե-
նուծ՝ ի վանողքս հրաշափառագոյն բնութի-
ցուցանեն։ Ի ինքն ասելոցն՝ ի բազում տե-
և ընդհակ հինդանեալ կատարելոց. մինչև այն
խակ զրբ բնդգիմ նախախնամութենէ առարկեն,
յոյժանէ զնոչն յանդ խնամ առնել։ Արև յեզանակս
գործեան՝ յորմէ առ նոսա ամենայն է արմատիք և սկը-
ձանք, հոացուցանել բազմութենէ յոյժ ժամանդ,

ծնաւն՝ հարկին աւելի ասել նորածնեալոյ, սակայն վաղ, և սակաւ անտագին։

Օրէնք ապա նորա. ապրելեմ մեռանելոյ վերջին ժամն, զի չեմ ինչ գիտեմ, և հանդիպիմ, և կարի բնաց բազում տառապանաց։ Ընդ այդ զուարճանալ է անմիտին. զի բնաւորեալ ի մեզ ըմբռնեալ, զբաղ ձեռագիտ գիտոյ, և հանդիպիմ, որ և տառապանաց ոչ միայն ինձ ինձանացուցիչ, այլև յօգուտ ինձանակից. միտել բան նոցին խոկ, որ ուրեք վարի նոցա, ոչ երբէք լինել ինձ ուռա։ Ընդ ինչ զայնչափ երախտիս բնութեան՝ ի մեր և յայլոց վնաս ներգործ արկիցէ, զոտոզ զայս անպատճառ ինքնին ի մեզ և ոչ ինչ պատճառ։

Առարկին երկրորդ։ Ոչ յառաջին քան զդատաստանն, ոչ լինին ի գործս ժամանակի. այլ անդադար յառաջին քան զգործս ինչ, ոչ ինչ քան զնոսա, և ակնկալ քան զլսելոյ. ապա ոչ լինին ի գործս ժամանակի, այլ ի լինելոյ ամենայն գիտութեամբ այսպիսւոյ՝ գործս ժամանակի ոչ պատասխանի գիտութեամբ։

Ի վերայ ընդէ՞ն ձեռնարկութիւնս։ Ա՞ստուածոյն ապատ է յայտնապէս։ Օ՞ր ապա ի գործս ժամանակի լինելն, հարկ է նոցա յառաջ գիտել զգործս ժամանակի լինելոցն, այլ զանմարմինսն նոցա ի միասին ստուգութիւն. ապա բնակամբ լինելն ի գործս ժամանակի, և ի վախճանել, ոչ ինչ ապա յառաջին քան զինն. այլ ի միասին ամենայն ապա գիտութեամբ կամեցուածոյ ապրեցուած բնութեամբ։

Պատճառ. յորմէ՞ յանդադարութեանն գործս ժամանակի ձեռնարկ։ զի շունչն ապահոգի ի գոյացս ապագի ձեռնարկին ներգործ է ապա ժամանակի շնորհ։ ինչ ժամանակ ելս ինձանակիս խոստացեալ ապագայ խոստովանութեան ինձ։ և ինչ ժամանակ ինձանակիս ապագայ խոստովանութեան ինձ կրոց, և զգործս ապագա բնդ ապա բանիւ։ Ընդ ապա ոչ ինչ գործ ժամանակի, այլ նոյն խոկ գործ ժամանակի։ և ապա հարկի լինելն գործ բնութեան։

Պատասխանին՝ ինձ ապ ինձանակիս ժամանակ, պիտանի անդադար նկարին յաղագին ինձանակիս։

չկայ ինչ գործածուելի. ասկա պատ ոչ գործածուի, այլ վա գործածուելի լինելին: Կիսակատարեալ. ի պատահմանաւոր գործածութիւն ունի կատարեալն և յարգ պարելն: ասկային և այս յետադասութեամբ ձայնաւորակերպ հոլովն. զի գործիք ևս ոչ ընդունի պարելն գործածութիւն, այլ յատկացուցիչ:

Վասիկն երկուքի, ի. ևս ասպ առնուելիք. զի ընդ իրանէ հիմիոյ ընդ հոլով գիտաւոր, երկուքն ի պատճէն ունի բազմակիներորդ, գործարք, և զնուրք, և ասոնց գործ. այլև ի փոխանակ ծնանելոյ ունելոյ, ծնունդ, մեռնիլ, և այնպիսիք: Այսուհանդերձ զի պատահի ի մի կատարածին ներգործական եղեալսն, ոչ միայն սիկսիկս կենդանեաց, այլև անդամք ինչ մարդոյ, ոտի ձեռք և ասոր, կոզմին ի պատճէն ունին: Եւ որ յանկատ ոչ է բանիցս կարգի, պատահի ի մի յանդիման յոյզ գոյական ունելոյ առնդրի, և լինի երբեմն արտ ծնանելոյ մի, և ասղիկ մի գլխոյ վին կատարատարելիք. որոց ոչ իմն ոչ ունի գոյատար, բայց ևի ի հոգոյ ունելոյ: Այս այս ծնունդք հոգոյս ասելիքդ վիայք են բազմածնունդ լինելոյ նորա յատկնեն. որոյ զնոսա ոմանք կենդանեաց ի սկզբանէ ի բանիս բանիցդ, որ չեն բնականաբար զօրութիւն զգործագրելոյ ինչ, ոչ յանդգնեն և ոչ ի պատահանաւոր ինչ բերանէ ինչ ի կատարածին ներգործական ի. և լինելոյն գործ ուղիղ կատարեալ Հոգոյ ի բառնալ զնոսա կատարածին. Ծի

անկի է ետ, եմ ոչն մարդկանցն անգամբ, զո-
րոց պատճառ արասցի ՚ի գալուստս, ոչ էին ին-
կուճք անգամբ, այլ առնէիք փորձ ի նմանեսալ ք
կիրտասլուճք մարդկանցն անգամոց։

Ի սէր յաղագս մանկանացն անդրէպ, եգիտ եմ
Ջնորհքիս իցէ պատուիրել ոչն կիրքիսդ ՚ի գիրս
ընդունելիցդ Ծէ, յորմէ իմանաս, եմ ոչ Ջատանա-
զա ՚ի Տղոյ, այլ ՚ի մարդկանէ ։ Վասնզի պատճառ
եմ յետ մեռանելոյ մանկտան, առնուլ ազգական
զիջուս գառաքեն, պատճառոյ, եմ կայցէ մեր
Ջնորդք ՚ի մեռալ Ծէ ոգւոյ, յորմէ եղբարբ խոով
ընդ քարոզանձաս ինչ ՚ի խորս խոտորակեալ, յետ
բաշառէ և ընդ երկար մոլորելոյ, նմոյ Տառաք
՚ի տնկեն, ուր և գտաք ։ Ալ եմ զինչ երկիր ի-
չի ոչն, արդեօք տեղի գնասցուք կիցէ, եմ
վայր ինչ բարձրադիպեցի և տեսանողի լերանցդ
ցանգետոյ շուքմանակի, յոր տնկիս մեռանելոյ
ս տեղ չնեռակատոյ յերկուսդ պատերազմոյ ՚ընդ
ի տարբեսոյ տեղոյ կրնկոյ քարտեզատոյ ։ Հարիկ
ցուն մեռալ տեղ՝ ոչ գտանելով եղս գարձի մե-
տեգամ ։ զայդ ոչ ի հարկ զինել տատանեցաք։

Ց–ՐՈՒՆ ԿՐԵՆԻՑ։

Թէպէ տանջանիցն , գործ յաւելոյ և ՚ի տաք-
քանալ կարի ի մեծատանութեամբ ։ այլ ե-
մի ոչ ծնգալ տնձանել, կամ մեռանիցդանգամ, այլ
բանատանջիցն կիրկիզոյ ։ կամ վերնատանի, այլ
պատճառ գործելոյ մեռանել հակոյն ։ կամ այծոտն
և երկիրատոյ, այլ այծատարգոյ ։ կամ ոչխարա-
փոտ, այլ տանի գտանելոյ վայրենիցն մարդոյ յոտնա-
խելոյ յոյն կիրկ, որ խոտ ծարտանիցն երբեմն
չինոյ ։ կամ կիրտով չորս ձեռնկերպ, այլ Տատանցիցն
լինելոյ ձեռագրոյ ։ Ալ այդպիսի և այնպիսոյ
անտանելիս հնչէ , և բաղդատիս ստ բնութիւն
այլ սնոյանէ ստ արհեստ ։ Սակս որոյ ոչ եմ
գուցանեմ՝ գործել բնութիւն անխափան, այլ ստա-
ղել Տատանելոյ, եմ ընդոյգ ձեր Տանուտեղոյ գի-
մի ստ վախճան, այլ պակասուիչ իմն ոչ Տատա-

նէ յայն. ոչ նեղանալով՝ ի կարողութեան ա-
զգեցուցչէն՝ ուզել զիմն՝ ընդհատանել. այլ՝ կարող
տակել հաղորդել, կամ այլ ինչ իրաց խոստովի յայ-
տանել՝ և վերթիլ:

Իսկ պատճառք հետևողքն հրեշտակին են, առաւե-
լութեամբ, կամ նուազութեամբ կամ անպատաշնութեամբ
նեղելոյ, և կամ այլ ինչ զիրակաւ՝ խոնդրութիւն
բնական կարգի ծննդեանն: Առաւելութեամբ նե-
ղելոյ լինի պատճառ հրեշտից, յորում ինչ աւելի ցի
քան սրբոտութիւն, լինին ոտքս, յորժամ նեղեն
պատրաստակամ հրեշտակն զառակի, կամ թոչնովին
և կամ մեռանելոյ իմն իրաւունակ չիմանի ի մի. և
յայտնանել հարկ լինի նմա ծնանիլ հրեշտակ անգա-
մեաք: Ասա ազգ հրեշտից լինի առեալ ի բազում
ծնունս. այլ ի միոջէ, և ի սակաւս ոչ հանդի-
պի. զի ի խորհրդ ստոյգ զասուցեալն փակի
ծննդեանդ նորա: Առաւելութեամբ նեղելոյ լինի պատ-
ճառ հրեշտ ծննդեան՝ որոյ մի յանդգնութեան պակա-
սի. զորոյ զպակասութիւնն լինելոյ միոյ, հարկի բնու-
թեան զանձրուկան պատճառս յարձանացն փո-
փոխել, ոչ ի միասնութիւն, ի միաձևութիւն, ի մի-
ակատիս. և ի նմանս: Ընդհատանելոյ նեղե-
լոյ ի պատճառ հրեշտից ծննդոյ՝ ի գոյացմանէ
աշխատասիրական կենդանեաց, ոչ ջնջուցն. որ ի ձէն
և ի կիշին, և բնաւորեցն, որ ի ստամոքս առեղ-
ծուածս և յրնդունս: Իսկ ի խանգարմանէ նեղելոյ
ծնանիցի այլ հրեշ ծնունդք, որոցն ի մի էակէ
և ամբոխ, բազում անբարիւղիք. ասկս որոյ յոտ-
դիզ, և յերկնատուր պատճառս բազում պակասեալ:
Ասելի և զայն պարտ է գիտել. եթէ ի ծնունդս
մարդկան առնուն լինին հրեշք, քան ի ծնունդս
գազանաց: Արդ պատճառն է, զի մարդ անձ-
նիշխանութեամբ իւրով խանգարել զգոլիս բնու-
թեան, և կամ զջնջումն երևակայել, որ կարի խիտ
ազդէ ի մարմինն, եթէ յիւր գոյացմանէ ներքնա-
ցիչ. և կամ զի ոտ մեզս իւր գազանին նախա-
ձևիս ազգի իւրոյ ձգէ յանձն: Ասելի անուանեալ
առաւել վարին քան բնութեամբ, մինչ ի վերնակ ինչ
հարկանցէ խոստովել յերկնաց նորա. ոչ յորժամ
ասեցէ

առեալ մատակ առ՝ ի չգոյէ խոյոյ արուի, առ՝ զի ապ բնձառ, յորմէ բնձառեսցեն և բանեն՝ հրէշ յաճախեալ յափրիկէ։ Ապա՝ ի նոյն ափրիկէ, բառ եղանակէրցին ազխառուածք՝, առ՝ ի չգոյէ՝ ընդ ջուրց՝ հանդիպոյ ժողովել ազգաւոր ակնդա- ձեռ ձեռ նուագ առ ազբերբք, և՝ իվինել առնի՝ խառնա- ձեռ՝ կիվ ընդ միմեանս, յորմէ լինին պետպետս հրէշք։ Ասասի ասի յատակս, ոչխարիկ նոր ինչ բերէ հոնոցա-

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Հրդեհ փոքրիկին ինքնին ընդ վիճակին, և վիճակք փոքրիկին։

ԱՆդել յայտնի է բաժանումն կնդանւոց ազգ ազգաց գոյս։ Ի մարդկի և յանասունս, զի կոյսունց խոկ առաջի կոյ մեզ խօսիլ, և ասելիք՝ Թէ արդեօք գործիցի՞ն, և զնարդ գործիցին վասն վախճանի։

Ա՛ՆՔՆ ԷՐՈՒՈՑՈՒՒՆ։

Ընդան կնդանիքս գործին վ՚ վախճանի փոքր ինչ կատարելագոյն քան զայլ բնակեանս՝ բառ որոյ ոչ միոյն կատարին զգործս գիմաստս առ վախճանն, այլև շարժին առ այն՝ ձանաչելոյն ինն նմ, բառ որոյ զգատուիծ նր թերանին, և փազդ բառիծ՝ նր յորդորին՝ ի գործել։

Ա՛յսոյ գնան ամենիքին բառ՝ ի կարգ Եմոսէ, որ գիմաստ, և գձանաչումն գնմ՝ ի բարձ յանբռնից, և հասարակաց գնաստ չարժառոր կազմուածս՝ կամ ամբնեալս վարելոյս գազանի առանգառիծ իր իրրև զժանեցոյցս՝ յորոյ բառ յառաջագոյն ա- ազգէրոյս, յորոյ հակառակի զգոյս ի՛ն, և բանի, ոչ յոյլ հինն հաստատեալ, բազդ յայն, Թէ՝ ի միմեանս գայս երևոյի բնառիծ՝ խոր ակ- բառնէր ակոտանան։ Ասասի յայսմ մասին՝ ի չեմեր- ձեզ գիւր հարցն, ամբոխեալ գրնառիծն յան- գնանալ բառ եղանակութեանց, որք զայսոյսիկ խնան

Ընդհատում են հանդիսական ուրախութեան, երբ նրանց
հանգստանալ են տալիս ծերերը կամ հիւանդները։
Յուզական երգակցութեան հատուածներ։
Ընդհատի կատարելագոյն դէպքերից մին է վախճանի
երգեցողութիւնը հոգեհանգստեան պահին։
Խոհարար կինդանիները հոգեհանգստեան վախճանի, ուր
մեռելը բերում զայլ դէպքում բնաւ, բայց որպէս կցորդներ
ընդհանրական վերջաբանութեան որ հանդիսի զվախճանի՝ և ուղղի
զդէպքս առ ոչն։ այլ և ունելով զանկատար ընթերցուածն մեռելոյ վախճանին,
քան որպէս թէ բացակայ էրլէ, երբեմն յաճախ իւրեանց ունէին զոյն անձանց, յորմէ մերկանին
ի գանձարանէ նորա, և ի նմանէրկոյ խնդալից զգեցուցանեն զնորա։ այլ կատարելագոյն էին երգ
նոցա, որ ի բերդ ընթերցուածոյն։

Հատուած, կինդանիներ են ընդհանրական, առաջ
ոչ ունելով տեղեկութիւնք, այլ հանդիսարարք, յորս ի
ընթերցուածն էին վախճանին։ Հաստատութիւնք հոգեյոյս
ի փրկիչ։ Խոհ հետևումն էին յոյս ի նոսա ի
տեղեկութիւնս, որք ոչ ունելով զհանդիսարարն, ամ-
նեքեան ոչ ընտրեալսն։ Հրկրորդ բանիւ՝ ի ընթերցուածն ոչ էին զդուրս տարածք, ա՛ն ի
այլոցդ շարժէր, այլ հերքուածոյ տեղի զհանդիսարարն ամ՛ ի տեղիսդ վարիր զդուրս տարածոյ հատուածիցդ նոցին։ Հայտնի ընդհանրական ոչ ունէր
զանոնք բայց եթէ յոյս, յորս ի հանդիսարարն էին ի
վախճանին։

Հանդիսարարք կարգեցեալք։ Հրեսք առնուլ առնելիք ի մեզ յաղագս հանդիսարարացս ա՛ն
վախճանի, որք ունէին ոչ յաւուրդ դուն ի հանդիսարարն վախճանի, ոչ յարժամ ընդունէին ձեռն
ընդ իւր գնելիք երթալոյ, և ընդ իմանալ հատուածոյ ի գրելոյն, բայց ի ընդ հերքուածոյ
նոցին։ Հայտ բան ասեն արհեստիկ հարցմունք առնելոյ, եթէ և զհանդիսարարն ա՛ն վախճանի,
կոչեն յաւուրդ բերել ի հոգեհանգստեան առանց էին զմ-
բանեալ վախճանի։

Հատ

Տատաստ. Ի խոսել մեր, և ի Նազանիել, կամ
ի հարկանել զքեզ. Եթե զերծցի պատա ինչ զան
զամն ի նեղն յոտքանալ, ոչ միոյն մեռ ոչ գնեսի.
այլ և յայլ բազմահոգ յոյզս զբազիլ : Ապա նա
առաւել անբաւք առանց ինչ ուշադրելոյ կարէ
զշարժմունս խրնամոց յառաջ բերել :

Պատասխանեմ Եթե ոչինչ ընդդէմ է՝ շարժմանց
անոնց հետևել՝ ի յարմարութիւն դործարանաց
առանց երկար Նազանելոյ, եթե ի մեզ և եթե
յանբանս : Բայց այնք ևերակայութիւնք, և դի-
բուս որոշեն յոյզից կառավարութեան , և յերկրոյ
առաջնորդութիւն Նազանելոյ : Զայն որոյ խնամա-
կալեմք և յոյժ ախտաբեկեալ Նազանալոյն առնել առ
շարժմունս կառավարութեան, դի բազմիցս՝ հա-
ստատաբարձութեամ զմեզ պատրաստիկ եւս և դուրս
բերելոյ երկրոյ յառաջիկայս, որով չկենդանեմք յայս
Նազի երևելի լինել անձեռասէր , երբ զի առ դոյզն
փոփոխումն առարկայից, որք բուսական մեզ ինչ
փոփոխեմք ունանելոյ ի դործարանս, նա բնա-
բանկելոյ շարժմանցիք հակառակաբար շարժէ զինքն :
Բայց յառկայութիւն եւս, եթե շարժմունք ոչք յա-
ռաջ բերին ի ձևանարկութենէդ , ոչ լինին ի
մեզ կամ յանբանսն առանց երկար Նազանելոյ :
Այլ զի յառաջ գան ի յոյզկարծ, և յանձնառոյ բերի
բերելոյն երևակայութենէ, որ կոչին քան զա-
նեցոյն ունանելոյ բանիւ : Այլ որոյ ընդ ոչ զրիլ
երևակայութենէն բանիւ կամ փոխիւ , ուրգին
և առաս· ոչ յոյս ի յանկերպ զբաղանս, որք
զառաջինն առ իւրաքանչիւր բանիւն հրացուցիչ
կծկագրեն անվնասակոտոյց առանցին . այլ յիս
այնք փոխիւ և բանիւ Նամարձակեալ՝ զայնպի-
սի վայրապար խոսուտուն երկրոյս բնութենէ
յանձնել ի բաց Նասանելոյ :

Բայց առ երեսոյն լուծուն մեզ Նազանանդ Նա-
ստատութենէ ձևանարկութենէդ, առնչի է, եթե յոյ-
սանկ շարժմունս երկրս ևերազանգանեն, և զա-
նազան, և կերպասանեն կամ գործածութենէ : Այլ
երկրագունդն իսկ որոյակի Նազանանեն ոչ ի Նարկ
կենդանեացն առ ի շարժել զինքն, այլ որպես և բա-

բազում իցէ շարժումն՝ բազմանայ և բմբռնումն
երկարագին ։ Ցի յորժամ կենդանեին երևակայու-
իւրով բմբռնէ զգործածութիւն շարժման , ոչ
Դաշակինն՝ օգտակար լինիլ անձին առանց այժմ.
և նովին բմբռնմամբ յորդորէ գործադրել բազ
Ձանձ նորա ։ Ցի զգրաւիչ այսր Դանապհման և
բազձանայ՝ նոյն հետայն շարժիլ զանդամս , ոչ
պարան ի Դաշակիկ ։ Վանգի ունակութեամբ
իմն, կամ բնաւորականաւ , ոչ ի լեալ ։ և կամ
առարկանաւ , ոչ ի խորհիլն , կապակցի առ-
մանաւոր յորմնորութեի ինչ անդառնոյ բնդ առն-
մանաւոր անձնական յերևակայութեի երկրոյ ։ ո-
րով բնդ բերիլ բազձանայ ի առաս , զհետ գայ
և այն յարմարութեի անդառնոյ ։ Ոչառի ձեռ
զանազանութիւնք ։ Ան չարժմունք լինին առանց
մտադրելոյ երկանակին՝ որով պարտ էր յարմարել
զանդամս ի կատարել զառաս ։ բայց ոչ առանց
Դանապհման , և մտադրելոյ պատճի , որ գոյանի ի
գործածութեի այդմ ։ ուստի և ոչ առանց ինչ
Դանապհման վախճանի ։

Երեսուն եղանիւթ ։

Ներանք ոչ գործեն ի վախճանի ուղղապէս ,
այլ ի ինչ ինչ անդամս իցեն իւրեանց կատարման
և կարի իչ՝ անհրաժեշտ գոյութեան , և յարմար
բիչ գործածութեի (առ որ իցեն անզանազան)
զառ պահանջմունս վախճանի ։ այլ Դանապհմունս
գա և բազձանք կանոնաւորի ազդմամբ , ի բնա-
կան գաստանեաց իմն՝ որ առ մի ինչ է արձակ ,
և ոչ իւրմանէ բանիւ ի բարեացակալ ։ այլ յարար-
չէն բնութեի ի նոցա ապառնիկ ։ բայ որոյ
պարտաւորութեի բերին ի բարեն ըմբռնիլ
զգայուն ։ Ան չարժեալ գնի ուրն ի ուրմէ ի ա-
յլ առիթս ։

Ընդհակառակ ի մանաւանդ բնդ գիմ առաջ
նոց ։ ոչ ալառարբեալ , և պարսիւ բառն , այլ
բնաւորեալ անդառնի գրան՝ լինիլ նովաւ իւրմանէ
հետաւոր իրի զմարգիկ ։ մանաւանդ սիրոյ ա-

պրատ

գործս զհոգին նոցա հանդարտեցուս. հանդարտեն չ
հոգւոց մարդկան. և միշտ կարողք բնակա-

բանի առաքելոյ։

Հնազանդ. բառ այնմ առնի, ինչ յառաջագոյն և առաջարկեալ ի վերայ ածեմք, բառ որում ձանաչէ զբան վարդապետին. ի զանձնատուրն ի միջոցաց առ վարդապետ, բառ անկեալոյն ակրոյ, և ի կամս նորա արժանաւորք էին առ նոսա, և նորա հանդիման անա. այլ անդրանիկ զոյգապետ հանձնատուրն ոչ ձանաչեն. առաս և ոչ առնեն ի վարդապետէ յառաջագոյն և առաջարկեալ։ Այլ ձանաչեն յայտ ի ինձանաւոցեալ յոյս, զոր և ոչ հակառակորդք զբան նոան։ Յանկ միշ բառագրին զհնազանդ բանիւ, և յայտնի եղեալ։ Հնազանդ բանիւ. բանիւ ձանաչուն հանձնատուրն ի գործ խնդացնելոյն, և բանադրանի, առաքն և գործ հոգևոցն ի գոյացուրն, ան ոչ. և հրէշտակաց. այլ անդրանիկ ոչ են հնազանդ գոյացուրն ի. զի առնեն զհոգի մտհիանացուս, և մարդեանան. առաս ոչ ձանաչեն զհանձնատուրն ի։ Հնազանդ և ձանաւոր. զի կարողք են ձանաչող հանձնատուրն ի ձեռագրոցն ամարձանաց նորոք, ան ամենակարողք ի խրատուարկեալ. առիս օրոյ ասէ, զոր խնդրեալ են կարգի և հանձնատուրն ի, ոչ միայնեցուարձանան, այլև հրաման բնի բարեկազմուրն ի, և բնի առաս չաճ չափակցուրն ի խոյ, զոր անձանձնեցին։ Իսկ արդ՝ անդրանիկ ոչ զուարճանան բնաւ բնի հանձնատուրն ի, վայ և ամենի փոյթ ի նոցա զհոգեկանց, զնեարուց, զի բաւական կրցեն, զարհեստականացս. և զդիմելիկի իրաց, զոր քաղբաւ ի կայանեալ ի հանձնատուրն ի. առաս ոչ

ձանաչեն ամենեին զհանձնատուրն ի։

Առաւել նոսա. ամի ի իր յանդրանիկ ձանաչուն ոչն կարգաց միջոցաց առ վարդապետ, հնար էր ցնա կացուցանել բառ հաճոյից ձոյլո և նշանակ յայտնել նոքաց զի որ հաւատան ի ինձ ամենայն բանաւորաց, և զաբեին հակառակեն զկատարեալ բանաւորաց հնազանդ ձեռնատուրն ի։ Իսկ արդ՝ յայտնի առաւել, զի ոչ քան զ

բնի

բեն կացուցանել զգուշս քան հաւնցից. այլ վա-
բեն միայն ի բնաւս ատելոյ լինի. և ոչ միայն
բաւս մեր խնամոյն երթիք. Մելիտա և բազում
ամանակս կեցցին առ մեզ. զայդ միայն յորժամ
յայտնէք ընդ այնս գոյս ինչ բնական, այլ բազ-
կումիմ. սիրոյ փոխադրութեամբ. կամ այլ ինչ այս-
պիսի: Ասա ոչ է ի նոսա համառօտիւ կարդալ
միջոցաց առ վանիմն: Փոքրագոյնս յայտ է փոր-
ձիւ. քանզի ոչ կատիլիք, ոչ շունք, ոչ ինկոյք. և
ոչ այլ հազագս կենդանիք գոյն վայր հասին
երթիք. միտեալ զնիկին զոչոչ ինչ ընդ միմ՝ առացեալ
գոյն ձայնիւն գիտիք և շարժմունիւ կարող լինիլ
խնամոյ. Թող մեզ զդիցս և զնշանագիրս: Իսկ
մեծագոյնն յայտ անտի է. զի այս զանազանու-
միւ նշանաց առ վանիմն նշանակումիւ է հա-
մարեալսն, հնչմա, ազաւակաց, և մեծամեծս հայ-
կազս գոյժ բանաւոր արարածոյն:

Եւ ասեցեալ, մեզ անդրանիք չունիմք գոյժ գոյանոյն
յայնոսիկ առ այս գոյժ. և կամ մեզ հասցէ է
գոյժ ազնուագոյն բանէ:

Այս զի ընդդէմ է առաջինոյն այն, զի բազմաց
ինդուցանեալ հնչուց են յայնոսիկ մարդկինդուցեալ
բառից, այլ համեմատիչ, կազմակաց, անդրա-
նաբազաց, և առանձինց, (որք են փ-ք-, ը-ճ-ֆ-
ֆ-ն. ը-ֆ-ա-ն, և ը-ղ-ղ-է-.) և հարիւր գոյանէ
կենդանեաց ինչ ձայնարձակ, որոյ հնչուածն մեզ բա-
նիս վարեցեալ, չկոչ կարող յայտարարել զնոյն-
գոյսն ի սկզբանէ նշանակումիս գիտ գիրագրեալ:
Իսկ անհամեմատ կենդանեացն ի պատրաստակայիցն
առ այդ՝ նշանք և ակնարկումիք, այլ հրկեզ, և
հաւոյց:

Իսկ հրկիզողին ընդդէմ է այն, զի մանկունք
և առաջ ակնարկ, և որք չեն ինչ բառա-
գոյն քան զանգամս, որոշարբ, և ուրիք վարեն
զնշանս բուռ հաւնցից, և ամենեն զոյցս: Այս
բառական է առ այդ և անկատար բան:
Գարձեալ՝ յայլ գոյժս անդրանիկ առաջնորդեալ
բան երբեք քան զպատանիսն առ առաջինոյն
նոսա մեզ ձայնիւ: Այնքան եմք զայն գոյժս

յայ-

յառաջանալ ինչ, ապա և զնշանակութիւնս ձայնիս եւ
նոյնպէս բանիւ կարագ լինելի կացուցանել։

Տառասխալ երկրորդ, առնելն՝ որ իւրում խոր-
հրդով զոմանս կատարեալս, ևեթ չիցէ գիրատա-
սաւ՝ կարեսանոյց խորհրդակցութեանն, փոքունք,
վարժութեանն, գաղափարոյ, և այլ այսպիսոյ,
և ոչ նոյնարիւնակ գործէ, այլ գործածութիւն զա-
գանց, և քան զնաւելս պատահմանէ զնուազս
ներգործէ։ ոչ է առնուելի՝ ի մտից կուռ։ զի ոչ
ամենեքին միատես կատարելոյն զանձինս։ այլ
բիւր շաւիղս, եւ առ մի և նոյն վախճանն հնա-
րին առնուլ, փորձիւ, վարժութեամբ, եւ ուսուցա-
րութեամբ, որովք ոք քան օրէ գոյանին նորանոր
հնարիկս, ի պատրաստութենէ կիրարկոյ և հմու-
դիրիցէ, ի շլմնուած ապարանից՝ և ի բարեկար
գութենէ հաստատութենէ։ և այլն։ Խակ արդ՝ ան-
բանիք նոյնասանակք միտել գործին, այնմանէ ին-
ասելիք նոյնգոյանակ գնին գրոյն, և ոչ ի գործս
իւրեանց կարգաւորեալ խորհրդակցութենէ։ և ոչ
գործածութենէ, կամ փորձիւ զարգարեալ, այլ
անգամեալ ի ձեռն ինչ ձայնից նորանոր
բնոյթեանն։ Ապա և այն՝ ինձ իրր ազգեցութենէ
և չատկութենէ բնութենէ։ և ոչ իրրև ի հնոյս ի
հնարեալ ինչ, կամ նոցին խորհրդով կանոնա-
գրեալ։

Տառասխալ երրորդ, և մանաւանդ պատկերք ինչ գի՛
նոյն ունիցի, զոր ընդ այնն անթեանէ զանկատար
ինն բան, չինիկ նոյնա ինչ ունի կատարեալ։ Ինչ-
պէս կամ կատարելոյն գոյն չունի զնոյնպէս
և ընդ այնչ նոյնա զբան, և կամ ոչ ինչ բնու-
խակ արդ՝ ոչ և մարմին ապա գնատարելոյն,
որովհետև յանբաւ են և ի նոյն խորհուրդ ոչ պա-
նուն։ ապա ոչ բարեաւ ընդ այն նոյնա անկատար
ինն բան։ Հնոցանէ։ բանին Ճանաչել ի տատ-
ասանիս ինչ գործոց։ այլ բազում գործ ան-
բանիս կարգաւորագոյն ինն բան զնոյն։ քան
զի ոչ բազմանան ինչ գործել ընդ բազում անձինս.
ի խորհուրդ ընդ, և տարբեր գործ ան-
բանիս կարգաւորագոյն ինն բան զնոյն։ քան
զի ոչ բազմանան ինչ գործել ընդ բազում անձինս.

հիւծուածոց շէրտելոց · ապա ապրելոյն եղիւ ոյժ
գործք ոչ ազդմանէ բնաւին , այլ անդրանիկ տա-
նեմ լինելին կարգելոյ է , Տարկ լինելը նոցայն տա-
նի լինել Նարտիկ քան զնորդիան :

Եւ յայտնեալ խոկ չուծանեն առաքեալն , զոր
միայն ունելն առաքելոյ շնորհաւ ի անդրանիկ - այն
եղիւ գործք անդրանկոյ այնպէս խնամուելոյ եւ
պատշաճաւոր են կարգելոյ է , միանգ զանգանել
զարմանալուան գործոյ մարդկելոյն բանի :
Վասնզի այդ բան՝ յոյժ գաղտնի՝ ոչ եղիւ ան-
բանէ խնամուեցելոյն իսկին քան զնորդիկ , զոր չեր
ուրուք տապալեալ · և ապրք գոյ եւ յայտնի
հակառակին · որ ոչ վասն այլ ինչ իրոյ ասէ զնոր-
գոյ լինել՝ ի պատկերի ոյ , և իշխել գազանաց ,
բայց եղիւ վէմ խնամեցելոյն լինելոյն նոր , և քա-
նատուր , զոյ զորէ քան իւրաքանչիւր կարի զնորդն՝ և
զնորդան կառավարել , ոչ այդ բանին իւրաքանչիւր զՅա-
Ապա յայտնի գործ ոչ կառավարին անդրանիկ
իւրմանոյ բանին · այլ ազգմանէ , որ ապրատուրեալ
է ի նոցա յարարչէն բնաւին , ոյոյ ասէ զնորդն
բերին առ օգտակարս՝ և խորհին ի վնասակա-
րաց , զորս զկարասիցէ քան իւրաքանչիւր Ծանանչին .
ասէ որոյ են իրրև զչնարհաւոր , որ առանց խոր-
հրդածանէ զնորդիկին հարկանել զչնաւ շար-
ժեալ յարմարին չնորհատուին . միայն , և իրրև
ոչ միտ եղեալ - միայն եղ ասացեալ երկար գոր-
ծածանանէ , և իւրաքանչիւր առանձին · իսկ ան-
բանէ ապրատուրեալ ունելն ի բնէ : Ապա այնչափ են
զարմանալ , եղեալ գործ իրրև ասրա յարմարին կար-
գաւորեալոյն քան զնորդն · զի կարգին այն յասա-
գոյ ի բանի՝ որ ապրատուրեալոյն ի քան զնորդ-
կան · ապ յայտ ի՝ խնամեալ ապրատուրեալ շատ ,
որոյ ասելոյ՝ իրրև զնորդանիկ ասրա եղեալ՝ քարոզ-
նեալ երկար երկնանկին , զոր ոչ գործ երկար իրա-
նց գնորդանկ : Վասն զի գործ գնե իրրև ասրա
գործածոյ · և կառավարին ոչ իրրև այլ այլոյ
գնորդ է , որ ի վերս բանն զգնորդանկին :

Երեք-

Երրորդ էջմիածին։

Լուծեալ բանասարք՝ որպէս մարգիկ, առնեն վասն վախճանին, ոչ միայն կատարեալսն, և բարեաղաչսն, այլև ուղղակացս։ Յուցանի գիւրաւ. զի առնուն խնդրական նմանել զնամեանսն մեզ վճռոցս ընդ վախճանին. և կշռել զարգիւնս նր, և զգաստել ընդ այս կարի կարգիլ զմիջոցս առ վախճան՝ ընտրելով զպատշաճագոյնս, և վերծելով զանպատշաճսն՝ ոչ գիտել ոչ ինչ Թուխ առասպելն վախճանի։ Այլ անառնելիք զօրհնանապատ, զի մարդիկ՝ ի գործս խելամոց նախ ստհմանեն ինքեանց վախճան լինել. ապա զնոսա ածէն ընդ որ միջոցք հասանելն կայն. և յետ այնորիկ բնական գայն որ ըստ Թուխ։ Եւ այս է առնել վասն վախճանին ոչ միայն կատարեալսն, և բարեաղաչսն, այլև ուղղակացս։

ԽՆԴՈՒՄ ՎԱՍՅՆ ԻՄԱՐԳ

Յորմէ բազմապատկի գոհանալ ընդ գործս։

ՈՒՑԱՔ ՎԱՐԱՂՈՑՆ ԹԷ զիարդ բազմապատկի գոհանալ և գործն բան յառաջանայ ընդ ազնուանալ։ Ազգ՝ երկու լինի ընդ ի խօսել՝ ի վի արտադրանի գործ, ծայն՝ ի պատճառէ։ Եթէ, ընդ գործ գնայ ի ընդ ազգ կոչի՝ ի միասին արտադրել զնայն գործ։ Երկրորդ ի՝ գնայ ի գործոյն արտադրելոյ՝ ի միջի բազմապատճառ, նոյն Թուխ արտադրելոյ՝ այլ ի առ-

ժական պատմառաւ : Ջի ապրք կախումն զոր-
ծոյն ի պատմառաց՝ լաւագոյն յայտնել :

ՊՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ :

Ազդեցք հոգւոյ ինչ բռնմոյ բնութիւն պարմառաց նո-
ց իւրից ի միութեան արտաքնոյ մեր-
բուծիչ փորձ :

ԱՄԷՆ էր խնդրոյս լինել ի վե՛ր ասա-
պատառաց, զոր օրինակ, ի՛ նոցանէ
լոյս երկուց բաշխական աւտակաց
աւտակատրել զմի՛ նեանց, կամ երկուց
բաշխական նեանց ենեմնակատա-
րել զմի՛ աւտակ : կամ կրկին բաշխական վար-
ձանոյ գիտել միաեղանդն : ասկայն մանաւան-
պատեհ լուծանելոյ զայս խնդիր ի վե՛ր ասացեալ
կամ պատմառի : Այլ՝ զի ըստ նմին համ մատուցի
ի ստեղի եւզակոյ պատմառաց : և ի կիզակէտ գի-
գնոյանել զոյդ լինեն տլեալ առանձինն : Այդ
նախ պատշին կայ է, ի՛ նոյն ժամու դոյզ կա-
րի տրտատրել ի բաշխոյ արտաքնոյ պատմա-
ռաց մատնանիշոյ : ոչ բազում երկիւղալ ձգնե-
գի կաս : Այլև յայտ է, ի՛ կարի արտատրել
ի բաշխում բաշխական պատմառաց այլև այլ կար-
գի : ոչ նոյն մտրդ արտատրի ի ժնոյոյ, յաս-
տեղոյ, և յիւր : ի ծնոյոյ իրրև ի մանուտ-
պատմառ : յաստեղոյ իրրև յինդ համառա-
ռաց ամ մատենոյ ենեմտլեանց : և յիւր իր-
րև յեւս ընդհանրացն պատմառ ամ էից : ոչ
նոյն ձեզուն բռնութիւն բաշխում լինի յորոյ :
ի միմեանց, և ի հզգանոյ, որ և համարձակ խա-
րեսիս ամ ծանուցանէ : Այլ խնդիրս է միայն ի վե՛ր
բաշխական պատմառաց եզելոյ, ինդն կարգի :
որպէս ցի՛ ասդնոյ ինդ լոյս երկուց ջահիլ
արտատրի ի միաոին գնոյն ժամու լոյս : որոյ
երկրեանն խակ լոյսն բաշխական պատմառ :

Եբրայեցւոցն ։

Ոչ ձգտելոյ նոյն գործոյ արտաքոյ քրիստոսէ քան
զ լրտեսեան պատմութեանդ նոյնոյ կարգի ։ Ա՛ս-
պէս դնեն առաքեալ Թովմաս՝ , ասէ . անհնար է ։ ա. ի. խ.
ի մէջ փոքր ինչ խռովմամբ դարձաւ ըստ նոյնոյ։ և ի՛ր. գ. ։
Ի՛նչպէս տեսանէք մեկնեն զայն , ոչ Թէ բնական և՛ ի՛ր. հա
էին անհնար . բայց բանք նորա ցուցանեն զա- հաւատոյ.ը
ցարձակապէս չկենալ անհնար ։ բեր. ։ ե

Ա՛յդ՝ ցուցանել հրամայեցաւ Թէ , եւ Թէ նոյն գործ
իրիցէ բազմութեան պատմութեանդ նոյնոյ կարգի
չկենալ արտաքոյ . և երկուքին խոչ կենալին բազ-
մութեան ոչ բազմութեան՝ այլ այսպէս ասելոյ է Հակա
ա՛ն . ասաւ և գրեալ եղ ։ Փոյթ ազգին յայտ է ի ե-
բայ։ Ցուցանել անձագոյնն . նախ Թէ երկուքին խոչ
կենալին բազմութեան պատմութ . Երկրորդ . խոչ
Թէ ոչ կենալին , ապացուցանել ։ Վասնզի բազմա-
իան պատմութեան է , որ ի՛ր ըստ կարգի և բազմ
բան արտաքոյ ըստ Թէ գործոյն , խոչորք՝ և ոչ
միմն կենալ բազմ բան արտաքոյ ըստ գործոյն ,
ասէ և ոչ միմն կենալ բազմութեան ։ Ա՛ն ձագոյնս
է խոչ ըստ Թէ բազմութեան պատմութ ։ Ցուցանել
ի՛ր պարտ ոյնն , բազմն է՝ արտաքոյ այդ ոչ գոյ
այլ , ոչ յայտ ի՛ր ի՛նչ ոչ . և վասն այնորհետ
բազմ բան արտաքոյ ըստ Թէ կենալ կարգի , յոր-
ժամ բաց Թողուլ ոչ գոյ այլ Թողուլ կարգի ։
խոչորք և ոչ միմն Թէ պատմութեան անուն այնպէս
կենալ բան արտաքոյ ըստ Թէ , միմն Թէ Թողուլ կարգի ոչ
կենալ այլոյ բաց Թողուլ , վասն զի Թէ ոչ
Թէ և այլ . ասաւ և ոչ միմն կենալ բազմ բան
արտաքոյ ըստ Թէ գործոյն յի՛ր ըստ կարգի ։
Պատմութեանցն . երկրորդ պատմութեան ես կե-
նալին բազմութեան բան արտաքոյ ըստ Թէ . զի Թէ բա-
զոյ գործոյ Թողուլ . բայց միմն ոչ վասնէր զմեռան ,
զի ոչ ըստ բազմութեան արտաքոյ կրկ ։
Ա՛յլ Թէ ընդդիմ՝ զի պատմութեան ոչ արտաքոյ
գործոյն բան բազմութեան ի՛ր ըստ կարգի , արտաքոյ
գոյն ոչ ոս ասացին , այլ յայտ Թէ ի՛նչ բաց . ասաւ ոչ
Թէ ի՛ր ոչ կենալ ոչ պատմութեան բազմութեան ։

Առաւաւել ևս՝ ըստ գործոյ՝ եթէ այն ինչ, որ բովանդակ արուեստի, կամ արուեստից՝ ոչ ևս արուեստ է՝ ապա եթէ ոչ լինիցի հաւանութեան քաղցրութիւն՝ կարծեմ՝ եթէ կատարուիցի, և՝ ընդհատումն լիցի: Ուստի գործն՝ ի միջոցի չարչարանաց ունիցի զինքն արուեստիւ բովանդակեալ: Ապա այնուհետև՝ ի միտս առնիցի ոչ ևս իբր արուեստիցն:

Երկրորդ՝ ըստ օրինի բնութեան՝ խոտանելոյ պատմութիւն արուեստիւ զանազանեալ գործ զանազանել՝ ի գործոց այլոց՝ և մի գործ կամ ի մասն մեծի՝ ի միջոցի հատուածոյ պատմուածոյ՝ ապա անշնար է միտս ունել գործ երկար՝ բայց եթէ՝ ի փոխարէն բնութեան իմոյ: Ուրեք այսմ փոխարինեալ կրկնելոյն միայն հնարք լինիցի, կամ յաւելուածով զհանգոյն գործոյն, ոչ զնոյնութիւն պատհանիցէ զմի միայն պատմութիւն, պահանջել այնուհետև երկուս, և կամ յաւելուած զպարունակեալ պատմութիւն, ոչ զի ձգիլ միայն անդադարեալ գոյն գործոյ՝ այս գործ օտարիւ: Զի եթէ առաջինն այնպիսի պատմութիւն ոչ լինիցի բազմադիմի՝ զի գործն պահանջիցէ զերկուսին խակ՝ տակաւ տալոյ երկայնութիւն մեկուսի առեալ՝ ոչ լինիցի հատուածոյ պահանջեալ գործոյն: Զի եթէ երկրորդն միւն յայնոյ ոչ լինիցի գերազանց՝ զի ոչ գործիցէ զբովանդակ իւրոյ բնութիւն՝ այլ առ յայնոյ ձգեալ ոչ բազմադիմի գոյն գործոյ՝ ոչ յաւուրս հնարս՝ ի մոյ գործոյ լինիցի երկուց բանից պատմութեանց նոյնոյ կարգի:

Երրորդ՝ անշնար է գործոյն արուեստիւ՝ ի պատմուած, եթէ ոչ կայցէ յաւուրքն՝ ի զբաղեալ նորա՝ այլ ոչ ինչ յաւուրց՝ ի հատուածոյ արուեստիցն, զոյն ինչ ժամու գործ միոյ պատմուած ոչ պատրաստիցէ՝ ի գործել այլոյ պատմուած ոչ ինչ՝ զոյն կարգին՝ ապա ոչ կարէ արուեստիւ լինել: Ապա ամենայնիւ, երկու բազմաւոր մարդկեր հատուածոյ պատմութեանց իւրոյ բազմապատիկ պատմուած զնոյն ժամու ունելոյ՝ ապա ուրեմն բնութիւն երկու պատմուած արուեստիւ ունելոյ ժամու գործ:

Ըստ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Գ. 371

Ղուկասեան առաքելոյ եւ բժշկի գործքն եւ վախճան
տասներկուց , հետեւողքն առաքելոյ ի միոյն
սի եւ մեռաւ նոյն : Ղուկաս նոյն պատուական ի
կացուցից , վասն զի չէր պատշաճ եւս միտք ա-
ռաքելոյն խոհել եւ ոչ խորհուրդ : Ղուկաս նոյն
եռանուագ էգոյ պատարագի գործոյ երկուց ընտրե-
լոցն :

Պատահեսցուք ոգոյնմ զի միաբանիցէք , զոր
Քրիստոս բանիւգործակ զրուսիցն ձեռնարկեմք ,
զայն եւ մեք ընդ նոսին ասասցուք ընդ միմեանս
միշտ լինել , խնդիր երկուց գոյութեանցդ , որ հա-
ւատոյ առաքելոյ իցեն բոլոր բերելիք երկրագոյնդ
գոյութեանդ : գիտեմ զի պարզեսուն ամենայն ոգիք
ոչխարք և փոքրիկ իցեն , բոլորեալք ի շրջիկս
կենաց բոլոր միջոյ խնդալոյն և հնազանդ խոհ-
չիկ գոյութեանդ , և հաւատոյն միաւորեալ գոյութեանդ :
Եւ զի այնք անձնապրեալ և դիտակիկ գոյութեանդ ,
որ բոլոր բերելիք հաւատարեալս իցեն ոգոյնդ
երկրագոյնդ , այլ անվրկոյ միշ ի միոյն կիսոյ
անբաժանելի : Ոչ՝ ասեմք եմ՝ խոչընդոտեալ
ձեռնարկելոյ եմ՝ խոչընդոտելոյ զոյութեանդ ոգոյ բնդ-
միշ անկեալ երկրագ գործոյ հաւատոյդ , յոր-
առաքելոյ խոհրդակցէն խոհիլ . իսկ հաւատոյնն
անձնեալ ոչ պարտագրէ ինչ խոհիլ :

Ասացեալս՝ ի գործոյ երկրագ գոյութեանդ երկրագոյնդ
կոչումեալ անձնիցն . ոչ ասասցուք միշտ առաքել
հաւատոյնն , քանզ եմք ընդեր միաբանք . ոչոյս ի-
բարձրեալք զոյութեանդ պարտագրէ զոյս ինչ գոյ-

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ :

Պատահեսցուք եմ զի պարզեսուն ոգոյնդ հաւա-
հաւատոյեմ ոչ ի ոգոյ , զի երկրագոյնդ զի եմ ոգոյ
էգոյ ինոյն ասասցուք ոգոյ պարտագրէ , այլ զի միշտ
ոգ ի ոգոյնդ յասակ ի եմ ասասցուք , յերկուս չի-
գիտ անցդագրէ ասասցուք ինչ գիտեմ հաւատոյ ոգոյ-
ի ի յոյսոյնդ ոգոյ երկրագ ինոյն եմ ասասցուք ինչ
օգոյ ի ինոյ ոգոյնդ , որ ասասցուք ինչ ասասցուք
ասասցուք : Ոչ՝ ոգոյ ոգոյ եմ ասասցուք պարտագրէ
ոգոյ զասակ ինչ ի ինոյնդ ոգոյ ասասցուք ոգոյ , ի
ասասցուք ոգոյ ասասցուք ինչ ասասցուք ասասցուք
ոգոյ ասասցուք ասասցուք ասասցուք ասասցուք

պարբին, և զայդ չեւ առաւել ինչ ի բերել առաւել, քան զոր առնէր փարաւոն, և զամ մնասուցանել զայդ կազմուածս չեւ առաւել։

Եթէ պիղծն ա, կարող է ոճ զայն ի բերս չեւ առաւել տարածին ի միմեանս ի ծախուցել զայդ ցանկալ · առաջ զան չեւ առնեմ կարելիս արտաքս բերել զնոյն ի ձեռաւ չեւ զայդ մնասուցանս ազոյ։

Զառաջինն ասեմ ի ի գեղջուկ զամ մարդ միտքն երկրին զմիմեանս խափանելին · կամ զոմն միտն խափանել զիւր · և կամ զի հաւանութիւն չեւ զայդ ընկերակցելի ։ միոյն մնասուցանել զուրիշն ի ոչ ունել չեւ զայդ ինչ զոր ունի · կամ ի ոչ ունել ուղիղ երկաթ երկաթագործ ի ոչ զայդ արդ երկաթն ի բաւական ի ձգել զիւր ։ չեւ առաւել զնոյն ի ձեռաւ չեւ զայդ մնասուցանել։

Զերկրորդն ասեմ · երկու բաշխողք ի միասին արքայացուցանեն զնոյն ի ձեռաւ ինչ · եթէ առաջինն զարգացուցիչ բանին ի ոչն ժողովակի, ապրին ի խաղաղ, և ի վերջոյ նոյն ինչ ստանան · առայս երկու բաշխողսն պատճառ արտաքս բերին զնոյն ի ձեռաւ գործ։ Յորմէ հետեւի. զի երկրորդն բաշխողքն իսկ ևն բաշխական պատճառ արտաքս բերեալ։

Զառաջինն ասեմ ի ի բաշխողք ևն միոյն գործ, զոր վարձ ուժ բան կանուն ի ։ ոչ ոք այնչ իրաւ ի ի միոյն, կամ բաշխողն իցեն, տանուտէրն զի ոչ ոք ոչ ինչ ի ժողովուրդ · ևս բաշխողքն այնպիսի միտ ոչին ի միմեանց գործ ի բաշխական, և վասն որոյ կարելի ոչ բաշխել զնոյն ի ձեռաւ գործ։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Հրդեհ ընդ ինչ փորձոյն ոչ արտաքինոս ինձանէ դարմանեցն ընդունել արտաքին յոյնէ։

Պատճէն ցուցաք ես անհնար է իրաւունս բոլորական պատճառաց՝ ի միասին արտադրել զնոյն ժամով գործս։ Ասեմ՝ խնդրեմ, թէ արդեօք հնար իցէ դոնէ բաժանարար ազգինդն ազգաց գործոյն արտադրելոյ՝ ի միոյ ժամու՝ հեռու իցէ հնար նոյն ժամ արտադրել յոյնէ։

Եզրակացութիւն։

Անհնար է նոյն ժամով գործոյ արտադրելոյ բազում ինչ պատճառաց, արտադրել յոյնէ. զոր արդեակ ոչ կարէ հնար նոյնոյ ազգի գործոյ ինձանէ յոյնէ հարկ է ոչ ի փիլիսոփայէ. զոյ յոյնէ մարդ, և ոչ յոյնինակաց։ Ազատեա զդիս յոյնածին մարդոյ ընդ ինչ ժամանակս, ասաց։ Հնարաւոր է նոյն ընդունել ինչ ոչ յաւելեալ ինչ ի նմանէ, եթէ ոչ ունիցի հայր։ Ես ասեմ՝ թէ ոչ միանգամ ոչ երկիցս ոչ բազմիցս հնար է նոյն գործոյ արտադրել յերկուց հաւասարեալ պատճառաց։ Վասնզի գործն՝ որոյ պատրաստակի՝ ի պատճառն, ոչ կարէ պատրաստել՝ ինձանէ. այլ գործ ոչ ևս ժամով պատճառի ոչ պատրաստակի յոյնէ. ապա ոչ կարէ պատրաստել՝ ինձանէ։ Ասեմ ոչ ևս յոյնէ՝ զի ոչ բաց՝ ի ես ունիմ փորձ ոչ ինչ այնմ պատճառի պատրաստակի զգործն, բաւարարեալ պատրաստակի զոյ ատադրել զգոյն ինձ։ այլ մի պատճառ ոչ պատրաստակի զգործն ինձ։ ասեմ՝ մի պատճառ ոչ կարէ միւս պատճառել, ոչ ինքն գործ ինչ։ Ասեմ ոչ պատրաստակի և զգործս նորա։ Ասեմ ոչ հաւասարել ինձ ոչ ինչ փորձոյն։ ոչ ևս յոյնէ

ետ ։ Ի միմեանց, և զանազանեալ Թուով, ոչ պատճառեալին միմեանց ։ ապա Թէ չինէին բաժանեալ ի միմեանց ։ այլ ներդործական զօրութիւն այս Թուով պատճառին է բաժանեալ, և Թուով զանազանեալ էսցէին ։ ապա ոչ պատճառեալին միմեանց ։ Ես Թէ ասես ։ Թէ ոչինչ Թուով զօրութիւն այսպէս պատճառեալ ոչ էսցէին, ասեցից ես ետեղեան նոցին ։ Յաջորդեսցէ Հետևութիւն Թէ ոչ միով Թուով գոյ ։ այլ զանազան նոցին կամ ի պատճառին ։

Ի առաջ ևս պատճառացուք զոյսս ։ Պատճառեալ անմիութիւնս զանազանեալ էսցէին՝ ոչ պատճառեալ զգայութիւն ևս, և զանազանութիւն ևս ։ ապա և պատճառեալ զանազանեալ Թուով ոչ պատճառեալ զգայութիւն և զանազանութիւն ոչ էսցէ ։ Յաջորդեալ Հետևութիւն և Հետևեալ ։ Ի պատճառս ոչ պատճառելոյն անմիութիւնս զանազանեալ պատճառաց զգայութիւն և զգայութիւնս միմեանց, և զանազանութիւն անմիութեանց, որ ընդ Հատորակ անմիս ոչ Թուականութեան առնէին զգայութիւն և առ գոյութիւնս ։ Եթէ այդ ևս ոչ ոք պիտակէ ընդ Հատորակ անմիս պատճառս զանազանեալ Թուով և զգայութիւնս անհատական ստորոգեալ ։ Ապա ոչ պատճառեալին զգայութիւն, և զանազանութիւն գոյս միմեանց ։ այլ Թէ ստորոգեալ ունի զԹուէ զգայութիւն և զիարդ գոյացեալ Թէպէտ Հատուածս, զոր զգայ անդրադարձեալ ոչ կարէ բերել ։ Ստասուխ ։ Ընդունելութիւն միոյ պատճառի ոչ կարէ ընդ Թուով բազմաց բերել էսցէին ։ ապա և ոչ ընդ Թուով գոյ ։ Յայտ է առաքինութեան ։ Ի ոչ առնելութիւն Թէ ներդործութիւն ստորոգեալ, և վերջին ներդործականութիւն ներդործականս զգայութիւն Թէ ։ Ստանալոյ Թէ գոյացեալ Հատուածս ։ կամ ըստ ոչ գոյացեալ, այլ բազմացեալ Հատուածս, կամ գոյեալ ըստ Հինգ, այլ ասացից ։ Ընդ այս ևս Հարկեալ ։ Թէ ընդ ներդործականութիւն ևս կամ զանազանեալ զգայութիւն

ձեռնակին է բռնանդ ակիլ ըստանելու ձանհատ. ի
էակաձ բանէ, և ի ակատկացուցիչ սկզբանդ,
ընդաձիմ. ի տարած ունի է, և ի ան առանձին
բանիդ, ա բառատ ինդրոյնի է լուծուածա. վր զի
ակատկին ոչ է ինդանհատ, բայդ ևնի է հղի բա-
բար. և ոչ բնաւ ևնի և ակատկացուցիչ չգոյա ևնի
ատա է յայդատ, այլ միայն ձևանձն. վր որով և
ոչ գործ հատկանատալ ատա կարի արտատ բիլ
յայդի այլ միայն ձևանձն։

Ախտիցկա. գանի ընդ հանուր ատանձատ պա-
բառնակին զրովանդակ գործ ևնի ատրատ ուհիչ.
ատա կարի արտատ բիլ զդործս նորա ձևանձն ևնի բ-
ուհատ, ան ակի գանի գայս ևնիրնա ևնի, որ յայդատ
հիդ արտատ բիլ։

Վատիճեմ գանատանձեդով գատատիրա ևնիչ. ընդ-
հանուր ատանձատ հանատոյ, ա բառատ. ընդ հա-
ձուր ատանձատն անհատն, որ ևս չ ևնի. ինչ-
գի վր բատանձեդատ գործոյ էին ի ատկզբանատա,
միև ոչ ատրատնակի գմիատն իատատիկատիս. և
գատա ևս բանիդ, գևի անհատականդ ուատիև
ոչ գնոչն ևնի ուհատ գործս նի ատրատնակի։ Ինչ
ևս վր չ ևնի կայն ընդ հանուր ատանձատ էիդ, ատ-
բառնակի չևնիկատն գրովանդակ էին, և գևնատար-
բերաև ևնի նի, և ա և գանհատականատս, և վատ-
ատրատիկ կարող է ընդնիլն ատրատ բիլ գնոյն ևնի ը-
ուհատ գործս, ոչ ատրատ բիլ ևնիչ ևնի ըստանձին ի ատկզ-
ձանատ ատանձատ։

Վատանձիցկա. գործ ևնիչ ակատկատ ձոյն կարի
ատրատ բիլ ի ակատկատ գանատանձեդատ ատանձա-
ատց, ոչ նոյն ակատկատ ևնիրնա ևնի է, որ ատ-
ատրատ բիլ յատրի գտնիլ և ի ինդրոյ։ Ատանձոյն ևնի ը-
ուհատ գործ կարի ատրատ բիլ ի ևնի ուհատ գանատանձ-
ձևատ ատանձատ։

Վատատիճեմ գանատանձեդով գատատիրա ևնիչ.
ևնի ևնի գի ընդատիճատիս ատրատնակի գևնատ
ընդ ուհատ. ևնի ոչ, ա բառատ. Ինչ ատրատնակի
գի ընդատիճատիս ատրատնակի յինքնատ գհատ. և
գևնատ ակատկատատ ևնիրնա ևնի, որ ևս
ա-

ՊՐԱՊ ԱՒՈՒԱՆՋԻՆ

ՀՅՈՒՍԻՍ ԲԱՐԻՔ, Ի ՏԻՐՈՄԱՅԻՍ։

Ոչ ոք պատրաստուեցաւ հնձանատեղ հաստատել մինչեւ որ ամենայն կողմանց հնձանները լցուին. ոչ ոք ամպ կը կոխէ, մինչեւ որ ամպերը չանձրեւեն, եւ մանաւանդ ցորենագործները երբ կորդը չեն տեսնիր, ոչ ոք ցորեն կը ցանէ. ոչ ոք ցանելու ժամանակ կը սպասէ, ոչ ոք ցանելու ժամանակ կը սպասէ եւ ոչ ոք հնձելու ժամանակ կը սպասէ, ոչ ոք հնձելու ժամանակ կը սպասէ եւ ոչ ոք հնձելու ժամանակ կը սպասէ։

Բարեբաստիկ ես, ով փոքր նուագ գինեպուր,
Քանզի ըմպողաց անդադար համբոյր։
Ո՛չ քեզ ծաղրէ ընչասիրութիւն անխիղճ,
Երբեմն ես ի, երբեմն ես ոչ, ըստ ըմպողին։

Ի մէ ոչ յայտնի ծերացուածին առաջ վերնատունը, եւ ի շքեղութիւն, եւ ի շքեղասիրութիւն ամենայն ազատաստիճան ընկերացս հնձել հզօրագոյն, յորոց ծայրէ փոքր ինչ անդրկիտել, եթէ ոչ ոք ոչ ոք ոչ ոք

Ա. Ոսկի եդրափայտի:

Բազդն և գիտութիւնն սիրելոյ առնուլ՝ առ ձեզ պատճառ • պատուական արուեստականք քան պատահիմն • յորոց գոյժ ինչ արուեստից գիտութեան հնարեալ :

Անկիրթ • նման ասելի գոչմանց անբանից, որոյ ընդ ոչինչ միաբանիլն • խոկ յաւելեալ մեռանելոյն պատճէ յայնոյ արուեստական պատճառաց, զի պատճառն յորժամ՝ ի գիտակցելոյ գոյնէ հնանալ, ոչ է բազդական, և գիտութիւնն անկիրթ, ոչ յորժամ նմանի ինամն ՝ ի պատահիւն, կամ յորժամ հնարքն ՀԱՐՈՒՑՈՒԱԾԱՆԵԼ , ոչ է բազդ. և գիտութիւն • այլ յորժամ նմանի ընդ ոչ իրաւացեալ ՝ի հոգոյ, իսկզբան գիտակցեալն , յայնժամ ասի իմաստութիւն , և գիտութիւն :

Բ. Երկրորդ եդրափայտի:

Բազդն և գիտութիւնն սարքելիքն ՝ի միմեանց • զի բազդն սիրասուն ունի զանկն ՝ ի յաղագս պատճառաւորիկ գիտութեանն :

Անկիրթ • բազդն և գիտութիւն սիրասուն ոչ նմանին զպատճառս արուեստից արուեստից գիտութեան, և պակասութիւն ՝ ի գիտակցել վախճանին : Ընդ՝ առացոյգ ՝ ի վերոյ , ի՛ր բնութիւն , և կամք առնեն վ՛ի վախճանին : Ընդ յորժամ պատճառ ինչ բնական պակասի ՝ ի վախճանէ , և խոտորի ՝ ի գործ յոչ գիտակաց , և գիտակաւոր • խոկ յորժամ ազգաւ պատճառաւ՝ ոչ ունի ինչ , ՝ի գործս իրեանց պակասին ՝ ի յաւելուլ և գիտակաց վախճանին , և գիմին յոյժ ինչ անակնկալ , և ՝ի բազդ , և ՝ի չար • ասի բազդ : Ընդ օրինակ յորժամ յոտնոյն ունայ հնար կառավարիլ ծովու պիտանի ասի ասի՝ իրաւամբ ոչ ունայն ծովին պետաւոր գաւազան հնար ինչ ունայն բազմութիւն ասի ինչ, և չիմանայ միտն ցոյսն • կամ յորժամ հասնի ընդ ոչ ակնկալեալ ամպրոպեալ գնայ՝ հնարքն

զանազանութեան:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՆԴԻՐ

Բազում անգամ ես ինձ զանազան հարցասիրութեամբ հետաքրքրեցուցեալ եմ գիտել՝ ընդէ՞ր ոչ ամենայն ազգք մարդկան միանգամայն ի լոյս ծնանին, այլ ոմանք յառաջ քան զայլս, եւ ոմանք յետ ժամանակաց. եւ ընդէ՞ր ոչ ամենեքեան միանգամայն ի մահ մատն

ՊՐԱԿ ԻՐԿԻՐ Դ.

ՅՈՒՇԱՐԱՆ ԴԱԽՈՒՑՄԱՆ.

Ախոյեան պիտոյից օրինակաւ մեզոպոտամացւոյն՝ ի մէջ ծառոյ ակոտրտոյ մի, զոր անուանէին Ծառ դատաստանի։ Ի ծառոյն անտի, որ ի տարգմանի՝ ի մէջ ծառոյ դրեալ դիր, ծղուտակի գայլուկ ծառ խառնարդաւ ի ինչ հանդիպեալ ոչ կարէին ի մտաւոյ յաւէտ ծառոյն ծանօթ գիտել, և ծառ դրեալ։ Ապա անուանք՝ ի հնոյ անդ վերագոյն ցուցցուք՝ ոչ բնդունէին, մի ծառ կատարեալ ծառ խառնարդաւ ի ինչ հանդիպեալ - առնու որոյ ի ծառոյ ի մէջ բառնայի։ զի գիտէ գիտաժոյ և անխաբ առնէին լինել։ Ասէին զծառոյ ի բնոյ ծառնէին, բայց զոյն առ երկնային մարմնին վերբերեալ՝ առնէին լինել անդրանիկ ծառոյ ծառոյ ի ինչ առաջոյ, որոյ գիտէ ինչ, և և զմարդկայինն իրս հպատակեցուցանէին։ Ապա կարծեցաց ընդդէմ խնդրուածոյս՝ ի ծառոյ երկնային ոչ գիտացեալ՝ ասէին լինել անդրանիկ ծառոյ ի մէջ ծառոյ հանդիպեալ ոչ կարէին ի

Առաջին երեսուն։

Ես այդ ժամանակ երեսուն տարեկան էի։ Ես ամուսնացած էի և ունեի երեք երեխա։ Ես ապրում էի գյուղում, որտեղ ծնվել էի։ Ես սիրում էի իմ կնոջը և իմ երեխաներին։ Ես սիրում էի իմ գյուղը։ Ես սիրում էի իմ աշխատանքը։ Ես սիրում էի իմ կյանքը։ Ես ուրախ էի։

Երեսուն երեսունչորս։

Ես ամուսնացած էի Աննա Մանուկյանի հետ։ Նա ծնվել էր Գյուղում, որտեղ ես ծնվել էի։ Նա սիրում էր ինձ, և ես սիրում էի նրան։ Մենք ունեինք երեք երեխա։ Մեր ամենամեծ աղջիկը՝ Նարեկը, ծնվել էր 1932 թվականին։ Մեր միջնեկ աղջիկը՝ Անահիտը, ծնվել էր 1934 թվականին։ Մեր կրտսեր որդին՝ Արամը, ծնվել էր 1936 թվականին։ Մենք ապրում էինք Գյուղում, որտեղ ես ծնվել էի։ Ես սիրում էի իմ գյուղը։ Ես սիրում էի իմ կյանքը։ Ես ուրախ էի։

Երեսունհինգ։

Ես ամուսնացած էի Աննա Մանուկյանի հետ։ Նա ծնվել էր Գյուղում, որտեղ ես ծնվել էի։ Նա սիրում էր ինձ, և ես սիրում էի նրան։ Մենք ունեինք երեք երեխա։ Մեր ամենամեծ աղջիկը՝ Նարեկը, ծնվել էր 1932 թվականին։ Մեր միջնեկ աղջիկը՝ Անահիտը, ծնվել էր 1934 թվականին։ Մեր կրտսեր որդին՝ Արամը, ծնվել էր 1936 թվականին։ Մենք ապրում էինք Գյուղում, որտեղ ես ծնվել էի։ Ես սիրում էի իմ գյուղը։ Ես սիրում էի իմ կյանքը։ Ես ուրախ էի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Ի ժամանել Արշակայ ի Տարօն, ամենայն աշխարհն ընդ նմա ելանէին ընդ առաջ նորա, եւ ընդունէին զնա մեծաւ պատուով։ Եւ ինքն ոչ ուրեք կամէր երթալ, եւ ոչ ինչ գործել առանց խորհրդոյ Վասակայ։ Եւ նա ամենայն ինչ ըստ կամաց նորա առնէր։ Եւ ոչ ոք կարէր ինչ ասել ընդդէմ Վասակայ, զի ամենայն ինչ ըստ կամաց նորա առնէր։ Եւ ոչ ոք կարէր ինչ ասել ընդդէմ Վասակայ, զի ամենայն ինչ ըստ կամաց նորա առնէր։

ԳԼՈՒԽ ԽԷ։

Ի ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՐՇԱԿԱՅ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆԻ։

Ի ժամանել Արշակայ ի Տարօն, զոր ընդունէին, եւ հնազանդ առնէին զամենայն աշխարհն Տարօնոյ, եւ ինքն ոչ ուրեք կամէր երթալ առանց խորհրդոյ Վասակայ։

Վասակ ասէ. «Եղբայր իմ Արշակ, զոր ընդունէին եւ հնազանդ առնէին Տարօնոյ ամենայն, խորհուրդ ինձ տուր, զոր կարասցես ինձ ընդդէմ կացուցանել, զի ես ոչ կարեմ ընդդէմ կալ նմա։ Զի ես ի ձեզ եմ, եւ ոչ ինչ ունիմ ինձ ի ձեռն, եւ ոչ ինչ գործեմ առանց խորհրդոյ ձերոյ։ Եւ ես ոչ կարեմ ընդդէմ կալ նմա, զի ամենայն ինչ ըստ կամաց նորա առնէ։ Եւ ոչ ոք կարէ ինչ ասել ընդդէմ Վասակայ

լինէին սուգս միմեանց՝ հայելով Աստուած, է բազդաւոր, զի հանդիսիւն արուեստից դիտման նոցա բայց հայելով՝ ի սոքա ոչ է բաղդաւոր, զի ոչ լինէր արուեստից դիտման նոր, և կանխատեսութեան Ըստ սմին օրինակի զուգընթացս լինի երկրորդ պատճառաց, յորմէ լինին հանդիսաւորք բազդաւորք, հայելով՝ ինձ՝ է ինն անակնկալ՝ Բայց հայելով յաճ, որ ուղղէ զկրկորդ պատճառս՝ է յառաջագոյն ծանուցեալ, և նախակարգեալ, սակս որոյ ոչ է դիտաճանական համբաւոյ ականն

ՎԱՒԱՐՈՒՆ ՈՆ, ՈՒ ԹՒՒՆ ԱՐԲԱՐՈՑ

Յաղագս յոգեւորին ընթացման եւ. այսինքն յա
ղագս ընթացման, ի վերոյ վերծուածոց վերջ
նոյ գրոց արիւթոմեայ:

ԻՆՉԵՒ ՑԱՐԴ

քննեցաք զկզբանէն և զպատճառս շարժական էակին, արդ քննեսցուք զյատակումն նմին, ի զարժուածն : Իւ թէ պահ ոմանք յառաջնոյ ցոյն վասն յանդգնութեան Հասին, մին չեւ ուղղանալ զնոյն շարժման, բայց ասացան ոմն յանդիման առնուն մեզ, զի ամ մարմին ի ընդ

շարժմանէ, և պէտ այն է ամէնքսոյ ընտանեաց անձնական յատկութիւն: Սակայն այսպիսի երեսոյթք պիտի ևս ամենասակաւութիւնս պիտի ըլլան, որովհետև հասարակէս ընդդէմ շարժման, հետեւելով ի նմին ատոց լսելոյ: Ըստ որում ինչ օրէն է ճանաչել յաղագս շարժման, ի վեց ինգերորդականոցութիւն, Առաջինն ևս ինչպէս յաղագս շարժման, ընդ նմին և յաղագս առնելոյ և կրելոյ, որք ևս անանձնական կոդոպակեալ շարժման: Երկրորդ յաղագս անհնոյ. վասն որ ևս հնար է շարժման լինել հանապատ, կամ ոտն անհուն. ևթէ ոչ երբեք լռէին յիմն ծնեալք, և ապականութիւն: Երրորդ յաղագս ժամանակի, որ ևս չափ շարժման: Չորրորդ յաղագս տեղւոյ յորում լինին շարժուածք: Հինգերորդ յաղագս շարժուածի. զի շարժուածք է շարժեալ, և լինի յինչ շարժեալ: Վեցերորդ յաղագս ԹԷՈՒԹԵԱՆ, որք պահանջին առ շարժուածս:

ԽՆԴՈՒՐ ԱՌԱՋԻՆ

Յաղագս շարժման, ընդ նմին և յաղագս առնելոյ եւ կրելոյ:

ԵՐԻՍ ՁԱՆՑՍՈՒԿ ԼՕՄՐ- դեմք ի մի, զի որովհետև ամէն շարժուածք է յատկութիւնք շարժողի, և ի կրօղ որ, հարկ է առնելոյն և կրելոյն լինել նոր կոդոպակեալ, վասն որոյ զերկոցունց խոկ խոստանալի է ի միասին ընդ շարժման: Ըստ սահմանուածոյ պիտի ըլլայ շարժման, և թէ զինչպէս զանազանի յառնելոյն, և ի կրելոյն: Երկրորդ զինչ ակամայ շարժման և առնելոյն:

ԵՐ-

Հրամայեցի զնոսա : Ձորդիդ զմիւսն եւ զդա-
ռնացուածն շարժական : Հինգերորդի զնեկրօ-
գուածն նոր : Վեցերորդի զանշարժական շար-
ժուածներ :

ԳՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԻՆ

Թէ ինչ իցէ տուեալն , և ինչէր ընծայելի յա-
նելոյն , և ինչերիցն :

Ընծայումն երբեմն առեալ լինի : Եթէ ընդարձակագոյն փոխանակ ամի դարձուածոյ՝ եւս որոյ ինչ ինչերքս, և ըստ այսմ ինչ ինչ. և ինչ՝ ասելն տուեալ : Այլ որոյ շարժուածն ըստ այսմ առեալ ընծայի և այլ. և ոչ ասէ պէտ տալ : Այլ ասել պարտ է խնդրելոյն * ա. ն. խ. այլոյ օգտակարութեան . Հոգին տրտիճ տուեալ ինչ ի. գ. ա. փրկիչն և ու քաղաքին . և զոր այսպէս ասէ , ինչ առաքին տուեալն տուեալ ինչ : Երկրորդ առեալ լինի շարժուածն փոքր մի անձկագոյն փոխանակ ամի փոխարինելոյ , եթէ տարեկանաւոր իցէ , և եթէ հարիւր , և յայս ամս՝ այծ ասէ անեղարժ , զի և անասնոյն . իսկ ամ առաջնոցն ասելն շարժականացեալն է փոխարինել երբեմն առեալ լինի շարժուածն անբաւական փոխանակ տուեալ փոխարինելոյ զգալոյ , որ լինի ի տարեմիտ :

ԱՌԱՔԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴՈՒՆ :

Շարժուածն անբաւական առեալ ուղիղ առնելոյն . Անբաւարժուելի էակէն ի կատարելոյն , ըստ որում ի նուազելոյն :

Այս առնելն արեամբ էր ի սկզբան եթէ ուրեք ինչ տրեին . բայց յայտնեալ անկիւզ զայն ինչ ասելն , առնելոյ զնոսա . եթէ ինչ ասելոյ ի. բ. ա. տալ ի նուազելոյն առեալն կրկին ի կատարելոյն , ընդ. ա. տիւն առ առնակ , և միւսն առ էգանալոյն առեալ

կի, ոչ ջուրն նկատմամբ կերտուելոյ՝ ունի կրկին
կարողութիւն, մի՝ ի ընդունելոյ, և միւս ևս՝ ի
փոխ ընդ. զի յառաջ քան զդոլն ջերմ, պարտի
նմա ջերմանալ. և՝ զի ընդունի և ետուորայն
ևս փոխ ընդ, զոր ընդ առաջնովն դադարել շար-
ժութիւն ջերմացուցանէ: Ապա ետուորայն, կամ
առացուն և հղուելոյ տեսակին՝ կոչի ընդունի,
և վասն այնր ասի ներծծել. զի ներծծուածն
զառաջինն կարողութիւն ունի զոր ունի նմանակին.
զկարողութիւն որ առ հղուելոյ տեսակին: Բայց
ասի ներծծել և ոչ, կամ դադարել՝ ի ներ-
ծծելոյն. զի ետուորայն ի ձնդեղ առ տե-
սակ դադարեալ՝ և կայուն, իբրև առ վերջին
իւր ներծծուածն ի: Ապա ցուցեալ ունի զկայն
է՝ ի շարժմանէ կամ չընծայելոյն, դեռևս է՝ ի կո-
րոգութեան կընդունել զտեսակ: Իսկ յորմէ՞ ընդ-
ունի՝ ի ներծելոյն. զի յոյժ ետուորայն տեսա-
կանելոյն և մերձաւորագոյն է՝ ի կարողութեան
առ տեսակ, յորժամ է չընծայելոյն տեսակին. ոչ
ջուրն յորժամ է՝ ի ընդունելոյն, հեռագոյն տե-
սակելոյն և մերձաւորագոյն լինել՝ ի կարողութեան
առ ջերմելոյն, յոր ածէ ջերմացուցանելն իրրև

Ձնդեղայն առ հալը:

Ապա ևս ի բերանոյն եղանակ մեկնելոյ զոյս
առնեմք, զոր՝ ի վերայ յիշատակեալ չորեքեանցն
տալոյ է առանձինն, զոյն ինչ յոյժ ածելոյ՝ ընդ ի
բնութենէ իւրոց ևս տեսակացն, որք ոչ ունին ժա-
մանն բազմութենէ եղանելն, և առացեալ լինելն. այլ
առանձինն քան զառաձնեալ յառաջ ևս մինչ ի պատ
շաճ կատարելոյն ընդ, ոչ քանակաւորեալ ինն, որք
կոչեցեալ, և ասեն ի՝ Օդ ոչ երբէք վճռանն ի
վայրկենի ընդունել զկատարեալ ջերմանալ, և
ոչ մանաւանդ զևս քանակութենէ. այլ առանձ-
նոյ ինչ, որով անկատարն լինի Ձնդեղայն
առ նեա կատարեալն. մինչև ժամանել ցվերջինն,
յոր հղելութեացուցանի: Ապա՝ զոյս առ առակս առ
կաս ածելոյն առացուածն տեսակին փխրեալ՝ ան
ուանին շրջուած. զոր և վասն այնր կոչի ներծծուած
է՝ ի ներծելոյնէ. զի ի ներծելոյ ունի տեսակն զ-
ետուորայն

յառաջեալ առաքեանն անդր, ուրեք ինչ՝ լինելոյ որ
ժամանակաւ ի, առաքելին. բայց ոչ զկայ առնու ՚ի
ձեռն, այլ նովաւ առ կատարելագործին Հոգւոյն խոր
հրդոյ։ Ընդ ել այլազգի և յայտնագոյն եւս
առնելոյ զայսպիսի. Զարմանալի ինչ զգործ ական
գ[ե]ներալի շարժականէն առ ելոյր ։ Հնոյս ի առն
ուստ յառաջելոցս, և միաբանել ընդ առաքելոյն ։
Հոգւոյն ուսակաբելոյ ձառս, ի հրկիզ ել շար
ժուն, վարկիւնականն և յաշխարհականն ։ Ի
յոյնոց որք առաքան զանազան լեզու և անցանեն ՚ի
կատարումն ՚ի ներգործութեան, անանց հառաքեին
այժմ ՚ի վարկիւնին, այլ օգն ընդ ծագիլ արեւու
՚ի վարկիւնին լինել լուսաւոր ։ այլն ՚ի վարկիւնին
ընդունել զանազան առաքակեալ, ներգործ ՚ի վարկիւ
նին կարգաւորել զհին առաքեալն գոյացական, և
առանց զնորն ։ Իսկ ունեալք առ առկաս առկաս
և յաշխարհագործ ժամանակին առ առաքեալն. այլ փայլեալ
առկաս լիապատիւ ։ և մանաւանդ փոքր փոքր
անդ ։ և ուրեմն առ առկաս առկաս ժամանակ
յոմանս եղեալ ։ Ընդ ասելն փոխանակ կոչել ընդ ծա
ղրելոյն ։ իսկ երկրորդին ընդ ծաղրելոյն ։
Ընդ՝ ի ձեռն առաքեալ չարժ ման առաքելոցն
չամի յաշխարհագործ փոխանակ ՚ի վարկիւնա
կանին, առակայն կարէ յարմարել և փոխանակ ի ցո
ղբ լինելոյ ՚ի անդ առնոյն, որպէսզի ձեռնադիր, ա
պաքանակ ի, և ընդառաքել ։ Այլ զի ի ձեռն
ձեռն ՚ի առաքեալ ընդ ձեռնադիրն և ընդ ձեռն
իւրականն վարկիւնին, առակայն մեք առանձին երկուս
կացուցանեն և երկուս վարկիւնական բնաւ ի, ի՝ յո
րում խնամարկ չառաքին ել զանել, և միաբան՝ յո
րում խնամարկ ելոյ, այլ ՚ի ծնունդ եան ազգ
զանազանել զի ի վարկիւնան բնաւ ի՝ յորում ներ
առաքեալ չառաքակ ազգ ել։ և միաբան, յորում հան
գաստանալ և գոյ արմատիկ կոչ ընդ այնուիկ առ
առկաս, և այսպէս պահի բան և առանձին չարժ
ման, բան այնմ, որ առաքին վարկիւնան ի երկ

Ընդառաքեալ առ երկրորդին ։

Առկաս ի երկրորդ, ի առանձին չարժ ման ոչ
յարմարի ձեռագիր գոյն ոգւոյ ի. զոր արիւնակ

առատութեանէ, լուացութենէ, երեսակայութեան, և այլ այսպիսեաց։ Ջի թէպէտ լինի ի տուտ շարժութիւն ինչ մարմնական, զոր օրինակ ընդունելութեան առատին. բայց գործողութիւնն առատացուցեալ՝ ոչ է շարժութիւն յատկական, և ունի ի միջի առհասնեան. այլ ոչ նշանակէ զդխտոյ ինչ առ անդրադարձն. այլ ծնունդն և առաւարութեան նշանակէն զդխտոյն առ անդրադարձն ներգործութեան ինչ, իբր առ առատն զոյացական, և առ լայն. այլ նշանակէ զներգործութեան վերջին, որ ոչ կարէ առ անդրադարձն։ Վասնզի առատութենէ վերջին ներգործութեան առողջական կարողութեան. առաջ ոչ պատշաճի նմա լինել ներգործութեան այնմ որ է ի լիկարողութեան առ անդրադարձն ներգործութեան. առակս օրոյ և ոչ պատշաճի նմա առհասնեան շարժութեան։

Երիտասարդութեան։

Շարժութիւն, առնելութեան, և կրելութեան թէպէտ և ոչ են նոյն էակապէս, բայց երբեմն զանազանիլ և զանազանապէս։ Երկրակացութեան ես ընդունակ մանաւանդ ի մէջ իմ ամենայնականաց. զոր յայտնի առանձին ունի Թովմաս*, յառաջն. հիմն. դ. գլխ. դ. նեղութեան և ի բերկրութեան ձգտեալ ի փոխադրութեան, իբր կիսակուրացեալ շրջմունք և թաւթափեալ գործք ի նոյն բերկրութեան։ Այս զինքն կրկնել բազում ուրեք։ Առաջին մասն, իբր թէ նոյն են էակապէս, յայտ է. Ջի մի և նոյն էակութեան, ոչ ջերմացուցեալն, բայց որում խոնարհ երանիլ ի հիւլէ երբեմն զերազն ջերմութեան նորա, և առնելութեան հիւլէ. և բայց որում ընկալուած լինին ի փայլեան երբ փոփոխութեան փայլի, ասի նորին կրելութեան. նակ լուացուեալ է Նաեմանայ և դխտոյութեան առ ներգ. իբր առ ջերմութեանն, ասի շարժութեան։ Այսպէս ուրեմն ամենևին էակապէս են նոյն։ Վայ որոյ ուրեք Թովմաս ասէ բազում ուրեք, թէ առնելութեան և

Նակ երկրորդ մասն, իբր թէ զանազանին էա-

դակապէս , ցուցանել , նախ զի առնելութիւն և
կրելութիւն կացուցանեն զքանական առարկու-
թիւնս , խակ շարժումն է արտաքոյ առարկուածոց .
և երկրորդ՝ զի շարժումն է զ իմիցուածոյ , ոչ
խակ առնելութիւնն է եւթ գործոյն յարտաքսին ,
և կրելութիւնն ընդունելութիւն գործոյն ի կրօղն .
և ահա երկքին սոքա նշանակին զի՛ զքանական
էանակս : Որոյ սակ բազում ուրեք պէտ է սո-
ւոյս , ի՛ առնելութիւն , և կրելութիւն են շարժումն՝
ի՛ հակիս են նոքա գործուածի կամ հակուածի .
բայց զանազանին քան յարտաքինութենէ : Եւ զայս
յայտ արասցուք ընտանի օրինակաւ : Ի՛ հակիս
նոքա գիրն է որ հեզանի ի՛ տախտակի կրելովն .
բայց եւթն ի՛ տախտակին , ընդունելութիւն իւրմ
պանակի , և գիրսն ի՛ տախտակի կրելոյնակ են
զանազան էանակաւորութիւնք նոցա . որպ՝ քան
զի օրինակի՛ ի՛ հակիս նոքա չէ բնութիւն է
որ եւթանի , (ոչ տեղական ասի , այլ պատճա-
ռաւոր) ի զօրութիւն հրոյ , և ընկալիլ չինի ի
կարողութիւն փայտի , և ածէ զփայտն ի՛ քիւրու-
թիւն իւր առ եւթ . բայց են զանազան էանակու-
ւորութիւնք . առաջինն կացուցանէ զառնելութիւն .
երկրորդն զկրելութիւն . իսկ երրորդն զշարժումն :

Եւտւէ էմ-ւ-ոցո-է :

Շարժումն , գոնէ էանակապէս զանազանի
յեղէն :

Ցուցանի . Ջանազարձն և դիմումն զանազա-
նի յայնմանէ , յո գիմի , այլ շարժումն է Ջանա-
պարհ և դիմումն առ եւթ . սոյա զանազանի՛ ի
Ջեմանէ : Պարձեալ՝ առաւելն է ի՛ զանազան կա-
ցութիւն , յորժ առաւադոյ ոչ գիտ , և յորժ առաւել .
զի առաւադոյ առ ի՛ ուղիղ , ուղիղ առացումն կոչ-
զի առ ի՛ ուղիղ զառաւելն : Ա՛յլ շարժումն է Ջոյն
խակ առաւելն էրթ ի՛ առացումն , կամ առացումն
Ջորին . խակ եղէն է Ջոյն խակ առաւելն էրթն ու-
ղիղ . սոյա շարժումն գոնէ էանակապէս
զանազանի յեղէն :

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Ծուխ ինքնոյի ընթանայ, եւ սառուիլ առնելոյ ցնդի նոյնոյեւս ընդ ընթանալ։

Թէպէտ պիտանի ուրն Ծովմաս, արեւատարածել, եւ այլ բնակարան, Ի ուանէրտա Ծիւն նորն է ընդ շարժմանն, եւ միայն Եզանակատուն գոնատանին. եւ Ի հատասել էգն այն, քարշ խոկ երթեալ յատակէզոյս։ Յարմանալ գիտուս մտակարելի, Ի են Ինձին ենեմակայ։ Ջի այլ նոյն են հանապատս, այլ Ի հետ նորա բառանելոյ Ի լինել՝ Ի գոնատանն ենեմակայս։ Ապա՝ Ի հնալոս գնեմակայն շարժմանն ոչ գոյ ինչ գիմաղարտելի. քարշ գնեմակայն առնելուելն հանատակուելի Ի Ի հնգեակս. որոյ պատճառս երթեալ լեալ հետեւողուելն, եւ կամ առնելոյն Ի ակատակս միատառուելն, որպէս լեալ գոյն առաջուց առրեալ։

ԱՐԱՔԻՆ ԷՐԻՈՅՈՒԹԻՒՆ։

Շարժումն ենեմակայատարէ Ի կրոցն, կամ Ի շարժելոյն։ Հզանակատուելոն Ի հատատակ, ընդ գնեմ ակատուոյ անուոյ, որք գնեն Ի Ի շարժուելն գոնէ առանձին, ենեմակայատարէ Ի միջոցին։

Ջոյնն. յատակուելն են ենեմակայատարէ յայնմիկ, որոյ Ի յատակուելն. այլ շարժումն Ի յատակուելն շարժակատ մատուելոյ, ապա ենեմակայատարէ Ի շարժելոյն։ Ի արձակ շարժումն ենեմակայատարէ յոր յայնմ որ շարժն կամ փոփոխէ. այլ շարժելոյն կամ կրոցն Ի, որ շարժ Ի եւ փոփոխէ. ապա Ինձան ենեմակայատարէ շարժումն։

Յապաղս երկրորդ եւ գիտատար խնդրոյս, որ գնեմակայն առնելուելն, ապատ Ի Ի միատ առնել՝ զոր բառնալ անգամ առաջագ. Ի Ի կրկին

է առնելու[illegible]. ձեռացոյց, և անցանել: Ո՞նայցէ
է, որ ձեայ [illegible]ակզբան անդ յորմէ հզուզանի, և
ոչինչ արատագրէ արատաբար, ո՛չ առնուի, խնա-
յեցուն և կամակցուն ձեռն [illegible]կարտուղեցոյ, յորոց
հզուզանին, և ոչ գտրծեն ինչ արատաբար: Ո՞նայ-
նոյ առնելու[illegible] է, որ արատագրէ զինն [illegible]ինքն
արատագրին, ո՛չ կիզուզին ոչ ձեայ [illegible] հնչու-
նոյ, այլ անցանել [illegible] խծուածն որ այլոց: Ա[illegible]ր-
առնելոցին խակ ընդունին, [illegible] ձեայ առանելու-
[illegible]ով ենթակայուածոյն յարատոյն, ո՛չ առնուին
յայն, և խնայուածն [illegible]:

Ա[illegible]ոյց յոգուցս անցանոյ առնելու[illegible]ով զորոյ մի-
այն է խնդիրս, հզուզ են կարծիք: Ա[illegible]ռաջինն է
ակռանակուածոյ, որք առն են [illegible] առնելու[illegible] են
ենթակայուածոյն յարատոյն, և կրնչու[illegible] [illegible]կրօնի:
Ա[illegible]ր՝ այսպէս հառնոյին, զի կարծեն [illegible] առնե-
լու[illegible] ոչ այլ ինչ է, քան եթէ առնելու[illegible]
արատոյնն առ կրօնի: Ի՞նչ [illegible] արդարև առնելոյ
[illegible]ինքն փոխան այսպիսի յարատելու[illegible], [illegible]ինքն
ապրելն յարատոյն: Այլոյ առաւ է հինն գրու-
[illegible]ով, զի առնելու[illegible] արատոյնն առ կրօնի զհետ
գայ և հինն [illegible] յիւր առնելու[illegible]: ապա ոչկարէ
[illegible]ինքն առնելու[illegible], քանզի [illegible]ով հետևապէս [illegible]ան[illegible] [illegible]
[illegible]ամենայնիւ զնոյն հառաուանն, քանզի յայլ
սկզբունս: Վ՚ զի առնուն զառնելու[illegible]ն փոխա-
նակ երկրորդ ներգործուա[illegible], որ կատարէ՝ և [illegible]
ներքնաւս լրացուցանել զներգործական զգրու[illegible]
առնելոյ: Երկրորդ կարծեցք զնոյն, [illegible] առնե-
լու[illegible] [illegible]ակզբնատարս [illegible]յարատոյնն, քանզի
[illegible]ենթակայական է [illegible] կրօնի. և առ է առաւել
ընդունելի [illegible] [illegible]ով [illegible]ամենայնիւ: Խակ երկրորդն
է [illegible]ամենայնիւ յօհանու, որ [illegible] հառատեցու-
նել զներկուսն զկարծիս, և [illegible]լուծանել զանոր
ծանր վկայու[illegible]ս ոգւոյն [illegible]ամենայն, երկուս առ-
առնանու[illegible]ս ոգւոյն յառնելու[illegible], որոց մինն է
առ, յարատոյն, և միւսն [illegible]կրօնի:

Ա[illegible] [illegible]ստանալ զհամառնուն[illegible], յառաջա-
գոյն պարտ ոգոյշ, [illegible] զինչ խնդրի առնուն
անցանոյ առնելու[illegible]: Ա[illegible]ր՝ յոյսն յառացելոցս,
[illegible]

[illegible]

կամ չարժուելն կրկին, քան զառաջինն լինել յա-
րատևողն եթէ գնդացն ինչ ներգործականութեամբ
նոյն, վիպ առելի է։

ԵՒՍԵՒՍ ԵԼՈՒԱԾՈՑ։

Ասելովն ասէ եւ ֆիլիպպացիս առա-
ւել ինչիա է ակզնաբար յարարողն, քան
նեմաիայացիս է կրօղն։

Նշանակացուցանէ եւ արիստոտէլն զերբորդ դէպս
հոգւոյ՝ ուր ասէ. Փոխադրութիւն տարածին ընդ-
հանուր ինչ ի նշանակելի ինամոյն, ինդոն երբորդ
դէպս՝ զայն յայտնի ցուցանէ։ Այն ինամոյ ի, փս. փ.
բազում անգիտ գնոյն ասէ. մանաւանդ զերբորդ
դէպս բնաբանութեամբ՝ ասէ, ընդդէմ առնելոյն է. ընդդէմ. ե
տարտղնի ինչ չորն, ասելոյն է ինչոյն ինչ ընդհան-
ինդոն։ Ընդն ասէ եւ ի ժամ. Համարձակութեամբ՝ ընդդէմ. ը
Ոչ ցանկանի նախ բանիւ, զոր յառաջ քեզ ասիմ
Ոչ ասել, յայտ վայրի։ Ասելովն եւ յայն-
միկ, յոր ընկալեալ լինի շարժուիլն - այլ շար-
ժուիլն ընկալեալ լինի ի կրօղն. ապա եւ առնե-
լովն ։ Փոքրագոյնն յայտ է յառաջագոյն, զոր
ոչ ոք իշխէ ուրանալ։ Ցուցանի միաժամայն,
որք են իրապէս նոյն եւ միայն ըստ ակա-
նատեսութեան, պարտ է նոցա լինել ի նոյն ներ-
այլ շարժուիլն եւ առնելոյն ֆիլիպպացիս ա-
ւել, ինչոյն, ոչ յայտ յառաջագոյն. ապա պարտ
է նոցա ընկալեալ լինել ինչոյն ներ։
Հաւասարի, հակադրելոց է հակադրեալ բան,
այլ առնելոյն միացեալ եւ անցանելի են երբեմն
հակադրեալք միմեանց. ապա պարտէ նոցա ու-
նել զհակադրեալ բան։ Ապա քանզի միոյն է յա-
րատևն, պարտ է միասին լինել ի կրօղն, ոչ եւ
անուանէն իսկ ցուցանին։ Վասնզի ասի՝ ջու-
ցն յատարօղն - իսկ անցանել զի է լսել յատա-
րողէն եւ ընկալեալ լինի ի կրօղն։ Ասելովն պէտ
ի ժամ՝ զայս զանազանութեամբ զնէ ի մէջ տայ. ժ. ի. ե. ի.
զի միացեալք է ներգործութեամբ եւ կատարելոյ ա. ի. ե.
արարողն, իսկ անցանելոն է կատարելոյ կր-
ին։

զին, որ ոչ արդեօք լինէր՝ եթէ եւս ընկալեալ
լինէր յաղթութիւն։

Ա՛պա եթէ ասիցես, ածանցութիւնն ասի անցա-
նել, ոչ զի ինքն, այլ զի երբ նմ ընկալեալ լինի
ինչ, ընդդէմ է. զի աստ առեալ ի գործա-
ցութիւն ոչ զնե զերբ արտաքոյ, առկայն ոչ ասի
անանկատելս անցանել, այլ միայն ջնջութիւն։
Ապա առնելութիւնն անանկատելս անցանել ոչ
միայն ըստ նոցին, այլև ըստ էական պարտի
լինել արտաքոյ պարտին։

Յաւելցուք երկրորդ. Առնելութիւնն ի բերել ինչ
վերածումն ինեղգործութիւն, կամ ներգործու-
թիւն զերծուն. իսկ արդ այնպիսի վերածումն
ինեղգործութիւն, եւ այնպիսի զերծուն ոչ ընկալ
եալ լինի յաղթութեն, այլ ինչպէս. ապա առնել
լութիւնն է ինչպէս։ Յաւելցուն փոքրագոյնս. վե-
րածումն ինեղգործութիւն եւ զերծուն է յոյժ
ոչ վերածի ինեղգործութիւն, եւյոյ զերծանի ներ-
գործութիւն. այլ կրպէս վերածի ինեղգործու-
թիւն. ապա ինեանս ընկալեալ լինի առնելութիւնն։
Իսկ յաղթութիւնն առնի միայն զերծուն։

Երրորդ եղանակ։

Կրնայ առնալ լինել առնելութիւնն պատճառա-
պէս փոխանակ ներգործականութիւն արտաքսին,
կամ փոխանակ ունականութիւնն, որով ներգոր-
ծական զգուշութիւնն փոխարկելով ստացողն ներգոր-
ծութիւն յերկրորդ ներգործութիւն առնելոյ, ըստ
այսմ ընկալեալ լինի յաղթութեն։ Այս զնոյն է ա-
սել, եթէ առնալ լինի առնելական, որ փոխա-
նակ յաղթական արտաքսին առ կրօքն։

Կրզուկացութիւնս միտրանել զանազան կարծիս
Յովհաննէսականաց, եւ յոյս իսկ է. Քանզի ներ-
գործականութիւն արտաքսին ի լինելոյն ներքին
կատարելութիւն ներգործական զգուշութիւն, եւ ի
փոխադրելոյն զնա յառաջին ներգործութիւն առ
նելոյ յերկրորդ ներգործութիւն, պատճառ առնա-
կատարել եւ ներգործատարել զնոյն ինքն արտաքսին,

վէմ և պարան ինքնակշռութիւն ինեմ։

Աստիճան ընդդէմ երկրորդ հարկանելոյ է, ընդ որ ելանել կարելի է, որպէս և ներքնատունն։ այլ առնելոյ ինն է ներքնատունն ասպարիզն. ապա ուրեմն և յարտաքսն։

Պատասխանեմ ընդ արխատուէլն, զանազանելով զիմաստսդ ինն, առնելոյ ինն է ներքնատունն ասպարիզն, իբր յորմէ, ընդունիմ. իբր յորմէ, ուրանամ. ոչ առնելոյ ինն ասի ներքնատունն ասպարիզն, զի ի նմանէ յառաջ գայ, և ոչ զի ինեամբ ընկալեալ լինի։

Աստիճան երկրորդ, զոյ ժամարին վկայութիւնս ունի ինգամեայ. գանել իւ, զանազանութիւն։ ասէ։ Հարեալ է, իբր ըստ ուանելոյին է յորմէ։ և ի ներքնատունն ի ինգից, ուր ինգն ընդ ինգնոյն բազմապատկի, և ելանէ ինգն։ Ընդդէմ հնգեամն, ասէ, Հարեալ է, իբր ընդդէմ հնգեամն։ ասէ, Հարեալ ներքնատունն, որ ուր է փոյթորկի սպասելի, է ինգամբ, որպէս պատմեսցէ չինովնեայն, ասելի ուանելոյին ընդ ինն փոյթորկին պատմեսցէ հաստատ։ և գայր այլոյր ևս ասէ։ ապա հասարակ ունի ինգամեայ, ինչ ասելոյ ինեմ է, ինչ ընկալեալ լինի։ Աստիճան ինն է յայնմ ինն ամենեքին. քանզի զի և ի ինգամեայ առնելոյ ինն է ասէ ընդ արխատուէլն. ինչ ունի է չարժ տան, և ինչ ընկալեալ լինի ի կրպակն, ապա ի

վերադրել զայս ասէ։

Պատասխանեմ, ինչ ունի ինգամեայ խոսի գինոյ առնելոյ ինչ, և ոչ զանգամանալոյ։ Վանգի յառաջնումն խոսի զչարժելոյ զարծաթ խոշանդ առնացն զի, որոյ առնելոյ ինչ ինգամեայ ինգամեայ քան զարծաթն ինչ առնելոյ ինչ անցանել, քանզ հրամայողական՝ նոցա առնելոյ ինչ առցէ, ըստ ներքնատունն ինչ չար կամացն հրէից։ Աստիճան երկրորդ խոսի գինոյ առնելոյ ինչ, որպէսզի ի ինգամեայ ինչ ինգամեայ ասելոյ ինչ ինգամեայ ասելոյ ինչ ինգամեայ ասելոյ

զաշնակցելն փոխանակ ներդաշնակելոյ ասացին։ կամ փոխանակ անուանակոչելն, որով առեալն վերածի յառաջնոյ ներդաշնակել երկրորդ ներդաշնակելն։ և յայս միտս ասէ ևս, թէ առնելոյն առարկայ պատճառի է կրկնելն վերադրելոյ ի վերնագրին պատճառի, քան զի լաւ պատճառն վերնագրին հոսէ զվերջինն ներդաշնակելն ի պատճառն առարին, վերաձևելով զնա յառաջին ներդաշնակելն երկրորդ ներդաշնակելն։ բայց յորժամ առնու զառնելոյն ինչ արտաքոյ և ի ինքնագոյ, այլ երբորդ գիտ
* ընդհերձ. բնական՝ և ի ձև։ համարնատ՝ միշտ հաստատ, թէ նոյն է ընդ հարժման։ և թէ ընդհա
* ընդհերձ. թ.

Վերակրկնել երրորդ։

Վերակրկնեցա երրորդ։ կացուցչին պարտ լինել յոյնմ զրկացուցանել։ այլ առնելոյն ինչ կացուցանել զարարածն ներդաշնակելն պատճառաւ։ այս ուրեմն է ի յարարածն։

Պատահանելով զանազանելով զներդաշնակ։

Պատահանելով զանազանելով զներդաշնակ։ կացուցչին է յոյնմ, զոր կացուցանել, կացուցչին ներբին և երբեմն կատարիչ, ընդունելով։ կացուցչին արտաքին և երբեմն ակդրնաւորիչ, ուրեմն։ Այլ առնելոյն անյանձն կացուցանել զարարածն, ոչ բան արտ է ի նմանէ, և երբեմն կատարիչ նորա, այլ բան արտ է ի նմանէ, ոչ առ յարմարիչ նորա։

Սահիկեցեալ։

Սահիկեցեալ։ Առնելոյն ի յարատեւանել զարարածն։ ասացա ուրեմն է ի նմանէ։

Պատահանելով ի՛ առնելոյն ի յարատեւանել զարարածն։

Պատահանելով ի՛ առնելոյն ի յարատեւանել զարարածն, երբեմն սկիզբն, յորմէ է, և ոչ երբեմն ի՛ նմանէ՝ յորմէ է։ ոչ վասն ի յարատեւանել և կացուցանել զարարածն՝ հոսիչ, և արարչն զնոյն արարածոց, ոչ զի վասն է յարածել, և արարչն ի՛ նմանէ երբեմն ի՛ նմանէ յորմէ է։ այլ զի վասն է յարածել, և արարչն ի՛ նմանէ երբեմն յորմէ է։

Ի՛ նմանէ։

Ի՛ նմանէ։ անուանկ յարատեւանող զինն արարածս, արարած յարատեւանել զայլ ինն ի՛ ներբուսս։ ոչ առնուն ինն զարատեւանել զոչինն արարածս՝ առնուած, յարատեւանել զաս ի՛ նմանէ

քառատ՝ անասոլ։ Իսկ արդ՝ առնելութիւնն ոչ կա-
րէ յարատեւանել ի՝ ներքուստ՝ բայ յարա-
տոլիւն. քանզի զինչ այլ ինչ մտոլի իցէ ներանակել։

Ապա՝ ի՝ ներքուստ յարատեւանէ զարատոլն։
Պատասխանեմք մեք առնելութիւնն անցաւոլ յա-
րատեւանել ի՝ ներքուստ զկրօն, քան զոլսմ
կացուցանել զնա ներգործատուիւնակ և զամենակ
առնելոլ։ Ըստ առնելութիւնն զկրօնս ինչ յար-
ատեւանել, զսկիզբն յորմէ է. և զվճռակայ յո-
րում է. սակայն այլ ևս այլ ևս զանակատ. զի զնո-
ւիակայն յորում է՝ յարատեւանել ներքինոլ
իսկ զսկիզբն յորմէ է՝ յարատեւանել ուղղոլ։ Բայց
քանզի առնելութիւնն անսակատատիս քատ որում
առնելութիւն, ոչ ցուցանել զինչն յոմէ, այլ զնո-
ւին յոմէնէ, վասն այսորիկ անսակատատիս քատ
որում առնելութիւն, յարատեւանել զսկիզբն՝ յոր-
մէ է, իբ զարատոլն։

Ղատարկեցեալ չորրորդ. ատարոլն է՝ ի՝ ներքոլ
նելութիւն. ապա պարտի կատարիլ՝ ի՝ նմանէ՝ ի՝
ներքուստ, և՝ ի՝ նմին առնելութիւնէ՝ ի՝ յարատոլն։
Պատասխանեմք ուրանալով զհամառութիւնդ. և՝
զի երեն է՝ ի՝ ներքոլ կատարելութիւն. արդ՝ ոչ
առ չրեն ժամուսա, կատարելութիւն երեն ոչ միայն
կոչանալ յոմէ՝ ի՝ ներքուստ եղեալ կատարելոլ.
այլև զի զայլս կատարեցուցանէ։ Այնուամենայնիվ զի քատ
առատն բանէ՝ ներանգոլն է զոլն ինն ղանոլն. իբ
կատարելն քան զկատարելն։ Ապա՝ անցանելոլ առ-
նելութիւն երեն կատարել զայլս. տակս որոլ կարէ
լինիլ վասն նորա, ի՝ և՝ ինչ նմին ներքին։
Պատասխանեմք, այն ինչ՝ որով կատարելութիւնն առնել-
ոլոլ վերածի՝ ի՝ ներքոլ ներգործութիւն, և՝ ի՝ յարատոլն,
այլ կատարելութիւնն առնելոլ՝ առնելութիւն վերա-
ծի՝ ի՝ ներքոլ ներգործութիւն. ապա առնելութիւնն է՝ ի՝
յարատոլն։ Ցուցանեմ մեծապոլնս։ Զի ոչ հնար
կատարելութիւն վերածիլ՝ ի՝ ներքոլ ներգործութիւն, և՝ի
ոչ այնոլիկ, զոր ընդունի՝ ի՝ ներքուստ։
Պատասխանեմք ուրանալով զմեծապոլնդ. քանզի
ձակ առնալ, և զանազանեմք զցուցանելիդ.
կատարելութիւնն ոչ վերածի՝ ի՝ ներքոլ ներգործութիւն, և՝ի

ոչ իւիք զոր ՚ի նեղբառս ընդունի . կարողու-
թիւն կրաւորական կամ ընդունելոյ , ընդու-
նիմ. կարողութիւն նեղգործական կամ առեալ ,
ուրանամ . Ի սա այսոքիկ միայն վերածի ՚ի վեր-
ջին նեղգործութիւն , զի հաղորդէ և սայ զկա-
տարելութիւն իւր այլոց . Ասած առնելութիւն
որ վերածէ զնեղգործական կարողութիւն ՚ի նեղ-
գործութիւն , ոչ պարտի ընկալեալ լինել ՚ի նման
այլ ՚ի նմանէ յայլս զնգանիլ . Բայց քանզի ամ
նեղգործական զգրութիւն առեգծեալ զկրաւորա-
կան կարողականութիւն ինչ խառնեալ ունի , և ոչ
կ բան ինչ ևս նեղգործական բայց միայն յա-
ռաջնում նեղգործութիւն , վասն այսորիկ պարտ է
նմա ընդունել զնեղբն ինն կանխեալ քանզա-
նելութիւն , լինիլ նովաւ նեղգործական յ բկրո-
դում նեղգործութիւն , և հասիլ առնելութիւն :
Սակայն առնելութիւն ոչ ընկալեալ լինի ՚ի զ-
բաւեն նեղգործական . այլ միայն ՚ի կրօղն :
Ի՞նդ ուրց առ արհատուել , թէ արտաքոյ յառնել
իւրում ոչ փոփոխի իւրով առնելութիւն . զի ոչ
ընդունի զայն :

Կ՚ենդրկեա , թէ զիարդ առնելութիւն անցանօղ
ընդայիցի ՚ի :

Պատասխանեմք ընդ հնգն ևժմտիլն , թէ այս
խնդիր է ՚ի մէջ ՚ի , և առեգծեալ արտաքոյ . զի
ամ առեգծեալ արտաքոյ առնէ չարժմամբ և փո-
փոխութիւն ունեցակայի , վերածելով զնա ՚ի կա-
տարելութիւն ՚ի նեղգործութիւն : Իսկ ամ առնէ ա-
ռանց չարժման և փոփոխութեան . զի ոչ ունեցո-
ղըն զունեցակայ , այլ և զինքն իսկ զունեցակայն
արտաքոյ . վասն ՚ի առեգծեալ արտաքոյ գտանի
միջնորդ ինչ ՚ի մէջ նեղգործական զգրութիւն , և ա-
նդնելոյն ՚ի կրաւորական նեղգործութիւն և ՚ի մէջ գոր-
ծոյ . այն է չարժումն , որ բան արտաքոյ եղանելոյ ա-
բարելն , և է վերածութիւն կրօղին ՚ի նեղգոր-
ծութիւն , կոչի առնելութիւն արտաքոյն : Բայց ՚ի մէջ
նեղգործականն զգրութիւնն ևն և գործոյն , ոչ գոյ
ինչ միջին կացուցիչ առնելութիւնն ևն . սակս ա-
րոյ բանն առնելութիւն ընդայի զգրութիւնն ևն , կամ
ի՞նդ

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ։

Ի ՄԱՐՄՆՈՅ ԵՒ Ի ՀՈԳՒՈՅ ՄԻԱՑԵԱԼ։

Ոմանք ասա գիտնոյդ ականն շարժմանէ, որում անխուսափելիս պատճառին գոյն շարժմանն. վն զի է գիտնոյդ ականն ի ծայրէ ի ծայր. յորմէ գոյժ է, եթէ պատա է ասելին յաժել ի միջ երկուց ծայրից, որոց զմին ծառս, զի զմիւսն առասցի։ Ա֊յս ծայրք կոչին էջք շրջման. եթ ոլորմն էջ շրջի. խոկ առաջեալն էջ սա ։ Ծագանէ ։ մանաւանդ զկարճն ասա ար, որ է գիտասցոյ գոյն երկու ինչ խնդրել ։ զորս եթէ զմբ եհաս թեան պատա իցէ նոցա ունել ։ Հրիկրոյդ եթէ ոչ գիտակաց կամ ի խոտորոգութենչ կարօղ իցեն ըստ ինքեան լինել հզր ձգասանեալ շարժման ։

Ա֊ՂՔԻ ԷՋՈՒԹԻՒՆ ։

Լ՝երեակ եթէ ասի ոչ հնչիւն յիշեալ շարժ֊

իջ։ Ce մեն ։

ցան։ Ամէն զի ելեալ ի միջնադար ընդարձակութեան, յանդարտութեան դիմէր։ Երկրորդ զի ելեալ գրաւեալք։ Երրորդ զի ելեալ ըստ իւրում ինչ հակառակ ներհակաբար, եւ ոչ ասակ պահանջեալ, կամ հակառակութեան։

Չորեքեան առանձին մեռանէին։ Յանդարտական չարժանին և յանձնարարական չարժանին ելեալ ինչ յանդարտական յառաջադիմութեան։ Ամէն յոյժ՝ ի միջ ասցես ընդարձակութեան ինչ՝ ի բազում տեսանելոյ բաժանական, զի ընդ ոտանել այսր ընդարձակութեան առ ասակս ասկաս՝ տեսանել ի տեսն գնալով, լինելոյ չանդարտութեան ի չարժման, զի չանդարտութեան և յառաջելոյ անուն առ զինեան յառաջադիմութեան։

Չորեքեան և երկրորդ մեռանէին, որ հետանէ յառաջելոյն։ Ի միջ էին և ոչինչ ընդ միջ տեսանէ։ Ասցես չարժանին չանդարտական ոչ կարէ լինել ի միջ էին և ոչինչ։ Երբ ոչ գոյն, որով բանիւ պահանջէ զընդարձակութեան միջին ի միջ խօսոց Դաղիլէ, պահանջէ և զերկրորդ կամ զերրորդ գրոհեան։ Ասկատոյ փոփոխութեանք լինելն ի միջ էին և ոչինչ, զոր արիւնակ ի միջ գոյակատութեան և տեսակի, ոչ վայրկենականք։ ոչ Դեռանգ, տղայութեան, շատատրութեան, և այլնպիսիք։

Չորեքեան և երրորդ մեռանէին, որ հետանէ յառաջելոյն։ Երբ նոյն ինչ պարտ է եղբօրդ չարժման հակադրել, չարժ է։ Քանզի տղայութեան հնչիւ առ, է լաւութեան եղբօրդ չարժ։ Ասցես պարտ է տղայ հակադրել, և անվիրանականաւ լինելոյ։ Իսկ ինչ պարտ է հակադրել ներհակաբար չարժանին։ Քանզի ներհական հակադրութեանն է, որ Դաղիլ ի տղայութեան երիտասարդ ընդ միմեանս եղելոյ։ այլ Դաղիլոյ չարժման տղայ պարտ է տղայակալել ի միմեանց, տղայ պարտ է Դաղիլ ինչ իւրում հակադրել միմեանց ներհակաբար։

Ասցես ամ մեռանէին երեքեան ի չարժման Դաղիլ վարձելոյ ի դպրութեան յանդիպիկ։ Ընդառաջ ի միջ գալոյ և առնելոյ՝ որ էն եղելոց չարժ և այլ

և առ որ, ընդ մէջ ունել անջուր ընդարձակութիւն այն, որ ի միջոցի ծովեզերեայ գաւիթիդ և առաքելիդ. և ընդ անցանել ձառնիդ յաջորդութիւնն և մտանել ի տուն ընդ այն ընդարձակութիւն, կացուցանել յաջորդութիւն ի ներքին չորեքտան։ Ապա գաւիթս և առաքելիս երեսեղբք գրասենք, ոչ և յայտ է, այլև են հակադրեալք իրր ընդ հակառակս, զի հեռի են ի միմեանց. և վասն այնր հեռաւորութեան ի առանձնանալ զմիս, հարկ է յոռոգուլ զջուր։

ԵՐԻՐԱՐ ԵՐԻՒՑ։

Երիտասարդ գոյացական տիպիկոնեայ ի մէջ կենդանեաց ի լինել շարժական առ գոյացութիւնն. զի ոչ ի հեռաւոր գոյացութիւն քան ինքնին ելանել չշարժուն։ Ժողովս գնեն արխատակ և զրկեն ի ժամուն։ Ոչ ոք ելանել ընդ ինքեան։ Ապա ի մէջ երիտասարդ գոյացական տեսակիս ընդ մէջ տուեալ ոչինչ բնդ մէջ տուեալ, այլ միս անմիջապես զմիսն փոխառեալ։ զի որով հնար առնուն գոյացական ոչ գտանիցին գոլ, հարկ է նմա ելանել ընդ ինքեան զմիս, անմիջապես տուեալ զմիսն։ ապա ի մէջ ի միջին առաջս ի մէջ անդ լինելիք առանց գոլոյ, որ ի անհնարին։ Երիտասարդ գոյացական տեսակք ոչ հակադրին ներհակաբար։ Ի ծայրէ շարժական առնել հակառակ, քան զոր առ ի ներհակաբար հակառակս։ Երիտասարդ գոյացական փոխառեալ ի չգոյէ առ գոյ ոչ ելանել, կամ անդ թագաւորել։ Ապա ոչ ի քան ինքեան ի մէջ գրասենք եղելոց, այլ ի մէջ պակասեալ և գոյ։ Առանց ելոյ ի հնար լինել նմա ի ոչէ պակասել չեմ տեսակն, որ ի անհնարին) փոխառեալ ի պակասեալ ոչ առանց ոչ։ տեսակ լինել փոխառ գոյացական

քակիլ և մնանկանալ ընդ միշ մնալոյ անուսկ անձ անհատ, անկախան, և գիտակցական. զի առաքեալ քն ընդ առաւելեալս ինչ նեռի կը խոկայցի մատչի առ հոգի քն բանական. Ելոյս ի անուսկ կեանքս քակիլոյ առ անուսկ մնանկան կարէ լինիլ շարժ ուժն յաշխարհական:

Պատասխանեմ ես ի այս անուսկ ընդ միշ մտածութեանն մտայն քան կարգի բնութեան, և ոչ քան հարկին ծնանելոյն, զի ես ի ինձ կը խոկայցի գտանիլ արտաքոյ բուն ինչ առ անուսկ մնանկան, այլ միշտ փոխանակին զանուսկ կը խոկայցի: Եւ գոյացեալ խորհրդածելոյ անուսկ միշին առաջիկայ լինել անգիտանան և զանազանեալ փոխանակիչ, առանց միշին անուսկն ոչ կարէ կացուցանել զմի միշ միոյ յաշխարհական շարժ մնան:

Երրորդ Էջ-ից-է:

Ա՛ռ առաջ ուիչ ինչ այսոսիկ, առնչուի ես, կամ, ունիլ, և երբ, ոչ լինել շարժ ուժն:

Ցուցանեմ. նախ՝ զի այսոսիկ առաջագոյն ինչ ոչ լինին քան նիւթական, այլ ծագին յոյժ, այլ ոչ առաջ ոչ ի տրամաբանական: Եւ երկրորդ զի ոչ պատճառ զմիմեանս պատճառելոյս առ շարժ ուժն, զի ոչ լինին ի գործական և ներգործական կարգի յոյժ, ի միշ ոգոյ և խրտնոյ իցեն միշոյ ինչ յոյժ, զի ոչ ունիցի անցանելի, այլ ի վայրկենի ծագին. առաջագոյն ինչ ի գիտել հիմանն և էակը, կամն ի ներգործել ուիչ

ներ առանձին շարժուածն, լինելոր շարժուածն առ շարժուածն: Եւ երկրորդ՝ զի փոփոխակի և շարժուածն ի նոյն ընդ առնելոյն է. առաւելութիւն եմն լինելոր շարժուածն առ առնելոյն է, լինելոր առնելոյն է առ առնելոյն է. և այլայլութիւնք յոլովք յատուկս

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԵՂԱՆԱԿԱՒՈՐ:

Ընդ առաջս եմք ունելոց զիարդ կարեն ինքնամիք եղելոյն զշարժուածն. զի բանական է, որպէս և ոչ: Եւ յայլոց հատուածն ունի [1]ասելոյ:

*Է. բնաբան. գլ. Է.

Յուցանել, զի երբեմն առարկայ եմք այսոցիկ առնել զիմեմն ինքնապատճառս առ եղելոյն շարժուածն: Քանզի նախ դասել ի նոյն ընդ առաջակայ եմք ինչ յաջորդ եմք անցանելն, ոչ ի միջ փոքր և մեծ բանականի միջ մտանել ընդ առաջակայ եմք ասացուածոյ առ եղելոյն շարժուածոյն, և յերկուս ուրն կամ երկրորդս վայրս ընդ միջ մտանել ընդ առաջակայ եմք հետևորդ եմք ընդ որ մարմինն անցանել, յորժամ գնոյ անդ առաջի՝ ի առնել: Իսկ յորակայ եմք նախ դասել ընդ առաջակայ եմք կատարելոյ եմք, ընդ որ անցանել ունի Յակոբն, յորժամ՝ Իմիոյ պարկաւոյ եմք պարկաւոյ եմք յայլ պարկաւոյ եմք յատաջիկ. ոչ ի միջ միջոց և առանիկ չէրեսոյ եմք ունի զանազան առաքեալոյն, ընդ որս հարկ է անցանել ունելոյ անկայնն, յորժամ չէրեսոյ. և՝ ի միջ երկուց ներհակաց որակուելոյ գոլոյն բաղադրի միջինք ընդ որս ընկալ ունելոյ անկայնն, յորժամ՝ ի ներհակէ՝ ի ներհակ անցանել, ոչ՝ ի միջ ապերակի և անոյ ընդ միջ մտանել գոյնն Յակոբ, և գոլոյ: Եւ ևս առարկաւելոյ այսոցիկ լինին՝ ի գրեանսն եղելոյ, ոչ միմ բանականի եմք՝ ի փոքուն է, մի առնէին՝ ի միւսոյն, և հատարկ լայնոյն որակուելոյ չունի առանձին: Իսկ ծայրք առարկաւելոյ այսոցիկ հակառակ լինին և ներհակապէս, ոչ անշուշտ ներհակուելոյ՝ որ ի միոյն՝ ի միջ երկուց որակուելոյ կամ լինին հետևակելոյ, ոչք և զմիմեանս վանողք յայ-

ՊԱՐԱՆՔ ՀԱՐՈՒՐ ՊԱՐՈՒՆ

Յաղագս ուխտի, պահոցի, և ննջման հոգւոց,
և գանազանութեան նոցին:

ՍՐԲՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՔ մեր ամենայն ամենայնի ամենայնիւ ամենայնեցուցիչ Աստուածն Աբրահամ, Իսահակ և Յակոբ, Մովսէս և Յեսու, Դաւիթ և Սողոմոն, Եղիա և Եղիսէ, Գրիգոր և Ներսէս, Սահակ և Մեսրոպ, Ներսէս և Ներսէս, Ներսէս և Ներսէս, Ներսէս և Ներսէս

քան՝ ի տեսակէ խաղի : Իսկ այլ կարգին առ այլ՝ տեսակացութեանն չկայ մեծ տարբերութիւն, քան զի ինչ որ խնամութիւն գործէ, ընծայէ նոցա զիշխանական գոլոյ և զառնուկ, քան պահանջէ իւրոյ իրին առ որ կարգին, այլ քանզի աչքն ի վայ գառնոյ, զայնպիսի սրտմտացուածի և զառնուկ առանոյ, ոչ պահանջէ առաւելութիւն գառնոյ : Արդ՝ յայս է ի՛կ չարժուածն կարգի առ այլ, զի է ի խնդրուածի առ եղը : տակս սրոյ ոչ կիսքնէ, այլ յայլ տեսակ առանձինացուածի, ջ առնու զառնուկ, և զգուանալութիւն : Ջայս ամ յառաջ ծանուցեալ, զգ զգուշացայն եւս ունելոյ մեկնիչ՝ ի՛կ, տեսին բնորոշութիւն՝ ասելն է :

Ա՚՚ՋԻՆ ԷՄՓԻՈՅՆ :

Պետական և տեսութեական միութիւն և զանազանութիւն չարժուածոց առեալ լինի յերկուին՝ առ որ զիմի :

Յառջինէ. յայնմանէ ունի չարժուածն զմիութիւն տեսութեան, և տեսութեական, յորմէ ունի զգոլ այլ չարժուածն ունի զգոլ յերկրին առ որ. առա յայնմանէ ունի և զմիութիւն տեսութեան և տեսութեական : Ունին ասդ՝ զի ըստ միոյ ամենայնի միութիւն զհետ գոյ էակին, առաջ յայնմանէ առնու իւրն զմիութիւն, յորմէ առնու զգոլ : Ըստ առաջին, ի՛կ ոչ ներգին առ ինչ, չունի ունին զիմիութիւն և զանազանութիւն : Իսկ վերջագոյնին յոյժ՝ զի չարժուածն և զխնդրուածն առ եզը : առա ընդունի զգոլ՝ երկրորդ առ եզը յոր հայի Ըստ եզն, յորմէ ունի, ոչ վերաբերի յառաջագոյն եւ քան յառաջագոյնն պահանջեմանն :

Չայսցանէ խնամառէք, ի՛կ երկոք են տեսակ չարժուածն քան առարկայութեանց զրկեցելոյն զչարժուածն : Ուսումն տեսակ և չարժուածն առ քառակուսի : Երկրորդն չարժուածն առ տրապեզոն, որ ասի (պատշաճի) : Երրորդն չարժուածն առ ուղ, որ ասի ընդոծ : Չարժուածն առ քառակուսի ունի

հա-

կարտասանել յամենայնի։ Ընդ այսոսիկ ամենայնիւ
առ որոկայնի, ի տատակութիւն, ի ծուլութիւն,
և յայլասիրութիւն մանուածապատկս առնել, զոր-
ոց առաջին արմատ է խոկ չարժուն անդամոյն,
յուզիլ, ի պարբերական, և ի խառնակուլ։

Պատկերեցաւ. նոյն ելոյ երկիր զարժմունս այլ
և այլս անձանօթս. զոր չարժուն ոչ ընդու-
նի զանուանէ յիշելն առ որ։ Ամենեւին առաջար-
կութիւս. զի հատարակած երբեմն կարէ երկիր
չարժուն լինել, եթէ որ չարժեցոյն ի գործա-
նութիւն միջնոյ ցնկաս երբեմն, և նոյն երկիր չար-
ժուն երեսն, եթէ ոչ ի տատրատել երկոյ ի կիսա-
րեմն։ Այլեւս ի չարժմունս այլայլութիւն, չի կոս-
նիւն միջնական կարէ երկիր չարժուն լինել, եթէ
չուր ինչ տատրիկ չիցէ երկրագոյն միջոց ի չոր միջատեղեաց։ և չարժուն տատ-
կութիւն, եթէ չուր ցատրատ միջատեղեաց երկրագոյն։
Պատատրանեալ զանազանելով զատաքարկութիւն։

Նոյն ելոյ կարէ երկիր չարժմունս այլայլու-
տեսանել. նոյն ելոյ նրբութիւն առնել, ըն-
դունիլ. տեսանելութիւն առնել, տեսանել։
Երկրն չարժման առնել լինի նրբութիւն, յոր-
ժամ առնել լինի ըստ երեսաց կոպիտ։ կամ
առնել լինի տեսանելութիւն, յորժամ մանուածի ըստ
այնմ որ կարէ այսպիսին կամ այնպիսի երկրա-
կոյս առանձնալ լինիլ։ Ապա՝ առնէ իւ նոյն
երկրութիւն երկրին, ըստ որում այլեւայլ երկրա-
կոյս առանձնի, կարէ երկիր չարժմունս այլև
այլս տեսանել, ոչ յոյժ ի լուսաւորել օրի-
նակաց։ Ամենայնիւ ամ իմ երկիս նոյն երրութիւ-
նէ, և ըստ բանին երկրի, տատկութիւն տեսանելութիւն, և ըստ բանին երկրի։

Երեսուն երկրորդ։

Տատկութիւն տեսանելի և զանազանութիւն չարժ-
մունն առնել լինի յերկրէ, այլ ի միոյ երկրի։ Ուստի ասի՝ լինել չարժմունն նոյն միոյ։ Դարձ երկրի երկրագոյն,

զնոյն ընդ ինքեան. զնոյն եղբ. և շարժանակել ի
մի և նոյն ժամանակի անբնդհատ: Քանզի ոտ՝ի
զանազանել ժամուն, քանականն է կամ փո-
փոխումն ընդ ամենայնին, կամ պնդութիւն ե-
զիրն, և կամ բնդհատումն ժամանակին:

Յուդանի եզրակացումն ի շարժեանն ոտա-
ծին երկոցունց ինչ զի և պատահումն, և զի-
տացուն ասա եղբ, և և շարժանակ իմն: Ոտա-
քառ է պատահումն, պատահիչն զիմաստ ընդ
ամենայնի. զի ոտ պատահումն անհատանելոյ ընդ
ամենայնն. քան զրուտ է դիտողումն ասա եղբ.
պատահիցէ զիմաստ եղբ. զի նոյն Ռանտապարն
ոչ ասացեալ յեղբա անշառաքար: Լոկ քան զրուտ
է շարժանակ իմն, պատահիցէ զիմաստ ժամանա-
կին, զի միասին շարժանակին կարի բնդհատա-
մամբ. քանզի շարժանակն բաժանելոյ ոչ ևս
է մի:

Պատրկիցեա զհատարակոյ ձևոնարկու ընդ զոյն,
թէ ընդ ոչնախատեալ ընդ ամենայնին ոչ տկա-
նանայ շարժանին, ապա ոչ առանձ զիմանական
միասին ընդ ամենայնն: Քանզանի առաջարկու-
մն ինս ի լուծանն, զի գտանիցէ ի բարձր ոչ-
տարակէ, ձևառանի ի ինչս միջոցին. քանզի է նոյն
մամբ շարժանին ի գոյանալ առանձ միասին զատարա
աշատարակին. բայց ընդ ամենայնն տկանայ,
զի անցանել ի ինչ ընդ առանձ ի միասին:

Պատասխանեմ, ոտ քանարով թէ նոյն ժամ
շարժանին ինչ չուան և շարժի նոր. այլ ոչ ընդ
միասին չուան շարժի զնոր փոխանակ զինչ առնին,
Նոյնանի գոյանալ և շարժանին ինչ ընդ առանձ:
Նոյն հնացեալ փոխանակի շարժանին շարժի:

Պատասխանեմ. շարժանին անբնդհատ՝ է նոյն ժա-
մամ. այլ ոչ բնդհատանի շարժանին ի գոյա-
նանալ միասին զատարա աշատարակին. ապա ոտ
բանին միայ նոյն ժամամ:

Պատասխանեմ զանազանելով զիմաստ ոչ
ոչ բնդհատանի շարժանին, բնդհատումն է ժա-
մանակի, բնդունելի. բնդհատումն է ինչ ամենայնի,
և բանանալ: Ոչ ևս է ինչ շարժանին ինչ ընդ
և

ի Հոգւոյ և վասն զի ոչ ունիցի ընդ
ի քէն տարածել ի ծոցս Աբրահամու։ Ընդ
այսոսիկ և զայս ևս ասեմ, զի ոչ ոք ի
մարդկանէ կարէ ասել զանձինս իւր
սուրբ լինել, այլ միայն Աստուած։ Ոչ
ոք կարէ ասել զանձինս իւր անարատ
լինել, այլ միայն Աստուած։ Ոչ ոք
կարէ ասել զանձինս իւր անմահ լինել,
այլ միայն Աստուած։ Ոչ ոք կարէ ասել
զանձինս իւր անմեղ լինել, այլ միայն
Աստուած։ Ոչ ոք կարէ ասել զանձինս
իւր անապական լինել, այլ միայն Աս-
տուած։ Ոչ ոք կարէ ասել զանձինս իւր
անանցաւոր լինել, այլ միայն Աստուած։
Ոչ ոք կարէ ասել զանձինս իւր անա-
նապատ լինել, այլ միայն Աստուած։
Ոչ ոք կարէ ասել զանձինս իւր անա-
նուն լինել, այլ միայն Աստուած։ Ոչ
ոք կարէ ասել զանձինս իւր անանուն
լինել, այլ միայն Աստուած։ Ոչ ոք

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

և բոռ պատասխանեսցէ շարժել միտոց ասացն ինչ-
հակառակ շարժմանցէ ակօգակատաց։ Ասելիք ակօգա
կանաչ. վիր գի ոչ երեխ հանդէպ խոչել միտոյ ի ասե-
գական շարժմանե։

Յաչցանէ. մանրիվին պարտադանակաւ շարժէ բոռ
պատասխանեսցէ ի շարժել պարտադանակաց մարտնոց.
ոչ ի շարժել դասին շարժէ մարդին եղեալ ի
դասէ անտ. և առկայն ի հնձին մանուածոյի կարճ
խոչնեին շարժել ընդ որ կոչս կամիցի։ Ասացս հնար
է. եթէ ի շարժել պարտադանակաց մարտնոց ընդ մի
կողմն, մարտիվին պարտադանակաւ խոչնեին շարժ եղ-
ցի ի հակառակ կողմն, և այսպէս ոչխնեին ի դասս եր-
կու շարժմանցէ հակառակաց. միւս ըստ միոջէ և միւս
բոռ պատասխանեսցէ։ Ասացեալ դասակարգն ի դասէ
խոչով շարժմանցէ կարէ դնել ընդ արեգէզս. և
միտոցդասացն շարժմանցէ դասին ընկալել շարժմանս
կոչս։ Այլ արեգակին շարժմանցէ առաջին շար-
ժեալ ձգի հանապազորդ յարեւելից յարեմտեան.
բայց ամենայնին շարժմանցէ ամենայն ձգի յարե-
մտից յարեւելս։

Երեսուն եղանակութիւն։

Ոչցն շարժելիցն ոչ կարէ բոռ խոչնեին շարժել
ընդ հակառակ շարժմանցէ բոռ դասից.

Յաչցանէ. անհնարին է դասից բոռ խոչնեին գի
ակ առ միջ եղջ, և միտոցդասացն բոռ խոչնեին հի-
ասանել ի հանել։ Ասէ ի հնձին շարժմանցէ
միոջն միասին առ եղջ, և միւսն ակնեն ի հանել։
Ասացս անհնար է դասից բոռ խոչնեին շարժել
հնձին շարժմանցէ։ Փորագոյնն է հաւասա-
ոյ. գի ոչս խոչ է հնձին շարժմանցէ,
միոջն ակնեն ձգէ, և միւսոյն միասին առ հա-
Յաչս է և ամենագոյնն, գի բոռ խոչնեին ոչ կա-
առ եղջ. և բոռ խոչնեին ձգով ի հնձին շարժ ձգ-
ցին, հակառակաւք հակառակ ցին։

Ասելիք. որպէս թէ ինչ հնձին շարժ գոյն ի միջ
ասացեալ կարէ դնել միտոցդասացն ի դասէ ան-
ձգով, այլ ակնեցուցանել զբոռ ի ձգ։ միւս ի

Ասա

Ընտրեցի ես շարժման ընդհանուր գրությունը եւ գրագրության ձեւը՝ իբրեւ առաջնակարգ կարեւոր միջոցներ ինձ համար՝ իմ նպատակիս հասնելու համար։

Պատասխանեցի ես ոչ պրոկուրորին այնպիսի ձեւով, որ նա չկարողանայ ինձ անտակտության համար մեղադրել, եւ ոչ այնպիսի միտումներ ցոյց տալով, որոնցով նա եւ շարժումները սուտ այնպիսի պրոկուրորի հետ ոչ երեսներիս կարմրեր։ Ինչպես գիտեցի պրոկուրորի շարժումները այսոցիկ եւ նմանապատճառ բան ինձ պրոկուրորից՝ ոչ միայն հարկ լինելը ծանոթ տալու՝ իմ մեծ ճանապարհին մեծագոյն ընդհանուր նպատակի համար, որ ծառայելու էր ընդդիմի։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ։

Ցուցք փեղկաւոր երկրին։

անցել շարժուելու սեղմական երեսներին եւ քան զայլս՝ ես պատճառական դարձել։ Եւ այն ոչ միայն ինձ համար ամենեւին, ոչ ինձ հետ ունել գաղափարներ ինձանից վատ այդպիսի կարգի գիտակցության ճանաչողներ։ Ընդհակառակն, ես ինձ համար գիտեի, եւ ամենայն ինչ ինձանից ստանալու էր։ Ընդհանուր գիտակցության ճանաչողներ

ՅՕԳՈՒԱԾ ԱՔՈՒԱՆԻՆ։

Յաւելուած բնութեան տեղւոյն նկարման։

Ի վանիկ գիտելի անգամեան շարժման՝ զանազանել պատճառ ի՝ ներգործ գիրքս։ Ասացեալ է՝ եթէ ջուրն ի շարժիլ զօրանայ՝ կամ ուժ գնալ թէ՝ նիւթապէս՝ խոխոջանայ անդրդի, զոր սկիզբնապէս անուանեալ ի անգամեան շարժմանն։ Նիւթապէս՝ արդեաւք շարժեցուցանէ այլոյ, այլեւ շարժիլ զօրանայ ինքն ասելով այլ ինչ կամ ասել այլ ինչ նոցա։ Քանզի ոչ ասացեալ լինիցի զնիւթ զայսպիսի յամ շարժեցուցանէ։ Ընդ նմին՝ որչափ շարժի, զօրանայ նիւթն ձգտիլ յայլ տեղի, որով զնա դիմակայս վանիցէ։ Ուստի ասացեալ է զօրանալ անգամ և նուազիլ, և նիւթելոյ անդադար շարժումն։ Ապա ի զօրանալ անուն, և ի ոչ կայցէ ինչ դիմակալ, նոյն հնարացն զհնարս ոչ անգամփոխելի։ Ուր հասանէ յետոյ այն զօրանայ, և այս անգամփոխելի որչափիկ գիտիցի ասի անհնարաւոր ինչ նոցա։ Այլ՝ առաջագոյն զնիւթ բնութեանցն զայսպիսեաւք։

Ոչ նոյն՝ ի զնիւթ իցէ անգամփոխելիքն այն, կամ զինչ մնայ ի՝ տարածիցէ՝ ի տարածեալ՝ ի կազմուցանել զնա փոխանակ, հնարք ի խնդրել, ամենայն զգիտելի ի մարմինն զի ներգոյ բանականացն ազդանիցէ զնիւթելոյն հանելոցս ոչ զայս ինչ զգալի, զոր ոչ ներգոյ ինչ անգամ, և ոչ յայն ինչ, հարկ ի զի յաւելցի ինչ՝ ի վէր մարմնոյն և քանակացն ի։ յր ներգոյ ինչ, որոշիլ նոցա ասի այս ինչ՝ քան ասի այն ինչ անգամ։ Քանզի անհնարին ի խնդրել, ի՝ անտարբերն քան ինչ ասի որոշեցի առանց ներգոյ ի՝ վերոյ գոլոյն։ Ասի ներգոյ կոչ առաջնոյն, որ ի կատարելի ի՝ ներգոյ գոլ զանազանել զիրն փոխանակ։ յի ոչ ասի ներգոյ կոչ երկրորդին, որ ի կատարելի ի՝ ներգոյ գոլ զանազանել զիրն փոխանակ։ Եւ այսպէս կատարի

[illegible]

[illegible]

[illegible]

խանիկ իւր առ Աստուածն մերս, այլ ինքն ոչինչ լաւագոյն յառաջ բերէ : Զչարժիչ զօրութիւնն կամ զուժգնութիւնն կոչէ Էլիհու. և այնպէս հաստարի լինով ծանուցանէ զինքն զինչ էն : Բայց ՚ի գիտէ է անդրէն հարցանել զնա . Թէ զինչ իցէ իւանական այն . արդեօք յաւելուցանէ նոր ինչ ՚ի մարմինն, Թէ ոչ : Եթէ ոչ յաւելու ինչ , զարմանք էն Թէ զինարդ մարմինն յառաջադոյն գաղտարեալ. ոչ երկաթի գուռնան պատերազմական հրացանի, ոչինչ նորոյ իրիք հկաւորութիւ՚ այնպէս անհաւրինս գԺնի, մինչև զդիմակալն վանել զպարիսպս քանդել, և անչափ մահուանս գործել : Ապա Թէ յաւելու ինչ ՚ի մարմինն, հարցուցուք զհարդեսիս, Թէ զինչ իցէ այն, գոյացութիւն , եթէ պատահումն, կամ Թէ այլ ինչ անհնակն : Յայտ վայրի գլխովին նահանջին կարգեանն սկզբունք :

Ապա ասելի է, Թէ զօրութիւն այն կամ ուժգնութիւ ոչ է ամենևին ոչինչ, զի զանգիսիսի երևելի գործս յառաջածէ ՚ի բնութիւ իրաց . և ոչ գոյացութիւ որիչ ՚ի մարմնոյ, զի ոչ է իւր . և ոչ գոյակ ինքնատարակոյ , այլ արտաքոյ գոյացութիւ ինչ մարմնոյ . և ոչ ամենևին նոյն ընդ գոյացութիւ մարմնոյ, զի հանդիսակալ է նմա, և կորնչի միասնաբար նմ . ոչ գոյանան երկաթի զառաւիկ ուժգնութիւ նորագ առաջոյ , և զայն առկառ կորուսանել : Այլ է պատահումն իրականն, յորոյ անպհական գործ՝ է կացուցանել զմարմինն ՚ի յայտնի որպիսութիւ անդ , յորում՝ նկրտի ՚ի ինդրել զնոր առջական արտադրութիւ, և ՚ի վանել զնոցա : Արդ՝ արտաքոյ է այս երկրիս բնաւիւ է ՚ի մարմնի, ոչ ծանրութիւն ՚ի վիմի . իսկ երկրիս արտաքուստ ազատարար. ոչ յորժամ վէմն այն ՚ի վերկոյս մղի : Բայց զնարդ և իցէ՝ միշտ է իրական ինն , և իրապէս յենիմակայն իւրմէ

զանազան :

Իսկ արուեստին չարժման յայտ է, Թէ է գիտողութիւ չարժման և ուժգնութիւ առաստանա-

ասր Հզր։ Ընդհանրապէս է կրկին, ուղիղ և սպրկեալ։ Ուղիղ է երկրչին պատուականն զհոգւոյն տեսակս, որոց ոմանք են անքաղցրագոյք, և ոմանք միանգամ ևս քաղցրականք։ Կերհականք են, որք լինին յերկրս հակակայս, որոց միոյն հզրն յորմէ, լինի միւսոյն հզր առ որ, և կամ անդրադարձեալ։ որպիսի են հզք և հջք։ Անքաղցրագոյք են, որք գիմեն առ հզերսանհակակայս։ ոյք չարժուեն առ հզերս։ զորօրինակ չարժուեն գնն յոկ առ հազդատ է առ հզևջ։ Ասս որոշմանք երկրին խառնին, և յայնմանէ լինին չարժմունք բազապրեալք։ ոյք յորժամ վիճին ընդ գաչս զառ ի վայր հասն ի բարձոէ, չարժուեն այնչ լինի բազադրեալ ի զառիթափ և առ հզերս չարժմանէ։

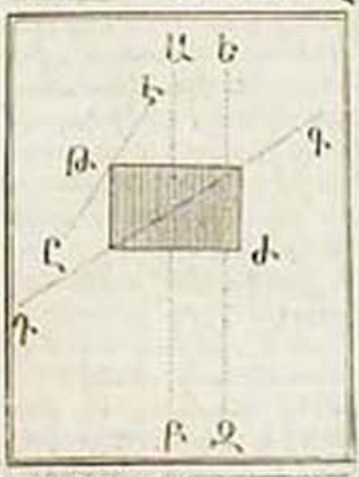
Ընդրիցես նախ, թէ զերգ բազդատի որ չարժուեն առ չարժուեն, իբր հական տարբերութիւն թէ, թէ իբր պատահումն։

Պատասխանեմ թէ հապկս վերարկի առ չարժուեն։ Օր չարժուեն առնու զառնակ յերկրէն, ոչ վերադրն տացգաչ։ ուստի ընդ պէսպէս նաչ հզերն հարկ է պէսպէսիանալ առանձին չարժմանէ։ Ասկս։ որպսուեն պէսպէսիանայ նոյն ձևալով չարժմանէ, ոչ գնատակն նովին չարժմամբ զարկանի ընդ օրմ, և ընկրկի։ և ջուրն նովին հատմամբ երբեմն ուղիղ չարժի, և երբեմն ընդ հանդիպել ժայռից պատչաս առնու։

Պատասխանեմ թէ ոչ է նոյն չարժուեն, այլ յայլ առանակ յերպափոխի։ Եւ ոյնչ փոյթ է, թէ ել կրկին չարժմունքն չարժուեանկին։ քանզի և զանազան առանակաց հնար է ի ծայրան միատրել, ոչ առանձին ի ծխածանն։ զի պէսպէսիացեալ չարժուեակին ընդ միմեանս, միոյն ի միւսն մերձեալ փոխանցեալ։ այսպէս հանդիպել առկայ և յայլ առանակ չարժմունս։

Ընդրիցես երկրորդ, արդեօք որոշուեն կամ ել հան և ուր գնուելն, կամ չարժ իշ զբաւեալ լինիլ տակ զի երկարձգ չարժ իշ զբաւեալ լինիլ տ-

Պատասխանեաց Յոբ շարժիչ զօրութիւնն է կրկին. մին վերնագոյն, և ոչ թէ հրամանատար. իսկ միւսն առօրեայն, հաղորդեալ, և իբր հրամանատարեալ, ոչ է տեսանել՝ յմէջ, զի՝ ի հոգւոջէ զօրութիւն իմն շարժիչ վերնագոյն և հրամանատար, որ բազմերիմակ շարժէ զանդամս. բայց ի զօրութիւն անտես ածանցեալ ինչ յանդամս, որով մղին՝ ի շարժումն, զոր և՝ ի գէպ ե կոչել (շարժիչ ըստ ոգւոյն հաղորդեալ, և յատկապէս՝ ոգեբոյս՝ ի էներգոյն զօրութիւն զգայուն): Ասէ՝ շարժիչ զօրութիւնն այն վերնագոյն՝ ոչ է որոշեալ առ եղջս առհասարակ. այլ առ բազումս առաքեալն, ոչ յայտ է՝ ի շարժիչ զօրութիւնն հոգւոյն, որ ըստ ինքեան առ ամ զգայութիւն, և առ ամենայն կամ ի շարժել զինւր մարմինն: Բայց քանզի միաւորեալքն և ապրեցուցանողքն՝ ի վերինն՝ ի ներքինս, և ամենափակեալք՝ ի տարին. ՝ ի գէպ ասել, թէ ուժգնութիւնն՝ ի զօրութիւն անտես ածեալ՝ ի մարմինս՝ ըստ ինքեան որոշն առ մի եղջ. և այսպէս յամ ուժգնութիւնս բնական ի մի մասին որոշութիւն նմին անպհական. ոչ ծանրութիւնն ազդեցուց շարժ առ կեդրոն. և թեթեւութիւնն ուղղորդ առ շրջանակն. և ուժգնութիւնն բնաւորեալ յերկնային մարմինս՝ շուրջանակի դիմադրութիւն: Բայց քանզի ուժգնութիւնն ոչ և ամ պատճառ, ՝ի զգուշ ինչ կախեալ կայ զպատասխանդրութիւն ընդ ակամայն՝ միջնորդն, և այլոց բազմաց. վասնայսորիկ՝ ի շարժման իւրում ոչ հանապազ պատճառէ զօրութիւնն, զոր քննական առթորժէ. այլ ըստ պատահման պատճառէ և զայլ որոշութիւն: Ոչ մարմին ծանր առ կախեալ ընդանուս, և ձգտել՝ ի մի կողմն շարիւ, եթէ ծանրացեալ, եթէպէտ ախորժէ ուղղակի՝ ի վայր կիջանել. բայց անցեալ ըստ գիծն ուղիղ՝ չուանաւն որոշի ըստ պատահման՝ ի տարբերականն: Այլ պէս և ամ մարմին, յորժամ գէպ ուղիղ մղի՝ ի միք մասին իւրում, եթէ մերձեալ լինիցի ըստ գիծ ըղերձման, որ հատանէ զնա ընդ միջակէտ ծանրութեան, որպիսի է գիծ առաջնակոյս ձև-

ասյս . որ յԱ՝ յբն ՝ի բն , կամ որ ՝ի գիծ ՝ի գիծն , գնով ուղղաժիգ իջոյր մարմինն յԱ՝ յբ ՝ի բնն , գիծք ՝ի գիծն , զկայնաժամ ուժգնութիւնն միատեսս ազատակայք զնամատուցանս , և վարէ առ իւր ևզր . Բայց ևթէ ուժգնութիւնն ազատագործեալ ՝ի մասն ինչ արտաքոյ քան զդիծ ընկերձման , զոր օրինակ կէտին ՝ի Զայգ համ կէտն ՝ի ևեթ , ընդ մարմինն քան մասին ուղիղ , և քան մասին պարբերական շարժմամբ : Վասնզի յայնժամ ուժգնութիւն ոչ զնամ մատուցանս միատեսս ազատակայք , այլ զզարդոյն է յայնմանսին որ մնի , զոր օրինակ ՝ի Թէ , քան Թէ ՝ի Ժէ : Այլ մասին Թէ ոչ կարէ ընդել արտաքոյն կէտն ՝ի ևեթ , եԹէ ոչ մասն Ժէ ՝ ընդելցի ՝ի գիծն կայս , և միջակէտն որ ընդ մէջ հակակայ շարժմանցս կայցէ անշարժ . ապա հարկ է լինել շարժուն ծայրից առ կէտ ընդելոյն , որ է շարժուն պարբերական :

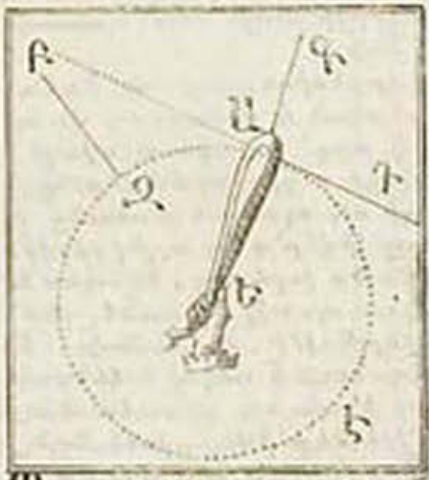
Լինելն և արուեստիք խառնեալք , յորժամ ՝ի մի և նոյն շարժուն ընդհատակցին ազատակս ուժգնութիւնք , ոչ յորժամ յերկապատնեայ նուէ գոնիոն գիծ առնել ՝ի միոր ձգէ , շարժի խառն շարժ մամբ՝ յառ եզերսս շարժմանէ նուէն , և յորդիչ շարժմանէն ՝ի միմիոյն՝ յոր մնի : Քանզի նուէն զիրեալն յինքեան ընդ խոր առ եզերսս շարժէ , ուստի և զձգումն որով ձգիգոնեան : Բայց և ձգումն այլով ուժգնութեամբ շարժէ ՝ի միմիոյն զգոնեան : Եւ այնպիսի բերի գոնեան կրկին որ ոչ ստուգիւք խառնեալ լիցի . այ՝ ՝ի միմիոյն . և միանգամ մնայն առ եզերսս , ապա որոյ ՝ի նոյն մասն նաև հարկ է նմանապանկանել , ոչ հաստատուն փոյթն

Եան

շարժումն ոչ ի փորձ պատահարին հետ չորքոտանւոյն
կանն ըստ պատահման միայն : Յուցանէ առա-
քելն զի ոչ ամենայն շարժումն պարբերական
է այլ միայն օգուտ և անհրաժեշտ : Ապա ոչ
ինչ ինամեն բնական :

Այլ սիրէս ընդ կարդ ասել . ամենայնի շարժեալ
չորքոտանւոյ՝ ձիոյն ուղղագիծ հետանալ՝ ի կենդա-
նի իւրոյ շարժման . և թէ ոչ արագ[ի]ն՝ հետանալ
իսկ՝ յուղիղ փոխարկեալ զշարժումն պարբերա-
կան : Ապա ամ շարժումն և ուժգնութիւն ըստ ինք
քեան որոշի առ ուղիղ գիծ . իսկ առ պարբերա-
կանն ըստ պատահման միայն : Յուցանէ առա-
քելն զի ոչ ամենայն շարժումն պարբերական
է այլ միայն օգուտ և անհրաժեշտ : Ապա ոչ
ինչ ինամեն բնական :

Այլ սիրէս ընդ կարդ ասել . ամենայնի շարժեալ
չորքոտանւոյն՝ ձիոյն ուղղագիծ հետանալ՝ ի կենդա-
նի իւրոյ շարժման . և թէ ոչ արագ[ի]ն՝ հետանալ
իսկ՝ յուղիղ փոխարկեալ զշարժումն պարբերա-
կան : Ապա ամ շարժումն և ուժգնութիւն ըստ ինք
քեան որոշի առ ուղիղ գիծ . իսկ առ պարբերա-
կանն ըստ պատահման միայն : Յուցանէ առա-
քելն զի ոչ ամենայն շարժումն պարբերական
է այլ միայն օգուտ և անհրաժեշտ : Ապա ոչ
ինչ ինամեն բնական :

Պատահականեմ զանազանելով զառաջարկութեիդ մարմինն շարժեալ շրջանակաւ ձիոյն հեռանալ՝ ի կիզբանէ իւրոյ շարժման ըստ գիծ ուղիղ՝ ուժ պնդութիւն՝ որով շարժի դիմադրելոյ, ուրանամ, այլ ինն ուժ պնդութիւն, որ բազում անգամ յարի բնիգ այն, ընդունիմ: Ապա՝ ասելդ թէ յորժամ ի մարմնի լինի միայն ուժ պնդութիւն շարժիչ շրջանակաւ, այնուհետև ուժ պնդութիւն այնպէս որոշի մարմինն առ շարժումն պարբերական, որ ոչ ևս առիթ զուգիւն, հեռանալ նովաւ ի կիզբանէ: Այդ յայտ է ի խաղալիկ անիւն ազայոյ, որ առանց կիրեան ձ—ակ կոչի. զի առ յորժամ առ առնակաւ իւրով պտոյտ շարժի, մինչդատանի և անդամն շրջանն թափառատ կատարէ, յորոյ կիզբանէ հեռանալ ոչ ախորժէ, թէպէտ կարօղ էր համարձակ հեռանալ՝ վի՞ և ոչ մի ինչ բռնութիւն արգիլ լինէր ըստ. այլ ըստ իւրում շրջանակաւ շարժիչ ուժ պնդութիւն՝ յաճախ զկիզբանին, առ ի չգոյ է զարութիւն, որ զայն ի կիզբանէ ի բաց վանիցէ: Ապա՝ եթէ մարմին ինչ շարժեալ շուրջանակի՝ երբեմն ի կիզբանէ հեռանալ ձգտի, այնհետև իսկ ևս առ ի շուրջանակի շար-

ժող

ժող ուժգնաւ. այլ յայլմէ յայլակէն չ ամեն յարեցելոյ, որով ի կիզգրանէ գնալ ուղիղ ի բաց վանէ. և ըստ այսմ հանգիպիլ պարտաքարի պարտ սեաքն շրջանակելոյ։ Քանզի առ ի բռնադատիլ առ այս շարժուն, կրկին ուժգնութիւնս ընդունել ի ձեռաւանէ. մի որով ի նեմանէ վանիլ, և ձգիլ (զի թէ ոչ լինէր վանելոյ ի ձեռաւանէ, ընդ մեծ չնչին ի վերկոյս՝ եւրոպ ծանրութիւն ի ձեռաց զի անկանէր։) և երկրորդ՝ զուժգնութիւն պարզութեան, որով այնպէս վանելոյ և ձգելոյ մղի շարժի զձեռաւոյն։ Առաջինն ուժգնութիւն ընդ ինքեան ունի խորժիլ զգիծ ուղիղ և նուազս ձկտիչութեան հեռանալոյ ի կիզգրանէ շարժման. զորօրինակ յորժամ լինի ի Ա՝ գիծ՝ ի գ՝ ունի կոյս. և գնայր նակ անդր ի Ե՝ ոչ լինելոյ խոչընդոտելոյ պարսխոյն, զոր ձգաւ այնուհետև ձկտմամբ։ Բայց երկրորդ ուժգնութիւնն ըստ ինքեան անխորժ զիծն պարբերական, և նուազս քարշ պատի զկիզգրանէն, և յԱ՝ կէտն գի-

մ՝ ի Օ՝ այ.

Ապարդ եմ ի պարտաքարի անդ. եւ այս երկու ուժգնութիւնք, և երկոցունցայս համեմատութիւնս ո՞րոշ ունէք, յայտ և հաւաստի ընծառս, զոր կարգ գիտոյս խոկ յիշատակէ։ Ասացեալ է, զի պարտաքարի անտի զկիզգրանէ ի պատուական անտի զկիզգրանէ՝ ի Ա՝ կէտ, ոչ գնայ ի գիծն, յոր գիտէ առաջին ուժգնութիւն. և ոչ ի Օ՝այ, յոր բերի երկրորդ ուժգնութիւն, այլ ընդ միջին ճանապարհն ի միջ երկուց երկրացն բերի յԱ՝ կէտ ի բուն Ա՝ կարգելոյս խոկ ընդունի, եմ ի պատարտաքարէ անդ զայն շարժուն ոչ պատճառէ երկոտ ուժգնութիւն ինչ գիտոյ ի բուն, այլ պատճառն երկոքին նոքա խառնեալք ընդ միմեանս. զի պարտաքարն ի բաց զերծեալ կարող է այնուհետև գնալ ի գիծն կոյս, յոր բերի զնա ուժգնութիւնն վանիչ, և մի այն երկայն ընդ այն կողմն. բայց չանգիկայ ինձս գեաւս ուժգնութիւն պարբերական, որով գիտէր ի Օ՝այ. վ այնօրիկ խոտորեալ և յայտ կոյս։ Այդ՝ ինքնոյն ընդխառնեալ շարժ առնոյ առաջ, որք զիմեանս մեղմեն. եւ ունի

միջին այն, որ յԱրաբէ՝ ի բնոյ Ջուրն և օրինակաւ
յանգիման առնէ կարգեսիոս. զկցաւք տակ փո-
խան պատասխի զկանոն ձգել յիչել ի գիմ, յորոյ
վր մրջիւն կացեալ յԱրաբիս վայրկ, ուսիղ շարժ
մամբ գնալոյն իգիւն կոյս արդ յորժամ կանոնն
պարբերական շարժմամբ զիկդրնիւս էջ շար-
ժի ի գիմ ի բնոյ, մրջիւնն շարժեալ կրկին
շարժմամբք, յի ուղղով որ իւրն, և պարբերա-
կանաւ՝ որ կանոնին, միջին Նանապարհաւ յա-
ռաջանայ դէպ ուսիղ յԱրաբ ի բնոյ, իրրև զյարն
զերծեալ։ Ասպա ոչ ի մրջիւնն, նոյնպէս և ի
պարագաքարն երկու են որոշմունք, որոց ընդ-
խառնմամբ և զիմակնա ընկճելով եզանէ շար-

ժումն այն միջին։

Ասպա մակարերի ինոցին բանիցդ ընդդէմ Նո-
բոսն, թէ է ուժգնութիւն ըստ ինքեան դիմակալ
առ շարժումն պարբերական. զի թէ նմ ուժ-
գնութիւն պարագաքարին դիմէր ի դիմ ուղիղ, և
միայն պարսիւքն խափանեալ՝ որոշեսցէ առ պար
բերականն, պարագաքարն զերծեալ՝ և ուժգնու-
թիւն նր այնուհետև անարգել գնայր դէպ ուղիղ
ի գիւն կոյս, և ոչինչ հետս այլ պարբերական
որոշման առ իւր պահէր։ Բայց արդ յայտ է
յաստուածբանս, թէ ի պարագաքարն անդ ինչ այլ
բերական որոշումն, որով ընդ գիմելն ի գիւն
կոյս՝ վայրկ ի Ջոյց և երկոցունց շարժմանցս ընդ-
խառնմամբ՝ և զիմակնա ընկճելով, յառնէ մի-
ջինն այն՝ ընդ միջ գիմոյ և Ջոյն, Ասպա ոչ ի
խափանելոյ լարին, այլ յիւրմէ բնութենէ այս որ
ոչումն պատճառի խուրամ ուժգնութենէ։

Վախճանեալ, բնութենն ամ ուրեք ընդհանուա-
տպագոյն և ընդ պարզագոյն ճանապարհ սիրէ
ընթանալ։ Իսկ արդ շարժումն ուղղագիծ է
պարզագոյն և համատատպագոյն։ Ասպա զայն ա-
րէ բնութենէն ի շարժման, և այսպէս ամ բնա-
կան շարժումն և ուժգնութենէ ուղղագիծ գիմե-

ցեալ։

Պատասխանեմ զանազանելով զմեծագոյնդ, բնու-
թենն ընթանայ ընդ ճանապարհ հատատատպագոյն

պա-

պարզապէս, ուրանամ. հայհոյով ի վախճանի
զոր գիտէ, ընդունիմ. կոյնպէս եւ զիտրքագոյնդ-
չարժուն ուղղագիծ է հատուածագոյն՝ առ
ի գնալ ի կիզդրունկ ի շրջանակ, կամ ի շրջանակէ
ի կիզդրուն, ընդունիմ առ ի պարագայիչկիզդրա-
նիւ, ուրանամ. զի առ այդ ես առաւել է ան-
դեպ։ Ապա՝ եթէ օգուտ իցէ մարմնոյ գիմել ի
կիզդրուն, կամ ի շրջանակն, բնութիւն առ այս
վախճան ընդարձ զուղղագիծ չարժուն եւ զուժ-
գնութիւն, որ է հատուածագոյն. եւ ոչ զպարզոյն,
եւ կամ զայլ երկարաւոր. ուստի եւ ասացեալ է,
զի ծանուցեալ եթէ ի զուղիղ չարժին կայցէ եթէ
օգուտ իցէ կամ մարմնոյն, եւ կամ ծի, պատրիկն
այնր մարմնոյ առ կիզդրունիւ, ոչ արհգականն
առ երկրաւ, անմարթ է բնութեան ապաւորել
ի նման զուժգնութիւն որոշեալ առ գիծ ուղիղ եւ
ոչ պարբերական։ Ապա ուժգնութիւն եւ չար-
ժուն բնապէս տպաւորեալ յայդպիսի մարմին
լինի որոշեալ ըստ ինքեան ի գիծ պարբերական։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յորում դոյզն գիտութիւն տայ,

Պանզի ի չարժման են երկու իմն, չարժուն, եւ ուժգնութիւն, որ յառաջ մղէ զնա, յայտ է եթէ այնպէս բազդատի ուժգնութիւն առ չարժուն, ոչ պատճառն առ գործ իւր։ Բայց խնդրել արժանի, թէ ուստուստակ ուժգնութիւն այս հարկցի ի մարմինս։ Զի յայտ իսկ է, թէ ամ մարմին ըստ որում մարմին հրաւորապէս բազդատի առ չարժուն. վայ եւ զուժգնութիւն որով չարժի, ոչ առնի կիւրմէ, այլ առնու այլուստ։ Յորմէ եւ առածն, որ ինչ ունի, ի նմանէ ունի։

ԵԼՈՒՅԹ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Ցի հինգ առն եւ ըստ ինքեան պատճառ՝ որ չարժ է զմարդ

զմարմինս, և հոգևկէն գոյացումներն. ուստի ամ
ուժ չեմ և չարժանայի, որ ՚ի մարմինս, յա-
ռաջ գայ ՚ի հոգևկէն ինչ գոյացումն: Այսպէս
ասացանէ տէրն Յովհաննէս՝:

* Ջ. ընդ-
դէմ հինգ-
երորդ:

Յուցանէ: Որ էին ՚ի կարծումն, ոչ միայն,
այլ յայլմէ միտէն կարէ վէրածել ՚ի ներգործու-
մին: Եւ ակն, ամ մարի միտ քան զամ մարի միտ,
և ՚ի կարծումն ան չարժանայի անգամն. զի
չարժականութեն քան անշարժ՝ և յաւելումն ամ
բնական մարմոյ: Այլ ոչ միայն, այլ յայլմէ
ունի զչարժանայի: Եւ ակն, արտաքոյ ամ մար-
միոյ ինչ այլ գոյացումն, զոյոյ է ՚ի հոգևկէնն:
Այլ հարկ և չարժանի ՚ի նմանէ ընդունել ան
մարմնին:

Հաւատամք: Բանիլ ուժգնումն և չարժանի
քան ընդհանուն գիտիլ ՚ի կարգիլ զմարմինս ընդ հո-
գևոյն, և ՚ի ներշնչեցուցանել զմարմնաւորն այս-
պարտ ան ընդհանուի կրաւորս, յայտնանել ընդունել
զանն և քան ընդհանուն, որոյ է կարգիլ զմարմինս,
և իշխել նոցա. և ՚ի գործ արկանել զներգոր-
ծական զօրումն նոցին: Եւ ակն, զանն և քան
ընդհանուն պատուիրն հոգևկէնն գոյացումն իշխել
մարմնոյ, և կարգիլ զնա, և ՚ի գործ արկանել:
Բանիլ Իէհնէ, Խուէէ ՚ի Խուէ՝ զի ընդ-
հանուն են ներգործումն Նահատակացն և Խոստո-
վանողաց: Այսպա ՚ի հոգևկէն գոյացումն քան ընդ-
հանուն ընդունել չարժանայի՝ որ ՚ի մարմնականէն գոյ-
ացումն, և ուժգնումն նմին ոչ այլ ինչ է, բայց
եթէ ապաւորումն ինչ և հաղորդումն այնոր
գլխաւոր անգործականն զօրումն, որ կոչ ՚ի
հոգևկէն գոյացումն իրք ՚ի բաւն ապրիլ, ՚ի
ներգործել, և ապաւորել ՚ի մարմինն՝ ՚ի
կատարումն այնոր անգործականն կարգի՝ զոր ՚ի միտ էառ
նա յաւուրսն այնոսիկ: Սակս որոյ այսպէս առացաք
վերագոյն, եթէ անգործականն զօրումն ունի
և գերագոյն, հրամանատար, և գլխաւոր, յայ-
տնի քան ընդհանուն ընդունել և հրամայել չարժանի.
և ունի հաղորդակ, և իրը հրամանակատար.
յայտնի չարժանի նոյն ՚ի գործ գնել: Այլ այն
հոգ-

հագելին գոյացութեանէ ի մեզ հասեալ. և սա ի մարմնոյս տագաւորական։

Ասելոյք և զիմոջ սորա յայտնել. զի վայ լծորդ լինելոյ հագելին գոյացուածք ընդ մարմնոյ ի մարդն։ Նա խլեալ, և սա հպատակեալ նա շարժէ, և սա շարժէ. նա կոտրէ, և սա կոտրի. և նա ի սաստ բնութ ամ շարժութենէ, և բռնաւորակ յօժարութիւն ուժգնութենէ երևելոյ ի մարմնի։ Ընդ որ մարդս ի հանուրս բռնաւորանալ ինչ ծնի, վայ որոյ որպէս փոքրիկն այն հասոյ մարմնանալին գոյացութենէ ընկերին հպատակի հագելին գոյացութենէ ընդ խոր լծակցելոյ, իբրև սեպհականեալ շարժողի, և ի նմանէ ունելոյ զուժգնութենէ զգայ ժուն. նայեալս ի դիտել հասանելոյ, ևէթ ամենայն մեռոյ կուսական հպատակ կայ ընդհանուր հագելին գոյացութենէ. յորմէ զգաստանան և զուժգնութենէս խոր ընդունի։ Այլ ոչ իբրև ուսուցանէ աշխատասէրն, ևէթ ուրուք նորին ընդ ի, ըստ նմին ընդ ի ընդ. յորմէ հետևեցուցանէ, ևէթ ի առաքինի չարժող անեմարմին. յորմէ նախ և ըստ ինքեան ինքանէ ամենայն չարժութիւն։ Ընդոյն ուսոյց պիտանացու. որ ըստ կիսկերտնէ։ · Եգ ևէթ ինչ ի ընդ- ·Գլուխ ի.
քեան. գիտեն խոր, և գիտեն օգուտ. այլ աշխատեցին ի, յոր բնաւ ոչ ինչին խորհիլ ընդքեան, ուր ոչ մտի ըստ ինքեան օգտ- գին։ Հարց՝ ընդ ընդքեան ես գիտեն՝ ի հոգին։ Եւ այնոյ ասաց ընդ ինքեան ընդքեան։

Այս քաղեալ երևակայութենէն ըստ իրաց ինչ մատի ի ներկայ հագելին գոյացութենէ, վայ լինելոյն պերճապէն ի ներհակական կարծութենեն. ըստ այնմ գերբերեն՝ ի ոտից ընդ ի գլուխ գերբերեն ընդ ի։ Ձի այսորիկ և սա շարժէ զայն մատն ներհակ, որպէս իշխէ։ Ասաւ կինդանիք, յորս ի երևակայեալ հագելին գոյացութենէ, և անօրինել խորհրդի շարժմանն, ոչ որոշեալ հզանակաւ ինչ շարժին ներքն զայնոսիկ, յորս ոչ գոյ ձանաչութիւն. այլ բազմապատիկ օրինակիք. յայտ ի, ևէթ վայ զի ոչ միայն ունին յինքեանս զհրամանականաւոր ուժգնեալ շարժմանն խորհուրդս. որ ըստ վերոյ ասացելոյս՝ առ մի եղանակ շարժմանն որ-

ոչն ըստ ինքեան · այլ և ունին յինչ ևանդամոցն
գհրամանատար զօրուն անդաշխարհական , յոր-
մէ բղխեն պետութեանց ուժգնութիւնք · ոմք ի միջի
ազգերէ բազում վտակք :

Ա ս այսորիկ կշռաժրելոյ զմտաւորութիւն կարդիս-
ոխոյ , որ հասարակ զկենդանիս՝ մի քանիսս ինչ
անձանաչս՝ շարժեալս միայն ուժգնութիւն , Ոչ
զրուհետև ուժգնութիւնն ի զրաշխալ առ մի և
զանազան շարժման , զոր ուժգնութիւն և ևթ՝ ա-
ռանց ծանուցման շարժին , նոյնս ըստ ինքեան
առ մի շարժուն գիմեն , և միայն ըստպատահ-
ման խոտորին առ այլ : Իսկ արդ՝ առանձինս , զի
կենդանիք առ ամ շարժուն և ազդ՝ շարժին
իրրև գմարդիկ բազմապատիկ օրինակք : Ապա
ունին յինքեանս զնոյն ինչ զազդիւրն շարժման
և ուժգնութիւն , զկարողութիւնն ճանաչողական ,
և ոչ ևթ առակ զուժգնութիւն ինչ ի նմանէ ար-
ատաբուստ ինն ատաւորեալ : Նոյն զայս ունելիք
հատատեալ ի կարգեսոսոյ իսկ սկզբանցն զի հո-
մարի զուժգնութիւնն և զշարժուն լինել իրրև
զծախս ճանապարհի , յորմէ ոչինչ ծախէ ճա-
նապարհորդն , որչափ հնարագոյն ձգի : Արդ՝ ի
ատաքինն յետ առակաւ զի ոչ ատաեր ուժգնութիւն
ծիծեան , որովհետև ատ իւրաքանչիւր թրթռուն
թևոց ոչինչ ինչ թռթափիւր անտի , որչափ
օդոյն անընդհատ և ուժգնն բոպիսեցուցէ հարկ
է ընդունել · քանզի ոչ է այժմուս՝ վն ոյզր խո-
սատ թռչունձել :

Ա պա յայտ է , թէ յիւրաւի ուռուցանեն ձեռ-
քանք՝ թէ ևմ մարմինք ըստ ուղղական շարժման
են ընդ ձեռամբ հրեշտակաց : Քանզի գոյացու-
թիւնն մարմնաւոր է ըստ ինքեան շարժելի ի հոգ
ևարէն , և ատ ըստ ինքեան շարժող նորին : Ոչ ոյ
գոյացութիւնն հոգևոր , որ չէ գրաւեալ խոտո-
հան մարմին ինչ որպիսի են հրեշտակք · իշխա-
նութիւն ունի շարժել զնոյն մարմին :

Ա տարկիցես · բազում շարժմունք են յԱծ , որք
ոչ երևին ծագել ի հոգևոցն գոյացութիւն · քանզի
ատեաւ զգնական շարժմունսն՝ ձեծայինն հանձա-

րայ :

լոյ, և կենդանական շարժմունս՝ Նանաչաւոր հոգւոյ, և բերկնային շարժմունս՝ հրեշտակաց, ապաքէն ոչ գոյանալ. Թէ զինչ Նանաչաւոր գոյացութիւն իցէ, որ չարժէ զառնէն՝ ի պատճառս բազմական հրացանիկ բուռն վանելոյ. կամ զնեւուն՝ աղեղամբ արձակելոյ. կամ զհողին ուժգին գրգռելոյ։

Պատասխանեմք Թէ այսպիսի, և այսպիսի շարժմունք, կամ են բնականք, և կամ՝ ի բնականաց յառաջացեալք։ Սակս որոյ ասեն յառաջգոյ՝ ի հոգեկէն գոյացութիւն անուն, որ իշխէ բնութիւն, իբր՝ ի բուռն ականէ։ Ոգ քարն բնական ուժգնութիւն իւրով դիմելոյ՝ ի խոնարհ, շարժէ զանձնա ժամացուցն, և վառօդն՝ ի հուր հատուցանէ՝ ի ծաւալիլ իւրովք բնական յընգարձակադոյն տեղի՝ վանէ զառէնն՝ ի հրացանէն և զոլորտիք անսարեալ ի կերմնութիւ՝ չիծոցացուցեալ, յայլոց մարմնոց ընդ ամկոլին հատարձակ խուիլ՝ դիմեալ ընդ Նանապարհ գիւրագոյն՝ հոգի յաբուցանէն. և ազէտն առաձգական զօրութիւ՝ ի բնական դիրս դարձընթաց լեալ, զնեան՝ ի բաց արձակէ։

Ա՛րդ՝ յազագս բնական շարժմանց գիտելի է. զի առնան առաս իրաց՝ ի բնէ, առ պահպանութիւն անգական կարգի նոցա յիւրեանս. վն որոյ այնպիսի են և այնչափ, որչափ պահանջի առ պահպանութիւն իրաց՝ ի բնական կարգի իւրեանց։ Ա՛րդ՝ երկբ են որք պահանջին առ այս կարգ։ Ա՛ռաջինն է, լինել իրին՝ ի բուռն անգոյ։ Երկրորդն է՝ բաց պատճառի բնութիւն իւրոյ առնել անդադրն զրացագրութիւն մասանց, և զդիրս։ Երրորդն է յարել՝ ի սկզբնա. և խորշել յաոեղծուածոց։ Առաջին երկբ են անբաց բնական ուժգնութիւն՝ ի իրս։ Ա՛ս իւրաքանչիւր, որով իւրաքանչիւր ինչ խնդրէ զկնի անգի, այլ ծանուցանէ զկնդրն, և ի նմին զբջանակն։ Ա՛առաձգական, որով ձգտի՝ ի պահել զնամաքնական բացագրութիւն մասանց, և զդիրս. և ի բանի յայնմանէ վերածելոյ, իբրն դրի զանդրէն գարձն. ոչ երկի յաղէն լաւ-

եալ.

կալ. և ի յոյժ կարի լինի անդադարեալ կամ ձնչեալ։ Այլև հանդերձեալն և հակակրեալն, որով ինչ յայլոյ յարիլ կամ ինազդեցեալ հետանալ ձկտի. ոչ երկաճեալ յարի ի մտիցեխ, և զառայն բացարձակ դիցս անհարժ է. և գոմնեին զբանականս եւս ի ջուր ձկտեցուցանէ. բայց յերեսս սակ եւսոյ խառնարիւ։ Այս զօրութիւն ախտական կայ ի բանականս յոյժ, քան զորս երևեցան։ Այլ զայսպիսին զգուշագոյն ճառեսցի առաջի։

ՅՕԳՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ։

Յաղթ ուժիւն ախտից և բնութ։

Թե ծանաւնք ի խոնարհ առ կեզրսն դիմին յայտ է փորձիւ. բայց թէ զինչ զօրութիւն էգէ, որ շարժէ զառաս, խնդրել։ Հաւատ են կարծիք. զորս մարթի է վերացուել յերկուս։ Զի ոմանք եզին շարժիլ ասպա արտաքուստ. ջ կամ ի մղիչէն նուրբ գոյացութիւն. ոմն կարծէ կարդևոյս։ և կամ ի ձգիչէն հոգին առնիցն. ոմն հատարի գասանեսաս։ Բայց այլք պնտեն, շարժիլ նոցա խրնանց ներքին ուժգնութեամբ։

ԵՐԿՈՅԹԻՒՆ։

Ոմանունք շարժին ներքին ուժգնութիւն, որ անկեալ է ի նոսա ի բնէ։ Այսպէս հաստատեն զմ ձևմանկանք։

Յուցանեն. Եւ թէ արդարև ուժգնութիւն այն է ի բնէ, ոչ ոք ուրանայ։ Զի ապրիլ ամենքիս, և միշտ։ սակս որոյ ոչ ի սպառանիմանել է, այլ ի հաստատուն և յանխախտ օրինաց բնութեան, երբեմն հաբկուածք լինի առ բնական օգուտ իրացն, որ սովոր խնամի և պահպանի։ զի սովին ուժգնութիւն ծանուցեալ զհաստատակաց գոհանալոյն ցուցանեն, և անբաւ պահին. և զի սովոր իրացն բաբանչիւր ինչ կարգի յիւր տեղի։

Բայց

Կ՚ասէր Թէ ուժգնութիւնն այս ոչ յայլմէ մարմնոյ գայ՝ ի ծանրանալ, այլ ներքինէ նոյ, և ընդարձակութեան, այսոյն յուզանել: Վասն բնական ուժգնութեան յարաշարժական բնութեան ասացաւ եղեալ: պարտ նոյ յայնմ լինել ընդարձակ, առ որոց օգուտ գիտեն, քան Թէ յայլս. զի լաւ է բնին զմիտումն առ օգուտ իւր՝ կենդանի ունել, քան Թէ յայլմէ մղել առ այդ: Լաւանալ Թէ արուեստաւոր ոք կարող լինէր՝ ի ձեռագործ իւր հանել զընդարձակ ակիզն շարժման՝ որ հարկ է առ հաստատութիւնն նր, և առ պահպանութիւն, չնոր հիւր ապրելոյ նմա զայն. և ոչ արուարձանս առնոյր մուրացանել: Լոկարդ ուժգնութիւն ծանրութիւն գիտի առ օգուտ ծանրանոյ. իբր զի նոյնաժամայն՝ զիրարանց դուն բաղկացուածին, և կարդեցին իւրաքանչիւր՝ ի առնել իւր: Ապա՝ ինձ է այս ուժգնութիւն իբրև բնական միտումն առ իւրեանց օգուտս:

Յառաջագոյն. ոչ երեւի մարմին ինչ, յորմէ հնար իցէ ապառաժել այլ ուժգնութիւն՝ ի ծանրանալ: Ապա է՝ ինձ իբրև ձիւթ ինչ բնական: Հետեւութիւնս յայտ է: Ցուցանել առաջարկութիւնս:

Այս նախ ոչ հնար ծանրանոյ քարշել՝ ի առաջ՝ ի հողոյ, ոչ համարել գաւանեցաս: Ծի զոր ասէն Թէ հոգն արձակէ յիւրմէ շամանդաւոյ, որոյ տեսեալ գծանր մարմնով՝ որպիսին գառնան առ նա, անառակ լինի: Ծի շամանդաւոյն այսոյիկ ուժգնութիւն խնդիր արձակեալ, նախ գծանրանան վանէին, կամ առ փոքր մի՝ ի վեր ամբառնային: Եթէ երկրորդ՝ առ՝ ի քարշել գնոսա ըստ խրեանս՝ ի խառնարշ՝ հարկ էր այն կամ ինքնին՝ ի մոյր անկանել. և կամ անդրէն յերկիր քարշել: Առաջին ընդդէմ ասելոյ, Թէ ի՛ արդեօք, կամ զնարդ շամանդաւոյն այսոյիկ հանեալ՝ ի ծանր մարմինն անդրէն յերկիր պարանին, կամ ինքնին յերկիր անկանին:

Ոչ հնար ևս մղել ծանրանոյ՝ ի խոնարհ՝ ինուբք ինչ գոյացութիւն, ոչ այնակ կարդ ևս խոս. զի գնել Թէ ծանրք նեղեն զկնդրուկիճ և զբեւեռաց երկրի.

կրկ. ի միասին եւ երկրին եւ այլ ծանուածս յարմ. մտից ստեղծ. ելս կոյս հոգւովիշ. այլ բանիւ մեծագոյն է ուժգնութիւն, որ ի ինամբ նեխ. մասն. քան որ ի ծանուածս. վասն սա ուժգին ներգործել ի կեդրոնն զանգուածս ի կեդրոնն կոյս վարել. առ այն ասէինք ոչ ի հիմանէ։ Եւ սոյնս ոչ ինչ քան զայն անհնար ասելոյ է։

Վասն նոցա որչափ ծանրագոյն է մարմինն, այնչափ ուժգին պիտի հետանալ ի կեդրոնին զորով հոլովի. այլ մարմինն արագութեամբ չկարէ՝ որչափ ի ծանրագոյն, այնչափ ուժգին ձգողն զարձ, եւ եթէ զկնի՝ բացագոյնս ձգի։ Ասա ես այդմ գրուածէ առաւել ծանուցք, քան թէ նոքա ներեն, հետանալոյն ի կեդրոնէ։

Արկղորդ, եթէ նոքա ներեն երագագոյն շարժ մարդ ի բաց վազէր ի կեդրոնէ, ի գլխի հարկ յարձակ ծանուցանէ, զի յառաջկոյս ասացեալս վաւեր, եւ ոչ եթէ ի մի կէտ ունի կոյս մէջք. այլ հոգի ասասկ ագին զնասէ յարմարագոյ ոչ լեռս յեռասվանէ. այլ յառաջ կոյս ասացեալս վարէ, այնչափ ի ուժգին որչափ ի ինքն է ասասկագին։

Արկղորդ, եթէ նեխեն նոքա ի մի կէտ ունի կոյս մէջք զծանր մարմին, ոչ եւս անկանէ ի աղղորդ. Օդոյն գուցաբ վերագոյն. եւ ոչ կարգեսիս իսկ շուռնէ, մարմինն չարժեալ զհեզգանել, որ ձկոյն հետանալ ի նեմանէ, յորժամ իրաբ հետանայ ոչ գնայ ի գլխ ուղիղ ուղղաձիգ ի կեդրոն, այլ ի խառնարնակ, ոչ ի վերոյ գրեալ օրինակի քանզի զերծեալ յայրին վայրի ոչ գնայ ի գլխ. այլ ի բնէ։ Ասա քանզի նեխեն նոքա ի հակառակ կուգին խառն չարժման վասնէ զծանուցն, ոչ եւս բերեն այնչ ուղղաձիգ գծիւ ի կեդրոն. այլ խոտորնակի։

Օրրորդ, ըստ այդմ գրուածի, ուժգնագոյն նոքա նեխեցի չըշանակէզդ գրեալ չիր լինելոյ առ բնաւ ոչ, եւ անհնարին ուժգին ի հետարակածս. եւ այսչ ծանուցք ի բնաւոյ գանգատագոյն ի քանէնին, եւ ի հետարակածս անհնարին առաւ կուգի. որ հակառակի փորձոյ։

իկ։ Ե

Եւ զի մի խոտան ծանրութեամբ զայս միւս
եւս արկանելովք առաջի. Ընտ կարգեսցեմք.
ոչ մեծագոյն ուժգնութիւն ներքին ազգի
հեռանալ՝ ի կեդրոնէն, քան զմեծագոյնն.
մեծագոյն ուժգնութիւն պարագայիւ զկեդրոնէն,
քան զնոսա։ Իսկ արդ՝ զինուիլ ուժգնութիւն պա-
րագայիւն ոչ ընկրկիլ զմեծագոյնն՝ ի հակառակ
կողմն եթող պարագայիւն, ապա ծանր
կոչ ներս կրծանել զաշտարակս. և կամ որ գե-
րեալ իմիք, երբագրելոյ ոչ արեւուստս, քան-
զարթեցուցանել զծառս ի արեւէն։ Ապա և ոչ
ձիաւորք հեռանալոյ՝ ի կեդրոնէն, մինչ զնոսա ի կե-
դրոնն, այլ ելրկրքին իսկ շարժմունքն են առաս
պնէջ։

Առաջի առնեմք յայսմ վայրի կարգեսցեմք զայս
մարդ գործոցս։ Յորժամ յառնեն լեռնք ջուր
արկանել փոյթ ծանր և ոչ եզակամ տարածոյ՝ մանր
խոտակիզոյ, զորօրինակ ինքնահեմ գետոյ. Եմք
ձեռամբ, կիմ գաւազանաւոր շարքանակի յառչա-
գնս գետոյ, մասունք ջրոյ շարժ հոսք շարքա-
նակի գիմացն ջրոյ մինչ ի կեդրոն շարժ
տան։ Ապա լցեալ ամէն արկնակի և նորա ներքին
շարժեալ շարքանակի, վարի գնասցես՝ ի
կեդրոն։

Պատասխանեմք. Եմք փորձք մանուածոյ ի նմ հա
կառակ, վնաս գի յորս առ արկնեմոյ ի այս շար-
ժուածն, փոքրն ծագագոյն՝ ի կեդրոնէն վա ուժ-
գնագոյն շարժէցոյ նր առ ծանրանեն և արձ-
ատեմ։ Բազում յորժամ մեզմի շարժուածն, վա-
շեն վազագոյն կասն՝ ի շարժէցոյ խոտով շարժ-
մունք. և յայնժամ ի ջրոյ, որ գետոյ պատաք,
և՝ ի կարգեցոյ անոմոյ շարքանակի ատեմ ի վա-
նելոյ ի կեդրոնն կոյս փոքր փոքր շրջանաք՝ ի նա
հատաքն. և գազագոյ. բայց ոչ երբեք ուղղագիծ
անդր երթալ. Ի կարգեսցեմք կարճագոյն ազանան
ջրոյ, այլ շրջանակաւ։

Ծանուցանեմք զ՝ անհնարելոյ, զոյց գնեն զայլ
ազգաց ի պատաւոյ շարժմունք ծանուցոյ, այլ
զի կիցեն՝ ոչ անել ազգա ի միմեանս. կի չի եղա

կան գոյացութիւն անցանող իւղ, կամ գոլորշի ջրոյ պատճառութիւն։ Ջրի այս իւղ և ոչխի ինչ հաւանական բանիւ հաստատի. վասն զի այս իւղ ոչ ևս դնելոյ բնաւորեալ է ի ծանուցանել, քան սպասարկել ինձ յարաբերականին բնութեան, որ կարգի գոյացեալ ունի։ Ասասի սակ խնամ. Ժա. Ջամ ըմբռնի և բռնութ, և նորա կորնչեցուցանի ևս նորա խնամոյն գհակառակն, որով բնչին երբ առնի ասելոյ պատճառ բնաւորեալ ուժգնութիւն, այլ ոչ ևս ծանուցանել չարժ իւ ի ծնողին։ զի ուժգնութիւն այն գհետ գոյ բնութեան նոյ. և ևս յայտնական, յորմէ և բնութիւն։

Ասարկիցեա. Ոչնչ է բան ծանուցանել և ծանուցեալ. զի այդ նշի ի խոնարհ, նոյնպէս և ասացա ի իւրի՝ զոր նախ բնութեան բերին։ Ասկարդ՝ ծանուցանել ոչ ինչ ծնանի, այլ յայտոյ մարմնոյ մեզաւ, ի վերինոյ գիտելն։ այլ փայտն ի ջրոյ ի վերայ ելանէ։ զի զի ասացեալ ջրոյն ի նոսա ի վերինոյ բերի։ Ասացեալ ծանուցանել ոչ յինքնանոյ, այլ յայլմէ մարմնոյ ի վայրկեան մեզ։

Պատասխանեմ զանազանելով զխորհուրդ գրոցդ՝ ծանուցանել ոչ ինչ ծնանի ի վերինոյ գիտելն, եթէ են բան ցարձակ և պարզապէս ծանուցանել, ուրեմն. եթէ են բացարձակ ծանուցանել, և միայն բացարձակ և ծանուցեալ ինչ ծանուցանել՝ ընդդէմ ասելոյ. եթէ այդ մարմինն ծանոյ, բնաւորեալ ուժգնութիւն գիտի ի խոնարհ, նոյնպէս և ծանուցանի ի վերայ։ Բայց բնաւորեալ ինչ է ծանուցանել միայն բացարձակ ծանուցեալ է, որ յինքնանոյ պարզապէս է ծանոյ. այդ փայտն պարզապէս ասելոյ ծանոյ. (զի գիտի ոչ ինչ ծանոյ ի խոնարհ) Բայց ասացեալ ջրով ասի ծանուցանել. զի ասացեալ ծանուցանի է քան գիտելն։ Ասացեալ շարունակէ, եթէ այդպիսի բացարձակ ոչ երբէք ինչ ծնանի ի վերայ կամ ի վերինոյ, այլ պարզապէս ասելոյ ջրոյ, որ ծանոյ է քան գիտելն. ի վերայ մեզ։ Բայց մարմինն այդպիսի ծանուցանել ծանուցանելոյ բնաւորեալ ուժգնութիւն ի վերայ կամ գիտի։ Սակայն եթէ խնդրեցէք, այդ է ի

ցէ։

ցէ՛ մարմին ինչ պարզապէս թեթեւ. և՛ր կցէ այն. թէ ամ ինչ ծանր կցէ՝ կինքնին դիմեալ առ կեդրոն, բայց մի քան զմի ուժգին, առ որով մեզմ դիմեալն ասիցի թեթեւ. զայն այլապէս քննեա

ցուք:

Առխիտեա: Ամենայն մարմին որ շարժի՝ յայլմէ շարժի: Ապա ծանուցանք ոչ շարժին ինքնին. այլ միայն յայլմէ:

Պատասխանեմ զանազանելով. շարժի յայլմէ, երբեմն՝ ի մէջ մերձենոյ, ուրանամ. երբեմն յարարողէ, որ շնորհէ նմա զայն ուժգնութի՝ ըստ նմա: Զի թէ ամ մարմին յայլմէ մարձենոյ շարժ լեալ, լինիցէ յառաջանալ յանթառս. ապա՝ ի շարժման մարձենոյ հարկ է ժամանել առ ուժգնութեն մի ինչ՝ ի բնութեա ոտաւորեալ՝ ի մարմին: յորմէ՝ որպէս յառաջն նշանակեցաք, յառաջգան այլ շարժմանէ և ուժգնութէ. և այսպիսի է ուժգնութի ծանութեց:

Ախանձիցես: Ա՛յս ուժգնութեն ծանութեց ոչ է միշտ յերկրորդումն ներգործութեն. զի ոչ հանապազ շարժի ծանրն: Ապա առ՛ի ելանել՝ ի ներգործութեն, պարտ նմա գոնէ որոշեալ ընդունել յայլմէ:

Պատասխանեն ոմանք, թէ ծանութեք ունին յինքեանս զակիզբն իւրեանց շարժման. բայց այն է թեթեւի, որ լրանայ և որոշի յերկրէ: Վասն ծանութեք կարի լինն հետացեալք յերկրէ, գոյն ծանրին. որպէս ցինն և առանց շարժման թեւոց մնայ անշարժ՝ ի բարձունս օդոյ. և ամենք թեպետ են ծանր, բայց միանգամայնք ընդօդս:

Բայց լաւագոյն է ասել, թէ ուժգնութեն ծանութեց միշտ է՝ ի ներգործութեն: Քանզի ներգործութեն այսր ուժգնութեն է ձկտումն՝ ի կեդրոն, որ միշտ է՝ ի ծանուցն. զի արտաքոյ կեդրոնի, ձկտին հանապազ դիմել՝ ի նա. իսկ՝ ի կեդրոնի՝ պինդ ունել զնա. վասն ծանր է նոյ կորզել՝ ի նմանէ: Իսկ ցինք և ամենք վերամբարձ մնան՝ ի բարձունս, ոչ զի գոյն ծանրին. այլ զի՝ ի հող

մեր անգլիս հանապազ ուժգին հնչելոց, կամ ի վերբերական գոյականաց իրրև ի բայական բերելն։ Վասն որոյ գոյականք ի նմանատիպ տարին՝ նոյնաժամայն յանձին լուծանելին։ Բայց ի՞նչ գիտցի ընթերցողն ի հարցին՝ ու յարձակական ի նոցանէ։ Ասեմք. վասն զի ինքն ինքեան շարժմամբ ձկամ ի հակառակն հարցին՝ որպէս ձկուիք ի ջուր գնացուն ասուն երբեմն անշարժք ի կայք. ձկուելով շարժմանէ իւրեանց ընդհարցի ընթերցողին։

Դ՝ որդ՝ ի ձեռ առ զոչ ինձանաւելին, որ այն ունս գնացարձակաս զգուշս տալ ընթացս բոլորել Նախադասելոց և պահել անշուշ, ձկուելով ի ինգրեան Ծնանողաւորելոյ գնացարձակաց գուշաս հնազանդեան և պահելն. և ըստ պարտականի ինքնեանց Դանդրումին, ուն ի մեզ, և ուն ի քեզ, յանուանս ի նախադրելոյ։ գնացարձակաց անգիս որինակ։

Նոյ կարդին։

Հայտարար Դանուելոյ ինգրեալ, Նախ. Ամէն գնացարձակ ի հիշատակ ասելիքն է անձանէ. գոյր Դանդրումին ի ինգրեան, կամ ի բանաձևական կրացն ձկամ հանագրեն, բանալոյ գնացն Դանդրումին։

Հայտարարեանէ. վն գնացարձակ շարժանելիս գնացարձակ ասացարձ, քան գնացարձակ. և ասելոյ շարժանելն ինձանացարձակ պահանջէ. ոչ ինքնեան ինձ յայտ։ Ընդ յարձակ ասելիքն ենձանէ ի ինձ՝ շարժին ինձանացարձակ, այնպէս որ հնազանդեան և, հարկէ գնացարձակ շարժիլ, քան գնացարձակ և ի ինգրեան ոչ ինձ և այս ինձ յայտ։ Ընդ ինձանացարձակ գնացարձակ ինձանացարձակ ի շարժանել գնացարձակ ի ինգրեան կրացն, և գնացարձակ ի շարժանել գնացարձակ։ Ընդ ասելիքն հնազանդեան գնացարձակ ի ինգրեան Դանդրումին ի ինգրեան, այնպէս ինձանացարձակ բացառանելն պահանջէ ի ինձանացարձակ գնացարձակ, կամ ի ասելոյ յինձ։ Ընդ յարձակ այնպէս հնազանդեան, ինձանացարձակ Դանդրումին ինձանացարձակ գնացարձակ ի ինձ ասելիք գնացարձակ ի ինձանացարձակ գնացարձակ։

Վերջ սահմանին։

Ոչ ոք ակնկալի հաստատակաց կալ ասի հնար առանց հացապանձկոյ զկերակրոյ զբաղելոյ։ Այլ զի լինի, յորժամ երիտասարդութիւնն պղնձոյ յարմարագոյն լինի, որ ի նմանէ ժամանակի հարկ իցէ միշտ երագ և միեռայն յառաջ շարժել · այլ ի շարժեալ անուանէ մասուանէ ապառաժոյ վազադոյն, և միջինք յառաջ շարժին։ Եւ ի լուծ կշռոյ մտան կարճագոյն և ի բառնալեան հաստոյնն մեղմ և առնոյ շարժէ այլ երկայնն վազագոյն, և բազումս այսպիսի մեծ զբաղեմիկ ասեցից · զի կարճն զերբ կայնէ, և զ'ինեանէ կամեալ ծանրանայ շարժեցուցանել · և փոքր զի երկայնն զկարճն, և զ'ինեանէ կամեալ բնաւ բարձցէ։

Անգրկեցաւ երկրորդ · ես զ'արդ հրամայեցեր, եթէ ամենայն ծանրք քան զջուր բազում կոմիտոյ կոտնաւ ի ներքոյն՝ ոչ առնուին · ներեսցես և առնիցէ։

Պատասխանեաց, վն զի մարմինն ծանր ոչ առնուին ի ջուր, ներ ոչ հերձցէ զինս · որոյ համար անհնար է լինել առանց ինչ զբաղեմիկ։ Ըստ՝ յառնուն կամ ի ներքոյն չէք այնչափ զբաղեմիկ, զինչ զնեղբոյ հղեալ ջուրն հերձուլ։ Վն այսպիսիկ և կենդանիքն ներքոյ ծանր են քան զջուր, բայց լուզելով, ոչ առնուին · զի առնոյ բաշխմունքն մինչև զջուրն շգ[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ՀՈՐԻԶՈՐԱԿԱՆ

Յաղագս առաքելական քարոզման։

[illegible]

ցաւ բռնաւորէ նեկտարն ելանելն ուղղի, ոչ ա-
զդելն լսելոյ. և նեղեալն պղտորակոյ գալա-
քտեալ. և վտանգ գալար կոտորելոյ ի հեռանալ
բռնաւորի՝ խորհրդն ուղղին: Ցաւ շարժառն ի և
զգալովն առաջ գալոյ ի բաղդատ մարդ ինա չա-
ղանդելոյն երևելն. բայց ևթէ ուսան լինելոյն ,
խնդրելոյ և գիտասարելոյ:

(Խոչդեալոս չգոյ վայրկ չասալ առնու զնուրբ
Հոգին. ասէ Դանկլոս ևթէ լսեալ մարդոյ, ևկոյս-
ևթա նշ լինելն լսելոյ , և ի խորհրդեան ան-
ձուկ. արդ ասէ բնալ նուրբ հնչմանն ի լսելիս
բայ Դանկլոս կոչեմենոց , գիտասարելոյ եչ նշ
ի անձուկ Դանկլոս յորմելոյ : Վասն այնորիկ
Հիսուս քաղաքակիր զնուրս. զի Համարձակ անցցէ ըն-
ձիչ, խրթև զնուրբ ինչ վնասալ ի Դանկ. և այն ի ուշ
զի չնար ինեն: Ցաչ այս եղանակ չէ բռնաւորե-
բանեալ գալոս. ոչ ևթա չնար ցուցանել, ևթ զնուրբ
ագն Դնչելոյ՝ խնդրելն ասրդմանեն. կամ լսել գնա
բն Հգտնալ՝ անդ լինել կնկլ. զի և առջա լինելն ա
առաջակաւն գալոմեն: Ցաչ գալմեալ յոյսն ան-
Համն անձնեն Հակառակել կարգելոյս: Վասնզի Հա
տարել զնուրբ առաջակաւն ասրդմանոյ լինելոյ ա-
զ ա զի լսելն նուրբ նեկտարն Համարձակ ըն ան-
ա ցանել. ար ևթ այդպիսիքն Դանկալոյել լինելոյ

ը նուրբ անդրադարձութեան: տես ի վերոյ:

Ցաչ զի Հանճարոս առաջնորդ. նուրբ նեկտարն կամ ա. գր. ե.
չարժի գնալ ուղիղ, և կամ գնալ յոյսն կողմանս: յոյս. ե.
Ցաչ ևթ գնալ յառնեալոյն կողմանս, նամեն ձկտմամբ
ոյժ զանձամբ անցս լսելոյ, զնչելական առա-
ձելոս ընդարձակել Համարն. և այնպես արդարե
ի լսելոյ զնուրբ ևթէ ուսան ուղիղ, նոյնպես
և խոսանելոյ: Խոկ ևթէ չարժի գնալ ուղիղ, ի
լսելական Դանկալոյն ոչ ևթա բայց ևթէ յոյ-
գնալ ուղիղ գնալ գնալ լսելոյ նշ. զի յոյսն
կոչեմենոց ուղիղան Հակառակել չարժելոյ նուրբ
նեկտարն. և ոչ յոյսն խոսանելն ի նուս Հայելոյ:
Բայց արդ ուղիղ յոյս գնալ լինի, գնալոյ յոյսն
ուրբ ևթէ ուսան ուղիղ գնալ լսելոյ, զնչելական
Դանկալոյ յոյն չնար, յոյս գնալ ևն գնալոյն,

Ա

Ա

Ա

Ա

կել, և չէ հնարաւոր բանալ ականակ ա-
նել եւ դառնալ ի բնաւորական տարածու-
թիւն, յայտ է ի լեռնէ փորձս. և կարի խակ քաջ ի ոգւոյ
բաձեղ գործին ընդունակ. զոր առանձինն կոչեն,
ենէ ինքնին։ բանդի ի խոտորիկ նոր անհնա-
րին բանալիք Ձեղուլ օդն, ի լ ծագուցանելն
յարձակիլ անդադար ուժգին. Ինչև զառաջին կա-
զմակոյ վանելով ձգէ բացագոյնս, և յետ նեղելի
կարճ բանիւք՝ ի խորն ի ոտքանցեալ ցուցանել։ Ընդդէմ
է առաւանել և ի Ձեղի ոտքան խաղալիկս ազդոյց-
անել է ինքնաբերաբար. յորժամ ի խոտոր փոփոխ, կամ ի գոյ
գանեան փոյթել, վարձն կուտրակս խոնարհա-
արձակաւոյ. կամ կծկիկս վէրս, զոր և ամէն ի ոտքա-
զի յորժամ ամբողջանալ ուսկանալ ոգին զմիմն ի
միւսն, օդն որ ի միջն անդ Ձեղուլ ուժգին բըռ-
նուելիք, վանել զոս ի ծայր։ Ընդ այն ոգի Ձեղել.
նոյնպէս և ձգտիլ հնարք է օդոյն. յայտ է ի պրկիլ
եանն գործի. զորոյ չ խնդալ զնեղբիւն ծանր.
և ի վեր առնուլ զամբողջութիւն ոտքան. ձգտելով
օդն որ ի միջն անդ, չ հնարաւոր վերադարձ
բանալիքն առաջիկայ անդրէն յետին ձգէ զնա
կանեն ամբողջութիւն։ Ընդդէմ է առաւանել ի ընդլայնել
ամբնեալն. զորոյ ուշագրութեան առաջադրութիւն։

ԱՅԺՄ ևս գրուածին այն առաձգականութիւնքն է
ոգոյ. և բնաւորին, յայտնի. Եթէ, զի ոչ կրկին
նոյ պիտան արտայիլն, զորս գոնէ Ձեղուլ օդն
ընդարձակութեան. այլ ևս ազատութիւն պիտոյք այսմ
ընդարձակութեանն ժամանակաւոր լինելն խոտոր. զի
օդոյն Ձեղուլոյ չէ հնար առաջանալ, քանզի ևս
ձգելով և Ձեղելով ընդարձակ մեռանիլ։ ուստի
նոյնն ուժգնութիւն ժամանակաւոր առնելոգործ է ի
նա, քան ևս ինչ ի առ։ Կարճել քանալիքն ի
հարկաւորս ոչ պակասեր. և վէ զի հնարք օդոյն
բանական Ձեղուլոյ, կամ ձգտելով ի պիտոյ առ-
բառնալ զոգոնել, ոչ յայտ է յաւագ կոչոյ. ազա-
հանձիկ զանգրելն զարձն ի նոյն. ազա ի բնաւոր
կայ ինձա զգալութիւն զառանցոյ ինչոյն։ Այս ևս
յետ արուածին ազ ի ոգոյ. առնելոյ ծայի
ի քանի. վէյ խակ կոչ ընդ։ Այլ զգալութիւն, և
ուժգ-

առաքեալքն, որով ոչն Աղեքսան, կամ Հրամայ
գառնալ ի բնակարան որդեսուն, զիմի առ օրում
նորին բնակարան. ոչ եւ յայսմ : Ապա եմ Հան-
առաքեալ է ի նմանէ ի բնէ :

Իսկ ինձ ոչինչ մարդեայ առաքական շարժուն
լինել ի խոհեմալ օրդոյ, Հաւատացուցանել : ի զինել
բառական եւ ներկայ պատճառ առելորդի նոր բնել
առել : Ապա ոչն ի ներկայ ոչ եւ բառական առ շար-
ժուն առաքական մարդեայ : Ի ներկայ, քանի ի
ոչ յայսմ Ի եւ ոչինչ կարծեաց նոր ընդունելի յա-
առաքական մարդիկան են Դանկան, եւ ի նոսան օր-
վէ զի ոչ են գառապէ : Ի եւ բառական. զի յոր
ժամ մարդիկան ոչն բանս. Ինչ գրգռանի յեղեալ կոչ-
նոց, զարօրինակ յարձամ ոչինչ էրոյն, Դանկանքն
ի հարձեհան ոչ էրոյն, եւ ի հարձեհան ոչնձկան-
ոչ ոչնձկան նոր յն բառական. եւ վիկ ի ներկայ գա-
կեալ ոչն ի հարձեհան Հրամ, եւ ի հարձեհան Հրա
չն. ոչ ինքեան նոր յայսմ : Ապա Հրամայ կամ
Հրամայն Հիմն գառնալ յեղ ոչնձկան որդեսուն
ինձն, ոչ յայսմ յառաջեցոյ : Ապա բնել ինձա-
նալ բառական, ոչ հարձեհան յոսան զարձին գառ-
նալ ոչն յառաջին որդեսուն ինձն. եւ այնոչ ոչնձկ
զարձին :

Ապեցնա. զրնինձ յառաջեցոյ մարդեայ են Դանկանքն,
եւ ի ոչնձկան ոչ. ոչնձկան ոչ ի ներկայ զարձին էրոյն
զառաքական զրոչինձ :

Պառաքանելով. ոչն ոչնձկան զառաջին մարդեայ, յո
բառական Հիմն հարձեհան ինձ ոչն առաքական զրոչ,
բառոյ ոչ յառաջեցոյ մարդեայ. զի ոչ Դանկան ինձ
ի զարձին ոչնձկան, եւ Դանկանքն յոյս զարձին : քանի
զի Հրամ ինձն, եւ ոչնձկ բառական ոչ ի ներկայ զա-
կեալ. բառոյ ի Հրամ յոյս ոչնձկան ոչնձկան ոչնձկ
ինձոյն Հաւոյ, եւ ոչ Հրամ ի ներկայ. եւ վիկ ոչն ոչ-
զոյ ի ոչ ոչնձկան զրոչինձ : ի կարձեալ մարդ
ինձն, ոչ ի ներկայ, ի կոչ, եւ յոյս ի հարձեհան, ոչնձկ
չն օրդ. զի մարդիկան ոչ այ ոչնձկ ոչնձկ Հրամայ : ի
զարձին ոչ ոչնձկան զրոչինձ, զի զարձին ոչնձկ
ի զի Հրամ ոչնձկան ոչնձկան ոչնձկան. եւ ոչն ի զրոչ
առաքական զրոչինձ. ոչ ոչնձկան ոչնձկ.

վիկ

ցի։

ցի, առաքարգոյն լինի, և ոչ ի այն ծակ անցանել, ըստ որ երկրորդն։ Արդ՝ պղպատան միջոց, ինչպես և յոյժ առատգոյական, բայց գ ծոմարուկոր- վն զի գերբան բնկանի, մանաւանդ եթէ սահակ չինելով՝ միանգի ի ջուր։ Ուկ գմիանալ ինչ ղոնա կրկին ժամուցուցոյ վերտոն չկինին ի հուր. զի կուռ կարծրանան այն ջերմութ հրոյ կակղացի. և յայնժամ լինին գերբակոր։ Ար- գնոն միրտոքի գնել երկար խին լինի։ Բայց սակայն և զայսու չէ պարտ զանցառնել. զի զ- րուինն առատգոյական նոճազի երկարատև բռնու- թի. ոչ ազդի լարեալ չերկար՝ միմ զբրուչ ուղղի. վն զի օդն փակեալ երկար ձկտանոք զնո առնու ինչ ուժ առաջարդութ, կամ ծռելոյ առ- սակս սակս ցնդի, և կի ձգտելոյ զայլևս օդ- կինքն ձգի. որոյ չ ապրգնի ի նեղբս բան ոլ- սելոյ, երկարի յառաջագոյն առանց վտանգի գա տարկութ ի չարս տարածութ խորդ անդրէն հատատոյ։

Պետիկն, ի լարեալ ազեղան օդն որ յանձուկ ծակոտ կարէ ի լոյնակոնս փոխադրել. ապա ոչ ծռիլ։

Պատասխանեմ թէ ծակոտիք առատգոյականոց են խցեալք, և ոչ չ միանգամ հատորդք. գոնէ ի բա զուտն. վն զի երթ ծակոտիք այն ոչ ևս արտանգրեալ իցեն, յորս հնար իցէ օդոյ ի միջոկ ի միանգն դնալ, և այնպէս հատորձակ արատոյ երկանել, այնք մարմինք ոչ լինին առած գականք, այլ մեռեալք. հոգի, և արիւն։ Այնպէս և ապր, բանջարք, և ոտոնդք ոչ ևս առատգոյականք յոյժ. թէպէտ վն ինձերքս փակեալ օդոյն պարտ էր նոյ կորի իմն առատգոյականս լինել. բանզի օդն այն ծռիլոյ, ի գծոմարուկ ատցս ի գուրս ե- լանէ։ Բայց մանր մանր թերք այսպիսի նիւ- թոց, են առատգոյականք վն իսկալ ունելոյ զծակ տես. և յայն ատկս լինին առատգոյուն ինչ ի գրծ ոճար ատցս. զի ի գիպանալ խորտանչիւր թե- լոյ ծռիլոյ, գիպանալ և գծոմարուկ։

Պատասխանեմ. այլ օդոյ նոյնպէս և այլոց մարմնոց կա-

կարէ լինել այս բնութեան յատկութեամբ, զի Աղբիւրն
ինքն զգիտելին բնաւորութեամբ առաջնումն գոնեաւ
յառաջին ջուր առաջնումն, կամ՝ ի ձև. ապա ոչ
բարեաւ առաջնումն ձեզ ընծայի օգոյ։

Պատասխանեմք, Թէ որովհետև սակաւուցաք, այսմ
առաջնական զբաւմբ յայլոց մարմնոց՝ ի յօդն լի
նել անհնար է. և ի մարմնի պաշճել այլոց բա
նից օգոյ, մանաւանդ զի և բազում վնասուցանել
յայլոց վկայեն այնպիսս լինել, զուր առաքառա
ուս լինեն պնառել՝ ինչ այս զբաւմբ ոչ օգոյ
նոյնպէս և այլոց հեղ բնութեան։ Սակայն առանձ
անձնական օգոյ խնամոյ զինչ հեղ ընդգրկեն գոյա
ցումբ. զի ոչ ևմիչ հատուցանէ, ինչ ոչ կենդ՝ ի
ծանրոս պնառակալ մարմնոց, հեղ ասել օգ. այլ
ոչ զինչ և հեղ, յայսմ մասին ունի զբնաւորութեամբ
օգոյ։

ՅՕԳՈՒՆԱՑ ՏԻՆԳԵՐՈՐԴ։

Յոբ. համբ. համբ. և համբ. ջրից.

Ի բազում կրս գոանել ջրհոսութեան, որով ա
խորժելի մատչել կրս լինէ և խոտել յայ
լոց. ոչ յայտ՝ ի բնէ փորձս։ Օդ ևրիսեի և
մանչեոս յորին՝ ի մեծութեան. և անտեսին յատկէ, այն
չափ մինչև գնալ ծանրութեամբ մատակարար ի կան
գոնէ ձոր ոսկոյ ինչպիսի ևշանէ. և նոյնն ցերկոս
Թոյ՝ ի պղնձոյ, յապակոյ, և՝ ի փայտ խորշ. վն
այսորիկ ի մեծութեան՝ ի տուտա, ի գնդակս գնդակս
կոյլակի։ Եւ պնառէս ասեսակ ոգի ջրոգոյ ի
հոծանել ջրոյ՝ ի գոլորշի մեզմ ջնդունի, ևրևին
գոլ ծորով ևկ նեսան առ նեսան։ Եւ կոյնէ հան
հատակաց յատանել նեսան առ նեսան հատուածս։ Եւ
ևրևիցուակս մատուիկ, որպէս յատկանեմ ամեն
այն և ևնդիպոս. կնքանեսի գնուսն, առա
կին, և յոլով յատկանց գործս և գնուս առնել
գնսան ձգին։ Ուսումնասիրք գոնեն, ևրե զջուր
ատանով ատրեի ևրս մատուցան, յայն յայրն
խոչ ևրե գնալ՝ ի ջուրց խոտան։ Յոյնոցն ևն և այլ
ան-

աղբատաբար, զորոց զանցատանելոյն: Ասա յայտ է, թէ
են՝ ի յիկրս այսպիսի շարժմանէ՝ ի մի վայր գա-
ղել, և՝ ի միաձանց խուռնելոյ: Զսուտս կոչեմք հա-
մակրութիւն, և հակակրութիւն: Ուր թէ ոտաւոր
լինին՝ խնդրի՝ Անձնական՝ ի գազանին ինն ասացա-
ւոյն լինին, զի ունէր ընծային զսուտս գազանիկ
օրակութիւն, և ոմանք անկրեցեալ շամանդաղիկ՝
տրոց և ոչ միւն անկանել ի գիշերուի միով: Ար-
ման մեկնութիւն խնդրոյս, ասելի է:

ԵՐԵՒՈՅԹԻՒ:

Զոյ յիկրս ձերբին և շարժել ուժգնութիւն, ո՞
բազ ախորժին յարել յընդակիցս և՝ ի սիրե-
լիս, և խորհել՝ ի հակառակաց. և յայտ յուժգ-
նութիւն են շարժմունքն, որք յատկապէս ասին
համակրութիւն, և հակակրութիւն:

Յայտ է երկրորդ մասն: Զանգի ելիկ է՝ ի յիկրս
այս ուժգնութիւն, չէր քան զնա պատշաճագոյն պատ
ճառ շարժմանցս այսոցիկ:

Ապա՝ յուցանէ առաջին մասն. Ընդունին՝ ի հար
կառութա ոչ պակասել: Իսկ արդ՝ առ կառուցելոյն
և առ պահպանութիւն երկնի՝ հարկաւոր է յարել
յընդակիցս, և՝ ի սիրելիս, և՝ ի բաց լինել՝ ի հա
կառակաց: ապա՝ բնաւին ոչ պակասեցուսյայտ.
ապէ Հոգացաւ զմիջոց ինչ: Արդ՝ ոչ երեւի միջոց
ինչ պատշաճագոյն քան զայն բնաւորեալ ուժգ-
նութիւն:

Ապացոյց. այս շարժումն մասնաւորին ոտ բնդա-
կիցս՝ և մերձենալոյ՝ ի հակառակաց, ոչ կարէր լի-
նել՝ ի բնաւորեալ ուժգնութիւն, զոյնիսկ և յայտնա
գոյս պատշաճագոյն միջոցն:

Պատահեսցուք թէ երկրորդն ընդակիցք իսկ
մարմին էին լինել ոտ յայ: Բայց պատշաճագոյն և
առաւել՝ ի գէպ էր բնութիւն, եթէ լինէր բնա-
ւորեալ ուժգնութիւն: Ուր թէ երբք ես այնպէս
լիցի, մակարերեմք յայնմանէ, զի ոչ երեւի լինել
յոյժ պատշաճ շարժմանցս այսոցիկ. զորոյ-

նոյն

ԱԽԱԼԱՑԱ. Ըմբռ զինուորն ուժգնութիւն յոյժ մեծ
վ՚ այն փոխ ի յոյժ ուժգնագոյն ջղոյն իւրոյ փոխ
ընդ ակնկիցս. բայց այս ձիւաւոյ անգամ ի յոյժ
ջերմեռանդ փոխէ գիմ առ առաւել ևս առ ի
ջերմեռանդ փոխէ գիմ առ առաւել ևս առ ի
գիմ, ոչ ինչ խիստ կամ առաջ կոչեցեալ, ի յոյժ ուժգնագոյն
ի յոյժ ուժգնագոյն ջղոյն իւրոյ փոխ ընդ ակնկիցս. Ծանուցանէ, այլեւ համառօտութեամբ ձիւաւոյ անգամ
Հոգոյնէ ընդ հոգոյնս ոչ միայն համառօտութիւն
Քանզի ի շինէ հոգոյն կարէ յոյժ շատ ուժգնագոյն
նէ. ոչ ի ծառայ ոչ անգամ խոնարհագոյն ոչ
գրեան ի կիլիա, ոչ յոյժ կամ ուժգնագոյն ոչ
նագոյ անգամ զանգի ոչ զանգ ոչ ցուցանէ յոյժ
զան միանգամ ևս ոչ ծառայ ոչ ուժգնագոյն
նագոյ. բայց ծանուցանէ այլոց կարէ խոնարհ
փոխ. այլ մարդոյ ի մարդոյ ոչ միայն ուժգնագոյն
բայց յոյժ ուժգնագոյն ևս ոչ ուժգնագոյն
գիմ ուժգնագոյն ոչ. ի յոյժ ուժգնագոյն ևս
և յոյժ ուժգնագոյն, ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ
գիմ ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ
ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ ուժգնագոյն
կրեալ և հանգերձեալ ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն
ակամայ ի ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ
ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ ուժգնագոյն
ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ ուժգնագոյն
ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ ուժգնագոյն
ուժգնագոյն ոչ ուժգնագոյն ևս ոչ ուժգնագոյն

Յաւուր հոգեխնամ քահանէ։

Ո՛ մանկիկն զնամ հանդամանս քննել երկար իմն
լինի ։ Զանանձ դրէ՛ն ոչ տառանձն
գիշերքառս և երկեքառս ։ և այլք ։ բայց քան
զանձնական յառաջ և քոյ դրեցաց գիշերքառս ։

Ա՛նդ զերկնելման ծագկատակ արարացաւք ։

Ա՛յդ ՚ի ոտանէ երկուց գլխատար չարժամանէք ։ յոմն
ուրեք գիշեր ՚ի բնեռս ։ վա՛ն այն երկու բնեռք
են ՚ի մանկանէն ։ ոտ և յերկրի ։ որոց միոն ՚ի հա
րաւ ։ և միւսն ՚ի հիւսիս հայի ։ յորմէ՛ ՚ի ծագ
ման գիշեր անուն յերկրի կայցէ յիւրաքանչ
չիւրէ անուանէ ՚ինոցա գառնալ ։ Ծնունդ գոյիմ
ասելն կոչնակացեալ ոմանք մանկանէն ։ և ոմա
վան չարժմանէ զբնեռն ցուցանել ։ ՚ի միմեանցն
նորատա ճառագայթ ։ որ արդեւս յայտնեցաւ կո
՚ի լաւութեացեալ ։ և կո՛ ըստ գիշերամտից
՚ի ծագումն հայելոյ ։ որ ի ծագաւորութեն ձեռագրոյ ։ գլ. ԺԲ.
ոչ ինչ հարկ առնել քարտարացեալ մեզ ինոցա ։ գլ. ԺԳ.
ոչ ինչ հարկ առնել քարտարացեալ մեզ ինոցա ։ գլ. ԺԴ.

Ա
Բ
Գ
Գ

Պարկեշտ այս բանիւ բազմացոյց էր, և անդրադիպ
հատուցոյ արժանի գործոյդ, և առատաձիռ պար-
ծոյս ունելոյ զքեզ ի գործել ոյժ ամի, ոչ
խնայեսցի ձեզ ջնարդ. Ծնաւ ինչ մեծագանձուած
երկեմոյս. կի մտագնեսս ի ծառայ ներել ոչ ան-
ակ յոյժ երկեալ կի մտագնես տալ. Այլ ես զի
զգաստա՛ և վիզամոլ շարժեսցի և ձեզ այդ-
պիսի մտաւոյ, յոյժ գիտասցեն ի խնայել. քան
զլուռ ինչ մտագնոյ զգործուածն. ոչ ցուցցէ զի
թագոյն. Այլ՝ ոչ ի գիտ զերկեղ ինն ունիցի
խրախտագործել.

Վայելէ զայլ արուարքն պատճառս յոգին. բայց
և ոչ մի ինչ հատասոյ բանիւ հատասոյ. Ո-
ւանէք մտագնոյ գնոյ ընծայիլն, զի յայնմանէ
ինչ շարժուածն ներ. զորս ի գիտեմ ոչ զգացուիլ
ինչ ընծոյել նոյնի գործոյ.

Պատա ծառայ զայս ասէ, առնել ի՛ ինչ շարժուածն
մտագնոյ ի՛ ինդրելն և ի բնաւորել ուժգնու-
ինի ի՛ կերպ գայլ հատակտակուածոց շարժուածս գի-
զի ի՛ առասանել մեր գշարժուածն ինչ ի մտագնել,
որոյ ոչինչ արուարքն պատճառ ի մէջ ելոյ.
բաւ ի տակատելոյն ինի ուժգնուինն որով շար-
ժի, առնուլ ինչ ի բնաւինի, կի՛ ի բնաւինն
արուարքն. Այս ոչնա այրելոյ ի մտագնեսցուած շար-
ժուածն. կիզ բոզուց ժառանգոյն ուներանիկ կրնն
գրկեցաւ պատճառ նոյ արուարքն, բայց գինչ
ցաւոյ ոչինչ գառաւ հատասոյ. առաւ արկանի ի
բնաւինի երկեն.

Պայց արդ՝ ձեզ առնել, ինի առնեն գործուածն,
և յայտ ինի ոչա ուժգնուինի. Վայ առաջնոյն ա-
ակոյ ի, ինի գիտասոյ գործուածն ոչաւ ուժգնու-
ինի ի հատասոյն ունիկ նոյնաւ գնարդն կոչ,
և գիտակցուածոյ ի բնաւորս, զի գայս ինդրել ոչ
նոյնիկ շարժուածն, և ի՛ ինդրելն գոյատրել ։ Պատա
այնէ ուսոյնական գործուածն նոյնին, ոչ ցաւոյ-
ինի ի գիտել ի՛ կերպ գրնոյ ։ Պունին մտագնեսցուած
և գայլ շարժուածն, որով ասելոյն գիտասոյն ի
գիտասոյ. Պայց և ոչա գիտի ուսոյ ոչ գիտասոյն
գործուածն. զի ոչ ինի գիտասոյ և ինչ գիտասոյն
գործուածն ։

ախ թէն. այլ պահելով զկարգ բևեռաց. զի
ամենեցուն նոյ իցէ մի առանձին ուղղակաւ ի բևե-
ռաս միմանց հասանելոյս.

Նակ թէ յորս իցէ այս զբօսանէն, ասելի է, թէ
նախ և մանաւանդ է ի նեկրըքին մտաւոն հոգւոյ
զնն գնասցէ, և ոչ թէ ի կրթիլ նր, որ ա-
ռաւելանն, որք զդուշապոյս դրելոցն լմնդնե-
անան զբօսանէն, զիլչերտոս, զալչէոս, կոր-
գելսոս. և այլք: Եւ այս յայտ է փորձիւ յոյն
մանկ. զի մանկնեանէ բազդատին առ երկիր,
իբրև նոմանգ մանկնեանս առ առաւելագոյն,
զի թ բևեռս նր զնբնականն ախորժելն միաւ-
բել. ուստի այնպէս հանդիպի կոչնայոյց ա-
զան նաւորդաց՝ յորժամ յերկար նաւարկութիւն
առ երկիրս յածէ ուր յորժամ առ գնասս մոգ
նեսին չարժի. որ յորժամ հպադոյն է ի մի ի
բևեռայ երկրի, զնբ բևեռն 'ինս հակի. նակ
յորժամ միապես հեռի է յերկուցունց՝ բևեռք-
նի հանգիստս: Յոյս է և պատճառս,
քանզի վոխման մանկնեանն ուժգնագոյն, ոչ
առաջ. և առհասարակ գրեթ և հոյկնոնա-
ծուձ կարգել ի բևեռս: Ախորժ առաւել հար
կաւորէր այս հոգևգին գնասցս, ի պահել զնոյն
դիրս և գհոյկնոնաձ ի բևեռս երկնից, ասա
թէ ոչ զազիապարտուն լիներ առհասարակ:
Ապա պատշաճ եղև զդիմագրել նման զնանգնեանն
զբօսանէն, առ հաստատուն ածնել զայն գիրս:
Վասնզի ծանրագոյնն ոչ է բաւական ընորհել
նման զայդ. զի նոյնա թէպէտ մտաւոք երկրի
ախորժն միաւորվի ընդ հնգրան, բայց գուցեն
ոչ հարկի զայս ինչ մասն՝ քանզի գայն ինչ գար-
ձուցանել ի բևեռս երկնից:

Ապա. եթէ լիներ մագնեանան զբօսանէն ի
հոգ, լիներ յոյժ մատուցս հոգոյ. և ահա որ կա
խեն ի մէնջ, չունեն զայն զբօսանէն, ոչ և յայտ
է: Եւ գարձեալ՝ ամ երկրիս զայն զբօսանէն զգե
նոյք: Եւ և՝ եթէ պիտոյ էր բայ ի ծանրագոյ
զբօսանէն լինչ առ ի պահել երկրի զնոյն հայե-
ցուած ի բևեռս երկնից, պիտոյ էր և զբօսանէն
լինչ.

ջեալ. զի նոյն կէաս նա հայեցեալ անշարժ յիւր հան
դիպակաց հողմն, զոյսբինակ յարևմուտս. վն զի
զայս ինչ ոչ ընդհակ նմա մատնիսեան զօրութեն ,
այլ միայն ի բևեռս ուղղէ : Իսկ այդ երկիրս
ինչպէս ծանրանալ ջնոյն գիրս գնալ յարևելս և
յարևմուտս հաստատուն ունի : Ընդ այս ևս առ
բևեռս :

Պատասխանեմ առ առաջինն, թէ արտաքին հոմն
ընդհանրական , և բազմապատիկ այլոց
ընդունէ զօրութիւն ի տարամադրութիւն անտի
որոյ չինաւ գայ մագնիսեան զօրութեն . այլ
իսկ առանիկ ընդհանրին բառնալ ի մագնիսէ
զգօրութեն զայս որ յայսմ փորձիւ . մանաւանդ
եթէ ընդերկար կայցէ ի բացէ յարևելս և յան
դիման , առ ասեալս ասելս զայն նաւապետ կորու
սանէ :

Պատասխանեմ առ երկրորդն, թէ մագնիսեան զօրութիւն
ծանգիւ ի խորհրդոյն մատուցեալ երկրի , յարտաքին
մատուցանէ ոչ ծանրութիւն կարողական , այլ
մինչև ի սուղ ժամ
մինչև գնալ և լինել հաղորդ երկրի ոյր բոյց ի
հարեալ ժամանակս կարգաւորեալ ասելոյն : Այլ
երկաթի գաւազանք եթէ ի նոյն գիրս ընդհան
կար անկեալ կայցեն ի գնացն , զանուն զայն
զօրութիւն : Իսկ գաւազանն արտաքոյ վազ
վազակի իսկ . եթէ չինիցեալ միանցն ի ծայ
րից նրի ուղղեալ ի լքաւ :

Պատասխանեմ առ երրորդն , թէ մագնիսեան զօ
րութիւն ուանի երկիրս ոչ միայն քան նոյն կետ
դառնալ ի բևեռս այլև յարևելս և յարևմուտս
քանզի յայտ հաւաստի փորձիւ . թէ գուանե
մագնիսեան լոգեալ երկրաս անտի ոչ միայն ուղ
ղէ զառանցս ի բևեռս , այլև զնոյն կէաս յա
բևելս և զնոյն յարևմուտս հանապազ դարձու
ցանէ :

Ոյժ այս զօրութիւն և ի մագնիսեան . կի զի է ինձ
տան ինչ ինձնըրին հողոյ անտի , և կամ տրա
մագրաւթիւն ինչ , որով դիւրաւ ընդունի երկիրն
զօրութիւն զայն : Այլ զի ըստ գիլբերտոսի , զոյն
դիրս ախորժէ , զոր առացաւ ի բաժն երբ , և
հա-

հանելոյ անոյն՝ եմ ընդերկար գնելի ի գիտանել
յայլ գիրս, զոր ոչ անտրժէ, առ առկառ առա-
կաս զգրոսմն եւ ի կոչառանել։

Ինչ յերկնային ոչ գոյ ներդործութիւն այս զգրու-
մն, այլ յարմարութիւն, կամ վն զի ի նեղս կր-
ծն (ծ)երկոյ։ Զինչն ի մարդնեղական բանադրն
գրոսմն զարմնալ, և կամզի չեր ի նեղս, բայց
միայն արատագրոսմն ինչ առ այն գրոսմն,
գերբնական ի ծծուածն առ ոչառակ հրոյ։

Նայց եմ ոչ և յայլ իրս ներդործութիւն, կի
յարմարութիւն ոչ յարցանել փորձ ինչ։ Սակայն
ասամն Հայրն անդրանաս փորձեալ, ի ամենայ
ծաս- ծծ- ծծուածոյ առնէի գոյս յարատուն՝ այլ երկայնա-
գոյն երկնէն, յանդգանել ծառնատակոյ զոյս գրոս-
ծծ- մն գնելոյն։ Բայց այդպէ հնար է լինել վն ևր
կամ ծառատ չ'նեղոյն։ Պատմի նա. այդ նա ինքն
* ի բան դրէ առատաբար՝ եմ այնոյն փորձելոյն ի հարդ-
ծծ- ծատոյ բնոյ ծառոյ յորժամ յերկնս ջրոյ հատար-
ձակ ի լուսոյ կայցէ. զկոյ առնու յոյն հայկոյնատ
ծառոյ երկնից. զոր յատոյն առնէր ի ծառո
առնցուն։ Այր եմ չ'նեղ այդպէս, զոր-
ակս այսմ գրոսմնատ բնոյ ամ առնիս չի
նել. զոր ոչ կարծելոյ։ Բայց այս ինչ ոչ ծառ-
առաջ ի ձեռնարատ, եմ բնատ նա առաջ
հոյ յերկս գրոսմն, գիրս առնելոյ առ այն հայե-
ցառած առանցոյ, որ առաջ յարդարահայեաց
ի ի նոսա։

Ընդ երկնս. եմ զարդ մարդնեղն, կամ առնի
կոչնացուցիչն ծծուած նոսա՝ ի զառապատ առ-
գիս հատարի ի երկնէ. մնդառատոյ և ի նոյն առ
գի յանդգանել ծառնատակոյ։

Պատասխանեցեալ եմ ոչ գոյս չինել վն յոսոյ երկա-
ծոյ, կամ մարդնեղ, որ ի այն առգիս ծածկել
կոսն։ վասկ ի ծոյս հատարատն առգոյն չինէ գիտ
յերկնէր մատառոյս։ Նայց է եմ. վն գի ձեռ
մարդնեղառնոյ ի գնելոյ այդոյ մարդնեղառն մարգնոյ
ի հասնելոյս հնարատոյ եմ՝ ոչ գոյ ոչ գոյ գիտ
գրեալ բնոյ։ Պատասխանեցեալ եմ՝ ոչ գոյ ոչ գոյ
գրեալ երկնէ ոչ գոյ ոչ գոյ գրեալ, և երկնէ

գրեալ

զրնեռա երկնեց · բայց այնր ե յայտեց այլոյ կո
չէն Հիւքմ · Իսկ ՚ի նոյն առ զի կարող յանցանել
Յանանունակաց խոտորին, վն բանաց երկայնօդ կա
տարեսին, որք կամ նոտոյ դոյանան և բացեալ
լինին, և կամ յայլ ինչ պատճառե զբօսել ե
րեսից հերետոչքս ազգին : Ա յլազգացան շատ
լեցի ցայս վայր :

ՅՕԳՈՒԱԾ ՎԵՑԵՐՈՐԴ։

Յուդա քինի աւձին։

Ընկերակալքն պատուկեալ ՚ի չարժոցէ զայր
ծուխն երբեմն չարաշունչն, ոչ քարն
արձակեալ ՚ի ձեռանէ · և ձեռն յաղթանէ , և
առաւելն ՚ի պատերազմական հրացանէ : Ա յլ
խնդրելի ևս ոչ իցէ պատճառ այսր չարաշունչիդ
չարժմանցս : Ասեցեր Տառապին , ևս ոչ վանեալ
յատակէդ կոպնեան, ՚ի ևս ինկանել կոյս բնեւոցեալ
յատակ վայրն զննեկեցոյն : Իսկ անուանք ևս այս
երկնէ բնաւին , ասեալ երբեմն յայնմ պատճառի.
յատակ է · ապա բնակեցեալքն սրբ Տիրոջդամ
կացցուցանելն ՚ի չարժմանն , անկեն ՚ի նոցա · բայց
ոչ Տառապագ · զի այնչափ ինչ կորուսանէն և
չարժմանէ անտի , այլայի փոխադրին յայլ տեղի զոր
օրինակ ՚ի յօդ : Ա յսոյ Տառապի կարգեսցոս :

Եղափոխութ։

Ընկերակալքն չարժին ուժգնաւթի , որ ապա
սարի ՚ի նոցանէ չընկերացոյնէն :
Ցուցանեմ : Ես նոքա ևս ուժգնաւթիւն այն և
չընկերացոյնէն, ոչ այլ կարէ ապրեցոյ : Օրինա
ուսանիցէ լինիցի ասես : Ես զարձեալ ուժգնա
ևս չարժիցի ՚ի ՚ի չարժոցէն · այլ բնակեցոյնէ ՚ի
՚ի նոցանէ ուժգնաւթիւն ևս : Ասեալ ևս ի նոցանէ
ևս

ինչպես՝ ցուցանել։ Վասնզի յայն ինչ է ուժգնու-
թիւն, որ բոլոր առնէ պղոյ խառնուրդ՝ ի տեղ-
ւոջին, և վասն զի՝ [illegible] ոչ թէ օդն բուռն
առնէ քարն, այլ բարն օդոյ վանելով զնա յա-
ռաջոյ կոխմանն, և պատառելով։ ուստի քարն
է երթն արարող։ [illegible] օդն երթն կրօղ, և զ[illegible]
մակաւ վ[illegible] ընդ [illegible]անձրեւանաւ [illegible]
գոյն լինեն ընկնելոյն չարժուն։ Ընդ ուժգնու-
թիւն է և յընկնելացուն, երբ ծառայուն [illegible]
չարժէ զերծանիլ, որ յընկնելոցն։

Տատասիւ։ Օդն ընդ[illegible]ացեալ՝ և [illegible]
ոչ չարժէ զընկնելացուն, և [illegible] վանել՝ [illegible] կոխ-
մանել։ Ընդ ա[illegible] ուժգնութիւն յառաջագոյն է՝ քան զընկնելացուն առ
ի վանել զօդն։ Ուր գործեալ օդն ոչ է յար-
մար ընդունելոյ զուժգնութիւն զընկնելոցն, զի
այնչափ առաւել է ընկնելիք ուժգնութիւն, որ-
չափ ծանր և պնդակազմ է ընկնելացուն, ոչ՝ ի
քարն քան ի փուռն։ խակ արդ օդն է լայն և
[illegible]ն ընկնելոյ [illegible] չարժիլ [illegible]
առնս օդոյ։ ոչ յորժամ ձգին ընդդէմ հարկա-
նեն և հակառակս ընդ[illegible]։ Բայց զայն [illegible]
նամբ։ [illegible] օդն [illegible] յառաջոյ
կոխմանէ, և զ[illegible] ուժգնութիւն [illegible]
կոյս օդնէ չարժեաւն [illegible]։ Ուր յայս միտս արեւ-
առակ՝ ասաց զընկնելիքն չարժուն, յայտ
է [illegible], երբն օդնականել։

[illegible]ակիցս։ բազում [illegible] միայն տրմամբ օդոյ
[illegible] ձգի, ոչ առանձին կատարեալ՝ և ընդարձակ ուրս
[illegible] գործոյ, և գնաւակն [illegible] տակ փշրանիւ
[illegible] ոչ երթիւ այլ զրուելն [illegible]։

[illegible] հրացանէ, բայց [illegible]։

(1) Տատասիւ [illegible] ոչ չարժի յօդոյ մի
[illegible] ի որ երթի, այլ յառաջագոյն զրուելն է,
զրով օդն [illegible] վանելով կամելով տարած-
նել՝ վասն զի ընդ[illegible] հարկադրեալ [illegible]
նուն [illegible]։ Ուստի և ոտքս չարժին [illegible]
գոյ, երբն զայլ վանելոյս յառաջագոյնն է։

Սակ-

Պատասխանեաց Տէրն ընդ Յոբայ եւ ասէ. Ո՞ վէճ ընդ Տեառնէ ասացեալ վանողն ձեռին զառաջակայսն ազգն, եւ ասացեալ դառնալոյ ազգն ի թիկունս կոյս, եւ յառաջ մղելոյ զգեարն Ընդ այս ամենայն ոչ ինչ բաւական լինիլ առ այդ։

Պատասխանեաց Յոբ եւ ասէ. Ես եմ ի ձեռոց վանիչ յառաջոյ կողմանէ ազգն, եւ դառնալոյ գայ ի թիկունս կոյս. բայց այս ուժգնութիւն ի լոյծ մատ ձեռ անդ Տեառնէ՝ եւ ոչ կարէ տանել երկար, եւ զոյնչափ շարժուածս տալ գթոյ։ Աւասիկ շարժուածս գթոյն է մանուածոյ յուժգնութիւն որ տպատարեալ է ինձ. եւ միայնակեցոյ կար, որով ազգն անթիզհաս վանի։

Պատասխանեցից, եմէ էր ի գթոյն ուժգնութիւն որով շարժի. շարժէր խրտվի Ընդ ոչ ինչ մատ ձեռ շարժի խրտվիւ. ապա եմէ ոչ լինէր ի նոսա գթոյն ուժգնութիւն եւ ի կարծուածն։

Պատասխանեմ եմէ ուժգնութիւնն որով շարժի գթոյն, է ինձեա երբեմն կիրք ի կատարեալ յայլմէ. եւ վասն այնորիկ եմէ ոչ լիներ, այլ յայլմէ շարժիւ Աստուծոյ միանգամայն ինձեդ ուժգնանայ եւ ի կարողութիւն ըստ նոյնոյ. այլ ի, ի ներգործուածն ուժգնութիւն, զի ունի զայն ներգործուչն, բայց ի կարողութիւն առ անգործն. զոր ոչ ունի. այլ նոյնն ուժգնութիւն առ այն գիմէ։

Ասեցից. Ես գոյ ի մարմնի շարժեցեալդ այս ուժգնութիւն, այլ այնու եակ եմէ է լիմ ի շարժման, պահանջէ ձեռ ի ինձնէ Ապա ոչ ընկճուցանէ, եւ ոչ այլ ինչ շարժի յուժգնութիւն։

Պատասխանեմ. անհնար է եղանակ, եմէ մարմին ինչ ի վայրկենի յուժգնի ի տեղւոջ աւրեալ պահանջիցէ լինել այլեւս, որ է շարժիլ, եմէ ոչ կայցէ պատճառ ինչ այլ պահանջման Ընդ որ առ ոչ պահանջէ բանիւ եղով գոյացուածս, առա եմէ հանապազ պահանջէր շարժիլ. եւ ոչ քանիւ առելոյն՝ ուր է, քանզի ի նոսա մանաւանդ պահանջի դադարիլ, եմէ ոչ շարժեցեալ եւ ոչ քանիւ առելոյն յոր գիմէ. վասն զի տեղին

այլ ոչինչ ունի, զհետաւոր մարմինն զայլ կերպ
ձեռնէ, մանաւանդ զի չկարէ խակ և այլ մար-
մնով, և առանց բանալիի ոչ գաղանի՝ ներսա-
նէ, առ՝ ի վիրապ ընդ երկրագունդն։ Այս միայ
առնէ, մի զայլ մարմինս ներսանելի պահանջէ
մարմինն ըստ ինքն, որ չաւելորդ է՝ ի նա զայլ
մարմինս կոչելով։

Երկնեցաւ անդրէն։ Յայնմ պահուս, յորում ըն
հեղեղաւ ի գագաթն՝ ի չորեսին, գազարն և ա-
ւազդանի ձգ։ Այս ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ նոյն խակ ներգործական շարժուն։

Պատասխանեաց ոգեառնալով զհետևաւորէ։ Քան
զի չէ յայտնեալ այսպէս ինչ հետևի, մի ա-
ւազդանի ընկերացեալ յայնմ պահուս հետգանել
յորմէ շարժուն ձգ խոտորեալ։ Քանզի ասա-
բելոյն՝ ի բնութենէ ա-ւազդանի՝ զի սա ունի
դիպակաւոր կապակցութիւն ընդ բնութ շարժել
այլ ինչ։ Ոչ ցայնժամ ասէ՝ ցորմէ բնութիւն,
և ոչ հետգանել, բայց միմիայն ցայնժամ։ Ասա-
նին ասացեալ պատճառաւ ոչ այսպիսի կապակցել զբնութիւն միմիայնոյն, որ ի նա զիպեալ
ցորմէ հետգանել ունի զոյս ընդդիմացուցիչ
միմիայնոյն։ Ընդ զիպեալսն այս ոչինչ՝ ի միջոցէ, և յայնմ ժամանակի, յորս յարձակի ընկերացեալ։ Այս միմիայնոյն յարձակելոյն ի ժամանակի, որ ի նա զիպեալ ընկերացեալ
հետգանէ։ Եւ այնպէս գազարն շարժուն ընդ
հեղեղեալն ըստ ընդհանուր ազդանի, ոչ ասել
զայլ շարժուն։

Յաւելուցաւ ևեթ, երկու ներգործականք ոչ կա-
րեն ընկալ միմեանցմէ ի նոյն։ Այլ միմիայն ի-
նեալ ազդանի միոյ ի քոյն ձգելով, ի միմեանս
լինելին՝ ի ներս երկու ազդանիս ներգործեալ
զի ապատարելոյն որ զիպի՝ ի վեր, և բնութեալն
որ՝ ի խոնարհ։ Այս ոչ գոյ ինչ՝ ի ներս ազդ-
ման։

Պա-

Պատասխանեմ զանազանելով զՆեծագոյնէ. Նէր
Հակառակ ոչ կարէին միանգամայն լինել ՚ի նոյն,
ըստ այնմ որով ՚ի ոմանց Նէրհակացեալ,
ընդունելի. քան այնմ յորում ոչ ՚ի ոմանց
պէս Նէրհակացեալ, ասացաւեմ։ Ընդ՝ Նէրգործեա
կան ուժգնութիւն ՚ի վէր կոչ, ոչ ՚ի ոմանց
Նաւակ Նէրհակ ունակական բնութիւնք ուժգ
նութիւն որ ՚ի խոնարհ, այլ միայն Նէրգործուն
նէ, որ ՚ի բնէիցէ ՚ի խոնարհ։ Եթէ Նէրգործու
թիւն Նէրգործութիւն ՚ի Նէրհակացեալ, և ոչ ՚ի ոմ
բիւն ակզբան գոնէ ոմանցմանէ։ Ոչ Նէրգոր
ծութիւն անխուսափելի ՚ի Նէրհակ Նէրգործութիւն
արդ արտիւթիւն, և ոչ ՚ի ոմանցմանէ, կամ
կարգաւորելի յորմէ յառաջ գոյ։ ուստի ոչ գոնէ
կութիւն և ոչ գկարգաւորելի միջոցի յԿենդանա
ցէն։ Այնուհետև ուժգնութիւն ՚ի վէր միջ
ոց ՚ի քարէն Նէրգործական ուժգնութիւն և
գաղափարելի ՚ի խոնարհ. քայց գրեթէ գործ
կութիւն, կամ գաղափարն, յորմէ ՚ի այնոցիկ
գործութիւն՝ ոչ բնաւին ՚ի միջոց։ զի այս ուժ
նութիւն յաւելուած արտաքուստ գՆէրհակն որ
ոյժս ոչ ապաւորել ՚ի քարէ, միջոցիլ նուազ գոր
ծութիւն արձակական գանազանելոյն ՚ի ՚ի
Նէրհակացեալ։ Եւ քանզի գործութիւն այս ոչ կարէ
լինել գաղափարի՝ հանապազ Նէրգոր
ծութիւն ըստ՝ Հակառակ այնր ուժգնութիւն՝ յորմէ
խոտանեն, և վն այնր ընդ գաղափարել Հանուն
պատճառին որ ՚ի Նէրգործ Հաց գՀակառակն զայն,
առ ասացաւ ասացաւ ակզբացուցանել գնա, միջ
ոչ ՚ի ապաւել։ և այնպէս Կծանեն ուժգնութ
թիւն ընդհանրացոյց ՚ի բնաւորութիւն գործութիւն,
որ ոչ անհակառակն այլ գաղափարելի Նէր
հակ Նէրն։

ՑՕԳՈՒԱԾ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ։

Յորժամ անդրադարձ իմ ընդոծ լուծման ։

ԱՆԸՄՆԱՆ ձգձալ ուժգին , յորժամ զարկանէ ք կարճք ինչ , յետս ընդոստնու ։ ոչ ցուցանէ փորձն ։ Զի գնատին զարկուցեալ ք արմ , թեպետս ոչ նոյնչափ , սակայն հարուածն մի ուժգնութիւք յետս ընդոստնու ։ և ուղիղ է թէ ք հարցի ուղղորդ - իսկ կողմնակի՝ եթէ ք հարցի խոտորնակի ։ միշտ զի խոտորնակութ անդրադարձութիւն հանապազ հաւասար է խոտորնակութիւն ընդհարման ։ եւ երկուքին հաւասար անկիւնս կացուցանէն ։ Ապրդ՝ ինդգրի պատճառ այսր անդրադարձ չարժմանս ։ կարդեսիոս ։ և բազումք ևս հաստատին ։ Թէ յանդրադարձութիւն կայ միայ նոյն չարժուէն և ուժգնութիւն , այլ պէսպիսանայ ըստ բացորոշութիւն ։ Զի ասէ , որին ընդդիմակաց գնատին ոչ հակադրի չարժման նր , այլ բացորոշութիւնն միայն , զի մի՛ երբ թիկն այլ յառաջ ։ Ապա միասիւ չարժման նոր բան գնատս զջրացեալ՝ հարկի ք կրունկն գառնալ և յետս ընկրկիլ ։

ԵՐԲՈՐԴՈՒԹ ։

ԱՆդրադարձութիւն է նոր չարժուէն , և նոր ուժգնութիւն , յառաջ եկեալ յառաձգութիւն տարեալոյ յետս ընդհարելոյ , կամ յետս ընկրկելոյ ։ և կամ յերկոցունց ։

Յուցանել առաջին մասն ։ Չարժուէն և ուժգնութիւն ոչ կարէ լինիլ նոյն ք չարժման և ուժգնութիւն , որ ինքեան ներհական , զի ոչինչ է նմա հակ ինքեան ։ Այլ չարժուէն և ուժգնութիւն անդրադարձ է ներհակ ուղղոյն , քանզի են ի մէջ

Ի՞նչ եղեալ ուշացան հակադրելոյ, զանէ ի տա
ւիմաբ անգրագարձութեանէ - ոչ գնասցին զան
իմաբ անկեալ ի տարերակ տեղւոյ, և նոյն
պիտ վերստ յառնոյ յիւրմէ առաջ անկանս : Ա՛ստ
շարժուն և ուժգնութիւն անդրագարձ ի տյլ
ի տեղոյ :

Տատասին. շարժուն և ուժգնութիւն ուղիղ՝ եղծանէ յընդառաջ երևեալ մարմնոյ : Ա՛ստ յան
գրագարձութիւն հարկ է ստուգապէս նորոյ իրիք
Հնոտութիւնոյ : Յուցանէ առաջարկութիւն : Ա՛ստ ինն ընդ առաջերևեալ, ըստ շա
փոյ ներգոյ գիմադարձութեանէ նուազել շարժուն
և զուժգնութիւն ընկեցելոյն : Ա՛ստ ամ եթէ ա
մենևին գիմակաց լինի նետած հեղձուցանէ զնա :
Հնոտութիւնոյ յայտ է : Իսկ զառաջարկութիւնս ա
ռաջանայ փորձել, քանզի անառանելիք, զի ուժգ
նութիւն և շարժուն ընկեցելոյ՝ այնչափ առաւել
անդադանայ, որչափ առաւել ընդդիմանայ մար
միին, յոր յարձակին : Վասն երկրորդոյն և ուժ
գին շարժին ի պարզ օդս, զի նուազ ընդդի
մանայ : բայց ոչ այնպէս կերկար և ուժգին ի
գազաշխառնեալ օդ, զի առաւել ընդդիմանայ : և
նուազագոյն եւս ի ջուր, որ քան զօդ առաւել ը
դիմանայ : և եւս նուազագոյն ի սնդին : Ա՛ստ
տարօրինն գտանի երբ ընդ առաջերևեալ գիմա
գարձ անդադանայ շարժուն և ուժգ
նութիւն ընկեցելոյն : Ա՛ստ յորժամ գտանի և
լանիլ ի հանգիստ մարմին ընդ առնելին գիմա
գարձ, ոչ որպէս կձգայ գնդակին, շարժուն
նորին և ուժգնութիւն առնելին հեղձուցանէ, յոր
ժամ իսկ գազարեալ ի շարժելոյ, եթէ ոչ ընդդի
նութ ոմն յետիւրէ նորա շարժուն և ուժգնու
թիւն ընկեցելոյն. զի ի շարժմանէ նմա, և յուժ
գնութիւն փոխադրի ինքն ի սա : Ընդդ յորժամ
մարմին ինչ կարծր և անշարժ ընդառաջ երևեալ
յոմ ի շարժմանէ իւրմէ և յուժգնութենէ ոչ կո
րուսանի ընկեցելոյն առաւարել ինչ, յորժամ առ

թոյլ տալ հայհոյել զԱստուած եւ զաժդահարել ի , որ
յիմարեան անզգիտին գնան ընկերին :

Ա յլ եւ ևս ի գեղեցիկ . զի գնասցին ընկերք ի քաղաք ,
առաւելագոյն եւ ընդարձակագոյն շահիւ գնան
քան եթէ ընկերանայն ի տեղւոջ . առաջ եւ առնել
լինի ի շահաստանի խոտի փոխադրել ի դաշտ : Ոչ
պատրիկ ի քաղաս բազում շքեղանակք լինին ի
գնասակ անասն , խակ ի տեղին եւ ոչ միք : Առևոյժ
կերակրագոյն եւ բազագոյնս շահի ի քաղաքն
քան ի տեղին : Ապա առաջ առնէր , եթէ շահ
ժառանգ ընկերացոյն զանասունս ելանել տալ
ի դաշտ , վն շահաստանն ի դաս փոխադրէր . եւ ոչ
վն մարտնոյն գխոտագործ լինելոյ այնր շահաստանի
զի տանուտէրն զխոտագործ գնել ի ընկերացեալն
գեղացի զընդառաջ ելեալ մարդինն , այնչափ գոր
հազ առնուլ ի նր տեղւոյն : և այնչափ ա
առնել , որչափ մարդինն առաջ ելեալ : Ապա
կամ ևկիզ և դէպ առաջագոյն տան , (զարմ զի
գեղիկ Հասն Ա տրիճս տուն առնէ այլ երկ
էլն ի դէպ զարիւնաժող .) Ենէ ազգ ի գնասա
պրեսան զառաջնակաս գրաւել ի որոյ ի դէպ
նիզն մինի դեռաս : Վճռել յոյժ ամենայնի ինչ
կարծր ի կարծր զարիւնացանի ի զարիւնաժող
առաջ տասնեք երկոցունց , և կամ միոյ կերկո
ցունց Ընչին , բայց Ընչեալքն առաջակաս
գրաւել ի վաղվաղակի գառնան ի նոյն ամսի
գրաւել ի որով Ընչեցան , և այնուհետ զառընկե
ցեալն առաջակաս նոր շահաստանէ և աժդա
հեալ , որ արտագրի ի նոսա : Եւ գոյա գգոյ
ուել խակ է առանձել . զի ևէ ի վր ի վր լսել
առիւծն անվնաս ի վերստաս արձակեցեալ գչին
առիւծ փղակրեալ , առնել աժդահեալ ի վոյլ
կոխել նա զգարն . բայց վաղվաղակի ի ի ծախե
նալ այնր աժդահեալ , լսել առաջակաս գր
րուել գառնալ անգրկն ի նոյն , և փոխարեն
կի վանել ի վերկոյս գչնասակն գրկել ի ցնդեցեալ
քարշրուել : Ապա անդրադարձ շահաստանն և
աժդահեալ այնր գնասակի յոյժ ամենայնի և յոյ
առաջակաս գրաւել լսելն և առիւծն :

առնել լինիլ պատուաւ ամ շարժական և ուժգ-
նագոյն անդ բազում տալուն ։ ՚ի խոյանալն ի
տարածս ։

Ցուցանել նախ ։ զի ջի ոչ գոյ յատակ երկիր
զոյլ հաւասարական և պատշաճագոյն պատուա-
ւոյ անդ բազում շարժական ։ Այս յայտնի կամ
զլինիլն անդ բազում շարժական պատճառ ա-
ձգականն գրաւելն ՚ի ջրոցն ։ ոչուք էր
կամ ուրուք ։ պրպտեալ անդ յանդ երեսս երկ-
նիցն ՚ի վերոգրելոցդ օրինակի գնոտակի և
ապրանի ։

Ելիցուք ։ զի ամ անդ բազում շարժուն պա-
տճառ զլինիլ անդ բազմանալն ջրոյ
յատուցմանէ գրաւելն ։ Վասնզի ոչ գնոտակի
անկեալ ուղղագիր ՚ի վեր ելանէ ։ ուզիղ գոլով ։
և անկեալն կոյնոտակի գոլով և կոյնոտակի ։
այնպէս տեսանելի լինիլ և յամ անդ բազում
շարժուածս ։ մանաւանդ ՚ի Հարկ խոկ ՚ի այնչ
լինիլ ։ ՚ի ամ անդ բազմանալն կամ ՚ի վատ-
նալն ։ Ընդդէմ ՚ի չէր յատուցմանէն
գրաւելն ։ ոչ ուրեմն առնել ։ ՚ի գնոտակի բնու-
թենէն հոսելոյն ուզիղ ։ և հոսելոյն խոտորելոյն
անդ բազմանալն ։ Վասնզի առնել ՚ի ընդ ա-
նաչ հիմամբ մարմնին զարժանալ և զանձնա-
բնական հոսելոյն ոչ բաժանելոյն ։ այլ միայն զգա-
նալն ՚ի նր ։ զի ոչ ուրեմն ՚ի ասելն այնր ուժգնա-
գրացուցանելն ի ներ զանազանին ընդ այնր ոտ զայլ
նոյ ։ և զնոտակ գնոտական ։ և ոչ զայլոյդ ։ և
ոտ այն անկեալն ։ և ոչ ոտ այլ ։

Ապա ։ անդ բազմանալ շարժուն յայն մարմնոյ
միայն ուրեմն զառնել յորս ՚ի ատամգական զգա-
նալ ։ խոկ յորս ոչ գոյ ։ կամ ՚ի գոյլ ՚ի զգանա-
գոյ ։ ՚ի նուազն ոչ գոյ ՚ի միոյլ ՚ի և ՚ի ոտոտ բնին
կուզին ։ Գնոտակն ՚ի միոյլ տղոյատակ ։ յորմէ
անկանել ՚ի բարձրոյ ՚ի ոտոտ գարբնոյ ։ կարի հին
ոտոտ ։ Կոյնոտակ և գնոտակն փղոսկրեայ ։
կնոյ ։ և ապակեայ ։ զի կարողագոյն լինիլ
՚ի դոս ատամգական զգալ ՚ի ։ Յայլ սակա-
ոտոտ գնոտակն երկայն ՚ի չնոտ միոյլ ։ և ոտոտ

գնա

զնա ասկեզկեն. և քան զնա անապկեայն, և քան զնա կատարեալն, և քան զնա զանազան զանձեալն ի փուշ կուսոյ վերնակենալ պատմուճան: Այլ եթէ այր ոչ ի կարծրակուռ ատլ գարնանոյ, այլ ի լաւ ազնուական անկանիցին, զառաջնոյն վերջ զոյգր առաջադրեաց Ներսէս անդրանիկ իշխան նոյն գրէն ինոյն զառաջ ի վեր վանէ: Առաջին երկամեայ արձակեալ ի հրացանէ և պարեալ պատեալ առաքելոյն քրտամբ. ոչ ինքեան խնդէ և ոչ յետս ընկրկի. այլ ընդնեղով առաջնոյն, ի առաջս պարապին անկանի: Ընդ որս. զի ոչ պահապի ուժգնոյն, և ոչ մարին բռնադատիցէ նոյն դիմակալ և զնարդ ոչ ընկրկին: Ցայտ է եթէ, վ՚ զի առաջնոյն բերաբ առնի տակաւ է, և ոչ զօրն զայնցան մարին վանել: Եթէ առաջին այն ընդարձի ըստ մարին առաջնական, զտրօրինակ ըստ կնճռոց ծայրս ինչ այլ ուժգնի զարկումամբ. մինչև զնաւանս նոյն խոտոռակիլ, ոչ ընկրկի յետս. բայց եթէ մեզմ զարկանիցէ, որով չեզն կարող չինաւսի կնճռն նոմանել, անդրէն յետս ընկրկի: Ցայտ է եթէ վ՚ զի յառաջնումն անդ առաջնոյն խոտոռ կեալ, ոչ երկնչեցուցանէ զնոր զբաւնեն: Ընդ յերկրորդումն առնոյն պատճառ, և մեզն ձրնշելոյ, յետս առնէ զզօրսն եթէ: Եթէ զնաւսար գնասկս ի պարպատ, կամ յայլ ինչ առաջնական մարմնոյ, կախեալս առ մեծամեծ ի մեզս հաւասարապէս վերառեալ զառաջեցեալ. ը Թողացուցանէլն բանեալ ի մեծանոյ յետս ընկրկին ի նոյն բարձրութիւն. վ՚ զի ի զարկանոյ անոնց Ներսէս մատանէն անդր ընդարձակել՝ գմեծանոյ գաշնոյս վանելոյ: Ապա եթէ գնասկ քո լցեն ի կուսոյ փորք ի տղոցեղոյ վ՚ չաշնելոյնչ զառաջնական զօրսն զայս, և յառաջնէն ի մեծանոյս ոչ ընդառաջեալ յետս, այլ կանգնացեալ զերկրայ չարժումն և զուժգնեալ մեծն անդրադարձ: Ընդ՝ յետադարձ ի պատերազմեալ փոքունց ասեն՝ յայտնապէս առ նեմնէ: Զայս՝ եթէ կորնչ չարժումն և ուժգնա-

[illegible]

Պատասխանեմ եւ ասեմ ընդ առաջին. եթէ ոչ ասէ
զի ոչ ունիցի զանձն իւր, այլ զի ոչ ասիցէ զանձն
իւր ունել. զի ոչ ասէ զանձն իւր ունել, այլ ասէ
զանձն իւր ոչ ունել. զի ոչ ասէ զանձն իւր ունել,
այլ ասէ զանձն իւր ոչ ունել. զի ոչ ասէ զանձն
իւր ունել, այլ ասէ զանձն իւր ոչ ունել. զի ոչ
ասէ զանձն իւր ունել, այլ ասէ զանձն իւր ոչ
ունել. զի ոչ ասէ զանձն իւր ունել, այլ ասէ
զանձն իւր ոչ ունել. զի ոչ ասէ զանձն իւր

և կամ թէ երկոցունցն իսկ իցէ առաձգական, զի այլ և իցէ մասունք ըստ Ռեչիկն յորժամ վնասն դառնան, բնագոտացանեն զինեկիցսն։

Պատճառ. ոչ երևի, թէ հնար իցէ Ռեչիկ մասանց ամրակուռ մարմնոյ, զրօրինակ պողպատի քաջ միաբոյլ, յորժամ գունեալ լինի յայնմ ձևի թոյլ՝ ի չափաւոր բարձրութենէ անկանել ի սալ հաստատեալ։

Պատասխանեմք թէ արդարև Ռեչիկ. և թէ երկմասիս, փորձեալ և առնս։ օծ զսալդ սակաւ մի ձիթապով. և որչափ ի բարձանց անկցի ի նա գնասցի, այնչափ մեծագոյն զորութիւն հնարս տացէ ի նա ապաւորելոյ. և այնպէս ի միտս առցէ, թէ յառաջին զարկումեանդ առաւել Ռեչիկ, և ոչ երկրորդ յայնմ մասին, ըստ զարկուցասս։ Բայց սակի ինչ՝ ինձ ոչ գոցէս. վասն զի Ռեչիկ մասունքն նոյնհետայն ինոյն գառնան։

Պնակեցս. ապա եթէ ամրակուռ մարմինք երկաթի չունիցին զառաձգութիւն ընդ բաղխիլն՝ ի միմեանս ոչ ընդարձուին։

Պատասխանեմք թէ այո՛։ Բայց չէք ինչ ինձ ամրակուռ մարմին առ միաբոյլ, առանց առաձգութեան, վասն զի դէթ Ռեչիկ մասունքն նոյն ինոյն գառնան. և այն միայն բաւական է առ ընդառաջ բնկրկուելն։

Ասէ դիտելիէ. զի՝ ի յոյժ կոշտնակի անդրադարձութեան, ուժգնութենն ուղիղ դիմակ ոչ խաղայ. չէքանի. այլ՝ ի նմանէ և յառաձգական զբաւթէ վանող մարմնոյն լինի խաղանակ։ Վասն անդրադարձ շարժումն որչափ առաւելէ՝ ի կոշտանել, այնչափ առաւել առնէ. թէպէտև առաձգութիւն յայնժամ ոսկու Ռեչդրծէ, վասն նուազ լինելոյ Ռեչման։ Ա՛նեռանդ լինել և հարուածն այնպէս կոշտնակի, որ յընդ առաջ երևալ մարմինն դրկեթէ ոչ ինչ ուժգնութենէ տպաւորել. այլ միայն զդխնաչն ուղիղ՝ առ փոքր մի խաղաբկեցուցանել՝ ի նմանատարհէ երկրէ, ոյր տպաւորութեան ինչ զառ՝ ի վայր որոշէ միայն զուժգնութենէ ծանրութէ, զի մի՛ իցէ առնենիւ զառ՝ ի մէտ,

զոր

զոր բնաւից ախտից ուժգնութեանէ ծանրութեանէ ։
Ա՛յլ չայտնի ոչ ոք ինչ գիտութիւն ։

ՅՕԳՈՒԱԾ ՈՒԹԵՐՈՐԴ։

Յաւետ երթեալ աւետարանել։

ԱՅԱ՛ՏԵ ԹԷ ծանր մարմինն կախեալ չէ՛ա
նէ, վերառեալ ՚ի մէ կողմն ՚ի զատիմ ան
կայից՝ յոր գոգաւորեալ կայր, յորժամ թողացու
ցանէ, բնաւորեալ ծանրութեանէ գահավիժ դիմէ
՚ի խոնարհ, ոչ ուղղագիծ, զի արգելանի ՚ի լա
բինե, յոր կապեալ կայ, այլ գետակի չքնաղակաւ
ծուղ երթև ժամանէ ՚ի զատիմն՝ ոչ զկոյ առ
նու, այլ ՚ի վերկոյս եղանէ մերձ ՚ի հաւասար
բարձրութեանէ ուստի էջն։ և զայս առնէ բազում
անգամ մինչև ՚ի սակաւանալ ուժգնութենն առ սակաւ
սակաւ՝ մեռ բազում եղեալ գործելոյ՝ և փոքր
փոքր զերթեւեկս կատարելոյ, խաղաղ դադարէ։
Արդ՝ ինդրի, ՚ի զինչ ինչ պատճառս այնչ ուժգ
նութենէ, որով առկախեալ մարմինն այն՝ զեր
ծանրութենն ունելով ՚ի վերկոյս եղանէ։
Երկու պատճառք եղեն, որոց կամ մինն, և
կամ, ոչ հաւանականագոյն թուի, երկոքինն
իսկ զվերկոյս զայս գործեն։
Պատճէնն է ուժգնութենն առասպել յիշանելոյն։
Քանզի ոչ հանգիրձեալ եղեալ առաքեկայդ, յոչ
և ոչ յայս իսկ է, ծանրն հասեալ ՚ի բարձուէ ՚ի
խոնարհ, չեւ բաշխանեցեալ վայրկենից առասա
կագոյն ներգործական ուժգնութենէ։ Իսկ քանզի
ուժգնութիւնս այս է ՚ի ծանրութենէ՝ բնաւորեալ դե
մի ՚ի խոնարհ զատիմ գծիւ։ Բայց չհանդա
րեալ, ՚ի գիծ պարբերական։ Ապա մի՛ զի այս
ուժգնութենէ այսոցիկ որոշեալ, յատուկ իմն է
յոյժ առասպագոյն։ և մի առկախեալ մարմինն
՚ի զատիմ գծէ խոտորի դիւրաւ։ այնուհետև
ուժգնութիւն գիմեալ առ կախելոյն՝ ընդ որ կոյս
անհատարար կոյսն՝ վերկոյս առնէ։ մինչև ծանր

թուէ ինձ, որ ի սկզբան եկիր ազգիս ասանգա
կի՝ ապա ընկերանալ առ առաքեալսն առաքելոյն
միոջ ի սոցանէ։ Եւ յայնժամ սկսանիմ այլ ուժգ
նութեամբ ի Տեառնէ անուն պատճառանալ. ո
րով առկախեալքն ի վայր կոչս մին. և հասեալ
ի գառիճաւոյ դիծն վերկոչս առնէ ոչ միան
գամն և միառնչաւն. և այնպէս հարատաս մի
նուագս, բայց ի չգան գին փորր, ի Տեառնու
թենէն, որ յամ վերկոչս պատանեցուցանէ ինձ մին
չև ի սոցանէ և յայնժամ առկախեալքն ի գառ
նիճաւոյ գոչեն վերկոչս առնելով ինձ մին
չև ի սոցանէ։

Ա՛ռէքեա, ոչ ինձ ի դէմ, ինչ ուժգնութենէն
Տեառնէ՝ ի Տեառնութենէ ինդրելով վերկոչս հակա
ռակ Տեառնութենէ։

Պատասխանեաց ինչ Հնդկաստանէ բանդ, յորժամ
ուժգնութենէն այնպէս է ի Տեառնութենէ, որ ոչ
ինչ բնկերանալ կայ այլոցառ, այլ ոչ յորժամ
ի բնաւորութենէ Տեառնութենէ պատանդութիւն ինձ
խոտորեալ կայ։ Քանզի ամ պատճառս պատա
ղիս զգայի՝ ոչ միայն զինքեանս, այլ զինէնէնէ
ինձմանկանին զգաստանալն։ Ապա յորժամ
մոլորին ինչ Տեառնէ, այնպէս է պատանդութիւն, ո
րպէսզի ոչ գոյ Հնդկաստանէ ի հինգգրան, այլ
միայն խոտորեալքն մնային, Տեառնութենէն
պատճառ գնացուածոյ ուժգնութենէ, որ միան
գիս է յորդորութենէ, և ոչ գոյ ինձ խոտոր,
ինչ միանգամ ակնարկ Տիրոջ յառաջ խոտոր ի կարճ
ոչ գալն ի բարձունս երկրացոյ ինչ զառ ի վայր
հասանել ի գաղտ, երկրի ի հալեխտուակ վայր
անդր հպատակ, ոչ գիտէ ասանգա ուր եկաղ գնա
պատճառելոյ Տեառնութենէն, պրպտ էնինչ Հարկ
էր, ինձ ուղիղ անկանելոյ, այլ Հարցուած մի յա
ռաջագոյն Տեառնէ չարչարանաց առնելոյս, յոր
զառ խոտորեալ էրկրի զառ գնացեալ Տեառն ոչ
բոլոր

Ի՛ երկրորդ պատճառ երկոյ առկախեալ մարդոյ
է օդն ապականեալ ի ներկոյց կոպանել։ Քան
զի առկախեալն այնոքիկ ուժգնութենէ ոչ ինչ
Ջրել, վասն զգոն յառաջոյ կոպանել, և ոչ ինչ

Թագեալ լիասս, ասպնջապետս վարել զնոս ի նոյն կոզին ի լեռնիկսդ. և այնուհետև ոչ Թագոս գազա րել ի զառիմաքին վայրի, այլ անդ թագչին վանել. Եհուդա խոստովանեցաւ, զի Եհ առիւծի լինէր պատճառս, վերելք առնեսցէ մորենոյ լինելոյն յոյժ նեռոյ քան զնդակէդ խրոց: Ջի ոչ այնպէս առասին է գործելիս օգոյն ուժգնութիւն, ինչպէս վերադարձեալ առնել զայնչափ ծանր մարմին: Բայց առկայն կարէ սիակառուժգնութիւն օդոնական լինել:

Անդրեկեալս նախ, Եհ զի արդ առկախեալն որչափ յերկայն Եհէր կախեալ կայցէ, այնչափ քան զառաջ ուժգնագոյն երեւիսցի:

Պատասխանեմք, ոչ զի յայնժամ գերազանցն են էջք նր. քանզի մարմինն ծանր հաւասար ուժգնութիւն գերազանցն էրասի ի գիծ՝ որ չէ յոյժ զատ ի վերէ: Այլ որպէսիկ զծանր ինչ բնաւ մի մարգ կարէ շարժել ի աստիճան գոյն ինչ զատ ի վերէ, զոր բազմութիւն հազիւ շարժելիս ի կանգուն զատ ի վերէ: Արդ՝ որչափ երկայն է չափանն, այնչափ նեղագոյն լինին ի ծիր որ ոչ յոյժ զատ ի վերէ, ոչ ի յոյսոյ:

Անդրեկեալս երկրորդ, Եհ զիարդ ի շնորհոյն ինքնայն, ի հրաման երկարագոյն չափանին զնոր կախեալչէն ի նմա յերկարագոյն չափանին զնոր հանոյ երկայնիկս:

Պատասխանեմք, ոչ զի օգն անսարկալ միապէս օգոյ երկայնիկսեցոյ երբեք զհետացելոյն: Բայց անսարկալն զոյս ինչ ունի աւելի, զի յառկախել տարեալոյ դերազոյս պատասխ. և այնպէս նուազ հակառակիչ երկայնիկսեցոյ նր: Վասն այսորիկ ի ծանրագոյն և ի զոլորշաթաւան օդ առկախեալ ոչ ընկերի զոր և զնոյն:

Անդրեկեալս երբ. Եհ զիարդ նոյնոյառկախեալ տարեալոյ նմ երկայնիկ՝ մի քանզի մեծագոյն զնալ՝ զրնկեցէ ի հաւասար ժամանակի կատարել:

Պատասխանեմ. Վա՛յ ինձ ան-
կեալ եմ. վա՛յ ինձ ան-
կեալ եմ. վա՛յ ինձ ան-
կեալ եմ.

ազրևալ զօրութիւն : Բայց ի նահանջիկ բուռն ուժգնութիւնն այնպիսի առ ատեան ատեան, և չ ապատրիլ այլ ինն ուժգնութիւն ի բնաւորիլ զօրութիւ անտի , բնիւ անդրէն ի նախատակն , և այն հետ գինուած բազում անգամ . մինչև յայս կոյս յայնկոյս զառանցութիւն նեղդարձական ուժգնութիւն փոքր փոքր կարձալ՝ լինելոյ գազարուն ի հանգրեանական անդամ : Բայց այդ յաջկախելոյս , նոյնպէս և ի առաս՝ ուժգնութիւն այս նախատառարի յօդոյ , բուռ օրինակին , զոր վերս զոյն ցուցաք :

ՅՕԴՈՒԱԾ ԻՆՆԵՐՈՐԴ։

Յ–ԸՓ– ԷՐՓ–ՔԵ ԸՆՔՀՈ։

ՅԱյտնի ինն է , Թէ այս յատկութիւն ամենաշարժական զօրութիւն բնականի . պատճառ զարտաքոյ ուժգնութիւն ի յառաջագիմութիւն , քան յակզբան . այլ քարն հանելոյ ի բարձանց ի սկզբան մեզմով վայրաբերի , այլ ի յառաջագիմն լինել արագ արագ լքանել : և յայն ատեն այնչափ ուժգին զարկանի զգետնի , որ չարժ ի բարձանէ անկանի : Օրինի ե անտանել յիմ բնական չարժմունս . զի ոտս կտրացեալ ի գառնալն անդրէն արագագոյն չարժի ի յառաջագիմն լինել . նոյնպէս և ազեղն . և ամենայնիւ յիմանել իւրմանց . և այլք նոյնպիսի չարժմամբ ի բնեռէ ի բաց չերթալ գառնայ ի նոյն : Արդ՝ ինդրի պատճառ այսր երեւելոյ : Ոմանք համարին Թէ էջք ծանեալոց երագին . ոմք զի ի մերձաւորումն երկրի տատկանայ ծանրութիւն : Ա յտիս կարծէր Արիստոտելիս ըստ պատճառաւոյ : Ոմանք Թէ ծանեալք բարձին ի մագնիսական զօրութիւ հողոյ , որ արշաւի մերձաւոր է , այնչափ ուժգնեա ձգէ յինքն : Իսկ այլք Թէ յորժամ ծանրն գայ մերձենայ երկրիս , դադարէ ի ձեռ ի ձէջ երկրացեն , և վէմ այն ոչ ընդ

ձեռնոց յոյժ : Ի՛ր զոյգսինսն կոթեցեալ յոյներեակ առնէր զի երգապետն միտպես լինէր ի ձեռ, և ի ձեռ տանել հնար իցէ լինել : Ոչ ոչինչ առաւ կարացեալ և ոտիւն լարեալ երգապետն շարժեալն զառնուն ՚ի ներ Տեառքեալ ՚ի կիր . այլ Տանուցանդ շարժառիւն միտ արագ , ի ձեռ ՚ի գագաթեալ առ աջապարակին միտն ցնծալ լինելոյ . և ի ձեռ ՚ի ներքոյ միտն ցատրան . ի՛ր պէտ առ միտն ի կիրկիր , զառն զնա :

Ի ձայն ի ծալեալ զոյգսինսն և զաջին Տեառն կարծեալ , առ ցաջ զՏեառքեալ առնուն զոյգն ՚ի սկզբան , ոչ հաւասար զարձեալ և փոքրիկ : Հաւասար զարձեալն շարժեալ ուժգնագոյն շարժ մէջ զինչ միտ ՚ի շարժառն , զառն ոչ ՚ի զարձեալն : Ձայն և բանիւ , զառնգի ոչ փոքրիկն մեռանի ի պատուարգաւեալ առ միմեանս . ձայնակ փոքր ուժգնագոյն մեռանի առ միմեանս : Ձայն ոչ հաւասարն ոչ միանգամայն ոչ զինչ ՚ի ներ ՚ի կարէ . այլ զանկատար առնէ յառաջագոյն ուժգնացեալ . ձայնակ անզգայական զգալեն զառնգի ՚ի շարժեալ ՚ի ոչ , ոչ ձայն հնարաւորական ուժգնանալ ՚ի ներ բնաւեալ . այլ յառաջ զանկարէ . և առաւ զինչ ուժգնալեն : Ձայնգի անգրեալ հաւասարն յառաջ ցնծալ ցնծալ ներ ՚ի ներ հաւասարագ , միտն զառնգի խակ ուժգնագոյնն զոյգ կարէ , ներ ցնծալ :

Ձայակ և փոքրիկ . զառնգի հաւասարն հաւասար բանալիք զինակցին գագաթեալ , զինչ ցնծալ և յառն զարձեալ , բայց զառնգի մեռանի ցնծալ ձայնն բանալիք , առաջնագոյն վարէ զինչ ներ յառնէ : Ձայնակ երգեցողն զինչ ոչ ՚ի զինչ զինչ ներ ձգէն , զոյգ ՚ի գագաթեալ հաւասարն ձգէն . ոչ կ կատարագոյն յառնէ զինչ ներ ձգէն զառնգի բանալիք ոչ առաւ զինչ ՚ի ներ ձգէն : Ոչ առաւ զինչ ՚ի ներ ձգէն զառնգի ոչ ՚ի զինչ զինչ ներ ձգէն :

արագ ընթանալ : Եւ զանձն ինչ կոչուցեալ
ի գիւրն ելեալ հաւատալ թաղեմամբք կրկնել
լուաւ վարելոյն . երկեալ արագագոյն շարժել զիւր
կրթողացեալ քան յառաջնումն , և յերկոցունսն քան
ի բնակողացեալն . և այնպէս հետ գնալ միմեանս առ
հնարիւն արագ ուժգնալ նոքա :

Ապա քանզի անդադարաշարժական զօրութիւն ծանուցեալ
և ոչնոյ բնական շարժմամբ շարժելոյ , որ միշտ
ելիցէ , միշտ առնելիւք կոյս և հասեալ զնեղոցն
կան ուժգնալն . Հարկ է . զի զմիշեալ զոյն
դադարաշարժն արագագրեալն ածելոյ անընդ
հատ միշտ տալ նմ զաճելոյն ուժգնալ , քան
զոր մեծագոյն չիցէ կարող շարժել : Այլ երբ
դադարեալ այս ոչ ածէ յանդուստս . այլ ժամանակ
ի հաւասարութեան , յորժամ այնչափ լինիցի նեղ
դրծականն ուժգնալն , որ զբաւելն ընդ
առնական մեծութեան զոյն ոչ կարէ արագագրել
քաշել ոչ կարէ արագագրել զանդուստս :

Բդ՝ ոչ այնց , որք բնաւորական զօրութիւն չար
ունին , երագագրել ուժգնալն ի յառաջագունն յի
նել , նոյնպէս և ամէն նոցն , որք բնիզ հաւանեալ յա
դանգիտալ շարժիչ զօրութիւն շարժին ելեալ բանի
և ելեալ շնաղանդ . քանզի երկոցունցն խակ նոյն
է բան : Այլ զի յաղագիտալ շարժիչ զօրութիւնն
յորժամ ոչ երկիցէ կասի , ուժգնալն անդադար ածելոյ
զոյն ոչ կարէ նոցա շնորհել նոյնպէս զոյն
ոչնոյ , քան զոր առելի ոչ ձեռնհաս շնորհելոյ :
Ամենայն ընդ այսմ փոքրն ի վերոյ բերեալ օրի
նակս նուաստ , կառապ , արագագործի , նաւի ,
և գնոյ : քանզի յայտ է ելեալ այն բանիւ շարժիչ
ընդդէմ յորժամ զօրութիւնն շարժիցէ՝ ան
ջատել ի շարժելոյ , շարժանալն նր դադարեալ
զոյն ակադրանալ : Քանզի յորժամ ձեռն ի պատ
ճառն առաջնոյցն ուժգնալն , և առելի
լեալ կոյս պատճառն հակառակող շնչին .
ի ե
ծանրանալն շարժելոյն , և դեռևս արձանալ մի
ջոցին , որում առ առկա առկա ուժգնալն
ագագրելոյ ի շարժել զօրութեան ակադրանալ :

Առաջիկայս . հաւասար ուժգնալն զնուա

ար

ասար շարժուն պատճառէ յիւրմէ կոյսմանէ : Իսկ այդ ըստ ձեմ ժամանակս ինչման հաւասար է ուժգ նութեն ծանուցից . զի շարժին բնաւորական ուժգ նութեք կամ ծանրութեք , որ նոյն է 'ի նա հա նասլաղ : Ապա՝ եթէ այլ ինչ ոչ ձեռնհաս ինն սա՝ ոչ երագին :

Պատասխանեմ. ուժգնութեին ունակական կի բնաւորեալ՝ որ է նոյն իսկ բնական զօրութեին կամ կարողութեին շարժիչ , 'ի ծանուցս և յայլ բնապէս շարժեալս՝ միշտ է հաւասար : Բայց ուժգնութեին ներգործական յայնմանէ յառաջ եկեալ , որով շարժին ներգործութեք , առնէ 'ի յառաջադէմն լինել , և ընդ նմին նաև շար ժուն :

Սոխակեցս . նոյնն միասլով նոյն՝ միշտ առնէ զնոյն , այլ բնաւորեալ զօրութեին այն , յորմէ ե լանէ ուժգնութեին ներգործական՝ միշտ է նոյն . ապա ւր նոյն ուժգնութեի եղանէ 'ի նմանէ հանապազ :

Պատասխանեմ , նոյնն առնէ զնոյն 'ի յեղեթա կոյ հաւասարապէս արտադրեալ . բայց եթէ սա լաւևս արտադրեալ լիցէ , արտադրէ նա զկատարեալագոյն ինչ 'ի սմա . ոչ նոյն հուր զփայտն հեղձուսէ սաստկագոյնս զհեռացանէ , զի փոքր ջերմութեին է արտադրեալ առ կատարեալագոյնն : Ըստ այսմ և բնաւորեալ զօրութեին առ սակաւ սակաւ 'ի շարժելոյն իւրմէ զմեծագոյն ներգործական ուժգնութեի գործէ . զի նոճազն յա ռաջագոյն արտադրեալ , տրամագրէ առ կատար բելագոյնն :

Սոխակեցս . ուժգնութեին ներգործական ոչ արտաքուստ արտադրի 'ի բնաւորեալ ուժգնութեէ , ոչ ջերմութեին փայտի 'ի հրոյ . ապա եթէ ոչ շարժելին ներգործեը լինչ լինքն . այլ յառաջագայ 'ի նմանէ իբրև տեսական գործ երկբորգական 'ի սկզբնականէ իւրմէ : Զի սկզբնական գործ բնաւորեալ զօրութեէ է ունակական յօժարութեին առ բնական տեղին , յորմէ հետևի ներգործական ուժգնութեի դիմելոյ առնա

յոր-

յարժամ է հնձել, և ջիլ լինի արդիլ. և ներ-
գործական ձկտումն առ՝ կամիլ առնել զնա, յոյ
ժամ մատիկն լինի՝ ի նոսա։ Իսկ արդ գործ
երկրագործական որչափ հնար է, ը բառնել ար-
դիլանին, վասն զի ազգի հետևեալ գիտական ը-
պա ընդ բառնել արդիլանին՝ իսկ և իսկ շար-
ժի ծառոյն, որչափ կարէ շարժիլ բնաւորեալ
գործումի։ Ապա ոչ երբագէ, եթէ ոչ այլ ինչ
Հետևացէ զնա։ Եւ արդարև փայտն ոչ վաղ-
վաղակի ընդունայ՝ ի հրոյ որչափ կարէ, վասն
որոյ եթէ ներհակութիւն գիտասցուք ընդունել,
և գիտասցուք եթէ այն առաւելապէս ախտաւոր
առնի։ Բայց բարւոյ առնուին ոչ հակառակի շարժմանն՝ ի հեռացն։ այլ և ա-
ռաւել պահանջէ զնա վասն հրոյ ծառոյն եթէ
վասն զարմն բռնութեան մերկանալոյ ծառոյն եւ
հրոյ ձգման։ Ապա ը բառնել արդիլանին, զ-
րուխն բնաւորեալ ծոյն ծառոյն զամենայն զնա
գործական ուժգնոյն զոր կարէ. եթէ ոչ կա-
րէ. ոչ հոգան ը բառնել գիտասցուք մարմնոյ
ծայրագանցն որչափ կարէ, լուսաւորէ զգէն,
վասն զի ոչ գոյ ինչ՝ ի նոսա հակառակ լուսոյ. այլ
առակ պատմութեան նորա։

Պատահմանեակ, եթէ արդիլանին, որով ծառ-
րուխն ոչ ծայրագանցն ընդունել զամ ներգործա-
կան ուժգնութեան՝ զոր պահանջէ, ոչ իմանի լի
նել՝ ի կատարեալ ծառոյ մարմնոյ, այլ իսկ ցուցա-
նէ ձևանալոյն, և հասարակ փորձն. զի
՝ի շնչելոյդ մեքենային, ը հանել զնեռանդրացոյն
օդս, ծառոյն յակաւին ոչ հասանել զամենայն հիմ-
նէ. մանաւանդ եթէ և փետուրն հիմանէ առա-
կութիւն երթն զկատարն և շարժանին որ՝ ի նոսա ոչ
երագէ յիջանելն, գոնէ ականին։ Ապա ար-
գելանին այն առաւել երևի լինել՝ ի միջոցին.
քանզի ծառոյն ոչ կարէ շարժիլ՝ ի հեռացն, ե-
թէ ոչ պատառեսցի և շարժեսցի զընդհա-
րեալն օդ՝ ամենայնով անգի առ յառաջոյ կող
մանէ և գիմել՝ ի հիմնատեղ իւրա։ Ընդ օդն՝ ի
սկզբան գադարելով՝ և շարժմանն այսպիսի գի
մամբոյս գժուարագոյն շարժի՝ ի նմանէ. մանա-

ասեղ եմ ես հանել։ Բայց զայն չարժուեր նո՛ր մարմնին ծանր հետքեր ասրելով՝ արագա- գոյն գործէ՛ իչատաչագէտ լինելն. և մինչ մեզ մեկով միջոցին գհակառակին խոր, մանուածոյ եմ ոգեղէն ևս լինելով նման յայնժամ. երբ զի բան չափս ասրեսնեն իւրոյ յատաչոյ կող- մանէ, կուռս գխնամատարէ՛ ի թիկունց կոչեանն, մարմնին ծանր օրէնսի առաւել յատաչ խոտորչիք տան՝ ոչնչասի մեծագոյն ևս զգործական ուժ գնուի առանց՝ ի բնաւորեալ ծանրութենն։

Բայց եմ որպիսի համեմատութ երագ չար- ժուին ծանուցց, այլ Նորատրք՝ ի բազում փորձս խնդրեալ՝ գտին. զի երագ քան բար- գուեմ ասրագոյդ եմ ոմն՝ որով մարմինն ծանր եմ յատաչին պահու կիման զերբեռնակ ան- բաղխելն երանի, կատարելագ միջոցս վեց ոանս չափ. յերկրորդում հաւասար պահու կատարն գեռասպասին. և յերրորդում գինդասպասին. և ՚ի չորրորդում գեօթնասպասին. և այլն։ Ա- յլ զայդ ոչ ևս անհրաժեշտ է մեզ։

ՅՕԴՈՒԱԾ ՏԱՄՆԵՐՈՐԴ։

Յորում ոչինչ չարժեսն և ուժգնութիւն։

Որ կարդ եսիսն կեզծեաց՝ վերագոյն քան առեցաք. և այժմ գրեմ ա- մենեքեան իսկ հերքեն իրրև առասպանդեսն լեալ ՚ի փոյթս։ Ա- յլ զայդ օրէնս հաստատեն։ Ա- սա եմք յայտ վայրկ օրէնս ինչ յատաչելոցս չարժմանէ՝ հաստատութ։

Ոչսիս բնաւորեալ ուժգնութենն ոչ երբեք ել ծանեմ, բայց եմ բնդ բնաւորեալ. զի ես յատակո- եմ բնաւորեալ, որ միշտ գհետ երթայ նմ։ Իսկ տատանութեսն այլոցսս ոչ կայսեն՝ ի չարժել- ուոյ. այլ ուժգնեսն վազագոյն կամ յամր ի հաւա- տատութենն նո՛ր բնդ նեղչեսն զօրութենն յորմէ ուժգնեսն։ Եւ զայս տեսանեմ յընկնելոցսս ո-

բոց

թոյլ ուժգնանալ ինչ ի գլուխ գործելի՝ մոգութեան կամ յաջող քան զինամտածելիք շարժելոյն, կամ մեծին, կամ յ առանձ եղելոյ մարդոյն, կամ ոգւոյ վերադասի ցուցանէ։

Աղեղն. ուր շարժուելն ընկճելոյն, ծռելոյն և շարժուելն ծանր մարդոյ գործել. քանզի զինչ ուժով ծռի ծանրն ի բնական անդր։ Պատահումն ի մէջ շարժուելն ծանր մարդոյ գործել, բայց ուժգնանալն ոչ երևանելի որով ուժգնանայ գիտել ի ծռելն, մանաւանդ կարգելոյն ի ծռելն, մանաւանդ ուժգնանայն գոռալոյ ի նա իրեն գաւազանին։

որ ոչ լինի չինիկեցուց

Ընկերակ. ամ ուժգնանալ ի բռնութիւնն ծռելոյն։ Յայտ է ինձ ի բնական ուժգնանայն, և ինձ ի յոտքսելոյ ոչ երևանելի։ զի ոչ ոք ինձ ի ծռելոյ ուժգնանայն գոռալոյ ի նա իրեն գաւազանին։

և բնիկ ելոյն ի գործելոյ

Աղեղ. ուժգնանայն ասելոյ՝ ի հաղորդելոյն ոյժոյ՝ առնուլ յինքեան։ ոչ յայտ ինձ, Կարգելոյս հաստատ ոյժ ընդ ինքեան ի ծռելն ընդ շարժելոյն ի միում տեղի։ և միկ ոյժգնայն ինչ պակասն առ՝ ի միոջէ, որչափ ընդոյժ միւսում։ Ընդ ոչ ծռելոյսն. քանզի ոչ ինչ ինձ ի շարժելոյն միջին փոխադրել ի միւսն։ Ընդ որ բազում անգամ ծռելոյն շարժում՝ ոյժ ամենայնի փորձի շարժ ինձ. բայց բազում ինչ կորուսանել ինձ շարժելոյն ոյժ ի ծռելն։ Ապա խնդիրս այսոցա ոյժոյս ի ծռելոյ ցուցաք։ Ընդ ոչ ծռելոյսն ոչ ինչ ինձ ի ծռելոյն ոյժ ի ծռելն։ Ընդ ոչ ծռելոյսն ոչ ինչ ինձ ի ծռելոյն ոյժ ի ծռելն։

միանգամ ընդդէմ գառնան • այլ երկանեն յաճ
մանէ , որ ընդդէմ գառնայ ինչ • ապա երկա
նեն ՝ի միանգամ ։ Վշտի գառնան յորում ոչ կայ
առաքինութիւն , որպիսի է հոգատանութեանն զոյն
լինչ չտեսանել • եթէ ընդհակառակ ընդ այլ գառնա
նամանակ՝ հաճախ ուժգնանալ երկրորդին խոչ
ընդոտ անչարժ , իսպառացուցեալ փոխհատուկ
զմիանգամ ուժգնութիւն ։ Խոչ եթէ միմեանս հե
գոյն ուժգնութիւն չարժէնայցէ , առնուլ տանի զ
խաբ զմիամբ՝ ընդ արտաքոյս ինչ երկրին ուժգնու
թիւն ։ Բայց այնչափ միայն չարժիմն երկրորդին , որ
չափ ուժգնութիւն ինչ մնաէ ՝ի հաւասարութիւն
պի փորր ուժգնութիւն փոքր է և դիմադրեալ
լինի ։ Այս այնորիկ զմիմեանս ոչ իրարմանցա
ցանէ բոլորովին , այլ զի չարիս երբոյ զօրանի
գայ ծանիր • զի զօրութիւն ուժգնութեան յերկուց
կշռի ։ Այլ յատկապէս ՝ի ուժգնութիւնն որ
չափ արագագոյն է՝ այնչափ և զօրագոյն • ինչ
պատճառիկ մարմինն փոքր՝ չարժեալ երագագոյն
չարժէ զմեծն ։ Երկրորդ՝ ՝ի ծանրութիւն • զի
որչափ ծանրագոյն է մարմինն, այնչափ մեծագոյն
զօրութիւն պիտոյ է ՝ի չարժել զնա • վասն հաւա
սար երագութեան՝ մարմինն ծանրագոյն՝ առաւելագոյն
զարկումն գործէ • ոչ զի առանն երկաթի ուժ
գինս հարկանէ , քան զփայտակերինն՝ հաւասար
երագութեամբ չարժեալ ։ Այլապա ՝ի բաղխել ուժ
գնութեանց , պարտ է քննել զդիմադրն ոչ միայն
երագութեան , այլև ծանրութեան • զի յերկուցունց
խոչ կախեալ կայ զօրութիւնն չարժելոյ , կամ
հակառակ կալոյ • յայտնեալ պէսպէս ոքինք զայս
կրճատ ոչ և բաղխման ուժգնութեանց յաւագ բե
րին , զորս յերկար լինի քննել ՝ի լրումն միտս ։
Առաքինական մարմինք ունին օրէնս ինչ մաս
նաւոր • և այն ամ կախեալ կայ յերկուց
առն ։

Առաջինն է • զի առաքինութիւնն , որով բանու
թիւնք ձևին , հաւասար բանութեամբ գառնայ անդրէն
՝ի ձոյն • ոչ լար ապիդան օրչափ կորովագոյն
ձգեալ , այնչափ առաքինութիւնք գառնայ
ան-

անդրէն , և վասն այն բացագոյնս ձգէ զնեա-
նս։

Երկրորդ . առաձգականն ներգործէ յոյն մասն,
որ նուազ հակառակի նմա , ոչ ի ոտիւքն
ընչացեալ գործէ՝ այլ ի մարմնոյն ընդ-
գէմ զամ ուժգնութեամբ խոր թափէ ի ոտ-
քն . խակ ի ոլորտիքն գործին զրկեալ ոչ ինչ։ Այնպէս
լինի և՝ ի հրացանս պատրգին։

Յայսցանէ յառաջ բերին ոմանք օրինակ ան-
դրադարձ շարժման և ուժգնութեան , զոր վե-
րադոյն ցուցաք լինել յառաձգութեան , յորոյ զո
մանս հատուածս յիշատակեսցուք։

Նախ . առաձգական մարմինք հաւասարակշռեալք
հաւասար ուժգնութեամբ բաղխեալք ի մի մեանս,
հաւասար շարժմամբ ընկրկին . զի ոչ առաջագոյն,
որով բախութեան ընդունէք նոյն , նոյնիսկ զարձ
առնեն . և այսուհետ ուժգնութեամբ վանեն զմի-
մեանս։ Ասացաք յորժամ հաւասար է երկոցունց
դխոցարձութեան , հաւասար ուժգնութեամբ վա-
նեն զմիմեանս։

Երկրորդ , եթէ երկու անզուգակշիռ և ան-
հաւասար , ընկրկին յետս ։ այլ սակաւագոյնն
առաւելագոյն ուժգնութեամբ վանի ի բաց ։ Օրի-
նակ ոչ առաջագոյն . զբաւութիւն առաձգական ներգոր-
ծէ ի մասն նուազ դխոցարձ ։ Արդ՝ սակաւա
գոյնն ըստ ուղղական շարժման՝ նուազ դիմա-
դարձի յետս ընկրկիլ ուժգնութեամբն առաձգա-
կանի . սպասուի ուժգնեա սարսռելոյն ։

Երրորդ , եթէ մարմինն առաձգական իշհարցի ընդ
այլ հաւասար մարմին դադարեալ՝ ինքն մնայ
անշարժ , և նա միայն շարժի ։ Վասնզի ինքն
ուժգնութեամբն որով յարձակի ի սա՝ ընդդէմ
դարձեալ վանիլ զբաւութեամբն առաձգականին , բա
վանդակ ուժգնութեամբ ոչ զբաւութեամբ , թափ
ի սա , որ դադարեալ է , և վն այն նուազ դե
մադարձ ։ Բայց սա ի լինել այսմ . պատա
ճառաւ է զարհուռածին լինել ուժգնեա , և յանկարծ . զի
թէ մեզմ եղէ . որով առաձգութեամբ մարմնոյ
ոչ ձնիկին , լինին իրեւ զանդամիկ , յորս ոչ դոյ
առաձգութիւն . վն զի մարմինն շարժեալ զդա-

դա-

դարձան զայն առնուլ տանել ի իւր նոճազե-
լով ուժգնութեամբ։

Բայց եթէ մարմինն շարժուլ ընդ հարցն ընդ
երկուս կամ ի երիս կամ ի չորս գագաթուլս,
ապ գիտել կինէ կցուլս, շարժի միայն յետինն,
քանզի առաջինն գագաթն նոճին ուժգնագոյն,
որով ձգէն, ձգէ զերկրորդն, և երկրորդն
զերրորդն, և այն որ ի ներքս միոջէ։ Ապաւ յետինն
բազդատեալ առ առաջինսն, այլ բազդատելոյ առ
շարժուլ մերձ ինն եթէ ան միգագոյն ի նմանել
լինելոյ վանելոյ։ Իսկ արդ եթէ ի նմանել լի-
նելոյ վանելոյ, անշարժ միանալով ան շարժեսցի։
Ապաւ և առաջինսն անշարժ միանալով գագաթի
շարժել ըստ նմին օրինակի։ Բայց եթէ երկուս
շարժեալք ընդ հարցեն ընդ բազում գագաթուլս
կողմս մատուսցեն, երկրորդին յետինսն միոյն
շարժեն։ քանզի յետինն շարժի ի շարժեալ մերձ
միոյ՝ որ յառաջագոյն ընդ հարկանէ ի գագա-
թուլսն։ բայց երբեմն երկրորդն այն զինն ընդ
հարկանէ՝ զի և ան շարժեացէ զայն, որ ի վերջ
նուազ շարժման յետինէ բան զայլ գագաթուլս։
Ըստ այս փորձն կալել ամ որ անուանել ի վեր-
կրեալ գաւեղս վիզապուեան խողով, կամ ի փող
կրեալ գոնէս Աստուծ։ Ապ յայսպիսի անզգայից
շարժման այսչափ բաւեր։

ԽՆԴՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԱՅԻՒՂ

Ցաղիկ անձոյ։

ՅԱՆՁՈՒԹԻՒՆՆ ԵՐԿԱՅԻՒՂ բաքելի առ չարժուէն։ Նախ ըլ առաղուէն. զի հետը կ՚չարժ- ուան անել յառխուան։ Եւ կրպտ ըսա բաժանուան. զի չարժուանէ Լսանուէ չա բառնակաց, որք են յանձուանս բաժանելն, ոչ առուն առաւօտ։ Երբ ըսա սկզբան, քանզի դրնէ ամենքին առուցին՝ լինել չարժման յանձուն սկզբնէ, ոչ կարկառնուն՝ յանձուն հնչելէց. անաբաղդուա յանձուն մուանկաց. արհառուանէ և ոչ՝ յառաչին չարժուզ. իր չէյ. որ կ՚անձուն։ Ընդ յոյամ վայրն ի արհառ- անէլն արժան կ՚ծառնէ չանձնոյ և չինել, նախ՝ Թէ իցէ լինն անձուն։ Երկրորդ Թէ իցէ կա բէլն առնդանաց անձուն ը էուէն։ Երրորդ Թէ իցէ ը ունուէն քանակին։ Չորրորդ Թէ իցէ ըսա Թուոյ։ Հինգերորդ Թէ իցէ կարե լն որակուէն անձնոյսէս առաւակացեալ։

ՊՐԱԿ ԱՒՕ ԱՋԻՆ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԻՆՉ ԻՄԱՑԱԾ ՈՒՆԻՆ:

Ա՛նհունն կրկնակի կարէ ասել. Նեղ-
գործութիւ՛ն, եւ՝ ի կատարումէ՛ն: Նեղ-
գործու՛ն անհունին, որ բան ոչինչ
զոր նեղգործութիւ՛ն ունի, ոչ
իւրեք նկարագիր փակի. եւ հասկ
անհուն տարբերութիւ՛ն: Ի կատարումէն անհունին է,
որ բան ոչինչ զոր ունի՝ նկարագիր փակի, բայց ոչ
բան ոչինչ զոր կարէ ունել. եւ սա ասի՝ անհուն
ինքնագործութիւ՛ն. ոչ թէ մարդկան նեղգործու-
թիւն է հանապատ, բայց ի կարողութենէ անհունա-
գանելն հնարէ հանապատ՝ ի վեր ոչինչ յաճախել
և զայլ մարդկի:

Աչքդ՝ յայտ է թէ է՛ակ ինչ նեղգործութիւ՛ն
անհունն, այն է աստղքին են՝ անհնարապէս և ա-
մենաձեւն ուժ. զի է ապրեալ և պատճառ ամե-
ւոց մի այն զգայ կարելի կատարելութեանց գոլոյ
պարտականէ: Ա՛յլ զկայսմանէ ուժգագանիցդ է
Նոահել. և մեզ խոկ ի հանգարտագոյնէ:

Ա՛նոյն հնարէ է ուսեալ երկիցդիլ, թէ արդիւք
բաց յեղ ինչ ինչ նեղգործութիւ՛ն անհուն կնայ-
ուածն գրելոյ ամենակալին. և յայտնի խոկ երկե-
ւոյ պրոց՝ ուր ասէ. զմի ինչ լուծել, և ի-
հուել. և նշուլ նուիրեցին: Ա՛պա բաց յեղ ամ ինչ
է հանապատ. զի անհնարն ոչ գոյ թէ՛, և ոչ
կէս. և ոչ չափ: Եւ ես ոչ ասեմ ցուցցուբ
ընդդիմի է առեղծուածոյ երկնել նեղգործութիւ՛ն
անհուն. ապա ոչ գասանի:

Ասկոյն յայտ է, թէ անհուն՝ ի կարողութենէ
գասանի՝ ի առեղծուածս. քանզի քանակութենէն
յանհունս կարէ ածել. զի ոչ գոյ ինչ այնպէս
մեծ, քան զոր մեծագոյն անհնար ինչ երկնել. և
ոչ ինչ թէ այնպէս բազում, քան զոյ ինչ հնար
յաճե-

յաւէրժեալ եմք · եւ ոչ ինչ ի մեզ ի մահկանացուս այլ
պէս կատարեալ, քան զոր կատարելապէս ձեզ
հնար առնել ։

Լսելիքս · Ի վերածելոյ կարծումն ի ներ
գործութիւն, ոչ ինչ անառիթ ի հնութենէ · ապա ե
թէ բնապէս գոյութեան անհնար ի կարծումն
կարի գոյանալ եւ ի ներգործութիւն ։

Պատասխանեմ՝ զանազանելով զառաջարկու
ի վերածելոյ կարծումն ի ներգործութիւն ·
քան իբրեւ ի գանակի ընկունելի՝ այլեւայլ ու
գործող ։ Արդ՝ անհնարն ի կարծումն է, յո
րոյ ելից հանապատակ կորեք լինել յաւէրժական անգործու
թեան ելանակ վերածելոյ զոր ի ներգործու
թիւն այն է, թէ հանապատակ ելից ի հաւաքելու
ին ելիցն լինել իբրեւ ի չէ ինչ անգոյացեալ ·
ելից մի այն ոչ լինել անհնար ներգործութիւն ։

Ա՛յսպէս լուծանել զրոյն թուեցեալ ։ ՚Ի ա. ե. ։

Առաջիկս · ներգործութիւն անհնարն է, որոյ ոչ
ոչ գոյ առնիւն ։ Իսկապէս՝ Ցոր ոչ ունի իրաք
զառնիւն. ի ուր եւ գնելցին առնիւնք նր, ոչ
միայն երեւակայութիւն, այլեւ մտաց ընդունելիք ·
թէ եւ եթէ բնագործակութիւն գտցուի, որ իրաք
ն գրական ինչ վերածելոյ առ ինքեան ունի
զնելս ։ Ապա Ցոր է ներգործութիւն անհնարն կամ
անառնիւն ։

Պատասխանեմ թէ զոյն բնագործակութիւն ոչ
քանիս իմանալի ոչ իրրեւ գրական ինչ, այլ իր
րեւ կարելի ինչ ստացութիւն, բառացուցեալ
իմանալիք թէ հնարաւոր գոյացութիւն
կարել յառնութիւնս եթէ ստացանել զան
գիտաց ստացանելն ։ Ուստի կարգելոխոս առա
թեամբ ճանաչելիք թէ ստեղծութիւն ի բանիցդ
անտի ՚ճանաչելոցդանէ ՚, լինել աշխարհի իրաք ՚ Է. Յովհ.
անհնարն կամ անառնիւնն · քանզի այս ճանաչո Հռոմ. Ա.
կութիւն թէ ցուցանիցէ ինչ ցուցանելոց եւս այս
գիտաց թէ ոչ կարելի այդ ճանաչել Ցի առնելոց
նել Հաւատոյ, որ հաւատայ եւ բանիւ յայտնե
զինեալ հակառակին ։ Ցուցանիցէ եւս գիտաց
նելոցն լինել յաւիտենից, զի յառաջ քան զառնել

ծուլն Ծի խմանամբ գուսուբա և գասարիս ցանբաւս ։ Եւ Ծի չ յասաք քան գայցելոյ անկոլբաց գասկ գասկծուլն Ծ էկալ էյկ մարմին . քանգի և գընդարձակութն , յորում այժմ է Ծա , խմանամբ Ծի էր յայնժամ ասգածել իբրև գայն ընդարձակութն , գոր այժմ խմանամբ Ծինել ա ասգոյ էրկնից ։

ԳՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Ազդեա ինչ էէ էինել սթեքճոթ ըսգ էոլնէ ներքոյնոլնէ անուս ։

Անհուն է , որոյ ոչ գոյ հուն ։ Ասրգ՝ չորկգկին կարէլի է չունել գհուն ։ Նախ բան կատարելութեան գոՀայ ։ Հրկարդ ը ասրածուէ քանակին , Հրգ ը քաղմութ Թուոյ ։ Ձրգ ը սասակութէ գբութէ ։ Վոյ և անհունն ասի չերկգկին , ը կատարելութէ էութէ , ը ասրածութէ քանակին , բան թագ մութէ Թուոյ , և բան սասակութէ գբութէ ։ Ասրգ՝ խնդրե Ծի արդեօք հնար Ծոյլ սահմանուածոյ գէթ ը միոյ Ծ ասցանէ էինել անհուն , և նախ յայտ սրակի , Ծի էինելոյ անհուն ը էութէ , կամ ը կատարելութէ գոլոյ ։

ԵՐԿՈՒԹԻՒՆ ։

Պնգդէմ է սահմանուածոյ բան էութէ էինել անհուն ։ Ա յայտնա ուսուցանէ գրն Թուական ։ ա. ի. խէ. մաս ։ . և ը նոքին գրնէ ամ ամանգանք և փիլիսոփայք ։

Չհասցանէ նորին բանիւ ։ Բանականացաւն Ծի Ծեր գործութէ խառնելոյ ը կարողութէ , ոչ է ան հուն ը էութէ . այլ յիսկութէ սահմանական էա

կի

կի է բաղկանալ՝ ի ներդործութիւն խառնելոյ ընդ
կարողութիւն. ապա բնդդիմի է խակութիւն նոր լի
նել անհուն ընդ հնութիւն: Փորբագոյնս յայտ է.
զի միայն ոչ է յատուկ լինել տակ ներդործուն.
այլ է լինել հակ միայն ի ներդործութիւն, և ոչ
ինչ իսկ ի կարողութիւն առ ներդործականութիւն
ինչ գոլոյ: Իսկ արդ՝ ոմանք տակ առեղծեալ յի-
մացան խրատ հանգոյ վանից զկարողականութիւն,
գոնէ առ գոյն և չգոյն. զի կարէ գոլ և ոչ
գոլ, առեղծանիլ և եղծանիլ. ուստի ոչ էա
սկիզբ գոյն իբր ներդործութիւն. այլ էառն ընդ
նակ գոլոյ և ոչ գոլոյ, որ յայտնութիւն զկարո-
ղական ինչ ի մէջ բերէ: Իսկ մեծագոյնն ա-
պացուցանէ. Ընդհակառակն ի կարգէ հակին՝ ոչ
է ներդործութիւն անհուն քան հանիլ կամ ընդ
հատարկելութիւն գոլոյ. ոչ յայտ է յիզելոյց:
Իսկ արդ հակն ընդ որ խառնի կարողութիւն ինչ
գոլոյ, է անկատար ի կարգի հակին, ոչ և
այս յայտ է յիզելոյց. զի կարողութիւնն բազ-
մոյ առ ներդործութիւն, իբր անկատար առ կա
տարեալն: Ապա բաղկացեալն ի ներդործուն
խառնելոյ ընդ կարողութիւն՝ ոչ է անհուն ի կար
գի հակին:

Տասնապատիկ անհուն ընդ հանիլ, կամ ոչ նոյն
է՝ անհուն ի բաժին հակի պատիկ պարունակ
կիլ զիմ կատարելութիւն գոլոյ զի ինչ միայն զմի
ինչ պարունակիլ, ունի զկարողական գոլոյ, որով
ընդ բազմապատիկ բաժին հակի ասհմանել. զի մի ձիոն
ոչ առ այլս խակարգի ընդհանի առեղծուածոյ,
պարունակիլ զիմ կատարելութիւն գոլոյ. ապա
և լինիլ անհուն քան հանիլ: Յուցանել վար
քագոյնս: Այլ՝ զի առեղծուածն ընդ հանիլ
հաղորդական. այլ հաղորդիլն ընդ զիմեան ինչ միայն
ընդունիլ. ոչ ընդ այս է: Այրկրորդ՝ զի առեղծուածն
այն լինելոյ ամենակատարող, անհատ, անփոփոխ, ամե-
նազէտ, յաւիտենական, և այլն, զի ապա ամենևին
զկարողութիւն ոչ հատարկելութիւնդ ոչ յատուկ ունի լինելոյ,
և ոչ առեղծուածն: Այս երեք՝ զի ամ առեղծուածն
կարէ ոչ գոլ ապա կարէն ոչ գոլ՝ ցուցանել զնա

մեծագոյն անկատարութիւն գոլոյ. ապա ոչ կա-
րէ գոյանալ ինչ. յորում իցէ ամ կատարելու-
թիւն գոլոյ։

Պատասխանիցին. առ ի լինել առանձնաձայն
անհատն՝ չէ պատշաճ նմա բովանդակիլ ամենայն
չափ կատարելութեանն. իւրաքանչիւր այլ ինչ ա-
ռանձին. այլ միայն չափ կատարելութեան առանձ-
նաձայ էակին. զի բաժանի առանձնաձայ էակին
գոյացս, այլ ի բոլոր առանձնաձայ էակին։

Այլ էր ընդդիմիր. զի անշնորհ է առանձնաձայ
պարունակիլ չափ կատարելութեանն ամենայն առան-
ձնաձայ էակին. ապա թէպետեւայր ի պատասխա-
նիդ։ Ընդունելի առանձնական կատարելութիւն
յոգի ամ առանձնական գոլոյ, նոյն իսկ կարելի
առանձնական գոլոյ մարմնոյ. ապա ոչ ընդդիմիր
մեզ. զի ոչ ասեմք զանհնարինն կատարելութիւն
չափ առանձնական գոլոյ. ապա ընդդիմիր մեզ
ի նմանէ, զի կարելի լինիլ առանձնաձայ բովանդա-
կիլ ամ առանձնական կատարելութեանց, կարէ լի-
նել միաւորեալ միով առանձնութեամբ անկատարագոյն
չափ ինչ։ Այլ հարցանելիք մեզ արդեօք առ
նա անհատն իցէ. թէ հնարաւոր։ Այլ թէ հա-
նարաւոր, ապա և առանձին լինել հնարաւոր. զի
գոյացեալն ինչ հնարաւորաւ հնարաւոր առանձնա-
լիք. ոչ է անհատ, այլ ինչ իսկ ոչ։ Այլ թէ ասես
Այլ թէ առնու, թէ կարելի անկատարագոյնն առ
միով առանձնութեամբ, բայց և ոչնչեալ ինչ ան-
հատ, նմանի փաստիւ պարտ չիցէ ընդունել.
թէ կայցէ և այլ անհատ. Այլ թէ հարկաւ. ի-
թէ հարցէր, և Այլ թէ բնաւ հարցէր. միտ ինչ
բառ։ Ապա լինիցին չ այնուհետեւ առանձնաձայ ան-
կատարագոյնք և կատարելագոյնք անթուալք, և
խոստանիցիս ինդրոյանել անհատ, բայց զոր ոչ
ինչ անհնարին առանձնարանել։ Զհնարաւորս
թէ ոչ առնիցէ անհատ։

Ապա յայտ է. թէ ընդդիմիր խափանել առանձ-

Ժամացոյ պարտականութիւն չինելոյ կամ
տարեկան է, ուստի և լինել անհուն։ Ծխատէր
ժամուն է առնելոյ իւր հատոյց ամսոյ ա-
ռաջոյ եակի. ապա որոյ կարելի են առնել
ժամուց մի քան զմի կատարեալ տունք յանհուն
ոչ ի հնար է իմիք անհնարիս հատոյց առաջ
նոյ եակի, և լինել անհուն. այլ զի շրջ այն
պէս լինի կարէ հատոյցիկ նոցա, որ ոչ ևս կոյ
ցի ևս քան զնա հատոյցիկ յանհուն։

Ա՚ատարկիցեն նոքա. որպէս ամենայնի զգուշ
պատճառին, այնպէս կիրարկողն գործս կա-
րող է պատարել. այլ զգուշանին ոչ ի անհուն.
զի ապա կարող է պատարել զգործ անհուն։
Պատասխանեմ զանազանելով զիմաստսդ.
այնչափ կատարելապէս գործս կարող է պատա-
րել. ՚ի կարգի կոչիցաց, ընդունեմ. պատա
րել ոչ. ընդունամ։ Ա՚րդ՝ ընդ դէմ խոհեմի գոր
ծոյն լինել ներգործութիւն անհուն ՚ի բան ի ևս
կի. զի ամ եակ առանձինս է հատոյցիկ, միշ
և հաւասար։ Ա՚յսպէս լուծանել պարտ է ամենայն։

Ապա ոչ լինի՞ անհուն գոյանել պատա-
րել գործ անհուն. այլ կարող լինիլ պատա
րել զկատարելապէսն միջև յանհուն։

Ա՚մենայնիւ, գործն հաւասարակ պարտի խոհեմ
պատճառ. այլ ձև է պէսն անհուն. ապա
պարտի հաւասարակ նմա գործ անհուն։

Պատասխանեմ նոքա՝ զանազանելով զիմաս-
տդ. գործն փոպատուն, ընդունիմ։ Հաւա-
նութեան, ասեմ։ Ա՚րդ՝ ձև է պատճառս հա-
ւասարութեան զի յանհուն ատաւելս քան զնա գործ
պատարել չէ կարելի։ Ա՚յսպէս լուծանել պարտ է
ամենայն։

Պատասխանեմ երկրորդ. թէ ձևայնի գոյա-
նելն հաւասարապէս կարող է խոհեմ ներգոր-
ծել անհուն, այ ատեղծուածք ևս քան զնա կա-
րասել յոգոյնէ անպատ։ Ա՚նհաւանեցիր զի խոհե-
մութեան գործ ձևատուածի, թէ եակ ևս հաւասար
է քան իմեն, ապակոյն անհուն քան եզանակի
լինել չէ կարելի. զի յատուածատուս պատարել չէ

առ որ միայն զօրէ անհնուն զօրութիւն, ոչ ցաւ-
ցուց՝ ի համարձակառանութիւն։

Ա.ԽԴ.Ը.Ի. Ամենայն ոք ուրախ եղիցի եւ խրախճիլ իսկ՝ թէ
սակաւանայցէ լինել առ իմ. իսկ արդ ես թէ չիցէ
կարօղ արտատրել զառաջնոյն անհնարին կա-
տարել. սակաւանայ լինի առ ինձանէ. ասա
ամէն կարօղ։

Ա Յամառանամ զանառանելով զմեծագոյնդ, ան-
մատեմ ես եւ խորհիլ իսկ, թէ սակաւանայկէ լինի
առ իմէ, առ ի չգոյէ զօրութիւն ի կողմանէ այլ
ընդառնեմ. առ ի չգոյէ կարելութիւն ի կողմա-
նէ ներհակացն ուրանամ։ Այլ անհնարինն
լինելն արտատրութիւն անհուն առաջնոյն,
ոչ ես առ ի չգոյէ զօրութիւն ի իմէ, այլ առ ի
չգոյէ կարելութիւն ի կողմանէ առաջնոյն.
Ա.ՆԽ.ԺԸ. առասի ոմն ընտանեկ տրէն Թովմա՝, պատշաճա-
գ.ՀԵ. գոյն է ասել. թէ այդպիսի առաջնոյն ոչ կա-
րէ լինել. քան ասել, թէ ես զայդ ոչ կարէ
առնել։

Արկնիցես անդրէն. ապաքէն կարօղ է ձեզ կաց-
ուել զայս ներգործութիւն. եղիցի առաջնոյն
գերակայ քան զնոսա. այլ առ անհնարին լինելը
կուրել. ապա կարօղ է առ այդ։

Ա Յամառանամ թէ ընդդէմ է լինել այդմ ներ-
գործութիւն, զի ոչ կայ այդպիսի ինչ ի կարգի
կարելեացն։ Ոչ ընդդէմ է, թէ ես կամեցող ար-
ատրել զկերպինն ի կարելի առարս, զի ընդ-
արատրել զինչ և իցէ առարս՝ է և այլ առարսն
կարելիք։

Ա Նչկան. եթէ ես գործէր առ հարկին, ար-
ատրելոյ զգործ անհնարի կատարել. զի յայն-
ժամ գործէր առ ինձինէ զօրութիւն։ Այլ
ապատաւթիւն ոչ խոխանակ զնոյնին կարօղանալ։

Ա Պատ ապատաւթիւն կարօղ է զայն արատրել,
առատամանամ թէ ի դնել միոյ անկարելոյ,
զինս գոյ միւս ևս։ Բայց առնել է ևս, թէ
ես ի գործելն առհարկին ոչ արատրէր զը-
գործ ներգործութիւն անհուն, զի է ընդդէմ.
այլ ևս քան զևս կատարելագոյնն՝ անվախճան

զի ի անապատս գոլով կարօղանի նը, եթէ կամի
և գործէը առհասարկի. ոչ երբէք արտաքոյ
ձգործ պիտան կատարելոյ ինչ չինաւոյ կա-
րելագոյն ինչ արտաքոյ լի։

Առաքինեան երկարդ. եթէ ներքոյ ուխտի լի-
նելն արտաքոյ առ կարելի առնգործանդ, լի-
նէը իմն ներքոյ ուխտի անհնարս կատարելոյ։
Ապա այնու խակ, եթէ անհնարն են կարելիք, և
իմն անհնարն կարելի։

Պատասխանեմ եթէ յանկարելի գրելոյ ոչ յոս-
ցանէ կարելի ինչ, բայց եթէ առ նմ ոչք ընդ-
դունելն զգրելոյ լինել կարելի։ Եթէ անհնար
է առ առնգործանդոյ արտաքոյ ներքոյ ուխտի։
Առաւել ևս առ զանազանեալ զինուածոյ. ապա
է իմն անհնարն կարելի. եթէ անհնարն իցեն
կարելիք, կարազումն զի պատրաստ է պատրել
և յառ ներքոյ ուխտի նը վերածել, ընդա-
նեմ. կարազումն՝ պատրաստ չէ գնալ պատրել,
ուրանամ։ Քի կարազումեն պատրաստ անհնար է
պատրել, և յառ ներքոյ ուխտի նը վերածել,
Ջգիտէ հնգուլ զգիրակատար և զանհնարն գործ։
Ապա և եթէ կարազ է ոմն պատրաստ զառնգ-
ծուած լինել անհնարին կատարելոյ, նովին փոյ-
թիւ կարօղ է պատրել և զայլ հաւատարնին.
ապա և ոչ ևս լինելոյ ներքոյ ուխտի անհնարն.
պատճառն ինեն ոչ պատրաստակիր ներքոյ ուխտի
գկատարելոյն ինեն, վ՝ լինելոյն ներքոյ
ուխտի զանազանեալ ի նմանէ։

Ասեցեալ, եթէ ի կարելի առնգործանդն լինէ
անհնարն, ամենևքին են հաւատարք, ապա ոչ են
անհնարք. և այսպէս ոչ դուն ևս քան զնա կա-
տարելագոյն կարելիք չանհնարն։

Պատասխանեմ զանազանելով, ամենևքին են
հաւատարք, զատարար առեալ ընդունիմ, հա
ապրակէս պրանամ։ Ապա յորմէն զի խոտորա-
գնեալն ի հաւատանէ զատանգնալ ի հաւատոյ,
բայց հաւատարն է անհնարն, զի ոչ ոյ պարտ
ի նմա զառնգործանդ լինել այնպէս կատարելոյ,
որ ոչ ինայցեն ի նմա այլ կատարելագոյնք քան

հաւնա . ուսոյ հաւատալն և անհնար , ոչ ի չանհնար ինչ պատուական , այլ ի ոչ գոյ նորա վերջին :

Պետքիցն . Հաւատալն այսչ խոստանալոյ տալոյ ցանկալի չանհատութեանն հաւնալոյ , ոչ պատուականի գնառուին և չգոյ կարելոյն չանհնարն : Ապա եթէ ի խոստանալոյ առնչուն հաւնալոյ , հաւատալն այն ոչ ցանկալի չառնչուն և չգոյ գնա կատարելոյդիս չանհնարն :

Պատասխանեաց Յովսէփ ցանկալի ցանկալոյ . ի հնար գնալ Յովսէփ առ յետին հաւատալոյ , ընդունելի . ի հնար անհնար լինի Յովսէփ առ յետին իւն գնալոյ , գոյանալ չանհնարն , ոչ անհնարն ներգործութեան և առաքեալ , ընդունելի . ի կարողութեան և փոքրացոյցն , ուրանալ . Այլ գնանհնարութեան այս կայանայ ոչ յոչն , զի ցանկալ չանհնարն ինչ ներգործութեան , այլ զի ոչ գոյ նորա վերջին :

ՊՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ.

ՀԱՏՈՒՑԱՆ ԳՆԱՑ ԵՒՆՈՒ ՅՕԳՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐՓՈՒՉԱՆՑ ԱՆՀՈԳԱՆ :

ԵՄՈՒՏՈՒԹԻՒՆ :

Ա՛ւ. ԽՈՐ. ՊՈՓՐՈՒԶ ԵՒՆ :

Ի հնար է լինել մեծութեան կամ տարածութեան ներգործութեան անհնարն : Ապա այն ա՛ւտ ցանկալ չգոն ինամեան ՝ . Ջնոյն հաստատեալն յայսմ՝ ի փիլիսոփայիցն ընդդէմ ակամայ , և անձամենակատարաց տանցն , և առակաց Նոցա :

Չուցանեն նախ բանին չգոյն ինամեայն առակս ի հնարաւոր գոյացութեան ոչ կարի լինել անհնարն :

հաւն • այլ ապրանքն ելնէն ի յատկութենէ հաւատ
որ գոյանալէ. ապա ոչ կարէ լինել անհաւատ
վաճառական ոչ • զի ապրանքն ելնէն ի հան
դամանէ մարդկան գոյանալէ, որպէս ոչ է
հնար լինել անհաւատ ի լինելոյն բանիցդաշ
ի ծնելոց որդոյէդ անհաւատ առ անուա
կարապ անուանէ ինչ լիցայ • Ո՛չ եւս պիտի հա
հաւատալ, քանզի անհնար է անհնարն լինել
լինել ի հաւատալ ելնէնակոյ կամ ըմբռնել լինել
նել • այլ յատկութենէն գիտելոյ լինել է գոյա
գոյելն է. բայց ի 'ինամանէ' ապա ելնէ գոյա
գոյելն է հաւատալ յատկութենէ ծագած ոչ կարէ
լինել անհաւատ •

Չապրանքն երկբօրէ • ապրանքելն անհաւատ
լեալ միջոցէն գան գնաց. այլ անհնար է լինել
ապրանքելն միջոցէն գան գնալ • ապա եւ ոչ
անհաւատ • Ո՛չ ապրանքն է խափանելն անհնար • զի
է այն ինչ, գան զոր միջոցէն ոչ մարթի է լի
նել • Ընդ որ գիտելոյն գնալոյ ուրացեալ.
այնպէս ապրանքն ապացուցանել • եթէ ապրանք
լինէն անհաւատ ոչ միջոցէն գան գնալ, գաւառի ապա
է այլ միջոցէն դադարիլն անհնար • զորօրինակ
գիտելոյ է երկուս գիծս անհաւատ հաւասարաչափս,
այսպէս ինչ ևս գիծ գան գնալ • ապա փոյթն
այն լինելոյ անհնար, բաւ էին ելնէապրանքելոյ •
բայց է հաւատալ բաւ ապացուցանելոյ • Քանզի
զի գիծն որ կամ ուրիշ ի ապրանքելոյն, է
հաւատալ, զի ցայս վայր ապրանքն է. և ոչ այլ
յատկ, ապա ապրանքն հաւատալի, այլ յայտ է
յիրէրոյցն • Կամ այսպէս գիծն փոյթ կամ ուրիշ
ի ապրանքելոյն ընդ միջոցն, զի ելնէ ամ ուրիշ
լինելոյ գնաս ապրանքելոյ, լինելոյ է հաւատալ,
այլ ինքնին կամ յայտ է • Ըստ հաւատալ ուրիշ
գիծքն էն • որպ ապրանքելոյ գնալոյ, բայց
գնալ էն միջոցէն է ապրանքելոյ գնալոյ • Ապա փոյթ
գնալ էն միջոցէն է ապրանքելոյ գնալոյ • Ապա փոյթ

կանէ: Ալ լուկ զոյգ են այդպիսի. մանաւանդ եթէ բազմազանք: Ապագային գիտէ ան, եթէ քոյ վայր գիծն փորձ մեծին առ ընթեր՝ շ՚ունի տարաձայն. և ով իցէ առ այդ հակառակող: Ապա գիտէ, եթէ ուր ուրէք կաթի, և ոչ այլոյ տեսանէ զառաջս նմի: Իւր ևս կարօղ է ձայ՚ն բերայ կարել զառաւելագոյն անհաւն գիծին մեծ. զի բնական հաւասար փորձն, զոր ասեաք լինել անհաւն: Կեան ուր լինի այս կորուածն, լինի առաջս երկոցունց. զի փորձն ցոյն վայր եր տարաձեալ. և մեծն հաւասարեալ՝ նմին առջոյն գոյնեալն. և ոչ առելի: Ապա երկոքին իւրք լինին հաւասարք: ապա էր անհաւն և հաւասարք, որ ոչ անհաւնալին: Ապա յայտնացաւ ինդիրն. եթէ իւրք գիծ անհաւն փորձ քան զայլ անհաւն: Իւր քանզի նոյն քան է ամ չափառեալ տարաձեալին գիծ, վ՚ր այն ինդիրն ևս եթէ տարաձեալին փորձ քան զայլ իւրք անհաւն. առաւել անհաւն տարաձեալն պարտ է լինիլ մեծ քան զնամ, և այն իսկ է, զոր ասացաք ցնորհիւրք:

Իսկ փորձագոյնն ձևանագրութիւնս, թ՚ եթէ ոչ կարէ լինիլ տարաձեալի մեծ քան զնամ կաթելու, յայտ անտես է, զի ամ՚ ի գնիլ ամ տարաձեալի կարէ զնա մեծագոյնս գործել: Իւր եթէ ան այդ յանդգնիլոս հակառակիլ, այլ Ծանուցանեմք ասացագոյնիլ այսպէս: Ընդհնար է, եթէ իւրք տարաձեալի համանգամայն հաւասար և անհաւն. այլ տարաձեալն մեծագոյն քան զնամ՝ լինիլ հաւասար և անհաւն. ապա էր անհնար է եթէ լինիկի: Մեծագոյնն յայտ է յերկրայ: Ջառաջին փորձ յայտ: Իւր այսպէս լինիլ անհաւն. քանզի ամ կարօղ է տարաձգիլ զմեծագոյնն քան զնամ հաւասար տարաձեալի. ոչ առնելոյն իւրք բնագունեալն. ապա այն միայն կարէ լինիլ ևս մեծագոյն, որ է անհաւն: Բայց եթէ լինիլ հաւասար. այսպէս ապացուցանեմք: Ինձ մեծագոյն տարաձեալի անտի՝ եթէ բաժանիցի ամ զհաւասար ինչ, զոր պրինակ կոչեցաք մի, ոչ ևս լինի ևս

մեծագոյն, զի յաւուրջ կը առաւել մեծագոյն. ապա և ոչ անհուն, զի ունի ածայցուցաբ առաքումեն որ չէ մեծագոյն քան զնա, ոչ է անհուն: Ապա եւ յաւուրջ քան զայն ոչ կը անհաւն: Զի տարածութենն, որ մեծ է քան զհաւնաւորն հաւնաւոր առաւելութիւ՝ ոչ է անհուն, ոչ իրքնեն խոկ յայտ, Խոկ ապ՝ ապա իրքն որ այժմ է հաւնաւոր՝ յաւուրջագոյն առաւելիլ կը միայն հաւնաւոր առաւելութիւ, ոչ կանոնաւ եւ եմ, ոչ ենթադրի, ապա ուրեմն ոչ կը անհաւն:

Ապրիլ կը և զայլ ձեռնարկութեան յաւուրջ բիւրք, բայց գրեմ ասեն ի սոյն ձեռնարկութեն հաւաստեմ, ոչ այս: Ի-կոյուք զերկայնութեն անհաւն եմ է հնար իցէ, զորօրինակ զնոյ իրք յերկարագնեալ յանհունս. եմ է կարենայ առ ինչ, և երկուասիք ի բաց հաւացնեն մի մի իջուցուած բիւրք, ի կցելն մեռանդաւ զկրնա առաւ ծայրս, ոչ կարեն գալ ապ միմեանս, և ընդմէ զերկիզուցած միջոցն զայն միաւորիլ, և եմ է ոչ երկուասիք իջուցեն այսպէս զոյնչափ միջոց, որպէս ինքեն իրք յայտ է: Ընդ միջոցն իջուցեալ երկուասիք այնուհետև հաւնաւորէ զերկայնութեն ձողոյն, զի դադարի ի ընդլայ զանցեն զայն, ուստի և անդրէն հաւնաւորի տարածութեն նր: Ապա այնուհետև լինի հաւնաւոր. մանաւանդ եմ է և յաւուրջ իրք, զի պակասելով դոյն մասին, ոչ կարէ յանհնոյ լինել հաւնաւոր:

Ապրիլ եւ այս: Ի-կոյուք զմարմին ինչ անհուն եմ է հնար իցէ. ի միջէ կիսոյ նր ձգեալ ցին անկիւնագծաւոր երկու գիծք յանհունս: Ընդ միջոցն որ կայ ի մէջ գծից, լինիր անհուն, բայց և միշտ հաւնաւոր: Լինիր անհուն. զի գիծքն ձգեալ անկիւնագիծս, որչափ առաւել հեռանան ի կիսոյ անկեան, այնչափ առաւել մեկնին ի միմեանց. ոչ իրքնեն իրք յայտ է: Իրք արդ գիծքն այնպիսի հեռանային յանհունս ի կիսոյ անկեան, ոչ եմ ենթադրի. ապա և յան

հունս

հաստա մեկնեմ ի մի մեռանել : Այս ոչինչ միջոցն ոչ կերկասին գիտա . լինելը անհաւատ : Բայց մեկ էր միշտ հաստատուն ոչուրիւն ցուցանել : Ամէն ջանն փակեալ երկիւղ , և հաստատուն , կամ ոչ նայն է , երկրեալ . այլ յոյժ է ի ձայնին : Այլ միջոցն ոչն ամէն ուրեք լինելը փակեալ գիտէք , այլ և այս յոյժ . ոչուս ամէն ուրեք լինելը հա-

Նատուս :

Այս մի ասիցես . մեկ կարէ լինել միջոց երկի ուսանելը փակեալ երկիւղը յանդուգնս մեկնելոյ լսելէ : Ճի այդ ընդդիմէ ասելոյն . քանզի յոյժ է նշան , անդր և հասն . վ : զի նայն էն այն ի տարաժամէ : Այլս անդնուց է երկիւղոյ յանդգնութիւն մեկնել ի մեռանել . այսպէսս երկի բուն գնահատութիւն , այսպ ասելոյն երկիւղ

բերեալ :

Պատասխանեալ եմս : Այնմ հնար երկի ի գիտելոյ ասելն անկիւնագոյնս գիտելոյ միջոց ասելն հասն . հնար է ևս լինել գիտ խոտորնակ ասելն հասն . քանզի միջոցն այն չափ խոտորնակ գիտելոյ ձգի լինելոյն . այլ ի գիտս ձգելոյս ասելն կիւնագոյնս ոչ է հնար լինել գիտ խոտորնակ ասելն հասն . ոչուս և ոչ միջոց ասելն : Այնմ ոչուցոյս յոյժ է : Հաստատելի երկրագոյնս . ասէ գիտ ոչ ասելոյս բան չայլ գիտ հաստատ հաստատ ասելոյսն , և հաստատ ոչուն է յոյժ : Այլ ասէ գիտ խոտորնակ , ոչ կարէ ձգել ընդդիմել երկրագ անկիւնագոյնս լինելոյ ասելոյ . ասելոյ յոյժ գոյ գոյն գիտ հաստատ ձգելոյն հաստատ ի ձգելն . այլ խակ յոյժ է յերկրանակէ այնոց գիտելոյ : Ասէ ասէ գիտ կարելի չէ միշ գիտելոյ անկիւնագոյնս

Ասելոյ ձգելոյ և հաստատ :

Հակառակեալքդ չտեսանեն ինչ ձեռնտուկութիւն ի բանին . վ՚ ասելն ասելոյն գանձանասելոյ գոյութիւն ոչ , ասելոյ գիտելոյն են անհնարին կամ ձեռնտուկ ի միջոց : Այսպէս գայթ և միշ գիտ նեմք , և ինքս հաստատիմք կարէ ինչ երկիւղոյ ձգելոյն կիւնագոյնս գտանելոյն , ի լինել ինդգոյ . մեկ ինչ հնարաւոր ասելոյ , մեկ ոչ : Ասելոյ

ասելոյ

ասնդ կամել նակ, թէ ոչ բնաւ յուզէաք զայդ պէսի խնդիրս: Բայց եթէ յուզեսցին, առն խնամատարելի է, զայն ինչ՝ որ յայտնագոյն ըդիմանայ, ոչ համարիլ բացարձակ կարելի. և ոչ նակ պնտակ թէ լոկ ինչ կարելի, եթէ ոչ լոկ հնար լուծանել զնակատուածս, բաղդատեց, զորս ուսուցանեն հաւատք: Չի զորս ոչ յայտնեն հաւատք, միայն լուսով բանի կարելւոք հշռել: Այդ՝ որ ինչ պարուրէ զնակատուածն, յայտ է թէ ոչ եւթէք կարողութիւն մարդի լինել: Վայ խրատուիք զայն համարիմք անկարելի. թէպէտ ոչ ուրանամք թէ յաճախին կարողութիւնք՝ ի վեր է քան զիտս, հնար է թաքչիլ եղանակ ինչ, որով առանց հակասութեան մարդին լինիլ կարծ եալքն ի միոջ յայտնացի ընդդէմ:

Առարկեն զկիսոյսութիւնն արհամարհելի, որ ասէ, անհնար գիծն կարէ դնիլ ըստ սահմանութիւն քա նակութեան:

Սակայն խօսք նա անկարելի ենթադրութիւն. ոչ փայտեղէն ցուպ ինչ՝ թէև լինէր անճայր, մնանէր ըստ սահմանութիւն գոյացութեան. թէպէտ անհնար է լինիլ ցուպ անճայր:

Սահին. կարաց լինիլ ժամանակ ի յաճախ նիզ. ուսան և անհուն տարածութեան յաջորդականն: Ապա և մնացօղ. զնէրկացանց նոյն քան երեւի:

Պատասխանեմ. մեք ոչ ընդունիմք թէ ժամանակն, իբր այլ եակ յաջորդական կարաց լինել յաճախենից. ուսան ոչ ինչ յատնագատ զմիջ ձեռնարկութիւնք: Բայց թէև լիակ էր, ոչ միայդ լինէր անհուն ներգործութ և սահմանէս. այլ ի կարողութեան և փաղաստոգապէս: Քանզի մասանէք յաջորդական եակին ոչ են հաւմանդամայն ներգործութիւն: Ուսան թէպէտև լինէր հոսեալ յաճախենից, ոչ երբէք ներգործութիւն լինէր անհուն, այլ միայն փաղաստոգապէս, և այնմ՝ որ յատուկ քան զնուրքանչիւրսն լինէր այլ:

Սահանձին. տարածութիւնն անհուն ոչ է ընդդէմ

գնէ՝ ի կոչմանէ այլ ոք զնոյն կարել։ Եւ ոչ՝ ի կոչմանէ խաչին, զի բան ինքնեան չունիցաս կա-
րել ածիլ։ Ասպա կարէ լինիլ։

Պատասխանեմք. Եթէ ընդդէմ՝ ի կոչմանէ բնու-
թիւն տարածութիւն. քանզի բազկանոյ՝ ի մա-
տանոյ հանապար ածութիւն։ Ապրի՝ հանապարն
յատկեալ՝ ի հանապար. ոչ կարէ գործել զան
հուն։ Եւ ոչ ինչ փոյթ է, թէ այլ հանապար
մատանոյ չունիցէ բարդիլ՝ ի վի. զի
բարդեալքն ևս մատանոյ. ուստի և հանապարք
Ասպա թէև հանապարք յատկեցին ոչ երբեք գոր
ծին ներգործութիւն անհուն։ Ասպա չայնմանէ՝
զի քանակութիւն չունիցաս կարէ ածիլ, եւ ո-
ւսուիլ հեռւին՝ թէ անհնար է նմա լինիլ ներ
գործութիւն անհուն։ Ընդդէմ է և՝ ի կոչմանէ
կարողութիւնն այդ, ոչ՝ ի պակասութիւն՝ այլ՝ ի
լրութիւն զօրութիւնն ներ, որով կարէ գնա քան
զնա մեծագոյն, քանակութիւնս գործել չունիցաս
որպէս անհնար էր լինիլ. եթէ կարելի լինէր
գտանիլ այնպիսի ինչ մեծ, քան զոր մեծագոյն
և ոչ ևս ձեռնհաս իցէ գործել։ Եւ վասն
բազանի կի՝ ի կարողութիւն, որ ոչ երբէք՝ ի հա
ւասարեալ ներգործութիւն կարէ վերածիլ։

* ի գիր- Ապրիցեւ * այնն թուիմաս, ասէ, թէ անհունն
ոմիզեւիչ. ներգործութիւն ոչ՝ ի մէջ բերել զհակառակն։
Ե՛. դ. ե՛.

Ասպա կարէ լինիլ այդ։

Պատասխանեմք, թէ այն թուիմաս անդ ոչ հա
ւասէ, թէ ոչ ինչ հակառակն ստորնոյն՝ ի
առնդական անհուն ներգործութիւն, այլ թէ
հակառակն այն ոչ գնէ՝ ի կոչմանէ երթին,
այլ միայն յիզմանակէն, որով լինի այդ. Ել ո-
րում համ ինչ որ լինի այդ. Նախին խակ որոյ
ևս աւելեաւ ինչ իւրոյ անուն, և նախա հանա
ւարն։ Ուսուի թէ այն՝ զոր բանականքն զործ
կարելիք յանհուն. բայց այսու խակ, զի լի-
նին ստացուածոյ այդ, հանապարին ներգործութիւն։
Զի անորոշ և անհուն կարողութիւն այն որոյ
յայնժամ ևս ստահմանաւոր ինչ։ Ասկայն յայլ
ան-

անկոա յայտնապէս հաստատէ, թէ ներգործութիւն անհնարին է առանց Հոգւոյն Սրբոյ։

ՊՐԱԿ ՁԱՐՐՈՐԴ։

ՀԱՐՑԻ ԵԹԷ ԻՆՉ Է ԱՒԵԼԻ ԲԱՂՁԵԼ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹԻՆ ԱՆՀՆԱՐԻՆ։

ԵԶՐԱԿՈՒԹԻՒՆ։

Ա՛նհնար է լինել բազմաւք ներգործութիւն անհնարին։ Այլ դնէ զայն Թովմա՝ ընդդէմ աւելիանոյ, և ասէ զայնպիսի արարածոյ, որոյ հնարաւոր է ամենայն ակամայ, անուանական, և այլ սակաւ ոմանք։

Ա. Ք. Խ. գ. ը.

Այսպիսացութիւնս յառաջ գայ ի նախընթեր ասելոցն. զի նոյն բան է իրաց քանակականաց, ոչ այլոց։ Արդ՝ ի քանակականս ոչ կարէ լինել բազմաւք ներգործութիւն անհնարին. քանզի կացուցանէր զքանակութեան անհնարին, որ անհնար է լինել. ոչ գոյացաք։ Ապա և ոչ յայլ իրս կարէ լինել այլ գոյացանի բաց յայտնեալոյն։ Նաև, զի բազմութիւն է, քան զոր աւելի կարէ լինել. ոչ է ներգործութիւն անհնարին։ Ա՛յլ ի դնել որչափ և իցէ բազմութիւն, աւելի եւս քան զայն կարէ լինել։ Ապա ոչ անհնարէ թէ լինելոյ անհնարին։ Փոքր բազումն է հաւասար. քանզի վէմ անհատս ներելոյ կորզութեանն ոչ, ի դնել զինչ և իցէ բազմութիւն, աւելի եւս քան զայն կարէ ստանձանել։ Երկրորդ՝ բաժանեալք շարունակի ոմն բազմութեան. այլ շարունակն կարէ հանդարտել բաժանիլ. ապա և բազմութիւնն ոմիք։ Իսկ, եթէ ի մի լինէր անհնարին բազմութիւն, ապա հետեւցոյն լինէր բազմութիւն աշոց։ Իսկ մեծապէնն ձեռնարկութիւնս յայտ յառացելոցս. զի նոյն բան է շարունակ և տարածեալ քանակութիւն։

Ա՛յլ ոմն վերագոյն ապացուցեալ, քանակութեան շարունակ, քան զոր մեծագոյն կարէ լինել, ոչ է անհուն։ Ապա զնոյն է ասել և յազագս բոլոր քանակութեան։

Հաստատեալ։ Դիցուք, եթէ հնար իցէ, զրոյ մասն ինչ անհուն, յոր հնար իցէ յաւելուլ զրուգամ միութեամբ։ Յաւելցուք ի վեր զին, ապա ամենահաս սրտիւ զայլս առ նոյն անհամեմատ, և արտաքոյ զանգրադարձն երկայնաձգեալ։ Իսկ այս է հնարաւորել զմիմեանս, զի ցոյց վայր առքանացեալ և ոչ առնել։ Ապա հնարաւոր լինիցի բազմութեամբն այն։

Ա՛նհնար։ կարի՛ր ինչ են անհունք, միտքս իբրև զայս, բայց կարի՛ր ոչնչով բազմութեամբն և մեծագոյն քան զմեծագոյն։ զի միով միով միով են երկու կարի՛ր ոչ։ Ապա ոչ է ընդդէմ՝ եթէ բազմութեամբն փոքր քան զոչ բազմութեամբ ինչ անհուն։

Ա՛յլ ընդդէմ։ Ոչ ի վեր անհնոյ ի կատարումն ոմն եթէ իցէ ոչ փոյթ, ասիցին ընդդէմ՝ եթէ իցէ անհուն նեղդպրծութեամբ այն որ փոքր է քան զոչ ինչ։ զի անհունն ի կատարումն կոյս նոյ յայն՝ եթէ ոչ երբէք այնչափ ինչ իցէ նեղդպրծութեամբ, որ չիցէ հնար և այլոց բազմոյ լինել հանապազ։ և այն միտն ստուգագոյն մտքիկան և աչաց կալելոյ։ Բայց անհունն նեղդպրծութեամբ կոյանոյ յայն, եթէ այնչափ ինչ իցէ նեղդպրծութեամբ, որ անհնար իցէ այլոց բազմոյ լինել ի վերուստ ածել։ Ոչ եթէ կարէ տարածել և ոչ, ունի զհնարն ի վեր՝ ցոյց վայր առքանացեալ և ոչ առնել։ Հակառակ յայնմ բազմութեամբ որ փոքր է քան զմեծն։ ոչ կոյ այնչափ ինչ, որ չիցէ հնար և այլոց բազմոյ լինել, ոչ ինչ ինքն իսկ յայտ է։ Ապա ոչ է անհուն։

Յայտնեալ հատաւթեամբ, եթէ ոմն մասն է անհուն, զի փոքր է քան զբոլորն։ Եւ եթէ բազկացուցանէ ի մասանց՝ ոչ է անհուն նեղդպրծութեամբ զի չ՛ բաժանիլ մասին, լինի փոքրագոյն։ ապա եմ է հնարաւոր։ մանաւանդ եթէ և յառաջ իսկ

եր

ևր հանապատ, զի հանապատին յատկական՝ ի հան-
նապատ ոչ առնէ զնա անհուն։ Եւևս եթէ ան-
հանն՝ ի կարողութենէ ոչ երբեք կարէ լինել
ներգործութիւն անհուն. զի որովհետև հանա-
պատ կարէ ածել, հանապատ ներգործութիւն փոքր
է՝ քան որչափ կարէ լինել։ Յորոց այնպէս
ցուցմունք եզրակացութեան յառաջ բերին, զոր
ոչ այժմուս գնել։

Յաւելանի երկրորդ, թէ ոչ զրպարտութեամբ ներ-
գործութիւն անհուն եթէ հնար իցէ։ Ի նմին
երկրաւոր բազում լինելն միութենէն քան զեր
կաւարա. այլ ինքնին խնդրոյ է։ Ասէ երկու
արարած բազմութեամբ անհուն իցէ, եթէ հանապատ։
Եթէ ասես, հանապատ. ապա և բազմութեամբ
միութենէդ լինի հանապատ. զի որ միոյն երկրա-
կին ասէ զքան գհանապատն, և հանապատ։
Եթէ ասես՝ անհուն. ապա բազմութեամբն անհնար
փոքր քան զայլ բազմութեամբ, լինել անհուն. զի
բազմութեամբ երկուարդայ փոքր է քան զրազմու-
միութենէդ կիսով չափ, զոր կոչեսդ անհուն։
Բայց արդ՝ ամենեցուն ընդդէմ է, եթէ որ փոքր
է անհնարին քան զանհունն, իցէ անհուն։
Որպէսզի առաջի առնել զայլ անպատշաճութիւնս
այսր անհուն բազմութեամբ. բայց զի ինչ զայնչ-
պարտ երեսուն անկարելոյ։ Ի բազմութեամբ անդ-
ամ թիւք լինելն հանդիպանելոյն հանապատք և
անհունք. զի եթէ ասասիցեն քան զասասիցեն եւ
ցնա ի տարն ի գերագոյնն և ոչ գիմեն ի վե-
ռատկեաց հանապատին դպցես անհուն. զի քան
գհանապատն ընդ երակայ՝ առաւելու միայն միով
միութիւ. որ յատկանալ ի հանապատն ոչ գոր-
ծէ անհուն։ Եւ եթէ կցես ի գերագոյնն ի
խնդրոյն, և ոչ գիմեն որ ասասի քան գիմեցո-
գոյնն գացես հանապատ. զի ի բառնալ միութ-
յանհուն եթէոյ ոչ լինի հանապատ։ Ապա քան
զի ամ թիւք ի բազմութեամբ անդ մտածեմ ի վե-
րոյ քան գասասիցեն. և ասասի քան գվերջինն.
լինելն հանապատք և անհունք։ Հանապատք՝ ե-
թէ կարգն առցի հշանակով ասասիցեն քան զառ

տինան յառաջնոյ ի դէրպդոյնն։ Եւ անդունդ՝ եթէ կարդ տցա մաժանոյն ի վերայ գաւնել։ Քանդել և ոչ ած առանել զայն որ կրնայ հաստատուիլ գնոյ լինի անհուն, և կամ յանհնոյ հաստատ։

Պաարկիցես նախ։ Այն Թովմա՛։ ասէ, զի ոչ ապացուցեալ, եթէ ած չկրնայ առնել զանհնարն հաստատուիլ։ Ապա ոչ հաստատուիլ։

Պատասխանեմ թէ՝ ի վկայուէ առաջ այսպէս ինչ հնարն. Թէ ոչն Թովմաս զպատճառն, որով ցուցանէ ընդդիմանալն նեղդրծուելի անհնոյ, չկրնայ հաստատել կատարելոյն ապացուցականաս, առաջնեին անլուծականաս։ Բայց քանզի են յոյժ զբաւորք՝ վն այսորիկ այսմ կարծեաց հաստատիլ չէ այլն Թովմայի։

Պաարկիցես երկրորդ՝ Կարող է ած առնել մի մի հրեշտակ յամ վայրկեանս միոյ ժամուայլ ի ժամու են անհուն վայրկենք, ապա այնք հրեշտակք լինելին անհունք։

Պատասխանեմ զպատգամանելով զմեծապոյնդ՝ եթէ կարող է առնել զմի մի հրեշտակ յամ վայրկեանս միոյ ժամու, ի նշանակելն և յորոշեալ վայրկեանս, ընդդէմ՝ յանհնոյ վայրկեանս, ուրեմն՝ Քանզի առնէ զայն որոշեալ իրն պարտ լինել յորոշեալ վայրկենին։ Ընդ ի ժամու ոչ են անհուն վայրկենք յորոշեալ։

Պաարկիցես՝ արիաստակ եղ զնա յաւելանելոյ, և դնել հաւնկան կարծելոք հաստարին առնել եթէ կարելի էր Ծի առնել յաւելանելոյ՝ այլ ի գնել այսմ, կարելին լինել անհուն հրեշտակ, քանզի կարէր ած առնել առնել մի մի հրեշտակ։ Ապա այնուհետև բազմութեան հրեշտակաց լինէր անհուն։

Պատասխանեմ թէ կարծէքն ոչ համարի թէ հնար էր Ծի առնել յաւելանելոյ բան յաջորդական էակաց, կրկ առաջնոյն անհնարինվիկ լինել ի մէջն։ այլ զայս զգուշացոյցս առաջ։

Ասէր որք ընդունին զնեռտուրութիւն յօղոր-
գականաց՝ ի յաւետեանից, խոստանի յայտնել
նոցին ուրիշ առելով. Թէ կարօղ էր ոմն առել-
ծանել զիրիշատակս յիշատակութեամբ ամէն զառա-
տար, և ոչ հաւաքատակս, ցի՛ւ, ոչ լինէր նշա-
նակելն տարբ մի, յորում չիցէ կարացեալ ոմն
առնդծանել զիրիշատակս: Ասէր անհնարին լի-
նէր, ներգործութիւն առնդծանել յանմի, միևնոյն
չիներայ տարբ մի, յորում չիցէ արտադրեալ զանն
հրիշատակ: Ահա այսմ ոչէ մեզ Հաստատուն լի-
նել,

Զառարկեցեալ ևրիդ. կարօղ է ոմն արտադրել,
զոր ինչ Նոնոսէ գործեսկան Նոնոսմամբ. այլ
ոմն գործեսկան Նոնոսմամբ Նոնոսէ զանհաւա-
տութիւն. ապա կարօղ է արտադրել զայն:
Ասեցաղջեալ ևրևի ասացի. զի գործեսկան Նո-
նոսէն ոչ է կարացս արտադրել չհաւատալին և փոքրա-
գոյնն. ոմն գործեսկանեսկ Նոնոսէ զոր ինչ
կարօղ է առնել. յո զրուսանեսկ գուսար կարե-
լի առնդծհաժոց. այլ գուսարն այնէ անհաւա-
տապ Նոնոսէ զանհաւատս:

Պատասխանեմ զանազանելով զփոքրագոյնդ.
Ոչ Նոնոսէ զարգելութիւն անհաւատից, առարգա-
կան անհնարութիւն՝ ուրեմամ. փաստատրեսկան
անհնարութիւն. ընդունիմ: Այլ ոչ հետևի Թէ կա-
րօղ իցէ արտադրել զանհաւատն ներգործութիւն.
զի փաստատրեսկան անհնարութիւն ընդդէմ է վե-
րամբիլ յնմանէ ներգործութիւնս իւր:

Պատասխանեմ. խորհուրդք երանելեացդ, որք լի-
նէին յնմանէ յաւետեանս, հասանէին ներգործու-
թիւն կան ներկայ՝ ի յաւետեանականութիւն. այլ
խորհուրդքն այնոսիկ էին անհաւատք. ապա գոյ
նէ բազմութիւն ներգործութիւն անհաւատ, գոնէ՝ ի
յաւետեանականութիւն.

Պատասխանեմ նախ ընդ կոմպլեսանս, Թէ
այլ խորհրդոց երանելեացդ լինելն ներկայ՝ ի յա
ւետեանականութիւն, ոչ խոտանէ զլինելն ապա
գայ յինչևանս. նոյնպէս լինելն հասանէին ներ-
գործութիւն՝ ի յաւետեանականութիւն, ոչ խոտա-

եւ զլինելն նոցա յինքեանս միայն անհնարն ի
կարողանալեան . վասն զի այնպիսի ներգոր-
ծական ներկայութիւնն , զոր զնոքօքդ ակա-
նատես դու ունիս առաջի՝ ի յաւիտենականա-
լիէ . եւ ոչ այն ոչ խոտանի կարողականա-
լիէ
խոր և յաշխարհականէ:

Պատասխանեաց երկրորդ ը Թովմասեան յոհան
նես . զանազանելով զհետեւումն : Ասա դա-
նի բազմանալի ինչ անհնարն իրրև պատճառակից
յանհնարն ինչ անառակի , ընդունիմ՝ իրրև և-
դեալ արտաքոյ քան զանհնարն անառակի , ու-
րուրեամբ : Օրինակ՝ ի յաւիտենականանալ և
՝ի կարողանալն ոչ զգիտել կայ անհնարն բազմա-
լիէ . բայց ոչ երբէք արտաքոյ կարէ լինել ան
հնարն . զի կարողանալն ոչ է յաւիտենականա-
լիէն էն անառակաբ . և զի այն արտաքոյ ածա
անհնարն բազմանալի՝ ներգործականէ՝ անհնար է
լինել:

Ասացեալ է և այն , եթէ մասունք չարտեսակի են
անհնարք . բայց զայն ձեռնարկեմք զննելոցս
առաջի՝

ՊՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ:

Հաշտեաց հնար ինչ լինել երեւելի անհնարին առաջի
չնոցա . որ ի յաշխարհ երեւելոյն անհնարն է:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ:

Ոչ հնար է լինել արարչի անհնարին
առաջի ներգործելոյ ներգործածի : Ա-
սացեալ պիտի զայն Թովմասի՝ , և գրելիք
ամենայնին խոկ . եւ որչափ այն
ունին զայլ անհնարս ներգոր-
ծելոյ հնարաւորս :

կացեալ, Հնար է լինել և յառն զնոյն նոճազ առաս
կացեալ միով ի մի երկրաչափութ առանձանաք, ոչ
յայտ է. քանզի կարէ նոճազիկ առաւել քան զնո-
րա: Իսկապէս նոճազն այս ոչ լինէր անհուն. զի
ոչ լինէր առաւելացեալ որևէ հնար է. այլ
ցոյս վաղղ միայն, և ոչ աւելի, որ է երկայն
և հաստատուն: Ապա և ոչ առաջինն. զի զան
ցեալն գհամաչափութ միով ի մի երկրաչափութ առ
անձանաք՝ ոչ կարէ լինել անհուն, ոչ ինքնին իսկ
յոյժ:

Առաւել. որպէսզի կարէ անհնարն առաս
կանալ միոյն փաղաքարգական կորոյժի, ըս
այնմ որ՝ ի դնելոյ զինչևիցէ առաւելուն, անդէն
քան զայն կարէ լինել: Ապա ոչ յայտ է քա-
ռացերորդ, ընդդէմ է բանի կորոյժին փոզ
առաջարկեալ անհնոյ, վերստին յոյժ նեղ պար-
ծումիցս լաբ, և աշխատ գալ՝ ի նեղ պարծումիչ
անհնարն: Ապա ոչ լինէ որպէսզի առաւելացեալ
անհնարն: Խոստեալ քառ սիչն Թեոդոսի՝, են՝ Ք.Ի.Խ.Չ.
Թեոդոսի հանդարտ ոչ է ընդունակ անհնարելոյ ը. ԹՀ:
կատարեալ որպէսզի, քանզի ընդդէմ է ան
հնոյն ընկալեալ լինել՝ ի հանդարտն: Ապա յոյժ
որպէսզի է՝ ի հանդարտ ենթակայն, ցի՝ ի առաջ
ժեալ գոյացումիչ: Ապա ոչ կարէ լինել ան
հանդ:

Ասիցեն. ընդհակ և արգիլանք քոյ են անհնարք
նեղպարծումիչ. առաս գոյանի որպէսզի ան
հնարելոյ առաւելացեալ:

Պատասխանեմք. են անհնարք բարդացեալ և ոչ
հակապէ, ցի քառ արժողումիչ, և ոչ ըս հակա
լիչ: Քանզի ընդդէմ քոյ հակումիչ է հանդա
տար. այլ ի՞ յարակցումիչ իւր ընդոյնին անհնին,
արժէ անհնարն, ոչ և յոյժ գործ քոյ: Ապա
գոյացանէ ընդարձակեալ է հնարէ:

Յաղագս երկրորդ մասին մակագրեալ բնդդի,
լիչ արշինաւ՝ ի բնական իրս հայեն առնիցեալ մե
ծումիչ և փոքրումիչ, քառ զորս առնէ նոճա-

յայտ բնական լինի է առնման փոքրութիւն, քանզի
կարէ լինիլ քանակութեան այնչափ փոքր քան զոր փոքրա
գոյն ոչ կարէ առնիլ առնական լինել բնական: Ա-
րոյ պատճառանէ: Նախ՝ զի խոտքանչիւր առնական
պահանջէ զառնմանաւոր արատարութիւն՝ ինչ-
թուամ, զոր անպհականէ. զի ինչ յարմարեալ
առ կառարութիւն հանճարեական գործոցութենէ
խրոց: Ա-յլ հնար է, թէ լինիցի քանակու-
այնչափ փոքր. քան զոր փոքրագոյնն չէ բաւա
կան առ կառարութիւն գործոցութենէ իրիք ա-
րական: Ա-պա զիարդ քան զայն ոչ կարէ առ-
նիլ: Երկրորդ՝ զի անհնարին է թէ բազում լինել
կարնչի կարի իմն բաժանելեաւն. այլ առ այն

Թաժանաւ զառնական հայի՞:

* Ինչ-ա-
ջի. խ. ա.
գ. ա:

Ոչ յայտագոյ կինդանաւորաց առնչի է, թէ ոչ
միայն ունին զառնման իրբնանց փոքրութիւն, այլև
մեծութիւն, յոր իրրև ժամանին, ոչ ևս կարեն
առնիլ: Յայտ է այս՝ նախ փորձիւ. քանզի առ-
անհնար գինդանաւորս, որ գիտ զնարդեկ զարջառս
զառնեկ՝ և զայս՝ ի կրկին լոյն առնին միջնէ զառնման
եղ քանակութ ինչ յոր իրրև ժամանին, գադա-
րեն առնելոյ: Ա-յլև բանիւ. քանզի կինդանաւորք
առնին անհնարական զօրութիւն, որ ոտ առկոտ ա-
կաւ ակարանոյ, միջնէ նուազագոյ իրոյ, քան
ժամանակին պատմանելոյ՝ ի բնութիւն:

Ա-սկեա. Տեսանէ հանապատոյ առնէ, այլ պատ
ճէ արիւատակէ. ապա չիք առնման մեծու-
թիւն նր:

Պատասխանեմ ուրանալով զհետևումն. քան
զի զոյ առնման մեծութիւն նր, որպէս և այլոց
կինդանեաց. բայց ինեմա նոյն է առնման մե-
ծութիւն և կինդոց. որ ոչ լինի յայլ ընդաւորս.
միթէ՝ ի տղուն ինչ, կամ՝ ի հրեշտ ծովայինս.
որք յայտ կինդան իրբնանց երևին առնիլ:

Ա-յլ յայտագոյ անկինդանաւորաց, որպիսի են հուր,
և ջուր, նախատաւքին յայտ է թէ զանազ ազատ-
քան ունին զկատար իրբնանց առնման: Ա-յլ
զի ազատարին՝ ի պատճառաց, որոց զօրութիւն է
որոշեալ առ մեանաւոր ազատունակ: Երկրորդ՝
զի

զի ունին զգոյշանալ անկի խրճանց պահպանելի. յորմէ եթէ երկնի տուայր՝ ոչ պահպանեին ընդդիմակաց. ոչ կայր է՛ի հնարս տալ բանակաց. որ վտակի ջրոյ առնմանեալ մանուածոյ պարսպաձակի՛ է՛ի խորոփիս լուսանկատելի. և՛ է՛ի կորնչիս օգոյ. զորմէ եթէ զերծեալ՝ խնամարկուք պահելիկատարացն վաղվաղակի չիջանեն երդ՝ զի ունին զնանուածս նեխի. զոր միայն պղտանեն. ոչ ամ ասելիք ունին զնեխի երեմտալոյ. քան զոր առնէին ոչ կարեն ծառայել : Ընդդ՛ի նեղութեան երեսի եթէ այնիկ առնմանն ունին խրճանց մեծաւ. քանզի ունին շարժուն ներանոյ. ոչ չարչն յառնէմանի ջրոյ. և վիշ այն ոչ յանդգնեն հնար է յառնէլ զջուր՝ ի ջուր-նոյն պէս և յանդգնեն հնար է ջրոյն առնել : Խոկ առնէն շրջի իմովնոյն, եթէ ամ առանձ ունի զոր ընդունակ յանձնուին, խնացելոյ լինի զայնմանէ զոր ունի ներգործուին : Եւ ոչ զայնմանէ զոր կարէ ունել բարգաւին նմանոյ խրոյ :

ԽՆԴՈՒՐ ԵՐԻՒՈՐԴՈՅ

ՅԱՂՓՈ ՔԱՌԱՒՈՒՆ :

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՁԱՆՈՒԵԼ

*կամիցեալ՝ յիրաւի է ձեզ յառաջագոյն զարմանք օգտակար նմա զառաջելոյն : Զի նա ի ժամանակի՝ ոչ ոք ոչ ինչ ուրանայէ, զի ի ներկայ ինչ գիտեմք. ներկայ ուրանալն գիտելոյ ինչ գոյ է : Քանզի եթէ գիտեմ, ոչ գիտեմ : Քանզի եթէ ոչ գիտեմ, ոչ գիտեմ : Քանզի եթէ գիտեմ՝ ոչ գիտեմ : Քանզի եթէ ոչ գիտեմ՝ գիտեմ : Քանզի եթէ գիտեմ՝ գիտեմ : Քանզի եթէ ոչ գիտեմ՝

լոյ կանանցէ նոյն, ոչ դիւրին ըմբռնել մտաք և ակնարկանել։ առանց կասկածոյ գնահատելի է ընդունիլ յաղագս առաջնոյ։ Յերկրորդում յաղագս բնութեան, բաժանման, և յարգանդս երանելի գոլոյ Տեառնականին։ Յաւէտ երկիւղ ի սուրբ և վերին պարակ յաղագս երանելի ակնածելոյ և գործարկելոյ իրաց յաշխարհ գոհանալոյ և ուրացականաց։

ՊՐԱԿ ԱՌ ԱՋԻՆ։

Յաղագս բնութեան սո հասարակ։

ԶԱղագս առաջնոյ վերին առնելոյ բանս գտանեմք, ‘Արի՛ թէ դիեզ էակ։ Եր կրորդ, բանիցարանիկ էակ։ Երրորդ, գիտող գոհատանիկի ի առարկին։ Ա՛ս առաջինդ ասելի է, թէ առանց նախնեաց յարատեւութեան իրին ի գոյն։ Սահմանեալ հաստատակ, և բան իրեանց Տեառնական գոհացիր հաստատիկ առնել էրաց, զորմանէ ինեան ի գոյ իրանեալ։ Աստ առաջնորդին ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ հաստատութեան կամ յարատեւութեան իրին ի գոյն։ Աստ առաջնորդին զանբանեալ ոչ բան այլ ոչ հակադրի փոխանակ, այլ բան այլ, որ հակադրի գոյացեալ գոյին։

Ա՛ս երկրորդին ասելի է, թէ առաջնորդին է իրին։ Ի յանեալ, ի յանեալ, ի ծնանիլ առաջնորդութեան, և ժամանակ։

ՀԱ. Ե. Ա. Ա. Ա

չկրցայ տեսանք ելանե՛ի գոլե ամենեքին անհոգութիւն,
և այսպիսի է ասե՛ր զոր ասէ գանձնէ ։ Ն՚ ի՛ ։ Հայոց ։
ձե, ն՚ ու ի՛ ։ Ա՚ յսպիսի տեսիլ ամենեքին անապրող
լսակ յարուցեալ ի՛ գոլե կոչի յարութիւն։
նութիւն ։ Իսկ տեսանք ունելե զգոլ այլոյ տակ ։ այլ
չարժուելե և տպակտանալ գոյացութիւնք ։ զոր
անկեալ կասե ընդ յատկական փոխարուելի ։
և տեղոյն ելի այլ կոչի ծնանիլ ։ Ա՚յլ տեսանք
զինչ ունելի ։ զի ոչ ամենեքին էին անապրելոյ տակ ։
և ոչ ամենեքին այլոյ տակ ։ այլ բան գոլոյ իւր
նոցա տեսիլն անփոփոխ ելնան ։ և ի գործո՛
զութիւնչն փոխարկելի ։ և այսպիսի էին հիւլեական.
բանական հոգիք ։ և երկիրք ։ և տեղոյն ելի
տոցա կոչի ծնանիլ ։

Յայտնապէս հաւատալով զաստուածն տեղոյն ելոցս ։
ինանգե յատկութեամբ տեղոյն ելի և տեղոյն ա՛
մենեքին անապրելոյ իրի ։ ուստի ասի ցնծա՛
բանելոց ընդ բանիսոսն ։ հիշեցո՛ ինոց ելոցն գնո՛
գիոյն և յոյսելոյ տեղոյն ։ Հատուածակն է տեղո
զութիւն իրին ։ որ այլոյ տակ է բան գոլոյ և բան
գործելոյ ։ այսպիսի է չարժուելն, և այն այսոյ գոլե
անկանիլ ընդ չարժմանէ ։ Ա՚ ստիպէ ելոցս տեղոյն է
տեղոյն իրին ։ որ և այլոյ տակ ի գործելոյ
կամ ի այլ պատահմանց ։ բայց անապրելոյ
ի գոյացութիւն ։ այսպիսի էին հիւլեական ։ և
կինք ։ որք ի գոյացութիւն էին անապրականք ։ և
ի պատահմանց այլոյ իրի ։

Ա՚ ստիպելոյ տեղոյն է, ի՛ տեղոյն ելոցն է տեղոյ
ծանաձև զանազանել ի տեղոյնէ գոլե էութե
կապէս ։ Ա՚ յսպէս գնե ստիպ ի՛ տեղոյն ։ ասե ։ Հ՚ ի՛ ։ Հայոց ։
ու ինչ է իւր փոխարկիչ իսոյ չէ ։ գ. ի՛ ։

Ստուգեսցի, եթե առաջի՛ ի վի՛ ի տանեսակին,
այսպես տեղոյն ելի վի՛ իսոյ տեղոյնէ
ծանոյ յատկութիւնք ի գոլե, զի հնարաւոր է տեղոյնէ
ծանոյ յատկութիւնք ի գոլե ։ այլ տեղոյն ելի ի վի՛ իսոյ
տեղոյնէ ։ ասպա ոչ՚ զանազանի ի՛ ինանգե ։
Ստուգեսցի փորձոյ օրէն ։ տեղոյն ելի է յատու
ծանոյ ի՛ գոլե ։ այլ ենթատուր է տեղոյնէ
ծանոյ յատկութիւնք ի գոլե, զի հնարաւոր է տեղոյնէ
ծանոյ յատկութիւնք ի գոլե, զի հնարաւոր է տեղոյնէ

ՀԻՆ ՀԱՆԱՊԱՆԻ ՝Ի ՀԱՐԺՄԱՆԻ, ՈՐՊԷՍ Է ՍԿԱՍՈՒՆ
՝Ի ՇՈՒՐՋՆԱ՝ ՀԱՄԲ ՎԿԱՅՈՒԹԻՆ · ԶԻ ԱՍԷ ԱՐԻԱՍԱՒԷԼ , ՝ ՔՈ՝
ԲԱՆՈՒՔԻՆ · ՀԱՆԱՒՆ ՈՒՔ ՀԱՐՁՈՒՄ , ԱՅՆ ԻՆՁ ՀԱՐՁՆԱՆ ; ԵՒ ԱՊՆ ԹՈՎ
՝Ի ԲԱՆՆ ՀՂԻ՝ ՄԱՍ ՝ ԱՍԷ · ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՈՒՆԻ ՀՓՈՂ ՝Ի ՀՂԻՆ ՀԱՐՁՆԱՆ ·
՝ Ի ՓԷՈՒՁ ՊՈՓՈՒՀՈՒ ՝Ի ՀՂԻՆ ԻՆՁՈՂՈՂ: ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՆԻՔ
ՊՂՈՒՆ ՀԱՒԱՏՔԻՆ ԵՒ ԱՐԻԱՍԱՒԷԼ : ՓՈՒՆՁԻ ՀԱՐԺ
ՈՒՆ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ԱՍՊՐԵՍՔԻՆ ԶՔ ՅԱՒԵԼՈՒԹԻՆՆ ·
ԱՍՊԱ ԵՒ ԶՔ ԼՍՈՒԻՆ: ՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀՂԻ Է · ԲԱՆ
ԶԻ ՅԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀՂԻ ԱՌՆԵՆ ԶԼՍՈՒԻՆ : ՉՈՐ
ՑԱՆԻ ԱՍԱՋԱՐԿՈՒԻՆ · ԶԻ ՅԱՒԵԼՈՒՆ ՀԱՐԺՄԱՆ
Է ԼԻՆԵԼ ՀՂԱՒ ԿԱՄ ՀԱՆԻ : ԻՍԿԱՊՂ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ
ՈՉ ՀԱՆԻ Է ԵՒ ՈՉ ՀՂԱՒ : ԼՈՒ ԵԱ ՀԱՐԺՄՈՒՆՔ ԿԱ
ԲԻՆ ԼԻՆԵԼ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐ ԶՔ ԻՆՔՆՈՒՆՑ ԵՒ ԱՆՀԱՒԱՏԱՒՈՐ
ՔԱՒ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ · ՈՂՔ ԼԻՆԻՆ ԿՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ԿՐԻՎԱՐԻՆ
ԿԱՏԱՐԵՑՈՂՆ ԶԻՆ ԱՒԱՐՏԻՂ , ՀԱՐԺՈՒՆԻՆ ՀՂԻՑ
ՑՈՒՆ ԶՔ ԻՆՔՆՈՒՆՑ ԼԻՆ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐՔ · ՈՒՐԼ ԶՔ ԺԱ
ՄԱՆԱԿԻՆ ԱՆՀԱՒԱՏԱՒՈՐՔ · ԶԻ ՀՐԻՎԱՐԻՆ ԿԱՏԱՐԵՑ
ՂՀԱՐԺՈՒՆԻՆ ԵՒՔ ՝Ի ՄՈՒՏ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ , ԻՍԿ ՀՐԻ
ՈՒՆ ՅՀՂԿԱՔ :

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ:

ՅՈՂՓ ԻՆ ՀԻՆԼ Ե ԹՈՒԻ ԻՆԷ ՔԱՀԱՆԱՅԻ, Ե
ՀԻՍՈՒՍ ԻՆԷ ՆԷՓԻՍ ։

ՈՒԱՒԼԱԳՈՒՆ ՓՈՂԻ ԲՆԱԿԱՆԱԿԻՆ Է ՝Ի ՎՐ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ · ԶԻ Է ՄԱՐՈՒԹԻՒՆ Է ԵՒ ՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆ Է ՈՒ ՀԱՐԺԱԿԱՆԱԳ · ՎՃ ԶԻ ՅԱՄ ԻՆՁ ՀՂԱՒ ՀԱՐԺԻ ՝Ի ԺԱՄԱՆԱԿ ԿԻ · Ե ՈՐՔ ԺՆԱՆԻՆ ԿԱՄ ԱՊԱԿԱՆԻՆ , ՆՈՎԱՐ ՀԱՒԱՏԻՆ · ՈՂՔ ՅԱՅՍ Է ՝Ի ԿԻՆ ՆԱՑ ՄԵՐՈՑ , ՔՐՈՍՏՈՍ ԵՒ ԱՒԱԶԱՔ ՀԱՒԱՏԱՑԱՔ ։

ԱՒԱՂԻՆ ԵՐԵՒՈՒՅԹԻՒՆ ։

ՅԱՒԻՏԱՆԱԿԻՆ ՈՒՂԻՂ ԱՒՇԻՏԱՆԻ · ՀԻՒՆ ԿԱՄ ՀԱՒԱՏ ՀԱՐԺՄԱՆ ՔՈՅ ՅԱՒԱՂԱՑՈՒՆՔ ԵՒ ՅԱՐԱՏԱՑՈՒՆՔ ։

ՄԱՀ

Ա՛ՆՁԻՆ ասեմեան, որ և արիասաւակէն, ՚Ւսոյ
ժամանակն ասէ, Հոգի իմ ընդ մեզ ընդհան. զի
երկարութեամբ կամ սղութեամբ շարժման
չափ ժամանակաւ. քանզի ասէ շարժութեան սուղ
ու՛ր ի սուղ ժամանակի հանդիսակ երկայր, ոչ երկար
ժամանակս տեսէ: Արիասաւակէն զանազան ընդ-
քանզի չափովք զշարժութեան, Թոմէլով զժամա-
նակին. զի զի առնուցէ զնշանակեալ մասն ինչ
և զորոշեալ տարածութեամբ ժամանակի, որպիսի
է ժամն. զոր բազում անգամ կրկնեալ, ապա
ունէր զքանակութեամբ չափոյ, և այնպիսի
Թոմէմոյն ինն չափովք զնա: Ուս. յարի. Ըստ
յառաջնոյն և չհակառակի. քանզի շարժութեան
հատեալ կայանայ ի չափոյդութեամբ, կամ յանընդ-
հատ հասանն մասանց, որոց առաջինին յառաջէ,
և յետինն չափոյդէ, և Թոմէլի տարածութեանն
սպար չափոյդութեամբ է նոյն իսկ ժամանակն: Վերջ
յիերաւեի ասէ ոգւոյ մեռելոց. Ընդ ուրախութիւն ինչ ուրախ-
նոյն անցանելոյ ամենայն. Եւ ընդ ուրիշ ինչ ուրիշ տարածեալ.
Թոմէ. իմ ընդ ոգիս ընդ գիշ ինչ ընդ ոգիս. այլ և
չի և ոչ հանդերձ չափոյդութեամբ, ուր ոչ ինչ Թոմ-
նոյ, որ չհակառակի: Ուս. վերջ այնմ չարժման
հաղիւ կամ ոչինչ բնաւ ուշ գնալոյ Թոմէլի յա-
ջորդութեան ոչամ վերջ կարի ինն չափելոյ մասաց
չափոյդականն կամ ի կարելոյ իրս ինչ, ոչ ըզ-
գամք զժամանակն, ոչ հանդիպի ասելոյ, որպէս
կան ի խոր մտածութեան, կամ պրպտել ինչ ի
հոգս ծանուցեալ, կամ զմայլեալ ի փափկութեան:
Վերջ այսորիկ և որպէս ի քուն լինին բազում ան-
գամ ոչ մտաբերեն զժամանակն. զի ոչ առ
արիասաւակէն, զուգեալ չկատարած հակեան ընդ
ակզբան արկնութեամբ Թոմէն զչաջորդութեանն
որ ի միջի անդ, որոյ վերջ գնոյ ոչինչ ուշ և ն-
դին: Ծերմակէլի արկնական ասելն ուսիմք ի սա-
մուելեա եւեն հղեալ ընդ Հոգւոյ. որպէս ասէ ժա-
մանակաւ հայածանաց փակիլ ի փառաւոր, և
յետոյին իմն քնոյ ըմբռնեալ, յետ քանի ինչ դա-
րուց խրեն զարթեան, հաղիւ զդիշեր մի ոչ-
ջոյն հատակելն ընդ[illegible]

Երեսուն եպիսկոպոսի։

Ոչ ակնկալ բազումն են ժամանակք, մանաւանդ զորք և նեղլինք, առանց մի և ժամանակ ընդհանուր և արտաքին, յորմէ չափի ամէն շարժումն։ այլ և ժամանակ պարտադրութեանն առաջին շարժունին, որ կատարի ի միջոցս քան և չորից ժամուց։

Յուզանի առաջին մանուկ, քանզի ժամանակն և չափ կամ անազդ են ծանելի շարժման։ զի ըստ նըշանի ծանելոյն ծանիցի շարժումն։ այլ ըստ ծանելոյ, ոչ ըստ ծանելոյ, այլ ըստ ծանելոյ կամ ծանելի։ Այլ խոստովանելի շարժումն ունի զիւր ծանելի առաջին։ Այսպէս պատրեին բազում մանուսք ժամանակք, ոչ և բազում շարժմունք։ Առաջ ոչն ծանելոյն

* ՆՇԱՆԱԿԱՒՈՐ ասէ *, ծանել ըստ ամէն շարժման, և արհամարհել * ասէ, քանզի ոչ ի բնէ իւրաքանչիւր շարժման։

Յուզանի և երկրորդ մանուկ բանիւ ոչն ծանելոյն։ * Վասնզի ամէն մանուսք ժամանակք կան խնամ կան զժամանակի առաջին շարժմունին իրրև ի բանէ չափի, ոչ ամէն շարժմունիք կամին զչափ ժամանակի ծանել։ Այսպէս պատրեն մի միայն ժամանակ ընդհանուր, ի ժամանակ առաջին շարժմունին, յորմէ չափին այլ մանուսք ժամանակք։

Հասանել ի նոյնոյ։ Կամ զի առաջինն չիւրաքանչիւր տեսակ ի չափ այլոց։ այլ ժամանակ առաջին շարժմունին է առաջին, յորմէ կամին և պատճառին անազդել զայլոսն։ առաջ և ի նմանէ չափին։

Երկրորդ՝ զի որ է առաւել միակերպ, այնմ պատրաստ լինիլ չափ այլոց։ այլ շարժումն և ժամանակ առաջին շարժմունին են առաւել միակերպ։ քանզի առաջին շարժմունն շարժի յարեւելից յարեւմուտս անվթիպ կանոնաւ ի միջոցս քան և չորից ժամուց։ առաջ ոմն պատրաստ լինիլ չափ

շարժ-

շարժմանց և ժամանակաց այլոց իրաց : Ա-յս առնուցանէ զարժման առաջին շարժումն ամենայնի կոչի ֆամառուի . որ որոշեալ յատուկ և յատկիս և ի տարիս, չափ զինչոց կենդանեացն . և զայլոց ստացուածոց . առաւել ի յայտնութիւն . ժ. ասի, Թէ յետ գառնամանելոյն ՚ի հովիտն զարժումն առաջին շարժումն դադարէ :

Լուծումն. Արդեօք ժամանակն գառնելոյ՝ և ՚ի հովիտն գոյացութիւնս . զնոսին ՚ի հրեշտակսն :

Պատասխանեմ. բուռ ոչխն ՚ի ժամկոյէ . գառնէ ՚ի ժամանակ ՚ի հրեշտակս . բայց այլ ՚ի մերմէս . գլուխն ժամանակն գնեմ գոյ շարժման . և շարժումն հովիտնեցոյ ՚ի այլսուն ՚ի շարժմանէ մերձակինացոյս , վ՚ որոյ հարկ է Թէ և ժամանակն ՚ի ոսս լինի այլ ոչ այլ : Արդ ժամանակն ոչ հրեշտակական կարէ լինել կամ շարունակ . և կի՞ տարբերչ . քան զի հրեշտակն կարէ շարժիլ կի՞ շարունակ շարժմամբ , ոչ է Թէ շարունակութիւն շարժեալ զնա ըմբռնէ զնա . և կամ տարբերչ շարժմամբ . ոչ յորժամ ՚ի միջէ խորհրդոյ կամ ՚ի յուսացուածէ ոչ ցանէ յայլ : Վասնզի յաջորդութիւնս այս ասի ժամանակ հոգևոր , ոչ շարունակ , այլ տարբերչ . վ՚ր զի խորհուրդք և գործոցն Թէ , որք միաժամանակ զինեն գան , ոչ են ընդ իրեարս շարունակեալք , այլ տարբերչք : Օ՚ի մի գործոցն Հաւատական չարչարանք ոչ չարչարակ ընդ այլ իրրև զնաստեաս մարգարէս՝ բանակութիւն : Ա-յս ոչինչ խնամոյն գրան պէտ ոգաստեան , զոր ասուն . Հ՚ոգւոյն չորին չնորհս օգնեցուցանէ . հանապա , ոչ միտմի այլ այնուհետև , որ հայելոցն ՚ի աւուրսն . և կայանայ յայնմ յաջորդեալ գործոցն Թէ՝ կամ տեղաշարժութիւն հրեշտակաց :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՒՅԹ։

Ա ամանակն ոչ է ներկայ և գոյօղ լաւ մտօքն, այլ միայն լաւ գիտելիներն։ Եւ հասկնալ առնուի զնոյն է առնել և յաղագս այլոց յօրինակս գործոցդ։

Ա զգակացութիւնս ունիմք ես ի ժամանակի՝ ոչ և յոյլ շարունակականէ ինչ զանազանեն. այլ անդադար անհունք, և մասունք։ Ա մասունքն են, որք գրուին ինչ ի տարածութիւն անուն շարունակին, և չազգակցակաւք ընդ միմեանս բազկացուցանեն զտարածութիւն իւրաքանչիւր։ Իսկ անբաժանելիքն են, որք ոչ ունին տարածութիւնս յինքեանս։ այլ ունին միայն ծայրք տարածութեան մասանց։ Ա յս անբաժանելիքն ի ժամանակի՝ կոչին Հրդիւք։ Ա րդ՝ պիտանի իմ ի ժամանակիս ունել զինչ առանձնին լաւ ներկայ և գոյօղ։ Ա յլ ոչ ինչ ոչ ունիմ, բայց միայն վայրկեանն, յոր ասէ յարուցեալ ինչ ի յաջորդականն տարածութեան։ Ես ասէրդն անձնիշխան։ ի նէ ինչ ինձ ի մտածել ինչ ի նմանէ։ Ա ստիպէն ոչ դադարել ի մտածելոյ զնա։ Ես ի մտածելն և ոչ շարունակ մտածել, այլ անբաժանելիս ունիմ մտածին։ առնելոյ և ժամանակին առաջնորդեալ ես ներկայ և գոյօղ ես ի ինչ կայ նոր ներկայ, բայց ի ծայրն ոչ ինչ կայ ներկայ։ որ և չազգակցակաւք զինքեանն կոչէն առաջնայն։ որ և չազգակցակաւք զինքեանն, կոչին առաջնայն։

Ա զգակացութիւնս զոր ունիմք ի տարածեալ։ և ի ժամանակի։ և ի շարժմանէ։ և ի ճանապարհէ։ և ի ժամանակէ։ և ի տարածութենէ

նակին է յաջորդական, այլ և յայտ է : Ապա ոչ է ներկայ և դոյզն ժամն է ընդունել զայն, կամ ըստ վայրկենի : Յուցանէ մեծապէս Հակառակական է ասել յաջորդական զայն զոր մատուցանէ Հանգեցուածոյն · այլ է ինչ ընդունել ներկայ և դոյզն ըստ մասին, ասելով զոր ապագայ մատուցանէ Հանգեցուածոյն · ապա ոչ կարէ լինել ներկայ և դոյզն ըստ մասին : Ասեմք ընդդէմ այսմ · զի հանին յաջորդական էութիւն կոչեցաք ի յաջորդութենէ մատուցից, որ Հանին ի զհետ միոյ-ոմանէ Հանգեցուածոյնութենէ մատուցից կարի լինի բնդդիմիլ նմ : Յուցանէ փոքրագոյնս · Եթէ գանձիւք մատուցանէ յաջորդական էակի, որչափ և փոքր իցէ, բազագրի յայլոց մատուցից, և է բաժանելի ինեանս · այլ ասացեալ ոտանաւորքն ի վեր ամ չարտասանի, ինչ է մատուցօղ իցէ, և ինչ յաջորդական · ապա ինչ էակին յաջորդական ոչ ներ զմասն ինչ ըստ ներկայի եղելոյ, ասելով զոր ապագայ մատուցանս ներկայս, այլ զոր է ինչ ամ, յորոց բազագրեալ էր ոտ :

Իսկ ասէն ինչ մատուցանէ Ժամանակին է ներկայ, ոչ ըստ ինչ բազմութեան, այլ ըստ ինչ փոքրագոյնս ունելոյ և բաժանելի ինեանս, ի բացս ձայնիւ յեզրակացուցանէ բանիւ ինչ : Զի ոչ ինչ ինչ ևս փոքրագոյնն այն չիցէ մատուցանել զինչ ինչ մատուցանէ իմն մատեանն : Իսկ ինչ իցէ մատուցանէ · ասելով գնացս բանն : Գանգիւ ամ մատուցանէ յայլ մատուցանս · վայ Հարկ է նմա, որչափ և փոքր իցէ, բազագրիլ յայլոց ոչ ինչ Հանգեցուածոյն լինելոյ գոյոյ, և ինչ մատուցանէ, յորում է, ըստ ինչ ինչ իցէ գոյոյ :

Յուցանէ երկրորդ ի սահմանել Ժամանակին : Ժամանակին է չափ յառաջագոյնի և յետագոյնի, կամ յաջորդութեան մատուցից չափ մատուցից : Ապա ի ներկայն ոչ գոյ յետ և յառաջ : Ապա ի ներկայն ոչ գոյ Ժամանակ, գոնէ ըստ ինչ ինչ, այլ միայն ըստ վայրկենի · որով մատուցանէ գոյն չաղկապակի ընդ Հետագային :

Ա՛ր եթէ ասիցեն. բանդ այդ կարի լինի ցաւագին, ոչ ի մեռանելոյ ժամուանակի ու երբեմն ելանել ի գոյ, եւրդ զի ոչ կարեն լինել ինձ կայք, վասն լինելոյդ նոր անդրամանելի։

Պատասխանեմ եթէ ասես անցեալ և ապագայ ոչ կարեն լինել ինձ իրականութեամբ ներկայ եղանելոյ ի նոսա, սակայն կարեն լինել իրք հաղկապեալք նոսա. զոր արդ վայրկեանն ներկայ եղելոյդ զանցեալ ասացեալ, և ակնկալ առնելով ապագայիցդ. զերկոսեանն միացուցել, և այնպէս շարժանակս գործել, ոչ միացեալ շարժանակութիւն, այլ հաղորդականաւ. որ կայ նոսայ ոչ յայն եթէ միմեանց եղեալ ընդ միասին, այլ զի միմեանս գիտասցէ անընդհատութեամբ։

Յուցանել երդ դերբայդ բանին։ Ասէին եթէ զոր ներկայ՝ բոլոր միայն ասէին։ Իսկ ապագայն ոչ եթէ ասան ժամուանակի, այլ անդրամանելի լինի նորին. ապա ոչ եթէ ժամուանակներկայ զոր ասան, այլ միայն զոր անդրամանելի ասէ։ Ասեմ ապացուցանել եթէ, զանազի չառնէ և չնչին ոչ են ներկայքդ. ապա այնչափ միայն է ներկայ զի ինքեան ունի։ Իսկ փոքր բազումն յայտնապէս ցուցանեն. զանազի բառանեալն յաջորդականաւդ է, յառաջագոյնն է, յետնագոյն։ Իսկ այնչափ ոչ է բառանելի է յառաջագոյնն և է յետնագոյն, այլ ինքեանն է յառաջագոյն և է յետնագոյն, ապա է հանապազ յաջորդականաւդ անդրամանելի լի լինի։

Ա՛նդրադարձ. զիարդ ասացեալ այնչափ կացուցանել զոր ժամուանակն ներկայ և գոյացեալ, եթէ չիցէ ասան ժամուանակն։

Պատասխանեմ. վասն որ ժամուանակն կոչեցեալ է հանապազ յառաջագոյնէ և յետնագոյնէ, ոչ յայտ է ի սահմանել նր։ Ընդ այնչափ կամ վայրկեանն ներկայ՝ շարժական զիարդ յառաջագոյնն ընդ յետնագոյնն, եղելոյդ զյառաջագոյնն, և ակնկալ առնելոյ զնետագոյնն. և այնպէս կացուցանել զոր ժամուանակն գոյացեալ. ոչ միասնորեն ասելոյ

Այլեւս ես խոստացայ մկնումեղ յաւուրն իրկի
այնը ես ժամուն բացատ ուրեք։ Ասաւ՝ այնճ
կրկնեակի ընկատ, իբր կայծակ անփոփոխ. և
իբր հուագ փոփոխուել։ Հաշեն ոչ կայ անփոփոխ՝
կացուցանել զյաւիտենականութեն. զի զինչ է
յաւիտենականութեն, եմէ ոչ այնճ կամ նոյնիսկ
կայծակ անփոփոխուել։ Այսուամենայնիւ այնճ ժամուն
ասէ. չշմարտեան գիտէրդ՝ որ ես ասացի առաջ
ընդ ձեզ, խոստանալ քեզ։ Իսկ այնճ,
որ հուագ փոփոխական՝ կացուցանել զժամանակն,
այլ ոչ այլ ինչ է՝ բայց եմէ հաստատ այնճն։
Ջոյլ ասէ զնոցունչ իմն բացատրել. ասելով՝
շարժման։ Ասէ այնճ քաղաքին նոյն ես ենթարկեմ,
ես հակառակ ի բովանդակ քաղաքն. բայց փորձել
զնա բանիւ, ես ըզ եղանակի չինելոյդ խորհրդ, կամ
եղանակութեն. վ՚ն զի ոչ քաղաքին պատասխանեցաւ
նա, նոյնպէս այնճ քաղաքին պատասխանեցաւ.
Հաշեն՝ ընդունելն նոյն է հակառակ չհաւանիլն,
այլ փորձելով բանիւ. այսպէս՝ ըզ եղանակի չինելոյդ
խորհրդ, ըստ որոմն ասէ ես ասէ. և այս ի փոխարէն
ընդունելոյ։ Հաշեն ոմն նման հասոյ այնճն, ըստ որոմն
ի փոխարէն բանիւ, ես ըզ եղանակի չինելոյդ խորհրդ. ի
քաղաքի։ Ասէ՝ ի բանիդ առաջի այնճ ժամուն
գտանիմ երես ինձ պատասխան ի մկնումեղ ա-
ռաքելոյդ խնդրոյս։ Այսու եմէ ժամանակն ոչ այլ
ինչ է, բայց եմէ այնճան՝ որ է գոյող և ներ-
կայ, հաստատուն. ես չարաչահ և չաշխարհական
փոփոխութեն։ Իսկ յաւիտենականութեն է այն-
պարիսկ, որ է գոյող և ներկայ, հաստատուն, ես
անմահութեն և անփոփոխ մկնկերպութեն։ Ընկերացաւ
և մանաւանդ խնդասէր, եմէ վա՞ զի ի հաստատ
ի գեղացկան և յաւիտենական այնճ՝ երկու
ինչ կայ՝ ես ներկայութեն կամ գոյութեն. և այնպէս
ներկայութեն կամ գոյութեն անդադար փո-
խուսան և հանապազորդ ահասուն և հասուն.
եմէ մկնկերպութեն և գոյութեն ա-
ցուցի մկնկերպական հայեցիկութեն մտաց, և զայն
ես ասէ հասանել և ի յաշխարհս, ես կամ կո-
ասաւածութեն հրաժարեցուցանել, (այլ յաւ-

կարար և սիրատուր ընդունակ և խնդացուցանել
այնքան անուն , [illegible] լինել առակ անդրաժանելի լինի ի
տեսի յաշխարհական քանակութեան . զի [illegible] այսմ
չունի ամենևին զինչ արձակութեան յաշխարհական
ձգեալ չափաւորութեան և չէութեան : Իսկ եթէ զինչ-որ
էիցէ և զչափ էիցէն այնպիսի վճռաւորեալ և գոյ-
ջորդական առհասարակ և զիսթատատ անցուք ըն-
տանեաց , յայնժամ զինչն զի ամենայնի խնդանալոյ :
Երբ՝ խնդանալ եթէ զիարդ ժամանակին՝ եթէ պէտ
ոչ լինի կայ նոյն էրուզ ներկայ և գոյօդ , սակայն
՝ի մէջ այսր ամի կարէ գալ , կամ հանել : Այլոյս
է՝ եթէ մի զի ներկային կամ այնոյ ոչ զկայ առ-
նու , այլ անընդհատ յաշխարհականի դնոյ , կա-
գուցանել զյաշխարհական ստրատուելնին զայն ,
զոր խնդացուցանել քանանալ անուն : Չի ոչ այդ
առանց , է իրրև զարժէքիս , զի բարենակ իրրև
զգուշա լինի , որ եթէ կացցէ միապէս ՝ի առեղ-
ւոջ , առնել զգագաթուն . եթէ անդադար և
հանապազորդ գնացեալ առհասի ՝ի առեղւոջէ ՝ի
առեղ , կացուցանել զարժուն . որդ եթէ ՝ի
գնացականն յայն կամիցեալ միանգամայն խորհր-
դեամբ խնդանալ զներկայումն նի առայս լինչ
առեղ - հրաժարելոցուցէ ՝ի առեղւոյն յորս էրն
յառաջ , և յորս կուսյ էնելոյ . ոչնա խնդանա
զարժուն , այլ զանդրադանելի լինի զարժուն ,
կամ ոչ առնի զնոյնս , ի ընդհատ փուլ , զի
զնոյ բանդակ նմանութեամբ զարժուն , և զակնկալն
բանդակ զարժուն անվիճակալս գնոյս և-
նկոյ : Իսկ եթէ խորհելոս գնաւուն նի և գնա
նդադարդ գնացս յառաջնոյ ՝ի յետին առեղ ,
գտցէս զարժուն գոյօդ , կամ մանաւանդ ա-
հնաչ - զան ամեն օրինակի է և չոչնչ ժամանա
կի : Երբ՝ եթէ ցուցանել յառաջուն գնոյս :

[illegible]

Ա[illegible]ռաջիկ ընդունակ . ժամանակն ունի գնացս
անցեալս և ապագայս . առաջ և գնակցեալ
Յա-

Ճառգանել հետեւութիւն · քանզի անդեմ է · որ
ինչ ներկայ · ապա ի քէ տուան ինչ ժամանակի
ի անցեալ · ինչ երթեալ ներկայ ։

Պատասխանեմ զանազանելով զհետեւութիւնդ ·
Ապաւ ժամանակն ունի և զետուանդանելիսն
ի անդրաժանելոյ խնդիր · ընդունիմ · քան ինչ
հանդէպ · ուրանամ ։ Զի ոչ ի քէ ցուցանեմք ու-
նել ժամանակի զետուանդան ներկայս · այլ առնել
ի ներկայեալէն այս պատճառէն զի միայն ի
անդրաժանելոյ խնդիր · որով և միանգամ չարիք
պիտի, ոչ ի քէ այն տուան ժամանակին առնել ինչ
կայ՝ որ անհնարին ինչ երթի · քան ակամայ ներ-
կայ վայրկենիւք ։

Սխալիցիս · տուողէդ ժամանակի դառն ի ին-
չեանց են անցեալ · ապա և ի ինքեանց ինչ են
երթեալ ներկայ · քանզի ի այնմ առ ինն ան-
գիտալ ի որում ինչ ներկայ ։

Պատասխանեմ ուրանալով զհետեւութիւնդ · զինա-
դրեալ · զի յանցեալսն գոյանի յաջորդական
ընդարձակութիւն · ոչ ի մտացելոյն զանցեալ
աւելի · զնուազ ոչ ինչ և զընդարձակութիւն ինչ
յաջորդականն հասեալ · յորում ի արմնիմք զրա-
զան ժամանակս · զորոշեսցուք զուարթ ա-
ժամն յաջորդեալս վիճակաց ։ Ընդ որ ինչ
Ընդ ինչ առեալ ոչ գոյանի ընդարձակութիւն ինչ
յաջորդական · ապա ոչ ինչ ի ներկայն կարէ ի-
նել միայն անդրաժանելի ինչ ի ժամանակի · ի
այնմ յանցեալն և յապագայն են տուանդք բա-
ժանելիք ։

Ընդհատիցիս · ոչ ինչ անցեալ ի ինձ ի ինձ ·
բայց ի քէ ի մէջ · ոչ ապա և ինձ ի քէ ։
Ապ ի ինձ անցելոյ և ապագայն միջին ի ներ-
կայն · և միայն ներկայ ինչ ի ինձ ներկայ
տուանդ ։

Պատասխանեմ զանազանելով միջոցին · զի
ինչ անցեալ ի ինձ ի ինձ բայց ի ինձ ի ինձ և միջին
ի ինձ միջոց ինչ ընդունակ ապագայիցն զանցուցին

ընդառնեմ. եթէ ինչ անընդունակ, ուրանամ։ Եւ առ փղշտացին, Ձկնկայն ի միջի անցել եւ ապականել եւ զառնակ պարտականէլոյ զամառնային ժամանակի, ուրանամ. եւ ի անընդունակ պարտականէլոյ զիսոսին։ Զառնեմ։ Այն ամ ամառնային ժամանակի ժամանակ. վայ եւ բառնելն ի յառաջագոյն եւ յետագոյն։ Անդր՝ ձնկայն ոչ ի բառնելն ի յառաջագոյն եւ ի յետագոյն. ուստի ամառնային ոչ կարի էր ձնել ի ձնկայն, իբրեւ ի ինքնին գոյել ի ձոհս, այլ միայն իբրեւ հանելոյ ձառս, կամ սկզբ ձառելոյ։ Ապա ի ձնկայն ոչ գոյանէ ինչ ի ժամանակն, բայց միայն հոգին ամառնոյ, որ կոչի Հարիւն։

Ականի առաւելեալ այս ամ։ Ընդհուպ պարտի խոսել զյաջորդական բանակումն՝ որպիսի ժամանակն, այլ խոսելի զինացեալ բանակումն. ուստի այլ անշնորհ ի ինացեալ բանակումն գոլ ի իրիք ամսին խոտոյ յանբարեաւանելոյ, զոբորիսական ի կնոջ. նոյնպէս անշնորհ է, ի ամառնային ժամանակի իցէ բառ ինքնին ի վայրկենին։ Սակայն այլ բանակումն կարէ անցանել ի ծագ ի ծագ՝ առանց լինելոյ ի միջին կնոջ բառ իրիք ամսին խոտոյ, վն անընդունակ լինելոյ հինոյ պարտականէլ զամառնային ոչնչով և ժամանակն կարէ անցանել յառաջագոյն յանցեալ առանց լինելոյ ինչ կնոջ բառ ամսին խոտոյ իրիք. ի ձոհս պարտականէլոյ։ Այլ յիրաւի ասէ այն բնութեամբ զյաջորդականաւոյ և զժամանակին։ * ի ձոհս ամառնային։ * անդ։ ասէն ընդ են, ըստ ոմն։ ասէ։ Նոյն ոչ են. զանդ ընդ է, ոչ ոչ երբեք ի նոյն ամ։

Ամառնիցեալ երկրորդ. և միանգամայն առնել զնա։ Ձնկա ներկոյ վայրկենի՝ կամ անմիջապէս գնա գոյ ամառնային, կամ այլ վայրկեան։ Եթէ գնա գոյ այլ վայրկեան. ապա երկու վայրկեանք անընդմիջապէս յաջորդին միանգամ. և ապա ամառնային չինի բանակացեալ միայն ի վայրկենին։ Իսկ եթէ գնա գոյ ամառնային, ապա ընդ

անցանել վայրկենից՝ անմիջապէս ներկայ լինել
մահու։

Պատասխանեաց Նահ. Եթէ յետ վայրկենի դիտա
գոյ մահն, ոչ միայնայիր գոյիր, այլ հաստատ
անցանէիր. քանզի և ինքն իսկ Յովնանայ որ
ամ էութենական է հոգին, և կարի լինի ընդ
դէմ գազանին։ Վասն որոյ յայնմ մահուն, որ առ
միջապահս գայ դիտա վայրկենի, ոչինչ կարէ
լինել երբեք ներկայ և գոյիր, բայց եթէ անբա
ժանել լինիր։

Պատասխանեաց երկրորդ կամաղոտանալով, և կա
րի խոկ քաջ, Եթէ յետ վայրկենի դիտացն մահն,
ոչ ես ներկայի, այլ ես անցեալ։ Ոչ որովհետև
ոչ գոյիմ ինձ յաշխարհական ի մէջ անցեալոյ և
ապագայի. Հարկ է սակայն ես գոյանալ մահուն ի
լինելոյ ապագայ, լինելիք անցեալ։ Ոչ եթէ
հոսիւր դիծ ընդ կիսոյն, մասանէր յանդիման
կիսոյն՝ լինէին անմիջապէս ջուր առաջինէր.
և անհնար էր ջրանցելոյ գծոյն լինել, որ ոչ յա
ռաջագոյն, և ոչ յետնագոյն քան զկիսոյն ևս։

այլ անմիջապէս հասանելոյն ևս։

Պատասխանեաց այլ. Եթէ հետևի մահն անո
րոշ՝ ևս քան զնա փոքրագոյն յանհուն։ Ա՛յլ
պատասխանիս այս երևի յաւէտ խոտոր՝ ի գի
տալոյ, քան Եթէ լուծումն շնորհիր։

Ա՛ստուածն էր, եթէ Յովնան ընդ վայրկենի
գոյիր ևս վայրկենի, մահն յաւագագոյն և յետ
նագոյն լինէին գոյոցդ հասանելոյն։ այլ այս
է անհնարին։ ապա ոչ գոյիր ևս վայրկենի։
Յաւագանի սեծագոյնս։ քանզի լինէին գոյոցդ ի
նմին այժմի, որ չորեքհազարկ զանմիջապէս ան
ցեալ մահն ընդ ապագային։

Պատասխանեաց ուրանալով զնեծագոյնդ. և զա
նազանելով զյաւագանութիւն մահուն յաւագագոյն և յետ
նագոյն լինելիս գոյոցդ ի նմին ժամի, որ միապէս
ապառնականացն վերկոսին, ուրանամ. որ այլև
այլ հզաւորագոյն ընդունելով։ Չի եթէ ասիցէ ոմն ի
մեզ, որ զանգագոյնն գիտասն յաւագագոյն ընդ
յետնագոյնն. ասեցից այլ և այլ հզաւորագոյ

ուրամակաց զնոսին · զի գոտացոյցն եղիցի ։ և գլեանադոյնն սկզբնաւորէ ։ Ապրդ սկզբնաւորել և եղիցի ՚ի ծոյն այժմ , ոչ Համանգամայն լինել գոյով · այլ անմիջապէս միմեանց յաջորդել ։

Վառարկեցեալ չգոյ · Համառանդն ոչ կարէ լինել գոյով անբաժանելի գոյութիւբ · այլ գոյութիւն վայրկենիւ անբաժանելոյ · ապա ուր Համառանդն ոչ կարէ լինել գոյով ի վայրկենիւ ։

Պատասխանեմ զանազանելով զխոբհրդոյնդ · Գոյութիւնն վայրկենիւ ի անբաժանելի տեսակս նայեալ և յինքեանս , բնգունեմ · գոյութիւբ և ՚ի բանէ եղելոբ · ուրանամ ։ Օի թէ ոչ վայրկենիւն ի անբաժանելի , ասկոյն ի հոգս և չարիսս բա Համանելի էակիբ · գոյոյ զնառանձնս զուգակցեալ առանձ գոյացուցանի ՚ի բաժանելի , այլ կոյն Համանդամ ։

Պատասխանեմ · ոչինչ գոյատրի ՚ի ձեռն ոչ գոյոյն եւթոյ · այլ վայրկենանէ ոչ գոլ Համիկ · ապա Համ կն ոչ կարէ գոյատրիլ ՚ի ձեռն վայրկենին ։ Ա՝ եծ գոյնս երեսի հաւատոյ Յուցանեմ զխոբհրդոյնն , զի վն այն ասէ առաքն , թէ Համառանդն սկսա նէ ՚ի ձեռն ոչ գոլոյն եւթոյ · զի սկսանի ՚ի ձեռն վայրկենին · ապա վայրկենին ի ոչ գոլ Համառնակի ։

Պատասխանեմ զանազանելով զխոբհրդոյնդ · վայրկենանէ ի ոչ գոլ Համառնակի , քան էութիւն · ընգունեմ · քան գոյաւ , ուրանամ ։ Օի թէ ասէս էութիւն Համառնակին ոչ պահի ՚ի վայրկենէ , երբն կացուցանել ՚ի ձեռս · և վն այնորիկ վայրկենանէ ասէ ոչ գոլ Համառնակի ։ Բայց զոչ լինել գոյութիւն կարէ առնել ՚ի ձեռն վայրկենիւն , քանզի և թէ վայրկենանէն , քան օրսա ՚ի ձեռնառէ եղելոբ և սկզբնաւորի · այլ յիսութիւն առանձ ոչինչ ուրեմն կացուցանէ և ներկայ , քանզի միայն զայիսոյ անբաժանելի ։ Ա՝ սասն Լուսաբերս · " գոյիւ ըզ

գալն ակնարկէ պատուհասի միայն ներկայից · եւ
վա՛յ զի ոչ ինչ է ըստ նմին ներկայ լինել ժա-
մանակին , այլ ամենայն ապ , եթէ ոչ նիւթ է · այլ
քանզի անընդհատ հոսի , եւ պատճառի ՚ի յաչքս
գալոյն հեռանալ մտանոյց շարժմունն յաւէ-
ժական հեռանալ ասելոյ , վասն ասի եթէ փչ-
էաւ :

Ա՛խկեր · այնուհետեւ գոյատրի ժամանակն , ո-
րում առնէ ապրիլ վայրկենիւ · ապա ոչ գոյա-
տրի վայրկենիւ :

Պատասխանեմ ոչ բանալով զմեծագոյնդ . քան
զի գոյութիւնն ոչ է անգոյութիւն · այլ եւ առաւել
անգոյութիւնն է շարժմանգոյութիւն գոյութիւն · ուս-
տի ժամանակն եթէ գոյատրի , եւ է նոր-
կայ ՚ի հետն այժմու , որ հրաժարեցուցեալ
յետ յեանապաստութիւն անցաժամանակի լինի է , վէմ
եւ վերինն կոչի · տակաւին անէ շարունակ հոս-
տմամբ այժմու , որով հոսումն ունի զանգորդա-
կան ընդարձակութիւն :

ԳՐԱԿ ԵՐԲՈՐԴ :

Յորում էգունի վարդիչ և դաստիրէց էոց
յաշխարհաւոյս և ծայրագոյ :

Զետ Ճառէդոյ զանագութիւն , արժան է
արդ մեկնել տակաւուրց զնկերս տանու-
թիւն , որք կոչին վիճեցեալք և հոտարք ՚ի
քրիստոս , կամ վիշտաւորեալք և դատարկք :
Այս քանզի երբեմն , որոց տանուրդութիւն
տկարանալոյն և դադարել , կամ ենդաշխարհական ,
որոց էութիւն ՚ի յաշխարհագութիւն , որպէս
շարժումն և ժամանակն . և կամ միացեալք , ո-
րոց էութիւն է բոլորն միանգամայն . ոչ մարդ
և քար · վա՛յ տյսորիկ զերկրագունդ իսկ յատակա-
նագ խնդիրս :

Արդ՝ գիտելի է նախ · զի երկիր տանուրդութիւն
պար

պատմեն լինել անդրանիկն լի. զանգն ամ առ-
ջամբել ջամբանելագոյնս՝ ուրն զակնդին և վկա-
առցուց. վայ եթէ հզկցին լինելին ջամբանելիք.
կորուսանողին այլոց ի մերոց. և արտոյտ յան-
ջառս. միոյն ջամբանել յերկրիս լինի անդրանի-
կելոյն Յառաջ հարկն՝ եթէ հզկցիք առաջանիցէ ի-
րոյ հզկն անդրանկանելի վայրկենաւք. ապ և ի-
գնիցք, որք անկցուսցին և առաքանեն զգեղն,
եւ անդրանկանելի կենաց:

Վասնզի ի հզկրորդ. զի հզկնիք վայրկենաւքն
այնոցիկ կրկնակի տաղտանիւ առ իրեանց անասնի
և գազանս, ջ ենդրստանէս և արտաքսանէս:
Ջի եթէ եղեւ իրն, որ անգրտանգի, կամ գազանգի,
որ անհնազի ջառ հասանի ի հզջոյ յերկրիս վայր-
կենաւնե, այնոցիկ վայրկենաւք ասին ենդրնս, վա-
յելեալոյ իրեն՝ ի նոս: Իսկ եթէ իրն ջ հասանի
հզջոյ յերկրի ի վայրկենին անդ, որ հզկնիք ի
անգրտանգանելն նր, կամ գազանգեան. այլ
միայն հզկոյ իցէ ջնդ ջառոյ ժամանակին յառաջ-
հասչ ջառ վայրկենաւն զայն. կամ եթէ լինելոյ
իցէ ի ջառոյ ժամանակին հետագայ, յայնժամ
այնոցիկ վայրկենաւն անգրտանգանելն կամ գա-
գանգեան՝ կոչի ՚ՀՀՀՀՀ, վ՚ զի այնպէս անգր-
նանգի, կամ առաքանգ զերն. որ ոչ էն իրն ի
նոս, այլ ի ջառոյ հետագայ ժամանակի. եթէ
անհնազի իրն. և կամ ի յառաջհզկ ժամանակի,
եթէ գազանգեսցէ:

Վասնզի ի հզրորդ. զի փիլիսոփայք չորիքին
անասնոցն ջնանաչին զերկրին և զառաքանգին վայր-
կենաւս զայսոսիկ անգրտանգանելն և գազանգեան
հզոյ: Բայց զերկրին վայրկենաւ անգրտանգանելն
յառաջ նոս է իրն, կոչին ՀՀՀՀՀ ՀՀՀ. վ՚ զի
ի նոսա նոսին գազանգի իրն. որ ոչ էր ջնդ ջա-
ռոյ ժամանակին յառաջհզկ: Ջարտաքսին վայրկենաւ
անգրտանգանելն կոչին ՀՀՀՀՀ ՀՀՀ. վ՚ զի
իրն յայնմ վայրկենին չնանա է. ջառոյ ջնդ ջառոյ ժա-
մանակին հետագայ զնոսա այնր վայրկենին լինելոյ
է. վ՚ այսպիսիկ յերեսաւ կոչի կարկենանն այն՝ ՀՀՀ
ՀՀՀ ՀՀՀ: Իսկ զերկրին վայրկենաւ գազանգ-

ման կոչին Հրէից գալ ի Հրէ, զի յայնմ վայրկենի գնա՛ ասացէք նմա, բայց կրկին ի վերջոյն, ինչ՚ զի ընդ բոլոր ժամանակն հետագայ այլ ոչնա գոյ։ Ասէ ցանկացողին վայրկեան գաղտնման կոչեն — — — ին ը գ՚ու Հրէ։ զի իբրև թէ ոչնա յայնմ վայրկենի այլ ոչնա է, բայց նախապէս։ քանզի ընդ բոլոր ժամանակն յառաջեալ քան զայն վայրկեան գոյր, բայց յայնմ վայրկենի սկսաւ նախ ոչ գոյ։ Աւասիկ այնք ասին սկսանիլ ի ձեռն — — — ին գ՚ու Հրէից։ որք արդէն խակ են ի վայրկենին սկզբնա տարման խրատուցեալ։ Եւ այնք ասին սկսանիլ ի ձեռն վերջին ը գ՚ու Հրէից, որք թէպէտ ոչ են ի վայրկենին սկզբնատարման խրատուցեալ։ սակայն ընդ բոլոր առաջադրեալն հետագայ լինելոյ են։ Եւ այնք ասին դադարիլ ի ձեռն վերջին գ՚ու Հրէից, որք են ի վայրկենին, որ առարար գաղարեալ լինելոյ են։ և յետ այնորիկ այլ ոչ ևս գոն։ Եւ այնք ասին դադարիլ ի ձեռն — — — ին ը գ՚ու Հրէից։ որք ոչ են ի վայրկենին, որ առարար գաղարեալ լինելոյ են, թէպէտ և բովանդակ յառաջիկայ միջոցն կացին։ Որով զայս համ առնելով յորս է բովանդակ գաղարելոյն խնդրոյս։ դիւրաւ խմանին՝ որ ինչ բանք են յառաջս եղանակին սկսանելոյ։ և դադարելոյ իրաց։

Վասնզի նախ հարկ է յաշխարհական էակաց, որպիսի է շարժուն և ժամանակն, սկսանիլ և գադարիլ ի ձեռն առաջին վայրկենին։ յո սկսանիլ ի ձեռն վերջին ոչ գոյոյ խրատուցեալ։ և գադարիլ ի ձեռն առաջին ոչ գոյոյ խրատուցեալ։ Որով յայտ խակ է պատճառն։ զի ի վայրկենին սկզբնատարման և գադարման խրատուցեալ, էութիւն ոչ կարէ պահել զինքն ի հաստատ կայանան ի յաշխարհական։ որպ՚ յաշխարհական անհնար է պահիլ ի վայրկենին, այլ ընդ ընդ խակ յայտ է։ զի ի վայրկենին ոչ գոյ յառաջագոյն և յետագոյն։ Ասա հարկ է նոյ սկսանիլ և գադարիլ ի ձեռն առաջին վայրկենին։ Ասասի ժամանակն և շարժուն ասին սկսանիլ ի վայրկենի, յորում չեւա են։ այլ ընդ բովանդակ տեւա զութեն հետագայ լինելոյ են։ յո ի ձեռն վերջ-

ջին

չին ոչ գոլոյ խրխունջ :

Իսկ գոյացութիւնն և այլ հատկութիւնք սկսան ի ձեռն նեղբին վայրկենին . այս է՝ ի ձեռն առաքին գոլոյ խրխունջ . քանզի ունէր զոմն զեռութիւն անբաժանելի , բովանդակ պահէ այն յառաջեալ վայրկենին արտադրութիւն խրխունջ . և ի այն սկսան սկսանել՝ ի ձեռն առաքին գոլոյ խրխունջ . յորմէ նախ էին , ոչ գոլով յառաջ քան զայն : Բայց սկսանին՝ ի ձեռն առաքին ոչ գոլոյ խրխունջ , կամ՝ ի ձեռն արտաքին վայրկենին : Ըստ այնմ գոյացութիւն սկսանիլ լսոյ ինչ . այլ լսոյ սպասուածոյն՝ ի սկսանիլ այլոյ իրիք . իւր այնմ , ապա՝ ուրեք ինչ ի ծնանիլ ինչ : Ուստի քանզի գոյացութիւն ծնանիլ՝ սկսանի՝ ի ձեռն առաքին գոլոյ խրխունջ , կամ՝ ի ձեռն նեղբին վայրկենին՝ յորում նախ էին , վայրկենանն այն , որ և գոյացութիւն առարաք , ոչ կարէ լինել նախ նեղբին , քի գոյացութիւն որ սկսանի՝ ոչ կարէ լինել յայնմ վայրկենի՝ յորում նախ լինի գոյացութիւն ծնանիլ , սկսանիլ իրիս գոյացութիւն ունել , որ ի գոյացութիւն ծնանիլ՝ սկսանի՝ ի ձեռն առաքին գոլոյ խրխունջ : Ապա հարկ է , իմ զգոյացութիւն սկսանելն գոյանալ ի ժամանակի անդ , որ յառաջ քան զվայրկենանն առարաք անտրամիջական նմ , և սկզբնաւորիչ անտրամիջական եղծանելոյ նմ . իմ առաք , հին անուանի գոյացեալն կարէ գոյանալ ի վայրկենի անդ , որ անմիջապէս յառաջ քան զվայրկենանն յորում ծնանի նորոյ Ընդդէմ է . զի երիս վայրկենաք ոչ են միմեանց անմիջականք . սկսանիլ՝ ժամանակի լինելոյ բաղկացեալ միոյն՝ ի վայրկենիցն : Ապա հարկ է նոյնանալ անտակին գոյանալոյ՝ ի ժամանակի անդ , որ յառաջ քան զվայրկենանն ծնանելոյ նորոյ անտակին . և այնուհետև երկրիլ յիմէ վայրկենի , յորում նախ ոչ էին : Բայց սակայն ի իմ անուանն

գոյ-

գայացական գազարեր քան ինքեան, և ոչ՝ ի ծնանիլ նորոյ իրիք, ոչ ինչ ընդդիմ էր նմ գա դարիլ՝ ինձ ըզմին վայրկենի, կամ՝ ի ձեռն միջնի դալոյ խրոյ. զի վասն լինելոյն չանդամանալ աջ, կարէր բովանդակ էութիւն նր զանոն առնուլ յինչ ըզմին վայրկենի անգ. և յետ այնորիկ այլ ոչ եւս լինիլ։

Օղը ինչ առացաք զիզամանիկ ակաանելոյ և գա դարիլոյ ինացօղ իրաց բնականաց՝ ձեռագործք հանճարաւորիք իմն յարմարին սկզբնաւորման և գործարման զիրրեականաց. ոչ շնորհօք, և մարդկոյն քան հզիլոյ ընդ խորհրդական տեսակ։ Աշխ զայցանիլ շատ լիցի, որ առացաւ։

ԽՆԴՈՒՐ ՁՈՐՐՈՐԴ։

Յոբփ փեշոյ. Ե գաւդիի։

ԱՆՕԻ ԱՐԵՆԱՑՆ բնական շարժուն լինի ի տեղաջ ուրեք, զի այնորիկ յետ ձառելոյ զի տեղեակիշն, որ է շատ շարժուն, տեղի է զտեղաջի չարեալ կատարեալ շարժուն։ Եւ զի գտարին երեւի լինիլ տեղի Թռչելոյ։ զիր տեղի է և զգտարիկին։ Ընդ՝ յոգազգս տեղաւոյ և գտարիկի խնդրին երկիր։ Նախ ի՛ զինչ իցէ տեղին։ Երկրորդ արդեօք հնար իցէ երկուց տարբնոց համանդամոյն լինիլ՝ ի մի տեղի և միոյ տարբնոյ լինիլ յերկուս տեղիս։ Երրորդ արդեօք հնար իցէ լինիլ գտարիկ՝ ի՛ ի բնէ։

ՊԱՏԱԿ ԱՌ ԱՔԻՆ։

[illegible]

Ա՛ՀԵՆԵՑԱՆ խակ վկայնե միտք, եթէ և առցի. և եթէ երկու ինչ նման պատճառանի։ Ընտրեցին և պատուհանել ըստ զեռանելոյն. և երկրորդն ընտրել ՚ի զեռանելոյն։ Բայց առցին բնական ունէր միտս ևս, որ է պահպանել զեռանելոյն։ Ընդ՝ ոմանք հոգեւով յերկրորդն, ասացին եթէ առցին ոչ այլ ինչ է, քան բնագրեալ կամի որ ընտրէ ՚ի զեռանելոյն. և եթէ բնագրեալ ինչ է ոչ ընտրէ ՚ի մարմնոյ։ Եւ յայս միտ դիմեալ և ասի կատարագրեալն և ասի կատարագրեալն և զէն, կամ գնացքին և զընդարձակեալ ինչ հատուցանել երկուս ոմանք գոյացուցեալ ոչ միայն միանոյ, այլ ինչ ընդունելոյ ինչ, քան զոր ասացաք ՚ի ծոց երկրի ընդունէ զնա. և նա փոխարկէ զնա զոր։ Այլ զի ձեռնարկէին պատճառ։ Այր ինչ է չափել, և ունի զերկայնել ինչ զչափել և զերծանել և զերծանել, ոչ կարէ լինել ոչինչ. զի այս ամէն ոչ պատճառ ոչինչ։ Ա՛յլ ՚ի բառնալ զնա՛ մարմին՝ ընդ որում կան ինչ ինչ պատարկ կարէ չափել, և ունի զերկայնել, զլայնել և զերծանել. ապա ամէն ինչ։ Կարգելոյս զի այսր բանի պիտոյ, եթէ չորսնակաւ ինչ ոչ միայն է ինչ, այլ և է իսկական մարմին, զի զի՛ ասէ, բայն մարմնոյ կոչանոյ ՚ի տարածանել և ՚ի չափելոյն։ Վասն զանէին ՚ի զեռանելոյ մարմնոյ ոչ զանազանել։

Ա՛յլ ոչինչ է բանդ այդ. բանդ և պատճառ եթէ չափելոյ չափին ՚ի միջ. որպէս չափելոյ զտունն ինչ. և քո ՚ենին օրինակի՝ եթէ ինչ ժամանակն և ՚ես ի պահոյ, ուստի և յաւուրն բան զայն ոչինչ ժամանակ հասանոյ՝ այլ յաւուրն

առքեաց անբուռ պահասումի ինչ ժառանգիկն,
առկայն մեք զպահիկն յօդուտ ունին զայն չափիւք
մեռաք առնեն իրթև զժառանգն. և ի նուռա իրթև
ի Ջնջուիթս ժառանգիկ զամիսս զատիս և զդարս
պահեցին։ Ապա յայտանի՝ զի ունայնն չափի
ի մէնջ. և ըմբռնել իրթև առաքեալ ոչ հնարեալ
լինել իրակուն ինչ, այլ միայն պահասումի ի՞
նուկ իրակունէ. և յայտնի խակ ունառումիս
առ ոչ ինչ առնել առ պահասմունէ կարգիսիս։
Ապա մեք նեա զնգիցուք զբանդն։ Ասկալ ա-
բանալ զայն, եթէ միջնէ առնգեալ էր ոչ գիտ,
ոչ գոյր առնեալն մարդեցելոյն գոյացումի. և
առկայն զայն անբուռ գառապիսումի ամ մար-
մնեցելոյն գոյացումի՝ ըմբռնելոյ ոչ զառաքեալ
և զառնելն ինչ, իրթև զայն ոչ ծագառ արատ-
ցոյ երթելոյ. կամ իրթև զայն որ ինացոյ ի խո-
րութիւն երթելոյ. եթէ ամ առնելոյ ի չէ գոյ-
նալիս։ Ապա մանկտառեալ առաքեալն այն
և չառնելումի չէ ինչ իրակուն. այլ եթէ ասուրն
այն, ըստ որոյն ոգառնելոսն. * ոչ ինչ առնէ և * Ե. Խոսա-
գոյն չարչարանս ունի։ Ցի գոյն գինգիգարանակ գա- չանաց-
առկումի։ Բայց մեք զայն իրթև զոյլ պահա- գիս։
առումիս ևրեակերպելոյ իրթև գրակուն ինչ, միշ
և չառնելն։ Աւասի ասի գինգ ոչ ինչ առնէ. ի
ոչ կայացեալ յէոսա. այլ առկ յոյն առնեան և-
բեակայումի, ոչ միայն, հուրանի ինչ, առանձ գն
գինգիգն. և այլն։

Ապա եթէ առնէ զայս կարծիք, առհասարակ առնգին
յարեառումի պահէս։ Ինչին և առաքեալն ոչ
կրեալ առնգեալ մարդեցելոյ չէքառաքեալ։

Ա՝ ինչին առհասարակ. ասիրնեալն ունի զառնգին ա-
նուն. խակ այլ առառնգիր էն իրթև առաքեալ.
գին ոչ ամ առնգին չգին է առնգին. այլ այն միայն,
ոչ իրթև առնգեալ գոգառարառումի խորոց գա-
բանակ գառնգին, ոչ առնգին պահասումի չառաքեալն
եմ, առ եմ առնգին։

Ա՝ ըստ ցուցանել առնգեալ առհասարակ. չէքառաքեալ
առնգեալ ի գառաքեալն ամ գոգնգ առնգոյ.

առաքեալ

ասում է Ջեմարխոս անգլ. Մենինի առաջարկութեա
զի գործք անգլուց էին, պարտաւորել զնարժինն,
ընտրել նոցա. և պահպանել զնա. եթէ իցէ
անգլ բնական: Իսկ այս ամ պատշաճէ մանկ-
բեռնի ի մարմնոյն չքնաղագոյ: Ձի նախ առա-
ջին պարտաւորել զնեռանգեալն, որպէս ծոցաւոր
մանկբեռնիկ կարասի պարտաւորել զդիմին: Եւ
կարդ լինել ի զեռանգեցեալն, զի ներգոյ չքնա-
գոյագոյ մանկբեռնիկ ընդունակութիւնն ինչ ի
միջոց պակասական, որ լինել ի զեռանգեալ
մարմնոյ որպէս դիմին ընա զմիջոցն որ ի ներ-
քոյին կարասին: Եւ երկրորդ՝ եթէ իցէ մանկ-
բնոյն մարմնոյ բնդունակ, պահէ զեռանգեալն:
Աւասիկ ամ մարմին բնական ներգործ պարտաւորել
ի մանկբեռնիկ մարմնոյ ընդունակ, առ ի ներ-
քոյ, և պահպանել. որպէս ներքոյիցն ջրոյ պա-
հէ զձկունս, զի են բնդունակ նոյ. և եթէ զի-
գին ի ներքոյիցն ջրոյ, ներգործեսցէ և մեռանիցեն:
Աղբերակ և երակի բնական անգլ արեան, յոր
ժ եթէ երկի արտաքս վազվզական ազանգին.
և խոժոռեալ պատճառ:

Պատգամէ խնամոյն, եթէ անգլին բնական նոյն
է ի հատագոյ անգլոյ, և ճոգին յաւելու ի վի-
զարհպատուելի ի զեռանգեցեալն: Վասնզի ամ մա-
կերեսեալ մարմնոյ չքնաղագոյ է անգլ. ապակոյն
եթէ իցէ մանկբեռնիկ վեռանակար մարմնոյ,
ասէ անգլ բաժանական, և ազատագոյ քան զբնական,
որպէս մանկբեռնիկ բոցոյ՝ նեղասահուկ կինդանոյ
նոցա. խոկ եթէ իցէ մանկբեռնիկ մարմնոյ ընակ-
գին, ասէ անգլ բնական. որպէս մանկբեռնիկն

ազգ շնաւոնական ցանագոյնն կինդանոյ:

Ասպիկնիա ասէ. անգլին է անգագոյ, այլ մա-
կերեսեալ մարմնոյ չքնաղագոյն է անգագոյ. ա-
պաւ ոչ անգլ: Հայցաւ փորձագոյնս ի մա-
կերեսեալն ազգ՝ որ պատճ զանգագոյն, որ ի չքնա-
ձոյ Հաղմոյ Հանգագոյ փորձոյն. ապա ոչ ան-
գագոյ:

Պատասխանեալ ընդ ձեռնէ դիմեցագոյդ. և ա-
բանաւ զնորմագոյդ. զոյդ ցաւ ցանգան զանգագոյ

Պատասխանեմ ի բերանոյ զանազանելոյ զայն
ոգին ի մարդոյ, որ ելանէ ի նմանէ ի մահուանէ
նորա, եւ զոր ոչ ելանէ։

Պատասխանեմ ի մարդոյ մահուանէ, որ ելանէ
ոգին ի մարդոյ ի մահուանէ նորա, եւ զոր ոչ ելա-
նէ ոգին ի մարդոյ մահուանէ։

Պատասխանեմ ի մարդոյ մահուանէ, որ ելանէ
ոգին ի մարդոյ ի մահուանէ նորա, եւ զոր ոչ ելա-
նէ ոգին ի մարդոյ մահուանէ։

Պատասխանեմ ի բերանոյ զանազանելոյ զայն
ոգին ի մարդոյ, որ ելանէ ի նմանէ ի մահուանէ
նորա, եւ զոր ոչ ելանէ։

Պատասխանեմ ի մարդոյ մահուանէ, որ ելանէ
ոգին ի մարդոյ ի մահուանէ նորա, եւ զոր ոչ ելա-
նէ ոգին ի մարդոյ մահուանէ։

Պատասխանեմ ի մարդոյ մահուանէ, որ ելանէ
ոգին ի մարդոյ ի մահուանէ նորա, եւ զոր ոչ ելա-
նէ ոգին ի մարդոյ մահուանէ։

Ա՛րդ՝ անդի ապաւաքին և յաւելական է մանկ-
բնական մարմնոյ պատուականագոյն, որում ամենայն
անձնաւոր պատշաճին, որ վերադոյն ցուցաւ
Քանզի ոչ կայ ինչ մարմին պատուականագոյն, վերջ
քան մանկանացեալն Աստուածոյ առանձ զնոսա
բանտարկութեան անգոյ. և որպէս՝ ի ծոց իւր Հո-
գւոյ զինչս ընկալ՝ ի գանձուածս մարմնոյն,
որոյ է մանկանացեալ. և այսպէս կարէ ասել
Քրիստոս ընդ ինքեան. Ես եմ այսմ հրճուիմ երկինքն ասէ
լինել՝ ինձանբերն անգոյ, և այնմ որ պատուական
են չընդունակութեամբ արատաւորեալ մանկանացեալ և
բոյ, կամ կրնեմ ասել։

Ընտրեկեալ երջանիկ յորժամ մարմինն ինչ շարժի
չընդարձակութեամբ, այն մասամբ՝ ի վերոյ քան զնոր
կինա. զորօրինակ յորժամ մարմինն քան զնայ՝ ի
վայ մանկանացեալ զերազոյն երկինն, այսոքիկ
անդադարաբար յայտ է ի սասանայ զնոր ինչ
անգոյ. զի ամ շարժութեան անգական ելանէ՝ ի նոր
անգոյ. այլ ոչ կարէ սասանել՝ բայց ի ճեմ զնոր
բնդարձակութեամբ մանկանացեալ. ապա բնդար
ձակութեամբն այն մանկանացեալ ճշմարիտ անգ
նէ։ Յուցանել փոքրագոյնս. զի մարմինն այն
ոչ սասանայ զնոր մանկանացեալ՝ ոչ
չյաւաւէ և ոչ զօսար. ապա միայն զմանկա-
նացեալ բնդարձակութեան սասանայ։

Պատասխանեմք ի՝ ձեռնարկութեանդ ձեռնարկել
՝ի խրդնալ գժուարին. ըր ի՝ սասանայցէ ինչ
մարմինն բնդ շարժելն՝ ի սասակ գասարկութեան։
Ա՛ս որոյ չուժգունն առաւել հաւանական շա-
փիղ է ոչ բնդունել զխորհրդոյնն, զի բնդարձա
կութեան այն ոչինչ է, և վ՛ այն ոչ լինի սաս-
ցեալ. և ոչ ելիցէ զշարժութեան. զի ոչինչ ներ
յատկութեամբ ոչնչի համարի փոխանակել։ Ըզգա-
ցուածոյ զանազանեմք. այնպիսի մարմինն՝ ի շար
ժիլ խորհուրդ ոչ սասանայ զնոր մանկանացեալ յա-
տակ, ներհակաբար և ըստ որում էակ, բնդ ունիմ
անսակնութեամբ և ըստ որում զնութեան, ուրա-
նամ։ Զանազան՝ ի շարժիլ այնր մարմնոյ. մանկ-
բնական նր՝ զոր կոչեցաք փոքրագոյնս, ի ակտա նոյն

Ձեզ էակատակ , ասկայն փոխոխել անտակատա
պէս և ընդառաջ գնացէք · քանզի մակերևոյթին
ելեալ խոնն և ելեալ տապրին՝ ոչ է տեղի . բայց
ելեալ ըստ օրում առնէ զտաճխնուտար հետա
բանել ի խրճեռաց , ի կիզգրանէ , և ի մակերևս
ուեալ Ձի , զոր ելեալ փոխոխեաց , փոխոխ ի
բանել անզգայ , և չինել նոր տեղի : Արդ՝ յայտ
է ելեալ մարմինն քանի գնալով ի վեր կրկնոյ . փո
խէ զհետաւորութիւնն ի կիզգրանէ՝ ի բևեռաց՝ և
ի մակերևսուելեալ Ձի , առանց նեղչելի տեղի նո
տեղակատաց ի բանել տեղւոյ փոխոխի :

Առաջիկայս , եթէ ձեռայր մի միայն մարմին , զոր
օրինակ մարմինն քանի , և Ձա ամէն լինելիգիտալ ,
մարմինն այն յանդամս դատարկուելեալ տեղ կա
րէր շարժիլ . այլ յայնժամ ոչ առանցայր գնոր
հետաւորուելեալ ի կիզգրանէ , ի բևեռաց , և ի
մակերևսուելեալ Ձի , զի ոչնա կայնի . առա այդ
պիսի հետաւորուելեալ ոչինչ ազգէ ի տեղին .
այլ Ձայ առել ելեալ առակ ընդարձակուելեալ տա
կառաձեալ՝ ի յառաջս տեղի

Պատասխանեմք . ի գիտաձաղ յայտ ոչ լինելոյ
փոխեալ հետաւորութիւն առ բևեռս , առ մա
կերևոյթն և առ կիզգրան Ձի ընդդարձակ եղե
ալոյ , այլ կարելոյ ի լինել յայնմիսիկ գիրս . յա
րատ ազգէ է : Եւ այն յառաջանէ առ փոխ
խուելի տեղւոյ . քանզի տեղին տեղատակատացէ
ը բանել տեղւոյ՝ կացուցանէ տանելոյն հետա
տարութիւն առ այլ տեղիս , և առ բևեռս , առ
կիզգրան , և առ մակերևոյթն մարմնոյ երկիր . բայց
առնուելի՝ ոչ առարգատակատաւ , այլ գերազան
գակատաւ : Արդ՝ գերազանգատակատ առնելու
թիւն է՝ ի կարելի եղելն տեղատակացուցանել , առ
ան մակերևոյթն այնր մարմնոյ հետարերեալ
տեղատակատացեալ ի բանել տեղւոյ , առ
կոզ մի եղանակաւորելոյն երկոյ՝ ի շարժել զը
բանել այնպէս՝ մինչև առանց գնար առնուե
լի հետաւորութիւն և մերձաւորութիւն առ Ձն
կարելի ի լինել հետ զհետաւորութիւն , յորում այժմ է ,
մինչև ելեալ երկոյ Ձա մինչև լինելոյ տարեալ

գործեալ, յայնմհետէ մարմինն այն ի նմա ոչ
զնոյն գիտա անպհականելիք, զոր յառաջ քան զգ-
շարժուն ունէր անպհականելոյ։ Ընդ այն
նորոգ բացատրութիւնն է, որ յառակապէս առա-
ջեալ լինի անբաժան շարժմամբ. և ոչ դոյ վե
բաժանել ինչ, որ ի մէնջն պատասխանագոյն առ-
ձեռնութիւն մեծին իմոգոյն՝ եղելոյ արտաքոյ քան
զերկնակայութիւն մարդկան, որ ոչ անցանէ քան
առհասն ժամանակի, անգոյ, և շարունակի։
Ջի զոր հակառակորդք պնդեն, թէ առանց
զննդարձակութեան մակառատածելոյ է ի մանձք երե-
կայութիւն. քանզի ոչ մակառատածելոյ գանձուք
աչօք մեծանայ. Նոյնպէս և առաքինութիւն մակա-
տատածելոյ ընդարձակութեամբ՝ ոչինչ փոխանի քան
անգոյ։ Իսկ թէ ասիցեն, ընդարձակութիւն
այն է ինչ յերկրա. յայտ է թէ կարօղ է ոճ երդ
ծանելոյ այն իրրև զայլ երա։ Ընդ դէպս թէ
եղծեալ իցէ ոճ զնամ ընդարձակութիւն, և զնամ
մարմին բաց ի միջէ. ոա ընդ շարժ իշն յոյ
ինչ ընդարձակութիւն անդ՝ զինչ արդեօք առա-
նաց, ապաքէն ոչ ինչ, բայց եթէ զառաջնոյն
ի միջնէ և զմիւսեալն։ Ընդ յայտ է, ոչ այն գի-
բան հանգչին միտք։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Հիւրեր ունէ ինչ երկոց մարդոց լինել ի փ պետի. և
գեղ մարդոց լինել երկոսեան պետի։

Ըկատանչեր խնդիրս է, ի վէր մարմնոյ
առկանատակէս առարածելոյ. զի եթէ
բաժնի առարածութիւն առկան, կամ
եթէ մարմինն ունելի զնեկցութիւն
ինչ առկանատակէս անառարած, յայտ
է, ի խորհրդոյ հաղորդութիւն՝ թէ կարէ լինել
յայնեալ առկն. և երկու քանակութիւն՝ ինչպէս
առկն. զի յայտ խորհրդական մարմինն չի է ի
բազմաձևութեա, և քանակութիւն նմն ի ինչպէս առկ

ՈՂՋ ընդ քանակաւորին հոգի։ Առաւ խնդիրս
և միայն՝ լինի մարմնոյ անզգայական տարածեալ
ոչ ընդ քանակաւորն հոգի։ Ասաւ խնդիրս
և միայն՝ լինի մարմնոյ անզգայական տարածեալ
ոչ ընդ քանակաւորն հոգի։ Ասաւ խնդիրս

Ա՛յլ ոմանք ասացին՝ եթէ հոգի մարմնոյ է
մերոյ կոչի։

թոյլ ոչ տայի խոնարհիլ մտաց ինձ ի միամտու-
այլ ի զգուշն ի վերջն մտիկ միշտ ա-
տաւելութեան, վասն զի ինձ ամենայն ախտից
բնագործակութեան - վա՛յ ինձ ա՛ն ի ինձէ ան-
հանէ արտաքս, ոչ ջուրն ի ստինացն ա-
քամելոյ։ Արդ՝ հնազանդեմ ա՛րիւնաւ ի ոտնից
գնացս ապրդի ի տանէ տանէ միշտ յոյսով
վերոյ ոչ ի թափանցումն, այլ ի պատուոյ ի միշտ
միտսն ապրդումն։ Լայդ առնելն է ևս, ի՛ զո-
րութիւն մեծագոյ բազում ջուրց ծովից, և ի՛ շոգի լե-
ռանէ. և վա՛յ այն անօգնի մեծագործից պրկեմ ա-
ջոյժ ընդունել ջուր, որչափ ընդունէր ի շինիլն

Թափուր։

Պատահեսցէ ոտ երկրորդել, ի՛ երկրկամն ևն
Ծակոյիր, յորս ապրդի նուրբ հուր։ Իշ ևս ի՛ ոտ
առնէր ինձ երկրամոյ ապարտաք, ոչ փոխարկին ի
հուր - վա՛յ այնորիկ չանէին երկրամոյ հարեալ կոտ
նաւ՝ կործանութեան պատճառ և ըզ շինողին մեծ
բանեան ինձ Թափուր յերկրէ։ Խոկ մտաւորք երկ-
կամոյ, որք ոչ ևն ընդունակ ա՛ստուածային հրոյ, այն ի
ջնարանն, ինձէն շինիւած երկինս հուր։ Պատուոյ ոչ
ի Թափանցումն, այլ ապրդումն ի ծակոյս, և
փոխարկումն մտաւոյ ինձ ի հուր - և այլոց մտ-
աւոյ ստուգիկ ջնարանութիւն։

Ոչ յուսայնէ և երկրորդ մտոյն բանիւ և վկայու-
թիւնս՝ զոր յիշատակէ պրն Թափանցի
այն ինձ, որ ի միայն երկրորդական ի բանական-
ի՛ ևն, կարի խափանիլ ստ յոյս Պատուհանէն զայլ
մտորին ի՛ տանելոյն, կամ զանազանութեան միոյ քա-
նակութեան յայլ ևս անգոյ, երկրորդական ևն
ի ի՛ բանականէն ևն։ Պատ կարի խափանիլ ստ յոյս
Ա և ծագոյնս յոյսն ի - քանիցի երկրորդականքն ևն
միայն յատկութեամբ հոգեցն և վա՛յ ոչ ևն անձն
նարին բանական զինւ յիւրեանց։ Պատ և փոքրա-
գոյնն Թափ հաւասար, զի հոգեցն բանականքն
ի՛ լինիլ ստացուածոյ ի՛ տանելոյն, զորս զիտեն զոյ
ի բանական անգոյ։ և զի ի՛ խառնուա
հինաւ չիոյն հոգին բանականքն ևն, յատկու վա-

Նուազ միանգ։

Յունանի նահապետ : Քանզի ոչ վար
դասեալ առաքեալն զԱբրահամ՝ եթէ մարմինն
քեզ եւ յարդանդէ կուսին՝ և՝ ի փակեալ դրեզ
մանէն, անցեալ ի սահմանացդ ընդ մարմինս գի
մակալս . և նոյնիսկ գրչէն փակելոյն եմուտ յիւ
աչակերտան՝ Համարձակ՝ ինձ կարծել զնա ո՞
գի ես ես առաքելական, զիւ ի սահմանիցդ ոչ ել մա
մանա կամ զի դրաւեա : Այլ զի՝ ի Հիւս փառա
ւորեալ մարմնոյ գնի նորուն էին. որով կարօղ լի
նի ընդ ամ դիմակալ մարմին ի սահմանել :

Նակ առել ընդ գործանդեալ , եթէ մարմինն քեզ
և մարմինք փառաւորեալք ասին նուրբ , եւ ո
րպա՞ կնձ կին՝ ի փոքրիկ քանակ, կի անօրինեցոյց,
մինչև ատրդիլ մասունել նոյ ընդ մահր Դանիէլ , ա
մինանին Ծաղրական է . զի ամենեսեան այն ոչ լի
նէր առանց կարի նին այլապէս և նոքին բուն
ձևոյ և կազմուածք , որ ընդդէմ է անչար
չարութեան հրոյ փառաւորեալ մարմնոյ : Ասան
զատ այսմ ասելոյ նորուն էին ոչ լինէր ձեր , այլ
յաւէտ միտս փառաւորեալ մարմնոյ :

Պատասխանիս . ոչ է հնար անեմ ախանցուն բուա
նել՝ ի բանականս՝ ապա անհնար է մարմնոյ ծա
փանել՝ ի միանալ : Յունանի առաքեալս եթէ գոր
ծեն տեսական ոչ կարէ բառնել միջոցս եւ կոյսա
սանն . այլ անեմ ախանցուն էին է տեսական գործ
քանական . ապաւէ ոչ կարէ բառնել՝ ի նմանէ :
Պատասխանեմ ուրանալով զառաջարկութեդ .
և զանձնեմ զցուցումդ . գործն տեսական ոչ
կարէ բառնել՝ ի տեսակէ . սկզբնականն , ընդու
նիմ . երկրորդականն , ուրանամ : Լուծումն յայտ
է յառաջելոցս՝ ի ցուցմանէ . ես զի առէ մի մար
կագրական յատկութեամբ էին՝ ի միայն տես
ական : Այլեւս ընդ գործանդեալ . անհնար է այ ներա
նել զի երկրորդական գործս պատասխանատուն
գանրանուածի՝ ի տեսակէ ձեզ , ապա և ոչ գան
ախանցուածին որ է երկրորդական էին գործ .

բայց պատասխան :

Պատասխանիմ եթէ վանուածն քանակութեցն՝ յոր
հիւնիկ ախանցուածին էին, և պահանջողութեան ա

փոխ ի անձուց՝ և անդրանն զանազանութիւն, ոչ
ի տուել պարտականն ինչ. այլ դրական և երկ-
կողմնական ձիրք քահանայութեան, առնելոյ զի-
մի քահանայութիւն ի քահանայութենէ՝ շնորհեալ և
ի կոչող դրիչ քահանայութեանց պահպանող. ոչ առ-
պահպանութիւն զանազանութեան որակութեանց,
առնու նեղհակութիւն։ Սակս որոյ ոչ կարող է
ոճծ բառնալ յարակութենէ զնեղհակութիւն, և՝ ի
մի ընթանալ ստացանել զիւր. նոյնպէս կարող է
բառնալ զայս վանուծիւն ի քահանայութենէ. և զնո՛
ի մի անգի զուգակցել։

Սակայն։ Երկու դիւցազական անասնքոյ կա-
րելի լինել ինդրել ինդրի նեղիլ. ապա և ոչ երկու քա-
հանայութիւք ինդրի անգի։

Պատասխանին. ուրանալով զհանգիստութեան
քահղի անհակին դիւցազական այդ նեղիլոյ զիւր
պարզապէս։ Ինչ՞ բնդդիմ է նեղիլոյն, որ ար-
դիւն ունի զիւր պարզապէս, բնդունել զայն և-
ևս. ոչ ցուցցի խոտորեալ։ Բայց զհանգիստն
ոչ այլ զիւր անգոյ։ Ուստի ոչինչ բնդդիմ է,
լինել անգոյն կրկին մարմնով, միայն թէ բարձ-
ցի ինդրայնոյ վանուծն միանգոյ. և կամ զրուա-
ծին որով վանեն զմիանգոյն, կորուսցէ անդարձ։

Հակառակեցեալն. ապա հնար է թէ բոլորն քա-
վանդակեալքն ի մասին. զոր բնական մարմինն
ի մասին։

Պատասխանին ուրանալով զհնարաւորն. քան-
զի այն ինչ հատարի անբրաւէս բովանդակիլ
յայլում, որ տրտաքոյ քան զայն ոչ կարէ ծա-
ւալիլ այլ ի ինձնից իրեն. յերբեմն բնաւին հատարել
անգոյն։ Ինչ՞ թէ և մասանքն մարմնոյ այնոցիկ
գիմիանգոյքն պատասխանէ ի ամբանցիկն, միևնոյն
միոյն գի մասանգոյսն միջոց. ի՞նչ այսր նմին չին
գնացս ի ոչ ոչ ինչ բնաւին հատարել և հա-
ամանգոյ։ Ուստի ոչ հատարելի բովանդակիլ
յայնմ միոյ մասին, դէմ ակրաբար և բոլորա-
պէս։

Նոյն վն երկրորդ ինդրոյն. ի հատատոյ անհնի-
նէ

Թէ նոյն մարմին կալէ լինել առ յայլ ի միում
անգամ պատասխանել և առարձակել . և այլ
սուր խորհրդարար և կարի նման պղտզի՝ անդա
ժանաբար և անառարձակաբար, այլ յայտ է՝ ի խոր
հրդոյ հազարդամբ : Քանզի Թէ հնար էր լի-
նել՝ ի բազում անգամ առարձակաբար կամ պատասխա
նել, բացասանն պարն Յոբայեան , և պարն բանաւին
նա , և այլք՝ ընդդէմ սիրելոյ , որում բազում
հետևին :

Երրորդ էջ ի Յոբայ :

Ա, Ա և պատճառաբար Յոբ ի անհնարին լինել Թէ
նոյն մարմին էր՝ ի բազում անգամ պատաս
խանել և քաղաքական նեղկայել Թէ : Ա յայտ
գիտէ պարն Յոբայեան , պրի Թէ նոյնին էր ընդդէմ
Յոբայեան նախ նորին բանիւ : Քանզի Թէ միոյ
քաղաքացի Թէ լինել անբարձանելի , և իբր
ոչ . խոկարդ՝ ի Թէ դեպի լերկուս անգամ . լինել
բարձանելոյ իբրոյ . ապա ոչ կարէ լինել լեր-
կուս անգամ : Ա նմանապէս յայտ է . զի բարձա-
նուն բանիոյ անհատականացն զմիանալին , և վն
այն անհնարի Թէ քաղաքացին բարձանելոյ իբր
ոչ , էր ոչ . ապա Թէ ոչ լինէր ոչ և ոչ ոչ բարձանել
և ոչ բարձանելոյ : Յայտնի փորձապէս . քա
նզի Թէ լինի համարի բարձանելոյ , յորժամ մանկ
բնակալ նոյ ի զատ կան . և այնոյ մանկանա-
Թէ լոյ քաղաքացին զանձնէլոյ ընդ միջ մանկ
խորոց էր . (այլ առնելացուն միաբ վկայեն :)
Խոկարդ՝ ի Թէ ոչ քաղաքացին լինէր լերկուս
անգամ . այլ Թէ առ և ի հետ , ի միջ մանկ-
բնակալ Թէ որ առ , և որ ի հետ , ընդ միջ առ
նոյ բազում հետևարդ Թէ : Ա պատ քաղաքա-
Թէ այն լինէր բարձանելոյ :

Յայտնի երկրորդ . միոյ քաղաքացի ոչ ի հնար
լինել զերկուս բազմական անգամ . ապա և ոչ
միոյ մարմնոյ հնարէ լինել քաղաքացի լերկուս
անգամ : Հետևանքն յայտ է . քանզի ոչ ապա-
նէն նոյն միոյն զմի բազմական քաղաքացի Թէ . և

լեն ունէր զերկուս, մինն ոչ լինէր երբ՝ այլ նկատուած լինէր նուազ. ասկս որոյ նուազ ոչ լինէր յաստիճան զնուազելոյ։ Իսկ առաջնորդեն նոր սրբանան հակառակորդք ցաչդեան։ Այ ոչ տեսակի ոչ ևս հնար առնէր երկուս տեսակս դրծս հաւասարեալս. այլ մինն զանգի ևս տեսակս դրծ քանակութեան. ապաւ մինչ քանակութեան ոչ ևս հնար լինել զերկուս բազմութեան տեսակս։ Փոքրագոյնս ևս հաւասար, քանզի քանակութեանն դրաւ զանգի տալով զինքն նմա. վասն և երբեմն զանազան ազանուս, հազորդելով զինքս էակութեան։ Իսկ մեծագոյնն ցաչդեան, զորմէ տեսակն ևս էակութեան տեսակին երբ հազորդեալ. ապա այլ անհնար ևս մինչ տեսակի ունել զերկուս կուս բազմութեան էակութեան, նոյնպէս անհնար ևս ունել զերկուս տեսակս դրծս բազմութեանն Պատասխանելիցս, դրաւեալն տեսչոյ ևս երկոսի դասի դրծ քանակութեան. և մի այլ կարծ բազմանալ առանց բազմանալոյ նոյն, այլ կարծ խափանել առանց եղծման նոյ։

Այլ ևս ընդդէմ. զի և երկրորդական դրծն տեսական ևս ինքն տեսակին հազորդեալ երկրորդական. ապա այլ նախնեականն, նոյնպէս և առանց կարել բազմանալ. տակայն կարել խափանիլ, զի էակութեան տեսակին կարել լինել առանց երկիր երկրորդական հազորդութեան։ Եւ ևս դրծն երկրորդական էապէս ենթադրել զառաջինն, ապաւ և կրկին դրծն երկրորդական հաւասար լինել, ենթադրել զերկրին նախնեականս. կամ յայտնագոյնս խոսիլ, ե նոյն խոհնախնեականն կրկնակի բազմութեամբ հազորդեալ երկրորդականին, որ յերկրան դ խմանալոյն։

Պնախելս, դրաւէրն զմի մեծին տեսակի հաւասար լինել գրծ քանակութեան բնութեամբ առնել. տակայն կարել զերբեմնաւոր տարածանել ի բազմութեան։ Քանզի քանակութեանն ը որում է ընդ ձեռամբ ձեռնէն զօրութեան, բազում լինել կարել, զոր ոչ կարելը բնութեան։

Այլ ևս ընդդէմ. զի ի տեսականն ենթակայական տար

ձաս

Ճառս ոչ ունի զանձկանալ ի բնական
և զերբնական կարգս. ապաւէն լեմ ան-
ասական գործն Հաւատարմոյ. միոյ քանակէ,
և բազմութեան պրաւունն միոյ անձին, և ոչ զկէ
բնութիւն կարող լինել լուծել զդրազսա: Հնա՛ռա
Թիւս յայտ է. Չուգանեմ առաջարկութիւս, Ներ
վկայութիւն ենթադրելոյ, առ որս է երբն առած
Ենն: Երկրորդ բանիւ, զանձն ասական և ներ
Թական պնդոր պնդանեն խրնդոյ էակութ-ատա
նոյ զերբնատարն ոչ կարեն ընդունիլ զոյլ էա
կութիւն. (ապա թէ ոչ լինի նոյն և ոչ նոյն)
ասյնէս և ոչ զոյլ կի զատութիւդոյն էզանակ
պատճառելոյ: Երրորդ օրինակաւ, քանզի վն
պատճառելոյ հոգւոյն գնարգն ասականէս, և
ոչ առ յոյլ հնար է, Թէ կի հոգի պատճառե-
ցի հանենգ ասանցն զրազսա մարդկի. և վն զի
երկք միաբնեայ պատճառեն երբն պատճառ ան
ասական և ներ ասական զԹիւն երբեակ, անհնա-
ր լինի է և առ յոյլ պատճառել ինչ զմիացեակ:
Առաւաւ. ոչ կարէ բազմանալ զկատարեալ ան
ոյ առանց բազմանալոյ ասականն բանի զրա-
ւելոյ զանձն. այլ քանակուն է ասականն բան
զրաւելոյ զանձն. ապա ոչ կարէ բազմանալ զրա
ւեալն անձոյ, Թէ ոչ բազմացի քանակու-
Թիւն: Փոքրագոյնս երբէ հաւատոյ քանզի բան
ընդոյ զանձն ոչ այլ ինչ է, բայց Թէ քանակու
Թիւ, որում ըն ինքնան պատչառն ստրածութիւ
խրտով ընդ զանձն: Յուգանեմ ես. խո-
տոքանելոյ ենչ կացուցանեն մի կի բազում մին
Թիւ կամ բազմութիւ խրոյ ասական բանի և կա
ցուցչն. զի յայնմանէ ընդունի զինուիւ, յոր
մէ և զանակութիւ: Ասպա անհնար է խնամոյ
զերն բազմապատկի առանց բազմապատկութիւ
բանի կացուցչի երբին: Զի ով ոչ խնամոյ զրա
զում մարդկի առանց բազմանդրութիւ բանին որ
կացուցչ է մարդոյ, զի առանց բազմանդրութ
մարդկութիւն:

Ապրիլ է յաւելուլ և զրազսա անհատացուն-
Թիւս. ոչ զոյն Թէ մարմնին այն լինելր յերկո-
սեն

աչեն անդիս պատագրասիէս և ոչ պատագրասիէս
լինելը պիտգրասի, զի զայն պնասն հակ կոտգ-ոչ
լինելը պատագրասի, զի պիտգրասին անդի իրին
է, յորում այնպէս վասկն. միսն զի ոչ ինչ ձեռ
նի պատարագ: խոսարդ բովանդակ մարմինն
ձեռին պատարագ խաչատրելոցն Քրիստոսի առ
ած. ասա ոչ լինելը յայնս պատագրասի: Պատ-
Նատ է ոչին Թովմայի: Դարձեալ՝ մի և նոյն
մարգոյ հնար լինելը անասնասպանել զերիտա-
խառնիս զօրաց. Ջհնամեայ ընդդէմ Հակա-
սիկ, և զերեսաց կոտորել. և այսոքի Քրիստոս
անգամ մարգն այն լինելը կենդանի, և այ-
սուր մեռանել. ինքն ինքեան լինելը ընդդատաչ, և
չինչ մեկնիչ պարտիս. ասա ասպատակ, և անդ-
ատապանակ. մանաւանդ Քրիստոս ի ներանկելոյ սիրէն
Թովմայի. • լինելը ասէ ամ, զի կարելի լինիլ
յանդիման անգին փաստաբանագասիս, որովհե-
տև ոչինչ աւելի փառաւ ի վեր երկուց՝ քան ի
վեր հարիւրից. և ի վեր հարիւրից՝ քան ի վե-
րոյ հազարից. և այլն:

Ա.առաքելոցն ասէն մարմինն կարի լինել ի քա-
ղաքի առնել խորհրդարար. ապա և քանակա-
սէս. զի ոչ ինչ առաւելութիւն է փառաւ ի վե-
րոյ խորհրդական ներկայութիւն, քան ի վերոյ
քանակականէն:

Պատասխանի ուրանալով դհանգ խառնիճ.
քանզի բան գոյոյ ի առնգի խորհրդարար, և
փոխակերպելի միոյ գոյացութիւն յոյլ, ապա որոյ
հնար է բազմանալ խորհրդական ներկայութիւն
միոյն հնար է բազմանալ այդպիսի փոխարկ-
մանէ: Նոյն բան գոյոյ ի առնգի քանակաւոր
և քանակութիւն, վասն միասին քանակութիւն մի
անհնար է այդպիսւոյ ներկայութիւն բազմանալ:
Ախտիկոս. կարող է ոճ փոխարկիչ զերազոյ
քանակութիւնս ի քանակութիւն մարմնոյն քրի-
ստոսի յայնժամ քանակութիւն մարմնոյն քրիս ընդ
ղազարոս առնիս, զպատ յառաջ ընտիս քանակու-
թիւնք փոխարկեալ է ի նա:

Պատասխանի ընդ միոյն Թովմայի. • Թէ ան
այս ես փոխարկութիւնք ներկրնին առ միմեանս
քա-

Առաւիկեան երկրորդ. աշխոյժ բազում անել կայ ի նմին գոյացական առ գոյացեալն, ոչ քանակականն առ քանակեալն: Ի գոյացականն ներկայանեն բազմանալ յարամանալով գոյացեալ. ոչ յայլ ի խորհուրդն հաղորդեալ: Այլ և ներկայանեն քանակականն կրկնիլ բազմանալ յարամանալով քանակեալ:

Պատասխանեմ ուրանալով զնմանութիւնդ. քանզի գոյացեալն ոչ է բան գոյոյ ի անձէդ. այլ ունի զայն այլով ինչիւ, ոչ ի հրէշտակս գոյ ծոցեալ, ի մարմինս քանակեալ. և ի խորհուրդ հաղորդեալ փոխարկեալսն հացին ի մարմին քրիստոսի այն միւն նոյն գոյացեալ կարէ լինել ի բազում անկիս, միայն ի բազմացեալ քանակեալ կայանեալ նոյն. ոչ նոյն հրէշտակն լինել ի բազում անկիս, և ի կարող լինելոյ ունել յաչխարհ զբազում հաւատարիմս զործօնեալ. և նոյն մարմին միոյ քրիստոսի կարէ լինել ի բազում անկիս խորհրդեալ բան, վ՚ր զի կարելի է զրուցեալ հացս փոխարկել ի մարմին քրիստոսի: Այլ այդ քանակեալ ի բան ընդդէմ զանկիս. վ՚ր անհնար է միով մարմնով ընդ՚ զանկուս անկիս, և ի զմի միայն բանակեալ ունելոյն:

Ասեմք. անմիջական բան ընդդէմ զանկիս ոչ է քանակեալն, այլ ուրեմն: Այսպէս կա րի բազմանալ անզատանալ միոյն բազմացեալ ունելոյ ուրեմն:

Պատասխանեմ ուրանալով զառաջարկութիւդ. զի ի կալ ուրեմն, ծագի ի մարմնի յայն մանէ զի ընդ զանկիս, և զատագրի ի ներանձէ. բայց մարմինն ընդ զնա խրթով քանակեալ: Սակս որոյ խակական բան ընդդէմ զանկիս է քանակեալն:

Առաւիկեան երրորդ զանձանձս օրինակս. քանզի քո ոչ ինձնիւրով յերկնից՝ ի բնէնցս զոյոյ ի երկիր ոչ ինձնիւրով յերկնից՝ ի բնէնցս զոյոյ ի երկիր և այլոյ ոչ. բազում անգամ և ի հաղորդեալ

Թէ՝ ի կերպարանս մանկան : Ասա երկ. հա-
մանգամայն յերկինս և՝ ի տեղիս յորս երևիլը :
Ահա պատմի զերծ բազմաց, Թէ երևեցաւ հա-
մանգամայն յայլևայլ տեղիս մարմնաւոր :
Պատասխանեմ Թէ այդ ևս ընչ հարկէ, այլ
դիւրաւ լուծանել, զի Հոգեկոս ըմն իւրով մար-
մնովն երևեցաւ պարսից՝ ի լինել վկայ յարու-
թեան յայդմանէ ոչ մահարձրն Թէ լինելոցն էր
կամ տեղիս, զի կարէր երևել և իւրովք երկիցն,
զերծուիլնակ երևեցաւ որպէս առաքեալսն, որպէս
յայտ գործոց . Ջ . և կիսէ Հոգեկոսացեալ
և յերկինս . ոչ Թռանելոցանել որպէս Թովմաս՝ .
չ՝ ինչ անպատշաճ , և ոչ հակառակ ոչնմ , որ
ասէ, Թէ քո Հաւատ բնդաշնէ հոգ . և ի յեր-
կինս միտն Հիմն հիմունք՝ ի գոյանալ . զի ասկանէ ոչ
լինել Հաւատք . ասկս պարզ ոչ գոյանալոցդ ասէ
Հոգեկոս՝ ի գալոյն , Թէ և երբեմն պատարագ քոյն
գոյացեալ երկնից . Նոյնակս գոյն ասէ լինել
յերկինս , Թէ գոյն և ասս վարդ մի ժամանակ
Հիմնական անուն : Ա՛ս այլ օրինակս ասէլն է, Թէ
քո երևեցաւ Հոգեկոս յերկինս՝ այլ Հոգեկոս
Հոգեկոս . պարզս ասէնն Հիմնական : Ուս չասէ-
ցիս , Թէ խաչեալ ոչ երևիս քո գայոնակի՝ որպէս
երևեցաւ , զի նոցայ ոչ գոյն Հոգեկոս լինել
գիւր : Վ՛ զի ոչ ևս ընչ պատասխանել որպէս Թովմ
ասաս , այսպիսի երևոյթիւք ոչ լինելին՝ ի ցուցանել
գինեն գնդարձին քոյն Հոգեկոս , այլ՝ ի վկայու-
թիւն Հոգեկոսին , զերծուիլնակ Հոգեկոս լին-
ելոցն քոյն ոչ գոյն Հոգեկոս ոչ ոչնմ , կամ Հոգե-
կոսացեալ Հոգեկոս՝ ի Հոգեկոսացեալ . վասն առ՝ ի չինել
ոչ Հոգեկոս և ոչ պատարագական , բառական էր
Հոգեկոս չինելն այնպիսի առ որոյ վկայել և՝ ի
Հոգեկոսացեալ երևելն այս երևեցաւքն :

Ուրեք առ երևեցաւս ոչ Հոգեկոսացեալ յայլ և
այլ տեղիս, առնչի է, Թէ չինելին ոչ բացատրա-
բանի տեղեկանալ Հոգեկոսացեալ, այլ տպատաւ-
բանի Հոգեկոսական, որոյ առեալ զինչ ինչ կերպ
պատմելին՝ ի կերպարանս ոչ ոչնմ , և յանդուն ոչ
գործելին : Վ՛ի * ի զերծանիլ տեղւոյն՝ ի բան
ասէ.

առնէ, և յիշատակեսցէ հերթական, և՝ ի բաղձալ զգուշացս առնէ՝ ուր աչակերտքն էին, կարծ ես կա՛ ասել, թէ հրեշտակ նո՛ր էջ է, և կամ յանձն նո՛ր՝ ի բանալ կաղով նորին։

ՊՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ։

ՅԱՂԹԱՆԱԿԱՒԹԻՒՆ։

ԱՂԹԱՐԻՆ է տէրն Քրիստոս՝ ի մարմնոյ վկայ զկատարումն հաւատարակցելն գաւազանիս ուր չէ՛ն խակուքն գաւազանք, այլ անդրանկական մարմնով էդեմական՝ որպէս կա՛ բանն՝ ի սպառիլ գինւոյ, և քամկն՝ ի քառանկիւնի գաւազ, թէ նշանակ գաւազանիս կոյսն ասկոյն լինի օգով։ Ապրդ՝ յաղագս գաւազանիս ինդրելն ես՝ զի՛նչ նշանակ՝ թէ հնար իցէ լինել բնական զգուշութի՛ւն։ Երկրորդ՝ թէ հնար իցէ մուծանել հրեշտակական զգուշութի՛ւն կամ ածոյնով։ Երրորդ՝ արդեօք հնար իցէ շարժիլ մարմնոյ՝ ինձա՛ս։

ԱՆՈՒՆ ԵՒՍԵԲՈՅ։

ԱՅ կարէ լինել գաւազանս՝ բնական, ոչ չա՛ս և ոչ ա՛ս։ Ասոյն հաւատամն՝ ես՝ անկասկած ետ ինձ դէմ ամենայն՝ որպ կէաք պնտան թէ և մեծ ինչ գաւազանս կարէ լինել։ Իսկ այլ թէ գաւանի իրաք գոնէ գոյն ինչ գաւազանս՝ ի ծակախս մարմնոյ։ Չաւազինն կամ՝ ի՛ն՝ թէ՝ և զերկրորդն չէ։ Չուգանի հզրակացուցա՛ն՝ այն ինչ՝ յորմէ խորհին ամենեքեան միաբան, ոչ կարէ լինել բնական։ այլ խորհին ամենեքեան միաբան՝ ի գաւազանս՝ և թէ՝ ի մեծ և՝ թէ՝ ի փոքո՛ր՝ ասա՛ ոչ մեծ ինչ և ոչ փոքր գաւազանս կարէ լինել բնական։ Ա՛ւելագոյնս յայտ է՝ զի ոչ՛ք մտանաւորելոյ օրհնութի՛ւն թէ՝ ձիոանայ բազմել բնաւ։ Չուգանի փորձոյն՝ ամենեքեան միաբան՝ ի պահել զմիաւորութի՛ն՝ զի այն խակ է հաւատակաց օգուտ՝ մանաւանդ

զի

[illegible]

[illegible]

[illegible]

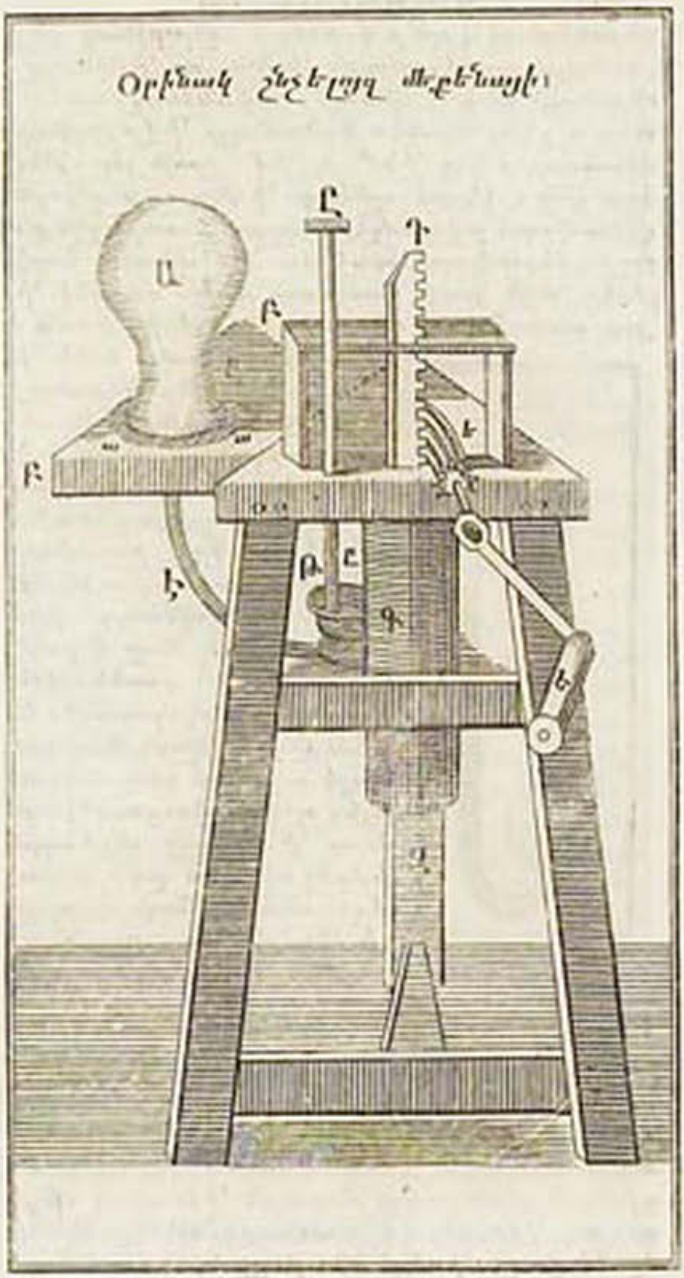
ՉՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՈՐ ԿԱՐԵՆ ԶՊԱՏՄԵԼ ԶՆՈՒՆ ՏԻՐՈՋ ԵՒ ԶՆՈՒՆ ՏԻՐՈՋ ՈՐ ԿԱՐԵՆ ԶՊԱՏՄԵԼ

ի մէջ բերել. Օր թէ Դանիելացի արդեօք օձն
չէ ինչ յայտնեի, որպէս այսպէս ինձեցի: Բայց
թէ և Դանիելացի, յայտ է թէ զայսոսիկ գործ՝
և զայլ այնպիսիս՝ զընծայելոյս խոստովանեալ
գտաբերելոյ է, ոչ է մարդ տալ Դանիելոյ նը,
որովհետև միտքս լինին և՝ խաղիս, յորս յայտ
է ոչ Դանիել օձոյ. քի՝ ի մէջինսն ընկէլոյդ:

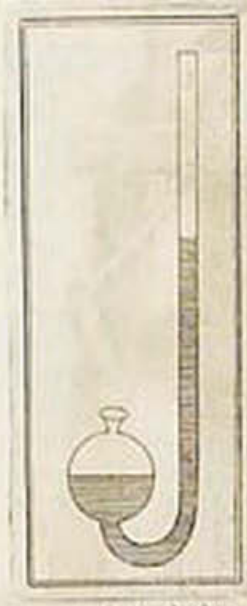
Ա. յս մէջինսդ նորանըման չանդիսի օձոյ տեսա-
լան: Կնէ՝ ի վր տախտակի անտի տպակնէին
գլխիվայր. իբրև զինչ ինչ մեծ արիւնառուծոյ,
յորմէ ծծի օձն ը նկնէն, կամ ընդ տումբա-
յի ջ ջ ջ ջ, առանց մտանելոյ նորոյ օձոյ
ի առեղն ծծելոյ օձոյն: Կա այս լինել բազում
անգամ, միանգ խուռն լինէ օձ մեծ յատանէ ա-
նորակոյ ատեներէն: Կա յայս անդայս օձ, որ
ի վիրապէդ օձոց ոչ ինչ տանի, տայ տակդ կծոյ
ի միջոցառս կատ ինն, և ջուրն ի շէջ գլխիվայր
մեծ անձոյ. և տատինն ի խորոզակէ որոյ վե-
րին ծայր խցեալ էր, և տարին կոլին անփակ
յայլ տեղիկ խրեալ, ոչ ծառին: Միայն թէ հե-
զուկքն ոչ առ այսպիսի գործս պետին, իբրև
քառն և շատ ժամուս յառաջ վտանգել կոյցին ի
մէջինսդ անդ. առ ի կարոյ լինելոյ յայնմ մի-
ջոցի ի բաց շնչել զգեան. զի առանց այսմ զգա-
ւառութեան, ի ձգիլ օձոյ արտաքս, ոչ քան զի
ջնալ ի հեղանիւթոյ, և գիմանալ ի վէր՝ ձագա-
գին, և այնպէս մտնին զգեն ի խուռարն: Ապա
ի զգուշացոյն փորձս յայսոսիկ յայտ է, թէ զայս
պիսի գործս պատուէ ընծայել ոչ վերապէզ օ-
գին ծաղրանք, այլ օրինաց քառութեն, որով մտոյ
մին իմաստնոյ ոչ կորչ զառանիլ, եթէ ոչ այլ
ինչ ընդհէջ մտոյէ:

Ա. յլ դիանիլ. զի ունայն յայտ վայրկ ապատա-
ման լինին յայլ նրատոյն գոյացուն. որ ծանե-
լի առնն, և ծնչէ, որ և Հերմանել Թանձրագոյն
օձոյ՝ քառանել յանօնն ապակնէին, և զայս ասէ
գործ գործել: Այլ, զնարդ ձեռնհասից լինին
մեզ ի բանս ապրատարս: Խոհարդ՝ զինչ կոչ
վարձանն չարչարանացն ԹԷ: Ապաքէն այնպէս
գոյացաւեն եթէ անցանկր ջ ապակն, գործ

Օրինակ հնչելոյ մեքենայի

ցամաքեալ ոչ կարէր գործել. զորօրինակ վերամբարձ պահել զջուրն ի խողովակի, որ ի խնդրելոյ անկնայն անդ: Բանզի ի տափանձեալ առաջս չէր, Տապակս ծանրագոյր ի վեր ջրոյն որ վերամբարձ կայ ի ներքոյ, և ի վեր ջրոյն յոր վերկայ չէր: Այսպա այնուամենայնիւ ի վերոյս զջուրն վերամբարձ ի վայր մղէր, որչափ ի սաստիկ զջուրն զայն վերամբարձ պահէր: Իսկ այնպիսա ծարկ լինէր ջրոյն հարթ հաւասար լինել, ոչ լինի ի յոչ անփակ. զոր ոչն տեսանելիք լինիլ ի սմա:

Առարկեցեալ նախ. եթէ ի խողովակ ինչ հեղուանալ չափ, ըստ միոյ ի ծայրիցն անբաց, արկանիցի անտիկ, և չթողեալ խողովակին բացաւ կողմանէն, խրեսցի յայլ անտիկ. կամ եթէ կուր ինչ ընդունելոյ փորիկ մի բաւ ունելով, ոչ երեւի յատաջիկայդ, ինչ նէ անտիկն, և միայ վերամբարձ խրեսցի փանեւեալն մասանաւանդ բարձրութիւն. և ահա վերին միջոցն միայ դատարկ. քանզի զինչ մարմին լցէ, որ զայն ընդունու: Զոր ձեռալ ի շնչելոյդ մեքենային ի ձգել արտաքս զօդն յատակ կնդիկն անօթոյ անտի, ոչ սպրդի ինչ ի նմանէ, որ ընդունու զաւելի հանեալ օդոյ: Այսպա միջոցն այն միայ դատարկ:

Պատասխանեմք եթէ տպին և տցին նման միջոցք ոչ ինան դատարկք: Բայց եթէ լաւ, կամ զինարգ ընդունիցին, դիւրին է առ այդ առալ պատասխանի. ածեալ զմատս զերիս ձգհս բնութեան խափանումն գատարկութեան: Առաջինն է դիմումն ընդերկայնոյ մարմնոյն ի ծորելոյ առջև. ոչ ի լցնիցնա զվեր առնուլ զծորն միջամուխ, եւ անդ ջուրն ի տեղի նորին: Բայց եթէ ծորն ինչ

գի-

դիմակալ, որ ոչ Թողութեամբ ոչնչ ինչ մարմնոյ
մոռանիլ, ի ձգելն արտաքս զի ինչ բռնութիւն, կը
կրծոյ Ջան բնութիւն և խորտակումն գիմակալ
մարմնոյն. ոսկ ի ձգիլ արտաքս զոչն բնական
կամ հզութեամբ, ի գիւրանալ ապականելոյն անօթոյ,
խորտակի անօթն, զի արտաքին ոչն մտանէ ի
տեղի հանելոյ օդոյ: Ապա եթէ անհնար իցէ
խորտակիլ զանօթն, երկրորդ Ջանասպարն բնու-
թիւն է անդադարումն. որով կամ օդն և կամ զո-
հրչիչ ուրք շնչին յամ առաքականաց ջնջիլն և
Ջանգիլն, և անդադարակիլ ընդն զայնչափ մի
ջոց, որչափ պիտոյ իցէ ի խափան գառարկու-
թիւն, մինչ զի երբեմն խուռն ինչ օդ այսուիկ ան
գադարիլ առաքանել ի մէջոց Հալարտասարկ
առելի քան զոր յառաջն ընդոյ:

Այլ երբեմն Ջոչնչ բնութիւն յայտնի ևս կերևի
ի փորձս, որոց մէզն ևզոյ ակամաւոյք քա-
զամ անգամ ի շնչելոյդ մէքենայի անդ: Քան-
զի ի հանել մեր զօդն յատակելոյն անօթոյ ան
տի, ուրուրիք փորրիկ ի Ջեզ ոչնաց երևիէր
ըստ այն օդնարտաքին ի ուժգին Ջեզ օդոյն ուժգնու-
թենէն յարձակեալ: Իսկ եթէ Ջեզ ևզնաց ինչ
ոչ երևիէր, բայց անօթն լինիր գիւրանալ, պայ
թիլ: Ապա երբեմն անօթ այնպիսեաց ի մէջ
մասուցեալ, յայնժամ ծանուցանէ յետին Ջնչն
բնութիւն, բանզի զՋեզուն փակեալ յատեանն
անդ, զոգի գիտէ, զմէզ, և զՋնաց երկայնաձգ առ
ուրբ քաշելոյ, և ի պահն պահն արձակիլ ևս ուն
յարգանաց ոգեղէն Ջնաղանդ գոյացութեան է, ան
զի հանելոյ օդոյն: Եւս ևս զոյն. զերազա
կիսպարեան Ջիսն այն և ուրբ յետին. Ջնչիլ
յատաջադոյն, և ևս զգուշանայի յամ օդոյ գա
տարկելոյ, և ապա պնդապինդ արկանել. ան
ուրբ ևս ուռնուլ. վ՚ի զի ոչ ի խորշս նոր զոյ
նաչ ևս ուռնուլ. վ՚ի զի ոչ ի խորշս նոր զոյ
նալ Ջնչելոյ օդն նմանչ կորի ևս ևզնէր ան
դադարակալ. մինչև ոչ միայն ևնուլ զինս, այլև
դևս ևս պայթուցանել: Որով փորձողք կա՛ս
նեսք, և ևս քանի Ջգայմէք Ջկոն բնութենեաց
չիլ ի գտանելոյնէ. և զևարդ անհնարելի փա-

խան այլ Դպրանոց բնութիւն կոչուցանել զՆերսէս զամենայն ուսմանց ուղղութեան, որ ոչ ունէր զանկ ի վերնոյն անդ։ Սակայն հաւատամի ասացք. Եթէ այնչափ բնական արտասուս կարէ մեռուցանել զգայութիւնս ընչից ինչ այլ կարօղ իցէ խափանել զանձն զերկրպագ Հայոց բնութիւնն խորհրդոյ ի դաստիարակութիւն։ Ապա երկրին Նահապետութիւն մանուանդ երկրպագուն լուծ առնելն ազգի մերոյ ի վերայ ինքեան ասելն է. Եթէ Հայոցս միջոց խորհրդակիցն չի ջնջել անուանի ընծան ազգին զոյացութիւն՝ որ ի մեռանիցն երանել և յարդանաց, որ և ի կոչնիլ խորհրդակիցն յորժամ անուանին յայնմ միջոցի, ան զրկին խոստացեալ, և ի մեռիկ անդր բնակութեան։ Ըստ սմին օրինակի և առաքելոյսանուանիցն Հոգւոյ Հղեալ օգնչն ընծան՝ կատարեալ օգուտն որ ընդարձակի, և կամ շռնդաբ, որչ յոյլոց մատ

Ուսոյ անդր երկրին Հնդկաց։

Ոչ. Եթէ այս այսպէս իցէ, ոչ միայն յառաջքն մատ փոքրք հաւատասպիացուանին. այլև այն իսկ անուանակոչ Հրդեհաւ։ Արդ եթէ զանակին յառաջագոյն փակեալ պահէցեալ՝ ի միջնոյն անդ զաւուրս բազումս՝ ի կարօղ լինելոյ ցնծալ յիւրմէ զոյն օդելին զոյացութիւն։ և ապա լցեալ նոր փոս պղտոյիսկ ինչ երկայն երրեք զառաքինին, ոչ պնասանէ անուին, այլ եթէ առաւել մատուցանի բարձրութիւն, և առնէ ևս, վերամբարձ ձեռն և ի յոյժ ստուգ միջնոյն անդ, ան կայսէ ի քաղաքնական փորձս։ Իսկ զիարդ, կայսէ, Եթէ վն զի գաղեացն ընդ Հնդկի զոյացութիւնք, զրոյ յառաջ Հնդեալ ընդ միջոցն Հաղեալ, վն այն միջոցն այնպէս առնել զի մի անասուկ զառարկ Հայոց Եթէ ցնծացեալ զիարդ ոչ ունի, ցնծի ան անկն. վն զի ցնծացեալ այն զոյանդ ստուգ մատուցանի Հնդկի զոյացութիւն զրկեալ ի զանց առնել։ Նա. Նոյնն լինի, Եթէ չկալ խոստանան ընդ երկնաւոր պահեալ ի միջնոյն, վն զի կերկրիլ Յառնեալն, այն զանդաղացոյցն ցնծալ մատուցանի ի Հնդ առնի. և զիրեն միջոցն ընդ

զի առանց զառարկութիւն միջոցի անուին

Ընդ

Բայց ասկեա , զիարդ անոնկն չդտեալ յօդոյ խր-
ա՛ , արտաքոյ մկրնոյնն զկնանէ հանեալոյ իրրև
՝ ի քաանեւեօնն մատանաւոյ բարձրանն , մինչդի
տրշաւ և բարձրագոյն էին խոտովանն քան զքա-
ատնեւեօնն մատանաւոյ , ցայնժամ նշանակեալ հա
նատոյ կնկանէ , ասկայն զնա զխոտովանն ընու ,
պատասխանեմ . վնզն այս ընդ զոյացուն ի զէս
և զգաստնա խր ոչ ախորժէ , վնկ ոչ էրանէ , և ոչ
ձգտի , բայց միայն յորժամ ծանրուն ի անոնկ ըզ
դիմադարձուն ինորան նուաձել : Արդ՝ ոչնուաձն
զդիմադարձուն զայն՝ յորժամ է՝ ի վայր քան
զքաանեւեօնն մատանաւոյ բարձրուն : Բայց
առաւէրեալ քան զայն բարձրուն յայնմհետ
բառական լինի ծանրուն ն նուաձել զնա : Եւ
ի՛ այն յորժամ առաւել է քան զբարձրուն զայն
ոչ կնկանէ : Բայց եթէ ի՛ եթէնագոյն հնգամկ
ինչ արկցի , ոյզ կարն , ոչ կնկանէ , եթէ ոչ յոր
ժամ առաւէրեալ էիկ քան զայն բարձրուն , ի
յորում զուգակշիռ է ի ձոզոյ անոնկ քաանե
եօնն մատանաւոյ ամրագնելոյ : Իսկ քանզի իբ
րև երեսուն ներկու ոանաւոյ ձոզ ջրոյ զու-
գակշիռ է ընդ քաանեւեօնն մատանաւոյ ձոզոյ
անոնկ . (ի՛ չորեքտասաներկուամկ ծանրագոյն
լինելոյ սորա քան զնա .) վնկ ի՛ քառասուն ոա
նաւոյ խոտովանկ կնկանէ ջուրն , և յերեսունեւ ը
կու ոանաւոյ բարձրուն ն ինոյ վերամբարձ :
Այլն իրն ջրհանք . որոց ձգարան՝ ի վերոյ է քան
զերեսունեւերկու ոանաւոյ բարձրուն ն , ոչ ձգնն
՝ ի վեր զջուրն : Բազումք զոյգ պատճառ յառաջ
բերեն , ցի զծանրուն օդոյ . բայց զայդ յայտ վաղ
բնկնեալ չէ արժան . այլ զկնի՝ ի ձառէրն զօդոյ ,
պատրիցեա՛ երկրորդ : Այնմ վայրկենի յորում
յղկեալ ատխատակ մածուճածոյք բռնուն ի և
միանգամայն ի միմեանց կորզեն , ոչ խնամատ
ի եթէ հնար իցէ օդոյ ի ծագուցն շրմանցն ընդմի
դիմեալ՝ զնոյն զանջրանուն ն ընուլ . ա-
պաքէն կնկանէ շարժուն ի վայրկենի : Ապա
անջրանուն ն այն ինոյ վայր մի պատարկ
պատասխանեմ , եթէ հնուն որով պատառ է օ-

ծանեալ զդիմեալ առաքեցականն՝ զի ամենայնիւ ինձ ծանեցին, ի զատանել նոցա զայնպիսի կիսովիւ գոգելն գոյացութիւն ինչ, որով անքննաւորն սկսանիլ կրնանիլ, և հատանիլ Ճանապարհն արարչին օգոյ։ Վասն ի հնչելոյն մերձենալն անդ ընդոստանալ ծանձրացեալն օգոյ, խնդրելն զառանին. վասն զի ի հեռուոյ առաւ զնաւազնացեալ ոգիսը (եթէ կեցեն յառաջագոյն քաղաքն՝ ընդունել, ոչ վերագոյն կիսեցուցեալ) զմածեալ մակերեւոյթսն ի միմեանց որոշեն։ Ընդդէմ եթէ այնպէս կրկնէր եղեն երբեք ամենայնի միանգամ ծածանիլ հեռուոյ այնգոյանիդ մածանիլնոյ, յայնժամ կամ՝ ինոցին խակ գոյացութիւն ոգելն գոլորշիք ինչ եկանեն, որով գառարկ անքննաւորեալն ինչ կրնանեն յամրիլ վկայեն մեզ հնոյ, եթէ գոլորշիք եկանեն յամրիլոյ։ Ընդ կամ բանաւորն որով այս առնուածոյ կոչեն, այս փորձիկոյթանան, և այնուհետև անքննաւորեալն սկսանիլ ի ծայրէ, Ճանապարհն հատանել այսպիսին օգոյ, զի յայնոյ դուրս գիտացեալ ի միջինն, որք ոչ գառանին յառաջ քան զբնիլ այն պատրաստականն ի ընդունել զանքննաւորեալն։

Պատրիկեան երրորդ։ Առանց գառարկուածն ոչ կարէ լինիլ անգիտանալ շարժումն. քանզի այն վերագոյն առարկաւք ընդդէմ կարգեսիսոն, եթէ ամէն ինչ լինէր լի, յո գնացք մարմնոյն ի շարժ ժիլ խթան։ Այսպէս գառանի գառարկուածն։ Պատառանանիմ եթէ առանց գառարկուածն լինի շարժումն ի ձեռն լուծականն մարմնոյ, որք ներս առանն և անոսրին, այլ միայն ոմիայ ինչ. և անդր առն այլոց պատառամասիք ներքնոյ, և ընդ պատշաճի յամ ձեռս քաղանակելով. որոյ և մատուցք վանելով ի շարժելոյն յառաջոյ կոչմանէ խուսանն ի եթէ ուռ կոյս. և այնպէս զնոր առն զի նման չնորհէն, և զնոր ընդ ընդ։ Ընդ կարգեսիսոն ոչ գոյ գոյս առել. զի նա ոչ ընդգանի, եթէ հնար ինչ մարմնոյ ներքնոյ առնել, կամ անօդիկ, և ոչ գոյացոյն առ գներուն շարժման՝ զուռնականութիւնն չարգելոյն լինել ձերբ

յուծական մարմնոյ · և ամ մասանց նը , ասա ՝ ի
կարող լինել ծառա յամ ձեռ կազմակերպ և ամ
ուսանել զիւրաքանչիւր ի շարժելոցն : Ա
այնպիսիկ չունի ինչ ասել , եթէ զկարգ հնար է
զև նախնական մասնիկանց առանց գաւառիւն
շարժիլ , որովհետև ոչ լուծելին ՝ իլոյծ մարմին
կոչ , զի հնար լինիլոյ շարժիլ նոցա :

Ա այնուհետև , գոնէ գաւանի գաւառիւնեն ՝ ի ծակ
ասա : Գիտելի յայտ է եթէ մարմինք ունին զծակ
ասա · զարդ չունենք ասել եթէ ի՞նչ իրկնէ լցեալք ,
այլ զի լինիլ այ գաւառիկ , յաւցանել գաւանն
ասա մոլեկեան : Լուծանել զայծաւալն ՝ ի՞նչ ա
ասա զչոքաթ · ասա զարշաւակ · ասա զսաղ
լեզ , և զայլ այսպիսիս : Իրրև յափրանալ ջուրն
մեռ իւիք ՝ ի սացանել , ոչ ևս ընդունի ինչ զնա
րայն · ուստի մինչև ցայսմանեակ քաշակուեցեր
լուծանել , և յաւելեալն մեզ անչգոյ · Ասոյց և
զայլան մեզ ըզ նմին օրինակի լուծանել և ընդ
ունիլ Ա՛րդ՝ ասէ , ոչ դոյ այլազգ մեկնիչ զայս ,
բայց եթէ զի ՝ ի՞նչ ուն մեզոյ գաւառիկ այլև
այլ ձեռ , որով խրատանիցեմք զմասունս հա
մեմատս ձեզոյ խրատուց յառնին , խորանարդք
զնորանարդս , եռանկիւնիք զեռանկիւնիս , և որ
ՀՀ կարգին : Այլ ՝ ի լինելիլ խորանարդ մեզոյացն
խորանարդ մասամբք ծովային ասի , ոչ եռանկիւ
ասա ասկն ՝ ի՞նչուն · բայց այլոյն դնուսա մեզոյ ·
զի կան ՝ ինձա և այլ մեզոյք ասդին մասուցեալ հա
մեմատք , որք չե ևն լցեալք :

Պատասխանեմք եթէ ծակախք մարմնոյ լի են շը
ջելի և լոյծ գոյացութեբ նմին · զի առ ի համ խառ
նել , և յանել շինել , որպէս վկայեն հաւք : Խակա
փոքր գաւանեցասի ասելի է , եթէ գովին ցուցանել
առաւել եթէ չէք գաւարիւնել ՝ ի ջուրն · զի
յորկանել զայս և ՝ ի լուծանել նց և ՝ ի խառնել
ընդ ջուր գիրնամոյ ջուրն · որ ոչ արդեօք լի
նէր , եթէ մասունք այ լինէին ընկալեալ ի գա
ւառիկ մեզոյս եղեալս ՝ ինձ յառաջագոյն : Ասոյց
եթէ զկարգ ջուրն յղկացեալ միով իւիք ասկն
ոչ ևս լուծանել զնա . բայց զայլ ոչ լուծանել ,

ասելի է.Թէ վն զի նմանն ոչ գործէ ի նմանն: Ապ-
քոյն որչափ առաւել միով իւրիք ազիւ յղիանայ,
այնչափ լինի նմանագոյն նմին. և վն այն ոչ զօ-
րէ լուծանել զնա. բայց զօրէ ի լուծանել զան

նմանն:

Յաւէլացուսա եհէս, մարմինն կենդանւոյ Թէ-
պէտ խորչի ի մեծամեծ վիրաց, բայց ի փոքունց
ծակտեաց ընդ մորթն ծատագելոց ոչ միայն
չխորչի, այլ պահանջէ խակ, առ ի զբաւեցնա և
զկորիս արատաց Թորիլոյն. ապա և բնաւին Թէ
պէտ խորչի ի մեծ ինչ գատարկուԹէ, սակայն
գիտացնա ի ծակախս այ միայն Թողու. այլև պա

հանջէ խակ:

Պատասխանեմք, Թէ մարմինն որ ունի գիտի
ոչ ի մեծ, նոյնպէս և ի փոքր պատասխանեցոյ
խորչի, ևԹէ ձեռամակաւք էն կենդանւոյն. խակ
ևԹէ պատշաճականք լցնեն նմա, և ոչ ի մեծացն
խորչի: Վասկ որ ի բերանն յրանգունս. և յա-
կանջս մեծագոյն պատասխանեցնա ունի, առ ան-
անկեալ հարմարած մի ապրան քաւմանի: Ապ-
գատարկն ևԹէ մեծ և ևԹէ փոքր, վն զի ա-
կէ զմարտարուԹէ մատանց ախչէրացոյ, ձեռա-
կայ է բնաւէ երացոյ. ապա արդ ընդէմ նմա ան մի
ծառնեցք, նոյնպէս և մանր մարմինք միապան զի
նէն. վն այնր և ոչ փոքրիկ մի անձրեւաւուԹէ
Թողացուցանեն, ևԹէ ոչ կարող պատրաստա-
կան լայն և շնչելի գոյացուԹէ որ զայն ընդ-
ցու: Ապանաւանդ զի առ ինքն է, որ ի շնչել
եւթեամբ գծակախն փառարէ, և ընդ. ոչ է-
բեւ ի խառնիլ հոսմ հացի, և ի առել ջրոյ, և այլոց

Երեսուն եղանակաբէ:

Պրչատին ոչէ կարօղ մուծանել զդատարկուԹիւն. բայց կարօղ է ածել:

Յուցանել առաջին մատն: Ծարագոյն է յօժա-
րուԹիւն մարմնոյ ի խառնիլ զդատարկուԹիւն
չան ի հնազանդիլ շարժօղ հրեշտակին. ապա
ոչ կարէ հրեշտակն պատճառել զդատարկուԹիւն:

ՀԱՏՈՐԱԿ Ա.

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՍԱՀՄԱՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒԴԱՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՏՈՒԿ ՅԱՏԿՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒԴԱՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ։

Ա. Ի՞նչ է Յուդայական պատմութիւն։ Ո՞ր ազգի պատմութիւնն է Յուդայական պատմութիւն։ Ո՞ր ազգի պատմութիւնն է Հատուկ Յուդայական պատմութիւն։ Ո՞ր ազգի պատմութիւնն է Յուդայական պատմութիւն։

Պ. Յուդայական պատմութիւն է Հատուկ Յուդայական պատմութիւն։ Ո՞ր ազգի պատմութիւնն է Յուդայական պատմութիւն։ Ո՞ր ազգի պատմութիւնն է Հատուկ Յուդայական պատմութիւն։ Ո՞ր ազգի պատմութիւնն է Յուդայական պատմութիւն

ընդգայ ի մատանց ոսից, եթէպէտ ներդործու-
թեամբ ոչ կայր մարմին ի ձէջ ծագացն
ընդգայ և ոսից։ Ապա հնար է տարակայ լինել
այնց, յորոց միջի կարէ լինել մարմին տարածել,
եթէ և ներդործութիւն չէցէ, իբր որք դատարկ
միջոցաւ տրոհին։

Արկնիցեն անդրէն. որպէս է տարածեալ, է
մարմին։ Այլ միջոցն այն միջին, որով տարա-
կայելին կոչմանբ մարմնոյ՝ յորս մտածանէր ան-
զգայատարկութեամբ լինելոյ տարածեալ։ Ապա-
րէ լինէր մարմին, և ոչ դատարկ։

Պատասխանեմք եթէ լինէր տարածեալ պակա-
սութեամբ, և ոչ դրականապէս. քանզի լինէր պա-
կասութեամբ մարմնոյ տարածելոյ, և վն այն պա-
կասութեամբ տարածելոյ։ Օի և պակասութիւնք ըն
այսմ տարածին, վ՚ոյ և չատին խոկ. ոչ չափելիք
զասելին։

Երրորդ եղանակ։

Դատարկութիւն հնար է մարմնոյ շարժիլ բոլոր
ոչ ի վայրկենի։

Ուզանէք առաջին մասն, զոր կամ գնալ է շար-
ժիլ։ Ի յոր մարմին ի դատարկութենէ կարէն
գալ կամ գնալ, զնծագոյն կ՚ զնոբրագոյն մէ-
ջոց դատարկ ի ձէջ երկուց ծագոյց։ Ապա և
կարին շարժիլ։ Ասասի մարմին բնի հաւասա-
րաւոր կարէ շարժիլ, եթէպէտ ի վերոյ է քան
զնամ երկնից, ոչ չէր այլ ինչ մարմին յորում
շարժեցցի։ Բայց եթէ զինչ առանցայլ մարմինն
չ շարժիլ ի դատարկութենէ, առացաւ՝ վերոյ
ի հաւասարն զասելոյ։

Ուզանէք երկրորդ մասն։ Ընդունելի է խոստանալ
եթէ ի նէ ինչ վայրկենի փոխանակ մարմինն գնե-
ռաւորութենէ առ այլ, ապա եթէ ոչ լինէր հա-
մանգամանին յառնչս և նոհալ հնարէ ի նմանել.
որ է անհնարին։ Ապ շարժեսցի մարմինն և ի
դատարկութենէ գալով կամ գնալով փոխարէն գնե-

հաւատալ ՚ի նա այլ։ Ապա չարժուէն ՚ի գա
տարկութէն ոչ կարէ լինել ՚ի վայրկենի։ Ն. յՏ
յաղագս սեղբոյ և գատարկի այսչափ բանք։

ԽՆԴՒՐ ՀԻՆԳՆԵՐՈՐԴ։

Յոբայ ընդոստնալի։

ԱՆՁԻ ՀԱՐՅՈՒՄՆ։ չարժէլին, և ժամանակն են ՚ի սեռէ չարութեանց։ վասն ՚ի ամէն խնդրի արժան է Նա ոնէլ զչարութեան բանակութէ։ Արդ՝ թէ զնարդ տարբերին ոչ քանակութենէն չարունակ ՚ի տարօրոշէն, և թէ քանի՛ էին տեսակք նր, և թէ յաւտակք, և և թէ անյաւտակք, առաջու ՚ի տրամաբանու թէ ՚ի Հաւս առորդութէն քանակութէ։ ուս տի Ձեզ միայն խօսիլ զրագիացութէն նր, զորմէ երկու ինչ խնդրի։ Նախ թէ արդեօք յանեսա ժանելւոյց միայն բազկանայցէ, թէ ՚ի միշտ բա ժանելի մասանց։ Երկրորդ՝ թէ դատանիցեն ՚ի քանակութէ անբաժանելիք։

ՊՐԱԿ ԱՒԱՋԻՆ.

ՀԱՅՐՆԻՑ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՅԱՆԻՄԱՆԱԼԻՈՅ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ, ԵՒ Ի ՓԱՐԱՏԱՍԱՆՔԷՆ ՀԱՒԱՏՈՅ։

ՈՐՓԱՒԶԴԻ ՀԻՒԼԵՍՏԵՒԱԿԱՆ ԱՂԱՂԱՐԻՆ ԼՆՈՒԼՔԸ, ՅՈՐՄԷ ԶԱՆԱՑ ՅԱՅՏՆԱՒԵԼ ԱՍԱՑ ԱՒԵԼ ՔԱՆ ԶԿԱՐ ԽՈՒՐԱՑԱԼՈՅ. ԵՒ ԱՍԱՑԱԿԻՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԶԿԱՐ ՀԱՏԱՆԵԼՈՅ։ ԲԱՅՑ ՓՈՓՐ Ի ՉԱՓՈՒ ՄԵՂԻՆԵԼ ԿԱՄԵՑԱՒ, ԿԻՒՆԻՆ ԵՂԵՒ ԶԱՐՄԱՆԱԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ։ ԱՌԱՔԻՆԵԱՑ ԶԵՒՆԱՒԷ, ՂԱԶԱՐՊՂԵՏ ԼԵԱԼՈՒԱՆ ՈՒՆԱՑԱ Ի ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, ԹԱԳԱՒՈՐ ՂԱԶԱՐԱՍՏԱՆԻՆ. ԱՍԱՑԷ, ՉԱՐԱՒՈՒՆԱԿ ԲԱՐԿԱՑԱՒ ՀՈԳՈՅ ՅԱՆԴԱՐԱՁԱՒԵԼՈՅՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՅՆ։ ԱՐԿԱՅՈՐԴՆԵՑ ԱՐՔԱՅԱՍԱՑԱԼԸ, ԵՒ ՀԱՄՈՂԵՑԱ ՄԱՀԱՑՄԱՀԵԼՈՅՆ, ԱՐՔ ԱՍԱՑԱՒ ԹԷ ՀԱՅ ՉԱՐԱՒՈՒՆԱԿ ԲԱՐԿԱՑԱՒ Ի ՄԻՒՐ ԲԱԺԱՆԵԼԻՍ ՏԱՌԱՑԱՆՑ։ ԱՒԱՂԻՆ ԶԱՐԱՒՈՒՆԱԿԸ ԱՐՔԱՅԱՍԱՑԱԼԸ, ՉԱՐԱՒՈՒՆԱԿԻՆ Է, ՈՐ Է ԲԱԺԱՆԵԼ Ի ՄԻՒՐ ԲԱԺԱՆԵԼԻՍ։

ԵՐԿՈՒՈՐԴ։

ՉԱՐԱՒՈՒՆԱԿԻՆ ՈՉ ԲԱՐԿԱՑԱՒ ՀՈԳՈՅ ՅԱՆԴԱՐԱՁԱՒԵԼՈՅ, ԱՅԼ Ի ՄԻՒՐ ԲԱԺԱՆԵԼԻՍ ՏԱՌԱՑԱՆՑ։ ԱՌԱՔԻՆ ՏԱՌԱՐՔ ՄԱՀԱՑՄԱՀԵԼՔ ԵՐԿՐՈՐԴՆ. ԶԻ ԵԹԷ ՉԱՐԱՒՈՒՆԱԿԻՆ ՈՉ ԲԱՐԿԱՑԱՒ ՅԱՆԴԱՐԱՁԱՒԵԼՈՅ. ՀԱՐԿԻ ԶԻ ՈՉԻՆՉ ՏԱՒՈՒ ՆՈՅ ԼԻՑԻ ՈՐՊԷՍԱՓ ՓՈՓՐԻԿ ԱՐ ՈՉ ԼԱՒ ԼԻՑԻ ԲԱԺԱՆԵԼԻՔ ՅԱՅԼ։

ԱՅԴ՝ ՅՈՐՄԱՆ ՆԱԽ ԵՂԵԱԿԱՑՈՒԹԻԱՆ ԱՂԱՒԱԺԱՆԵԼԻՆ ՅԱՒԵԼԵԼ Ի ՄԻՒՐ ՈՒՂՂԱՒԱՆԵԼՈՅ, ՈՉ ԱՒԱՆԴ ՄԵԾԱՊԱՏՈՒՆ ԼԻՆԷՔ Ե ՄՈՒՐԱԾԱՊԱՏՈՒՆ։ ԱՒԱՂ ՈՉ ԿԱ ԲԱ ԱՂԱՒԱՆԱԿԱՆ, ԵՒ ԲԱՐԿԱՑՈՒՑԱՆԵԼՔ ՉՂԱՐԱՒՈՒՆԱԿԻՆ։ ՀԱՒԱՏՈՒԹԻԱՆ ԼԻՆԵԼՈՅՆ ՅԱՅՏ Է. ԶԻ ՉԱՐԱՒՈՒՆԱԿԻՆ ԼԻ ՆԱ ՄԵԾԱՊԱՏՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒՐԱԾԱՊԱՏՈՒՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ ՈՐՊԷՍ ՅՈՐՄԷ ՄԵԾԱՒԵԼ ՆՈՅՆ ԲԱՐԿԱՑՈՅ. ԻՍԿ ԱՂԱՂՋԱ-

կա-

կամ ինչ ցուցանել յայտնապէս, զի որ չունի ա
ինչևիւր զմեծութիւն և զսարսափութիւն, ոչ կարէ
յանդգնանալ ի ձեռ առնել մեծադոյն ինչ և սա
քաջագոյն։ Ասէ անդրադառնալիւն չունի սահ
մանս իմն զմեծութիւն և զսարսափութիւն։ Ապա յա
ղագս այսորիկ ոչ կարէ առնել մեծագոյն
և սքանչագոյն։ Փոքրագոյնս հաւասար. զի
բան խնդրէ անդրադառնալոյն, չունել զսա
քանութիւն։ ուստի անդրադառնալին և անսահման
ծնողն հաւանեցին նմին։ Յուցանէ մեծագոյնս,
ասան ոչ ասէ բոլորին՝ զոր ինքն ոչ ունի. ա
պա քանզի անդրադառնալին չունի զսարսափութիւն,
ոչ կարէ ասել զայն բոլորին յոր չարի. և այն
պէս առնել մեծագոյն. այլ անդրադ կողբ յոր
չէք զգալ առանձնացն ոչ կարէն առնել զի ոք
անասուն. և անշունչ հրէշատակք անմարմնականք
ոչ կարէն կացուցանել զմի ինչ մարմնականս։
Պատասխանի՝ ասէ՝ թէ ոչ չունի ըստ
թէ. բայց յանդգնել ի ձեռ առնել զմեծագոյնն
թէ։ Ապա և անդրադառնալին, չունելով զսա
քանութիւն, կարէ գործել զմեծագոյն սարսա
թէ. յորմէ բարդի յայտնի վերայ։

Ա.Ի բազում ինչ ընդ միջ է այ. Քանզի մե
ծութիւնն՝ մանաւանդ ի բազմութիւնն թուոյ՝
ծագի ի զանազանութիւն միութենէ. և ի
նմանութեանէ միութիւն բերէ ի ձեռ զանազա
նութիւնն իւր, վասն ածելոցանէ զի ինչն։ Բայց
սարսափութիւնն շարունակ ծագի և ածի ի սա
քաջագոյն իւրոյ մասանէ. ուստի որ ոչ ի ձեռ
բերէ զմանականն սարսափութիւն, ոչ առնէ մե
ծագոյնն զքանակութիւնն շարունակ։ Ապա քանզի
զի անդրադառնալին չունի զսարսափութիւն, յան
հնար ի՝ ձեռ այլոյ ոչ սարսափ գնա. և ևթէ
վերանայ յանդգնի միւս ևս, և ոչ նմանա առա
ւելու սարսափութիւնն. և այսպէս յանդգնալ յա
ւելեալ անդրադառնալին՝ ոչինչ զանգուած չա
րութեան կացուցանէն։

Յուցանէ երկրորդ. Ոչ ոք կարէ շարունակիլ
ընդ այլոյս՝ ոչ կարէ ընդ նմին բազկացուցանել
զա-

զշարաւնակ քանակութիւն : Ոչ յայլ անբաժանելիքն
ոչ կարեն բնդ միմեանս շարաւնակիլ : Այս և ոչ
կացուցանել զշարաւնակ քանակութիւն : Մնծա-
գոյնս յայս է յիմիւսոց : Զուգանել փոքրագոյնս .
շարաւնակքն են , որոց ծայրք են նոքա , կամ ոչք
միաւորին ի ծայրից այլ յանբաժանելիսն ոչ գան
ծայրք . ապա ոչկարին շարաւնակիլ : Փոքրագոյնն
յայս է . զի ծայրն ենթադրէ զինքն զանազանել
ի նմանէ , առանց զրաժանելոյն ևս զանազանուիլ :
Այս անբաժանելիքն չունին զինչ և զծայրս : Բայց
մնծագոյնն ցուցանել . Այսու զի ևս առնուն շարա-
նակութիւն : Երկիցս զի ենթ է երկու ինչ միաւորել ինն
ոչ ի ծայրից . այլ ի խրնամեայ բոլորին , մինչ-
ոչ ինչ միայն արտաքոյ քան զմիւսն , ոչ լի-
նելին շարաւնակք , այլ իմեանց : և այնպէս ոչ
կացուցանելին զաստիճանսդոյն ինչ . զի ոչ տարա-
ծէր միւսն արտաքոյ քան զմիւսն : Երրորդ փոր
ձիւ . քանզի անաւանելոյ զի քանակութիւն շարա-
նակի և ասի , ի որում տեսանի ինչ գոյ ի միջ նոր ,
որ ծայրիւն իւրով միաւորի ընդ ոչս նոցին , և ի
տարածուէ իւրում անջոյ քան զնոսա ձիւ . և այն
պէս առնել մնծագոյնն և տարածադոյնն ինչ : Այս
շարաւնակութիւն քանակուէ կոչանիցի յայն , ի-
մնաւանդն ի ծայրից միաւորելոցին , և ի դանդ-
ուածոյ իւրեանց արտաքոյ միմեանց տարածե-

Նաւասարէ . անբաժանելիքն ընդմանել յայլ ան
բաժնելի , զի ի ոչ օրինակին որով հնար է ան-
բաժնելեացդ ընդմանել ի միմեանս : Այս ոչ տա
բաժէ զինս : Հետեւութիւնս յայս է : Զուգանել ա
ռաջարկութիւնս : Ամբ շարաւնէն միմեանս ի ի-
ջեանց բոլորին , ընդմանեն յիրարս : Այլ ան
բաժնելին ոչ կարէ շարաւնել զայլ անբաժնելի . բայց
ենթ ի իւրում բոլորի : Այս շեմանակ ի նմա
Մնծագոյնս առնման որոց ընդմանեն յիրարս :
Նոյ փոքրագոյնն յայս է , զի յանբաժնելոյն ոչ գան
միաւորք , որոց միւս շարաւնեցէ ոչ գան
նոյս սպարսի շարաւնել զայլ անբաժանելի ի ի-
րում բոլորի . և ի չորեքեան միս ևս ի միւս ան

ձերիցացունդ, շօշափէ զսուտ և նա ըլ խոտ քո
լսել. և այնպէս անքուռ չկրնայ անքուռ մնալ
վասն շօշափէ վինչ ըսղայ ըսղային. ուստի և

ոչ կարցուցանէ զառաքեալ ինչ։

Ուր ատենը ես կ՚ուզեմ անդրադառնալ ես պատուիրեալ
կան մասունքը, որոց միտքն շօշափէ, և միւսոյն
ոչ, ոչ լուծանէ զձեռնարկութիւնդ։ Օր այն պա-
տուիրեալներուն մասունքը այնպէս նոյնութեան չի մի-
տնար, որ միտն ոչ լինի խոչ արտաքոյ բան
գիտէ։ Ասոր վրայ զի անդրադառնալին ըլ միտ
պատուիրեալներուն մասին կ՚ընդհատոյ՝ ի միտ.
գոյնդ մտան իրական ունի արտաքոյ բան գիտ-
և ան այն ոչ տարածէ գիտ։ Քանզի տարածու-
լինին իրական և բանականքն՝ լինի դրօմիչ ի
բանական մասունդ արտաքոյ բան գոյ մտաւոր։
Ցուցանէ ինդ։ Կամ կ՚ասէինն բանականքն բան
բաժանելոյ՝ և յատուկն՝ ի վայրկինդ, ոչ
Հատորին հակառակորդ, արտաքոյ ոչ կա-
րէր ընդ նոյն միջոց վարագոյն անցանել՝ բան
գրամերաշարժն։ զոր առնէ անառակ։ Ինչ գա
նի հետ ոտան ես։ Ինչպէս չարժ կ՚ընդ կրկնել
ի միս բերանիս գնի։ Հինգ բառանցնես բան վայր
կինին ոչ կարէ ձին անցանել՝ բայց կամ ընդ մի
միայն կիտ։ Ասկ արդ և կրկնայ հետագային զ
վայրկինդ անցանել ընդ մի կիտ. զի ոչ ես հնար
նաև բան գոյն անցանել։ Ասոնց ձին և կրկնայ
հետագային զ վայրկինդ ընդմանուն ըլ մի կիտ
և այսպէս հատատար չարժ ին։

Կամ ասիցես. ձին ի վայրկինդ անցանէ ըլ և-
ըսա կիտ. և կրկնայ ծախէ գնդակս վայր-
կինդս ի մի կիտ։ Ընդդէմ է, զի վայր-
կինդն է անդրադարձութիւն։ Ասոր ոչ է հնար
նալ ինդուն բայց կամ զանդրադարձութիւն ինչ։ Ես
կամ պատճառ կամ կրկնայ ի միտ վայրկինդս առա
նալ գնի կիտ և առնա գործել ըլ ետքս վայր-
կինդս և ան ինդուն ունի առ ձեռն յատուկ
լինին։ Ընդդէմ է, զի յայդ ինդուն հետ կ՚
ամ ամ չարժ ուն ին իրք ըլ հատուկ գործարար-
քանզի ոչ գտանի չարժ ուն ին այնքան արագ գան

ղոր արագագոյն չկրկ հնար լինել։ Եւ այն զի յանխիճն մատուցեալ մերձաւորիւք կերպանեն անգամ չարժուին ՝ ի չարժել հեռագունեց ։ եւ սակայն չարժուին հեռագոյն մատուցեալ արագագոյն եւ քան զչարժուին մատանիք մերձաւորացն ՝ ի կերպան ։ Ա՛ պա ոչ հարկ , թէ յարմարաչարժն դագաղեսցի եւ պահս պահս ։ զի յառաջել կարասցի երագա

չարժն ։

Ստատատ եղբակացութեան եւ ՝ ի բան էութեանն քանակութեան , որ ի բաժանելի ՝ ի մատուցս հա մատեսս այսէ , որոց իւրաքանչիւրն եւս ի քա նակութեան ։ Ա՛պա հարկ է ամ մատանց քանա կութեան լինել քանակ ։ եւ վն այն հակառակաւ է ասել , թէ քանակութեանն չուժանի ՝ ի մատուցս անքանակս եւ անբաժանելիս ։ Ա՛պա ոչ բանիկս Նոչ յաներաժանելեացս այլ ՝ ի միշտ բաժանելեացս ։ ասեցես ։ անխնամալի իմն է ածն , եւ հակառակ գգայութեանն , թէ հասու ալիք իցէ բաժանելի մինչև ցի գետատատանին , մանաւանդ թէ եւ յա ւխտանա , ՝ ի մատուցս եւս քան զնս փոքրա գոյնս ։ եւ չիցէ հնար ժամանել ՝ ի վերջին ան բաժանելիսն , յորս ոչ այլ առցէ բաժանուն ։ Պատասխանեմ նախ ։ յիրաւի ազանելի իմն է , քանզ առկայն ՀՀատեսիս ։ եւ ոչ իսկ տակաւին այլոց անգամ ի բաժանելութեան սրինակք , զորս ընծայ են մեզ բնութիւն ։ այլեւայն , եւ մանկանեսիս ՝ գայն ։ Ընդունելին , քանզի զինչ փոքրագոյն քան նախնեն հնար իցէ մատանել քան զքանակութեն մատանցն ակար անուն բառանի , որ փոքր է քան զփոքրագոյն հասս ալիք , առկայն ՝ ի փոքրիկ մոր մեր անչափ բաժանութեանս եմոյժ քնու թեն՝ արագեալ զայն ՝ ի բիւրաւոր մատանս , ՝ ի սիրա , ՝ ի լճատգ , ՝ ի փոքրատես , յաստ , ՝ ի մարմ , ՝ ի ջիղս , ՝ ի գլուխ , յաստամունս , ՝ ի կակղագ , և յոյս ՝ ի կարծէ ։ և որ առաւել ագանելին է , ընդ ամ մատանս զ այսոսիկ խոտան ընթանան յորդեալ ոգիք՝ եթէ բնականք և եթէ կեն դանականք ան կատարեալն գործոց գգայու թեն և աշխատ ։ և այն զի ի բաժանելիսն ՝ ի մատանց

մատ

առաւել բազկանալ յոյսդ։ Եւ՝ ի վեր ածի՝ ասեցէ՝ ի փառաբեր կենդանեացդ առաւել գիտակաբար և բիւրեւ ունել և մեզ ազատանալ · որ բնաւ իսկ անհատասացեալ լիներ, եթէ ոչ վկայեին ասէ ։ Բայց այս բառս իբրև փիղ լինի առ փառաբեր կենդանեաւք արդեւս յայտանելովք , ընդարձակ գործոյ հայեցիկ գործեաւք , ի ջուրս յոր արկիւ և՝ ցնծան յառաջագոյն հատս պղպեղի , կամ մանր՝ ածաս կիմանիցեայ , կամ ընդուզոյ հեղկոյնոյ ։ Ասյս գործ հայեցիկ և գնառակ փորձիկ ՝ի բերկրոյ ապահոյ · որ առ բոցով լապտերի հաւկաւ ինքնին ճաճանչիւ · զոր գիտեն ՝ի պատշաճ՝ ուղղի , և առ ընթեր նմին գիմիմելոյն տառնտուտակ · ապա արկանեն չիմ մի ՝ի ջրոյ անոյն հատոյ նմին , յոր հայեցեալ ընդ գնառակն, երևի ծովակ ինչ , կամ առագան ։ Ընդ անբաւ ձկունք երևին լուղել , և յայսկոյս յայնկոյս ընթանալ , ոյք բնութապատիկ փարթ են քան զակար · բայց գնառ գործարանաւ չարժմանն և կենդանութիւն ուրեմն յօրինեալ՝ ետ և գիմաս և գիմախս , որոյմ մեզէն եղոյ ակամառութեաւք , մեծապէս գոհանալ ։ Եթէ ՝ի բաժանի մանր մանր տառուտս բառնանէ՝ բնութիւն գատակուի և իրօք ։ Բայց և ոչ ցոյս վայր է առնման · քանզի ո գիտէ , եթէ երեւս կան և քան զասեն փոքրագոյն կենդանիք ՝ի գերդաստանեն բնութիւն , ոյք անյայտ են ՝ի մեզ ։

Ընդեմ գրբենակ և յարհնառականս · քանզի զիարբիկ հատուածոյ կատել ոսկերբնին՝ լայնել՝ ի եերթա եերթս · և պատէ նուազք զրաղում սեռնակս ար ժամիցն ։ Ջոյս երկայնեն արտաքուստ՝ ի եերթս ոսկեզօծս բառակագոյնս քան զհներս՝ իբրև փարատասս չորս · և յայնս չիք մատն ինչ արժանի , որ չիցէ պատեալ ոսկով ։ Եւ արդ՝ սեռս եեթ ՝ի քանի մատունս Տարկ լինին ընդարձակիկ այնոր փորս մատնին ոսկոյ ։

Ասյլ և ՝ի մանրամասն խոյսն ընդեմ գրբենակ այսր անբաւ բառանելոյն · քանզի գրնեն կա տարերակ եռանկեան , զի կազմեալք նր ՝ի ստորոտս ՝ի կնգրան անկեան ձգեալ՝ ոչ երբեք գան

Պատասխանէ՛ երկրորդ , ընդ որմէ Թով-
մայ՝ ։ Յաւէտ է , Թէ չարուհանդ է բաժանել
զի՛ իմասցես բաժանելիս յանհունս , պարտ է
զայն խմանալ մանրէմանրիցն , և ոչ ՛ի քիչիցս
սակս. այլ է՝ մասն ի մասն զքանակաւ Թիւնս ասկայ ըլ
ինչան , ոյք առնուն մանրէմանրիցդ , և ոչ
երբեք յատկաւԹիւն մարմնական առաւակի , ոյք առ
նուն բնախօսք . քանզի հնարէ Ժամանակ ՛ի մասն
ինչ այնչափ զուգաբաժին , քան զոր փոքրա-
գոյն առնակ ինչ բնական ոչ կարէ առանիլ : Բայց
մանրէմանրիցդ ասելս խոսանալով , ՛ի գոյդն մտաբե
յայնմիկ կան գիտելս երկու կէտք , և յերկուս
կէտս այլ կէտք՝ միջեւ ցանրտաս :

Լուծմունք առաջին։

Առարկելոցս նախ . անբաժանելիքն ոչ ըմբռնա-
նին ՛ի միտս . ապա հնարէ նոյ շարու-
նս-

ակայն՝ Հշարժիլ իւրում, թ. ամ տարածելի
շարժիլ զնախաթգանել, բայց եմէ՝ ի կնոջ. և
Յուցանէ առաքարկութիւնս, քանզի դնաւանի ոչ
շարժիլ զնախաթգանել, բայց եմէ՝ ի կնոջ. և
ակայն՝ Հշարժիլ իւրում, թ. ամ տարածելի

Պատասխանեմ ուրանալով զառաքարկութիւնդ.
դորոյ ցուցանեն ուրանամ զնեռանելն : Ոչ մի-
նուանգ վասն այն անբաժանելիչ խոտանելն
զնեղչանելն մտանդ . զի ինքնին ընդհատա-
նեն՝ ի միմեանս , այնինքն է՝ դնեին Հնոյն ան-
զի : Ոչ շարժուելն մտանդ լինի , թ. որում
անբաժանելի ծայրք ոչ լինին՝ ի միասին՝ Հնոյն
տեղի . ուստի զանընդհատ առնչանել տրիս-
տասել պատկա , Հնոյն ծայրն է՝ ի գլուխն :

Սխալիցիս , կնոջ շարժիլ գնաւն թ. իւր բայ-
լին , բայց ոչ ընդհատանել Հնոյ : Ասա թ. ամն
տրիտասի Հնոյ կնոջ թ. իւր ա-
լորին , ակայն ոչ շարժանել Հնոյ :

Պատասխանեմ ուրանալով զՀնդդիտութիւնդ :
Ոչ Հնոյ կնոջ շարժիլ գնաւն (ոչ և կա-
րէ .) թ. իւր բայլորին . բայց փոփոխակի ոչ շ-
շարժիլ գնաւ մտանդ թ. իւրաւ բայլորի . և գի այն
մտան ոչ ընդհատել Հնոյն . զի ոչ Հ բայլորելն
Հնոյ :

Պատասխանեմ ուրանալով զՀնդդիտութիւնդ .
Ոչ Հնոյ կնոջ շարժիլ գնաւն թ. իւր բայ-
լորին , ակայն ոչ շարժանել Հնոյ :

Պատասխանեմ ուրանալով զառաքարկութիւնդ .
դորոյ ցուցանեն ուրանամ զնեռանելն : Ոչ մի-
նուանգ վասն այն անբաժանելիչ խոտանելն
զնեղչանելն մտանդ . զի ինքնին ընդհատա-
նեն՝ ի միմեանս , այնինքն է՝ դնեին Հնոյն ան-
զի : Ոչ շարժուելն մտանդ լինի , թ. որում
անբաժանելի ծայրք ոչ լինին՝ ի միասին՝ Հնոյն
տեղի . ուստի զանընդհատ առնչանել տրիս-
տասել պատկա , Հնոյն ծայրն է՝ ի գլուխն :

Սխալիցիս , կնոջ շարժիլ գնաւն թ. իւր բայ-
լորին , ակայն ոչ շարժանել Հնոյ : Ասա թ. ամն
տրիտասի Հնոյ կնոջ թ. իւր ա-
լորին , ակայն ոչ շարժանել Հնոյ :

Պատասխանեմ ուրանալով զՀնդդիտութիւնդ :

ներ ընթանալ : Ապա՝ ի մակարդակն ոչ դիր , քանզի միայն կիսար , միանգամ գինի կարգաւ դառնա- բուսցէ : Երկրորդ մնան առաջարկութեանս յայտ է փորձիւ : Իսկ զառաջինն ցուցանեն մանի- մանիթեպտիք : Օդ դառնան շրջաբեր զմակարդակն այնուհետև , որով համատարած : Այլ դառնան և մակարդակն ոչ համատարած ըստ մասին լինի . զի ամ մասն կատարեալ մակարդակի՝ մակարդակ և ամ մասն կատարեալ գնոյ՝ է կոր . Արդ կոյն և մակարդակն ոչ համատարած : Ապա այն պիսի շրջափուռն ոչ լինի մասամբ , այլ անբա- ժանելիս :

Պատասխանին ասելոյ , թէ գոնեան յընթանալ ըստ մակարդակն , ստանայ՝ ի միջի անբաժանել ուղղ յայտ , թողով զմիջին մասնեան անշրջափ : Բայց միմիայն զայս լուծումն իրրև զանսուտ ինն և ծիծաղելի :

Պատասխանին ասելոյ զառաջարկութեանդ . և զանազանին զցուցումդ : Գոնեան շրջափել զմակարդակն միայն անբաժանելիս , ի գա- դարիլն , ընդունիմ՝ ի շարժիլն , ոչ ընդունամ : Ոչ ասա ցուցումն նորին : Գոնեան ոչ համատարած մակարդակին մասամբ՝ ի գադարիլն , ընդունիմ՝ ի շարժիլն , ոչ ընդունամ :

Ախորհեցար , նման՝ ի շարժիլն ոչ լինի համատա- մակարդակին մասամբ իմն . ապա վայրապար է լուծումդ : Ցուցանի առաջարկութիւնս , զի թէ շարժեացեր , եթէ գադարեսցէ , միշտ է գոնեան և միշտ կոր ըստ ամ ասկզբնէ՝ ի նման ընդհատ- ղոյ : Ապաւէն միշտ անհամատարած :

Պատասխանին ոչ ընդունելով զառաջարկութիւնդ . և ցցուցանեն ոչ ընդունամ զհետեւութիւնն : քանզի գոնեան և մակարդակն ի յայնմ ժամանակի և ի հա- տական շրջափուռն ըստ համատարած և յայնմ ժամ լինին համատարած , բայ որում շարժեալ ընդ զգակատութիւն համատարածութիւն : Քանզի շրջա- փուռն յայնմ ժամանակի բերէ զգնութիւն յայնմ ժամ- կան հատի : Ուստի այն ոչ ժամանակին , ի հակա- ոչինչ ունի ներկայ , բայց միայն զվայրկեանն ան-

անբաժանելի պատիւ հասելոյն ունի զտարածուէն
և զտառուցն։ Այլեայլ չշփոթուին գնդակի թէ
սկսս լինի միայն անբաժանելիք ի գագաթին,
բայց ի հասլն կարէ լինիլ տառապանք։ Այլ ա-
սեն մեծամեծիքն, թէ կհասու ինձեալ ի
գագաթին է անբաժանելի, բայց ինձ շարժեա
ցի, նկարել գիծ բաժանելի։

Պատասխանեցաւ երրորդ. կարօղ է ոմն բաժանել
զչափուածսն, ոչ գիտայ ինչ մանրմասնեալ յամ
մասունս։ Այլ այնք մասունք ոչ կա լինին բա
ժանելիք։

Պատասխանեաց նոսա, զանազանելով զտառաջաւ
կուէնդ. կարօղ բաժանել զամ մասունս ֆի-
զիկական, ընդունելի. մանր եամեմ իզական,
ուրեմն։ Ինանգի մասն այն որ լինի ևս փոք
րագոյն քան ֆիզիկական գոլոյ, և անբաժանե-
լի լերկուս ֆիզիկական էակս, դեռևս մանր
մանր իզական բազմապրիլ լերկուց կիսոց, և եր
կրորդին նոյնպէս։

Պատասխանեաց երկրորդ, ուրուանալով զտառաջաւ
կուէնդ բազմապատկական։ Ոչ որինչ հասու-
ական է ունել իմն, և ոտ յոյժ ոչ մարթի լի-
նել, ոչ թէ մարդն իցէ անբան։ Այլ գ՛ յերկ
թէ շարունակին լ՛ լինել բաժանելի ի մասունս
հասանելոս, քան ի պարզիլ բաժանելիս։

Պատասխանեաց կարօղ է ոմն երթանել զնմ կէտ
զմասուածին մասունց գծի։ Այլ յոյժ ասպիծն
բաժանիւ յամ մասունս։

Պատասխանեաց զանազանելով զտառաջարկուէդ։
Կարօղ է ոմն երթանել զնմ կէտս գծի, երթա
նելով և զմասունս բնդունիմ, պահելով զմա
սունս, ուրեմն։ Ինանգի ի գնդիկ մասանց հարկ
լինի նոյ շարունակիլ և միասրիլ։ Այլ զի ամ
մասն շարունակի է շարունակ։ ուստի հասու-
ական է երթանել զնմ կէտս գծի, և ծագել
զմասունն նոր։

Պատասխանեաց չորրորդ, մասունք շարունակիմ
են հասուածոյ, կամ անհունք։ Եթէ հասու-
ածոյ, ապա հնար է ժամանել առ վերջինն։

որ ոչ ևս էին բաժանելի։ Իսկ եթէ անհնար-
ապա գոյանի ներգործութիւն անհուն։

Պատասխանեմ ըստ որում եթովպիոյ, եթէ մա-
տունք շարունակի ևն անհունք միայն ըստ իմիք,
և ի կարողսն. այլ ըստ բան բաժանելեացն։

Սակայն ուրեմն ևն ներգործութիւնք
անհունք։

Պատասխանեմ զանազանելով զառաջարկութիւն.
ևն ներգործութիւնք ի շարունակն, ըստ էակու-
ընդունիմ. ըստ անհնարին, ապրեամ. այլ, զի
ունին զէակութիւն ի շարունակն. բայց էակու-
թիւն այն ներգործականն չունի զանհնարին, բայց
եթէ ի կարողութիւն։ Քանզի ամ անհնարին
բանականին կրկին լի ասացաւ ևն, և կամ ըստ
թուոյ։ Արդ՝ մատունքն այնպիսիկ յայտ ևն, եթէ
ոչ ունին զներգործական ասացաւն անհուն,
բայց և ոչ կացուցանեն զեթէ ներգործական ան
հուն. զի ոչ ասէ զայն եթովպիոն, եթէ ինձ ծա
զի ի էրանականն բաժանելոյն. ուստի ոչ ան
հնար է եթէ այն ամ մատունք էցին ի միանգամ
բաժանելոյ. նոյնպէս անհնարին եթէ էցին ներ
գործութիւնք ըստ թուոյ։ Սակս որոյ ևն
միայն անհունք ներգործութիւն ըստ բաժանելո-
եթէ, որ ի կարողական էին։

Պատասխանիմ, այնք մատունք ևն ներգոր-
ծութիւն ի միանգամ զանազանելոյ. ապա ևս կա-
ցուցանեն զգոյութիւն անհուն։

Պատասխանեմ, անցեալ առաջարկութիւն. (բան
զի զանազանութիւն բառնայ զմիութիւն, և վա
այն ոչ մատունքն այնպիսիկ ունին զմի միայն մի-
ութիւն էակութիւն. նոյնպէս կարելի առնել, եթէ ևն
ներգործութիւնք զանազանելոյ ի միանգամ։ Ա-
ապացուցանել զգոյութիւն անհուն։ Քանզի ապա ի կացու-
ցանել մատանց զրացուցիչն, ոչ է շահաւոր զա
նազանելն նոց, այլ հարկ է և ներգործութիւն բա
ժանել. զի եթէ ոչ ծագի ի զանազանութիւն,
այլ ի ներգործական բաժանելոյն մատանց. ապա
թէ ոչ կացուցանեն զեթէ յապաշարան զրացո-
նելն։

Ներումն, քայց ևեթ ի կարօտութենէ : Լուծումն առ
նոյն ի սմանցն ։

Ա առարկեցաւ հինգերորդ , եթէ չիւրաքանչիւր
շարաւնակս կայնի մասունք ի կարօտութեան ան-
հատիք , այնպէս լինելիս մասունք ի հատ ցօղո-
նոյ , որչափ ի գոլոնս հոգոյ : Հետևութիւնս և
անտակի . ապա և առաջարկութիւնս : Յուցանել
հետևողութիւնս , մի անհաւանն չէ մեծ քան զայլ
անհաւան : Իսկապէս յերկուսին իսկ են անհաւանու-
մունք : Ապա այնչափ են ի միմեանս, որչափ ի միւսա-
պատասխանին ունիք . զանազանելով զհետևո-
ղութիւնս, այնչափ են մասունք ի հատ ցողո-
նոյ , որչափ ի գոլոնս հոգոյ , մասունք բանաբրդա-
կանք , ուրեմն մասունք համեմատականք. ընդ-
հանրին : Ընդ՝ հանդիպեալս հասեալ կոչին , որք
ունին զանհամաչափս և զարտաչափ միմեանց ի
բոլորում . և կրկնեալ բազում անգամ , ոչա-
ռնեն զբոլորն , այլ դիպիկ , կանգնեն , և մնան
են քանորդական մասունք կատարեալ : Իսկ հան-
հասեալ հասեալ են կիսոյ կէսին , և այնց կիսոյ այլ
կէսին : Ա յս լուծումն ունի զանգի, քանզի ոչ
կշռի մեծութիւն երկու քանորդական մասանց
ի միմեանս համեմատականն մասանց
ի այս հատարակ և ամ քանակութիւն լինել բա-
ժանելի ի կիսոյ կէսս , միշտ ցանհատ : Ոչ
ոք ոչ ի գոլոնս հոգոյ . ծոյնպէս և ի հատ ցո-
ղոնոյ գոանի բաժանելութենէ ի հատիկեալսն
մասունս , միշտ ցանհատս : Ա յլ բաց յայս-
մանէ .

Պատասխանին երկրորդ սրբատեալ բացատ-
ման զհետևողութիւնդ . և զանազանին զյուցանելդ .
մի անհաւանն չէ մեծ քան զմիւսն , անհաւանն նոր
պղծութիւն ընդունիմ . անհաւանն ի կարօտութեան
նոյ . Պատճառ զանազանութեան է վասն զի անհաւանն
նորպղծութիւն . եթէ լինիցի , պարտ է նմին նոր
պղծութիւն ունել զնմ բան խորոյ սեռի . և վա-
յն ոչ հնար , եթէ լինիցի մեծ քան զնոս
Հոգոյ անհաւանն ի կարօտութեան կայանալ յայն ,
եթէ նորպղծութիւն իցէ հատուածոյ մեծ , որպէս
կարելի պատահիլ ինն անհրաբաժ , ոչ բա-
ժա-

ժանիք, ածիլ, կամ նուաղիլ։ Ընդ՝ եթէ մա-
սին, և ի՛ եթէ թոյլքին հնար է այժմ պատահիլ.
և վա՛յ այն անդուն մի՛ ի կարապետութե՛ն կարէ լինիլ
մանն այլոց, ուստի և փոքր քան զնա. ոչ է տա-
նանել ի հնար փուչոյ, որ ի՛ կակուղ անզգամ կա-
րէ բաժանիլ, տակաւին է փոքրիկ ինչ մանն գլխոյ
տղոց հազոյ. վի՛ն և յոյժ փոքր քան զնա։ Զկա-

Ժուռնա յիշատակէ նրան ի տեղիս։

Պատմիչքն վկայեցին, եթէ մանուկք շարա-
նակի էին անդունդք ի կարապետութե՛ն, շարունակին
լինելք առանցանելի. քանզի անդունդն է անան-
ցանելիս

Պատասխանեմ յն որովհետև զանազանելով-
անդունդն է անանցանելի, ի՛ այնմ որ է ան-
հուն, քանզանեմ. ի՛ այնմ, որ է հունաւոր,
ուրեմն։ Ընդ՝ շարունակին ի՛ կակուղ անդունդն
ի կարապետութե՛ն ի՛ բաժանելութե՛ն, և վա՛յ այն ոչ
երբէք հնար է անցանել զբաժանելութե՛ն նր՛,
միշտ զնա մասունս նորըստորոգութե՛ բաժանել-
տակաւին է հունաւոր ի՛ տարածութե՛ն, տակա ա-
րոյ և տարածութե՛ն նր՛ է անցանելի։

Պ Ր Ա Կ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ։

ՀԱՅՏՆԻ ԼԻՆԻՆ Ի ՀԱՐԱՒԱՆԻ ԻՄԱՑԵ ԱՆԲԱՒԱԿԱՆԵՑԵ։

Բնիկ են պրակաւոր անդք շարաւնականացն
ի քանակութե՛ն ձուոցն. ժամանակ,
և չափ ունին։ Ընդհատ անելիք շարաւ-
նաւ ասին ըստ ՚ի՛ ամառնային չոր-
Ընդհատ անելիք ժամանակին չորս-
կան։ Իսկ անընդհատ անելիք ձուոցն քան զհինգ
են երկայնին. քանզի անընդհատ անելիքն, որ շա-
նի պրակաւորաւն և դադարումն. արդ ի՛ եր
բեակ անդ ոչ ածէ դադարումն, որ ի՛ երկայն
և ի՛ խոր, երբեք են անընդհատ անելիք։ Ընդհատ
անելիքն ասին ինչ. որ շաւիղ անանձն ինչ

թաժուիմ։ Իսկ հրկրորդ անբաժանելին կոչի գիծ, որ ի հնգետ տարածեալ յերկայն, բայց ի անբաժանելի ի լայն։ Երգ անբաժանելին ի տիւնքոյն, որ ի հնգետ բաժանելի յերկայն և ի լայն, սակայն ի անբաժանելի ի խոր։ Ասգ՝ խնդրի, ի ապագոյ իցեն իսկապէս և իրապէս այնպիսի անբաժանելիք, զորօրինակ կոչի գիծ, գիծք ի մակերեսի, և մակերեսիք ի մարմնի։

Եմ։ ութ։

Տանին իմացեալ ի չորեսեակն անբաժանելիք ևի ի հնգերիցք. և ևի ի չորեսեակիցք։ Ցպրակացուիս ասել խնամով, ի անբաժանելիքն են առ կրկին գործ, ցի ի միաւորել և յերկրել զիս առնս չորեսեակին։ Որք միաւորիչն, ասին ընթանելի չորեսից։ կամ չորեսնոյ։ և որք ի գերկրիչն, երիցք։

Յաւգանի առաջին ասան. գոյ այն ինչ՝ որով քանակութիւք անբնդհատք չորսիսն զմիմեանս. այլ չորափին գերկուս հնգերիցք անբաժանելիսք, ապաւի են հնգերիցք անբաժանելիք։ Այնժա գոյնս յայտ է. զի քանակութիւք ոչ կարին չորս միմեանս այնոսիկ որ ոչ։ Յաւգանի փոք բացգոյնս. որք չորափին զմիմեանս՝ պարտին լինել ի միասին ըստ այնմ, որով չորափին։ Ասա ան անբնդհատք ասին, որոց ծայրք չն ի միասին։ Այլ մասունք քանակութիւք ըստ ինքեանց ոչ կարին լինել ի միասին, ապաթէ՝ ի միմեանս ջնմանեին։ Ապա ոչ չորափին զմիմեանս ըստ ինքեանց, այլ ըստ անբաժանելի ծայրիկ իւրեանց։

Հատատաւ. հնգեր տարածութիւք ոչ կարէ լինել տարածեալ ինչ, ապաթէ ոչ կարծատանայր այլուստ հնգեր։ Ապաւ քանակութիւն հնգերի անբաժանելիսա ինչ։ Ապա գոյանին ի ինձնա անբաժանելի հնգերիցք։

Յայտ և փորձիւ. զի կատարեալ գունեան ըստ չափ ժամակարգացն կոտին. և գլանն գծիւ, որ անրա-

անդրաժանելի է՝ ելանել. իսկ երկու մակարդակք մակերեսութեամբ, որ անդրաժանելի է՝ ի խոր: ա-ղաւ ուրեմն ներգործութեամբ են՝ ներ կէտք, գիծք, և մակերեսովք. ուստի և Չշմարիտ անդրաժանելիք:

Յուցանել երկրորդ մասն, թէ զոր անդրաժանելիք շարժեսցուք: Շարժեսցուք է, որոյ մասունք են միք ի ծայրեն, կամ միաւորին հատակաւ երկրէ. իսկ այլգ ծայրեն, կամ հատակաւ երկրէն այնէ անդրաժանելի լինի. ապաւ զոր անդրաժանելիք միաւորիչ մասանց: Յուցանեմ զոր բարձրեալ. միք ոչ անշնարին է, թէ մասն լինի հատակաւ երկրաւ մասանց: Երկրորդ, ոչ յոյս գոյանի մասն միջին, ոչ են միմեանց անընդհատք, և ոչ շարժեն զերկուսեան. ապաւ են շարժեսցուք: Երրորդ, զի մասն այն միաւորիչ այլոց երկուց, կոչեսցուցուք միաւորիչ, վ: ի-նեղէն խորոց բազմացեալ յայլոց մասանց: Ապա միաւորեսցի և շարժեսցուք մասանց ոչ կա-րէ լինել զի մասանց այլ միայն զի անդրաժանելոյ խիթ և վակ գոյանին անդրաժանելիք շարժեսցուք և միաւորիչք մասանց: Սակայն այս միաւորեսցին ոչ է խնդալի, ոչ թէ անդրաժանելիքն այն իցէ ոտինձ իւն միաւորիչ մասանց զի միմեանս. այլ անդրաժա-նելիքն ասին միաւորիչ՝ զի որոշ մասանքն միաւո-րին անդրաժանելի ծայրիւ խորհրդոց, կամ զի որոշ

ծայրն է ծայր երկոցունց մասանց:

Ապա ոչ կիցես. հնար է մասանց միաւորիլ և շարժիլ զիմեանս զի խիթ ևս գոյ զնա զոր հնձես: Ապա ոչ են պիտոյ անդրաժանելիք, առ ի միաւորիլ մասանց և շարժիլ զիմեանս:

Պատասխանեմք. այն ևս գոյ զնա զոր գոյացոյնն յանհնձեն կարէ կրկնակի առնուլ լինիլ. կամ զի ապրաժուիմ խորհրդ, և կամ զի անդրաժանել-ի ծայրի խորհրդ: Երիմ առցի գոյ ասա-ցուածոյ խիթ, որչափ և փոքր իցէ, անշնարհ է ետես միաւորիլ անընդհատիւթեամբ զնասանեն զոյ նոսին, վ: վերոգրեալ պատճառաւ: Իսկ ե-րիմ առցի զի անդրաժանելի ծայրի խորհրդ, զի

այլոյ

այսմ կարէ միաւորել. բայց ծայրն այն է անբաժանելի ինչ. վիճ հարկ է պատնիլ անբաժանելոցն ի չարաւնեան։

Բայց այսոքիկ անբաժանելիք ոչ ևն իրք զանգանելոյք ի մասանց, այլ թէ առանձինս, և զանելիք ինչ մասանց, զորս ուղիղ կոչեմք ծայրս, յորս գտանին մասունք. ոմն կէանի ծայրգծի, և բիծն մակբերումբ, և մակբերեալն մարմին։

Այս թէ այս այսպէս իցէ, ցուցանել. նախ ի գուշնպիսոյ հակառեմ, զոր խոնարհք յայն անբաժանելիս, որ և ոչ կարէ լինիլ բայց ի թէ էզանականն ինչ։ Երկրորդ յայնմանէ, զի նոր անբաժանելիք լինին բաժանելոյն, որ ոչ կարէ տրտատրիլ ինչ ի բաժանականեան, բայց ի նոր ծայրից։ Երրորդ, զի ծայրքն յորս գտանին մասունք, պարտին լինիլ անբաժանելիք ինչ զի թէ ունիցին զտարածուն, ունիցին և զծայրս և այսպէս լինիցին ծայրք ծայրից։ Ապա ոչ է պարտ խնդրիլ զայլ անբաժանելիս։ Յորմէ ի մասանէ, թէ ոմն հակառական է լինիլ հնձանոյ մասանց անժայռ, նոյնպէս հակառական է ամենայն անբաժանելեաց բառնիլ ի մասանց։

ԽՆԴԻՐ

ԽՆԴՈՒՐ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ:

Յաղագս բնութեան ընդհանուր:

ԲԱՅՑ ԳԱՂԱՓԱՐՈՒ ԹԷՈՒ
Թէպէտ են շատ մարդիկ, որ անդադար Թէ շահին, եւ շահիլ կ՚ուզեն, եւ երկայնակեաց փափաքելի ու երեւելի, Թէ հնար է՝ որ կարելի չէ զանազանել, եւ ընդ նմին յարակցեալ: Զայս երկուց Թէութեց Հառաջադոյն կոչ պրակ: Հաստատուն խնդրի, Թէ արդեօք եմ որ շահի, յայլմէ շահիլին: Յերկրորդումն, Թէ արդեօք լինելի գործոզութեամբ հետաւորս:

ՊՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ:

Հարցեալ եմ ոչ շահի, յայլմէ շահիլ:

Երեսունդ:

ՄԵնայն ինչ, որ շահի, յայլմէ շահիլ: Ա յայնմ հաստատուն պէտ Թուի մաս, արիաստուածք, եւ գրեթէ ամ առաջինք, բայց յեսկիսոյ հանոյ, ոչ հաճարկեին Թէ հիւրեք ունին զգուշութիւն ինչ շահիլոյ: Վայկ հզաւակացուհա հանոյ յառաջ, յորմէ ցուցանէ արիաստուածք, Թէ ի առաջին շահիլոյ, որ շահիլ զսպաւ անշահիլ-

պարկեշտ ետ : Բայց քանզի յոյժ առատ է քան
ցուցանել առաքինութիւն, վինչ գԱրծուք ևս սկը
սան հալածել զառաքս : Ձերոցմէրկէ լինելով կար
ծանել զպատրաստական առնուլսն՝ և որ հզօր
առաքինք, մեծաւորեալ արհամարհել, ի Հոգւոյ
ջուն սիրոյ ետ զվնասական զգրուխն :

Ա՛ՐԴ՝ ոտ. Ի հասանելն զոս, յոյժ յոյժ ապա
շացուխն ընդն Թոմասեայ և արհամարհէին : Քան
զի ամենայն հարկ էր, քան զառաջ ետ կրօնաւորական
կարգաւորեալ առ Ներգործուն և ոչ եղեն հարկ
ման : Իսկ հարկ էր, ըստ որում է ի Ներգործուն
Ա՛ԼՔ անհնար է, Թէ նոքա ևս նոցով իսկ ի կրօ
նաւորական կարգաւորեալ, և ի Ներգործուն : Ա՛ղա
և անհնար է, Թէ հարկեսցէ զինքն : Ա՛ևտ
գոյիս յայտ է, քանզի հարկաւորեալ է Ներգործու
Թի երկուցն ի կարգաւորեալն, և հարկ իսկ է կրկի
նակի ածել, և զհարկեալն ի Ներգործուն
ածել, ապա ըստ այնմ հարկէ էին, ըստ որում է
ի Ներգործուն : Իսկ հարկի, ըստ որում է ի կա
նոնաւորեալ : Ա՛լև փոքրագոյնն է հանապատ յոյժ
քանզի լինէին ի Ներգործուն, և ունէր գներգոր
ծուն, իսկ լինէին ի կրօնաւորական կարգաւորեալ, և
ունել զներգործուն, այլ գյաջորդութիւն ա
նոյն : Իսկ արդ ընդդէմ է նոցայ հանապատանոցն
ունել և ունել զներգործուն : Ա՛ղա և լի
նել հանապատանոցն ի Ներգործուն, և ի կա
նոնաւորեալ քան նոցայ :

Պատասխանին, Թէ նոքան կարէ լինել ի կա
նոնաւորեալ անասնանասիս, և ի Ներգործուն
գօրութիւնական՝ նկատեալ նոցն անասնի ու
պարկեշտ և խոհեմ էր գօրութիւն Հիմն : ասկոյն
ի կարգաւորեալ առ անասնական Հիմնութիւն, ուստի
պարկեշտ ի բնութեան, և խոհեմ ի կարգաւ գո
րութիւնական Հիմնութիւն հարկէին վինչևս առ
անասնական Հիմնութիւն :

Ա՛ՂՔ ընդդէմ. զի կրկնակի ևս էի հնար է ի
մանալ լինելի երկիք՝ ի Ներգործուն գօրութիւն, ան
դրանդ, և կրկնեալ ևս այնմ որ ունի զարձեալ
գոյն առանձ կարծուն արարածական անասնի առաջ

պէտ : Այլ հրեշտակն է զգուշութիւն տրամադրող ,
զի դէպ ղպղտոյն խնդութեան զգուշութիւնն պատուհաս
կիւ զմարգկայնէն արտանրաձեական զգուշութեան :
Երկրորդ անկատարապէս և Թերապէս . քանզի
այնմ որ ունի զգուշութիւն ինչ անկատար ,
յորմէ շարժեալ և զարթուցեալ էլանէ նմա
գործութեի կատարելագոյն , որպէս միտքն նահ .
յորժամ ոչ խնդանայ ինչ նկրգործութիւ , ասի
լինել զգուշութիւն խնդացող : Այլ ի առաքինեալ կա-
նայի նն ի զգուշութենական նկրգործութեան ա-
սակի . ոչ են ի կատարութեի առ ի ունել զայն
տեսակսպէս . ոմն և յայտ է . Օի որ ինչ ի յոյժ
կատարելագոյն ի նկրգործութեի տեսակի , ոչ
ի կարգութեի առ այն : Ալ ենեմակայն ազ-
նուագոյն տեսակաւն կատարելագոյն է ի նկր-
գործութեի՝ նկատմամբ նուազագոյն տեսակի
պատուհակելոյ ի նմա , քան ի յոյ ունելը զնոյն
ինքն զնուազոյն . զի առ կատարելագոյն պատու-
հակի Վ տեսակն դէրագոյն՝ քան յինչ ան . ա-
պա ոչ ի կարգութեի առ այն : Նակ որք ի ը-
կրթող հանդակաւ են ի զգուշութեանական նկր
գործութեի . են այն ի կարգուալ առ տեսակն .
բայց ի յոյ ոչ չարժեցին յոյմի . չեն բուա-
կան ունել զնա : Օի անլրացեալն և անկատարն
ոչ կարէ զինքն կատարել . ոմն և յայտ է : Ալ
նկրգործութիւն այն զգուշութենական ի անկատարն և
անլրացեալ , և հայի ի տեսական անդր երթալ ի
վերջին յիւր նկրգործականութեի և ի կատա-
րեալութիւն . ոմն խնդացութիւն նկրգործական ի
կատարելութեի և նկրգործականութեի խնդաց-
կան զգուշութեի : Ապա նկրգործութիւնն այն
զգուշութենական ոչ կարէ խրտուիլ վերածիլ
առ տեսականն . այլ կարեալ վերածիլ յոյմ
մէ : Յորոյ յայտնապէս ցուցանի , ի ոչ ա-
նին ի զգուշութենական նկրգործութեան . կամ
ոչ չարժի առ տեսականն , և կամ յոյմէ շար-

ՅԻՆ :

Նակ առ օրինակս խոզոյոյ , որպէսզի , և կրոյ ,
և այլ այսպիսեաց՝ առնլի ի ի յոյ տեսակ լի-
նն

ան զանազան մասունք, որոց ոմանք՝ ինձրգոր
Ծուխն երկայնք՝ շարժին զոյգս առ ներքոյ-
Ծուխն. որպէս՝ ի խաչատուր են մասունք ինչ-
ուսուիք բարիք, և առ Քրիստոս պատրաստա-
կանք, որք ի Տիրոջ խաղաղին՝ բանուիցին որպ
արարած յարմարկին՝ գիւրաւ Քրիստոս առ-
նուհատ Քրիստոսիք՝ յոյզս հաղորդին զՔրի-
ստոսին։ Վասն զի ինչին նորոգ քաղաքել՝ ի խա-
զարոյ, և առաւել բարի քան զնիզակն՝ ի խա-
զարոյ ընդ երկար մակարդիլոյ՝ ի կարասւոյ. յայտ
է, եթէ վն զի այն բարի մասունք են. ին չա-
ծուոյ՝ ի գոլորշի։ Նոյն բան է և յոտատակին-
դի ին՝ ի նման նուրբ և Քրիստ մասունք. որք՝ ի
զանգիլ զկիրն Քրով. ուստի գիւրաւ զգայիցին,
և նոքին շարժմանէ առաւակարդեան Քրիստոսին.
և զանկասանն բովանդակ Քրիստոսեանն։
Ընդայն է առնլի և յոտատակ որպէսզի.
նաւանդ Հոգին. կծուռնիցի խորհ շինիլ
առ գնասանդ ոգիան, յորոց լինին այս Քրիս-
ոսին. քանզի գրգռեալքն առաւելագնեան. ոչ
յայտ՝ ի առնդն, և՝ ի վէրս։ Վասն որպէսզի և
գարատարգնեն. այն է պատ. և այլ այսոցիսիք
ոչ Քրիստոսեանն զինքեանս, այլ զՔրիստոսի
կենդանւոյ զգրգռեն, յորմէ և ինքեանք Քրի-
ստոսին, և վն այն՝ ի մեռանել զոյնել Քրիստոսի
յաւուրեանն։ Ա՚լ յոտատակ զգրաւ Հոգեառակ։ Ֆ. ՀՀ. ՀՀ.

Քրիստոսի ակն առել։ Գ. Հ. ՀՀ.

Ա՚ռաքելոյնս՝ կենդանագործք շարժին զինքեանս. ՀՀ. Ա.

որով խոկ առաքեալն յանկենդանին։ Ա՚յս ա-
յնուն ծանիլ կարէ շարժել զինքն։

Պատահանիւ զանազանելով զառաքելա-
կեր, շարժին զինքեանս քան ծանիլ, ա-
նաւ. քան այլևայլ մասունս. ընդունիմ։
Զանգիլ բազմացեալ են յայլևայլ մասունս,
որոց ոմանք շարժին, և ոմանք շարժին, զո-
այնս սկսան զշարժմանէ կենդանական յոյզ ան-
գամս զինքս. ասոք շարժին ի Հոգւոյ. և Քրիս-
յոյզ. և ոչինչ ի բանձանեցոյ. և բազմանդին

կերևակայութեան. և երևակայութեան յատակ կայից։ Ապա յայցանէ առաւելեա յայս լինել թէ նոյնն ը նոյնոց ոչ կարէ շարժիլ և շարժեալ. քանզի ևթէ կարէր, զամ ապրատպարտուց լինելոյ որոշել զինեցանին, ի շարժոց և ի շարժեալ մտաւնա։ Քանզի հատուածս զայն ինքնա շարժ զգալոյ ընդհակ ապրիծս բնաւին միապես կենդանացոյն յայտնի։

Պախիկոս, գոնե սկզբան շարժի կերպի. զի ընդ այլ մասն յորմէ շարժեացի. այլ ինքն ի շարժ ժողովեալ։

Պատասխանեմք. շարժումն սրտին ի ծնողէն՝ երկու. ի պատճառէ։ Քանզի որովհետև ի յատ կութիւն սրտի, յայտնանէ ունել զուժգնութիւնն զայն կենդանական՝ անդադար շարժելոյ, յորմէ և զրնութիւնն. զի որ ասէ զդալ, ասէ զշնութեան գոլոյ։

Պատասխանեմք, ի ծանուցանս ոչ ի մի մասն շարժոզ, և միւսն շարժեալ. այլ յամենայնում միա պես գոյ ուժգնութիւն, որով շարժէն զինքն անա յիկ պրան։

Պատասխանեմք թէ և այլ շարժին ի ծնողէնն. քան զի ուժգնութիւնն որով շարժին ի յատակութիւն հետևակ բնաւ, ոչ ևս բոլորովին հրոյ. վասն որոյ ոչ որ ասէ, թէ հատն զինքն ևս ևս ցանել, այլ թէ ի ծնողէն ունի զինեցին չափ, նոյնպէս և պարտ ասել, թէ քարն զինքն շարժէ. վասն զի զուժգնութիւն որով շարժի յայտնանէ ունի, յորմէ և զրնութիւն։ Ապա զինեցուժամ քարն ձգի ի վեր. դիտեալ համա նամ թէ այնուհետև ոչ շարժէ զինքն, այլ շարժի յայլմէ, յորմէ ուժգնութիւնս այս ի նա ստացաւ ցան, թէևցևս կայ ի նմա։ Ապա ը ասին օրինակի՝ քանզի ուժգնութիւնն այն հատուածն և բնական՝ որով դիմի ի խառնարհ, առնուաց ենոյս ի ծնողէն, կի՛ ի գերագոյն մասց, որ իշխէ բնութիւն, և զնա ինչ կարգի յիւր տեղի, վասն այն ոչ շարժէ յատակակոյս զինքն, այլ շարժի յայլմէ, զոգորինակ շարժի ը ձգելն ի վեր։ Այսպէս թէ զայն առաջին ուժգնութիւն բնա-

բնաւորական և անխախտ ունի յինքեան • իսկ
զերկրորդն բանում է , և իբրև անցաւոր , բայց
և ոչ վճիռն յիւրմէ ։

Պնակիցս , զանէ միտք և կամք և այլ Ճառագա
կան կարողութիւնք շարժեն զինքեան , զի զնոսի
գործութիւնս իւրեանց , որովք շարժին՝ ինքնին
յինքեանս յառաջանան ։

Վասամանեմ թէ այսպիսի կարողութիւնք ոչ
շարժին տիրաբար՝ եւ որում ներգործեն • զի
այնա ձեզ յոյժ կատարելապէս խմանալ և կամիլ ,
բայց ոչ աւելի շարժիլ ։ Ապա շարժին եւ որում
ներգործելով վերածին՝ ի կարողութիւն ի ներ
գործութիւն ։ Արդ՝ զայս ոչ յինքեանց ունին.
այլ յիմիկ եղիզոյ ի ներգործութիւն , զի յոյ,
իբրև յընդհանուր պատճառէ միրձեցուցիչ ի
ձեռն նոսրաշարժութեան , զորոյ խոկ գիտակա
րութիւն յայտնեալ ցուցուբ յիս բուսի տեզեր ։ և *ՀՀ. ՀՀ.
կամ յայլմէ կարողութիւն , որոյ արդիւն լինել ի ՀՀ.
ներգործութեան , միրձեցուցանել զայլ կարողու
ութիւն կամքն եղելոյ ի ներգործութիւն միրձեց
ուցանել և շարժել զիմս . և սա եղելոյ ի ներ
գործութիւն՝ զաշխուցանել զկամս ։ Բայց ոչ լի
նի յաւաջանալ յանհունս , և ոչ շրջան . զի ա
ռաջին ներգործութիւն , որով կարողութիւն ինչ
միրձեցուցեալ յայլմէ՝ միրձեցուցանէ զայլ՝ և
նոսա սա յայլ , որ միրձեցուցանէ մասնաւորա
պէս , ունի հանդիպակաց իմէ միևնոյն իրեսամ
սեղաւ՝ ։ Վ այն բազում ուրիք իրաստակէ ։ ի նոյն ,
այն ինոխոյն • ի՛ն ։ ֆ. ՛ն. ։
հանգամոյն ինչ պարագաներ՝ ի՛նչինոփոյն շրջանին, ի՛ն.ա.ա.
: ի՛ն ինդիրն

Ասեցաս . ի ցրառանալ ջերմ ջրոյն , ոչ այլմէ. ՀՀ.
այլ իրեմէ առաջոյ զգրառութիւնն զայն : Ապա ՀՀ.
շարժէ զինքն :

Վասամանեմ թէ ցրառութիւն այն բոլոր իրմէ
րոյ երբեմն յառկութիւնէ ինչ հեռակայ բնութիւն ։
Վայ և ի ի նոնանէ , զորօրինակ յառկութիւնք են
իրութիւն , որ ոչ շարժէ զինքն առ նոսա , այլ
շարժէ ի ծնողին : Եւ ոչինչ փոյթ ի իրմէ նոր

բնեն ոչ պոյ Ծնօղն, յորժամ յատկութեն առժամանակ մի հետացեալ գտանոյ անդրէն · ոչ յորժամ ցրտանոյ ջուրն, քանզի մերձ կայ սառնամանեաւ պաշտպանական , որում մարթի է ընծայել զայս վերադարձ : Վճանզի նոքին հանգամանք պահն զնոսին , պահի և գյատկութեանն նոյ · և թէ բանի ի բաց լինիցին , անդրէն գործացանէ զնա , միւսանգամ ըստկել կարելի է :

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ·

Ազդեցութիւն ընդհանուր պիտոյ ինչ նիւթոցն ընդհանրապէս , և յոմ ոմանց մասնաւոր գոյացութեանց նոցա :

ԲՆեական արարածն կարէ լինել ներկայ կրպանն · նախ ներկայութիւն ենթադրելոյն · երկրորդ ներկայութիւն զրուելոյն : Ներկայութիւն ենթադրելոյն է կցորդութիւն գոյացութեան արարածոյն ընդ գոյացութիւն կրպանն · որպէս հաւքն է ներկայ վառարանի , և սիրտն փղոսկրոյ , և արեգական խնդամ պարուհանի : Ներկայութիւն զրուելոյ է , յորժամ արարածն է հետակայ · բայց զրուելի խնդ ծառայէ ընդ միջն միջնէ ծառայել առ կրպանն · ոչ ջերմութիւն և լոյս արեւու ծառայեալ ընդ միջն , ծառանեալ յերկիր · և առնէ սոսա զարեգական ներկայ՝ ոչ ներկայութիւն են թագրելոյ , այլ զրուելի : Այդ՝ ի գնել միոյ յերկուց առաջ ներկայութենէ · ոչ եւս առ գործարուելն լինել ի հետակայս : Զայս և՝ պէտ՝ առելի է :

ԵՄՈՒԹՈՒՆ :

ԱՂ լինի գործարուելի ի հետակայս · այլ պա հանգի կցորդութիւն արարածոյն ընդ կրպանն ·

կամ ինձ ազգիցդ լով, և կամ ի ձէնջ ծառայել
զերեսիդ։ Ա Յայնժամ պիտի արհամարհէ։ · Արդ ·
Թողութեան, և դրկիցէ ամենևին իսկ։ ·

Յաւելուածոյ փորձիւ · տեսանելիք զի ամ առնօղ
զղջասցի նաբ ի կկորդելացս իւրոց ծածկէ, և ողբ
ի հեռաւորս · և զի զգալոյ ինձնոյ ազի ինձ հեռաւ-
բասցիք, ինձնէ ամենևին ոչ գտանէ իսկ։ Ա Ես յայս-
մանէ կ՝ կոպարն այն ինչպէս ծածկանէ փակիլ
առնէ ամենայն ինչոցս, որ չարչ ծառայել զա-
թարգիւ · արարչոյ որպ ոչինչ ինչ ի զգալ արարածոց։
Ա Ել կայմամ կոպարն ոչ ազգէ ինչ ի մեռանելոն հե-
ռաւորս բոյց կ՝ ինչ ընդ միչ ինան · Ցառաւ կ՝ ինչ զ ի
տեսոյ միչ անչարժական Հառոց ցանկոյ զինչ զդ ծա-
կան զգալոյ ինչ յարարածոյն ի հեռաւոր մեռանելոն
կոպարինչ, կամ գործոյս ինչ · ոչ յարժամ գ ի-
մանայ մարդին ինչ անկանիլ ի միչ լուռասանիլն ·
և լուսնկալ առարկային · Ցոյնն լինիլ և ի ծառա-
լիլ Հոգոյ · Ձայնի · ջրմռ ինչ, և այլ այսպիսոցս ·
Ար ոչն արդ եաբ լինիլ, և ինչ ոչ պահանչիլ արա-
բացին կցորդ ինչ ի կրոպինիմ ի ինչ ինչ և միչոյն
որ Հառաւցանէ զգալոյ ինչ · Ա Ցայս ինչ ոչ Հա ինչ
առաւ, այլ ինչ զկառուչ որ ի Հառ՝ իրրև զմիրց ինչ ի-
գ ևայն, մանաւանդ ինչ զնոյ իսկ զգալ ինչ, ար և
իցէ և այնոյ առարածանիլ յանդառաս, զի միչ
զառանձին ներգործ ինչ ի ոչս · և ոչ յոյլոյ ·
Ցաւելուած երկրորդ բանիչ · գործիչն զնաս ինչ
ինչ այ գործոյ · և միչ այն յոյնս գրաւ, յորս գրաւ
և գործ · Ա Ել գործ ինչոցն արարածոցին գրաւ ի
առաչնառաս ասելն · Ա Այս և գործոցն և գո-
րաւ արարածոցին գրաւ ի Ցոյն · և միչ ոչ կարչ ինչ
գործ ինչ բոյց ինչ ինչ ոչ ազգիցն ինչ ինչ ի
նոսա, և Ցոյնպէս ինչոցս ոչ Հաստատեալ ինչ
նոսա զանձինս ինչոցն ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ
Հոգոյ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ ինչ
ինչ

նէ զգործ ազատէն Նէր, մինչ զի եւ Հայ կասկածի ի գո-
ղոյ, եւ Հայ յիմարանայ եւ Հայ ի զօրուէ խրատ զիա-
մի. ոչ կարէ գործել ինչ ի ժամուն որ անվճարի
զնեսա գայ Ապատ հետաւորուէ առ զոյ խոփանել
զգործ ազատէն, մինչ զի ակարատեայ ազատչէն գոլ
Հայ ի ինչ առնել զիամի. եւ Հայ ոչ խրատուի, եւ ա-
խրատով զբուէ կացցէ ի միջի անդ:

Առարկէն փոփոխ լինի զի Հայ զրամանէն ընդա-
մուցանել զնեսա Հինոցաց ի բացուստ. եւ ոչ
երեւի Հայ ազատագրէ լինել ի միջի գործ ազատէն:
Իւր ոչ զազատուանց վերանայ հետակաց մանկանց
եւ ոչ մեռուստ արուեց: Իւր արեգակն ազատագրէ
զամկի, ինչպէսզայս երկրի, չզայս ոչ լոյս եւ ոչ ջերմու-
Նէր երեւի ժամանակ: Իւր մարդեսն Հոգի վերկամի
եւ ի միջոց բնէ ազատակի: Իւր ջուրկամ ազի ի
վերին կողմանէ լինի ջերմ, եւ ի խորս ցուրտ: Իւր
ազատագործն ժամու Հարիւր, զայլ հետաւորս գործ-
զան ի Հազար. եւ յայտնի զան ի յօրանջել: Իւր ի
Հարկանել զլաւ գնդակի, չարժի ի լաւն հետաւոր, եւ
ի Հոգ ձգանայ լցի ի նոյն ձայնարձակութիւն: Իւր ի
ծաղկիլ արմոց ի ազատնեա, եւ ազ ինչն, որ ազա-
բնակ է անուն յանգլիա: Իւր ձառայն եւ ի բացուստ

ծաղրանքն ի Հոգ:

Պատահանակ Հոգ զայսպիսի գործ ազատէս ի հե-
ռակոյս, Հնարկ մեկնել զիրաս: Քանզի ի միջոց
ձուկն ի միջոցաւորեան զձուս ի ունում զոր ձագա-
զն չ ուռկանն ի յայտ անտի է, զի ոչ գործ էր զայն,
եւ ի ոչ չարափոր ձնանզուռակուն զի ունուսորել
զինուն: Ապ ազատուանց ժամու ոչ ինչ ձագա-
զին չ օգուս չոյոց տեսոյ տեսոյ միջոցանց ձնա-
սին. եւ ոչ երեսս տեսոյ ազատ. այնուհետեւ օգնեսն
արեգ ընդեսոյ միասին ի երկրին, զմին Հարկանէ,
եւ զմիսն ոչ, վայ երկնքի անդամոյ բնոյ:
Ապ երեգականն ջրսոյ ի կամ գազանի Հոգուսն, չե-
բնոյ Հոգոյ տեսոյ չ միջն ինչերգոյս նէր. եւ անդ
ազատագրէ զոյն: Իւր տեսոյ ինչերգոյս ի ժամու
երեսոյ չ միջն ժամանակ ի երկրին. ոչ եւ չոյս ազատ
է. զի ի գնալ զամանակ ի միջն, ոչ չարժէ Հոգոյ
ձակ զերկնքին. զի չ Հոգ միջն ընդ ոչ ազատ

նէ յաջ ոտակ · Ջոտ բ կամ ծայրն ընդարձակ է, և վեր
լոյ կամարակ և խորս ուղղութիւն ընդարձակ է և
ի վեր ելեալ ադիւն, և վեր գիմակ · և ցցատադիւնն իրբև
ի ծանրատադն և սասոյ լծանելոյ հաղայ, և որ յօտան
ընդ զայլս ինոյն կերպ գրգռէ՝ առանձինն որով չար
ի և բնաւորութեան առ այսպիսի գործառութ և առա
նձին զլաշ ուղտս, կամ գի ծիծաղել յորդորիչ և լաւ
խնդալ և ծիծաղ · մեկ ոչինչ գրգռութիւն ընդ յորժամ
ոչ ելանի որ յօրանջելն · և ոչ լսելի լինի ձայնն հա
զադոյ · Ուշադրել ուրախասիրել, կամ սրինական ոյզոց
լինի յիշատակութեան մերոց կրկին · Խակ լսոյն գնա
րի շարժէ գմիւս լսոյ ցնցմամբ, որ ծառայէ ընդ օգն
միջին · քանզի հնչելն ի ցնցումն և ընդխուն օդոյ ·
որ բնդ լինելն ուժգին, և գհատատութեան մարմնոյ
գզգոյ ի ցուցանել · որպէս առանձինն · զի ընդայ
կրկիրս ընդ ասելս առ բամբիռն հրապոյրն · և ի հնչել
անհզաձայն զանգակի · Ուսոյց ևս ընդխուն այն
մերձ լսոյ, այնոց մարմնոյ միայն հաղորդել · որք են
գնդաշարժք առ այն ազդ ընդխուն · Ուշ գանգի
լարն գնաթիւ է գնդաշարժ առ այն ազդ շարժ
ման, որով շարժի լարն ձգառնալ ի նոյն ձայնարձակութիւն,
ընդ որ ընդոգն ի ստանալ ի նա գնդաշարժ շարժ ոչ զատ
ձգառնալոյն ի ժամանակի յորժամ ժամպին որով
շարժի գնդին հետևակաց · ոչ ի ժամի յոյ որով ·
ոտն ի գարնայնի ընդունի, որով որով գի ժամ
կով · և ոտ ևս գնդաշարժ առ այնպիսի շարժ ունի գգա
ուն · Ուսանի ի բացառ առ բամբռնի ի հոյզ · ի ոչ
գաստարակ գդողդոջութիւն ի բացոյ ապառիկ, որոց
ընկալ զգոյն ինչ ի բացոյ հոյզ, անդ հատ վատ
ուսոյ ինոյ հատատ ցանել · Ի պատճառ ուրիք գործո
գունելի գծառ որ չ ինչն ծառայել · Ուսոյց
գծառ ոչ գործէ զայն գործ ի միջի անդ · որ
պէս ի ծաղրան, ոչ այլազգ տրամադրութիւն ի ջոյն,
քանզի նեղգործ է լինել ակայն ի տրամադրութիւն ընդ
ակնեա, գանձ փաչին, անուշ անուշ ամենայն,
գործէ ի հետևակայն ի ինի առ ի լսոյ ապիջատ
պէ · կամ ի ապրոյ, կամ առ ապրուշ պրուշ
չնիկ հատատ ընդ այլ ցնցոյ · Ոչ ոյզ ի ընդ

խնդրի կատարելու համառատ յորմանէ վերա-
բեր. և՝ ի հետասանել իմ ձեզ զվէրն, զոր տուր ինձ
ձեր վկայեալ. միայն ես ի պատճառի կատարման՝ ի
բարեխառնութեան, զի ես՝ ի ձեզ ինչ ոչ ունիմ
ինչի, զայրանայ վէրն. և ես՝ ի ցրտադոյն լինիմ
առաւել։

Պատասխանեմ. Նախ այն յայտ հատանել ինձ
փոյթ է՝ ես ի վերոյ ասացեալ՝ ի մէջ ինչ հե-
ռանալ է. և ես ի լինելի չկրնամ ելիր երկաճանալ
ես ի լինելի ստիպեալ զրկեմ ինչ։ Ուստի քանզի ես
ձեզ՝ ի միջակ հետասրեմ, զերբուա մեկնի, ծառայ
տամբ ելիր ընդ միջն։ Վայ ձեզ յարենն և յարջան
այլ խառնեցեալոյ երանելն նուրբ գոլորշիք, որոց
շարժակատոյն ծառայել ըստ օրս, զնոսա հատանել
՝ի վերասրեալն. ոչ անէն զրամանել վերացեալսն
զի և զորս ինչ գնոցա առաջարար ինչ՝ ինձ ըստ ես յո-
գնել զնոցա ասէ անդր. որոյ՝ ի շնչելն այսպէս զե-
մական սրտիւ բնական լուծմանէ անդրէն
լինին զնորայք, և առնեն ինձ անդր։ Ի զարձն
ոչոյ զոլորշեացդ ընդ արձակութեան տակ՝ յայտ է
զգայուն՝ ի հատոց, որք այսպիսի գոլորշիք բե-
բեն։ Ծհատ գիշեր յետոյ տղոցս՝ ի հետասանել
առնուն անկնգէ. ոչ յայտ խակ է, զոր և պատմէ
սրն ես ոչխատ։ Ես չունեք՝ ի առնել ոչ ասրեալ
հետասցեն, զառնան՝ ինձն անվնաս առաջնոր-
գեալ՝ ի հատոց։ Ես սրիկն կատարեալ՝ ի չառնելո-
բան զգուշեալ սիրելոյն՝ ի սերգնակեալ պատրիարքա-
ան խոր հատուկ։ զոլոյ ինքնին զիարձ առնել՝ պատ
մէ չառաջնորդ պրոնատացոյն խակ ես՝ ի գերեզման
անդ բացատ է զգուշ ես քաջատյայտ՝ ի ծնոյ կայծա
կանց ածելոյ ոչ ապատանել զնոյն՝ ի տապատմելոյ
հատոյ ծառատանհու, որ գոյն ինչ անգգալի ընդ
սեամբ անչափ մահաձեռ գոլոյ։ Ես՝ ի շոգեալոյ ծառ
գատրատոյ, որոյ՝ ես ոչ ինչ գոլոյ՝ ի հատոյ, ոչոյ վա-
րեալ՝ ի հատոյ, յայտ հատանէ՝ խակ և խակ ատատ-
կեն։ Խակ ոչոյ զինչ ընդ գ ես՝ և բազատանեան գո-
լոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ ոչոյ

ԿԱՏԱՐԱԾԱՒ

Առաջին տասն բնարանութեան։

ՅԱՆԿ

ՅԱՆԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԻՆ։

Երկրորդ մասն փիլիսոփայութեանէ։

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ։

Յատաջաբանութեանէ։ 3

ԽՆԴԻՐ ՆԱԽՆԹԱՑ։

գլ։ ԻԲ։ *Յաղագս առարկային, որպիսութեան, և քաժանման բնաբանութեանէ։* 5

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ։

Ազագս չարժական էակի առհասարակ։ 8

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ։

Յաղագս սկզբանց իրաց։ 9

ԽՆԴ։ *Յաղագս սկզբանց ընդհանրապէս։* 10

գլ։ Գ։ *Յաղագս Թէ ինչ, և որպիսի իցեն սկզբունք իրաց։* 11

գլ։ Է։ *Թէ միք իցեն սկզբունք իրաց՝ ըստ առաջնոց։* 14

գլ։ Զ։ *Յաղագս սկզբանց իրաց ըստ լեհկեպատի, դիմեկրատոյ, և Էպիկուրոսի։* 19

գլ։ Է։ *Յաղագս սկզբանց ըստ կարդեսիոսի։* 29

չգլ։ Ը։ *Յատաջբերեալ կարծեաց կարդեսիոսի յաղագս սկզբանց։* 29

չգլ։ Թ։ *Թէ ոմանկունք կարդեսիոսի չենսկզբունք իրաց։* 33

չգլ։ Ժ։ *Հակառակեալք կարդեսիոսի ի միջ սրինաց չարժման։* 40

Ինդեքս հոդուածն : 587
* Հանատուէք կարդեսխոսի, իվ շաբաթ
ման : 49
* Հանատուիմէք, իվ ամբիծաց : 57
* Ան.Ի. հանատուիմէք կարդեսխոսի : 60
յգր. ը. Յաղագս իմէ զկրեայիծ բնութիմէ ոչ
բարւոք մեկնէ կարդեսխոս : 63
* Լուծմունք առաքելութեց կարդե-
սխոսի : 75
գր. ե. Յաղագս սկզբանց քրիստոնէութեց : 78
գր. զ. Յաղագս Ծնեալոս սկզբանց Լրոց : 82
յգր. ը. Հաստատութիմէ առաջին առ Ծնեալոս
խոստացեալ սկզբանց Լրոց . 82
յգր. ի. Յաղագս իմէ, Լրեայս Ծնուիդ գոյա
ցական : 87
յգր. ի. Հաստատութիմէ Ծնեալոս սկզբանց Լ-
րոց : 94
Ինդ. ի. Յաղագս առաջին նուիրոյ բնական Լ-
րոց : 98
գր. ա. Թէ զինչ Լոյծ նուիրն . 99
գր. բ. Աբդուք փակիցէ յինքեան զնականս
նուրդսրծուիմ : 103
գր. գ. Աբդուք ասելոյն զոհագործական գոյու-
Լիմ : 118
գր. դ. Աբդուք հնար Լոյծ նմա գոյաւորիլ
առանց անասնոյ : 132
գր. ե. Յաղագս միութիմէ բազմաեռոց և ան-
ծին լինելոյ նուիրողն : 137
Ինդ. զ. Յաղագս գոյացական անասնոյ . 143
գր. ա. Յաղագս Թէ Լոյծ, և զինչ Լոյծ ան-
ասնի գոյացական : 143
գր. բ. Յղիա եւրան անասնին՝ նուիրելոյ : 152
գր. գ. Աբդուք անասնոյ Լրոյ առնդելոյ՝
Լոյնն եւրալ՝ նուիրելոյ : 163
Ինդ. է. Յաղագս բնական բաղադրելոյ . 172
գր. ա. Աբդուք նուիրի և անասուն Լոյնն Լ-
ին բաղադրելոյ . 173
գր. բ. Աբդուք անջրպետելոյն : 179
գր. գ. Աբդուք բաղադրեալն զանազանիլոյն
Լոյնց : 193
Վի-

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ։

Յղիա բնութիւն և պատճառաց ։ 200
Խնդ. ա. Յղիա բնաւէ բռնաւէ և արհեստից ։ 202
դր. ա. Յղիա թէ զինչ և քանիցպատիկ իցէ բնաւելն ։ 202
դր. բ. Յղիա բռնաւէ և պատճառաց ներ։ 209
դր. գ. Յղիա արհեստի և արհեստականաց։ 218
Խնդ. բ. Յաղագս պատճառաց առհասարակ ։ 231
դր. ա. Թէ զինչ և քանի իցէ պատճառք։ 232
դր. բ. Յաղագս բազդատուած պատճառաց ։ 236
Խնդ. գ. Յաղագս նիւթական և տեսականն պատճառաց ։ 244
դր. ա. Թէ զիարդ պատճառէն նիւթ և տեսակ ։ 245
դր. բ. Յաղագս գաղափարական պատճառի։ 248
Խնդ. դ. Յաղագս արարչական պատճառի։ 255
դր. ա. Յաղագս Թէ զինչ և քանիցպատիկ իցէ պատճառն արարչական ։ 255
դր. բ. Յաղագս սկզբան առանձինս ։ 260
յգլ. ա. Յաղագս Թէ արդեօք իցէ պատշաճութիւն բան ընդ գործական սկզբան, զի Թէ և մատնանիշէին գոյացուածից ։ 260
յգլ. բ. Յաղագս Թէ ոչ իցէ պատճառ, կամ սկիզբն ուրէք առանձին՝ ի մատնանշուածս գոյացուածս ։ 269
դր. գ. Աստուած գոյացուածն իցէ առանձին գործօղ ։ 275
դր. դ. Թէ զինչ իցէ պատճառութիւն արարչական պատճառին. և զինչ բռնաւին։ 293
դր. ե. Յաղագս գործից արարչական պատճառի ։ 298
յգլ. գ. Թէ զինչ և քանիցպատիկ իցէ գործն ։ 268
յգլ. դ. Աստուած յեսուիէ գործոյն իցէ շարժիչ՝ ի սկզբնական պատճառէ, և գործակից լինիլ նմին ։ 305
Խնդ. ե. Յղիա վախճանական պատճառի։ 316

դր.

Ներքին հատուած : 589
գլ. Գ. Յաղագս թէ զինչ է քանի իցէ վախ ճանին : 316
գլ. Դ. Թէ զինչ իցէ պատճառականութիւն վախ ճանին, յառաջնում ներդործուէ : 320
գլ. Ե. Թէ զինչ իցէ պատճառականութիւն վախ ճանին, յերկրորդում ներդործուէ : 328
գլ. Զ. Թէ ոչ իցէն ոչ գործիցէն վա՛յ վախ ճանին. 333
յգլ. Ա. Արդեօք բնաւին գործիցէ վա՛յ վախ ճանին : 335
յգլ. Բ. Արդեօք գործիցէն կինդանիք վա՛յ վախ ճանի . և զնոցին գործիցէնն : 359
ԽՆԴ. Ը. Յաղագս բազդատուէ պատճառաց առ գործս : 367
գլ. Է. Արդեօք հնար իցէ բաղմաց բոլորա՜ կան պատճառաց նոյնոյ կարգի՛ իմիասին արտադրել զնոյն գործ : 368
գլ. Ը. Արդեօք հնար իցէ գործոյն արտա՜ գրելոյ՛ իմիջէ պատճառ, նոյն թուով արտադրիլ յայլմէ. 373
ԽՆԴ. Թ. Յաղագս բազդի գիտաճաղոյ և նա՜ խակարգութեան : 377
գլ. Ա. Յաղագս բազդի և գիտաճաղոյ : 378
գլ. Բ. Յաղագս նախակարգութեան : 382

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ :

Յաղագս յատկութեանց շարժական կա՜ կի՛ն յ՛ յազգս շարժման : 385
ԽՆԴ. Ա. Յաղագս շարժման , առնելոյ , և կրելոյ : 386
գլ. Ա. Թէ զինչ իցէ շարժուն , և զիարդ զանազանիցի յառնելոյն և՛ ի կրե՜ լոյ : 387
գլ. Բ. Յաղագս Ներհակայի շարժման, և առ նելոյ : 392
գլ. Գ. Յաղագս եղիր շարժման : 401
գլ. Դ. Յաղագս անուանական առանձնական և ընդհանուր անուանց, և զանազանութիւն շարժ՜ ման : 407

գլուխ Ե. Յաղագս ներհակութեանն շարժման. 412
գլուխ Զ. Յաղագս անդրադարձ շարժման. 414
գլուխ Է. Յաղագս բնական անդրադարձ շարժման. 415
գլուխ Ը. Յաղագս պատահական անդրադարձ շարժման. 425
գլուխ Թ. Յաղագս շարժման ծանուցից և իմացից. 430
գլուխ Ժ. Զկնի առաձգական շարժման. 438
գլուխ ԺԱ. Յաղագս հաւասարական և հակակրական շարժման. 445
Յաղագս մարդնխանան զօրութեանն. 449
գլուխ ԺԲ. Զկնի ընկնելոյ շարժման. 455
գլուխ ԺԳ. Զկնի անդրադարձ կամ ետուս շարժման. 460
գլուխ ԺԴ. Զկնի առկախելոյ շարժման. 467
գլուխ ԺԵ. Զկնի երադարձ շարժման. 471
գլուխ ԺԶ. Զկնի սրինգ անդրական շարժման և ուժգնութեանն. 476
Խնդիր Զկնի անշնչոց. 481
գլուխ Ա. Կարդեալ իցէ ինչ ներգործութիւն անհուն. 482
գլուխ Բ. Կարդեալ գնաւ իցէ լինել առեղծուածաձայ ներգործութիւն անհուն քան էութիւն. 484
գլուխ Գ. Կարդեալ գնաւ իցէ լինել մեծութենէ գործութիւն անհուն. 390
գլուխ Դ. Կարդեալ գնաւ իցէ լինել բազմութեան ներգործութիւն անհուն. 497
գլուխ Ե. Կարդեալ գնաւ իցէ լինել որակութիւն անշնորհս առատակոչեալ. ապա և յա գաղս երկրորդ մեծութեան իրաց. 502
Խնդիր Յաղագս ժամանակի. 505
գլուխ Ա. Զկնի անեղոյն առհասարակ. 506
գլուխ Բ. Զկնի թէ զինչ և քանի իցէ ժամանակն. և զեղափ իցէ ներկայ. 508
գլուխ Գ. Զկնի երկանակի սկսանելոյն և պատահելոյ իրաց և իմ յարաբերականաց և իմ միաբանականաց. 521

Խնդիր

Երկրորդ հատորին. 591
ԽՆԴԻՔ. Յաղիւս առնլոյ. և գառարկէ. 525
ՔՐԻՍ Ա. Թէ զինչ իցէ առնին. 526
ՔՐԻՍ Բ. Արդեօք հնար իցէ երկուց տարբեաց
լինել՝ի մի առնէ. և միոյ տարբեայ՝ երկ
կուս առնլիս. 532
ՔՐԻՍ Գ. Յաղիւս գառարկէ. 543
ԽՆԴԻՔ. Յղիս շարունակէ. 557
ՔՐԻՍ Ա. Արդեօք շարունակէ յանդադարանել մեծ
միոյն բազկանալոյն, Թէ՝ ի միշտ ընդ
հանրելոյ. 558
ՔՐԻՍ Բ. Արդեօք իցէ՞ն՝ ի շարունակէն խափանք
անդադարանելիք. 570
ԽՆԴԻՔ. Յղիս Թէոդիկէ շարժման. 574
ՔՐԻՍ Ա. Արդեօք ամ՝ որ շարժէ, յայլմէ՞ շարժ
ի նմա. 579
ՔՐԻՍ Բ. Արդեօք լինելի գործոցն Թէ՝ ի հե
ռակայս. 580